mit 32 (von 34) Kupfertafeln

Bibliotheca

Palatina
Düsseldor-
piensis

Nicht ausleihbar

Donné à la Bibliothèque Electorale

Par

M.r Hermann Joseph Beuth Conseiller de la Chambre et Maitre des Comptes -.

Dusseldorff le 24 X.bre 1770 -

83/0508

Nieder.l. Nro. 68.

FREDERICK HENDRICK

Van

NASSAUW

PRINCE van ORANGIEN

Zyn Leven en Bedryf;

Door I. COMMELYN in 't licht ghebracht.

Met Koopere Figuren verçiert.

EERSTE DEEL.

1530 720 01

Tot Amsterdam by Jodocus Janssonius Anno 1651

~~Rara~~

21 Nied. G. 68 (4°) (2°)
2V
Bc

LANDES-
UND STADT-
BIBLIOTHEK
DÜSSELDORF

Aen den

Doorluchtigen, Hoogh, en Welgebooren

HEER

GUILHELM FREDERICK;

GRAVE tot NASSOU,

CATZENELLEBOGEN, VIANDEN, DIETZ ende SPIEGELBERGH:

HEERE tot BEYLSTEYN, BARON tot LIESVELT:

GOUVERNEUR en CAPITEYN-GENERAEL

Van

VRIESLANDT, GRONNINGEN, OMLANDEN; en DRENTLANT: COMMANDEUR

des RIDDERLYCKEN ORDENS der BAILEYE tot UTRECHT, &c.

Welgebooren Grave, Genaedighe Heere.

Onder allen die hun verſtant en pen gheſpits hebben om de gheſchiedeniſſen der Neederlantſche beroerten, en Oorloghen aen den dagh te brengen, en door den druck gemeen te maecken; hebbe tot noch toe niemandt ghevonden, die in 't bezonder daer nae ghetracht, en zyn werck ghemaeckt heeft by der handt te neemen de Oorloogs-daeden inde voornoemde Neederlanden voor-

gevallen, gheduurende de gheluckighe beſtieringhe van wyle de Doorluchtighſte Furſt, zyn Hoogheit *Frederick Hendrick* van *Naſſauw*, Prince van *Orangie*, &c. Om hem daer door de onſterffelycke Faem op te offeren, in 's menſchen ghedachten altyt te doen leeven, en de nakoomelinghen tot een voor-beelt te dienen, hoe in alle voor en teghenſpoet zich in dierghelycke hooghwaerdighe ampten hebben te draghen: ghevoert hebbende zoo-daenighen krygh daer de Werelt zich aen vergaepte zynde een School, meer om te leeren de aerdighe kryghs-vonden, als 't geweldt aldaer gebruyckt; welcke hy eyndelycke zo wydt ghebracht heeft, dat de machtichſte Heer van 't Chriſtenryck, de Koninck van *Spangien* Vroedt was, die voor een vryen Staedt en Neederlanden te verklaeren, en de lieve Vreede (machtigſte *Zuyl* aller Rycken) te verleenen: daer zy naeſt Godt, en haerder Hooge-overheeden ſtandtvaſtighe volhardinge 't Huys van *Naſſauw* meeſt voor hebben te dancken, daer doorze by alle naekoomelinghen de hoogſte roem zullen ghenieten, zulcks met 't vergooten bloedt haerder Stam-helden beveſticht en verkregen hebbende.

Deze Schriften my in handen gevallen, en die zoodanigh bevonden hebbende, dat nevens anderen ten toon zullen moghen gheſtelt werden, vervaetende veel dinghen, tot noch door den druck onbekendt; hoe wel by den eerſten ſtelder (tot zyn eyghen tyt kortinge) niet verder als den Jaere 1638. gebracht (door voorkomende voorvallen belet) en by een ander met een tweededeel ge-eyndicht. Zo koome U.E.E. Genade die als eygen, voor de voeten needer leggen en op offeren; als zynde een

der

der voornaempste Telgen des selvighe Ruys, en geen van de minste voorstanders der waerde verkregene vreede: met ootmoedighe beede die voor alle Raet en ngt te beschermen, om daer door aengeprickelt te werden, diergelycken meer in't licht te brengen, tot grooter luyster van U: E: E: genadens doorluchtigste Stamme en ons waerde vaderlandt:

Amsterdam den 20 augusti 1651

U. E: E: G: ootmoedighste dienaer
Jodocus Jansonius.

FREDERICK HENDRICK
van
NASSAUW
PRINCE van ORANGIEN,
Zyn leven en bedryf.

DE Nederlanders (in ouden tyde / onverminderdt hun bypebooz-wetten / seer loffelycke by hun Princen yder in 't besondert bestiert / en te mets onder Burgundien, ende Oostenrycken dooz huwelycken te samen ghekoppelt / met overdzaghs van Keyser Carel den vijfden / op syn Zoon Philippus, Koninck van Spangien gheraeckt zijnde) niet langer konnende verdzagen den ongewoonen Spaenschen hooghmoedt / als meede den inbreuck haerder meenighvuldige Wetten / Rechten en Ouder gewoonheden / siende haer oberal veracht / en vremdelingen (teghens beloofde eets-huldinge) in meest alle de grootste ampten voorgetrocken; oock het uyt-boeren der bloedige gebooden tegens die van de suybere Godts-dienst / meenigduysende van menschen des halven dooz Vuyr / Swaert en Galg / onnooselycke aen hun eynde geraeckt zijnde; zijn eenigen genootsaeckt geweest / dat juck van hun halse te werpen; hen nae veel stribbelings in een bype Regeeringe te samen te voegen / het zwaert inde hand te nemen / en hun selven te beschermen. Zy dan tegens den Koninck van Spangien en synen aenhangers inden Oozlooge geraeckt / zijnde / die (behalven een twaelf-jaerige stilstandt van wapenen) reets ontrent de seventig jaeren geduurt heeft / zijn altijt onder 't loffelycke huys van Nassauw, met grooter eere / seer kloeckmoedigh beschermpt / die niet ontsiende / 't leven veel haerder stam-helden daer booz op te offeren / gelyck sulcks inde beschryvinghe der Nassausche Lauren-krans ende andere Nederlandtsche Historien wijdtluchtigh te leesen is. Den Doorluchtigen Furst Maurits van Nassauw, Prince van Orangien, dese oorlooghe gheboerdt en de besteiringe der selviger landen den tijdt van een-en-veertigh jaeren bedient hebbende / eyndelycke seer Godtsaligh inden Heere ontslaepen / en met grooter pracht in syn vaderlycke Graft tot Delft ter aerde gestelt zynde / en hadt dit sterffelycke soo haest niet afgeleydt; of den selvigen nacht hebben de Heere Staeten met eendrachtigher stemme / synen broeder Frederick Hendrick van Nassauw, tot Veldt-oversten van hun leghers te water ende te lande verkoozen; ten dien eynde renighe haerder volmachtighen naer de Langhe-straet in hun leeger sendende / om hem syns Heeren Broeders doodt aen te dienen en te beklagen: des heeft hy / sulcke tydinge met droef heydt verstaende / hem ende alle syn Hoffgheslnt voorts inden rouw gheskeit; der Ruyteren Cornetten ende Voetknechten vaendelen met zwarte Sluyers bekleedende: welcke Volmachtighen hem als doen het ghebiedt over 't ganssche leegher haerder Hoog-Mogende opdroegen.

A°. 1626. Den 23 April.

Den 5 Septemb.

FRederick Hendrick (door syns Heeren Broeders afstyvighepdt nu gewoorden zijnde) Prince van Orangien, Graeve van Nassau, Catsenellebogen, Vyanden, Diets, van Meurs, Lingen, Bueren, Leer-dam, &c. Marquis vander

Veer, ende van Vlissingen, Heer ende Baron van Breda, der Stadt Grave, ende van den Lande van Cuyck, van Diest, Grimberghen, Herstal, Cranendonck, Warmeston, van Arlay, Noseroy, S^t. Uyt, Daesburgh, Polanen, Willemstadt, Niervaert, Yssselsteyn, S^t. Martens-dyck, Geertruydenbergh, Chestau regnart, van de Hooge en Lege Swaluwe, van Naeltwyck, &c. Erff-Marschalck van Hollandt, Erff-Burgh-graeve van Antwerpen, en van Besancon, Gouverneur van Gelderlandt, Hollandt, Zeelandt, West-Vrieslandt, Zutphen, Utrecht, ende Over-Yssel, Capiteyn ende Admirael Generael der Vereenighde Neederlanden, is de jongste en eenighste Soone van wylen Ho. l. m. Wilhelm, Prince van Orangie, die hy by syn vierde Huysvrouwe Loyse de Colligny, Dochter van Gaspar de Colligny, Heer van Castilion, Admirael van Vranckrijck, (door syn verdiensten en Adel van Voor-ouders seer vermaert, en een stantvastighe beschermer der waere Godts-dienst, ter welcker oorsaecke hy op de Parysche Bruyloft vermoordt is) geteelt ende gewonnen heeft; zijnde een Vrouw aller eeuwer ghedachtenisse, soo om haer verheeven Adel, uytmuntste deughden, als insonderheydt, om dat zy de Werelt, het Vaderlandt, de Godts-dienst, ende Vryheydt soo een grooten Vorst voorgebracht heeft, wel waerdigh; geboren tot Delft in Hollandt, op den 29 Januari des schrickelijaers 1584. ende dat op Sondagh, des avonts ten acht uuren, zijnde syn Heer Vader aldaer den 10 Juli daer aen van eenen Bourgonion, Balthasar Geraerts verraderlijcke doorschooten; geweest hebbende soo een grooten Vorst, dat hy de grootste Vorsten der outheydt gelijck geweest is, of overtroffen heeft; in syn jonckheyt tusschen 't hof en leger soo gheoeffent, dat hy Keyser Carel (nau doorsnuffelaer der verstanden) tot een verwonderinghe streckte; soo dat niet alleen hy, maer ook syn Soon Philips, hem in hun geheymste saecken waeren gebruyckende, en tot de grootste eer-staeten verhieven; als sulcks andere Historien overvloedig betuyghen.

Kort verhael van 't leven van Frederick Hendrick Prince van Orangie.

1572.

Dese kloeck-moedighen Furst Frederick Hendrick, ofte Hendrick Frederick (soo ghenaempt) nae syne Peeters de Koninghen van Vranckrijck ende Denemarcken, wel de jonghste doch niet de minste in kouragie, kost niet klepnder weesen, tot een verwonderinghe en Goddelijcke gunste voorgeteelt uyt een vermenginge van het grootste Duytsch en France Helden bloet. Syn kintse opvoedinge was by syn Vrouw Moeder; is daer naer eenige weynige jaren inde Hoog-schoole tot Leyden gesonden, daer hy onder syn bestierder Johan vander Does, Heer van Noortwyck, in verscheyde talen, konsten ende andere ridderlijcke oeffeningen seer wel onderweesen ende opgetrocken is, zijnde te dier tyde in geen klepn gevaer, om nevens syn Broeder Maurits van eenen Renichon Priester van Namen om 't leven gebracht te werden: doch door begeerte en lust tot kloeckheydt, mannelijcke daeden en eere (als aengepryckelt door 't exempel veeler Grooten, voornamentlijcke syns Broeders, Neeven en Voorsaten) tot ten Oorloogh en handelinge der Wapenen getrocken weesende, geboren en voortgeteelt zijnde upt soo een oude en loffelijcke stamme, die in sulcker altijdt haer hooghste roem stelde, heeft de studien verlaten, en noch heel jongh zijnde hem by syn Broeder Maurits gevoeght, hem onder de selvige, soo in 't leger te velde, als in den gemeenen handel te huys oeffenende; die hem te gelijck tot een Veldoverste en Vader was streckende. Onder soo groot een Veldt-heer (wien de Vereenighde Nederlanden haer voorspoet; 't Christenrijck de herstellinge der leger tucht; de Veldt-oversten de konst van oorloogen, de Wis-konstenaers 't gebruyck van 't leger-meeten, en de Ambachts-lieden haer te vooren onbekende gereetschappen, te danken hebben) is dese Heldt op-gewassen.

Ingenieurs.

Syn eerste tocht was, wanneer Maurits den 25 Juny 1593. Geertruyden-bergh met een onghewoonelijcke belegeringe omringhde, verooverde, ende onder de gehoorsaemheydt deser landen bracht: doen stelden de Staten hem, noch maer 9 jaeren oudt zijnde, aldaer in de besittinghe der selvigher Stadt en de Heerlijckheydt van dien; alles achtervolgende de last van wylen syn Vader Wilhelm, die hem deselvighe by Testamente gemaeckt ende toegevoeght had; hem met eene het gebiedt van deselvige bevelende, doch weghens syn jonckheydt alles onder 't Stadthouderschap van Arent van Duven-voorden. Hem nu den Godt Mars opgeoffert, en geheel tot de wapenen begeven hebbende, syn wit

Wordt Gouverneur van Geertruyden-Berg.

daer

daer toe strecken̄de om syn Vaders doodt te wreecken / ende 't landts-dienst te betrachten / als sulcks uyt syn spreucke (Patriæque Patrique) is blyckende; heeft dat / als een rechten Batavier / onversaecht en kloeckmoedigh heldt / tot verscheyden tyden laten blycken / soo wy voorgenomen hebben in 't korte te verhaelen.

Reyst met syn Moeder nae Vranckryck.

Syn Moeder / de Princesse Wedue / korts nae de veroveringhe van St. Geertruydenbergh / voorghenoomen hebbende een reyse nae Vranckryck te doen / om Charlotte Brabantina, de vyfde Dochter van wylen haeren Man Prins Willem, aldaer aen Glaude de la Termoille, (Genoot van Vranckrijck, Hertogh van Thovars, Prince van Talamond, Grave van Gisnes, machtigh Voyst in Bretanjen ende Poictou) uyt te heyliken; is desen Heldt mede derwaerts ghereyst; doch jonck / is hem door de Staeten de Heer van Dommarvyle tot Hof-meester bygestelt. Tot Parijs ten Hove komende / strecktе syn edel-aertigh en beleeft verstandt een ider tot verwonderinge; den Grooten Hendrick stemde selfs toe / dat het zaet van soo groote dapperheydt / ryp ghworden / syn Vader en Broeder gheluck zyn soude: doch het dertel Hoff minst achtende / en syn overige tydt inde Ryt-schoole / onder Pluvenel meest besteedende; ook nae den oorlogh seer haeckende; kompt weder by syn Broeder inde Nederlanden. Daer hy de eerste getuygenisse syns onverschrocken gemoet heeft laten blycken / als den Admirant van Arragon in Bommelerwaert ende ontrent Bommel was leggh̄ende; want nevens Briaute, en andere Fransche Heeren ende Soldaten / om met hun vyandt te schermitseeren / uyt het Staeten leger naer het Dorp Herwaerden ghetrocken / en op geen achterhoeden bedacht / zynde / doch voort rydende en in des vyandts toelaegen geraeckende / zyn de selvigen opgebroocken / haer heel onverwacht bespringende; ende hoewel desen jongen Prins met de synen haer als leeuwen mannelyk weerden / soo zynse echter soo aengetast / datse aen haer spde de grootste schade leeden en verscheyde Soldaeten sneevelden: onder welcken was den Baron van Monglas; des Coninckx van Vranckrijckx Hoff-meesters soone / die niet verre van dese Jonghe Prince syn spde / door een schoot alsoo ghetroffen wierdt / dat van deselvighe wonde

1599.

Is in Bommelerwaert in perijckel syns levens.

naer weynigh daegen van de Werelt scheyde.

Ontrent seventhien jaeren oudt gewoorden zynde / is verkoozen en ghestelt tot Raedts-heer inden Raedt van Staeten / om vander jeuget aen in alle saecken de regeeringhe en staet deser landen betreffende / gheoeffent en onderweesen te werden; om naemaels tot bestieringe der selviger dies te bequamer te zyn.

1600.
17 Marty.

Wort gestelt inde Raedt van Staeten.

De stercke Schans St. Andries / met accoort overgaende / en eenighe Walen (alle oude welbesochte Soldaten) daer in besettinge / inder Staten dienst over-ghekomen zynde / isser een Regiment van elf Vaendelen van ghemaeckt / voerende den naem van de Nieuwe Geusen; over welck hy Overste gestelt is.

Den 6 May.

Wordt Colonel vande Walen.

Weynigh tijdts hier naer het Staeten leeger / onder 't beleyt hunner Veldt-Heer Maurits van Nassauw in Vlaenderen gelandt ende voor Nieupoort geleegen zynde; geraeckte 't selvige (door 't ontset dat Albert van Oostenryck, met den Admirant van Arragon aenboerden) in groot gevaer van geslagen te werden / sulcks dat genootsaeckt was hem tot een Veldt-slagh te berepden; hy daer tegenwoordigh zynde / had hem synen Broeder om syner jonghepdt willen uyt 't geweldt syner vyanden geern gehouden / en te scheep naer Zeelandt versonden: Dan dese jonge Prins om lof en eer te verkrijgen (die in soodanige geleegentheden meest te bejagen zyn) was geensins te beweegen in sulcks te verwilligh̄en / maer gemoet syn leven by syn Broeder inden slagh kloeckmoedigh te wagen / ende het Vaderlandt op te offeren ofte aen de overwinninghe deelachtigh te wesen; syn Regiment in order stellende / 't selvige tot dapperheydt en eerbetrachtinghe vermaenende / die aen haer spde als oude versochte Soldaten / niet konnende verdragen / dat van soo een kloecken aenleyder te vergeefs souden aengemaent werden / hebben als leeuwen gestreeden / toonende dat handt-werck meer by der hand gehadt te hebben / haer niet ontsiende ofte te sterven / ofte als overwinners mede te juychen.

Met de welcken hy inden slagh van Vlaenderen is.

Jacob, met de afsyvigheydt van wylen de Coninginne Elisabeth, de Croonen der Engelscher Eylanden op 't hooft gekregen hebbende; wierdt beslooten / weghens dese Vereenighde Nederlanden een treffelyck ghesant-

schap derwaerts te senden; soo om hem in syn nieuw verkregene rycken gheluck en heyl toe te wenschen / als van 's landts weegen te versoecken 't gevolgh vande hulpe en bystandt / by den overleedene Coninginne dese landen belooft ende toegesept. Tot hooft van welck gesantschap desen Frederick Henderick, gekooren is / hem bygevoegt zijnde Walraven van Brederoode, Johan van Oldenbarnevelt, ende Jacob Valck.

De stadt Grave van Maurits soo hart beleegert / datse hem in handen viel; 1602. daer is desen Heldt ock teghenwoordig geweest; en der Engelscher Oversten Francoys Veer, inde loop-graven geschooten zijnde / soo dat wegens de quetsure hem voor eenige daghen vertrecken most; is als doen 't gebiedt over der selviger Natie (kern van 't Staten heyr) hem bevoolen.

Wordt Gouverneur vande Vlaemsche conquesten.

Sluys ende andere plaetsen in Vlaenderen te mets onder de vereenighde Nederlanden geraeckt zijnde; hebben de Staeten ende syn Broeder hem 't gesagh der selviger opdraghen; den Heer vander Noot tot Luytenant hem by stellende.

Dit soo haest niet verricht / maer bequaem bevonden zijnde / om swaerder lasten te konnen dragen; soo hebben de selvighe Staeten weynigh tijdts daer nae / jae noch inden selvige Soomer / hem met gebiedt haerder Ruyterye versien; den manhaftigen Marquette syn Overste Luytenant zijnde. 1604.

Ende Generael van de Cavalterye.

Maurits te raede zijnde / vierthien Vaenen Ruyteren van den Marckgraef Spinola, onder den Graef Trivultio, in 't dorp Mullm aen de Roer / op te slaen; soo geraeckte dese jongen Heldt weder in lyfs gevaer: om sulcks uyt te voeren treckt hy als Overste van de Ruyterye / met eenighe Compagnie te voet en te paerde derwaerts / aen 't werck komende / vond harder teghenweer als wel ghedacht had / sulcks dat het Paerde-volck verstroyt zijnde / ten meestendeel hun Oversten schandelijcke verlieten; hy hem onder syn vyanden verwert vindende / weerdt hem; alles doende wat soo een Krijghs-man schuldigh is; ontmoet eyndelijcke een van de Spaensche Ritmeesteren / setten elck-ander de pistoolen inde syden; doch door Godes wonderlijcke beschickinghe / faelden die beyde los te branden; doen battede dese Ritmeester den Prins by syn Sluyer / meenende hem soo ghevanghen te houden / ofte te minste van den paerde te trecken: Bacx, of soo anderen willen / Hodenpyl, syn Stal-meester / sulcks siende / quam hem te hulpe / syn Pistool den voornoemde Spanjaert aen t'Hooft settende / om te treffen / dan door verhaesthepdt en haestigh schieten gingh den schoot te laegh op zijn rusting: doch wierden terstont van de Spaensche weder omringht en beset / soo dat in groot gevaer haers levens waren / maer zijn door den Neeff van Bacx eenichsints verlicht en ontset: en wat stercker werdende / hebben haer vyanden weder 't hooft ghebooden / en op haer met groot geweldt buyr gegheven. 't Gevecht den tijdt van ontrent seven uuren duurende / quam syn Broeder Maurits met het overighe leger hem volkoomelijcken van alle gevaer ontsetten / den vyandt geheel op den vlucht dryvende.

Den jongen Prins is in lyfs gevaer.

Verordonneert zijnde met syn Ruyterye naer Limburg te trecken / heeft eenigen Vaenen daer toe verkoren met de selvige hem op den wegh begevende in meeninghe twee Regimenten Spaens volck onder den Graef van Anholt daer te lande verstroyt leggende op te slaen doch die syn kompste verstaende / hebben hun in tijdts versien / mits inde naeste steeden hun begevende / soo dat genootsaeckt waeren voor hem de vlucht te nemen; door 't Gulicker-landt wederkeerende / heeft 's morgens vroeg het Stedeken Erkelens verrast; de Poort met een Petard geopent / 't selvige geplondert / en in vyant gesteecken / daer binnen verrasschende syn Neef Graef Hendrick van den Berg, hem inde Haghe gevangelyck brengende. 1607.

Den 7 February

Den 11 February komt voor de tweede mael in lyfs gevaer.

De geldt middelen des Koninckx van Spanjen door desen Nederlandtsche oorlogh dapper verloopen ende ten achteren zijnde / sulcks dat syn Hofsche gelt-versorgers geen betalinghe doen konde / en siende dat de vereenighde Nederlanden met ghewelt niet te dwingen waren / heeft niet anders ghesocht als tot een vrede ofte langduurige stilstant van wapenen te geraecken. Dese dan eyndelijcke bekomen; ende een twaelf-jaerige stilstant / tot Antwerpen besloten zijnde / (hoewel door Burgerlijcke tweedracht seer schadelijck.) Soo isser voor desen Prins (geduurende de selvighe) geen stof en gelegentheeden voorgevallen / om syn lupster en roem meer te vermeyden en bekent te maecken; hem te vre- 1609.

Den 19 April.

te wreden houdende met 't ghemeyne best te helpen bestieren / ende syn vermaeck in den Hofflschen ommegang te neemen.

Gaet om Brunswyck te ontsetten.

Behalven dat de stadt Brunswijck andermael met haer Hertogh in twist en oorlogh geraekt zijnde / en een tijdt te voorzen nevens andere Hansesteeden het oude verbondt met dese Neederlanden vernieuwt hebbende / nu van hem beleeghert zijnde / hy ten bevele der Heeren Staeten / tot ontset der selbigher met een legher van ses dupsent te voet / twaelf Vaenen Ruyters / twee halve Cartouwen en vier hondert waghens derwaert ghetrocken is; eenighe der voornoemder Staeten Gesanten op den aenstaende hansen-dagh naer Lubeck voor uyt gaende. Maer den Prins daer komende / vondt de stadt van haer beleegeringe ontslagen / door tusschen-spreken des Coninckx van Denemarcken en andere Heeren / doende zijnde met haer Hertogh volkomelijck te verdragen / dat hy alsdoen mede hielp bevorderen. Syn tocht derwaerts over Rees naer Munster ghenomen hebbende / heeft hem onderweghen (uyt naem des Chur-vorsten van Brandenburg,) van 't Graefschap Ravensberg, en haer Hooft-stadt Herwerden verseeckert / die met een besettinge versiende.

Keyst nae Orangie.

Phlips van Orangie, (syn outste Broeder / voor desen door de Hertogh van Alba, tegens alle redelijckheydt / uyt de Hooge-schoole van Loven naer Spanjen verboert zijnde / daer hy oock soo lange gehouden wierdt / tot met Albert van Oostenryck, hier weder te lande quam) tot Brupssel syn Hof houdende / en aldaer overleden zijnde; volgde hem Maurits van Nassauw, in alle syn achter gelaetene middelen; des halven eenige volmachten naer 't Prinsdom Orangie gesonden hebbende / om hem daer als Erfgenaem te doen hulden; soo heeft Croeser Stadt-houder der selbigher plaetse alle listen te werck gheleydt sulckx teghens te gaen / op hoop van groote rijckdom daer door te bekomen / 't welck by hem soo beleydt wierdt / dat de volmachten (daer de Heer Vosbergen de voornaempste van was) ghenootsaeckt waren / onverrichter saecke te vertrecken. Maurits sulckx verstaende / en overleggende / dat daer meer hooghept en ontsagh van nooden was / beslupt syn jonghste Broeder Frederick Hendrick derwaerts te senden. Hy desen last aengenomen hebbende / soo gaen hem syn Neef de Prince van Portugal, nevens de Heer van Valckenburgh, derwaerts gheleyden; dese om het Regement te bekleeden / die om aldaer als Stadt-houder syn woninge te neemen; haer repse te post over Bruxel naer Parys doende; daer gekomen zijnde / vervorderen de Prince van Portugal en Valckenburg hun repse nae Orangie, Frederick hem tot Parys eenige daghen ten Hove verlustende; de Koninck hem veel eere nevens toesegginghe van alle hulpe doende; van daer gheschepden en tot Orangie gekomen zijnde / wordt van de inwoonderen met groote blyschap ontfangen; alles naer de wille syns Broeders herstellende / dat Croeser (die dese proye verlaten most) geen kleyne hartseer scheen te weesen. Hier zijnde heeft dese Prins niet nae gheiaeten des Paus legaet tot Avignon, te gaen versoecken / van de welcke hy met groote pracht onthaelt wierdt. 't Twaelfjaerigh bestant ge-eyndight / en weder tot de wapenen geloopen zijnde; wort 'er ordere gegeven / de achterstalligbe Brabantsche brantschattinghe in te vorderen; dit hem te laste gelepdt zijnde / vergadert zijn macht / treckt op Herentaels, daer hy den Demerstroom overbaert / doet Loven, Burxel ende andere Brabantsche steeden / als overwinner sitteren ende beven: en de beveelen uytgevoert hebbende / keert over Breda weder t'huyswaerts.

1622. Syn tocht in Brabant.

't Graefschap en Stadt Meurs (Maurits syn Broeder toebehoorende) nu eenen rupmen tijt tusschen de Spaensche en der Staeten volck by-spdigh geweest; en den gheskelden tijdt daer van ten eynde loopende / soo scheenen partyen niet gheslnt te zijn die te vernieuwen; des heeft Maurits beslooten de Stadt met een goede besettinge / ende ten volle van alle voorraet (genoegsaem om een langduurige beleegeringe uyt te staen) te versorgen: Welcke last syn Broeder bevoolen hebbende; gebiedt hy de Heer van Marquette inder haest vier-en-twintigh Compagni Paerden by den anderen te vergaderen / die gereedt zijnde; ruckt in stilheydt uyt 's Graven Haghe op Arnhem (daer hem de Electo der gemeutineerde Spaensche / tot Huyssen leggende / aenspreeckt /) treckt van daer met het volck over Rhyn, ende soo door zijn byanden landen voor by Rhyn-berck op Meurs; dat boven dobbele voorraet

Muteraed.

Versorght Meurs seer snellik.

van krupt / loot ende lijfs-onderhoudinghe / met een besettinghe van elf Vaendelen Soldaten versiende / en voorts weder te rugge: Die van Berck sulcx verneemende / senden dateliicken dry verscheyde Booden aen de omleggende besettingen / om van sulcx kuntschap te brengen / waer van den eenen geschooten / en de twee anderen ghevangen wierden; die verklaerden vier duysent mannen in aentocht te wesen / om hem den wegh in 't weerkeeren te stupten; dan zijn haestigh trecken / bracht haer voornemen te niet; alsoo hy binnen den achtsten dagh weder in 's Graven-Hage was: zijn reyse voldaen hebbende; 't gantsche Hof daer over seer verheught zijnde. Doch weynigh tijdts gerust / en de Staeten (bemerckende den grooten macht / die so van de Spaenschen/als Keyserschen ontrent haer grensen geboert wierdt) beslooten hebbende haer volck mede te velde te brengen / is hem de sorge daer van bevolen; des hem uyt den Haghe, over Arnhem ter plaetse begeeft daer / de verstroyde Halberstadtsche Soldaten (door de Keyserschen geslaghen en verbolght) aenquamen / die alle van hem in 's landts dienst genomen; en nae 't leger/ontrent Rees leggende versonden wierden; daer op des Keysers en Spanjaerts voornemen een waerckent ooghe in 't sepl houdende; en op syn tegenweer tot in November te velde bleef leggen; tot weder nae 's Graven-Hage keerde. 1624. Het jaer daer aen / de wateren en Rivieren alomme door de groote koude toe gevroosen zijnde; begaf hem den Graef vanden Berg, met 't Spaensche volck over den Yssel op de Velue, verhoopende in 't hert van Hollandt te geraecken/ des is desen Veldt met syn Broeder Maurits nevens de Hollandtsche macht derwaerts getrocken. De Spaensche met hun Veldt-Heer / vanden Berg, als doen tot Dieren (een Dorp op de Velue) gekomen / en door verspieders van den Nassauschen optocht contschap gekregen hebbende; zijn met sulcker een vreese bevangen; dat haer sonder omsien op de vlucht begaven; geen tijdt hebbende haer lichamen / met de reets toegemaeckte spijse te voeden; wel te vreden zijnde / door den aenkomende dop / de Velue (sonder vyanden ghesien te hebben) te verlaeten. Om dese hoon te verbeteren / ende nu in 't best van de Soomer zijnde; soo beginnen de Spaensche haer aen alle kanten weder te roeren: des Frederick Hendrick, hem met het Staeten leeger ontrent Emmerick te velde begeeft: maer verneemen dat syn Neef den Graef vanden Berg, met eenighe Spaensche troupen van Ordingen opgevrocken / synen wegh door Monterberg en Cleef, beyde bey-sydige plaetsen (die hy bemachtight en beset) neemende / naer Moock getrocken was; kompt met 't voornoemde Staeten Leger meede af-sacken / de Velue, Betuwe en alle plaetsen daer ontrent voor des Vyants aenslagen beschermende. Onderwijlen doet den listigen Spinola, alle de resteerende Spaensche macht aen de Brabantse kant by den anderen vergaederen / groot gereetschap tot pets treffelijckr voor te neemen maerckende / Prins Maurits (onderwijlen noch in 's Graven-Hage gebleven) sulckr bemerckende/ doet alle grens-plaetsen daer ontrent wel versien; voornamentlijck Breda, daer nevens veel Veldt-Oversten en Oorlooghs-wis-konstenaers syn eyghen lijf-vaendel in sendende / soo dat de besettinghe 7000 mannen gheoordeelt wierdt: Graef Ernst Casimier de Betue, Heusden ende andere oorden aldaer in acht neemende; niet weetende waer hun vyanden het gemunt hadden; tot dat haer eyndelijcke naer veel omswerbens: voor Breda geleegert hebben; hun in dry leger-plaetsen daer seer vast voor begrabende.

Meuteraei.

Ingenieurs.

Den 14 Augusti.

Verjaecht Graef Hendrick vanden Berg / upt de Velue.

Spinola voor Breda doende zijnde; treckt het Staeten legher weder den Rhyn op. Hun Veldt-Oversten Maurits daer by komende / bemachtight Cleef (het Casteel van syn sterck weeren ontblootende) als mede Monterberg; yder in verhoopen staende / dat het van daer Rhynberck, Goch ofte Venloo gelden soude: doch is weder neder gesackt / hem ontrent Geertruydenberg leegerende: daer het meeste voet-volck upt de besettingen by hem onthiedende / sulckr dat ontrent de 24000 sterck geacht wierdt. Soo dat Spinola (syn vyanden soo nae op de rugh siende) ghenootsaeckt was syn leeger te versterckren / tot dien eynde een gheweldighe Schans by 't Dorp ter Heyden leggende; soo 't scheen / voorgenomen hebbende Breda upt te hongeren / alsoo geen geweldt daer op dede.

Den Prins van Orangie van leger-plaets veranderende / slaet 't selvighe een half uur van 't Dorp ter Heyden, Spinola seer benauwende / soo dat de Spaen-

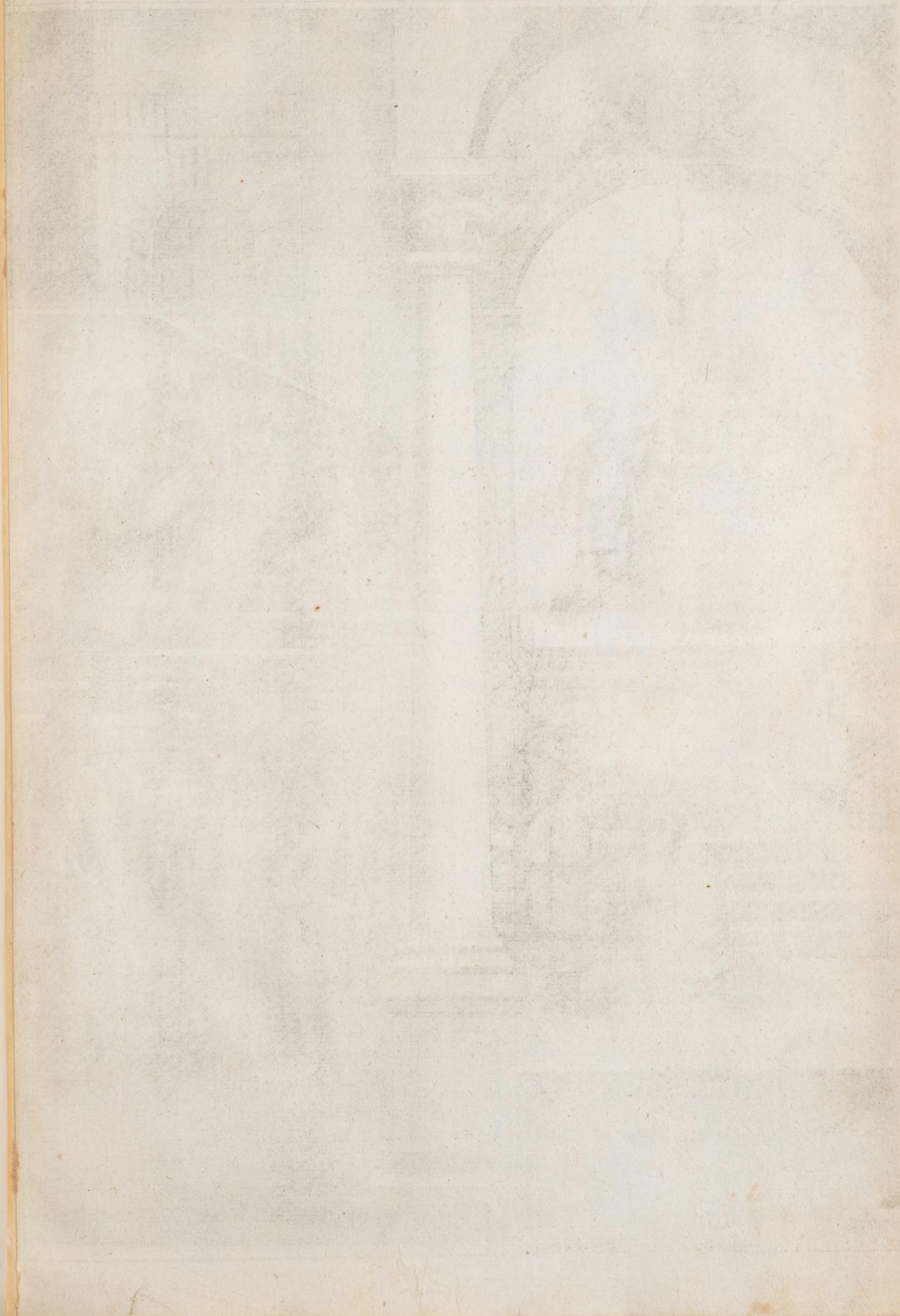

AFBEELDINGE, *Hoe de Nieuwe Stadthouder*, FREDRICK H[ENDRICK]
G.M.HEREN STATEN VAN HOL[LANDT]

Fol: 7.

AFBEELDINGE, *Hoe de Nieuwe Stadthouder*, FREDRICK HENDRICK, PRINCE VAN ORANGIE, *aen de* G.M. HEREN STATEN VAN HOLLANDT *den Eede doet en ter Rolle gaet Sitten.*

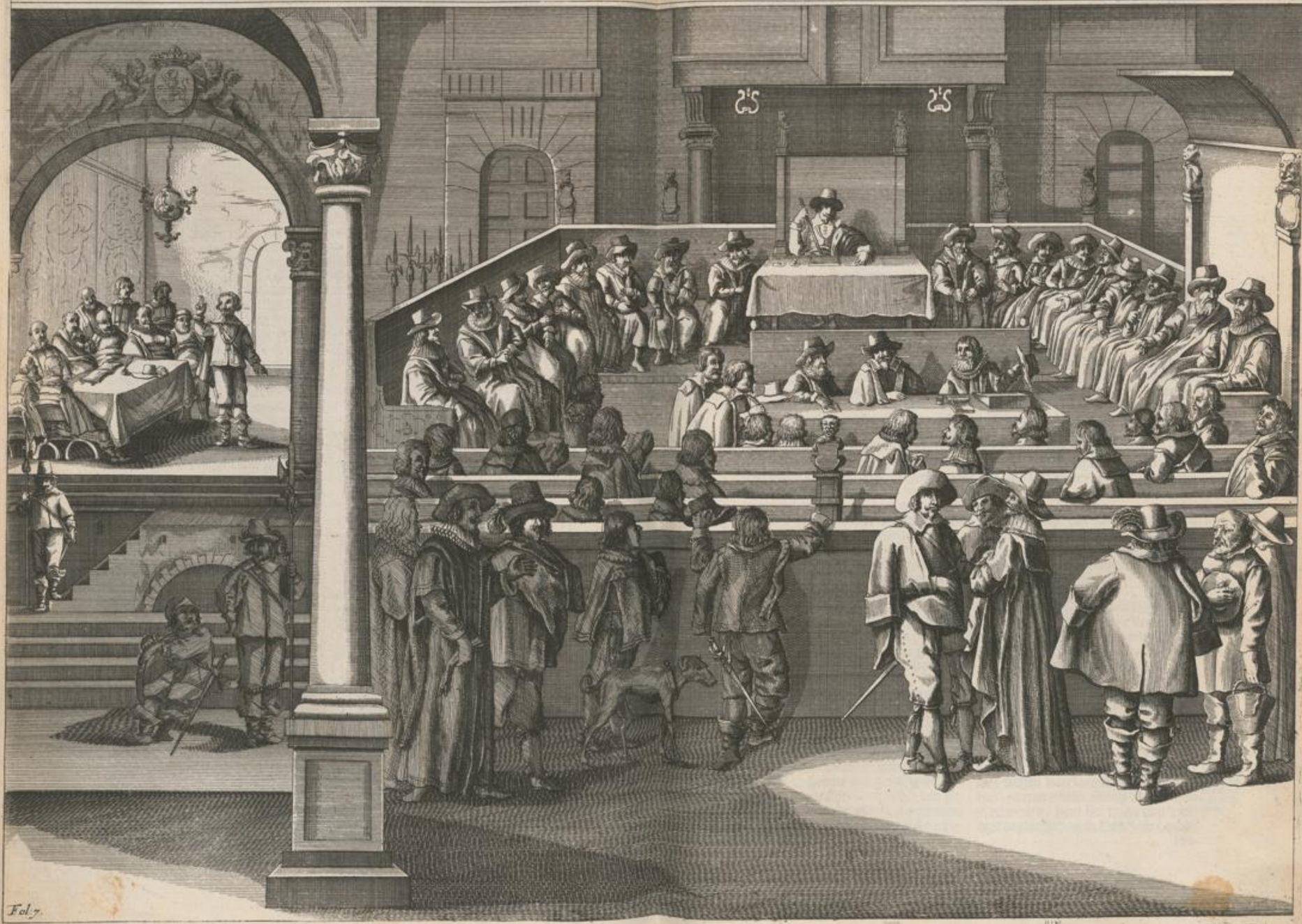

Fol 7.

ENDRICK, PRINCE VAN ORANGIE *aen de*
LANDT *den Eedt doet en ter Rolle gaet Sitten.*

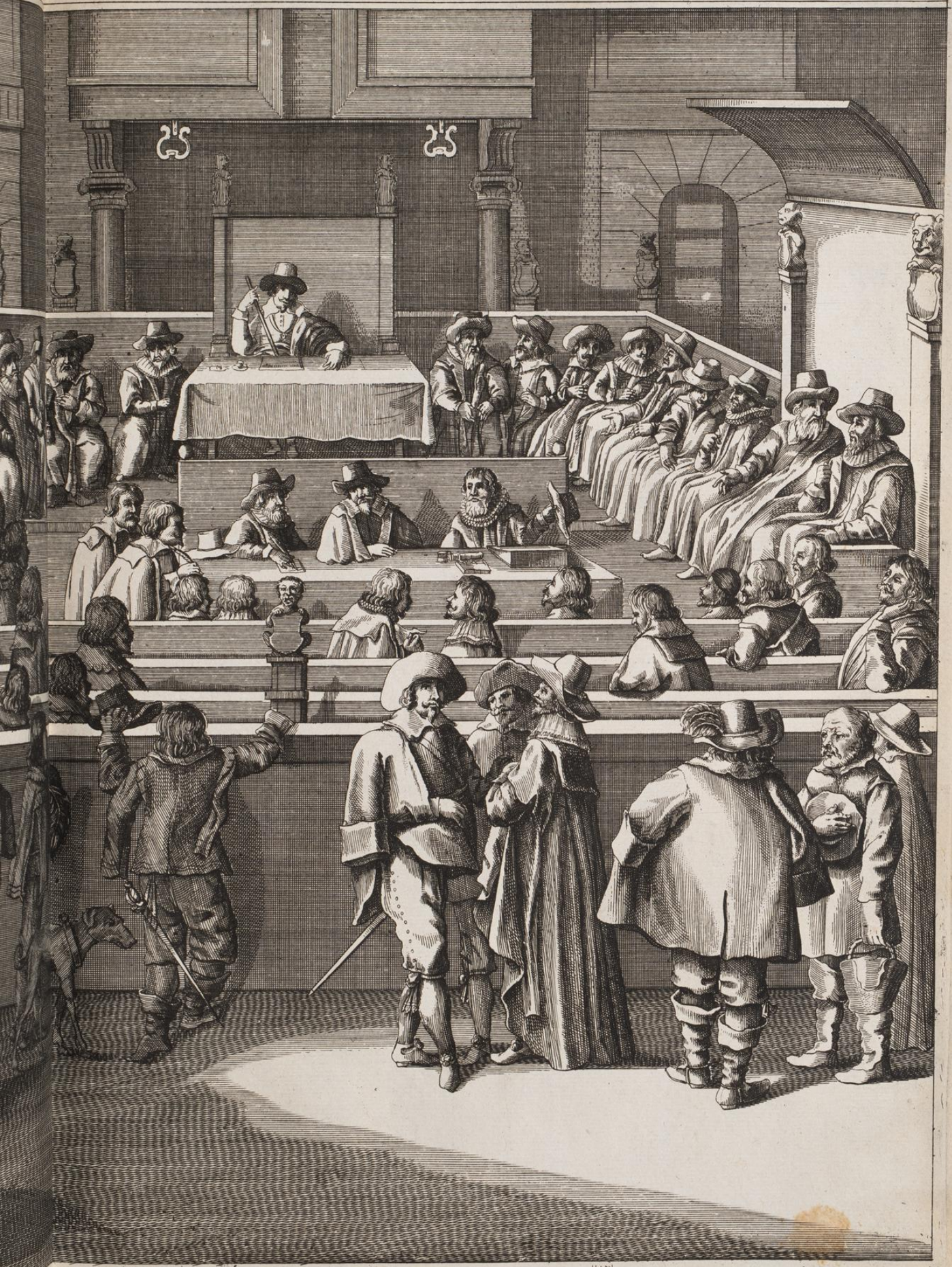

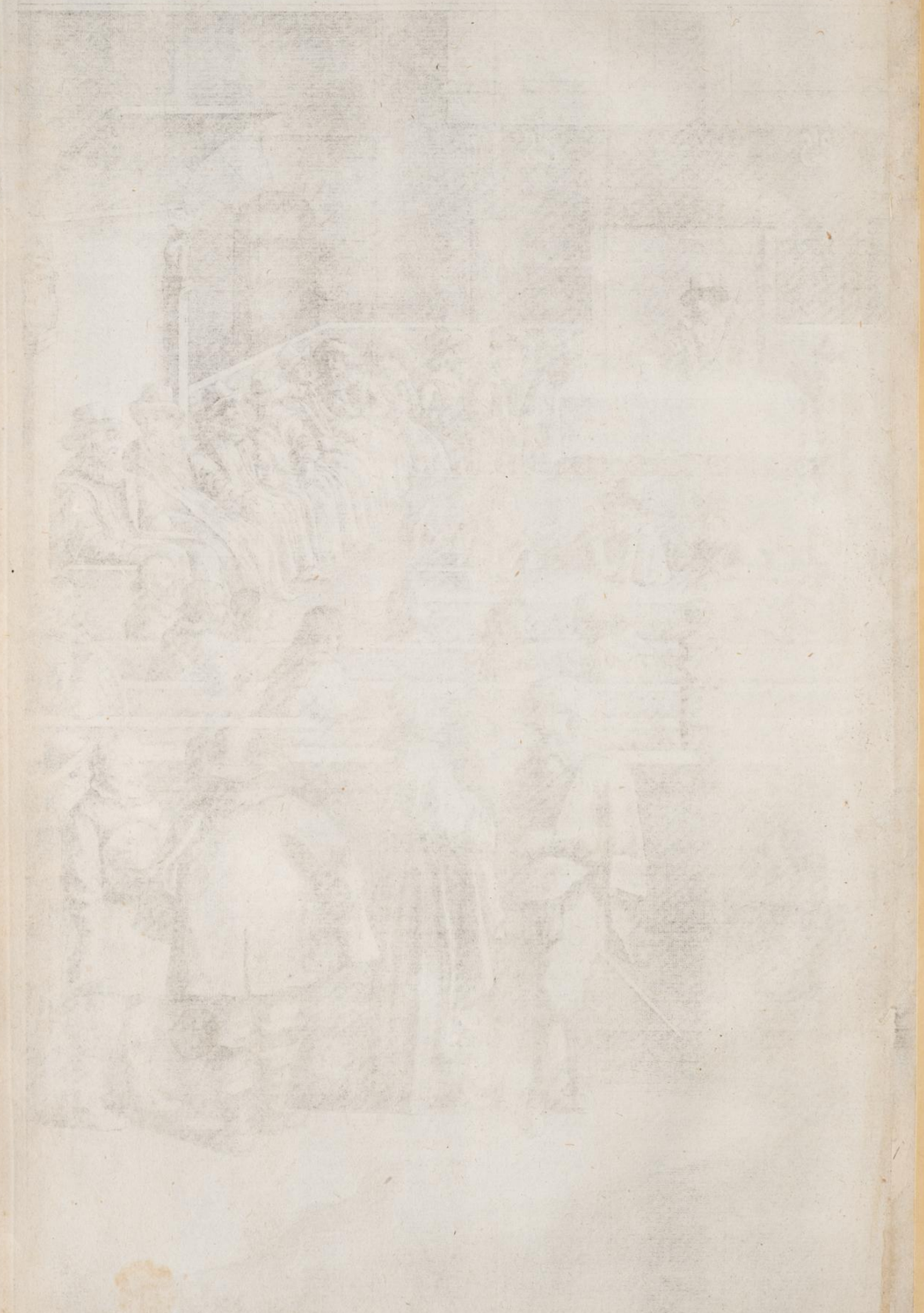

Trouw
Emilia
Gysbrecht
van
Solms.
1625.

Spaenschen in haer leger groote dierte gequaemen; oock 't scheen Maurits seer wel vernoeght / dat Spinola hem om Breda belegert had; en dat wegens den lang beraedtslaeghden aenslagh die hy op Antwerpen voor hadt / meynende hem die niet te kommen missen / en den Spanjaert daer mede van voor Breda op te doen breecken; doch die mislucht zijnde / en hem de tydinghe daer van ter oozen komende / was seer onstilt / al zijn hoop van Bredaas verlossinghe daer op gestilt zijnde / soo dat men wel te recht mach seggen:

De mensch die maeckt wel het besluyt,
Maer Godt die voert de saecken uyt.

Den Winter onderwijlen gekomen zijnde / en Spinola echter in syn voornemen volhardende; oock den Prince van Orangie weynigh middel tot het ontset siende / heeft syn Volck in de Steeden gheseonden / hem selfs nae 's Graven-Hage begevende; daer hoogts (soo 't scheen van hert-seer) te bedde ging leggen / synen eenighen Broeder Frederick Hendrick van Nassauw, als krijghs-oversten de lasten beveelende. Syn sieckte te mets toenemende / en 't lichaem swacker wordende / oock bedenckende dat dese Wereldt sonder wettige erfgenamen te hebben / soude moeten verlaten; oock dat syn na-volger en Broeder meede met geen wettighe Kinderen versien was: sulckx dat het Prinsdom van Orangie nevens zijn andere Heerlijckheeden en Graefschappen (soo sulckx niet voorgekomen wierdt) metter tijdt door versterven nootsaeckelijck aen eenen anderen Heere soude komen te verballen; soo heeft dese Prince het begonnen huwelijck tusschen syn Broeder met de Godtvruchtige Princesse Æmilia Gravinne van Solms, seer soecken te bevorderen; en soo veel te wege gebracht dat dese twee Edele-stammen op den vierden April aen den anderen binnen 's Graven-Hage getrouwt zijn:

Trout Æmilia Gravinne van Solms. 1625.

De Graven van Solms syn gesprooten uyt Philips de derde / Soon van Everardt, Soon van Everardt, Soons Soon van Frederick Graven van Nassauw, en dat ontrent het eynde der vierthiender eeuwe. Desen Philips getrouwt zijnde met Catharina een Dochter des Graven van Hanauw, baerde hem eenen Soon Ottho genaempt; sy stichten te samen niet verre van Laon het treffelijcke slot Solms, daer van desen Ottho de eerste Graef maeckende. Dit zijn de beginselen deses oude eedele stamme / die dese landen groote diensten gedaen hebben / zijnde tot sevenmael door verscheyde huwelijcken / met het Nassausche geslachte vereenicht; en hebben voorts de eere gehadt van altijdt getrouwt te zijn aen de grootste hupsen des Duytsche Keyserrijck; als aen Henneberg, Meckelenburg, Hessen, Anhaldt, Baden, Pals aen den Rhyn, Brandenburg en anderen; uyt dese mosten Willems en Maurits naesaten voortkomen. 1625.

Dit houwelijck (hoewel sonder pracht) volbracht / en 't leger der H. H. Staeten inde Langestraete te velde gekoomen zijnde; heeft desen Doorluchtighen Furst / nu krijghs-overste / hem voorts derwaerts begeeven / laetende in dier voegen / dry-en-twintigh Cornet Paerden / en dry dupsent man te voet / boven in 't landt aengenomen / en in 't leger komende / hem den Eedt van getrouwighepdt doen: syn nieuwe verkreegene Princesse eerst in syn Hoff / in syn Vrou-Moeders Cameren brengende / om geduurende syn Furstelijcke af-weesen / aldaer Hoff te houden. Treckt weder te velde.

De sieckte van Maurits, te met vermeerderende; en Frederick Hendrick in 't Staeten legher zijnde; is hy op den dry-en-twintigsten April / des avonts tusschen vijf en ses uuren / seer gerustelijcke inden Heer ontslapen: syn Broeder eenigh Erf-genaemen syner naergelaeten Heerlijckheeden / en bedieningen (als voorzen verhaelt is) laetende.

Fig. N°. 1.

Verthoont, hoe den nieuwen Stadt-houder *Frederick Hendrick* Prince van *Orangie* aen de H. M. Heeren Staeten van Hollandt den Eedt doe, en ter Rolle gaet zitten.

DEsen Heldt / nu geen krijgs-overste / maer Veldt-Heer der Vereenighde Nederlanden / syn eedt van getrouwighepdt binnen 's Graven-Hage, als allegemeyne Stadthouder van Holland, Zeelandt en West-Vrieslandt gedaen hebbende / als voorzen gesept is; en het Zee-vooghdschap Admiraelschap van Hollandt onder hem open zijnde. Soo hebben de H. Staeten insiende den dienst hem en dese Landen vande Princen Wilhelm en Maurits, gedaen / niet willen naerlaeten sulckx in Wilhem, natuurelijcke Soone van Maurits te erkennen / hem het ampt van 't selvige in plaetse van de Heer van Opdam toe- Joncker Willem van Nassou wordt Admirael van Holtlandt.

toeboegende: Hy met desen dienst versien zijnde / is volgens den gegeven last haerder Hoog-mogentheeden dateliicken op alle vergaederingen der Admiraliteyten. Zee-rechters gereyst; voorts order gevende tot toerustinghe der schepen / met welcken syn persoon hem by de Engelsche Vloot begeven soude. Gereedt zijnde is daer mede in Zee voor Duynkercken geloopen / om der Staeten Vloot daer voor leggende te styven / en den tijdt te verbeyden / dat den Coninck van Engelandt hem / met syn by-hebbende macht ontbieden soude. Onderwijlen de sterckte Stadt Breda van Spinola, opperste Veldtheer des Coninckx van Spanjen noch belegerdt blyvende / soo zijnse genootsaeckt gewerst / (door elf maenden belegh uyt gehongert) haer met verdrag over te geven: Dat geen kleyne schrick inde vereenighde Nederlanden baerde / elck besonder Gouverneur Steedevooght beducht wesende / van desen hooghmoedighen vyandt op lijf geballen te worden.

Den 2 Julij.

Den Prince van Orangie des vyants optocht verneemende / hout een waecken ooghe in 't seyl / waerwaerts hy hem wenden soude; den eene vermoede op Heusden, den anderen op Bergen op Zoom; anderen weder op Steenbergen (om Hollandt en Zeelandt alsoo van den anderen te snyden) die haer sluysen openen / laetende het platte landt onder loopen / tot onwaerdeerelijcke schaede der ingesetenen: Doch alles maer gissinge en onseecker zijnde; soo wierdt het Eylandeken Hemert wel gevesticht; tot Druynen sterckten op gewoppen / en dit alles om Heusden te verseeckeren en als onwinbaer te maecken. Tot Raemsdonck inde Langestraet wierdt mede de Schans voltoyt / om den vyandt het loopen door Dungen en 's Graven-moer te beletten; 't Prince landt / Seven-bergen en Bergen op Zoom wierden met vier-en-twintigh Vaenen Ruyters versien / soo dat alles buyten sorge gestelt was.

De Prins van Orangie beset de Frontieren

Of Spinola Breda wel veroverde / soo heeft sulcks nochtans de Spaensche geldt-middelen dapper ten achteren gestelt / soo dat de Infante Isabella geen geldt uyt Spanjen bekoomende / genootsaeckt was haer onderdaenen inde verheerde Nederlanden met nieuwe (aldaer ongewoone) lasten te beswaeren / welcke hun om op te brenghen zwaer vallende / geen kleyne misnoeginge baerden. 't Prinsdom van Orangie door Maurits doot op Frederick Hendrick verballen zijnde; heeft syn Volmachten derwaerts gesonden / om als Prins aldaer gehult te worden / dat met goede vergenoeginghe te werckstelling: Doch de Heer van Valckenburg, Stadt-houder aldaer; heefter hem in 't heymelijcke tegen gestelt / met syn staet niet te vreden zijnde / soeckende die plaetse syn wettighe Erf-heer te ontsutselen / en aen sich selven te trecken / ten dien eynde veel onbehoorlijcke middelen by der handt neemende / hem niet ontsiende met veel tegenpartydige Vorsten in verbondt te treden / om des noodts zijnde van haer geholpen te werden: Den Prins van sulcks volkomen kennisse bekomen hebbende / gebruyckte van langer handt verscheyde middelen om hem met goedigheydt tot syn trouw en behoorlijcke dienst te vermaenen; doch eyndelijck bespeurende dat syne goedertierene verdraeghsaemheydt by synen Stadt-houder misbruyckt wierdt / bedenckt op middelen om hem rechtvaerdig te doen straffen: sent ten dien eynde de Heer van Beauvesè derwaert / dese tot Montdragon komende / bevindt de zwaere saeck / door 't slupten der Steden daerom her (wegens de Peste) noch zwaerder; dan onderlet volgens beveele synen last aen de Heeren Servant, Montmirail en Du Bois: leggen met hun voorweeten een aenslagh te werck / om Valckenburg op seecker Pacht-hooft (daer hy gewoon was meest daegelijcks de huysvrouw van Taradel te besoecken) met twintigh Soldaeten te onderscheppen / dan sulcks wierdt weghens de nauwe wacht der besmette steeden niet doenlijck gevonden: onderwijlen kompt de Heer Knuyt, als last hebbende / mede derwaerts / gaet met de Heeren Servant en Montmirail te raede / hem voor anderen onbekent houdende / sich veynsende een Koopman te wesen die nae Marseille wilde / daer weghens de besmettelijcke sieckte niet binnen konde geraecken / doende onderwijlen syn beste met verscheyde lieden kennisse te maecken / bysonder met persoonen die den Prins toe-gedaen waren / veel der selviger tot synen dienst aenmaenende / bedenckt verscheyde aenslagen die te niet loopen: pocht van Engelen Luytenant des Casteels tot des Princen gehoorsaemheydt te trecken / dat misluckt / des het weder op een andere boeg werpt / soeckt hem vande Stadt te verseeckeren / in meeninghe zijnde

Verhael van 't Prinsdom Orangie.

1630. Den 7 Februari.

by

1625. by lichten daeghe / op den Marckt-dagh volck daer binnen te krijgen / dat achter blijft alsoo die niet gehouden wierdt; tracht die daer nae met touladderen by nacht binnen te helpen / welck boozneemen wegens verscheyde beletselen mede geen stadt grijpt: Valckenburg onderwijslen bernoomen hebbende / dat den Heer Knuyt met last tot Mondragon aen gekomen was / gaet binnen Orangie; kompt hem daer nae besoecken / veel ontschuldinghe boozbzengende / dat hem niet eer was komen begroeten / slaet middelen van berdzagh booz / daer Knuyt hem beynst nae te lupsteren / yder den anderen soeckende te verkloecken: geduurende desen handel doet Knuyt een repse nae Lions, van daer alle noodtsaeckelijckheeden mede bzengende / om syn booznemen upt te boeren. Den aenslagh weder herbat zijnde / wozdt de uptboeringe daer van op een Dings-dagh beraempt; Capiteyn Itier en Mimet daegs te boozen met eenigh volck aengekomen zijnde / wozden des nachts met de tou-ladder in de stadt geholpen en ten hupse van de Heer Montmirail verbozgen / die nebens du Rafelis, Laurans en Correges volcken gebooden wierden haer gereet te houden: dit alles wierdt te meer verhaest / vermits men tydinghe hadt dat Valckenburgh des Dings-dagh op de Bzuploft van den Commis la Pise komen soude: in 't kriecken van welcke dagh quam de Heer van Beauveser, met eenig volck upt Languedocq (doch desen niet konnende binnen geraecken) hielden haer ontrent de poozt in 't koozn verbozgen / daer Knuyt vergeselschapt met de Heeren Caulans, Malizay, Beauveser en anderen secretelijck by hun quamen: maer berneemende dat Valckenburg dien dagh niet upt en ging / wierdt alles tot des anderen daeghs vertrocken. Daeghs daer aen des naemiddaghs ten halver vyven kompt Valckenburg upt / gaet de Vzouw van den Gzffier la Pise besichtigen / hebbende schoon des mozgens verscheyde condschappen bekomen / datter Soldaeten teghens hem bergadert wierden / waer van eenighe inde stadt verbozgen waren: ten hupse van la Pise zijnde / wozdt 't selvighe beset / daer syn lijf-wacht op los bzandt / dan zijn haest overvallen en meest dood geslagen ofte ondaen; daer op klimmen Minet, Itier en Corrego nebens eenighe Soldaten nae boven / vindende Valckenburg, in een Saele / de deur toe-gebolwerckt zijnde / diese met hameren open slaen / vliedt upt de selvighe met syn Stal-meester nebens een Camerdienaer in een andere kamer; daer hy bermaent werdt sich selven behoudens lijf en leven over te geven / dan den Stal-meester antwoozt wel haest ontset te sullen bekomen / daer op by Mimet ofte de synen dooz de deur geschooten werdt / met 't welck Valckenburg en syn Stal-meester doodelijcken gequest / en die op de vloer geloopen zijnde / gevangen werden: Knuyt onderwijslen nae de stadt komende / vint de Poozt van Langues geslooten / doch dooz hulp en ontsagh werdt de selvighe gheopent; binnen koomende / beveelt het volck aen te boeren even op die stont als 't Paerde-volck aenquam / daer op de Burgers meede ten boozschijn komen laeten haer aengenoomen bzeese baeren / roepende langhe leve de Prince. Die beroerte bzacht den allarm aen die van 't Casteel; des hun Stadthouder dertigh mannen tot hulpe toesonden / dan wierden dooz de Heer Rafelis staende gehouden. De Rois quam inder haest met eenigh volck upt Languedocq, desen hun daer by voegende / deden die van 't Casteel te rugge wijcken: waer upt se sterck met musquetten langens de straet van de Jacobyns schooten / boozts haer geschut baerdig en daer eenige schooten meede gedaen hebbende / begonnen die bande stadt te bzeesen: doch berneemende dat aen Juliaen den oudtsten (een quaet dienaer van syn Excellentie) geweygert was de toeblucht des Casteels / begont men goede hoope van accoozt te scheppen: soo dat Knuyt eyndelijcke booznam niet sonder merckelijcke perijckel syns lebens dooz de tegenschanssinge des Casteels te gaen / om met eenigh Bevelhebber aldaer te spzeecken / daer gekomen en met een gespzoockeu hebbende / verklaerde niet sonder bevel des Pzince te doen / hem versoeckende sulcke den Onder-Stadt-houder aen te dienen / en alles wijselijck over te leggen / ook van vpandtschap tot den toekomende dagh op te houden: laetende niet-te-min syn posten wel beset / met beveele niemant dooz te laeten. De Vzouw van Valckenburg onderwijslen verlof bekoomen hebbende / haer man (die nae de doodt snackte) te moghen spzeecken / vermaent hem tot gehoozsaemheydt; Knuyt eyndelijcke daer meede ghekomen / en hem als boozen vermaent hebbende eyssehen syn Com-

Den 11 Juny.

Contrascarp.

1625. missie / dit verstaende / wierdt seer verbaest / roepende ha quaeden raedt, ha quaeden raedt: van syn Vrouw voorder aengemaent / verwillicht ten laetsten aen syn Onder-Stadt-houder van Engelen en andere Bevelhebberen des Casteels te schryven / van hun onder de gehoorsaemheyd hares Princen ofte syne bemachtighden te stellen. Desen Brief vaerdigh zijnde / wordt des nachts ten een uuren door Silvius, dienaer des Goddelijcke woorts / aen 't Casteel ghebracht / en van Engelen over-gelevert / dan hy en de synen verklaerden niet te weeten watter inde stadt te doen / veel min hoe 't met haer Stadt-houder gelegen was / oock de Heer Knuyt niet te kennen / soo dat onverrichter saecke scheyden: daer naer weder derwaerts gesonden zijnde den Baron de Malijay, en den Medicijn Pardun, en uyt de selbigen de gelegenthey haerder saecken verstaen hebbende; soo versoecken te verdragen / mits du Laurent so lange te pant hebbende; dese boven komende / is de Wis-kunst-legermeeter van Weert inde stadt gegaen / bevond den Stadt-houder Valckenburg reets ten huyse van la Pise overleeden / spreeckt met Knuyt, eysschen af-schrift syns bevel-brief / om die op 't Casteel te vertoonen / gaet met Silvius en Pardun weder nae boven / daer nae veel onderhandelinge eyndelycke verdragen / de besettinge den eedt van getrouwighey hunnen Prins in handen syner Volmachtighen de Heeren vander Does en Knuyt doende / daer op nae lossinge der musquetten geroepen wierdt lang leve de Prins. Die vande Stadt daer nae in volgende / wel te vreden zijnde hem in deser voeghen herstelt te vinden.

Ingenieur.

Commissie.

Den 13 Juni 1630.

De Staeten van Uytrecht hun door het af-sterven van Maurits, sonder Stadt-houder bevindende; hebben daer toe verkoozen desen Doorluchtighen Frederick; tot dien eynde haer Volmachten naer 't Staeten legher tot Waelwyck afvaerdighende / om hem dien last aldaer op te draghen; 't welck hy met groote genoegen aenbaerde.

Wordt Stadt-houder van Utrecht.

Den 18 July.

Gelijcke hem mede daer na in plaetse syns overleeden Broeder Maurits van den Koninck van Engelandt, door synen Gesanter de Koninckliycke oydere des Jartiere, ofte des gulden Kousebant opgedraghen is; waer van den overgift des jaers daer aen in 's Graven-Hage voor viel. Carel Koninck van Engelandt ten dien eynde syn Gesanter Carleton nevens een Heraut af-gesonden hebbende; syn dese twee Edelen datelyck op haer aenkompste uyt Engelandt, van de Volmachtighden der Staeten Generael / met veel koetsen en groot ghevolgh / soo van inlandtschen als uytlandtschen Adel / inde byeen-kompste der voornoemde Heeren gevoert; alwaer den Furst Frederick Hendrick hem mede binden liet; en den voorstel weghens dese begiftinge ghedaen zijnde / van hen den Kousebant ontfangen heeft. Dit ge-eyndight wesende / zijn de voorsz. Heeren met de selbige staetsie weder van de H. Staeten en syn Princelycke Excellentie nae haer Herberge geleydet / ende met een treffelyck Bancket vereert; de Burgerye tot teecken van vreughde in 't haere niet versuymigh zijnde / onder twintigh metaele stucken ghesschuts die op de Vyver-bergh stonden / en drie-mael ghelost wierden / het kruyt niet sparende. Welcke maniere van begiftinge hier wel voorder diende in 't langhe verhaelt te zijn; doch alsoo sulcke wytluftigh inde Laurenkrans, in 't leven van Prins Maurits van Nassauw beschreven is / soo willen wy den leeser daer toe senden / en met onse beschermighe voort vaeren. Waer uyt men bespeurt hoe loffelyck en Princelyck het is niet alleen syns voorsaetens middelen / maer oock hun deughden / eeren en vroomigheeden te beerven.

1625.

Den Prins tot Heusden zijnde / geboot het leger te scheyden en in besettinge te trecken; gelyck hy mede van daer naer den Hage vertrocken is; eerst by gewoont hebbende den begraeffenisse en uytvaert des Graven van Styrum, binnen Heusden voor gevallen. De Graven van Styrum hebben haer wel eer in de Spaensche dienst laeten gebruycken / doch daer naer aen der Staeten syde gekomen zijnde / hebben die getrouw geweest / en groote diensten gedaen / soo datse tot goede krijgsampten gheraeckt zijn; als in desen Graef Herman Otto gebleecken is; gemaeckt zijnde Capiteyn van de lyfwacht van wijlen Maurits van Nassau.

Herman Otto van Graef van Styrum overleeden.

Frederick Hendrick (in 't voorleeden jaer / eenige daegen voor syns Heeren Broeders overlyden / in 's Graven-Hage getrouwt zijnde met Æmilia Grevinne van Solms;) is met syn eerste kindt / zijnde een jonge Prince verrijckt; daer over groote vreughts-teeckeninge aldaer aengeleydt wierden / soo met klocken te luyden / Trompetten te steecken / als Peck-tonnen te branden. Het kindt

1626.

Den 4 April 1625.

Den 27 May.

1626. kindt wierdt inde groote Kerck ten Doop ghebracht; waer by sich verboeghden de Raedts-heeren van de Hooghen-raedt / en de Heeren Volmachten der Steeden / met alle den Adel / soo datter wel veertigh Carotsen voor de Kerck quamen. De predicatie geeyndight zijnde / wierdt het de Koninginne van Bohemen in handen geleevert / om 't selvige ten Doop te houden: tot Gevaders daer oversaende de H. Staeten Generael; de Staeten van Hollandt en Vrieslandt nevens de Regeerders der Steede Delft, en wierdt genoempt Wilhelm van Orangien, naer syn Groot-vader Prins Wilhelm. met beede dat syn Groot-vaders voorsichtigheydt / Ooms Krijgs-eervarentheydt / en Vaders mannelijcke kloeckmoedigheydt / nevens een langh Godtvruchtigh leven / in 't beschermen syns Vaderlandts en de vryheeden van dien / naervolgen magh: den Doop volbracht zijnde / heeft men staetigh gebanquiteert en veel vreughden bedreven / daer naer deses jongen Prince Voester heerelijcke beschoncken.

Den 1 Jung. Den Prince van Orangie wort syn eerste Soon geboren.

Den Spaenschen Admirael af-gheloopen en 't Schip in Hollandt gebracht.

DEn Oorloog ter Zee ten desen tyde scherp af-loopende; soo hadden eenige Nederlanders van de verheerde Provincien hun in Spanjen neder geset; aldaer tot afbreuck der Vereenighde Landen een Zee-recht-banck oprechtende / groot profyt daer meede doende / vermits alle Schepen / die eenigh Hollandts maecksel hadden (alwaer 't schoon datse by Dansickers en andere uptheemschen geboert wierden) aentasten en sonder teghenseggen voor hun tot prijs maeckten. Eyndelijck ghebiedt dat sy een Vloot van vijf Schepen souden toerusten / om de Kusten daer meede voor 't rooven te bevryden: Zee-voocht daer over zijnde eenen Buysecool van Duynckercken; hebbende een Schip dat tot Sardam gemaeckt was / zijnde by een Koopman van Dansick gekoft / en met koopen naer Spanjen gesonden / aldaer mede voor prijs verklaert. Dit een Schip van goet beloop en boven de hondert lasten wesende / wordt met vier metalen en dertigh andere stucken versorgt / om 't selvige te mannen wordender Spaensche Soldaten op geset / en voorts met Boots-volck vande genoomene Scheepen versien; onder desen negen Nederlantsche Scheeps-gasten zijnde / (in de Bahia gevangen) die geern met goeden hupt te huys souden komen / beraedslaegden des halven met den anderen / hoe sy dit schip best afloopen en den Spanjaert af handig maecken mochten; 't bewurp daer van genomen zijnde / soo wast noch twee maenden eert sulcks volvoert konde werden / nopt daer toe eenige gelegentheyt hebbende: den tijdt verloopende / en dat het eyndelijcke by der handt most genoomen zijn; heeft een van Staden sulcks op een seeckere nacht in 't werck gestelt / eerst den Spaenschen wacht / daer naer den Capiteyn aen kant helpende; een van syn Maggers mede yverigh zijnde / stierde noch vier anderen naer 't Vagevier / eerder eenigh gerucht in 't schip quam / so dat de meeste Spanjaerden sonder gelevdt-brieven doot waeren. Doe deden sy de andere vreemde Natien / (daer de scheepsmacht meest in bestont) af-vragen / of gesint waren met haer te houden; die sulcks alle toestonden; soo dat alsdoen de ghemeyne saecke aengevanghen wierdt / en desen Stader tot Capiteyn verkoren; vijfthien Spanjaerden / die haer inde furie versteecken hadden / by 't leven gehouden; seylende soo nae 't Vaderlandt tot in Texel en op de Venne / daer sy de gevangenen op Enckhuysen uytsetteden. Den Capiteyn met syn schip (Spaensche kleederen aen hebbende) voor Amsterdam koomende / is voorts naer 's Graven-Hage vertrocken / om den Prince van Orangie syns doens reeckeninge te geven; en te versoecken dat hem en syn mede-gesellen 't Schip / volghens 't Gebodt toegestaen mochte werden / hebbende 't selvige met soo grooten gevaer bekoomen: dat hem niet alleen vergunt is / maer wierdt daer en boven met het Scheeps-vooghdyschap daer van beschoncken: om anderen tot diergelijcke aenslaghen ende vroomigheeden aen te maenen.

Admirali-teyt.

Admirael.

1626.

Den 26 Jung.

Placcaet.

Capiteyn-schap.

Oldenseel, beleegert, verovert ende ontvest, Als mede het Huys te *Lacch.*

DE Verloff-gelden soo by de Spanjaerden als der Vereenighde Nederlanden / een goede poos gesloo-

Licenten.

1626. ten gheweest zijnde en noch blijvende: soo hebben de Spaensch de platte landen onder gelt-opbrenginge staende grooten overlast aen gedaen; voornaementlijck die van Twent en Drent; waevende dat sulckx afgeschaft souden werden / en als hun weder partyen quamen / daer niets te vinden soude zijn; soo dat de ingesetenen aldaer genootsaeckt waeren / aen de H. Staeten Generael klachtigh te vallen: Die als Vaders des Vaderlants altyt geneegen zijnde de verdruckten de hant te bieden / hebben beraempt daer orde tegens te stellen.

Contributien.

Den tyt naeckende / en 't weeder tot den Veldt-tocht bequaem gevoorden zijnde; sagh men eenige Waertgelders (inde Vriesschе Steeden aengenomen) naer Over-Yssel en soo voorts op Emmerick en Rees trecken; de Hollandtse Vaendelen meede derwaerts gaende; de lijf-wacht van den Furst Frederick Hendrick uyt de Hage gescheyden zijnde; is syn Excellentie met dertigh wagenen gevolght / zijnen wegh over Leyden en Utrecht neemende / quam den een-en-twintighste des avondts tot Aernhem, daer vertoefde; onderwijlen wierden alle de Over-Yssel-se Steeden van hunne besettinge ontbloot en met Burgeren bewaert / oock aen 's Graven-Waert Vyy-leger verkondight / soo datter een machtigh Volck te samen quam.

Begin-sel van den optocht.

Den 17 Juli.

Den 20 Juli.

Dit alles besorght zijnde / was Ernst van Nassauw, Stadt-houder van Frieslandt &c. met vierhondert waegenen / yder ses mannen op hebbende oock in aentocht / daer meede tot Deventer komende. Van daer met 54. Vaendelen te voet / ses te paerden / en 18. groote stucken geschuts voor trecken de / op Delden, quam voor Oldenseel; zijnde 't selvige te vooren van den Obersten Staeckenbroeck met seventhien Cornet Rupteren berent geweest.

Komen voor Oldenseel.

Den 22 Juli.

Den 24 Juli.

Zijnde 't gebiedt deser Stadt bevoolen aen den Baron de Moncle, uyt Franc-Comte, tot besettinge by hem hebbende een Vaendel te paert / nevens elf ofte twaelf-hondert mannen te voet / meest Italianen.

Oldenseel, de Hooft Stadt van Twente, een mijl van Enchede gelegen / een van de outste steden in Over-Yssel, alsoo genaemt van de Volckeren Oldesaly, inde Romeynsche Historien bekent / is tegenwoordigh een reedelijcke stercke Stadt / wel eer (inde ronte gebouwt) gehad hebbende dry mueren en soo veel grafien; nu versien met vijf punten voor yder een halve maen leggende / met dubbelde wallen en grafien / den eene aerde en den andere van steen gebouwt / daer het water met twee steene Beeren in op gehouden wordt / en die verbroocken zijnde / kan men haer 't selvige ontrecken / dat nu 't bederf geweest is / want men dan lichtelijcke aen de wallen konde geraecken: heeft in dese Neederlantsche Oorloge meede haer deel gehadt / haer eerstен aenstoot was dat het den Graef van Holenho voor de Staeten verseeckerde.

Dat beschreven wordt.

1626.

De Graef van Rennenberg de zyde der misnoegers aengenoomen hebbende / en der Heeren Staeten Volck daer in leggende; bestormde het met geweldt / de Poorten in brandt steeckende / doch most met groot verlies van Volck aftrecken; de besettinghe hier door verswackt en vermoeyt / en de Burgery meest Spaens gesint / dwongen 't selvighe naer haer pijpen te moeten dansen / Rennenbergh en de synen tot hulpe roepende; desen voor erger vreesende / verlieten de Stadt / daer uyt trecken de. Daer nae isset weeder van Maurits van Nassauw belegerdt / en hoe wel daer 6 Vaendelen Volck in laegen / echter zijnse gedwongen haer daeghs daer aen over te moeten geven hoe wel niets gevreck hadden. Onder wiens gebiet het gestaen heeft tot den jaere 1605. zijnde Spinola, Veldt-obersten des Koninex van Spanjen als doen met een machtigh Veldt-leger over Rhijn getrocken / hem daer voor begevende / 't selvige met elf stucken beschietende / soo dat haer des anderen daeghs in syn handen overgaeven; aen wiens zyde het tot deser tyt gebleeven is.

Malcontenten.

Den 24 Septemb. 1580.

Den 21 October 1597.

Den 8 Augusti.

Graef Ernst (als boven verhaelt) met 't Staeten leger 12000 mannen sterck / daer voor gekomen zijnde; bevonden dat die van binnen uyt waeren / om van de naest geleegene Dorpen de beesten inde Stadt te haelen; die haer / met verlies van eenige (diese beschermen wilden) ontjaeght wierden / de anderen 't Steewaerts geraeckt zijnde / lieten hun daer in beslupten.

Den vyf-en-twintighsten wierden de leger-plaetsen door den Wis-kunstleeger-meeter Oom Kees afgesteecken / loopende met de loop-graeven op sesthien voeten naer aen de wallen; oock zijnder dry Schiet-schansen op gevorpen / van welcken men den ses-en-twin-

De Stadt wordt beschooten.

Ingenieur.

1626. twintighsten met dry halve Cartouwen en eenige Velt-stucken inde Stadt gespeelt heeft. Onderwylen bleef 't leger in open-veldt leggen / sonder van achteren beslooten te zyn / yder in zyn Quartier. leger-plaetse by den anderen zynde; om te toonen dese Stadt sulcke moeyten en kosten niet waerdigh te wesen / als konnende geen teghenweer doen / te meer mits men kennisse had / daer weynigh oorloghs-noodsaeckelijckheden binnen te zyn.

Het schieten den seven-en-twintighsten des Maendaghs weder aengaende / is de Kerck Thoorn soo getroffen / dat men het gekarm der vrouwen en kinderen hupten in 't leger gehoort heeft.

Graef Ernst den 31 Julij om pets te besichtigen besigh zynde / wierdt den Ingenieur. treffelijcke Leeger-meeter Wenne aen des Graven slincker zyde geschooten / daer syn Genaede heel rouwigh om was.

De Besettinge verdroegh de beleegeringe tot den eersten Augusti; niet wel te vreeden zynde dat men hun upt Contribu- soo vetten keucken wilden doen verhupsen / soo om de groote gelt opbrenginge die sy upt Twent, Drent en 't Raetsoe- Graefschap Zutphen trocken; als weghens de los-gelden die van hun gevangenen upt Vrieslant gehaelt / meenden te bekoomen.

Eyndelijck bespeurende dat te swack vallen soude / hebben gesocht te verdraegen / tot dien eynde haer gemachtighden een geestelijck Persoon van 't Capittel van Utrecht nevens een Ritmeester in 't leger sendende. Waer tegens Brant en noch een Engels Capitepn als Borgen daer binnen gingen: daer eyndelijcke naer veel stribbelings beloofden de Stadt op dese naervolgende voorwaerden den tweeden Augusti over te leveren.

Articulen voor die van 't Guarnisoen.

Articulen voor de Militie. DE Heer Baron van Moncle Gouverneur des Stadts Oldensteel gesonden hebbende aen syn Gen. Gr. Ernst Casimir van Nassau &c. Gouverneur van Vrieslandt, Groeningen, Ommelanden, en 't Landtschap Drenthe, Veldt-Mareschalck Generael, &c. om te koomen in communitatie, en met redelycke conditien hem de voorsz. Stadt over te geven: Zyne Genaede geneegen zijnde tot het versoeck van den selfden Baron, heeft hem en die van 't Guarnisoen geaccordeert de naevolgende Articulen. 1626.

1. De Heer Baron, en alle het Krijghsvolck, soo te voet als te paert, sal den 2 Augusti ontrent de klocke thien uuren, uyt de voorsz. Stadt trecken, met alle haer wapenen en bagagien, slaende Trommelen, vliegende Vaendels, brandende lonten, en koegels inde mondt, om haer over Rhijns te begeeven, en met haer neemen een van de kleyne metale stucken, nevens een tonne Boskruyts.

2. Sal oock met het voorsz. Guarnesoen uyttrecken de Commissaris Generael van de monsteringe, met de Boecken en Papieren, om die te brengen daer hy het goet vinden sal: gelijck oock met alle liberteyt sullen mogen uyt trecken de Commissaris van de munitien van oorloge, met alle de Busschieters, en haer te begeeven ter plaetse, daer het haer goet-duncken sal; mits dat hy en zy overleeveren aen die geene die daer toe sal werden gecommitteert, alle het geschut en munitie binne de voorsz. Stadt zijnde; behalven alleenelijck, 't geene men de voorsz. Gouvernuer heeft geaccordeert.

3. Overmits de bagagie van het Krijgsvolck en Officieren voorsz. by gebreck van wagens met haer Guarnesoen niet sal konnen uyt trecken, heeft syn Genaede geackordeert, dat de voorsz. bagagie, vier daegen nae dat het Guarnesoen vertrocken sal wesen, binnen de Stadt magh blijven, om dat daer en tusschen een yder versien mocht werden van behoorlijck getal van waegens, tot het weder keeren der welcker, de Gouvernuer soude hebben te stellen behoorlijcke kautie.

4. Aidan Guenedi, Commissaris van de Vivres, werdt toegelaeten vyfthien daegen binnen de Stadt te blijven, om te mogen in zijn particuliere affairen ordere te stellen: deselfde tyt geexpiceert zijnde, sal hy met syn familie het Guarnesoen mogen volgen, en sal tot dien eynde, soo hy begeert, versien werden met waegens en convoy; onder conditie, dat hy op den 2 ditto sal hebben te bestellen in handen van die geene die daer toe gecommitteert sal werden, alle de Vivres tot zijnen last staende, en dat sonder bedrogh.

5. Alle gevangenen ten oorloge, soo van d'een als andere syde sullen uytgaen, mits betaelende haere kosten. En die geene die ter cause van de Contributie gevangen ofte gearresteert zijn, daer is particulierelijck van verdragen met d'Officieren van de Koninck van Spanjen.

6. Alle die geene die binnen de stadt bevonden sullen werden de syde van de

1626. Hoog. Moog. Heeren Staeten Generael, sonder Paspoort verlaeten te hebben, sullen uyt dit Accoort geslooten zijn.

7. Het Guarnesoen treckende uyt de Stadt, sal anders geen wegh neemen mogen, dan die van Wessen en Wullen; sonder in geenderley manieren mogen logieren op de bodem van 't Graefschap van Zutphen, noch dienst te trecken van waegenen, die haer gefourneert sullen werden, dan twee dagh reysens.

Gedaen voor de Stadt van Oldensеel, den 1 Augusti. 1626.

Articulen die syn Genaede de Stadt van Oldensеel heeft geaccordeert.

Articulen voor die van de Stadt.

1. DE Stadt en Burgerye sullen blijven by haer oude Privilegien en gerechtigheydt, doch sal voor dese mael de Magistraet gestelt werden, als tot dienst en 't beste van de Stadt sal bevonden werden te behooren. Wat de fortificatie belanght, dat wordt gelaeten tot dispositie van de Hoog. Moog. Heeren Staeten Generael, om daer van 't ordonneeren nae dat de staet en gelegentheydt van 't Landt sal komen te vereyschen.

2. Niemant der Ingeseetenen sal in eeniger manieren' onderfocht ofte gemolesteert werden over 't gepasseerde geduerende dat de selvige stadt geweest is onder 't 't gewelt van de Koninck van Spanjen, maer sal 't selvige gehouden worden voor doot, en als niet geschiet.

3. De Burgeren in particulieren dienst des Konincks van Spanjen geweest zijnde, sullen met d'andere Koninckx Officieren vry en onverhindert moghen vertrecken: Alle andere Burgeren sullen naer believen in de Stadt moghen verblijven, en ten platte landen gaen woonen, mits den behoorlijcken eedt van getrouwigheydt doende.

4. Alle die soo tot noch toe onder de Compagnien gedient, en voor 't uyttrecken van 't Guarnisoen haer Paspoort bekomen hebben, sullen soo sy begeeren als Burgeren daer binnen blyven woonen; mits den eedt als andere Burgeren doende.

5. Soo veele belanght 't versoeck by de Magistraet gedaen, ten aensien van de geleden schade, geduerende dit belegh, eenige jaeren te moghen ontlast blyven van de generaele middelen; dat versoeck werdt gerenvoyeert aen de Ridderschap en Steeden des Landtschaps van Over-Yssel.

6. Het Coorn-gewas om de Stadt sal voorders soo veel verschoont blyven als moogelijck is.

7. Noopende 't versoeck van een verdraegelijck Guarnesoen te mogen hebben, en soo het doenelijck sy van Inlantschen, daer op sal soo veel als doenelijck ghelet werden. 1626.

8. Wat aengaet de bede van de Magistraet, om te moghen tegens d'Ingesetenen van Lingen Neutrael geset worden, daer over sal versoeck konnen gedaen werden aen de Hoog. Moog. Heeren Staeten Generael.

9. De Kercke, de Tooren, en de Klocken van de Stadt sullen blyven by 't oude gebruyck.

Aldus gedaen in 't leger voor Oldensеel den eersten Augusti. 1626.

Articulen en Conditien by syn Genaede veraccordeert aen de Super-Intendent en andere Officieren des Koninckx van Spangien, soo van de Contributien als anders, tegenwoordigh binnen Oldensеel.

Articulen voor de Officieren van de Contributien en de Domainen.

1. ALle de voornoemde Officieren wort geaccordeert, nae het overgeven van de Stadt, haer noch vierthien daegen daer binnen te mogen houden, alleenelijk tot beslechtinge van haere particuliere affairen; daer toe sy geen andere wegen of middelen sullen moghen gebruycken, als d'ordinaris Justitie. En sullen sy in deselfde tyt haer geensints mogen bemoeyen, noch onderwinden eenige voordere administratie, van ontfang van Contributie, ofte Domainen.

2. Sullen gehouden weesen, van de getrockene Contributien uyt Vrieslandt en Ommelandt, over te leveren een perfecte staet, met de specificatie van de Dorpen, en de singuliere persoonen daer toe gecontribueert hebbende.

3. Sy sullen oock sorge hebben te dragen, om gewisse order te stellen, dat alle gevangenen en gearresteerde Gyselaers, ter saecken van de Contributien en Domainen, datelijck gerelaxeert werden, sonder eenige betalinge van mondt-kosten, ofte anderfints.

4. Nae expiratie van de verleende vierthiendaegen, als de Officieren komen te vertrecken, salmen haer assisteeren met noodighe waegenen, en sullen soodanighe woonplaets mogen verkiesen, als het haer sal goet duncken, mits het niet en sy in 't gebiet van 't Lantschap van Over-Yssel, en insonderheydt niet inde Twente.

5. Alle goederen, roerende en onroerende, die de voorsz. Officieren, soo in 't Landtschap van Over-Yssel, als inde Stadt Oldensеel moghen hebben, daer af sullen sy 't vredig gebruyck behouden, gelijck alle andere buyten de Provincie geseeten, sonder

1626. sonder daer in eenighsints te mogen werden geturbeert.

6. Sullen oock deselfde Officieren geensints worden ondersocht, noch in persoone ofte goederen, wegens haere gedraegen Ampten of Officien; en 't gheene sy ter saecke van de selfde hebben moeten doen, en 't welck rechten, maer alle het selfde vergeten zijn en blyven.

Gedaen in 't Leger van Oldensеel, den eersten Augusti. 1626.

Accoort met de Geestelijcke.

Accoort met de Geestelijcke.

SYnde op huyden by de sluytinge van de Capitulatie, met den Gouverneur van Oldensеel, by de Geestelijcke Heeren en Klooster der selfder stadt, aen syn Genaede versocht, continuatie van de oeffening der Roomsche Religie, ten minsten in 't Kloosster-Kercksken, is sulckx by syn Genaede plat afgeslaegen, en geordonneert, dat noch opentlijck noch heymelijck eenige andere oeffening van Religie daer binnen sal werden geleeden, als alleenlijck, de waere Gereformeerde, als die door Godts genaede over al in de vereenigde Provincien aengenoomen is. Doch dat niemandt in zijn geweeten of concientie ondersocht of gemolesteert sal werden.

Soo veel aengaet het vorder versoeck, by de voornoemde Geestelijcke Heeren en 't Kloosster gedaen, van te mogen in de stadt verblyven, of gelaeten te werden, by 't volle gebruyck en 't geniet haerder Prebenden, beneficien, en alle andere Geestelijcke goederen: alle 't selfde wort geremitteert aen de Hoog. Moog. Heere Staeten Generael, en 't Lantschap van Over-Yssel, om by de selvige daer op gedisponeert te werden, soo haere Hoog. Moogende, en Eedele bevinden sullen te behooren. Aen welcken, gemelde Geestelijckheydt haer dieswegen door Gecommitteerden sal hebben te addresseeren. Ondertusschen sullen sy inde stadt mogen verblyven, mits van nu af overleeverende staet en Juventaris van alle haer goederen en inkoomen, haer draegende in aller stilheydt, en naelaetende alle offeninge van Roomsche Religie.

Gedaen in 't Veldt-leger voor Oldensеel den eersten Augusti. 1626.

Uyt-tocht uyt Oldensеel.

Het verdzag getroffen en den uyttreck-dagh voorhanden zijnde, wierden des morgens hondert twee-entwintigh waegenen binnen gesonden om de plunien, vrouwen en kinderen van de besettinghen te voeren; den Gouverneur. Steede-houder vier waegenen tot syn gebruyck hebbende. In 't uptrecken hadden sy al eenighe gevangenen heymelijcke opgepackt, die sy daer meenden uyt te brengen, doch wierden haest naergespeurt en verlost: onder de besonderste deser was een Grietman ofte Bailjou uyt Vriesslandt; hy bemerckende dat men hem op een waegen bedectelijcke weg-voeren wilden, maeckte geraes, en wierdt alsoo nevens anderen ontslaegen. Den uyt-tocht geschiede door een Poort alleen, alle de anderen gestopt zijnde; de Heyde op naer Lingen trecktende, vergeleydt zijnde van seven Compagnien, als vier Vriesschen, een Schotsche, een Engelsche, en een Walsche; buyten in 't Veldt achthien Vaendelen volckx in slag-ordere hun verwachtende; een Cornet Ruyters ontrent den Steehouder rydende. Seeven overlooпers, meest van Deventer, bekendt zijnde wierden gevangen, en dadelijcke op gehangen. Men bevont inde stadt voor een maendt voor-raedt; seven stucken geschuts, dry daer van verloopen, en andere twee onbequaem in 't Veldt, doch wel om in steeden te gebruycken, op het eene 't wapen van de ouden Prins Willem van Orangien staende; noch veel koegels, dan voor haer stucken ondienstigh; en anders geen kruyt, als 't geene sy uyt voerden: niet meer als twee huysgheslnnen van de suyvere Godtsdienst daer zijnde, de reste het Pausdom volgende. 1626.

Gecon-voieert.

Oldensеel gemant-leert.

Dit Roof-nest inder Staeten handen geballen zijnde, isser beslupt genomen 't selvige te ontwallen, de Beeren te verbreecken, de graften met aerde te vullen, vesten en Poorten seer sterck gebouwt af te breecken, alle stakeselen, hekelwercken en andere versterckinge tot de gront toe neder te smyten. Ten dien eynde alle huysluyden daer ontrent (onder vyftigh en boven de vyfthien jaeren, met waegens, karren, schoppen en spaden) 2000 sterck op ontbiedende, heeft men het neder smyten aengevangen en volvoert, tot groot misnoeghen der Burgeren, die haer sterckten geerne gehouden hadden, om alst gebiel daer weder veranderinge te sien, een plaetse zijnde van gelegenthey onbequaem een Veldt-leger tegen te staen, soo dat het niet als tot buurplaegh en rooven dienstigh was: blyvende daer onderwylen noch sesthien ofte seventhien Vaendelen volckx leggen.

't Huys te Laech belegert.

Op 't Huys te Laech (een roof-nest en

1626. en schyck van Vrieslandt, alsoo het Noordelijcker als Oldenseel leydt) lagh te dees tijdt in besettinge eenen Kettelaer, bloedt-verwant van den Baroen van Anholt, en in 't Graefschap Bentem gegoet: dese aldaer over twee hondert mannen gebiedende / straefde en dooreliep Vrieslandt geweldigh / veel gevangenen en groot los-geldt daer uyt haelende. Des wierdt onder dit beleegh daer nae toe gesonden / den Heer van Nienoort, Caspar van Eversum.

Rantsoen.

Dese seventhien Vaendelen te voet / vier te paert / nevens eenige halve Cartouwen en Veldt-stucken tot hem genoomen hebbende; is derwaerts aen ghetrocken / heeft het omsingelt / en voorts in syn geweldt bekomen / alsoo 't geen tegenstandt doen konde. Verovert / en groote kelders (bequaem tot stallinghe van paerden om tochten te te doen) daer onder bevonden zijnde / heeft inde selvigen eenighe tonnen polver doen brengen die doen aensteecken / en 't huys inde lucht laeten vlieghen; Vrieslandt en dien hoeck alsoo van dese twee roof-nestende bevrydende.

Ende met polver opgeblasen.

Dese overwinninghen hoe-welse gering scheenen baerde nochtans in veel Steeden der Vereenighde Nederlanden (voornamentlijcke tot Deventer) groote vreught (als van sulck een Bril ontslagen te zijn) soo des avonts met klocken te luyden / als te vranden / en onder 't selvighe 't gheschut en de musquetten dry-mael te lossen.

Figure No. 2.

Vertoonende de belegeringe en 't in-neemen van *Oldenseel*, als mede 't veroveren en opspringhen van 't Huys te *Laech*.

Syn Excell. de Prince van Orangie, tot Aernhem gelaeten hebbende / en Graef Ernst van Nassauw met eenigh volck voor Oldenseel gesonden zijnde / als boven verhaeldt; soo vertrock hy hooger / aen standt tot Yselburg nemende / sterck zijnde 147 Vaendelen te voet / nevens 36 Compagnien paerden. De stercke Weste windt ondertusschen goet zijnde / wierden alle krijghs-gereetschappen hooger aengevoert. In 't legher geruchten koomende dat den vyand machtigh vergaderde / heeft den Prins vijf Compagnien naer 't Huys te Gennep gesonden / als meede eenige Ruyters boven Wesel; den Bommelerwaert niet vergeetende / om op alle plaetsen goede acht te neemen / doende

De Prins van Orangie leydt tot Yselburg.

Den 22 Augusti.

ondertusschen syn legher met omgravinghe en Schiet-schansen sterckten / dry-en dertigh Vaenen Ruytery daer om her leggende. 1626.

Bateryen.

Oldenseel verovert en ontwalt zijnde / komt Graef Ernst met syn volck by den Prins in 't leger tot Yselburg: daer het gescheept / en alles tot den optocht vaerdigh gemaeckt is / door Hollandt worden veel Schepen beslaghen / de Steeden langens de Mase gebooden broodt in voorraet te backen; alles vaerdigh zijnde vertreckt het Staeten leeger; den Prins met de Ruyterye naer Buuren en Gorcum te lande af-komende / wordt mede gescheept; 't ganssche legher kompt voor Dordrecht, geraeckt door de Kille in 't Hollandtsche-diep; doch alles konde soo heymelijcke niet geschieden / of den vyandt kreegh daer kennisse af; soo dat de Brabandtsche en Vlaemsche Sterckten en Steeden eleck anderen waerschouden. Dese Vloot ses hondert scheepen sterck zijnde / seylde de Schelde op / den Colonel Famars de voortocht hebbende / daer sy de Zeeusche Chaloupen vonden / hun wegh naer Sastiger-gat en den Dyck nemende; doch alles wel beset en voorsien zijnde / vonden niet geraeden aen te vallen; des het legher weder naer bovenen gesonden; en over Rhyn / tusschen Santen, Uynen en Marienboom gelevdt en beschanst is.

Syn optocht van daer.

Den 24 en 25 Augusti.

Den 25 Augusti.

Die van de Graef kennisse hebbende / dat des Koninckx geldt tot betalinge der Besettelinge van Wesel, en anderen over Rhyns te scheep de Mase afgesonden wierdt / zijn met vijftigh mannen uytgetrocken; die daer op toe leyden / de Schipper van 't roer schietende / meester wierden / bekomende ontrent de twee tonnen goudts aen gereede penningen.

Die van den Graef bekomen de Coninck van Spanjens geldt.

De Spaensche haer schaede moeyende / dachten op vergeldinge / overvielen thien Vaenen Ruyters / van 't Princen leger / aen Calcaersche-gat leggende / (alsoo de gesette Schaer-wachten sonder seyn te doen de vlucht naemen) nevens vier beroverde Cornetten / gebangen nemende de Graef van Styrum, Smeltsing, en de Heer van Potlitz, die verwondt zijnde het bestierf.

Wordt vergolden.

Terwijlen het legher der Heeren Staeten / onder 't bestier des Prince van Orangie aen den Rhyn lagh; hebben de Spaensche meede haer best ghedaen / voornaementlijcke in den hoeck van Vlaenderen. Tot dien eynde veel volckx derwaerts stierende / die hun

t'Huys te
Laach

't Huys te Laach

Belegeringe ent in neemen van Oldenzeel. ale mede t'verrouweren en opspringen van t'Huys te Laach. Anno. 1626

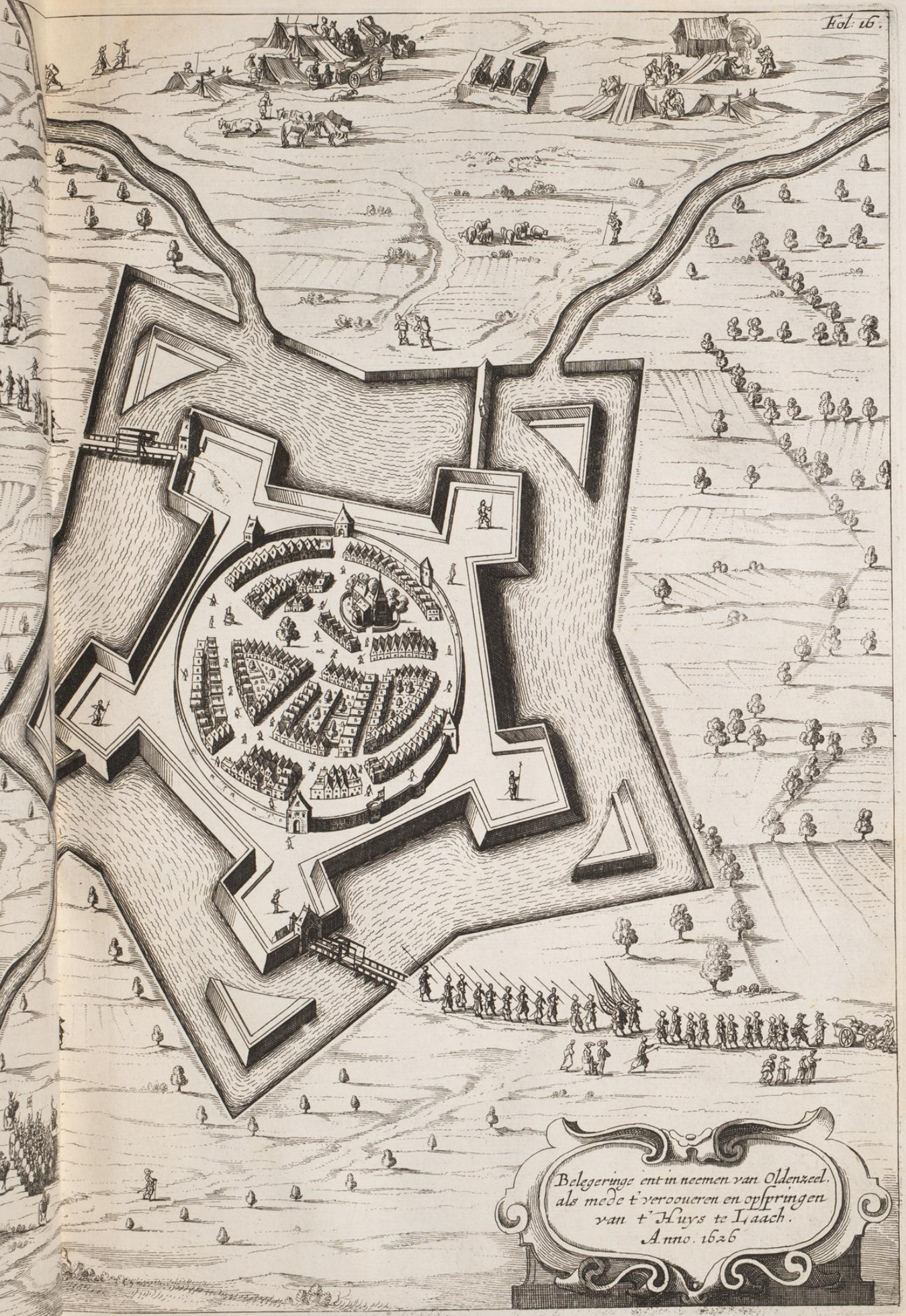

Belegeringe ent in neemen van Oldenzeel.
als mede t'veroueren en opspringen
van t'Huys te Laach.
Anno. 1626

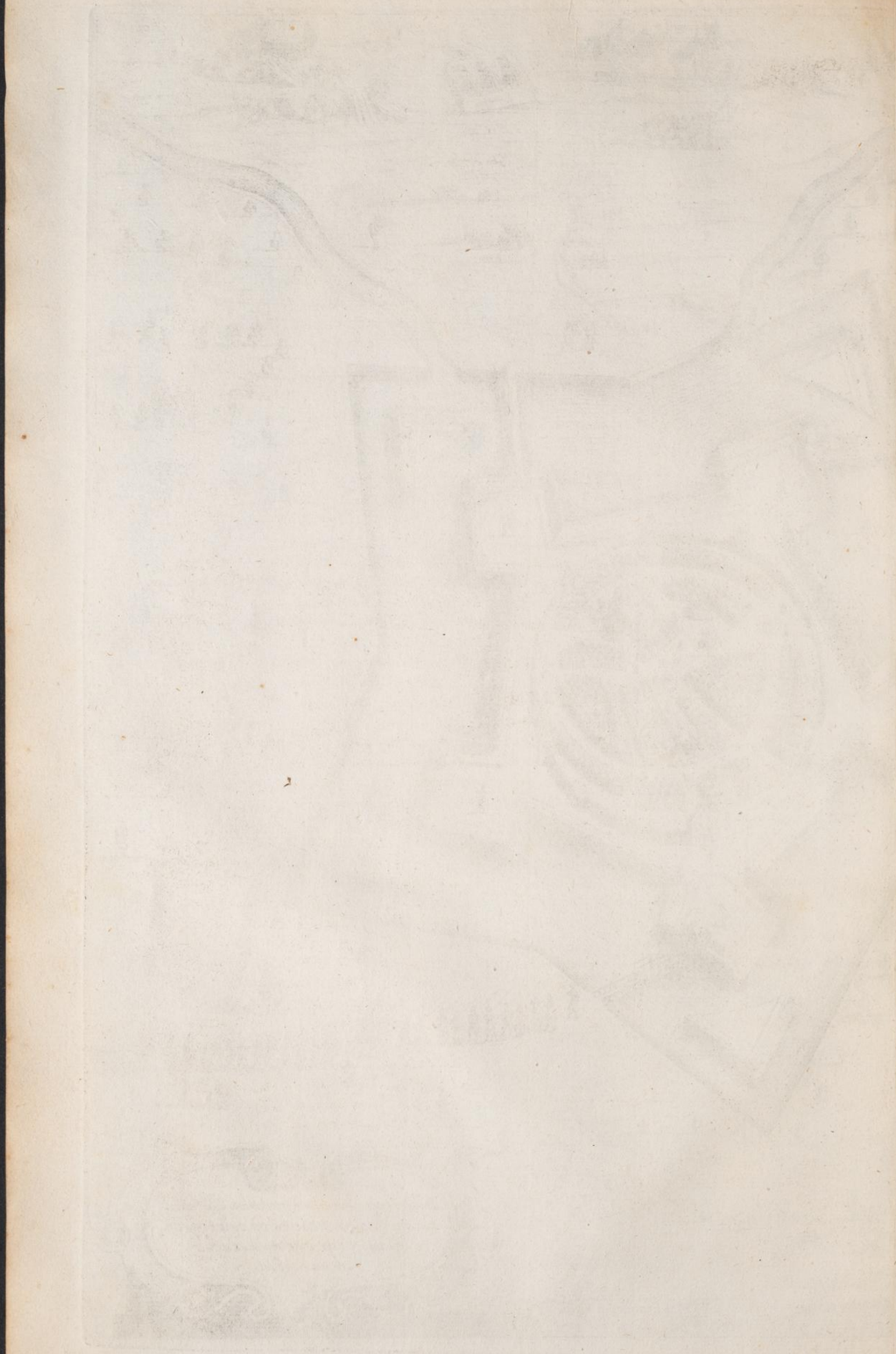

1626. hun ontrent Brugge en die quartieren lepden; hebbende een aenslag op 't Oude-Pas, zijnde een Schans tegens over Sluys, tot behoudinge van de haven gelegen; den Stadt-houder van Sluys, de Heer Haultyn, sulckx niet onbewust, heeft hem heymelyck daer tegen gewaepent / en 't selvige Pas wel versien; Doende de Stadts poorten / daer hy vreese voor had toebolwercken / om alle Petardiers haer voorneemen te beletten / en sulck geweldt voor te komen.

Spaenschen aenslagh op 't oude Pas van Sluys

De Spaenschen niet minder vermoedende / dan dat inde stadt eenige condschap huns voorneemen was / en meynende dat hun vyanden slapmerden / syn des morgens ten vier uuren voor den dageraet daer op aen-getrocken; sterck wesende vijf duysent mannen te voet / 't selvige te gelyck op dry plaetsen aenvallende; niet versuymigh zijnde haer Petars te ghebruycken / doende met deselvighen niet alleen de pallissaden in stucken springen / maer oock de val-brugh needer komen / aendringende hartighden den anderen / roepende de plaets is ghewonnen: dat hun nochtans miste / mits de besettinge van binnen sich soo dapper weerden / dat sy daer buyten blive mosten; met een goedt getal musquettiers / door den Stadt-houder upt de stadt gestyft zijnde / die hun blijt niet weynigh en deeden: echter lieten de Spaenschen niet naer dry besondere heevighe aenvallen daer op te doen / tot dat eyndelycke upt de West-schiet-schans der Stadt met het geschut daer onder gespeelt wierdt / dat eenige van de haren vernielde; soo dat eyndelycke genootsaeckt waeren af te trecken / veel voornamen van Adel / Officieren / gemeyne soldaten / en in 't besonder de Graefve van Hoorn (aenlepder van dit werck) achterlatende; die van Brugge siende (behalven niet weynigh ghequesten) dry schuyten met dooden in haer Stadt brengen.

Den 31 October.

Batery.

Die haer misluckt.

Dit dan wel 't voornaempste zijnde / dit jaer te lande voorgevallen / soo bleven echter beyde de legers / in groot gebrek van voeragie noch een wijltyts tegen den anderen te velde leggen; de Spaenschen om 't graven van haer nieuwe Vaert / van Rhynberck, tot Venloode inde Mase te beletten / en de Staetsche om sulckx soo 't doenelyck was te beletten; doch de Prins van Orangie eyndelyck siende dat den tijdt verloopen was / niet soeckende syn volck af te matten / is in November op

Staeten leger treckt in Guarnesoen.

ghebroocken / alle grens-plaetsen wel versien zijnde. 1626. Frontieren.

Hoewel den Oorlooge te water dit jaer soo voordeelig voor de Vereenigde Neederlanden niet afgeloopen is / als wel verhoopt was / de Duynkercksе Roovers sterck in Zee zijnde / doende onder de Coopvaerders en Visschers groote schaede / jae al wat bekomen konden / de voeten spoelende / als geen quartier ter Zee zijnde / soo zijnse van de Staetse over al heftigh verbolght / en verschepden gesnevelt / de Zee tot haer Kerckhoff en graft genietende. Staet ter Zee.

Dit jaer ten eynde gebracht zynde, sullen 't selvige besluyten met den Manhaftigen daedt van eenen *Dirck Schaey*. hem onderwindende des Koninckx van *Spanjens* Penningh-meester, met een groote somme geldts van *Ceulen* den *Rhyn* af inde Vereenighde Nederlanden gevangen te brengen.

DIrrick Schaey, Schipper / tot Ceulen woonachtigh / nevens andere Schippers (den Rhyn naer beneden tot hun Vaer-water ghebruyckende) wegens sluyten van de Verloffen / seer benaut en ten achteren zijnde / bedacht / pets sonderlinghs aen te leggen / om hem en syn huysgesind eens uyt desen bedruckten staet te verlossen. Syn oogmerck genoomen hebbende op seecker Penning-meester / die veel gelden tot Ceulen lichte / om de Spaensche besettingen / van Wesel, Rynberck en andere daer beneden Steeden of de grabinghe der nieuwer Vaert daer meede te betalen. Hem ten dien eynde onder Pieter Aertsen, Capiteyn / op een der Staeten Oorlogh Schepen (voor Rees op de wacht leggende) in dienst begeevende. Om tot syn voorneemen te komen / heeft hem dickmaels laeten gebruycken / des Koninckx van Spanjens geldt / tot betalinge syner Besettelingen langens den Rhyn en daer ontrent / met syn Aecke seer goede koop te boeren / op hoope dat de renten hem daer van eens wel souden betaelt werden / soo dat syn meede Schippers daer altijdt op mosden / hoe sulckx soo goede koop doen konde / syn oogh-wit hun weynigh bekendt zijnde; dat doende om hem in des Penningh-meesters goede gunste te stellen. Weynig tijdts voor desen toelaegh verkoft syn Cromsteven-schip aen de Furst van Nieuburg, voor de somme van 1700 Rijxdael-

Licenten.

Pagadoor.

Guarnesoenen.

Verhael van Dirrick Schaey.

1626. daelders / om voor Dusseldorp tot een uytlegger gebruyckt te werden. Desen Furst Lutersch gheweest zijnde / vermaende hem meede 't Roomsch-Catholyck geloove aen te nemen; daer hy eenigen schijn van gehoor toe gaf / soo dat altijdt voor een trouw man/om des Koninckx gelden af te voeren / gehouden wierdt; jae op een tijdt hem ses tonnen Gouts vertrouwt zijn / doch tot dien aenslagh hem doe niet berepdt hebbende / liet selvighe 't niet blijcken. Onderwijlen liet hy een nieuwe Beytel-Aeck maecken / bebeelende op de seplagie wel te letten/ en dat met schilden / om den man te roer staende voor een musquet koegel te bevryden / op hoope van die wel te sullen betaelt krygh en. Dese Beytel-Aeck / op een andere maniere gemaeckt en minder van last-voeringe zijnde / gaf hy de andere Schippers groote opspraeck / niet weetende wat daer mede in den sin hadt / doch voldeed yder op haer vragen.

Den aenslagh gemaeckt / en tot dien eynde syn Beytel-Aeck gereet hebbende / trock te mets (onder schijn van elders te doen te hebben) heymelycke nae Rees om met syn Capiteyn des halven te beraetslagen; sulckx den Prince van Orangien in 't leeger te Mellingh meede bekendt maeckende; die hen daer soo in stijf de / dat voornam of te sterven / ofte een gedenckwaerdigh Romaynstuck aen te rechten.

Voort in syn voornemen gestyft.

Den 20 December.

Pagadoor.

Guarnisoenen.

Convoy.

In verwachtinghe staende / ghebiel het / dat desen Spaensch Penning-meester Martyn Cornet, een goede somme gelts binnen Ceulen vergaedert had / om des Koninckx besettingen langhs den Rhyn daer meede te betaelen. Tot afvoeringe deser penningen wierden verschepde Schippers by den Penning-meester ontboden / die voor den anderen van sestigh tot tachtentigh Rijrdaelders epschten: Dirric Schay eyndelycke mede geroepen zijnde / verdraeght met hem voor een-en-dertigh Rijrd. acht Tonnekens geldt / een kist met een mande naer beneeden te voeren; mits dat een Juwelier van Ceulen, Antoni Mons, den Penning-meester (nevens een bybeleydinge van twee-en-twintigh man) vergeselschappen soude; ten dien eynde vyf medalien / vier goude keetens / een vergult uurwerck / en andere snupsterpen (op dien handel loopende) in des Penning-meesters kiste gepackt hebbende. 't Verdraegh gemaeckt zijnde / sloegh den Schipper voor / vermits het 1626.
yps dreef / dat 't ongeraeden was / met een Aeck van twee lasten nae beneeden te loopen / des riet hy eenigen van de bybeleyders in zijn Aecke te neemen / de reste in een andere te setten / en nevens haer te roepen / om wegens den grooten last minder noot van verdrincken te hebben; dat alles by de Penning-meester toegestaen wierdt. 't Convoy.

Begint de daedt in 't werck te stellen.

Den Schipper dese draght in handen hebbende beleyde alles voorsichtig besprack eerst zijn meedegesellen / die tot dit stuck wel gesint waeren / en dat onder belofte van goede belooninge: om sulckx voor zijn Hupsvrouw verborgen te houden / gebiet haer tegens den avont met haer vijf kinderen inde stadt te gaen / dien nacht in haer gehuyrde kamer (aen den Rhyn uyt-komende) te blyben / vier aen te leggen / wilde volgen / en alles tot de repse dienende / inde stadt gereet maecken; sy volbrengt haer mans believen; daer en tusschen gaet hy in syn Beytel-schip / daer blyvende tot de poorten geslooten waeren / dat by haer eubel genoomen wierdt; doncker gewoorden zijnde / rust zijn Aecke van twee lasten (nevens syn Schip leggende) toe / daer in brengende vier steenstucken / negenthien wel gelaeden Roers nevens twee Vaetkens Busse-krupt / die heymelycke (sonder kennisse zijner meedegesellen) voor onder de plecht stellende; om oft gebiel dat te kort quamen en overballen wierden / den brant daer in te steecken / en soo gelyckelycke ten Hemel te vaeren / dit alles onder een getart kleet bestelt zijnde / verwacht den dagh / kompt by syn Vrouw / die niet wel genoeghde / neempt van haer zijn afscheyt / gaet naer den Penning-meester: Die met zijn gereetschap gereet zijnde / en den Schipper sulckx meede beynsende; wort om Carren gesonden / daer men 't gelt ende packagie meede 't Scheep brengen souden. Hy om sulck haesten te verletten; gaet inde Herberge van de Son / drinckt daer een kanne wijn ofte twee / om het afvaeren te verlengen; niet gesint zijnde goetstyts voor Dusseldorp te koomen / alsoo gesept was / dat eenig gelt tot betalingen van der Soldaten aldaer / uyt gelost soude werden: de klock thien uuren geslaegen zijnde / kompt weder by den Penning-meester / van karren te bestellen den onweetende spelende / desser anderen om gesonden werden / 't gelt wort t' Scheep gedaen / volgens de voor-

ver-

1626. verhaelde voorslagh wordt noch een Aecke gehuyrt / om 16 Soldaten van
Convoy. de bybeleydinge te voeren; middeler wijlen komen daer twee Hollandtsche Bootsgesellen / versoecken als Roeyers tot ontrent Meurs meede te mogen vaeren / dat den Schipper toestaet; Den Penning-meester kompt t'scheep / vertoondt den Schipper een byze-Ceurvorstelijke geley-brief / om nergens aen te leggen / dan daer 't wesen most / dat hem wel gevalt / den Penning-meester te kennen gevende vier steen-stucken meede genoomen te hebben / om haer tegens de aenkomende Geusen te verweeren / die verheught was soo een voorsichtig Schipper gevonden te hebben: onderwijlen komt de Juwelier / den Bevelhebber en dry Soldaten me-
Convoy. de t'scheep / de reste van 't bygeleydt
Gaen t'scheep. soude inde gehuyrde Aeck zijn; de klock slaet halver twalef / men steeckt van land; doen alle blyt om tot Dusseldorp te komen / des de Roeyers bevoolen werdt dapper aen te trecken / dat geschiet / houden haer seer vermoeyt / soecken verpoust te zijn / 't wordt haer toe gestaen / des de Soldaten aen de riemen geset worden; beter riemen en gereetschap hebbende / geraecken ontrent 't Steen / en den gehuyrden Aeck verre te vooren; des den Schipper haer toe riep daer te landen / in der haest naer Dusseldorp (gelijck geschieden kond) te loopen / om de poorten tot des Penning-meesters kompste open te houden / 't welck sy doen; de Schipper en Bootsgesellen vast besigh zijnde met haecken de Ys-schotsen af te stooten / komen voor Dusseldorp. de klock ses uuren slaende / worden van de Wacht aen geroepen / seggen geldt te bringen; den Schipper maeckt gebaer te willen landen / sept sulcks sonder perijckel des Ys niet te konnen geschieden / besluyten beneeden de stadt te dryven / om soo met 't minste gebaer uyt stroom en Ys zijnde daer aen te komen. Dit voor-by dryven geviel de roeyende Soldaten niet / seggende tegens malkanderen / dus doende sullen wy wel in Hollandt geraecken: Arent Smit des Schippers maet luysterde doen een van de Bootsgesellen in / soo sy pets hoorden / ofte saegen / dat haer stil houden souden / die dat beloofden te doen. Te mets voorby
Des aenslagh neempt syn begin-sel. de uytterste Schildt-wacht dryvende / en ontrent de Moolen gekomen zijnde / soo ghedacht den Schipper het tyjdt te weesen / zyn aenslagh in 't werck te stellen / daer toe den loos (Vive Orangie) gevende / met een den Penning-meester by den hals grijpende; die (seggende / Sancta Maria, mijns lyfs genaede) hem gevangen gaf: daer en tusschen batteden de andere elck oock haer man aen / die hun alle gevangen gaven / haer leven verbiddende / onder belofte van stille te swyghen; en 't geweer af leggende / sittende als onnosele Schaepen by den anderen. 1626.

De Schippers meesters geworden zijnde / overtrecken den Aeck met een wit sepl / roepen voort / komende aen een Eylandeken / tusschen Dusseldorp en Keyserswaert geleeghen (Sum Stay ghenaempt) setten de dry Soldaeten daer op / peder nevens wat mondtkost / vier Rijxdaelders tot teergelt gevende; genootsaeckt zijnde sonder huysen daer dien nacht huys te houden; dat anders uyt viel / wegens haer hebigh roepen / des avondts tot neghen uuren door de Boeren daer van verlost zijnde. Desen des Penning-meesters ongeval verstaende / verbolgen den Aecke wel twee mijlen naer / tot Ende wort volvoert. Anger-oort gekomen zijnde en die niet vindende / keeren weder te rugh. Dirick Schaey en de synen van dese dry Soldaten ontslaegen; niet als den buyt / Penning-meester / Juwelier en Sergiant by haer behoudende / passeeren ten seven uuren Keyserswaert, ten negen uuren de Roer, en voorts ten elf uuren Orzou, aen de noortsyde van den Rhyn, sienende den Schilt-wachten wandelen / van hun niet konnende bekendt werden / vermits de Aeck met een wit black kleet bedeckt zijnde / wel een Schosse Ys geleeck.

Voorts dryvende en eer by Berck quamen / schonck den Schipper sym meede gesellen een dronck wijns; haer den aenstaende noodt voor oogen stellende / en tot getrouwigheyt en mannelijckheydt vermaent hebbende; de twee meede vaerende Hollandtsche Bootsgesellen sulcks oock beloovende / wierter een gebedt gedaen.

Ten een uuren / Ryn-Berck en de Schanse (daer 't grootste perijckel gelegen was) passeerende / wierden van niemandt onderkt / siende de wachten echter op de wallen wandelen; doen dede peder met roeyen weder zijn uytterste best / soo dat ten dry uuren voorby Wesel passeerden / die sy met een eer-schoot en Trompet geblanck (zijnde het oude liedeken Wilhelmus van

1626. Nassauwen &c.) vereerde; de Stadt in beroerte geraekende/ niet gewent zijnde soo op gewecht te werden; en quamen voorts des morgens vroegh tot Rees: den Penning-meester hem onderwegen seer over de Schipper van 't ongelyck beklaegende/ seggende hem sulcks niet toe vertrouwt te hebben/ die tot antwoort gaf/ datmen dat niet hem/ maer den Koninck van Spanjen en 't

Licenten. slupten van de Verloffen wijten most/ en soo 't langer duyrde/ datter andere wesen souden/ die hooger voornee-

Komen tot Rees. men te werck stellen sullen. De gevangenen wierden tot Rees by de Geweldige in verseeckeringe genoomen/ en 't gelt twee en vyftig duysent Rijxdaelders/ nevens de andere goederen by den Steede-houder in bewaeringe gebracht.

Den Schipper voorts naer zijn Capiteyn/ en die met hem over Amsterdam naer 's Graven-Hage trecktende; doen aen de Heeren Staeten en syn Princelijcke Excellentie haeres doens reeckeninge; die dese daedt seer prijsen; Den Schipper en den synen de Gevangenen en verkreegene buyt/ in vergeldinge van soo vroomen feyt/ vereerende. De Spaensche Besettelingen van hun maendt gelden versteecken blyvende.

Den Koninck van Spanjen stelt zijn Schuldtepschers uyt. Dese en meer andere ongelegentheeden deden/ dat den Koninck van Spanjen (hoe wel in 't voorjaer een dubbelde Silverbloot bekomen hebbende) syn Hofsche handelaers niet betalen konde/ aen de Genevoysen alleen schuldigh zijnde seventhien milioenen/ die in Hollandts geldt beloopen; vyf hondert ende thien mael hondert duysent gulden. Die dan niet konnende voldoen/ liet een gebodt uyt gaen/ by welcke hy de betalinge van de hooft som uyt stelde tot den jaere 1636 mits dat syn Schuldt-epschers jaerelyckx genieten souden den proffyte teghens vyf ten hondert; daer in nae-volgende synen Grootvader Philippus de tweede.

Manhaftighe stoute Daden voor ghevallen onder 't beleydt van *Pieter Pietersz. Heyn* Zee-voocht wegens de Vereenighde Needer-landtsche West-Indische Compagni, in 't veroveren van de Spaensche Vloot, leggende onder beschut van de Stadt S^t. *Salvador.* inde *Bahia del Todos los Sanctos.*

Pieter Pietersz. Heyn in den jaere 1623 inde eerste allegemeyne uytrustinge/ by de geoctroyeerde West-Indische Compagni der Vereenighde Neederlanden gedaen hem als Onder-Zeevoocht onder Jacob Willekens, seer loffelycke gedraegen hebbende; en de selvige Compagni weder te raede geworden zijnde een machtighe Vloote uyt te rusten/ hebben hem daer over als haeren Zee-voocht gestelt.

1626. Viceadmirael. 1626. Admirael.

Dese Vloote bestaende in acht groote Scheepen en vyf Jachten/ Zee gevoozen hebbende/ ende onder de West-Indische Eylanden gekomen zijnde/ krupste daer van den sevende July/ tot den twaelfden Augusti/ zijnde als doen aen Cabo S^t. Anton op de hoogte van 22 graden 58 minuten; hielden daer langen tyt af en aen/ op hoope van eenige des Compagnies Schepen te vinden/ tot eyndelycke een prinse van Nova Spania komende beliepen/ verklaerende 28 daegen van daer gesylt te zijn/ de Vlooten ses-en-twintigh Schepen sterck/ daeghs te voozen vertrocken wesende; welcke prinse sy naer ontlossinge van eenigh vroodt en meel weder ontsloegen.

Den 21 May. uytseylinghe.

Aen d'Eylande Florida (in 't Canael van Bahama gelegen) komende/ saegen neven de Caep de Silver Vloodt van Havana, te lywaerts van haer/ 46 Scheepen; die sy meede den 10 dito ontrent de Martyres, op de hooghte van 24 graeden 43 minuten vernaemen; doch wegens haer kleyne macht genootsaeckt die te verlaeten; des nae Cabo Canaveral liepen/ onder 't beschut haerder Soldaten met groote moeyten daer water haelende; van waer sy voorts haer wegh nae de Vlaemsche Eylanden stelden: Corvos in 't gesicht bekomende; van daer nae Cabo Verde seylende/ beliepen het vaste landt van Barbaryen; daer niet verre van de Revière Senega water haelden; den vyfthienden een Fransman by haer koomende/ van den Roover Compaen geplundert zijnde. Den 24. verseylende/ quamen in 't begin van Januario 1627. aen Sierra Liona; alwaer den Koninck den Zee-vooght vriendelycke quam besoecken/ hem van Water/ Hout en Limoenen versiende. Van daer weder af-scheyt nemende/ en den eersten Meert Brasil in 't gesicht krijgende/ veroberden een prinse/ met Slaven van Angola koomende/ met welcke sy den derden dito des morgens inde daege-raedt de Bahia de Todos los Sanctos beseylden; ontrent het Fort S^t. Antonio komende/ bevonden daer de

Den 7 Septemb. Bekomen de Silverbloot in 't gesicht.

Den 2 Novemb.

Den 7 December.

1627. Komen aen Sierra Liona.

Den 20 Decemb.

landt-

1627. landt-windt en ebbe tegen / soo dat genoodsaeckt waeren te anckeren; doch die weder upt Zee krijgende / deden alle blijt de Stadt S^t. Salvador te beseplen / onder welckers geschut ses-en-twintigh vyandts Scheepen met Spaensche en Portugeesche vlaggen laegen. Hun Zee-vooght een Straelsonder, zijnde 300 lasten groot / behalven 't Bootsvolck versien met 18 lepelstucken en 70 Portugeesche musquettiers. Den Onder-Zee-vooght een Hamburger van 180 lasten / boven de Bootsgesellen op hebbende 16 lepel stucken nevens 60 a 70 musquettiers. De derde meede een Hamburger van 150 lasten / behalven 't Bootsvolck als boven gewaepent. De vierde was den Zee-vooght van Port a Port, nevens 12 lepel-stucken / seer wel met Soldaten en Bootsvolck gemant; achter desen laegen noch twee-en-twintigh andere soo Scheepen als Barcken / alle met volck en gheschut wel versien / en dat soo dicht onder de Stadt / dat eenige aen de huyse en steenen vast gebonden laegen.

Van daer in de Bahia de Todos los Sanctos.

Daer bevindende een vloot vyants Scheepen.

Don Diego Louys de Oliveros Stadthouder / meynde met sulck een ordere nevens eenighe Schiet-schansen met twee-en-veertigh stucken versien / dese vloot in syn haven genogh te konnen bevryden. Den Hollandtschen Zee-vooght daer ontrent komende / en zijn open siende / begeeft hem tusschen de wal en een nieuwe sterckte ofte Schiet-schanse / (voor de Stadt in Zee gemaeckt) tusschen des vyants Zee-vooght en Onder-Zee-vooght / laet daer syn ancker inde gront vallen / zijnde geen musquet schoot van de Stadt / en soo dicht onder dese twee scheepen / dat beyden bewerpen konden / geweldigh vier daer op gevende; gevolght zijnde van de Scheepen Geldria ende Hollandia; die insgelijckx haer anckers toesetten / de andere Scheepen beneden de wint geset zijnde / konden geen hulpe doen; soo dat des vyants vloot door dese dry Scheepen meest gedwongen wierdt; naer een half uur rechtens wierdt des vyants Onder-Zee-vooghts Schip so getroffen / dat het sonck / het volck (op eenigen naer die het ontswommen) meest doot blyvende. Onder 't schieten der Scheepen en Schiet-schanse van de Stadt / liet den Hollantschen Zee-vooght een Topstander van onder zijn vrantseyls mars afwaeyen / tot teecken dat men alle de Boots en Schuyten met Bootsvolck en musquettiers mannen souden; die des vyandts Scheepen met wonderlijcke vaerdigheyt aen voor leyden / het volck daer af dryvende / overweldighden / en van de wal en Schiet-schansen af vrachten; daer de Spaenschen meest over voor spronghen / haer met swemmen bergende: Hoe wel den vyandt upt alle sterckten met grof geschut en musquetten dapper schoot / echter wierdt alles van de Hollanders met sulck een yver behartight / dat in min als dry uuren tyts de volkomen overwinninge haer ten deele viel / haelende also twee-en-twintigh scheepen / in spyt van der Spaensschen / daer van inde Vloot / hoe wel des Zee-vooghts Schip en Geldria op een banck aen de gront geraeckten / soo is Geldria des nachts weder Vlot voordende 't ontkomen / des Zee-vooghts Schip vast blyvende / doende met lichten alle vlyt om daer van te komen dan wiert van des vyants geschut te lande soo getroffen / dat het vy nae geen schip meer geleeck; des hy hem op Geldria verboeghde / belastende het met de andere Scheepen naeder de Stadt te koomen / om onder haer bescherminge / syn Schip beter te redden / dat alles te vergeefs was / alsoo van de Schietschansen soo ontfangen wierden / dat het haer tijdt docht te verhuysen; nevens des Zee-vooghts Schip (syn gheschut eerst vergistight hebbende) d'Orangie-boom achterlaetende / dat door syn eygen vyer versuympt / en met ontrent vijf en sestigh mannen inde lucht gevloghen is. Des vyants veroverde Scheepen inde Vloot gebracht zijnde / wierden in twee ofte dry bande grootste genoomene Schepen ontlaeden / en naer 't Vaderlandt gesonden / meede brengende / nevens een groote ghetal Huyden / Catoen / Palo Santo hout / en andere snuysterye / over de vijf en twintigh hondert kisten Suyckers / en meenichte kisten / kassen / Pypen en Orhoofden Tobacck.

Bolwerck.

Die hy bevecht ende verovert.

Twee van syn Scheepen blyven.

Admirael.

Stiert de Vuyt nae 't Vaderlant.

Den Zee-vooght syn Schip achterlatende en op den Onder-Zee-vooght overgegaen zijnde / ook den verkreghen vuydt naer 't Vaderlandt gesonden / en vierthien dagen nae syn wille in de Bahia huys gehouden hebbende; is van daer vertrocken; neemende syn wegh nae Rio de Janiero, Cabo Frio en Spirito Sancto, om syn Scheepen schoon te maecken / te verversschen en van waeter te versien; (ondertusschen noch een prinse ofte twee bekomende.)

Verseylt om verversinghe.

1627. Dat in Spirito Sancto naer wille verricht hebbende / verseylde van daer; sijn Vloot in dry deelen verdeelende; het eene onder den Onder-zee-vooght nae Rio de la Plata sendende: het andere om voor Rio de Janiero te krupssen; met het derde selver vier groote Schepen en vier Jachten sterck zijnde / weder nae de Bahia keerende; die den 10 Juni inseylde / loopende een groot stuck voor-by de stadt S^t. Salvador; daer niet als seven ofte acht leege schepen vindende / die onder 't geschut van de Stadt gelooy lagen; des nae de Sterckte Tapogipe toeliep; daer twee schepen dicht aen strant vond / wesh halven 't ancker inde grondt / de boots gemant / daer naer toe gheseonden / de Schepen verovert / geplundert en in brandt gesteecken heeft. De Jachten op condschap uytgesonden / achterhaelden een Barck met sesthien Portugeesen; desen elck in 't besonder van den Zee-vooght onderbraeght zijnde; verstondt uyt de selvigen / datter vier gelaeden Suycker schepen innewaerts opgeloopen waeren / om haer in een Revier te verdupsteren / sonder te segghen welcke: Tot het Eylandt Marie ghekomen zijnde / belaste twee Jachten aen de west zyde van 't selvige op de wacht te gaen leggen; met de Pynas en 't Jacht de Vos / en alle de Boots gemant / selver de Revier (aen 't Noordt eynde van 't voornoemde Eylandt uytkoomende) op seylende; tot dat nae dry of vier uuren / twee schepen in een nauwe kreecke achter 't geboomte ondeckten / met schieten groot tegenweer doende / daer niet als met de Barck en Boots by te komen was / des niet wel bestaen dorsten wegens den grooten tegenstandt en meenichte gequesten voorder pets daer op te versoecken: voor den Zee-vooght eerst haerder wederbaeren te kennen gegeven hebben. Die des anderen daeghs de Pynas / 't Jacht de Vos / de Fregat / nevens de Booten / des brandts vluchtende schepen weder nae sondt; diese veel hooghер op-geboogh-schaert vonden / daer voor de tweede mael by koomende / schooten des brandts schepen geweldigh / haer stucken met schroock gelaeden zijnde / besonder haer Onder-Zee-vooghts schip / te meer alsoo van den Stadthouder uyt de Bahia (van 't voornemen der Hollanderen verwittight waren) hondert vijftigh soldaten / onder den Capiteyn Padilha (die den Oversten Dorth voor desen in een toelaeghe ongebracht hadt) te hulpe bequamen / so dat de onsen nochmael onverrichter saecke te rugge souden gekomen zijn / ten waer den Zee-vooght haer met nieuwe aenmaninghe weder aengeboert hadt: dat met gewelt in 't werck gestelt wierdt / soo dat het schip veroverden / alles dat daer op vonden / ontrent de twee hondert vijftigh mannen / behalven twee of dry jongers / doodt slaende / haeren Hopman Padilha een koegel door syn Rondas in 't lijf krijgende; de Hollanderen twaelf ofte derthien dooden hebbende: zijnde een Schip noch vol met stuck goederen / daer 't eerst mede uyt Portugael gekomen was. Des brandts volck van de Schepen dese onversaechtheydt siende / dorsten de onsen niet verwachten / soeckende met over boort te springen haer leven te berghen; soo dat noch twee schepen bemachtighden / als des Zee-vooghts schip / nevens een groot Caraveel; het eerste met vier hondert vijftigh / en 't ander met vier hondert kisten / nevens een groote meenighte Toback gelaeden zijnde. Wat hooger aen laegen noch twee ofte dry schepen / doch de Revier daer te nau en wegens 't geboomte te ghevaerelijck zijnde; vondt den Zee-vooght geraeden (als de Revier wel vier mijlen opgeloopen zijnde) dese ghenoomene scheepen eerst af te brengen / gissinge maeckende / daer noch swaerigheyt genoch in te sullen gelegen zijn; niet twijffelende ofte de Portugeesen (te lande meester zijnde) souden niet naerlaeten hun beste te doen / sulcks te beletten. Des anderen daghs met afkooyen besigh zijnde / verongeluckte het Caraveel / op syn syde te bersten vallende / sulcks dat daer weynigh / ofte niet van ghebergh wierdt. De Zee-vooght des anderen daeghs met eenighe Boots naer beneeden gevaeren zijnde / om te verneemen wat veranderinghe den brandt aldaer aen de Revier mochte ghedaen hebben / terwijlen hy boven doende was / bevonden het schip by de onsen den elfden voor desen uytgeplondert / dwers inde Revier (om die te stoppen) inde gront gehackt / daer benevens een borstweeringe langens de waterkant / by eenen bergh opgeworpen te zijn / die met een goedt ghetal musquettiers versiende / om de onsen alsoo het uyt komen te beletten / vermits daer dicht voorby mosten. Den Zee-vooght hier van vercondschapt / en

Den 20 May. Vice-admirael.

Verdeelt syn Vloot / en komt selver weder inde Bahia.

Ontdeckt des brandts schepen.

1627. Embuscade.

Die sy beroveren.

Den 13 Juni.

t'Neemen van de
Suyker Prysen in de Bay
de Tode los Santos
Anno 1627.

't Neemen van de Suyker Prysen in de Bay de Todelos Santos Anno 1627.

Fol. 24.

1627. en dese verhinderingen weynigh achtende / is dateliycke nae 't gesoncken schip afgevaren; daer by komende / en 't waeter op zyn laegste vindende / geboot 't selvige op twee ofte dry plaetsen in brant te steecken; onderwylen wiert van den vpant / die achter de borstweeringe lag / seer fel met musquetten op hem geschooten / doch de onsen antwoorden lustigh met de metaale draerkens op de Boten leggende / soo dat met kleyn verlies weeder naer boven geraecken. Den Zee-boogh by syn Scheepen gekomen zijnde / gaf last alle de hupden voor den dagh te brengen / die inde genoomen scheepen te vinden waeren / om daer meede de Scheepen / Jachten / doch insonderlijke de Booten te beschansen / om voor musquet kogels bevryd te zijn / vermits (de windt haer tegen / de revier droogh en eng zijnde) het niet mogelijcken was de Schepen daer upt te brengen / dan met werpanckers / die met de boots voor upt gebracht mosten werden: hem alhier toonende te weesen kloeckmoedigh en vol van raedt / in tpt van noot niet verleegen zijnde. Den Stadt-houder van den Bahia, Diego Louys d'Olivero, en den Maistro del Campo aldaer / syn Cousyn / lang in Neederlant voor Overste ghedient hebbende / als meede Francisco Morra, geweesene Steedehouder / hielden haer met de meeste macht van de Stadt achter de voorseyde borstweeringe / haer vast in beeldende den Hollandtschen Zee-boogh met syn Scheepen in een val te hebben / om hun nu over de voorgaende en onlangs geleedene schaede / aen hem te wreecken. Alles tot tegenweer baerdigh / de Schepen en Booten met borstweeringen van hupden wel versien / een eenige stucken / op 't Jacht de Vos / op de koe-brugge daer achter gebracht zijnde / om bequamelijcke in des vpandts beschansinge te konnen schieten; gheboodt den Zee-boogh / de beroverde Scheepen en Berck met Supcker de Revier upt te werpen; dat in spyt haerder vpanden sonder een man te verliesen volboerden; want aen de mont des reviers gekoomen zijnde / soo waeren de boots / die de anckers upt brogten / en nochtans dicht onder des vpandts borstweeringe heen mosten / soo met de hupden beschermpt / dat al de musquet koegels / die als hagel daer op bloogen / in deselvige smoorden en hangen bleeven. Dit was voorwaer een aerdige vont /

Ende weg boeren.

Den 15 Juni.

waer aen 't vernuft en beleyt deses Zee-helts te speuren was. Hy selfs bleef dien nacht noch inde Revier met het Jacht de Vos / zijnde nevens het Schip de Pinas met hoogh waeter op 't droogh geraecte / des den ganschen nacht ballast over boort wierpen / alsoo het een afneemende springh was / en quamen soo des anderen daeghs met hoog waeter daer af en onbeschadight de Revier upt by de Vloot / daer den 6 van geschepden waeren. Den Zee-boogh belaste dateliycke met de Vloot nae de Stadt S^t. Salvator te loopen / en bupten 't geschut te anckeren / om de ladinge der prinsen in haerder gesicht en spyte over te neemen; upt twee overloopers verneemende dat den vpandt in dit gebecht niet min als vierhondert mannen / soo doot geslaegen als verdroncken / miste. Dit alles aldaer geluckelycke verricht hebbende / is naer 't Vaderlant vertrocken / daer behouden overquam / daeghs daer aen 't verhael zijns doens / inde vergaederinge der H. Bewinthebberen doende / die hem des halven met een gouden ketting vereerden. Dit zijn voorwaer twee van de mannelijckste en stoutste daeden / die geduerende de Neederlandtsche oorloogen te waeter voor gevallen zijn; Sulcke dat groote reeden hebben de heere daer voor te looven / en met een te bidden / diergelijcke Zee-helden meer te willen verwecken.

1627.

Den 25 October.

Fig. N°. 3.

Verthoonende de stoutmoedighe daedt, van den Zeevooght *Pieter Pietersz. Heyn*, in 't veroveren van de Spaensche Suycker schepen, inde *Bahia de todos los Sanctos*.

Belegeringe ende veroveringe van de stercke stadt Grol. voorgevallen inden Jaere 1627.

DEn Winter met verschepde voorslaghen overgebracht zijnde. De Spaenschen in Januario veel volcks te samen voerende / op hoop van over de bevroesene revieren in de Vereenighde Neederlanden eenen inval te doen / doende ten dien eynde veel krijghsinstrumenten binnen Grol brenghen; Daer by de H. Staeten en syn Princelijcke Excell. goede achtinghe opgenomen wierdt / niet naerlaetende de uptterste grens-plaetsen wel te versien / de Re-

Frontieren.

1627. Rebieren (des noots zijnde) te bpten/ de Ruyters haer paerden met scherp te laten beslaen / en alles aen te wenden dat tot noodtsaeckelijcke teghenweer van doen zijn mochte: Jn dier voegen den Soomer bekomen hebbende / en den overgift van den Ridderlijcke Rousebant inden Hage gehouden zijnde / als hier voor genoeghsaem verhaelt is: soo heeft den Prince van Orangie syn tyt met veel onnutte feesteringe niet willen toe brengen / doch alles laeten baerdigh maecken / dat tot een aenstaende Veldt-toch noodigh zijn mochte; doende de Vriesche en Groeninger Regimenten nae Gelderlandt trecken. Graef Ernst Casimir Stadthouder van Vrieslandt en Groninge daer meede gekomen zijnde / is den Prins uyt 's Graven-Hage over Utrecht naer Arnhem gevolght; veel Scheepen / met alderhande krijghs / en lyfs behoeftigheeden / Brouketelen / Meulens en Back-ovens gelaeden / den Rhyn en Waal op / by den anderen komende.

Den 5 Juli.

Optocht nae Grol. Den 6 Juli.

Der Staeten macht tusschen Emmerick en Schincken-schans by den anderen vergaedert / oock in alle Steeden by leger verkondigt zijnde / en den Prins tot Arnhem op alles ordere stellende; vertrock van daer nae 't leeger: doende den negenthiende daer aen alle weegen soo aen d'eene als andere syde van den Rhyn effenen / de Schepen / Ponten / Bruggen en Geschut hooger aen boeren / soo des peder in verwachting stont dat het op Wesel, Berck, Venloo, of waer het zijn mochte gelden soude.

Den 14 Juli.

Wesel wordt by de Spaenschen versogt.

Des Koninckx van Spanjens Veldtheer / Graef Hendrick van den Bergh, geen ander oogh merck hebbende als dat het op Wesel zijn soude / vergaederde metter haest twaelf dupsent mannen te voet / en 5000 paerden; daer meede met veel krijghs en lyfs behoeftigheeden oock Geschut naer Wesel trecken de / versiet 't selbige met een besettinge van vier dupsent mannen.

Graef Ernst van Nassau trock onderwijlen met een gedeelte van de Ruytery / en eenighe Regimenten te voet / den wegh recht op Grol aen / in seer korten tijdt en op 't onversienste daer voor komende; dat den Obersten Dulcken (een seer oudt man) verre uyt syn gissinge ginck / en sulckx niet vermoede; want als hem aengesept wiert dat den Thoozen-blaser / den voor tocht van den Prince van Orangie sagh komen aen trecken / sat hy ten hupse des Ontfangers ter Tafel / bestraffende den brenger deses tydinge; voorgevende het een bybelept te weesen / dat hy van Wesel verwachtede; dat al in Boeckholt gevlucht was: De Glaesmaecker van Goor, hem doen ter taefel dienende / en sulckx verstaende / verliet syn Taefel-heer; hem ter Stadt uyt in bryhept begeevende: middeler tydt soo quam syn Genaeden Graef Ernst, des nachts tusschen den 18 en 19 daer voor; de twintighsten van Frederick Hendrick van Nassau, met het resteerende leeger / bestaende in hondert ses Compagnien te voet / met vyf-en-vyftigh Cornetten Paerden / gevolgh zijnde; nevens alle behoeftigheeden / meede voerende tachtentigh soo groote als kleyne stucken geschuts / vyfthien mortieren daer onder gereeckent.

1627. Convoy.

Komen voor Grol.

Grol wel eer Groen (als haer naem van Groente voerende) gelijck sulckx 't Wapen een Groene Boom zijnde / getuyget / in 't Hertogdom Gelder, twee mylen van Brevordt, uyter natuure wel geleegen / is eerst van Keyser Carel de vyfde (als hy 't Hertogdom Gelder, bekomen hadt) sterck gemaeckt / 't leydt teghenwoordigh schoon in syn wallen / die hoogh en dick zijn / soo datse de gantse Stadt / behalven de Kerck en Stadt-houders huys bedecken / heeft tegenwoordigh vijf bolwercken / met goede buyten-wercken ofte contrascherpen om de graften / bedeckte weegen en diepe wyde graften nevens dry poorten; als de Liebelder poort / Beltemer poort en de Nieuwe poort / is staende de Nederlandtsche oorloogh meest door onwillige Boeren gesterkt / (alsoo het de Spaensche wegens haere uytloopen op den Yssel seer wel gelegen was; wordt bevochtight van het revierken de Slinc, die door de Contrascherp (als met een dijck) inde de stadts graften op gehouden wordt / soo dat deselbigen altyt vol waeters staen / dat niet als met 't doorsteecken der selviger kan afgetapt werden; mach tegenwoordigh onder de sterckste steeden der Nederlanden meede gereeckent werden. Hoe wel het in den oorloogh veel uytgestaen heeft / soo is het echter meest aen de Spaensche zijde geweest.

Beschrijvinge van Grol.

Prins Maurits van Nassauw quam daer Anno 1595 voor-doch van den Spaenschen Obersten Montdragon, te haest gevolght zijnde / en meerder teghenweer inde Stadt bindende / als wel gemeynt had / brack de belegeringe op; niet geraeden zijnde syn bryandt aldaer te ver-

Den 14 Juni.

1627. te verwachten. Den Voorstelijcken Cardinael Albert van Oostenryck, voor den Koninck van Spanjen Opperste gebieder in de verheerde Nederlantsche Provincien / in den jaere 1597 met de Fransche oorloogen de handen vol werckx hebbende / heeft Maurits die gelegenthept waer genoomen / komende met Staeten leger voor Rhyn-berck dat hy nevens de Camille Schans / met de Stadt Meurs, in syn macht bekompt; daer meede den Rhyn-stroom in syn gewelt / en geen ommesien hebbende; is voorts met 't ganschе leger op Grol getrocken / daer voor komende / tast het soo aen / dat 't gedwonge was haer den 27 daer in syn geweldt te begeven; onder wiens gebiedt het gestaen heeft tot inden jare 1606 / zynde als doen weder voor den Coninck van Spanjen van den Marck-graef Spinola op den 3 Augusti beleghert / ook vroomelycke beschermpt; doch van hem met bullen der Graften / ondergraven en stormen soo toegeset / dat genootsaeckt wierden den 14 daer aen haer met goet verzag over te geven. In welcken standt het gebleven is tot dit loopen jaere 1627 gelyck uyt het verbolgh blyckt.

Dat staende den Oorlogh te lyden heeft.

Den 11 Septemb.

Dese Stadt was teghenwoordigh van beesten / gewas / en alle lyfs noodzuftigheden wel versien / tot Stedehouder hebbende den seer ouden en ervaeren Krijghs-man / Matthys Dulckens, met een besettinghe van twaelf vaendelen te voet / ende een te paerde / daer toe sesthien groote stucken gheschuts / nevens eenige kleynen.

Syn Prince lycke Excellentie daer voor gekomen zynde / deelt 't leger in dry deelen / het eerste in 't Oosten onder Graef Ernst Casimir Stadt-houder der Vriesen en Groningers. 't Selvige met vyf-en-vyftigh Compagni te voet beslaende.

Het tweede onder syn eygen bestieringe in 't Westen / hondert Vaendelen volcks by hem hebbende.

Jonckheer Wilhelm van Nassau, Heer vander Leec, Tee-vooght van Holland, natuurelycke Soon van den altijdt gedenckwaerdighen Furst Mauritius, is het derde en kleynste deel / (in 't Noort-westen gelegen) met vyfsthien Vaendelen / van synen Oom / bevoolen.

Den ervaeren Colonel Pinsen vander Aa, Stadt-houder van Rees met seven-en-dertigh ofte veertigh Vaendelen volck / aen 's Graven-weert ghelaeten zynde; en syn Excellentie Frederick Hendrick vernomen hebbende / dat den vyandt wel het oogh op de Grave hebben mocht / ofte daer ergens een sterckte op werpen / om deselve Stadt te sluyten; (den Heer Staeckenbroeck daer als doen het gebiedt hebbende) om 't selvighe voor te komen; beveelt Pinsen op te trecken: syn wegh op Nymmegen neemende / daer hem noch twee Compagnien Soldaten toe gevoeght werden; met dit volck ontrent den Grave gekomen zynde / legert hem daer beneeden op een seer voordeelige plaetse / tusschen Maes en Wael gelegen; doende aldaer van de Boeren (tot beschermínge van die landen) een Schanse op werpen / met welcke alle des vyandts aenslaeghen voorgekoomen waeren: voorts Ravesteyn en 't Huys te Gennep met goede besettinge en voorraedt versorgende. De Prince van Orangie hem in dier voegen voor Grol gelevdt / en de grens-plaetsen wel besorght hebbende / doet de legher-plaetsen met schansen / hoorn-wercken / en linien wel vast sluyten en tot den anderen brengen; het syne met een dubbelde omgravínge versien en gesterckt zynde.

1627.

Den 20 Juli. De H. H. Staeten verseckeren haere Frontieren

Gelyck Moyses en Aaron te saemen moeten gevoeght zyn / alsoo hadden ook de Godtvruchtighe H. Staeten haer Leeraers gelast de Gemeente tot den gebeeden te vermaenen / om van God den Heere den segen en voorspoet haerder wapenen af te smeecken; ten dien eynde een allegemeyne Vasten en Biddagh aenstellende. Dese dagh gekomen / en yder in syne gebeeden zynde; soo hebben die binnen Grol sulckx waer genoomen / doende twee treffelyke uytvallen / so om de Gravers het graven te beletten / als op hoope van onder dien schyn haer paerden uyt te brengen; doch te groote teghenstandt vindende / zyn met wederspts verlies naer binnen te rugge gedreven.

Vasteldag.

Den 21 Juli.

Onderwylen gingh men in alle de leger-plaetsen dapper voort / om met de loop-graven te naederen / besonder in dat van syn Genaeden Graef Ernst Casimir: die in syn Excellensis leger-plaets dapper van de Engelschen ter rechter en Francen ter linckter-handt (onder 't beleydt van de Bou-meesteren van den Bosch en Perceval) gevolgt zyn.

Quartieren

Die van binnen het naderen meer en meer bespeurende / als meede dat hun vyandts schiet-schantsen te mets baerdigh wierden / sochten sulckx met geweldigh tegen schieten te beletten: den 28 daer aen weder een hevighen

Bateryen.

1627. uytval doende / door den jongen Heer van Famas, met groote kloeckmoedigheydt te rugge gedreven zijnde.

De Water-moolen / haer afhandigh en onnut gemaeckt zijnde / hebben uyt last haerder Stadt-houder / de Windt-moolen op haer wallen staende / by tijdts afgelicht; doende met gestadigh schieten groot teghenweer: de schiet-schanse in des Prinsen leger-plaetse gereet zijnde / wierdt op de selvige ses halve Cartouwen gestelt.

Batery.

Convoy. Een seer rijcke bybeleydingh uyt Westphalen, Oldenburgerlandt en Osenbrugge vergaedert / naer Wesel gaende / kregen eenige der H. Staten knechten cundschap / dat 't selvighe in 't Dorp Altenberg vernachten soude / des sy (op hoope van Buyt) haer daer ontrent begeeven / Hendrick Schryver Hopman van de Haneveren (zijnde Soldaeten in Westphaelschen dienst / en der halven onpartydigh / doch in der daedt bynaden der Vereenighde Nederlandtschen staet / gelyck uyt dese en andere diergelijcke daeden genoeghsaem is blyckende) sulckx verneemende / valt haer onversiens op 't lyf / eenige doodt slaende. Die van Munster wel konnende bevroeden / dat 't selvige by de H. Staten en syn Princelijcke Excellentie niet ten besten soude genomen werden / en haere onpartydige bryheyt daer door in gevaer stellen / senden eenige Voederen wyn en anderen vereeringhen naer 't Staeten leeger / met versoeck dat dese daedt (door mis verstant voorgevallen) ten besten mochte gedyen; 't welck haer ontschiet / krygende de gesondene giften weder te huys / met begeerte dat eenige der voorsz. Hanevederen souden overgeleevert worden / om die nae krygh's gebruyck te straffen; sulckx niet gheschiedende / worden der eenighe Ruyters van den Graeve van Styrum derwaerts gesonden / die in 't voorsz. Dorp Altenberg noch eenige der noemde Haneveren vinden / des het in brandt steecken / en weder in 't leger keeren.

Neuteraet.

't Dorp Altenberg verbrandt.

Den 29 July. Den Stadt-houder Dulcken, een oudt erbaeren krijghs-man sat niet stille / bereyde hem in alles tot goede tegenweer / soeckende met gestadigh schieten syn bynaedts naederinge soo veel te beletten als eenighsints doenlijck was / doch wegens den ouderdom en lichaems swackheyt desen arbeydt niet wel konnende verdraegen / geeft met toestemminghe des krijghsraets dese sorge aen Verreycken over; hem te vreeden houdende die met raet en daet binnens huys behulpigh te zijn.

Approssie.

1627.

Des Prinsen Schiet-schansen nu waerdigh / en met halve Cartouwen versien zijnde / begint men daer meede te speelen / doende de twee eerste schooten / den eersten door het Klooster / en met den anderen de Kerck treffen / dat die van binnen van schieten wat doet ophouden.

Den 30 July wierter een Dochterken door de Poorten wegh gehaeldt; dat by syn Excellentie gebracht / en in 't heymelijcke onderwaegh zijnde / verklaerde een Ruyters kindt te weesen / die wel eer tot Deventer gedient / en van daer om een doodtslagh gheweecken en overgeloopen was. Den Prins vermaende haer / haer Vader uyt de Stadt te locken en by hem te brengen / onder beloften van vergiffenisse en syn voorige bryheyt / daer toe sy schriftelijck beschreyt versocht; dat haer geweygert wierdt / seggende syn Princelijck woort haer beschreyt genoch te zijn; laetende haer daer meede weder t' Steewaerts keeren / doch den Ruyter quam nopt te voorschyn.

Uytvall. Verreycken de Stadt te beschermingе bevoolen zijnde / toonde niet te slaepen / doet verscheyde uyt-vallen / soo om het naederen der belegeraers te beletten / als op hope van eenige Booden door die gelegentheyt aen syn ontsetters uyt te senden: voornaementlijcke des nachts tusschen den 30 en 31 Juli uyt komende / sloegen eenige (die inde loopgraven de wacht hielden en slupmerig waeren) doodt; daer onder anderen den Capiteyn Tromwel seer quetsende / soo dat hy 't bestierf; des volgens krygh's-gebruyck in 't beldt seer staetelijcken begraven wiert; het lijck van syn Princelijcke Excellentie en veel Oversten gevolght zijnde.

Den bynaedt vergadert veel volckx tot het ontset.

Graef Hendrick van den Bergh, naebloet-verwand der Nassouscher Voysten / als uyt de selvige stamme gesprooten / en Overste Veldt-Heer des Koninckx van Spanjen, verstaen hebbende dat synen Neef Frederick Hendrick van Nassau de Stadt seer toesettede / en nu al tot aen de Grachten gekomen was; vergaedert uyt verscheydе plaetsen (soo Wesel, Lingen, Rynberck als anderen veel volckx) by den anderen; desen ter getalle van thien tot twaelf duysent mannen te voet / nevens vyftigh tot sestigh Vaenen paerden / ontrent Keysers-waert te samen

Den tweeden Augusti. geko-

1627. gekomen zijnde ; treckt daer meede
Den 2 Augusti. over Rhyn ; begeeft hem tot Borcken, Vreeden en die omleggende plaetsen.

Den Prins van Orangie sulckx verstaende / en syn vyanden niet te kleyn achtende ; doet alle syn wercken verhoogen / de graften diepen / noch eenige begravingen opwerpen en syn wachten wel besetten / om hem alle hoop van ontset te beneemen : En om geen gebreck van kryghs en montsmiddelen te hebben / stelt goede ordere dat 't
Convoy. selvige met vyhelepdingh van Zutphen over Lochem naer Berckeloo en soo voorts in 't legher gebracht werdt / de revier de Slinck ten dien eynde gediept zijnde : Doende meede Lochem met thien Compagnien te voet onder Hopman Dirrick de Bey, soon van de Tresorier de Bey besetten.

Den Graef van den Bergh alle dese voorsichtige tegenweeren zyns Neefs verstaende ; blyft tot Vreeden en daer ontrent hengelen / geen goede uytkompste zijns ontsets komende beoogen ; Die van Grol / sulckx meede gissende ; en bemerckende dat dagelijckx met loopgraven meer en meer genaedert en benaut wierden ; vyerden des nachts tusschen den tweeden en derden Augusti op haer Coozen ; houdende van dien tyt aen haer Poorten geslooten / die met sterck paelwerck besettende ; doende met gestaedigh schieten groote tegenweer ; des de belegeraers haer eenige Granaeden (waer van de sommigen 160 ponden swaer /
Die van Grol worden meer benaudt. en van sonderlinge stoffe gemaeckt waeren) toe sonden ; die grouwelijck haer werckinge deeden / eenige huysen ter needer slaende / soo dat die van binnen in groote benauthevt geraeckten.

De Prince van Orangie siende des vyandts meeste macht over Rhyn tegens hem aen trecken / soo dat beneeden van den inval ontslagen was ; gebiedt beyde de Oversten Pinsen en Varick, den eene van ontrent Bommel, en den anderen van den Rhyn, met hun volck tot hem te komen / ieder zijne besondere leeger plaetse tusschen die van syne Genaede Graef Ernst Casimir en Jonckheer Willem van Nassau, verordineerende. En of het mochte gebeuren / dat door dese ofte geene ongelegentheeConvoyen. den de vyhelepdingen soo tytdelijcke niet mochten aen komen als wel behoorde / soo versietmen 't leger met een groote meenichte van Coozen / meel en andere lyfs onderhoudinge ; doende ten dien eynde de twintigh meede gebrachte Back-ovens toestellen / met 1627.
welcken tusschen nacht en dagh 8800 brooden konden gebacken werden ; belastende wyder de Oversten haer volck yder met acht dagen mont-kost te versorgen. De Ruptery die dus lang haer legerplaetse in 't Dorp Winterswyck gehadt / en daer alles opgeteert heeft / doet hy meede binnen de begravinge van 't leger leggen. Dit alles tegens syn aenkoomende vyandt van buyten versorght hebbende ; soo en versuymde ondertusschen niet die van binne oock te benauwen en tot overgeeven te dwingen : met de loop-graven tot de Stadts graften gekoomen zijnde / wierden die aen besteet te dempen ; dat voor groot loon den sevende en achEn haer Graften gedempt. ste Augusti / in 't Quartier van syn Princelijcke Excellentie op twee plaetsen / en by syn Genaden Graef Ernst op een plaets / by der handt genomen wierdt / en dat by nacht ; de Engelschen de wacht hebbende ; wiens Hopman Ram genaempt) als doen in 't hooft geschooten wierdt / dat het bestierf.

Terwijlen men hier meede besigh was ; en dat de galderyen te met gestelt en gevorderd wierden ; soo kompt den Graef van den Bergh op den negende Augusti met de Spaensche macht tot Yborg, dies het Staetsche leger geheel inde wapenen geraeckte ; syn Excellentie hem met een deel volckx (soo te paerdt als te voet) buyten 't leger houdende / om op alle syn aenslagen goede achtinge te neemen ; het maecken van galderyen inde stadts graften niet te min zijn voortgangh hebbende ; dat die van binnen met kracht van schieten sochten te beletten ; des hebben sy ten dien eynde een nieuw stuck geplant / uyt welcke des nachts met koegels van 24 ponden geweldigh door des Princen galdery schooten / sulckx dat de arbeyders daer niet meer wercken wilden : dat op den dagh met een tegen Schiet-schanse van vyf stucken voor gekomen is / waer mede het overbrengen weder zijn voortgang nam. Batery.

Den Graef van den Bergh tot Yborg geen voordeel siende / oock voor syn paerden aldaer geen voeragie vindende vertreckt nae Recken : van waer hy Den 11 Augusti. hem by klaeren dagh tusschen Eybergen en de leger-plaetse van syn Genaede Graef Ernst, met ses stucken geschuts op een uur gaens voor 't leger vertoont ; sulckx by Ernst Casimir vernoomen zijnde / begeeft hem met syn volck in 't Veldt / dat in syn vyandts gesichte

1627. in slag-ordere stellende/2000 musquettiers in een hinderlaege hebbende; de Spaenschen niet doende/ als met haer ses stucken tot kleyne schaede/ daer onder te schieten; in 't af trecken bystigh van de haeren gevangen laetende.

doen groot tegenweer. Die van Grol toonde haer goede Soldaeten te wesen/ en dat op sulcke gast-maelen meer geweest waeren/ vermits hun sterck in haer faucebrayen onthielden; doende uyt deselvige op de arbeyders die 't ryps (tot 't vullen van de Graften) aen droegen met water-pas te schieten groote schaeden; soo dat syn Excellentie genootsaeckt was op de voet van de stadts-grafften/ op de Conterscharp byst Schiet-schansen te maecken/ daer byfthien stucken geschuts op stellende/ met welcken sy uyt de faucebrayen gedreven wierden/ soo dat de arbeyders doen wat meerder verseeckert waeren; ende 't werck beter voortgang had; om 't selvige meerder te vorderen/ wierter een vereeringe van dry duysent guldens belooft voor die haer Galdery eerst over gebracht souden hebben. De Engelschen de wacht inde loopgraeven hebbende/ schooten eenige Granaden inde Stadt/ waer door dry huysen in brandt geraecken/ dat tot in den doncker duurde: Syn Excellentie des nachts gestaedig met veel volcks buyten 't leger op des vyandts voornemen acht neemende.

Den 12 Augusti.

Die van binnen hoewelse grooten tegenweer deeden/ soo met schieten als werpen van pek-kransen de galderyen tot tweemael in brant gebracht hebbende; gevoelden echter/ soo niet ontset wierden/ dat eyndelyncken tot overgeeven souden gedrongen werden/ des sy des nachts op haer tooren weeder op twee plaetsen byerden. Den Obersten Kraft ten selvige dage/ met een Bybelepding van duysent mannen seven-en-twintigh Tonnekens geldt over Wesel naer 't Spaensche leger geboert; en den Graef van de Bergh (die dus lange daer om her geswoyen hadt) syn volck daer meede met een halve maendt gagie te vreeden gestelt hebbende; beslupt eyndelyncke het uytterste te waegen; soo om dat van de beleegerde haer noot kennisse hadt/ als dat alles in syn leger seer dier wierdt: daer toe dan den nacht tusschen den 15 en 16 Augusti verkoren wierdt. Dese gekomen en heel duyster zijnde/ soo quamen de Spaenschen des nachts ten twee uuren heymelyncken aen/ op alle quartieren des legers een loosen alarm maeckende; doch setten eyndelycke op het quartier van syn Genaeden Graef Ernst seer ernstlyck toe/ en dat aen 't hoornwerck/ daer een kleyn Schansken lagh/ dat alsdoen van de Schotten bewaeckt wierdt; die hun dapper weerden: de Spaenschen niet te min door de buyten graft (twee ende een half voet diep/ en acht vreet zijnde) gaende/ vielen hevigh aen; veel paelwerck uyt-getrocken en af-gekapt hebbende/ geraeckten met ladders op de begravinge en Wallen/ haer schoppen en spaden voorts in 't werck leggende; sulcks dat daer hevigh gevochten wierdt/ 't ganssche leger in de waepenen geraeckte. Den Prince van Orangie desen alarm verneemende/ begeeft hem met al syn by-hebbenden Adel/ en Officieren te paerdt; ryt met een goet getal kryghsvolck/ nevens ses stucken geschuts naer Graef Ernst leger-plaetse (het zijnen onderwijlen den Obersten Wyts beveelende) daer komende bevint alles in goede ordere/ en yeder op syn bestemde wacht en plaetse; daer wordt hevigh gevochten/ 't geschut op de Schiet-schanse in 't Hoornwerck speelter dapper onder; niet te min vallen die van buyten met groot geschray eben seer aen/ van haer Ruytery van achteren aengedreven zijnde: desen stoorm ontrent anderhalf uur geduurt hebbende/ waeren de Spaenschen gedwongen af te trecken/ nevens veel kryghs-gereetschap over de 60 dooden daer latende; onder welcken noch eenighe gevonden wierden met de bylen inde handt leggen. Onder 't gevecht vielen die van de Stadt mede met grooten moede uyt/ in hoope zijnde het leger van achteren in verwerringe te brengen; dat haer door goede toesight belet wierdt/ meede hadden de Spaenschen van buyten ses a seven hondert mannen (met krupt en loot geladen) bevel gegeven; om geduurende desen aenval/ tusschen de legherplaetsen van syn Genaden Graef Ernst, en Jonckheer Willem van Nassau, door te breecken/ om de Stadt daer van te versorghen/ doch stieten haer hooft en mosten te rugge keeren.

Die te rugge geslagen worden.

Den 14 Augusti.

Spaenschen aenval op 't Staeten leger.

Den vyandt vertrocken den dagh door-gebroocken zijnde/ bevindt men in 't legher ses of seven dooden nevens eenighe gequesten; alsdoen ginck het schieten op de Stadt van alle kanten weder dapper aen; daer die van binnen weynigh op antwoorden; soo 't scheen door gebreck van bosse-krupt

1627. en koegels; alsoo men die verschepde van tin bevondt te weesen.

De Fransche en Engelsche yder om 't seerts doende zynde met haer Galderyen over te brengen / soo beguamen de Franschen desen 16 Augusti de beloofde dry dupsent guldens / als eerst over zynde; hoewelse den nacht daer aen van de Engelschen gevolght zyn; die 't ongeluck hadden / dat de hare tot twee-mael vernielt was; daer op sy voorts aen vielen / hun vyanden uyt de faucebrayen jaegende. De Engelschen de eerste aen 't ondergraven zynde / wierden van de H. Staeten mede met een goede dzinck-penningh beschoncken.

Een briefdragende Dupf in 't Staete leger geschooten.

Graef Hendrick vanden Bergh siende dat het ontset met geweldt niet te doen was / bleef echter met syn macht tot Vreden; het Staeten leger in gestadigen alarm houdende; hebbende te voozen / dooz een waegh-hals een Slagh-dupf ofte twee uyt de Stadt bekoomen; met welcker een hy den Stadt-houder een briefken toe send; versoeckende / dat pemant aen hem soude gesonden werden; uyt welcke hy soude konnen verstaen hoe lange die van binnen haer wisten te beschermen; en dooz wat gelegenthevdt sy best souden te helpen zyn / alsoo sulckx inder yl niet konde geschieden / haer vyandt te sterck begraven leggende; soo dat 't selvige met goede gelegenthevt waer genomen most zyn; daer toe hy noch meerder macht was verwachtende / en die bekoomen hebbende / dat niet naer laeten soude / alles by te brengen / dat tot hunner verlossinge soude konnen strecken / ofte so geen Booden dooz konden geraecken / dat sulckx met vyer teecken te kennen geeven souden. Dese vliegende Boode syn reys naer de Stadt aengevoert hebbende / en over 't leger gekomen zynde / wozdt van eenen Adelbozst uyt de Compagni van Castillion (genaemt Mons de Peres uyt Guyenne) geschooten; soo dat sulckx den Pzince van Orangie ter hande bestelt wozdt; echter scheent dat die van binnen noch heymelycke kennisse bekomen hebben / van 't boozneemen des Gzaven van den Berg; hoope hebbende van noch ontset te werden; Verreycken ten dien eynde des nacht een uyt bal met dry hondert mannen doende / doch siende sulckx vergeefs te zyn / wierdt gedwongen hem Steewaerts te begeeben.

Die te vroegh sy slagen bevonden.

Onderwylen deden de Belegeraers haer best / om die van binnen te dwingen; sendende des halven des mozgens twee groote Gzanaden naer de Stadt / die daer binnen groot gekarm veroozsaeckten; daer uyt alle hoecken voorts heftigh op geschooten / en des middaghs van de Engelschen een Myne aengesteecken wierdt. 1627. Den 18 Augusti.

Jonckheer Willem van Nassau, Heer van der Leck en Zee-boogh van Hollandt een Jonck-heer van grooter verwachtinge / soo hem den alwoedende Mars soo haest niet vernielt had / te deser tydt inde Fransche loopgraven wesende / daer meede een Myne aengesteecken was / keerde nae de groote Schiet-schanse / om soo nae de Galderye te gaen; ondertusschen eenigh gerucht inde Stadt hoozende / en ontrent de Wacht-houdinghe wesende / soo keeck hy over nae de Stadt / van waer met een musquet-koegel in 't hooft getreft wierdt; dat inde loopgraeve neederstozte en voorts den geest gaf. Dese schoot was de ongeluckighste en by nae de laetste die die van de Stadt deeden: want in 't Fransche quartier noch twee Mynen baerdigh zynde om aengesteecken te werden; soo riep den Franschen Oversten Haulterive aen die van binnen of daer geen Bevel-hebbers ontrent de Wallen waeren; dat sy haer bloot geeben souden / mits men soo lange van schieten op houden wilden; daer een Hopman op voor den dagh quam; die hy riedt den Stadt-houder Dulcken aen te dienen / soo hy syn en der beleegerde leven behouden wilde / dat het meer als tyt was; vermits alles tot ontsteecktinge der Mynen en stozm baerdigh was. Dulcken syn reecktninge wel konnende maecken / versoeckt dry daegen stilstant / om onderwylen syn saecken met den Graef van den Berg, dooz besendinge over te leggen dat hem afgeslaegen wierdt / daer op het schieten weder hevigh aenging. Die van de Stadt haer belegeraers ernst siende; beslupten en senden een Hopman en Wacht-meester aen den Pzins van Orangie, twee daegen uytstel versoeckende / dat haer twee uuren vergundt wierd / waer op ten weder syde Bozgen gestelt zynde: dese naervolgende Articulen beslooten. Jonckheer Willem van Nassau geschoten. Courteguarde. Pallementeeren.

1. Dat den Gouverneur, Capiteynen, Officieren en Soldaten, van wat Natie dat die waeren souden met alle haere Bagagie uyt trecken, ter plaetse daer sy wilden; het Voetvolck met vliegende Vaendelen, slaen- Accoozt vooz die van Gzoll.

1627. de Trommels, volle geweer, koegelen in de mondt en brandende lonten, het Paerdevolck met blaesende Trompetten en vliegende Cornet.

2. Twee veldt-stucken, vyf tonnen kruyts, vyftigh ysere koegelen en vier tonnen lonten souden sy meede neemen.

3. Alle d' Officieren van 't Guarnesoen souden twee maenden hebben, om hier en daer ten platte lande middeler-tijdt van haer middelen te disponeeren; op conditie dat het Kryghs-volck daer in niet begrepen souden zijn.

4. Dat de Georderd, en Burgers, en Inwoonders met de krijghsluyden uytgaende, vry 't selvige mochten doen, met alles haer toebehoorende, binnen den tydt van twee maenden.

5. Alle gevangenen aen wedersyden van 't Guarnisoen en leger, souden met de betaelinge van de kosten vry zijn.

6. Alle Amunitie van Oorlooge en vivres, den Koninck van *Spanjen* toe-behoorende, souden syn Excellentie ter goeder trouwen gelevert werden, onder de handt, die alsulck Commissie krijgen soude, de vivres in 't particulier van den Gouverneur uytgesondert zijnde.

7. Twee hondert waegens souden de beleegerden tot vertreck geleevert werden, om haer Bagagie wegh te voeren, op Wesel, ofte nae 't leger van Graef *Hendrick van den Bergh*, tot reteur der selfder souden der Ostagiers blyven.

8. De Stadt soude den 20 deser geleevert worden, mits 't vertreck van den Gouverneur, Capiteynen, en de Soldaten.

9. Vry-geleyde ter plaetse daer de belegerden geliefde.

10. Siecken en gequetsten souden blyven ter tyde haerder cure.

11. Alle Paerden en 't achterhaelde soude blyven by die geene die 't achterhaeldt hadden.

12. Soo veel als de overloopers aenging staende inde genaede van den Prince, werden alle verschoont.

Den 20 Augusti gekomen zijnde wierdender veel waegenen (tot laedinge der goederen) nae de Stadt gesonden: Jonckheer Loduwyck van Nassau onderwijlen met de lyfwacht van syn Excellentie inde Stadt treckende/ besettede de wachten; het Staeten leger bupten in de waepenen staende/
Upt-tocht. en alles verordonneerdt zijnde; soo nam de upt-tocht des middaghs met de Geestelyckheyt zyn beginsel: daer aen volchden de Soldaeten; achthondert twee-en-dertigh koppen sterck/ (te wepnigh om alle de Bolwercken te besetten/) laetende veel haerder gequetste/ op de straeten leggen; daer op quam de Vaen Paerden; twee veldt-stucken/ en ses tonnen kruyts/ (volgens 't verzagh) den upt-treck besluytende. 1627.

Den overslagh inde Stadt gemaeckt en alles besichtight zijnde/ bevondt men daer by de twee hondert tonnen kruyts; twaelf metaele stucken (meest met de waepenen der H. Staeten geteeckent/ en seer ontrampeneert) een Mortier en eenige ysere gootelingen; wepnigh musquet/ doch veel Canonkoegels; de kupsen door de groote swaere nieuwe granaeden meest geschent.

Naer den danck-segginge (die ten selvige daege/ met grooten toeloop van volck/ inde Kerck gedaen wiert) begont men de loopgraeven te slechten; het rijs werck upt de Graften te lossen; en de Galderyen (dapper door de gesoncke stucken der beleegerde geraseert) af te breecken: ontrent hondert van de belegeraers daer voor gesnevelt zijnde.

De Prince van Orangie met syn krijghs-verstandigen het oogh op de sterckte van Grol geslaegen hebbende; gebieden de graften nevens het wpden te diepen; en noch dry hoorn-wercken tusschen haer dpf voorgaende bolwercken te voegen. deselvighe/ boven een meenichte van krijghs en lijfs middelen/ met een stercke besettinge verseckerende; over welcken/ Harman Otto, Graef van Styrum, het gebiedt bevoolen is.

Nae dese overwinninge is het lijck van den Zeevoocht Jonckheer Willem van Nassau, op krijgs-maniere by den Doorluchtighsten Vorst/ nevens andere Graven/ Heeren en Bevelhebberen tot bupten 't legher geleydt; van dupsent Soldaten naer Zutphen gebracht; om van daer nae den Hage verboert en ter aerde bestelt te werden. Admirael.

In den daege-raet vertoonde sich voor 't Staten leger een Vaen rupters/ Courassiers (alle seer wel gekleet en met schoone paerde versien) in volle rustinge/ hun Ritmeester/ van Eckeren genaempt zijnde/ voorgeevende/ haer in der Staeten dienst te willen begeeven; alsoo aen de Spaensche spde sint half basten geen besoldinge ontfangen hadden/ sterck sventigh of tachtentigh paerden; die voorts ingehaeldt/ van den Prins verwellekomt ende in des Graven van Styrums quartier geleydt wierden/ oder met een Oran- Den 25 Augusti.

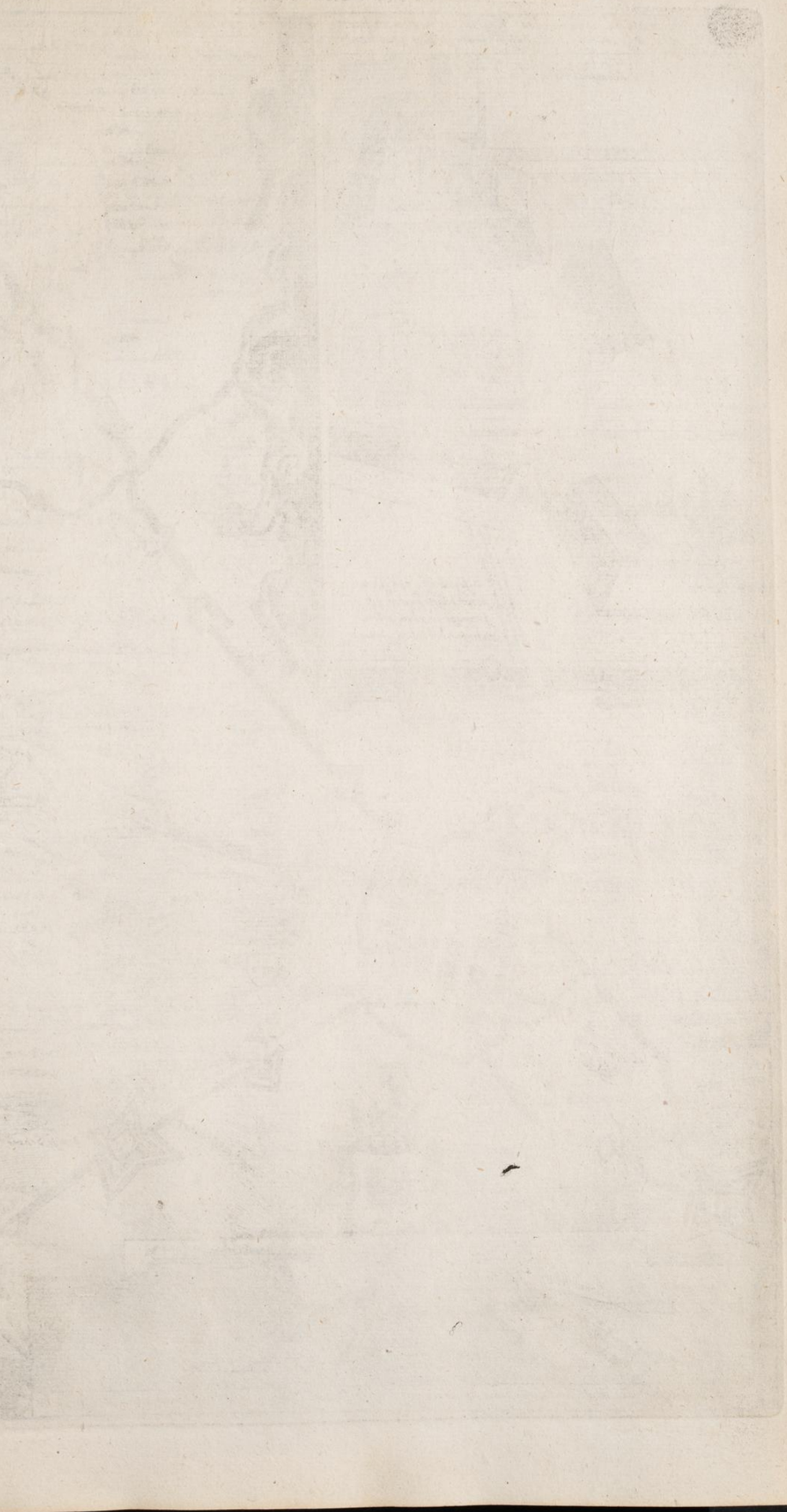

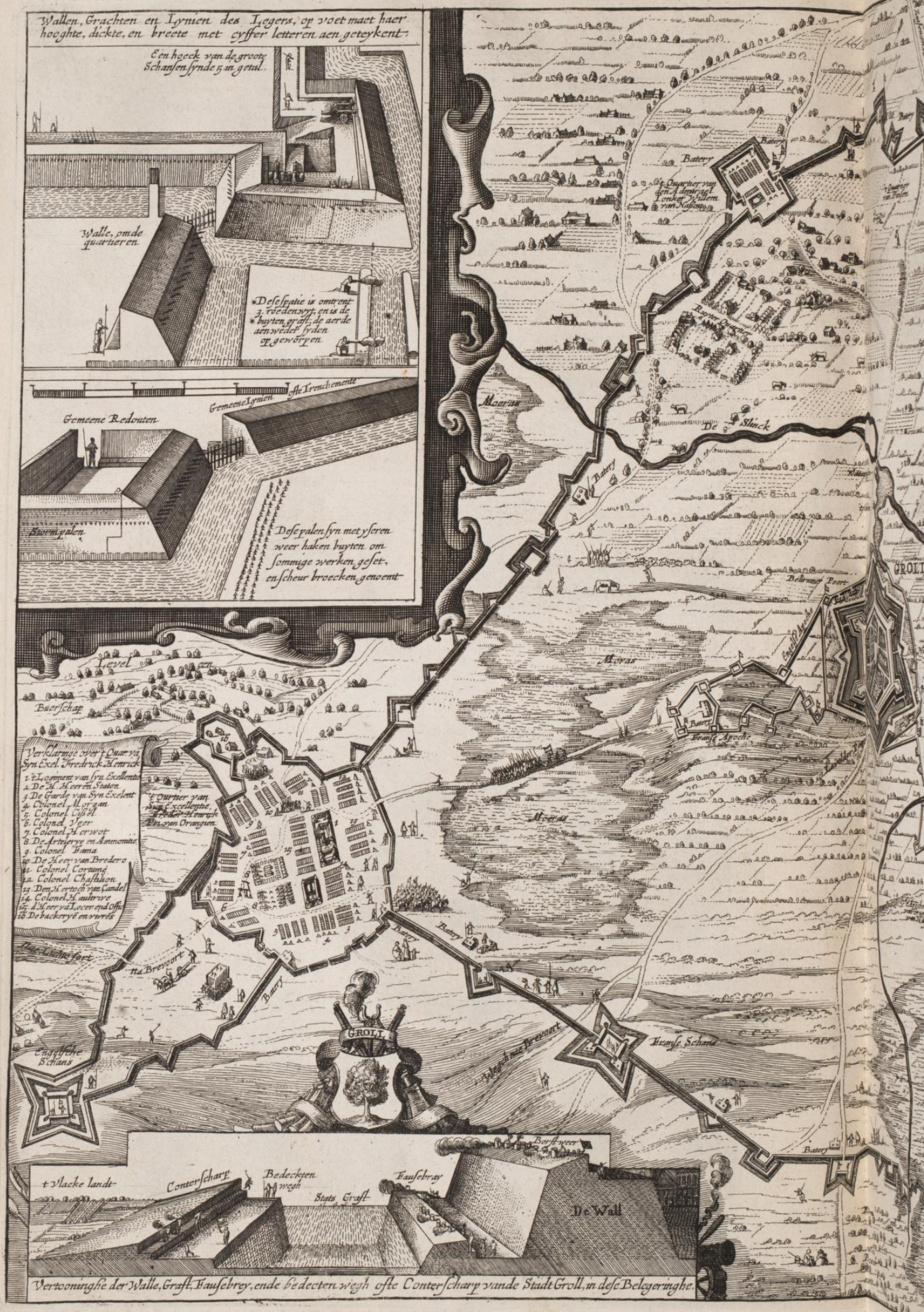
Wallen, Grachten en Lynien des Legers, op voet maet haer hooghte, dickte, en breete met cyffer letteren aen geteykent.
Een hoeck van de groote Schansen synde 5 in getal.
Walle, om de quartieren.
Dese sy tie is omtrent 3 roeden wyt, en is de buyten graft, de aerde aen weder syden sy gewórpen.
Gemeene Lynen.
Gemeene Redouten.
Stormpalen.
Dese palen syn met yseren weer haken buyten om sommige werken geset, en scheur broecken genoemt.
Verklaringe wer sQuar ta Syn Exel. Fredrick Henrick
1. t Logiment van syn Excellentie
2. De H. Heeren Staten
3. De Garde van Syn Excelent
4. Colonel Morgan
5. Colonel Cirvil
6. Colonel Veer
7. Colonel Herwot
8. De Artelerye en Ammonitie
9. Colonel Fama
10. De Heer van Bredero
11. Colonel Cortumé
12. Colonel Chasthon
13. Den Mertoch van Candel
14. Colonel Haubrive
15. t Heer ya Locer end Offi
16. De backerye en wwrs
t Quartier van syn Excellentie Frederick Hendrick Prins van Orangien.
Leuel
Baerschap
Moeras
De Slinck
Batery
Batery
Batery

Belegeringe der Starcke Stadt
GROLL
door syn. Excellentie Frederick Hendrick by der gratie Godts Prince van Oringien. Grave van Nassou etc. Begonnen den 19den Julij Anno 1627. ende voer overt den 19den Augusty des selfden Jaers.

Schale van 300 Passen is 1 duijm Rijnl. Roede

Wallen, Grachten en Tyrnen des Legers, sy syet naer haer hoogte, dichte, en breete met cyffer letteren aen geteyckent

Een hoeck van de groote Schanssen sonder g en gemt.

Wallen, ende quartieren.

Dese spitse is ontrent 3 Roeden groot en de Charten, gy sult de werke almeedert sien 3 gewerpen.

Gemeene Redouten.

Gemeene Tyrnen.

Dese palen syn met yseren weer haken beyten om sommige werken, gelijck een schaer breecken gemeent

Vertoonynghe der Wallen, Graft, Tanssebrugh, ende de decten wegh ofte Contrescharp vande Stadt Groll in dese Belegeringhe.

GROLL

EYBER GER

Heyde

Vrieste Schans

Tanssebrugh

Contrescharp

Bedeckten Wegh

Graft

De Wall

Belegeringe der Starcke Stadt
GROLL
door syn Excellentie Fredrick Hendrick by der gratie Gods Prince van Orangien Grave van Nassou etc. Begonnen den 19en July 't Iaer 1627. ende ver overt den 19en Augusty des selfden Iaers.
100 200 300 400 500
Schale van 500 Passen 2½ make een Roede
Batery
't Quartier van Pinsen
't Quartier van Varick
Hessensche Schans
Batery
EYBER GER
Wech naer Nes
Wech nae Eybergen
HEYDE
Alena
GROLL
Nieu Poort
Wech nae Vreden
Vrieße Schans
Batery
Batery
't Quartier van Gra. Grest van Nassou
Den Aerts Aertz Grest Hendrick van den Bergh

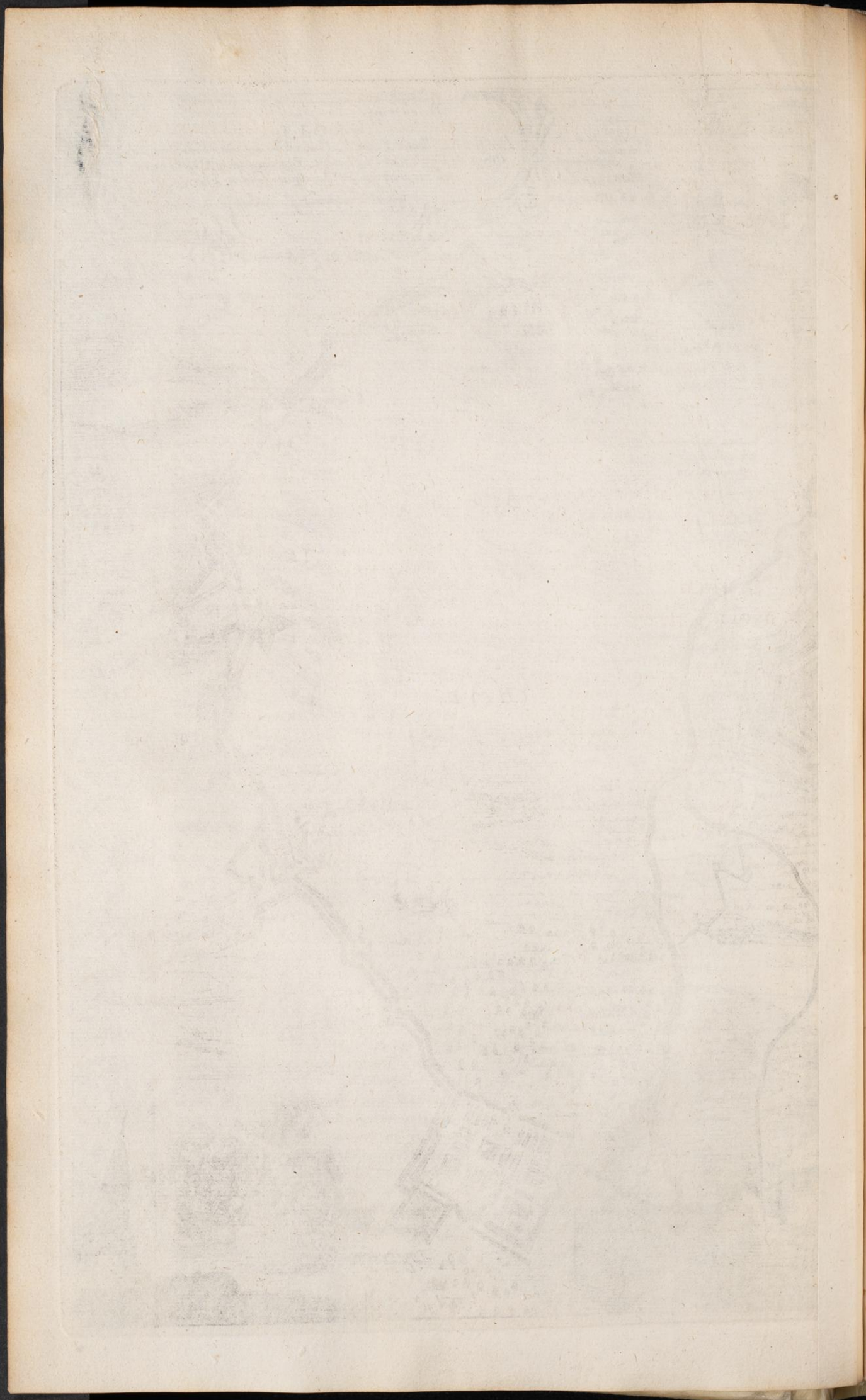

1627. Oranjie Veldt-teecken vereert zynde.

Terwylen de Stadt nu van alles versorght / ende men met het slechten der loopgraven doende was / soo kompt de Heer Carleton Gesant des Koninckx van Groot-Brittanien, 't leger besichtighen / die met lossinge van geschut / en musquetten seer treffelycke ontfangen wierdt / hem tot syn leegeringe dry treffelycke Tenten opgerecht zynde.

Om den Graef van den Bergh (die om het Staeten leger noch was hengelende) alle gelegentheeden / van pets aen te vangen / te beneemen; wierden alle grens-plaetsen hier ontrent seer wel versorght / en met goede besettinge versien; Ock den Heer Pinse vander Aa Stadt-houder van Rees bevoolen met 20 of 30 Compagni nae den Rhyn te trecken / om op alle omleggende plaetsen daer ontrent goede achtinge te neemen: onder wylen wierdt de overgekomen Vaen van de Heer van Eckeren, inden eedt genomen en een maendt soldy vereert.

Dese beleegeringhe ten eynde gebracht zynde / is het leger opgebrooken / sonder dien Somer pets sonders meer voor te neemen; den Doorluchtighsten Furst / hem voorts in syn bedieninge naer den Hage begevende; daer hy van de H. Staeten / en syn Princesse / als overwinner seer heerlycke ontfangen wierdt.

Fig. No. 4.

Verthoonende de beleegeringe en overwinninge der stercke Stadt *Grol*.

Terwylen men hier meede doende was saten de Bewinthebberen van de West-Indische Compagni niet stille / gestadig overleggende hoe de Spanjaerden haer vyanden af breuck doen souden. Ten dien eynde in Januario deses jaers vyf wel toegeruste Jachten onder den Zee-vooght Jochem Gysen van Amsterdam uyt gesonden hebbende / liepen de selvighen naer de West-Indische Eylanden; en gekoomen zynde aen Cabo de Corrientes, besloten haer in tween te verdeelen. Dry van dese Jachten / als de Kater; ter Veer en de Leeuwinne by den anderen zynde; ontmoeten ontrent Cabo St. Anton een Fregatte / van Nova Hispania koomende; dat sy verooberen / daer in vindende / behalven 't Tarwen-meel / daer 't meede gelaeden was / ses-en-twintigh Baelen met thien packen syde / nevens eenighe kleynigheeden / vyf en veertig duysent Ducaten waerdigh; hun geluck vervolgende / en onder 't Eylandt Cuba af en aen houdende / saeghen den 8 July inden daegheraedt twee Spaensche Scheepen / komende van de Honduras; zynde 't Zee-vooghts schip 400 en 't onder-Zee-vooghts schip 300 lasten groot / beyde vol volcks / desen 20 / die met 16 stucken geschuts voerende. De Leeuwinne de loef van de Spaenschen onder-Zee-vooght gekreegen hebbende; leyt hem aen vooy; den Spaenschen Zee-voogt sulcks siende / beset de Leeuwinne tusschen haer beyden: De Kater smyt den onder-Zee-vooght op de andere syde aen / daer hem ter Veer nevens voeght; daer een grouwelyck gevecht onstont / dat wel twee uuren lang duurde; het de Hollanderen (wegens de groote Spaensche tegenweer) niet wel moogelyck zynde / den onder-Zee-vooght te konnen beklimmen / soo dat genoodsaeckt waeren met handt-graden den brandt daer in te brengen / onder welcken sy het vermeesterde / de Spanjaerden over de Leeuwinne de vlught nae haeren Zee-vooghts Schip neemende; die sulcks siende / deede syn best om daer van te geraecken; daer de Jachten niet droevigh om waeren / met de overwinninge van den Spaenschen onder-Zee-vooght te vreeden zynde; hebbende aen beyde de syden dapper gevochten / jae soo dat het bloet ter spygaten van den Spanjaert in Zee liep / den Kater booven seven gesonde mannen niet overigh hebbende. De vuyt daer in bestondt in vierthien hondert vier kassen Indigo van Guatimala; vier duysent twee hondert tachtentigh huyden nevens twee-en-dertigh Pottisen Balsem Olie; waer meede sy naer 't Vaderlandt liepen / den 5 September te huys komende; haer Meesters / de Bewinthebberen een schat van ontrent de twaelf Tonne Gouts meede brengende / waer over den Zee-vooght met een Gouden keten / en 't ander volck yeder met derthien maenden Soldy (booven haer verdiende loon) vereert wierden.

Admirael.

1627.

Den Admirael Jochem Gysen bekompt groote vuyt vooy de West-Indische Compagni

Den Doorluchtigsten Furst Fredrick Hendrick van Nassou / als overwinner der stercke Stadt Grol, seer treffelycke van de Haegsche Burgeren ingehaelt / en syn Princesse hoogh-swanger zynde; isse in 't kinder bedde beballen; haeren Prins en man met een jonge Princesse verryckende; des de klocken

Den Prins van Oranjie wordt een Dochter gebooren. Den 27 Novem.

1627. ken over al gelupt ende by de Burgeren groote vreucht bedreeven wierdt: het kindt daer naer syn Christelijcken Doop ontfangen hebbende is Louyse van Orangie genaempt.

Der Spanjaerden voorneemen, om de Hollanders en Zeelanders op de *Schelde* de vaert te beneemen, als meede *Bergen op den Zoom* te beleegeren, wordt door den Doorluchtighsten Prince van *Orangie* met tegen-schansen seer voorsichtelycke belet.

Geduurende de beleegeringe van Grol. waeren de Spaenschen seer besigh / veel aenslagen en woelerpen in 't hooft hebbende; doch hadden voornamelijck hun oogh op 't Landt vander Goes geslagen / daer toe de tijdt uytkiesende / dat het binnen de selvige Stadt Jaer-marckt wesen soude / als wanneer de Landt-luyden gewoon zijn / des nachts meest inde selvighe te verblyden; Ten dien eynde tot Antwerpen veel Chaloupen en plat-boomde schepen gereet gemaeckt zijnde; quamen met die langens de Schelde af tot aen de Kruys-schans, van daer hun wegh door de Snellekreeck, onder 't beschut van't hoog wassende ruyghte achter de Schanse Lillo om neemende / tot eyndelijcke in de kreecke van Santvliedt quamen; over landt haer noch eenighe Chaloupen en Schuytjens op wagens toegebracht zijnde; soo datse eyndelijck vijftigh stuckx by den anderen kreegen; desen met twee duysent mannen versien / zijn daer nae toegevaren / doch te laet gekoomen en het getyde verloopen zijnde / bleven een weynigh van den Dijck vast sitten / hun niet verbeende te lande begeevende / alsoo noch een diepe kreecke langens het slibberighe klay te passeeren hadden; te meer alsoo eenigh volck op den Dijck vernaemen / soo dat alle blijdt aen wenden om teghens Rillandt te geraecken; De Landt-luyden en eenigh volck uyt de Stadt ter Goes onderwijlen op de been geraeckende / eenige Doyp Vaendelen by hun hebbende / bespeurden ontdeckt te zijn; des meerder waeter bekomende / en aen hun overwinninge wanhoopende / zijnse van Rillandt langens d'Ooster-Schelde nae Hoogerwerve (een Schaeps-stalle) gevaren; daerse metter haest een machtige sterckte opwierpen; op hoope van het door-vaeren der twee Vlieten / d'Ager en Cromvliedt, en met het bouwen van meerder Schansen / in verbolgh / de Vereenighde Neederlanden / de gansche vaert op Lillo en Liefkenshoeck vruchteloos te maecken. In 't weder keeren passeerende een Zierickzeese Wtlegger (nae Lillo op de wacht gheschonden) dese maeckte hun vier schupten (met kruy-wagens / schoppen en spaden gelaeden) af handigh; daer uyt men besloot / datse gesint waeren sich ergens te begraben; des de Zeelanders (naer tijdts gelegenthevdt) op alles goede toesicht naemen. Onderwijlen kreghen de Spaenschen haer sterckte op Hooger-werf in hun gewelt; doen begosten sy het Doyp Santvliedt als oock Stabroeck (op de wegh nae Antwerpen geleegen) meede te stercken; om also haer Hoogerwersche Schans beeter te besorgen / om Bergen op Zoom (by gelegenthevt) met minder gevaer te beleegeren / Lillo gemackelijcker te benauwen / en eyndelijck de Zeelanders hun vaert op Holland te benemen.

1627.

Begeven haer aen de Schelde op de Schoozen / daerse veel Schansen maecken.

Die van Lillo over dit graben haerder vyanden bekommert / doen inder yl den Blauwengarentsedyck verstercken / en aen 't eynde over 't gat een Schanse leggen.

De Spaenschen sulckx siende / begeeven hun op Stoof-schoor, daerse aen 't gat meede een Schanse maecken; waer tegens de Staetsen op 't Schoor een andere opwerpen / en 't Schoor doorgravende / versterckent met een goede begravinghe / dat die van Santvliet met veel boudigh schieten van den hoeck van den Suydt-dyk sochten te beletten; ende uit vreese van / van de haeren afgesneeden te werden / daer eyndelijk mede een schans op werpen.

Spaenschen aenslagh op ter Goes misluckt.

Terwyl men aen de Brabantsche kant dus met graeven doende is; soo versorgen die van Seelant hun grensen; versien de landekens ter Thoolen, en der Goes, met noodighe sterkten en wachten / besorgen Rammekens met goede besettinge en alderhande noodtsaekelijckheeden / om de Spaenschen alle hoope van iets uyt te rechten te beneemen.

Geduurende dit woelen / en dat de Spaenschen haer wercken by-nae volbracht hadden / quam den Marquiz Spinola die besichtighen; en tot Santvliet zijnde / oordeelde die plaetse tot een Stadt ofte goede sterckte bequaem te wesen / daer toese met ses poincten afgesteecken wierdt; en alsoo in alle dese wercken een besettinge van achthien duysent mannen van nooden was /

Spinola vezichtight Santvliet.

Den 4 Augusti.

soo

1627. soo is Don Louys de Bonneville daer Gebieder over gestelt: die den Huysman daer omheer seer hart viel. Dese deed Oudt-Lillo besichtigen / in meeninge aldaer een Schanse te maecken / om daer door hun binne-baert van Antwerpen op Santvliedt te behyden / dat hun by die van Lillo met ghestadigh schieten belet wierdt / en by hun ghestaeckt is.

1628. De Winter aldaer in deser voegen ghepasseert zijnde / en 't voor-jaer aenstaende / is de Prince van Oranghie derwaerts getrocken / syn reyse nae ter Thoolen en de Schelde neemende / ende soo over de ondiepten nae Lillo / daer hem Ryhoven Stadt-houder van Bergen op den Zoom twee-hondert Musquettiers tot bygelept nae sondt: die van Antwerpen des Princen komste verneemende / versien Santvliet van alle noodtsaeckelijckheeden / doende daer-en-boven / hun Ruyterye tot Brecht, een Dorp daer ontrent / legeren. De Prince van Orangie des avondts tot Lillo komende / wordt uyt de Vestinghe en Oorlogh-scheepen met geschut verwellekomt / dat hy des anderen daeghs ginghbesichtigen als mede de nieuwe gemaeckte wercken daer ontrent: en bevindende dat wegens de haestige tegenweer eenige onnutte begravinge gedaen was / doet alle beschansinge / over 't tweede gat van den Blaeugaren-Dyck slechten / de reste bestendigh zijnde haer vyanden het hooft te bieden: aen de Kerry-Schants koomende / en noch niet te lande zijnde / kompter een Canon koegel (uyt des vyandts schansken Berendrecht, aen 't Slupsken geleegen / geschooten) dicht achter hem needer-vallen / die Capiteyn Adriaen (doende zijnde met hem de handt te langen / om te lande te treeden) syn been af nam. Des anderen daeghs de Schelde overvaerende / besightight de sterckte Liefkenshoek; voorts het gantsche landeken den Doel om rydende: ontrent des vyants Sterkte de Peerle synde begroetense hem (doch sonder pemant te treffen) met 40 Canon-koegelen: van daer syn wegh over der Goes en Roemerswale neemende / geraeckt tot Bergen op den Zoom, daer hy van de Burgery en de besettinghe seer treffelijcke ontfangen wierdt; daer eenige dagen vertoeft en op alles ordere gestelt hebbende / treckt met een sterckte vyheleydinge over Sevenbergen weder nae Holland; gesont in 's Graven-Hage komende.

Als mede de Prince van Oranghie Lillo en de omleggende, Forten. Convoy.

Altyd perijckel van geschoten te werden

Den 24 Februari.

Den 2 Meert.

Den Oorlogh in deser voegen meer met list als openbaer geweldt in dese Nederlanden gevorderd zijnde; en de H. Staeten Generael bemerckende de onuytspreeckende onkosten ende moeyten by hun vyanden daghelijckx aengewendt / om haer grensen soo te water als te lande meer en meer te bekommeren en onbeyl te maecken / oock ten laetsten de Eylandekens van ter Thoolen ofte der Goes te bemachtigen; heeft het haer meer als tijdt gedocht in sulckx te versien; soeckende yets by der handt te neemen / om des Spanjaerden voornemen indien hoeck te vernietigen. Ten dien eynde dan nevens den Oversten van Steenbergen, met de principaelste sterck-bouwers / tot Bergen op den Zoom vergaedert zijnde / en op alles wel lettende / bevondtmen / dat het waeter door Steenbergen met een tocht-baerdt en Slupsken in 't naeste Mouras / en van daer met twee doorspydingen in een ander / soo eyndelijcke in 't derde te brengen / en de vlieten met goede Schansen te besetten waeren; sulckx volbracht zijnde / souden de Stadt / en de vyleggende plaetsen by nae voor alle Spaensche aenslaeghen bevryd zijn. Om dit werck by der handt te neemen / en de arbeyders voor des vyandts overval te verseeckeren / heeftmen eerst by Bergen op den Zoom aen de Noort-geest onder 't beschut eeniger Ruyteren en Soldaten een leeger-plaets gesteecken; Daer Pinsen bander Aa Stadt-houder van Rees, (tot behydinge van den aenstaenden arbeydt) met een besettinge van 38 ofte 40 Vaendelen (bestaende uyt Fransen / Engelschen / Schotten en Neederlanders) ingeleydt wierdt. Terwijlen men hier meede besigh is / bevlytighen die van Steenbergen niet alleen haer sterckte te verbeeteren / maer oock de Kaydijcken (daer het Zeewater tegenstaen soude) te verswaeren en verhooghen. Dese voorbereytselen voltoyt zijnde / gaetmen ten principalen / en daer werden dry schansen geordonneert. 1628. Ingenieurs.

De eerste wordt geleydt inde Santstraet, in zijn begryp groot zijnde honderd en tachtentigh roeden: de tweede by naest van de selvige groote / wierdt ten midden de eerste ende derde / inde selvige santachtighe streecke afgesteecken: doch de derde en grootste / zijnde van twee hondert twintigh roeden / maecktmen inde Duynen / een uur gaens van Bergen daer het soute waeter

1628. meede soude gestut werden / hebbende behalven syn halve-maenen / een faucebray van dry Roeden breet / gelyck de anderen / en wordt daer nae meede met Hoorn-wercken versien: Dese Schansen volmaeckt zynde / worden van den Prince van Orangie besightight / en ter gedachtenisse naer de geenen die daer de meeste blydt en voor-sorghe toe gedaen hebben / ghenoempt / als de eerste aen de Sant-straet Mourmondt, zynde de naem van de Heer af-ghebaerdighde upt Zeelandt: de tweede Pinsen, naer de Heer Pinsen vander Aa, Stadt-houder van Rees, en voor die tydt Gebieder over de leegeringe aldaer / en de derde en laetste Rover, zynde de toenaem van de Heer afgebaerdigde upt Hollandt: soo dat dese Heeren hier door in eeuwige gedachtenisse sullen blyven.

Dry Schansen tusschen Bergen op Zoom en Steenbergen gelepdt.

Fig. N°. 5.

Afbeeldende het schansen der Spaensche en Hollanderen, soo aen de *Schelde* als tot *Bergen op den Zoom*; mede der Spaensche aenslagh op Zeelandt. En't veroveren van de Couwensteysche dyk, met de daer geleegene Schansen, gedaen door Graef *Willem van Nassauw* inden Jaere 1632.

De Vereenighde West-Indische Compagnie veroveren door haeren Zeevooght *Pieter Adriaensz. Ita* twee seer rijcke Spaensche Honduras-vaerders.

DE vereenighde West-Indische Compagnie 't verleeden Jaer door 't veroveren van de Spaensche Scheepen en Goederen seer versterckt zynde / beraemden met het upt senden van verscheyde Vlooten hun hepl dit loopende jaer sesthien-hondert acht-en-twintigh voorder te versoecken. Ten dien eynde hun Bevel-hebber Pieter Adriaensz. Ita met een Scheeps macht van ses Scheepen en dry Jachten in Januario en Februario deses jaers t'Zee gesonden hebbende / heeft hy hem een wyl tydts inde gewesten van West-Indien onthouden / hier en daer sonder voordeel syn nootdruft soecken-de / tot eyndelycke geraeckte onder 't west-eynde van Cuba, en eenigen tydt daer nae ontrent de Havana krupsende / kreegh een Spaensche Barcke in 't gesight / die nae-jaegende / den elf den Juli van 't Jacht de Noort-sterre inde Vloot ghebracht wierdt: upt dese verstont den Zee-booght / dat de Honduras-vaerders noch hadden te komen / en dat op die Scheepen veel siecken waeren / soo dat de Stadt-houder van de Havana haer tot versterckinge twee Fregatten met Soldaten toe-gesonden hadt. Den laetsten July noch een Barck nae-jaegende / wierdt by den Dolphyn upt de groote stenge ten Noorden twee machtige Scheepen gesien / des den Onder-Zee-booght (op den Dolphyn zynde) seyn dede / de andere Scheepen daer van te waerschouwen: De Barck van 't Jacht de Noort-sterre verovert en inde vloot gebracht zynde / wierden daer upt gelost dry hondert huyden / nevens hondert bossen Salsaparilla; de gevangens verklaerden voor derthien daeghen upt de Honduras te koomen / dat meede de twee groote Scheepen (van den Dolphyn verkent) den Opper en Onder-Zee-booghden van de Honduras waeren / yeder met twintigh stucken en over de 200 mannen ghewapent: die de Hollanders den eersten Augusti in 't gesicht kreegen / en dat dicht onder 't landt / geen twee mylen naer 't Oosten van de Havana, doch de Hollanders waren in lye / en hun Zee-booght Pieter Adriaensz. meest t'Zeewaerts; soo dat de Spaensche groot voordeel hadden / om tusschen de wal en de vloote de Havana te beseylen: ten waer de Leeuwinne (een van de beseylste Scheepen) de loef van haer gewonnen had / en dat de Fortuyn te lywaerts / als meede den Dolphyn / de wal soo nae waeren / dat de Spaenschen niet voor over konden geraecken; dat anders lichtelycke soude geschiet zyn / alsoo een landelycke windt hadden en stercke dwars stroomen van de wal liepen / die de Hollanders seer hinderlyck waren. Den Spaenschen Onder-Zee-booght voorseylende / wierdt by de Leeuwinne seer kloeckmoedigh aen boort gelept / op den anderen soo met grof geschut als musquetten / seer fel schietende / doch by gebreck van Enter-dregge geraeckte hy den Spanjaert van boort; die hem los siende / stiet het roer te boort / soo dat aen de gront geraeckte / in welck perijckel de Leeuwinne meede verviel / door dien 't Schip in 't wenden niet kort genoch wilde vallen / en dat soo nae den anderen / dat den Spaenschen Onder-Zee-booght hem met syn swaer geschut konde treffen / en de groote mast over boort schoot. Den Spaensche Zee-booght syn Onder-Zee-boogt voorby geloopen zynde / en siende dat den Dol-

Admirael.

1628.

Gouverneur.

Vice-Admirael.

Pieter Adriaensz. Ita ontdeckt de Spaensche Honduras-vaerders.

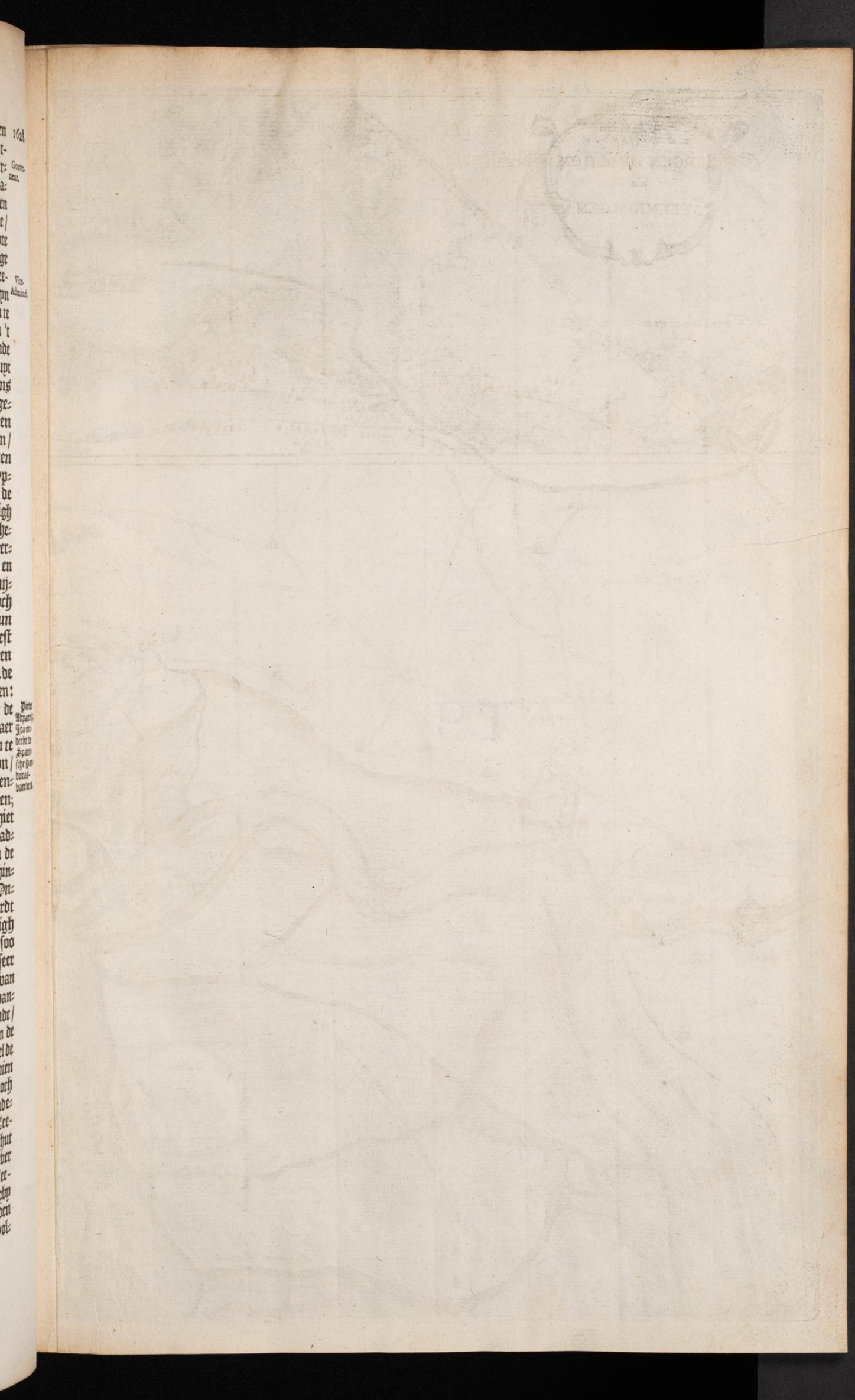

t' Schantzen by
BERGEN OP ZOOM
en
STEENBERGEN
Steenbergen
Ossendrecht
Bergh-hen op
zoom
Noort Schans
Zuyt Schans
Nassouw
t'Mollegat
Tolen
Nieuwerhaven
Ooster Schelde
Rillant
Pieter Langs gummen de Chaloupen van ter Goes
Pietermans Kreeck
De Honte of Wester Schelde

't Schantzen by
BERGEN OP ZOOM
en
STEENBERGEN

't Steenbergen

Bergen op Zoom

Antwerpen

Bergen op Zoom

Santvliet

Kete

neſſe

Nieuwen Doel

Tolen

Oosterschelde

De Honte of wester Schelde

't Schantzen der Spaense en Hollanderen aen de Schelde, als mede der Spaenschen aenslach op Zeelandt

Fol 35

Bergen op Zoom
Bort Maernent
Bort Posen
Boyers Bort
Quart: ofte Leger ende Comme: van den H. Col. Posen
Koyd Schans
Noord Schans
Verdronke landt
Antwerpen
S. Iacob
Kruys schans
S. Philippe
S. Maria Schans
De Peerl Schans
Calloo
Kete
Iaeskens hoeck
nesse
Doel
Nieuwen
Vlissingen
Vrancke dyck
Sandt Bergh
Hulsterloo
Schantzen der Spaense en Hollanderen aen de Schelde, als mede der Spaenschen aenslach op Zeelandt
Fol. 35.

1628. Dolphyn en Fortuyn niet booz ober mochten (die met volle seylen op hem aenquamen) heeft het van gelycken dicht by syn meede-magger aen de wal gejaeght; de Leeuwinne tusschen beyden leggende / wierdt van den Spaenschen onder-Zee-booght met schieten soo gekrenckt (den Schipper en meer anderen doodt geschooten zijnde) dat in bespreck stonden van sigh ober te geeven / vermits tusschen beyden de Spaensche Schepen aen de gront zijnde / van de haeren niet konden geholpen werden / en dat meest dooz oncond der gronden; meede dat de Spaenschen onder-Zee-booght gestaedigh met versch volck van 't landt gesterckt wierdt / ten welcken eynde dzy maets aen den Spaenschen Zee-booght boeren / versoeckende geley en in haer vloot gebzacht te werden; lyfs verseeckeringe wierdt haer gedaen / dan dat gebangen mosten blyben tot naerder last van de Stadthouder van Havana, daer meede weder scheep gekomen zijnde / wozdt 't selbighe in beraedt gehouden / onderwijlen kompt daer een Spanjaert te paerdt uyt de Havana op 't strandt bzabeeren / die met een musquet koegel soo getroffen wierdt / dat het wederkeeren vergadt.

Den Hollandtschen Zee-booght wegen tegen-windt en stilte niet wel konnende by 't werck koomen / vindt geraeden het om den Nooz een weynigh dooz te laeten staen / tot dat de Bzise (die daer dagelijckx waeyt) dooz soude bzeecken; die naer den middagh met een stybe koelte bekoomen hebbende / is (eerst syn onder-Zee-booght en anderen ozdere gegeevende) een canon schoot boven de Spaensche Schepen dicht onder 't landt geloopen; van syn andere Schepen gevolght zijnde / vindt daer elf tot twaelf vadem waeter / des het dzagende houdt / en den Spaenschen onder-Zee-booght aen booz leydt / daer een hardt en bloedigh geveght ontstondt: Den Hollantschen Zee-booght smeet veel byer potten op den Spanjaert / verhoopende onder 't behulp van de selbigen te innen / dat hem wegens den grooten tegenweer belet wierdt. Den Dolphyn en Fortuyn sulckx siende quamen haeren Zee-booght te hulp; den eersten syn bough stucken op den Spaenschen Zee-booght gelost hebbende / seylt syn eygen Zee-booght op de syde / laet syn ancker toe-gaen / mits het touw soo veel bots geevende / dat syn achterschip aen den Spaenschen onder-Zee-boogt quam te leggen; den tweede meede by de werck koomende / doet een deel volckx op syn Oberste obergaen; dese te samen innen den Spaenschen onder-Zee-booght met sulck en dapperheydt en geweldt / dat de Spanjaerden de moet ontsinckende / de vlucht naemen; soo dat daer van dzy-hondert mannen / die op dit Schip waeren / de helft wel bleef leggen; de reste oberboozt spzingende / deden haer beste met swemmen te lande te geraecken / waer van der noch veel verdzonken / geduurende dit gevecht geraeckte den Spanjaert inde bzandt / dat soo hevigh aen ging / dat de Maets haer veroverde pzinse begosten te verlaeten; den Zee-booght sulckx siende / neempt de degen inde handt / de vluchtende te rugge houdende / daer by voegende datse den bzandt mosten blussen / ofte meede verbzanden: des weder oberloopen / krygen de groote mast ober boozdt / en den bzandt in haer geweldt.

1628.

En den Spaenschen Vice-Admirael overweldicht.

Dit volbzacht zijnde / koomen de Kater / Eendzaght en de Vriesschе Jager te voozschyn / haer ankers dicht by / en op de syde van de Spaensche Zee-booght needer werpende / met hun geschut dapper byer op hem geevende; hy bemerckende hoe 't syn onder-Zee-booght bekomen was dozst den dans niet verwachten; syn volck om haer te bergen / met meenichte ober boozt spzingende: met de Boots ober komende / vonden daer noch ontrent vijftigh mannen in / die in 't eersten een weynigh tegenweer deeden / doch lieten de moet haest sincken / yder om een goedt heen komen siende. Geduurende desen strijt had den Stadt-houder vande Havana twee Fregatten met volck / tot hulpe van de Spaensche Scheepen gesonden / maer de Kater was daer soo dapper achter her geweest / dat haer geluckigh achteden / de Havana weder bekomen te hebben. Dese Spaensche Scheepen verobert zijnde / bevondtmen des Zee-booghts schip genaempt te zijn Nossa Sennora de los Remedios, wiens vlagge die van den Dolphyn bequamen / gelyck des onder-Zee-booghts vlagge (S^t. Jago genaempt) Fortuyns volck te beurte viel: de gequeste Spanjaerden te lande geset / en by de twee hondert dooden in Zee gewozpen zynde / hadden de berwinders 13 a 14 dooden / en ontrent de 50 gequesten / en dat meest op de Leeuwinne / alsoo die dapper geneepen was.

Als meede den Spaenschen Admirael.

Die hy beveght.

1628. Nae de overwinninge bespeurden sy de Spaensche schepen op een gevarelijcke plaetse seer vast aen de grondt te sitten / des het hun raetsaem dachte / alle vlijdt aen te wenden / die daer van te winden; sulcks te vergeefs zijnde / gaet men se ontlaeden / en de goederen over de Vloot verdeelen: onderwijlen geraeckt de Leeuwinne vlot / als mede des Spaenschen Zee-vooghts Schip; synen onder-Zee-vooght vast blijvende / en leck gewoorden zijnde / heeft men van alles gelost wat doenelijck was / en den brandt daer in gesteken. Voorts overleggende / dat de Vloot van Terra Firma dagelijcks te verwachten stondt / daerse haer te swack tegens kenden / soo dacht het hun best / die voor dat-mael te wijcken / en hun met de reets verkregene buyt te vergenoegen; des den vierden Augusti des nachts seyl maeckten / haer cours nae 't Vaderlandt stellendt / (te mets den meede seylende Spaenschen Zee-vooghts iossende / en op de hooghte van 26 graden by Noorden in brandt steeckende) daerse in 't laetst van September en beginsel van October / alle seer voorspoedelijcke in verscheyde havenen behouden binnen quamen / haer Heeren en Meesteren met dese naebolgende goederen verrijckende.

Verseylen met haer veroverde buyt.

2180 Kassen en Fardeelen droogen Indigo van Guatimala.
218 Kassen ditto, natte.
6176 Drooge West-Indische Huyden.
266 Packen Salsaparilla.
27 Pottisen Balsem Olie.
7000 Pont Gember van St. Domingo.
51½ Pont ongemunt Silver.
12 Metaele Stucken geschuts.
28 Ysere Gotelingen.

Geen minder geluk is den vroomen voorloghs Heldt Antonis van Someren te lande voorgevallen; dese voor Luytenant inde Graef in besettinge leggende; en kennisse bekomen hebbende dat de Prince Modena met veel goederen ende een bygelevdt van twee Benden ruyteren (bestaende in hondert en twintigh Paerden) van Brussel nae Mastricht reysen soude; begeeft hem op den wegh / by hem hebbende seventigh kloecke mannen te voet / en vijftigh te paerde: tusschen Tongeren en St. Truyen gekomen zijnde / ontdeckt zyn partye / des de syne tot kloeckheydt vermaent hebbende / valt zyn brandt in 't overtrecken van een Bruggbe aen / daer dapper gevochten wierdt / den Luytenant van Someren met acht wonden getroffen / en in doodts noodt zijnde / wilde echter dese proye niet verlaeten / de synen t' elckens tot nieuwe kloeckhartigheydt aenmaenende / tot eyndelijcke die soo aentroffen dat de Spaenschen verstroyt wierden / de vlucht naemen / ende hun by-hebbende wagens ten besten gaven; De Prins Modena (ter wyl de partyen doende waeren) hem met de vlucht berghende. Den buyt die daer bekoomen wierdt bestondt in dit naebolgende.

Antonis van Someren bekomt voor vier tonnen goudts aen buyt.

Convoy.

1628.

Een Hoedt-bandt / waerdigh 16000 guld. twee andere Hoedt-banden van suyvere Diamanten. Dry kostelijcke Baggen. 200 goude Knoopen / op yder een Diamant staende. Een Kruys van Diamanten. Een goude Keeten / met een Kruys van Diamanten daer aen hangende. Een Kofferken met Ringen / daer onder een / op 3000 guldens ghewaerdeert. Vooris silvere vergulde Lampetten / Beckers / Schootels ende ander werk / Mans en Vrouwen kleederen / ook veel Pistoletten ende Ryckrdaelders / soo dat desen buyt op de vier tonnen gouts geschat wierdt / behalven noch twintigh Paerden / een Commissaris ende een Koopman. Den Prince Modena tot Bruyssel gheleert / en zyn verlies ten hoove ghe-klaeght hebbende; versoght de Ertz-Hertoginne by de H. Staeten Generael dat dese buyt met een eerlyke beloominge mochte vergoedt werden / te meer alsoodet eenige Heylighdommen (als een hayr van een Baert / ende bebloede steen / daer de devotarisen groot werk van maeken) by waeren; dan sulcks was te laet / vermits de deylinghe gedaen / en de Goederen verstroyt waeren.

Den Prince van Oranjie wert zyn derde kindt ofte tweede Dochter geboorен.

Me Vrouw Æmilia Grabinne van Solms. Gemalinne van den Doorluchtighsten Furst Frederick Hendrick van Nassauw voor de derde mael bevrught en swanger gaende / is den ses-en-twintighsten October deses jaers in 's Graven-Hage, van een jonge Princesse / zijnde haer tweede Dochter in 't kraem-bedde geleegen: des groote vreught en Triumphe gemaeckt wiert / 't kind in 't laetste van November daer aen met groote solemniteyt gedoopt zijnde / is het Henriette Æmiliæ ghenaempt.

Afbeeldinghe in
wat manere
Den Admirael
Pieter Adriaensen
Int twee Rycke
Hollants waerders
ver overt

Hauana

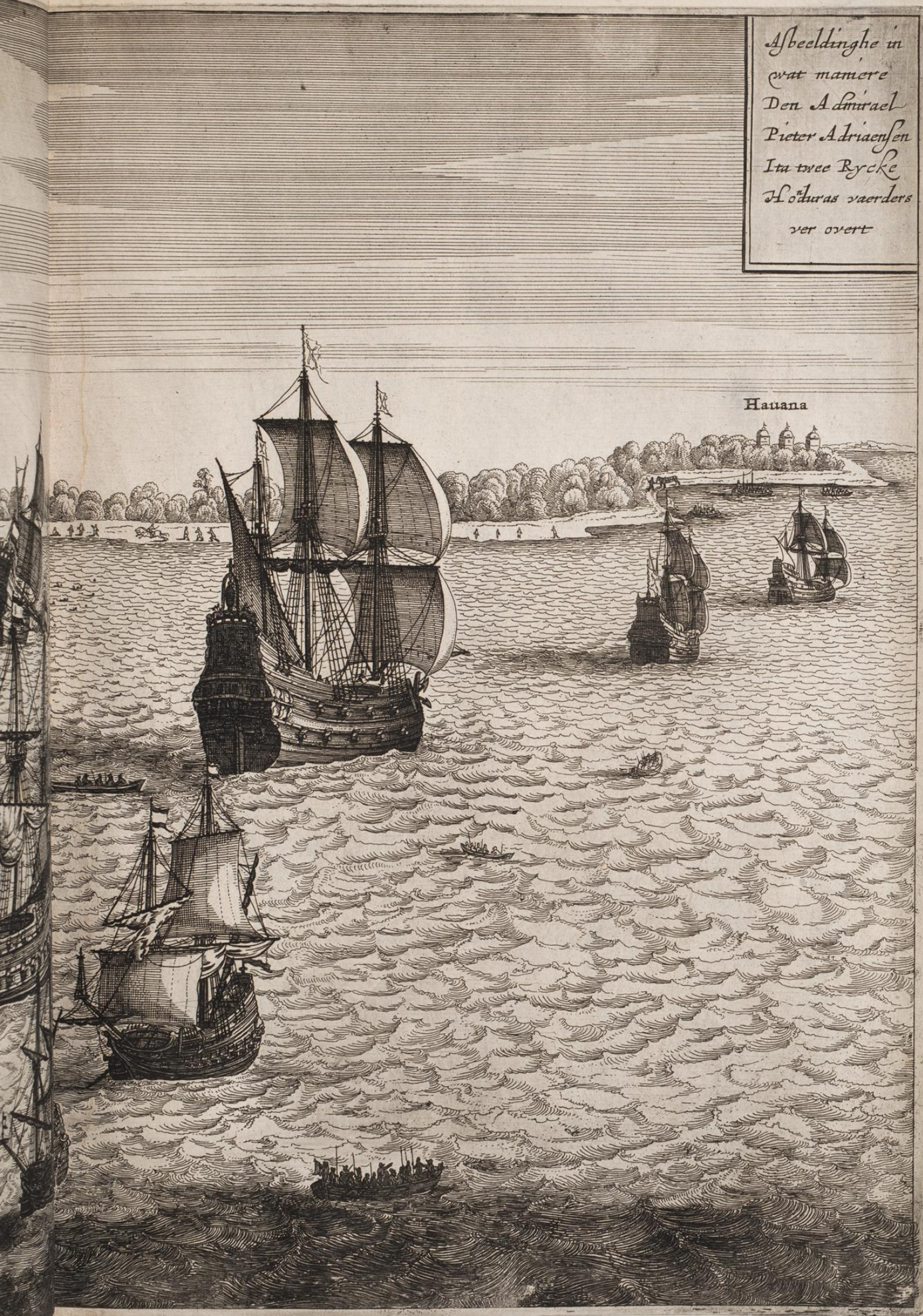
Asbeeldinghe in
wat manere
Den Admirael
Pieter Adriaensen
Ita twee Rycke
Hondturas vaerders
ver overt
Hauana

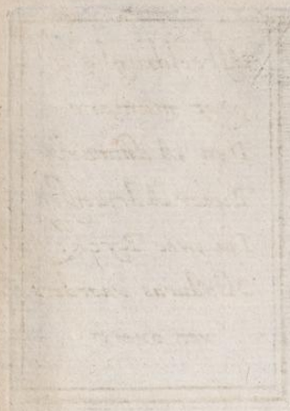

1628. Fig. No. 6. 1628.

Af-beeeldinge in wat maniere den Admirael *Pieter Adriaensz. Ita* twee rijcke Honduras vaerders verovert.

Pieter Pietersz. Heyn opper-Zeevooght voor de vereenighde West-Indische Compagny verovert des Koninckx van *Spanjens* Silver-vloote.

DE vereenighde West-Indische Compagnie met het veroberen van de twee voor-verhaelde rijcke Honduras vaerders noch stijver gewoorden zijnde / hebben beslooten haer lang gewenste toelegh (van des Koninckx van Spanjens Silver-vloote te bevechten) in 't werck te stellen. Om dit by der handt te neemen / hebben de Kameren van Amsterdam, Zeelandt, de Maese, 't Noorderquartier ende Groeningen, dese naervolgende Scheepen en Jachten vaerdigh gemaeckt.

De Kamer van *Amsterdam* leeverde.

't Schip Amsterdam / groot vijf hondert lasten / gewaepent met twee-en-twintigh meetale en acht-en-twintigh Isere stucken / nevens hondert ses-en-sestigh Bootsgesellen en vier-en-tachtentigh Soldaeten: daer benevens den opper-Zeevooght Pieter Pietersz Heyn, Schipper en Capiteyn op was Witte Cornelisz Wit.

Den Hollandtschen-Thijn / groot vier hondert lasten / voorsien met twaelf meetale en vier-en-twintigh Isere stucken; hondert dertigh Bootsgesellen en seven-en-sestigh Soldaeten; op hebbende Hendrick Cornelisz Loncq als Zee-vooght / en Capiteyn Allert Jansz.

Hollandia / groot drij hondert lasten / voerende vier metale en ses-en-twintigh Isere stucken / hondert vijf-en-twintig Matrosen en vijftigh Soldaeten; haeren Capiteyn genaempt zijnde Thomas Sickens.

Geldria / drij hondert lasten groot / op hebbende vier meetale en acht-en-twintigh Isere stucken / met hondert vijf en twintigh Matroosen en twee-en-vijftigh Soldaeten / daer Capiteyn over zijnde Pieter Gerritsz. Root.

De Provincie van Vytrecht / groot drij hondert lasten / voorsien met ses metale en vier-en-twintig Isere stucken / hondert-dertigh Bootsgesellen / drij-en-vijftigh Soldaeten / Capiteyn Hendrick Jacobsz Kat. 1628.

De Witte Leeuw / groot twee hondert en vijftigh lasten / voerende twee meetale en vier-en-twintigh Isere stucken / Capiteyn Jan Jansz Hoorn.

De Swarte Leeuw / hondert tachtentigh lasten groot / voerende twee meetale en twee-en-twintigh Isere stucken / vijf-en-seventigh Matroosen / twee-en-dertigh Soldaten / daer Capiteyn op zijnde Pieter Fransen.

De Valck / groot hondert en vijftigh lasten / voerende vier meetale en twee-en-twintigh Isere stucken / vijf-en-tachtentigh Bootsgesellen / twee-en-veertigh Soldaeten; Capiteyn Marcus Martensz.

De Roode Leeuw groot twee hondert vijftigh lasten; voorsien met twee meetalen en twee-en-twintigh Isere stucken / nevens hondert twintigh Matroosen / een-en-veertigh Soldaten; Capiteyn Albert Hendricksz.

't Schip Haerlem / groot twee hondert en twintigh lasten / voerende twee meetalen en twintig Isere stucken / behalven hondert twintigh Matrosen / twee-en-veertigh Soldaeten; Capiteyn Frans Claesen.

De Pinas / groot hondert lasten / beset met acht Gootelingen / 't sestigh Bootsgesellen / ses-en-twintigh Soldaeten; Capiteyn Claes Fransz. de Vries.

Muyden / groot tsestigh lasten / met sesthien Gootelingen / acht-en-veertigh mannen; Capiteyn Cornelis Leendersz.

Naerden / groot sestigh lasten / met veerthien Gootelingen en vijftigh mannen / Capiteyn Hans Cools.

Den Eenhoorn / groot tsestigh lasten / op hebbende thien Gootelingen / en seven-en-veertig Eeters; Capiteyn Hendrick Jansz Langh.

Den Swarten Rupter / groot tsestigh lasten / met veerthien Gootelingen / vijftigh mannen; Capiteyn Michiel Gysbertsz.

En de Lange Barck / groot twintigh lasten / met twee Gootelingen en twintigh koppen / Schipper Jacob Barentsz.

Uit de Kamer van *Zeelandt*.

't Schip de Neptunus / groot twee hondert lasten / gewaepent met acht

1628. meetale en sesthien ysere stucken / nevens hondert Matroosen en vyf-en-vyftigh Soldaeten / daer op zijnde den onder-Zee-vooght Joost van Trappen, gesept Banckert.

Den Tiger / groot hondert-twintigh lasten; op hebbende acht meetale en sesthien ysere stucken / hondert en ses Bootsgesellen / en vyf-en-veertig Soldaten; Capiteyn Lucas Pol.

De Gulde Sonne / groot hondert-sestigh lasten / voerende vier meetale en vierthien ysere stucken / nevens hondert-negen man; Capiteyn Willeboordt Danen.

Het Post-paert / groot seventig lasten; met twee meetale en thien ysere stucken / ses-en-tsestigh Matroosen / twaelf Soldaeten / Capiteyn Willem Cornelisz. Domburg.

Oudt Vlissingen / groot vyftigh lasten / met thien ysere stucken / vyf-en-veertigh man / Capiteyn Willem Willemsz.

Uyt de Camer vande *Maese*.

Vytrecht / groot dry-hondert lasten / geweert met seven meetale en acht-en-twintigh ysere stucken / 159 Matroosen / vyftigh Soldaten / Capiteyn en Schout-by-nacht van de Vloote Cornelis Claesz. Melck-meyt.

Dordrecht / groot twee-hondert-vyftig lasten / ophebbende twee meetale en twee-en-twintig ysere stucken / hondert-ses Matroosen / een-en-veertigh Soldaten / Capiteyn Willem Gerritsz Ruyter.

De Neptunus / groot twee-hondert-dertigh lasten / met ses meetale / en twintigh ysere stucken / nevens hondert en twee Bootsgesellen / dry-en-vyftigh Soldaeten / Capiteyn Bastiaen Jacobsz.

Den Tiger / groot ses-en-vyftigh lasten / met twee meetale en twaelf ysere stucken / tseventigh Matroosen / twintigh Soldaten / Capiteyn Cornelis Jacobsz. Cleynbeet.

Uit de Camer van 't Noorder-Quartier.

Munnickendam / groot dry-hondert lasten / voorsien met ses meetale en vier-en-twintigh ysere stucken; hondert acht-en-sestigh mannen / Capiteyn Cornelis Symonsz Groen.

De Gryffoen / groot twee hondert en vyftigh lasten; met acht meetale en vier-en-twintigh ysere stucken / nevens hondert-een-en-veertigh Matroosen / dry-en-vyftigh Soldaten versien zijnde / Capiteyn Jan Cornelisz. Keerde Koe. 1628.

Den Opvaer / groot negentigh lasten / beset met twee meetale / twaelf ysere stucken / vyf-en-vyftigh Bootsgesellen / twee-en-twintigh Soldaeten; Capiteyn Samuel Willemsz.

Uit de Camer van Stadt en Landen.

De Goude Leeuw / groot twee hondert vyftigh lasten / met acht meetale / twintigh ysere stucken; hondert-dry-en-veertigh Matroosen / seven-en-veertigh Soldaten / Capiteyn Pieter Waligsen.

Den Dolphyn / groot hondert-vyftigh lasten / op hebbende vier meetale / sesthien ysere stucken; acht-en-negentigh Bootsgesellen / vier-en-dertigh Soldaten; Capiteyn Hendrick Cornelisz Dreven.

De Vos / groot seventigh lasten / met twee meetale en thien ysere stucken / nevens vier-en-seventigh mannen / Capiteyn Jan de Braems.

Sulcker dat dese vloote bestondt uyt een-en-dertigh meest groote Schepen; versien met hondert dertigh meetale stucken en vyf hondert acht-en-vyftig ysere Gootelingen / nevens overvloet van lyfs en kryghs noodzuft; daer op zijnde onder Bevelhebberen / Matroosen en Soldaten ontrent de vierduysent Eeters / voor Geheym-schryver meede varende Isaac Ypensz. Dese toerustinge vaerdigh en in May seyl reed leggende / is tot verscheyde tyden uyt verscheyde haevenen 't Zee gegaen / soo dat de Schepen langsaem by den anderen quamen. De Vloot gaet t'seyl.

Den 1 Juny by Oosten Poort-landt meest by den anderen zijnde / bequamen sy des anderen daeghs van den Opper-Zee-vooght haer seyn-brief / en eenighe Articulen waer naer hun souden hebben te gedraghen. By Porto Santo en Madera gekomen zijnde / sochten de reys sonder vertoeven te voorderen: als doen bequamen den Swarten Ruyter / Eenhoorn / en de Vos oordere voor uyt te seylen / doch 't soo aen te leggen / dat 's morgens weder by de Vloote wesen souden: Haer bevindende op 14 graden 26 minuten / belastede den opper-Zee-vooght 't Jacht de Vos naer 't ondergaen van de Maene voorupt te seylen / om de Vloote met een schoot Admirael. Den 19 Juni. Den 10 Juli.

1628. schoot te waerschouwen / wanneer het landt soude mooghen gewaer worden / gelyck sulckx des nachts geschiede / daer den Zee-booght op antwoorde / om de Schepen te waerschouwen / dat ontrent de Caribise Eylanden waeren; soo dat haer ancker onder het Eylandt S^t. Vincent in S^t. Antonis Bay lieten vallen: daer den Opper-Zee-boogt boorts oydere stelde / soo op 't inruplen van de verversinge; als 't haelen van 't waeter en hyanthoudt; sulckx dat nae Isla Blanca weder t'seyl gingen; daer 170 Bocken bequaemen / doch weynigh tyts vertoefden / loopende boorts voor by de Cabo Tiburon, krygende alsoo in 't begin van Augusto. Isla de Pinos in 't gesichte; en alsoo de Spaensche vloote te van Terra Firma daer ontrent most waer genoomen werden / soo vergaederde den Opper-Zee-boogt syn secreten Raedt; yder Schip in 't besonder last gevende / waer naer het hem in alle voorvallende saecken soude hebben te draegen. Gekomen zynde tusschen Cabo de Corrientes en S^t. Anton, soo saegen niet verre van de wal twee seylen / die koorts op haer aen quamen / zynde de Roode Leeuw en de Pinas. Die weynigh daegen voor de Vloote t'seyl gegaen zynde; geraecken aen 't Eylandt Granaden; daer in 't beginsel van Juli aen landt waren / gravende eenighe putten / om haer van versch water te voorsien; hadde meede landtwaerts in geweest daer twee wel bewoonde Dorpen met Wilden vonden / die haer seer vriendelyck bejegenden / en waerschouden dat haer aen 't ander eyndt van 't Eylandt in 't geberghte seer veel quaede Wilden onthielden / die de vreemden en ook haer seer vyandigh waeren; soo dat wel toe te sien hadden / om van hun niet verrast en overvallen te werden. Met de Boots weder te lande zynde / vernaemen daer ontrent meer volckx met twee Canoes, van de andere syde van 't Eylandt gekomen te zyn; en hoewel te voozen gewaerschout waren / soo naemen sulckx echter in geen achtinge; soo dat dese Wilden haer slagh waer neemende / als de eene Boot met water aen de Schepen voer / haer onversiens overvielen; van 't eene Schip sesthien / en van 't ander achtien mannen doot smytende / dertigh vaeter vaeten aen stucken vreeckende / dat de Boot ook meenden te doen; doch wierdt noch nevens vyf mannen / die haer in 't Bosch versteecken hadden / t'scheep gehaelt; soo dat men sich wel voor dese en diergelycke Wilden hebben te wachten. Van daer hadden weder aen 't Eylandt S^t. Christoffel ververst / soo eyndelyck by de Vloot koomende.

Den 12 Juli. Komen onder St. Vincent ten ancker.

Den 18 Juli.

Den 27 Juli.

Den 3 Augusti. De Roode Leeuw en de Pinas komen by Vloote.

Den 27 Juni. Die aen 't Eylandt Granada geweest waren.

Den 2 Juli.

Daer 34 mannen verloozen.

Met de Vloot ontrent de Cabo S^t. Anton leggende / wierden de Schepen schoon gemaeckt / en een Jacht buyten de Wal op de wacht gehouden. Weder t'seyl gaende / en daer ontrent gesverft hebbende / soo geraeckten op de hoogte van 24 graeden 4 minuten; daer 's ander-daegs twee seyltjens gewaer wierden / die aen haelden / zynde Barcken / over veerthien daegen uyt de Havana gekomen / om aldaer aen de gronden d'Organos te visschen: verstonden uyt dese Visschers / dat die vande Havana (sy daer van daen seylende) noch ganssch geen condschap van dese Vloot hadden: datter mede noch geen Vlooten van Terra Firma, ofte Nova Hispania ingekomen waren / maer dat de selvige daegheliyckx verwachtende waeren. Onder 't Eylandt Cuba gekomen zynde / quamen sy de Havana soo nae / dat het Casteel Morro beschevdelycke sien konden; als meede daeghs daer aen Mesa de Maria; daer dese naervolgende Schepen gemist wierden / Hollandia / de Roode Leeuw / Dordrecht / de Valk / Muyden en de Swarte Ruyter. De windt Oost zynde / lieten 't langens 't landt voor de windt deur-staen / om niet verre by Oosten de Havana te geraecken / alsoo bevonden dat haer de stroom seer daer nae toe gevoert had. De Havana seven mylen Zuydt ten Oosten van haer hebbende / kreghen daer met blixem / donder en reghen een geweldighe trabade / soo dat Dordrecht syn groote stenge gemorselt en afgeslaege wierdt / een man doodt en eenige seer beschadight zynde; voorts al west aengaende met een koelte uyt den Oosten: des niet tegenstaende bevonden dat wel seven a acht mylen om den Oost getrocken waeren / soo dat El Pan de Matanza saegen; 't welck haer verwonderde / beduyght van haer voorneemen versteecken te zyn / doch 't selvighe is als door Godes sonderlinge schickinge tot haer voordeel uyt gevallen / koomende de vloote van Nova Hispania, door deselvighe stroomen hun als in de mont vallen. Als doen wierden de Jachten belast haer te verspeyden / om uyt te sien ofte geen Spaensche Scheepen vernaemen; die weder inde vloot quamen sonder eenige seylen vernomen te hebben: des het den Opper-

Den 5 Augusti.

Den 20 ditto.

Den 22 ditto.

Komen ontrent de Havana.

Den 24 ditto.

Den 28 ditto.

1628. Generael. per-Zee-booght met spnen secreeten Raedt in bedencken naemen / waer des vpandts Scheepen best souden te verwachten hebben / alsoo doo2 de selvighe stroom onder den wal seer vervoert wierden / sulckx dat geraeden vonden weder af en de Cabo Florida naerder te houden / om daer te kruysen. Den 29 ditto. Weder een sepl vernemende/wiert 't selvighe aengehaeldt / zijnde een Barck met vpftigh mannen / vp Don Laurenzo de Cabrera Stadt-houder van de Havana afgevaerdight / om de vlooten van Nova Hispania ende Terra Firma tegen te seplen / en te waerschouwen / Daer een advijs Barck bekoomen. dat daer ontrent dzie-en-twintig Hollandtsche Scheepen waeren houdende; en hoewelse schoon ses daegen in Zee geweest waeren / soo hadden noch echter geen scheepen van die vlooten vernoomen / verwondert zijnde waer die soo lange mochten vertoeven/verklaerden vo2ders als doen geen Scheepen inde Havana te leggen / als een nieuw gemaeckt Galeon / en noch een waer van 't Hol vp naest voltrocken was: dat de Sterkten behalven een meenichte van metael geschut met 4 a 500 Soldaeten beset waeren; de Stadt daer en boven ses-en-twintig hondert Burgeren hebbende. De stroomen met stilte noch al om den Oost loopende / soo wierden des avonts weder een Barck gewaer / die sp nae speurende / ontrent de wal op twee vadem waeters / ten ancker vonden legghen: de Spanjaerden siende dat het haer gelden soude / kapten het ancker / lieten 't tegens den wal aen dzyven / te landewaerts de vlucht neemende; daer niet in gevonden wierdt / dan eenige bzuchten en een pijp waeter / des sp het in bzant staecken: al voo2ts langens de wal heen seplende / doende alle naerstighept om de weste windt te winnen; soo dat den eersten September hun weder dzp ofte vier mylen vp Westen de Havana bevonden / doende haer beste om daer voo2 te komen / op dat besichtigen mochte of de vlooten van Nova Hispania en Terra Firma daer ook gekomen waeren: daer nae toe houdende / en voo2 't Kasteel gekomen zijnde / bevonden 't niet anders / als upt haer gevangenen verstaen hadden / behalven dat daer noch twee kleyne Barcken vp laegen. Des anderen daeghs wierdt het Jacht de Vos naer de gronden van de Tortugas gesonden / soo om de Advys Barcken (die tot waerschouwinge van de Spaensche vlooten upt gesonden waeren) te onderscheppen; als om den onder-Zee-booght Joost Bancker (die tot noch toe vp de vloote niet geweest was) te soecken; en te belasten / dat met seven vp hebbende Scheepen / op de selvighe gronden souden blyven kruysen / om de een ofte andere komende vloote daer waer te neemen: ondertusschen hieldt den Opper-Zee-boogt met spn vp hebbende Scheepen vast langens de Havana: de windt Westelijck zijnde en vp houdende / bevonden echter dat haer de stroom dapper om den Oost wegh voerde / soo dat reets acht mylen Zupd ten Westen van de Havana waeren; en des anderen daegs El Pan de Matanza in 't gesichte bequamen / als meede een sepl daer jacht op gemaeckt wierdt / doch doo2 des opper-Zee-booghts bevel weder verlaeten; alsoo vp spn vloote socht vp den anderen te houden. Den windt nu eenighe daeghen Zupdelijck geweest zijnde / soo was niet alleen den opper-Zee-boogt met spn vp hebbende Scheepen / maer ook spn onder-Zee-boogt / en insonderheydt de Spaensche vloot al naer 't Noo2t-oosten van de Havana afgedzeeven; den onder-Zee-booght / met dese naervolgende Scheepen / de Neptunus; 't Post-paerdt / de Verguide Son; Munickendam; de Goude Leeuw; en den Dolphyn / kreegen haeren Opper-Zee-booght eerst in 't gesichte / soo dat ter gelucktiger uure vp den anderen geraeckten: verhalende hoe aen 't Eylandt Tabago vier-en-vpftigh mannen van de haeren doot geslaegen waeren: Als doen waerense vp gissinge van Pan de Matanza ('t welck eenen hooghen bergh is / hebbende vp naer de gedaente van een Bzoot / leggende op een taemelijcke laege-slechte kust) tusschen de acht en neghen mylen. Den achtsten ditto hoo2de den Opper-Zee-boogt schieten / des de Barcke derwaerts gesonden wierdt / die weder-koomende / bootschapte hoe de Witte Leeuw een Schip genomen had / koomende upt Nova Hispania; upt welcker gevangenen men verstont / dat de lang verwachte Vloote van Nova Hispania meede voo2 handen was; waer van des anderen daeghs / met 't opgaen van de Sonne thien seplen gesien wierden; daer den Opper-Zee-boogt voo2ts spn wegh nae toe sette; eenige deser Scheepen te loef waerdt / anderen in lp zijnde / hadden onweetende den ganschen nacht op 't vyer van de Neederlandtsche Vloote aenge-

1628. Den 5 September. Neemen eenige van de kleyne Spaensche Scheepen.

1628. aengeseylt; negen in ly zijnde/wierden voorts met de Boots en Chaloupen (alsó 't kalm was) genomen/zijnde een gedeelte van de vloote van Nova Hispania, yder 40 mannen op hebbende / geladen met Huyden / Meel / Broodt / Campechy-hout/Conchenille en Indigo. De windt ontrent den middag met een stijve koelte Zuyt ten Oosten zijnde / wierden te loef-waert dry ofte vier mijlen verre/noch 8 ofte 9 Schepen gesien / die haer seer groot op deeden / soo dat vermoeden het de Galioens te syn/ die soo langh inde haven van Nova Hispania vertoeft hadden / om dat het eenen/gestooten hebbende most ontladen zijn; daer de Hollanders terstont jacht op maeckten; des het de Spaensche voorts nae de wal wenden / die de Opper-Zee-vooght haer met alle middelen socht af te snyden: doch met 't neemen van de voorige Scheepen te veel tydt gespilt hebbende / soo kreegen de Spaensche die eerst; daer het de Hollanders meede nae toe wenden. Den Opper-Zee-vooght / ruym-schoots voor de windt loopende/ stonden de andere Scheepen verset / niet weetende of hy sulcks deede om de loef-waertste Scheepen (die ses in 't getal waeren als vier Galioens en twee anderen) te volgen; des sy meede haer loop / met 't natten van seyle nae de wal stellen / haer best doende de Spaensche die af te snyden; dan die geraeckten voor de Hollanders eerst inde Bay van Matanza. Den Opper-Zee-vooght sulcks siende / hiel van jaeghen op / anderen derwaerts sendende / stack nae syn Vloote by de windt: t' savonts inde twee-licht liepe de Spaensche de voorsz Bay in: daer sy het aen de gront jaeghden; de voornaempsten en by nae al die konden begaven haer te lande/ met neemende soo veel kostelyckheydt als konden / de Chaloupen gestaedigh inder haest af en aen baerende. Des anderen daegs ten negen uuren quamen den Dolphyn; den Opevaer; de Valck en de Pinas mede inde Bay; voorts daer op van den Onder-Zee-vooght / Geldria / den Zee-vooght / ende daer nae van den Opper-Zee-vooght met de resteerende Vloote gevolght zijnde; bevindende de Galioens aen de gront te sitten. Een weynig daer na schoot den Opper-Zee-vooght om ghelyckelyck binnewaerts te seylen / daer den Zee-vooght Loncq, met syn Schip midden inde Bay op een dyoogte geraeckte / des syn ancker vallen liet; schietende met eene syn Balie-voort spde op de Spaensche los/ waer door hy weder vlot geraeckte. Doen settede hem de Opper-Zee-vooght meede ontrent de Spaensche; die seven ofte acht schooten deeden/noch gestadig na land vluchtende: Voorts quamen de Booten van den Zee-vooght / Schout-by-nacht en 't Schip Haerlem met Musquettiers aen den Opper-Zee-vooght / die nevens den Zee-vooght / Schout-by-nacht / de Capitepnen vande Schepen de Roode Leeuw/ Haerlem / en eenige Bevelhebberen selver in een van de Boots overging / ghebiedende sluckx nae de Spaensche te vaeren. Daer by koomende wilden sy haer tot tegenweer stellen; doch lieten / nae dat de musquetten een ofte twee-maels gheloost waeren / de moet sincken. Aen voort zijnde wasser geen kans om boven te koomen; alleenlyck maer een tou buyten voort hangende / daer een Matroos by op klom; die boven zijnde / socht rontom touwen / om die vast te maecken / om syn meede maggers booven te helpen; dat de Spaensche sonder tegenweer met goede oogen aen saegen. In 't overkomen van de andere Scheepen wierdt Bonne guerre geroepen / dat de Spaensche hoorende / liepen alle nae beneeden. Den Opper-Zee-vooght had een Spanjaert (die overboort gesprongen was) bekomen/ dese sondt hy aen den Spaensche Zee-vooght met toesegginge van goet geley / dat haer oock gehouden wiert / want 't Scheep komende / wierden daer noch hondert bystigh mannen in gebonden / die alle sonder geweer boven quamen: en met de Neederlandtsche Booten (eenige met Gout en Silver wel gelaeden zijnde) ongeschent te lande gestelt zijn: door welcke voorsichtigheyt veel onheyls van brandt en anders / voorgekomen is: oock wiert belast dat alle Boots en Chaloupen van de veroverde Scheepen sonde afleggen. Dien nacht maeckten 't seer ontstuymigh weeder / soo dat de ongheanckerde Galioens des middernachts van de gront los geraeckten / en dicht by de Vloote quamen dryvtn; daer haer anckers toegheset wierden. Dach ghewoorden synde / voeren den Opper-Zee-vooght en Zee-voogt aen de veroverde Scheepen / om op alles oorde te stellen en 't plunderen te staecken. Den Zee-vooght van dese veroverde Scheepen was Don Francisco de Beuna-Vida, en Hopman over de Sol-

Doen de Galioens op.

Die inde Bay van Matanza loopen / daerse aen gront ghe-raecken.

Ende veroovert werden.

1628. daeten Don Franciſco Denneboa; voerende het Galioen S^t. Anna, met vier-en-twintigh metale ſtucken verſien: ſynen Onder-Zee-vooght was S^t. Geertruyt genaempt / op hebbende twintigh metale ſtucken; de twee andere Galioens als Montague en S^t. Juan waren yder met twintig Yſere ſtucken geweert; de reſte vooruts zijnde Koopvaerdy Scheepen ſonder ſtucken. In dier voegen wierdt deſe rijcke Vloote de Hollanders / door Godes beſchickinge / met heel weynigh moeyten gelyck als toegeſonden: dat den Opper-Zeevooght (volgens 't getuygen van den Geleerden Joh. de Laet) ſelver bekendt heeft / want te huys gekomen zijnde / en ſiende 't groot gewoel van volck / ſeyde: Ziet hoe raeſt het volck, nu ick ſoo grooten ſchat t'huys brenge daer weynigh voor ghedaen is, en te vooren doen ick 'er voor moſte vechten, en veel grooter daedt gedaen hebbe als deſe, ſoo heeft naulyckx ymant na myn ghetaelt; daer meede te kennen ghevende ſyne voorſichtige-dapperheydt in 't verooveren van de ſuycker Vloote in de Bahia de todos los Sanctos. Als hier voorzen Folio 20 en verbolgs te leeſen is. Den Opper-Zee-vooght als een wys en voorſichtigh Oberſte / den tydt des Jaers / als meede de plaetſe daer hy hem bevondt wel in acht neemende; oock te gemoet ſiende de ongeleegentheeden / daer hem ſyn vyanden in ſouden konnen brengen / in dien hem de Vloote van Terra Firma (die alle uuren verwacht wiert) hadde mogen komen te beloopen: heeft inder haeſt oordere gegeeven alle de veroverde Schepen op te ruymen / en ſoo veel noodigh en doenelyck was te loſſen; alſoo de Spaenſche Galioens / door 't ſtouwen van de meenighte der Koopmanſchappen / haer ſtucken niet ghebruycken konden en onweerbaer waeren: vijf daeghen daer doende zijnde; ging een van de veroverde Koopvaerdy Scheepen (met huyden gelaeden) te gronde. De Wynen en andere Eetbaere waren uit een Schip (by 't Jacht de Swarte Ruyter veroovert) wierden over de Vloote verdeelt. De vier Galioens nevens een nieuwe Koopvaerder wierden toegeruſt / om als tot teecken van overwinninghe / naer 't Vaderlandt te brenghen / de andere Scheepen geloſt en in brandt geſteecken. Dit verricht en tot de seventhiende September daer meede beſigh geweeſt zijnde / heeft hy des morgens

Lib. 5.

Den Generael vertreckt met ſyn rijcke vlupt naer Hollandt.

(den windt uyt den Zuyden komende) bevoolen ancker te lichten en 't ſeyl te gaen; doende eerſt de lange Barck (als tot de reyſe onnut zijnde) in brant ſteecken. Uyt deſe geluckige Baye geloopen / ſagen tegens den avondt de Martyres by de Cabo van Florida, op de hoogte van 24½ graet. De Strate van Bahama ten eynde zijnde / peylden Poolus hooghte van acht-en-twintigh graaden / vier-en-vyftigh minuten. Op de hooghte van 29 graaden 56 minuten gekomen; ordonneerde den Opper-Zee-vooght dat de Jachten de Vos en den Ouwevaer / deſe van Groningen / die van Munnickendam / voor uyt naer 't Vaderlandt afgevaerdight ſouden werden / om ſyn Furſtelycke Doorluchtighept / de H. Staeten en ſyn meeſters de Bewinthebberen / deſe rijcke veroveringe te bootſchappen. De Vloote gekomen zijnde op de hoogte van 30½ graadt / ſoo wierden daeghs daer aen in 't Schip Munnickendam overgeſet dry-en-ſeſtigh kaſkens Silver en aen de Goude Leeuw vier-en-twintigh; hadden die volgende daeghen vooruts veel regens en windt. 't Galioen S. Juan leck geworden ſynde deed een ſchoot om hulp / des het op dry-en-dertigh graaden vier minuten geloſt wierdt / en tot den derthienden nae geſeylt zijnde / is daer den brandt in geſteecken. 't Selvige ongeluck wederboer 't Galioen S^t. Anna / Claes Hendrickſz. daer Schipper op zijnde / doch 't leck gevonden / wier 't geſtopt; ſoo dat het tot op dry-en-dertigh graaden / vier-en-vyftigh minuten meede ſeylde; en op ſeven-en-dertigh graaden vyftigh minuten uyt de Vloote gemiſt wierdt: dan vier daeghen harde ſtorm en ongeſtaedigh weder geweeſt zijnde / is het wederom daer by gekomen; ſyn groote ſtenge verlooren hebbende. Om dit tuſſchen beyden te ſeggen / ſoo quam 't Jacht den Ouwevaer (tot tydinge voor uyt geſonden) den vyfthienden November / in 't Vaderlandt / voor Rotterdam ſeer voorſpoedelycke ter reede; den Schipper Salomon Willemſz. voorts naer den Hage treckende / word daer over van den Prinſe van Orangie met een Gouden keten vereert. De Vloot door ſtorm van den anderen geraeckt zijnde / vont hem den Zeevooght alleen / op de hooghte van 49 graaden 50 minuten / op negentigh vadem ſyne ſandt-gront werpende: den 30 weder veerthien ſeylen by een hebbende: van den anderen geraeckt;

1628.

Den 1 Septemb.

Den 26 ditto.

Den 5 October.

Den 11 ditto.

Den 31 ditto.

Den 4 November.

Daer de eerſte tydinge van den Hove kompt.

Den 22 ditto.

en

1628. en dooz gebzeck van verversinge veel sieck zynde / deed peder Schip zyn naerstighept om eerst in 't Vaderlandt te geraecken: dat Hollandia, den Eenhoozn; Vptrecht; de Goude Leeuw; en den Dolphyn in November en 't beginsel van December geluckte. Den Opper-Zee-vooght met de resteerende genootsaeckt zynde haer in Vaelmouth te verversehen; 't Galioen S^t. Anna seer leck zynde / wierdt raedtsaem gevonden / te lossen / de laedinge over de Vloot te verdeelen en 't Hol te verkoopen. Tot den eersten Januari 1629 daer geleegen hebbende / zynse alle weder 't sepl gegaen / en op verscheyde daeghen / soo in Zeelandt, Goereede, de Mase als Texel behouden overgekoomen; behalven een van de Galioens / dat by quaede gissinge in 't verkeerde Canael geraeckt zynde / aen de Vzsche Cust strande. Op desen tocht en van soo veel volckx zynder maer in alles hondert en vpftigh dooden geweest / hoe wel de Scheepen in Engelandt koomende veel met sieckten beladen waren/om dat so lange sonder verversinge geweest/en schaerhept van water hadden; ten tijdt niet willende lyden dat pwers souden aen-loopen. Wat rijckdom den Koninck van Spanjen met het neemen van dese Vloote af handigh gemaeckt is / kan men upt de naer-volgende lyste bespeuren; en dat noch behalven dat in sommige Silver kassen veel Gouts gevonden / en onder 't volck versmoozt is.

En in 't Vaderlant komen.

177666½ pont Silver.
133 ponden 4 ontsen Gout.
7 pont 14 ontsen Amberegries.
37 ponden Muscus.
12 ponden Bezoar Occidentael.
735 Balen en kassen Cochenille Misteca.
2270 Baelen en kassen Cochenille Silvestris en Indigo Guatemalo.
1000 stuckx Peerlen.
22836 stuckx West-Indische Huyden.
7961 stuckx Campeche houdt.
253 Kisten Suycker, soo Blancos, Mascovados als Panneelen.
1255 Realen van Achten.
Eenige kleynigheeden van Gout en Gesteente.
Eenige kassen met gemaeckt Silver-werck.
Eenighe kassen met ghemaeckte Stoffen van Syde en veel andere kostelijckheeden.
7 Ysere Stucken.

Soo dat den Bupt naer gissinge geschat wierdt op 11509524 guld. daer niet in begrepen zynde de Muscus, Amberegries, Bezoar, Zyde-waeren / ende een meenichte van veelderhande kostelyckheden / noch de laedinge van twee Galioenen en een Pzysken. 1629.

Op eenige deser Silver-kisten stont geschzeben Por el Rey; op anderen Por su Majestadt, en op sommigen / vooz het Collegium der Jesuyten tot Roomen. Nevens andere gevangenen / wierden daer eenige Geestelycke persoonen bekomen / waer van de pzincipaelste waren Juan de Vergara, Antonius Lopes, Juan Alvares en Dominicus de S^t. Francisco, die haer alle bzy-kooper mosten.

Doch eer wp hier af-scheyden dient niet vergeeten de naerstigheden die de Bewinthebberen der selbigher Compagnie aen hun syde gedaen hebben. Dese Vloote by haer upt gesonden op hoope van des Coninckx van Spanjens Silver Schepen te bemachtigen / ofte ten minsten pets daer van te bekomen; en siende dat de Stadthouders van de Engelsche Zee-havenen / onder verscheyde voozgevingen veel Schepen aenhielden; soo vzeesden sy dat sulckx hun mede te beurte mochte vallen / soo 't Spaens Silver quamen te veroberen/en dat de Schepen in haer havens verversehten / des te raede gewozden zyn hare volmachten aen den Coninck van Engelandt te senden; daer dit naervolgende verhandelt is.

Tot *Withal*, in tegenwoordigheydt van myn Heer de Bewaerder van 't Zegel: myn Heer de Secretaris Coke: myn Heer de Thresorier: myn Heer de Presidēt: myn Heer de Cantselier van Finantien: den Grave van Doret, &c.

GEmerckt die van de West-Indische Compagnie inde Vereenighde Nederlanden, op hare Majesteyt ootmoedelijck hadden versocht, dat haere Schepen, 't zy tot den Koophandel, ofte ten Oorloghe, nae die quartieren geimployeert, tot verswackinge van d'algemeyne vyandt vredelyck in 't gaen en komen souden mogen passeeren sonder eenighe molestatie, aenhoudinge of beletselen van hare Majesteyts Schepen, of die van syn Onderdanen, met brieven van Marque Zuydtwaerts, of elders, daer op heeft het de Coninck gelieft te verklaren, syn Coninclijcke wille, en behaghen sulckx te zijn. Accoozt met de Coninng van Engelandt aengegaen.

Dat de voorsz. West-Indische Compagnie, haer Capiteyns, Schippers, Zee-va-

1629. rende luyden, Bootsgesellen, Scheepen en Prinsen, by haer op den voorsz. vyandt verkregen, en in toekomende te verkryghen en te bekomen, en alle hare goederen, mitsgaders andere dingen, hoedanigh die souden mogen wesen, haer toe-behoorende, sullen hebben en genieten een vryen uyt en inganck, in 't gaen en koomen, in alle de Havenen, Reeden en Bayen van syn Majesteyts Rijcken: breder blyckende by d'Articulen van het tractaet tot Zuydthampton gemaeckt den 7 September des jaers 1625. waer dese volgende uyt genomen zyn.

In 't vyfthiende Artijckel: Dat alle Havenen open en vry souden wesen voor d'Onderdaenen aen weder-syden, soo wel voor Scheepen van Negotie als ten Oorloghe, om den Vyandt te vervolghen, ofte te neemen, op alle plaetsen van de Territoiren ofte Jurisdictien, soo wel van d'eene als d'andere respective, en die wegh te voeren, mits betaelende de Tollen, en onderhoudende de Rechten en Wetten der Plaetsen.

In 't sesthiende Artijckel: By aldien de Scheepen van de Koopvaerders; Onderdaenen van weder-syden toebehoorende, genootsaeckt souden syn, door onweeder, vervolgh van Zee-Roovers, of eenige andere voorvallen haer toevlucht te neemen in eenige havenen van syne Majest. of der voorsz. Staeten respective, souden sy van daer wederom moogen vertrecken sonder eenigh beletsel nae haer welgevallen, niet gehouden synde haer goederen te verkoopen, verwisselen, of eenigen Tol daer af te betaelen.

In 't seventhiende Artyckel: De Capiteynen van d'Oorlogh Scheepen van weder-syden in Zee met particuliere Commissie uyt ghesonden, souden vryelyck moogen inbrengen in de Havenen, en op Rheede van d'een of d'andere partye respective, en oock weder uyt voeren de Prinsen die sy souden doen en bekomen op den algemeynen vyandt, sonder sulckx te kennen te geven, noch eenige Tollen of gherechtigheydt daer af te betaelen aen d'Officier van die plaets, mits dat sy lieden des versocht synde haer Commissie vertoonen.

In 't achthiende Artyckel: Dat alle Schip-breucken, voorvallende op de Custe van haere Majest. of, van de Staeten respective, souden binnen 's jaers by d'Eygenaers, of d'Agenten gereclameert en gerestitueert moghen werden, sonder eenighe processen, alleenlijck de coustumen en Rechten der plaetsen voldoende.

In 't negenthiende Artijckel: Dat alle Processen uyt alsulcke of diergelijcke occasien, gesprooten tusschen d'Onderdaenen van weder-syden, sommaire of korte Proceduuren souden hebben. 1629.

In 't Dry-en-twintighste Artijckel: Datter vryheyt van Negotie en Commertie op de Koninckrycken en Territoiren van alle de Geallieerde Princen en Neutrale Vrinden soude wesen, sonder interruptie ofte verbreck van d'een of d'ander syde.

In 't vier-en-twintighste Artijckel. Dat d'Onderdaenen van hare Majest. en de Staeten aen weder-syden in haere Havenen haer souden moghen versien, van Amunitie, Wapenen, Touwerck, Seylen en Vivres tot nootdruft van haer Scheepen, sonder daer voor hoogher prijs te betaelen dan d'Ingeboornen.

Alle welcke voorsz. Artijckelen, en elck poinct daer in begreepen, nevens alle andere in 't voorsz. Tractaet gementioneert, wil en belieft syn Majest. by zijne Ministers en Officieren geobserveert, t' onderhouden, en van Poinct tot Poinct achtervolght te werden: tot dien eynde belastende alle Admiraelen, Vice-Admiraelen, Capiteynen, Gouverneurs van de Kasteelen en Fortressen, oock de Richters, Mayers, Scheepenen, Bailjuwen, Capiteynen, en Schippers van zijne Scheepen, en van zijne Onderdanen, met brieven van Marque ten Oorloge geemployeert, mitsgaeders alle andere Officieren, Dienaeren en lieve Onderdaenen van syn Majest. die het eenighsints soude mogen aengaen daer op te letten, dat dese zijne Princelijcke verklaeringe en wille, sorghvuldelijck, en getrouwelijck, en naerstelijck ter executie geleyt werde, soo lief als sy aen syn Koninclijcke dienst trachten, en het contrarie willen verantwoorden. En daer-en-boven dat de voorsz. Compagnie met respect en alsulcke courtosie getracteert mochten werden, tegens d'Onderdanen van een Souveraine staet, met de welcke zijne Majest. een vast en oudt verbondt heeft gehadt, mits dat de selvige Compagnie, of die sy imployeeren, haer souden dragen nae behooren, en de gunst van haere Koninclijcke Majest. niet misbruycken. &c.

't Veroveren van dese Spaensche rijcke Silver-vloote (te voozen by pemant opt aengetast) heeft desen Opper-Zee-boogh seer beroempt en vermaert gemaeckt; veel Geleerden en Geesten van dien tijdt / haer pen t' synner eer te werck stellende / onder alle welcken den wijlen Hoogh-geleerden Caspar van Baarlen **geen van de minste geweest is. Doch sullen nevens anderen maer een stellen dat onder syn Beelteniss geleesen wozdt.** Generael.

Die

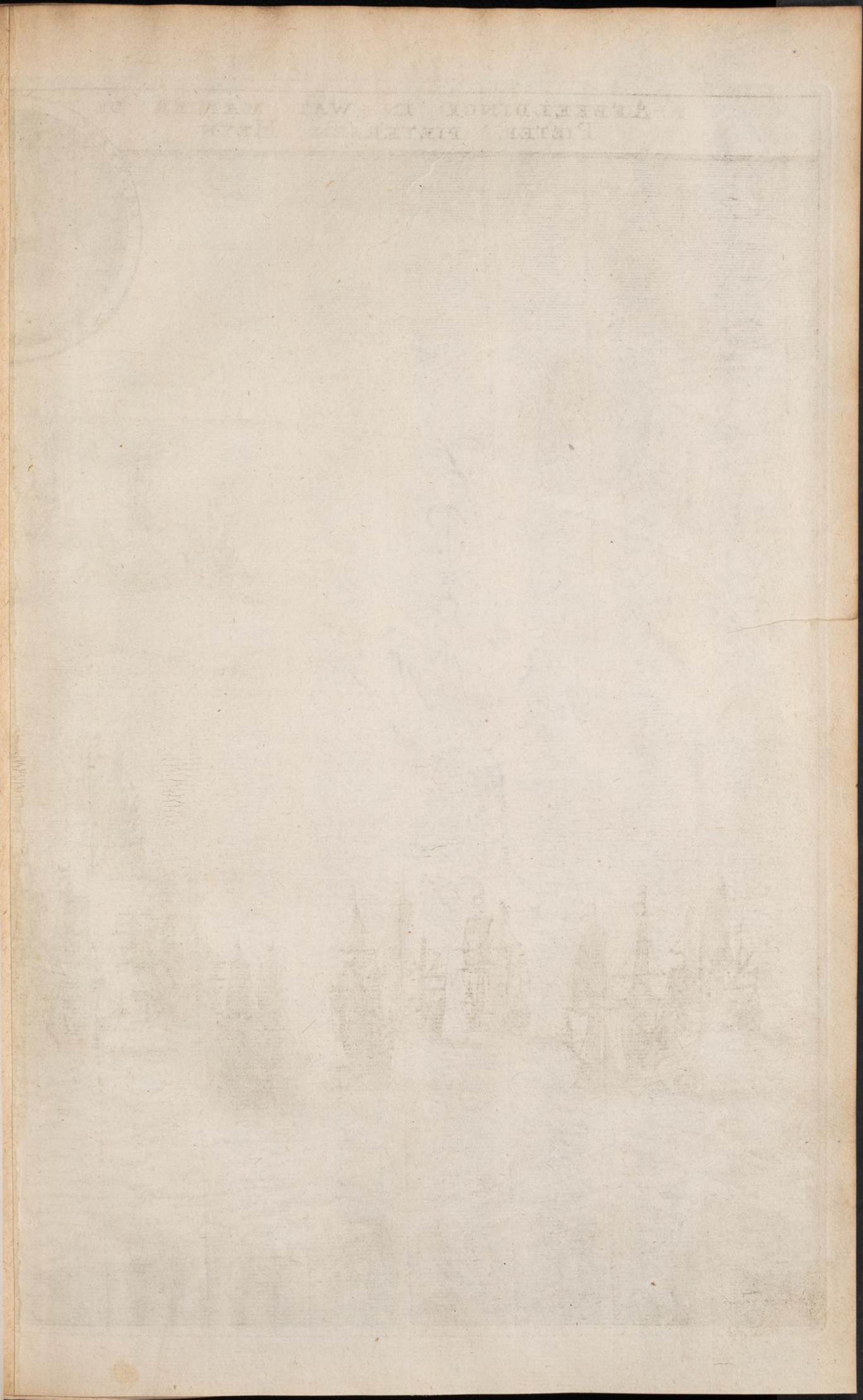

AFBEELDINGE IN WAT MANIER DE
PIETER PIETERSEN HEYN
GENERAEL
HEYN

AFBEELDINGE IN WAT MANIER DE SILUER VLOOT VANDEN GENERAEL
PIETER PIETERSEN HEYN VEROOVERT IS Anno 1628.

SILVER VLOOT VANDEN GENERAEL
VEROOVERT IS Anno 1628.
PIETER HEYN

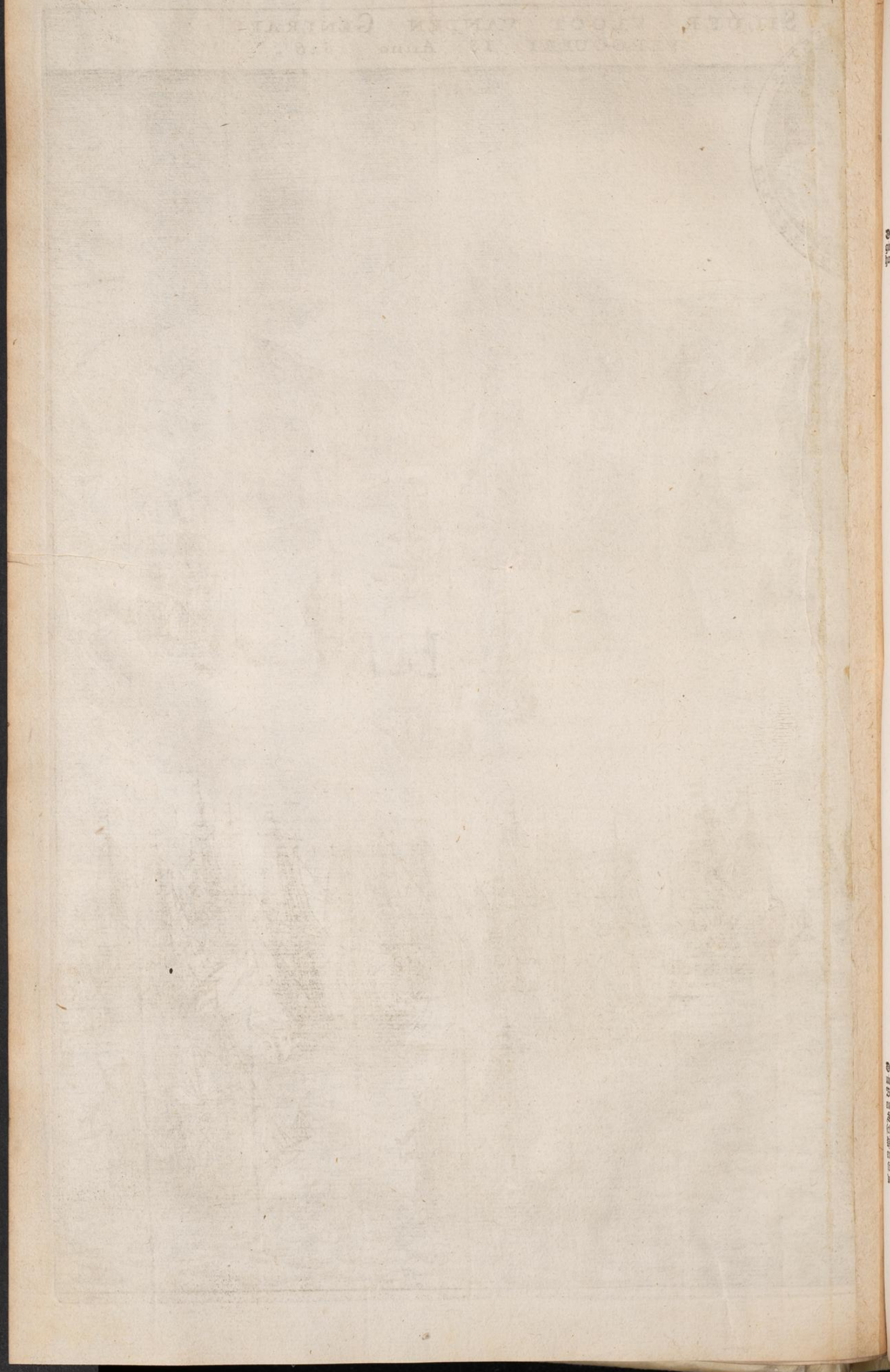

1629. Die van een af-kompſt kleyn klimt tot een groote ſtaet,
Veel meer te achten is, als die van aenbeginne
Sich op ſyn Ouders roem of af-kompſt groot verlaet,
Want 't geen een ander erft, hy ſelver moet gewinnen;
Soeckt ghy myn roem? leeſt wie de Silvervloot broght binnen.

Danckſeginge gehouden. De Heeren Staeten deſen rijcken Segen over haere ingeſetenen upt geſtoxt ſiende/ hebben niet willen nae laeten Godt de Heere daer voor danckbaer te zijn / des door de Vereenighde Nederlanden een allegemeyne Danckſegginge verordonneerden / naer welcken den avondt met vreughd-vyeren / luyden van klocken en andere blijdtſchappen door gevroght is.

Doende daer naer nevens hare Gemachtighden / de Negenthiene van de voorſz. West-Indiſche Compagnie vergaderen; om ſoo wegens deſe / als de veroverde Honduras-vaerders / een goede ordere te beraemen / en overſlagh te maecken/ wat gedeelte ofte gerechtighdigheydt de Oversten / Soldaeten en Bootsgeſellen daer van toegeleydt ſoude werden: dat boven haer maent-gelden op 16⅔ maendt ghevonden / doch door voorſpraeck van den Opper-Zee-vooght/ tot seventhien gereeckent wiert: daer eenige Soldaten niet wel over te vreden waeren / haer grooten dupt ingebeelt hebbende; doch alle onheylen zijn voorſichtigh voorgekomen.

Het inbrengen van deſe overgrooten geluckigen rijckdom / is ſyn ongeluck meede gevolght / van welcken deſe wel de grootſte geweeſt is; als dat ſyn Majeſteyt van Bohemen, met ſyn oudtſte Soon Frederick Hendrick nevens andere Heeren (nieuſ-gierigh zijnde deſe ongemeyne Schatten te beſighrigen) ten dien eynde upt den Hage naer Amſterdam reyſden. Tot Haerlem komende/en alſo der alſ doen noch geen treckpadt van daer op Amſterdam gemaeckt was / zijnſe met een Veerſchupt derwaerts geſeylt; des avondts ten vier uuren inde Holle-ſloot komende en ſeer jacht-ſneewigh-weeder zijnde / wierdenſe van een Dyver / ofte Viſſcher overſeylt / des alle die beneeden waren haer boven begaeven: De Veerſchippers knecht inden Dyver overgeſprongen zynde / dwong den Viſſcher / nae ſyn volck (die nu in 't waeter laegen) te wenden; een gang ofte twee gelaveert hebbende / geraeckten ontrent de Veerſchupdt / ſyn Coninckſche Majeſteyt nevens vier perſoonen bergende: de reſteerende acht/daer onder ſyn Majeſt. oudtſte Zoon en Schipper / het met de doodt beſuurende; Den Coninck voorts op Sardam gebracht zijnde / is aldaer vernacht / het lijck ſyns verdroncken Soons verwachtende / dat gevist / hem des anderen daeghs gebracht wierdt; met 't ſelvige over Beverwyck nae 's Graven-Hage treckende/ daer 't gebalſſempt / en volgens de Hoofſche wijſe voor een yeder ten toone geleydt zijnde daer nae in de Kloofter-kerck geſet wierdt. De Koninghvan Bohemen en oudtſte Soon/ tuſſchen Haerlem ende Amſterdam verdronken 1629.

Deſen jongen Prins Frederick Hendrick hadden de Standen van Bohemen op den 19 April des jaers 1620 tot Praeg op een algemeyne lant-dagh (na ſyns Heeren Vaders doot) tot een toekoomende Coningh verkoozen: dan 't ſchijnt Godt de Heere ſulcks niet gelieft heeft / hem de Hemelſche kroone der ſalighedt (die van geen menſchen berooft kan werden) bereyt hebbende. Thien daeghen nae de begraffeniſſe wijlen deſes jongen Boheemſchen Coningh / is ſyns Vaeders doefniſſe vyp verlight; alſoo hem alſ doen inde ſelvige Kloofter-kerck een jonge Princeſſe ten doope gebracht wierdt / het kindt Charlotta ghenaempt zijnde; daer de Heeren Staeten des Stichts Utrecht als getuygen over ſtonden.

N°. 7.

Af-beeldinge in wat manier de Spaenſche Silver-vloote van den Heer Generael *Pieter Pieterſz. Heyn.* verovert is.

OM nu weeder tot den Opper-zeevooght Pieter Pieterz. Heyn te keeren / en den draet ſyns leevens voorts af te ſpinnen: Dient dat hy door 't veroveren en op-brengen van de Spaenſche Silver-vloot op de hooghſte eer-trap geſteegen zijnde / en voorgenoomen hebbende ſich voorts tot ruſte te begeven / met ſoo een groot gheluck hem verghenoegh houdende / ſulck niet heeft willen lucken / vermits de Prince van Orangie niet konde lijden/ dat lieden van belept / manhaftigheyt en verdienſten (daer 't gemeen noch veel van te verwachten hadt) aen de wal ſouden blijven / en haer overige tijdt in ſtilte verſlyten. Des heeft den Furſt (om anderen tot dierghelijcke Voorder verhael van P. P. Heyn.

1629. kloeckmoedigheyt mede aen te prickelen) desen voornoemden Heer / met goet-vinden van de Staten Generael tot Zee-voogt (het Zee-vooghdyschap ter Zee / door den doot van Jonckheer Willem van Nassau, voor Grol geschooten open zijnde) verkoopen; welcke dienst een van de grootste is / die inde Vereenighde Provintien kan begeeven werden; daer den grootsten Adel van 't landt / door desen meede versien placht te werden. Welcke last hy in 't eerste van syn hals socht te schuyven / hem laetende met het voorighe vergenoegen / dan overleggende den soberen staet ter Zee / daer dese landen in verballen waeren; en dat de Hooge Overheyt verstondt hem een persoon te wesen die in 't herstellen van 't selvige veel goets konde doen / en verbeeteren 't geene versuympt was / heeft hem eyndelijcke laeten bewegen / en den dienst aengenoomen.

Voort tot Admirael van Holandt verkoozen.

Soeckende die in 't werck te leggen; is in 't laetsten van April met seeven Scheepen en een Jacht / van oorlogs / lyf behoeftigheeden / en volck wel voorsien upt Goeree t' seyl ghegaen / om de Zee veylig te houden / de Duynkerckers aen te tasten / en de Kusten te bevryden: alle Oorlogh-scheepen in Zee last hebbende / sich by hem te vervoeghen / soo dat men verhoopte dat-ter yets merckelijcks tot voordeel der landen en bevrydinge der Zee soude voorgenomen werden. Dese nieuwe Zee-voogt in Zee gekomen zijnde / liep recht nae Duynkercken, alwaerse voor hem seer bevreest waren; daer komende / en siende twee Coopvaerdy Scheepen in 't Scheurtje leggen / gheboot syn byhebbende Jachten die daer upt te haelen / gelijck geschiede. Daer nae den Onder-Zee-voogt Quast met twaelf Schepen daer voor laetende / is Zeewaerts geloopen / om syn vyanden te soecken en op te passen; die hy des avonts den 17 Juni ontrent de Cingels inde Hoofden dry sterck ghewaer wierdt; zijnde den Duynkercksse Zee-voogt Besaen, met syn Onder-Zee-voogt en Schout-by-nacht: dese den ganschen nacht verbolght / en in den morgenstondt onderhaelt hebbende / ging tusschen den Spaenschen Zee-voogt en Onder-Zee-voogt in leggen / ter beyder syde 't geschut lossende; daer hy (boven op 't Schip staende) met de derde koegel van syn vyant / door 't schouder-blad geschoten

En doodt geschoten.

wiert / dat doodt ter neder viel; echter deden de Matroosen in 't vechten soo 1629.
dapper haer vlijt / dat twee van dese Duynkerckers veroverden / op den Spaenschen Zee-voogts schip alles doodt smytende. Het derde Schip / (synde den Duynkercksse Onder-Zee-voogt Michiel Rombuts) voerende 't Schip / S^t. Maria de Secours / op hebbende thien metale en thien yserе stucken / nevens 89 eeters / sulcks siende / hieldt vlagende; daer op Capitevn Jacob Volckertsz. Vinck hem ghevolght is / den ganschen nacht tot 's morgens ten dry uuren schut gevaer houdende / soo dat als doen den Duynkercker syn groote steng afgeschooten wierdt; daer op hy hem aen voort klampte / meer als anderhalf uur tegens den anderen seer mannelijck vechtende; doch de Spaensche bespeurende dat te kort vallen soude / reets dertigh dooden hebbende / riep om gelyt / dat vergunt en toegeseydt wierdt: Vinck de gevangenen overneemende / bevondt onder de synen dry dooden en eenige gequetsten; syn prinse tot Amsterdam opgebracht hebbende / wierdt wegens dese daedt van de Heeren Zee-rechters met een keten van ses-hondert guldens beschoncken. De andere Scheepen de Mase opkomende / is des Zee-vooghts lijck van Rotterdam naer Delft vervoert / om aldaer ter aerde gestelt te werden / daer den vierden Juli toe verkoozen wierdt. Die gekomen zijnde / gingen voor 't lijck twee Vaendelen gewapende Burgers / met toegeslaege Vaendels / bekleede trommels / onder den arm dragende musquetten en sleepende pieken / daer syn waepentuygh / en het lijck van Zee-Capitevnen gedragen op volghden; doen syn Susters Soontgen / Bloet-vrienden / de Bewinthebberen van de West-Indische Compagnie; de Heeren Gevolmachtighde Zee-rechters; de Heere Staten Generael; Gedeputeerde Staten der Provintien; Raedt van Staeten; en Magistraeten der Stede Delft; het slot daer van zijnde twee Vaendelen ongewapende Burgers inden rouwe: 't lijck inde Oude-kerck gebracht zijnde / wiert in een verheven graft geset / en syn wapen ter eeuwiger gedachtenisse op-gehangen.

Admiraliteyt.

Syn heerlijcke begraffenisse.

Dit was het eynde van desen vermaerden Zee-heldt; zijnde van de kleynste staet tot de hooghste geklommen / hebbende syn leven meest ter Zee versleeten; 't waer te wenschen dat Godt de Heere hem tot 't gemeene

lants

1629. landts nut wat langer had gelieft te spaeren. Den manhaftigen Capiteyn Hillebrandt Quast van Enckhuysen, door hooger handt / tot naerder ordere syn plaets bekleedende.

Belegeringh en 't veroveren der machtige Steeden *'s Hertogenbosch* ende *Wesel*, als meede andere geschiedenisse inden Jaere 1629 voorgevallen.

HEt veroberen des Coninckx van Spanjens Silver-bloote inde vereenighde Neederlanden onder de Gemeente grooten moet; en in tegendeel inde verheerde Provintien meer als gemeyne verslagenthepdt verooraecklende / en sulckx by de Hooge Overighepdt bespeurt synde / soo heeft den Dooraluchtighsten Furst Frederick Hendrick Stadthouder ende Opper-beltheer der vereenighde Neederlanden voorgenomen pets gedenckwaerdig tot ontlastinge der langduurigher Oorlogen dit jaer 1629 aen te vangen / niet anders als den welstandt des Vaderlandts / en syns vpandts krenkinge voor oogen hebbende / des overweegende wat tot sulckx best by der handt diende genoomen te zijn: soo heeft hy in tijdts de Heere Staeten Generael aengedient dat goet en geraden vondt / een des vpandts principaelste plaetsen aen te tasten / versoeckende des halven / dat de daer toe verepschende middelen / soo gemeene als ongemeene / in tijdts mochten ingebracht / en tot een voroege beldt-tocht gereetschap gemaeckt werden. De H. Staeten Generael nae rypen overlegh haer nae den voorslagh van syn Furstelycke Genaede voegende; hebben oorze gestelt dat niet alleen de oude Vaendelen soo te voet als te paerde verstercki / maer ooch een nieuwe lichtinghe in 't werck gestelt wierdt en dit alles in sulcker stilte / als eenigsints moogelijcken was. Noch had syn Furstelijcke Dooraluchtighepdt daer-en-boven door besendinge aen de Provintien Gelderlandt, Hollandt, ende Uytrecht in 't besonder laeten versoecken / dat sy boven haere gewoonelijcke middelen / diese nevens de andere Provintien te draghen hadden; noch in 't besonder soo veel wilden opbrenghen / daer mede men voor eenighe maenden twaelf dupsent mannen in 't beldt houden konnen / alsoo pets voor had / dat met Godes hulpe verhoopte upt te voeren / en in 't besonder tot bevpdinghe haerder Provintien soude

Ordinari en extraordinari Consenten.

1629. strecken; dat sy tot 't gemeene welvaert ten hunnen lasten alleen toe ghestaen hebben. Echter heeft de werbinge en gereetmaeckinghe deses beldt-tochts soo heymelyck niet konnen geschieden / ofte de Spaensche zijn sulckx gewaer gewoorden / doch sonder te konnen weten waer het geldē soude / eenige meynden op Antwerpen, Breda, Mastricht ofte Hulst, anderen op Lingen en die Overrijnse quartieren / doch minst op 's Hertogenbosch, dan 't waren al maer raetsels: edoch scheen den Bisschop van 's Hertogenbosch hen sulckx alleen vast in te beelden: vermits hy in Januario nae Brussel repst de / om de Eertst-Hertoginne daer van te waerschouwen / als voorsteecker van 't voorneemen des Princes van Orangie bewust zijnde.

Gecommitteerden die met de Prins van Orangie te velde trecken.

Den 20 April.

Den tpt bequaemst en tot den beldtocht voorhanden zijnde; soo hebben de H. Staeten Generael dese nae-volgende Heeren verkoozen / om met zijn Furstelijcke Dooraluchtighepdt op te trecken / en hem in alle voorvallende saecken met raedt en daet by te woonen / als Heer Hendrick van Essen, Raedt extraordinaris des Furstendoms Gelre en Graefschaps Zutphen, &c. Niclaes van Bouckhorst Heer van Noortwyck &c. Eewout vander Dussen Ridder / out Burgemeester tot Delft. Een van de aenwesene Heeren gedeputeerde van Zeelandt, die deselve successivelyck soûden noemen (die geweest zijn de Heeren Symon van Beaumont, en Caspar van Vosbergen,) Adriaen Ploots Ridder / Heer van Oudegein &c. Een van de aenwesene gedeputeerde van Vrieslandt, die de selve successivelyck soude noemen (die volgens geweest zijn de Heeren Eysinga en Veltdriel,) Sweer van Harsolte Landt-Rentmeester Generael van Sallandt en Goossen Schaffer tho Wthuysen &c. respective Gecommitterde ter vergaederinge van hare Ho. Mog. mitsgaeders Olphaert Barentsz. out Burgemeester tot Hoorn. Jacob van Berckem Rembt Jensema Jonckheer en Hovelinck in Homsterlandt, en Johan van Goch Ridder en Tresorier Generael &c. Daer naederhandt noch mede toe gecommitteert zijn de Heeren Pompeus de Rovere Heer van Herdincxfliedt. Meester Jacob van Broeckhooven Burgemeester tot Leyden. Dirrick Bas. Ridder. Hendrick Nobel out Burgemeester tot Rotterdam en Mr. N. van Foreest nevens eenige andere Heeren.

Dit versorgt en alles gereet zijnde / wierdt de vergaederinge (om den

Vpandt

1629. Vyandt te verleyden) op dry plaetsen verordonneert / de eerste aen Schinckenschans, de tweede tot Arnhem in Gelderlandt, en de derde tot Nimmegen, daer alle de Soldaten schepen en kryghs-gereetschappen by den anderen gebracht zijn / syn Furstelijcke Doorlugtigheyt / met syn gevolg uyt 's Graven-Hage daer meede nae toe trecktende. Den ganschen treyn den 27 der selviger maent aldaer by den anderen zijnde; is de algemeyne vergaederinge daeghs daer aen op de Moocker-heyde tusschen Nimmegen en de Grave geweest / 't selvige in dry deelen zijnde waepenen stellende / als inde voor / middel en hinder-tocht; de eerste bestaende in vier Regimenten Francoisen / een Waelen en twee Hollanders / de tweede in twee Duytsche / dry Schotsche ende een Vries Regiment / den hindertocht besluytende vier Engelsche en twee Hollandtsche Regimenten / te samen onder tweehondert veertigh Vaendelen / uyt maecktende by de vier-en-twintigh duysent voet-knechten; yeder gedeelte met syn Paerde-volck versien zijnde / dese onder den Obersten Staeckenbroeck, die onder den Graef van Stirum en de derde onder den Hertogh van Bouillon, sterck zijnde tusschen de vier en vijf duysendt Ruyters / ghenoot-saeckt dien nacht aldaer onder den blaeuwen Hemel te rusten. Laetende vier-en-twintigh Vaendelen volck (onder 't bevel van den Obersten Pinsen vander Aa) ontrent de selvighe Schanse blyven / om op alle voor-vallende saecken / ten dienste van de landen te passen.

Den 24 Aprill.

's Hertogenbosch berent.

Syn Excell. daer wesende / en met 63 stucken geschut versien zijnde / is 's anderen daeghs metten Crieck van den daege voorgetrocken / synen wegh over de Brugge by de Grave neemende / om tot Vellep te vernachten; den Heer Staeckenbroeck met veertigh Vaenen Ruyteren nae 's Hertogenbosch voor-uyt gesonden hebbende; die daer alle aenkomende wegen besettede / den Bosch en Breda in dier voegen van den anderen scheydende.

Den 29 Aprill.

De Spaensche hoorende dat syn Excellentie met der Staeten ganschen macht den Rhyn opgetogen was / vermoededen dat het de Geldersche overquartieren gelden soude; des sy Venlo met sesthien Vaendelen Spanjaerden en Ruremont met seven Vaendelen Italiaenen versaegen; Graef Hendrick vanden Berg meede twee daegen binnen Gelder stil geweest zijnde. Grobbendonck Stadthouder van den Bosch voor 1629.
het synen vreesende / beveelt de Dorpen daer ontrent een meenichte Ruys binnen te brengen; en de Cooplyden / haer in Hollandt van eetbaere waeren te versien (dat tot Creveceur beledt wierdt) hebbende een besettinge van vier Vaendelen te paerde en achthien te voet / bestaende uyt Duytschen en Waelen.

Doch eer met dese vermaerde beleegeringh voortgaen / sal het niet ongeraeden zijn de gelegenthey van 's Hertogen-bosch een weynig voor te stellen. 's Hertogenbosch, ofte den Bosch, in 't Latyn Silva-ducis, van de Francen Bolduc, ofte naer den Duytschen sin Bois le Duc genaempt (een Stadt inde Provintie van Brabandt, eertydts gehoort hebbende onder het Bisdom van Luydick ofte Luyck, de vierden ende laetste van de Hooft-steden van Brabandt. Onder haer hebbende dese Landen als Kempenlandt, Peelandt, Maeslandt en 't Landt van Oosterwyck, daer nevens seven-en-twintig Dorpen onder behoorende de Steedekens Helmont, Eynthoven, Meghen en de Grave) is van Philippus den tweeden Coninck van Spanjen, tot een Bisdom verheeven; en gelegen op een kleyne-waeterbloedt den Deese, twee mylen van de Mase, vier van Ravensteyn, en twaelf van Antwerpen: was ten tyde van Paus Alexander de derden / en Keyser Frederick (bygenaempt Barbarossa) als Godevaert inde Wiege aldaer Hertog was / een seer lustige Bosschagie / hebbende overvloet van wildt / en seer geneuchgelyke vlietende Beecken; so dat desen Hertog en Hendrick syn Soon / als meede hun naervolger / daer veel tydts met de jaght sich gingen vermaecken / daer het syn naem van behouden heeft; is van een kleyn begin tot een stercke machtige Stadt geworden; dan eer het bemuurt en noch open lach / hebben die van Heusden haer welvaert benydende / 't selve ter needer geworpen; doch de klachten daer van ten hooven aen den Hertogh komende / heeft die door scherpe vermaen-brieven bevoolen / van sulcker afstandt te doen / soo dat hy het als doen tot een Stadt verheeven heeft / op dat Brabant aen die syde te beeter tegens de Geldersen soude bevrydt zijn / alsoo hy tegens haer was oorlogh voerende: tot bevorderinge van 't welcke die van Loven, Bruyssel en Antwerpen, daer inden jaere

Hoorte beschryvinge van den Bosch.

1629. 1185 elck een Poort bouwden / sulckx datse allens kens van klepnder tot grooter tegenwoordig schoon / sterck / volckrijck en inde laetste oorlogen een schrik der Vereenighde Neederlanden geworden is. Haer hooft ofte Dom-kerck geheeten St. Jan, is groot en Heerlijck / daer van den eersten steen Anno 1280 soude gelepdt zijn: inde selvige nevens een stichtinge van Canonijcken / zijnde de vermaerde Broederschap / die sy van de Maget Maria noemen; daer nae dese belegeringe en overgaen veel twist-schriften onder de Geleerden van uptgekomen zijn. Hebbende voorts een heerlijck uurwerck en Orgel / van 't welcke meerder by Pieter Bor en Marcus van Varnewyck te lesen is. Het volck aldaer is dapper / strijtbaer / en seer tot den oorlogh geneegen; dan hebben in dese Neederlandtsche beroerten tamelijcken hun deel ghehadt. Doch om kortst hept sullen u van sulckx tot Pieter Bor voornoempt wpsen / en met de beleegeringe voort-baeren.

P. Bors beschrpvinge van 's Hertogenbosch Lib. 1.

Syn Princelijcke Excellentie met der Heeren Staeten krijghs-maght nae 's Hertogenbosch voortreckende / is den laetsten April / des naemiddaghs ten drp uuren daer voor-gekomen / met hondert vier-en-dertigh Vaendelen leger-plaetse tot Vucht neemende / 't hups te Heyms aldaer syn Herberge zijnde: Graef Ernst Casimir van Nassauw, Stadthouder van Vriesland met 50 Vaendelen en 12 stucken geschut tot Hintum; en Graef Willem van Nassauw, Gouverneur van Heusden, met 32 Compagnien en negen stucken het spne tot Orten verordonneerende.

Den 1 May. Syn Genaeden de Heere van Brederode daer nae met ses-en-twintigh Compagnien en thien stucken naer Eynckendonck ontrent de Petler Schans sendende: Pinsen vander Aa met het opgeboden volck tot noch toe by Schinckenschans aen den Rhijn leggende / en mede in 't leger gekomen zijnde / wierdt met eenigh volck tot Deuteren gelepdt.

Den 11 ditto. Staeten leeger voor 's Hertogenbosch. Den May in deser voegen voor den Bosch geplant zijnde / treckt men aen 't arbepden / om de legerplaetsen af te strecken / die met schansen / borst-weeringen en grachten verseckerende; by-thien-hondert Boeren / uyt Gelderlandt op-ontbooden / tot den arbepdt in 't leger gekomen zijnde. Die van binnen desen ernst siende / sitten niet stille / versien haer wercken / planten het geschut / en doen alles wat tot tegenweer van nooden is / met by-pf ofte soo andere willen acht hondert mannen uyt Breda (die slupps-wijs inquamen) versterckt. Den Prins van Orangie bewust zijnde / dat voorby Deuteren door gekomen waeren / doet 't selvighe besetten / en met eenige wercken versterecken / om het voorder in ende uytkomen te beletten: noch verstaende dat de Spaensche soo inde Over-geldersche landen / tusschen Ruremonde en Venlo op Rovers-heyde; als by Diest eenighe bergaderinge van volck maecken / doet seer arbepden en 't leger in goede verseeckeringhe brenghen / soo dat den sesten dagh bequaem was syn vpanden tegenstant te doen. De duyte 't leger wegens de quade wegen pramende / en een goet getal Boeren soo uyt Hollandt als de Veluwe daer noch aenghekomen zijnde / maecken door het water eenen Dijck / met een borstweeringe versien / loopende van Vucht op Deuteren nevens Grobbendonckx Vogel-hop heenen / die men daer nae den Hollandtschen-dyck noemden; zijnde over-al wel met wacht-plaetsen versien / een werck dat onmooghelijck scheen in soo korten tijdt te weegh te konnen gebracht te werden; die allenskens verst waert wierd: daer nae wierden de Revieren de Dommel, Dormale, en de Aa toegedampt / soo dat het water om 't leger heen liep / dat 't selvige seer sterck maeckte; doen besteet men de Schiet-schansen / daer van men den 20 May de eerste schooten op de Stadt en Schansen deeden: 't leger nu in zijn volle begrabinge teghens den bupten vpandt leggende / danckt men de op-ontboden hupslupden af / peder nae syn woonstede sendende / en te mets bordert men de loop-graven tegens de Stadt; die om sulckx te beletten / somtpts een uptval deeden; als naementlijcke des nachts den 12 May / komende met twee Chaloupen tot onder de leger-plaetse van Graef Ernst Casimir, in meeninge eenighe bouragie paerden te lichten: dan wierden doen / als oock den 15 ende 18 daer aen soo onthaelt / dat niet wisten hoe inde Stadt weder geraecken souden; 't selvige met eenige schooten uyt de Stadt betaelende.

Redouten. Bateryen. 't Quartier.

Nicolaes Smeltsinck, een Oostenrijckx Edelman / boerende een Vaen Paerden / Stadt-houder der Over-Yselse Steeden en Voor-sitter inde krijghs-raet / een nuchter man / van syn jeuget aen niet als waeter gedrone-ken hebbende / en nu ter ouderdom van ontrent de acht-en-sestigh jaeren

President.

1629. Smeltsinck in 't leger van sieckte gestorven.

gekomen zynde/ schielycke sieck worde is alhier overleeden / daer syn Excellentie en alle Heeren seer rouwig om waeren / hebbende over de ses-endertigh jaeren in 's landts dienste geweest / des het Lichaem naer Heusden gevoert is (om aldaer in 't Graf van den Heer Olivier vanden Tempel zal. ter aerde gestelt te werden) van syn Princelycke Excellentie / Graeven Ernst en Wilhelm van Nassauw, nevens alle Heeren / Ritmeesters en Obersten tot buyten het leger gelepdt zynde. Onderwylen is men besigh de dry Schansen Isabella, de kleyne ofte St. Antonis en de Petler (als voor-burgen der Stadt) met loop-graven te naederen / schiet-schansen daer tegens op te werpen / en alle blydt aen te wenden die te dwingen / also sonder deselbigen de Stadt niet konde verobert werden.

Bateryen.

d'Aertshertoginne denckt op ontset.

d'Aerts-Hertoginne Isabella, dese belegeringe tot Brussel verstaende/was met de haeren seer ontstelt/ des Posten na Spanjen senden/ en doet haer krygsraedt vergaeren / daer Graef Hendrick vanden Bergh meede verschynt / en tot Veldt-heer van 't Spaensche legher verkoozen wordt (eerst met de oydere des Gulden-vlies beschoncken zynde) tot optocht van 't welke men ten hoogsten bevindt de geldt-middelen te ontbreecken / die de georderde Geestelyckheydt aldaer ten deele mildelyck verschaffen / en in handen der Nederlandtsche Heeren leeveren.

Den Prince van Orangie, de Spaensche raedt-slaegen niet onbewust / ook van 't vergaederen haerder macht kundtschap bekomende / als dat van meeninge zyn haer in de Lange-straet te legeren / met insicht om inde Hemertsche ofte Bommeler-waerdt te geraecken. Dat ook tot haerder hulpe thien Regimenten te voet / nevens dertigh Vaenen Ruyteren Keyserschе in 't lant van den Bergh aen-gekomen waeren / doet 't selvighe de Staeten van Hollant weten; met versoeck dat met de lichtinge der ses duysent beloofde Waertgelders mochte ge-ylt werden.

Den 1 Junij.

Bateryе.

De loop-graeven en naederingen te mets voortgaende / deeden die van de Vuchter ofte Isabella-schans met twee hondert mannen een uyt-val / in meeninge de Fransche schiet-schans te bekrachtighen / dat haer misluckte / gedwongen zynde met veel dooden te rugge te keeren / die van buyten een Hop-man nevens vyf ofte ses Soldaeten verliesende.

1629. Den 3 Junij.

De Schiet-schanse in 's Princen leeger-plaetse vaerdigh zynde / heeft men op Pincxter-dagh met ses halve Cartouwen / daer van op de stadt beginnen te speelen (des die de Pincxter-bloem genaempt wierdt) die niet vergaeten te antwoorden.

Den 4 Junij.

Den Dommel ofte Dormale en de Aa (Rivierkens door den Bosch loopende) op gestopt zynde / verspreyde 't waeter hem over 't landt als een Zee / des beraempt wierdt een Dyck door te steecken / en 't selvighe also door twee (ten dien eynde) gegrave graften om 't leeger te leyden.

Den 5 Februari 1000 vermoort.

Om dese vermaerde beleegeringe te besightigen / quam daegelyckx veel nieusgierigen derwaerts; onder welcken de Heer van Chastillon uyt Vranckryck meede geweest is / seggende hem noch dry-hondert Fransche Edelen te sullen volgen (daer van eenige voorgaven de moort van de Heer van Breaute te willen wreecken /) die meest al geduurende de beleegeringhe goeden dienst deeden.

116 Metale stucken in 't leeger gebruyckt.

Alle de Schiet-schansen in 't leeger vaerdigh zynde / bevondt men die met hondert sesthien meetale stucken versien / behalven de mortiers en stucken op de Pleyten leggende. Des Vyandts optocht en voorneemen vernoomen en dagelyckx verwacht wordende / doet den Prince van Orangie dry ofte vier Vaenen Ruyteren in de Bommeler-waerdt trecken / versoeckende met een aengenoomen te werden twee-hondert Bootsgesellen / om syn overtocht met Chaloupen op de Mase te beletten.

Contrescharp.

Den 12 Junij. 1629.

Corteguarde.

Travers.

De beleegerden de buyten-weeren / om de graften van 't Hoorn-werck voor Isabellaes-schanse verlaeten hebbende / soo verstondt men uyt een overlooper datse inde selvige ses Mynen gemaeckt hadden / des men 't selvighe Hoornwerck (veertigh roeden lanck zynde) met graven voor-by liep / om aen de Schans selver te geraecken / daer een gracht van achtentwintigh voeten om bonden; op welcker voet een Wacht-plaetse gemaeckt wiert / om onder desselfs beschermingе over te geraecken. Die nae de kleyne-schans St. Antoni liepen / wierden met een dwars-grabinge gestut; des twee Mortieren in de loop-graven gevoert zyn / om met den eenen inde groote en den anderen inde kleyne-schans eenige Granaeten te werpen / die haer werckinge wel deeden / voornaementlycke

inde

1629. inde groote / zijnde een in een Hopmans-huys gevallen / in 't welcke vier tonnen Busselkruyt en ontrent de hondert handt Granaeten aengingen / dat geen kleyn geschay en ellende veroorsaeckte. Dese beleegeringe wegens den grooten weer en tegen-weer seer berucht zijnde / wordt van Frederick Coninck van Bohemen meede besocht / van syn Princelijcke Excellentie / inde loopgraven / en om alles te besightigen gelepdt zijnde. Met de loop-graeven aen de grachten van de twee Schansen geraeckende / begint men gereetschap tot de Galderyen (om met de selvigen daer over te koomen) te maecken / die soo swaer begreepen wierden / datse voor een geschut koegel bevryd waeren.

Granaten inde Schansen gewerpen.

Den 25 ditto.

Graef Hendrick van den Bergh komt met de Spaensche macht ontrent het Staeten legher.

Graef Hendrick van den Bergh met de Spaensche dertigh duysent vechtende mannen sterck / en van alles wel versien inde Lange-straet leggende / bekompt men des avondts tydinge dat hy op gebrooken was en nae Vlymen quam; des het Staetsche leger den ganschen nacht in waepenen zijnde een waeckent ooge daer op was houdende. Den Graef van den Bergh daer om herswervende / nemen het Huys te Boxel in / hermaeckt soo wel daer / als te Heeswyck de afgebrooken bruggen / om soo tot Hintum te komen; vertoont hem diversche repsen voor 't leger / voornamentlijcke des nachts op twee verscheyde oorden / als tot Vucht en tusschen de leger-plaetsen van Graef Ernst en de Heere van Brederode; op de eerste met groote bravade aen komende / meynt daer door te breecken / dan op hem uytgevallen zijnde / geraeckt de Ruyterye aen 't schermutseeren / dat de Ritmeesters Mauve aen der Staeten syde / en Vereycken by de Spaensche met de doodt mosten besuuren / het geschut mede geen kleyne schade daer onder doende. Van Graef Ernst en Brederode ook wel ontfangen zijnde / waren gedwongen met groot verlies te rugge te keeren: doch op een derde plaetse niet leedigh staende / vermeynden den toegedamden Dommel door te steecken / door eenighe Boeren derwaerts gelept zijnde / die 't dyer-dagen daer nae met de Galge mosten bekoopen: maer inde Maene-schyn met het herstellen des Overstens Cicils tenten misleyt / meynende op een verkeerde wegh te weesen / des genootsaeckt waeren onverrichter saecke te rugge te keeren.

Den 3 Julij.

Daer hy soeckt door te breecken.

De Staeten syn Excellensis dyer bespeurende / en dat hem te seer (soo op de schiet-schansen / als inde loop-graven) waeghde / hebben hem met schryven seer ernstlijcke gebeeden / voorsichtigh te zyn / en syn persoon om den dienst des landts te spaeren / andere vertrouden tot sulcks te gebruycken: dan bequamen door hun gemachtigden tot antwoort / dat hy de Staeten voor haer groote sorghe seer was bedanckende / en op 't aenbrengen van anderen alles niet konde laten staen / dat hem ook soo niet en waeghde / als den roep wel ging.

1629.

Van den 2 Julij.

Met het overbrengen van de Galderyen doende zijnde / komen die van Isabellaes-schans hondert sterck / in twee hoopen verdeelt / uytvallen / een van hare belegeraers wacht-plaetsen verooverende en de Galderye tot tweemael in brandt steeckende / dan wierden soo ontmoet / dat gedwongen waren / behalven die dupten de wercken geschooten wierden / thien mannen doodt achter te laeten.

Den 9 Julij.

Redoute.

Syn Excellentie met den Leghermeeter Parceval inde loop-graven leggende / kompter een koegel geen handbreet by syn hooft heene gevlogen / soo dat als doen geen kleyne perijckel liep van geschooten te werden.

Ingenieur.

Den Prince van Orangie in perijkel.

De gewisse tydinge / van dat de Keyserschen met eenige duysenden te voet en te paerde / op dese landen af quamen / daegelijcks vermeerderende; soo heeft den Prins der Staeten Volmachten voorgehouden / ofte niet noodigh was / hun principalen aen te dienen den noot daer men in souden komen te verballen / by aldien men sich noch niet van een goet leger versorghde / bestant om de vyanden het hooft te bieden; daer toe voorslaende het volck van den Oversten Morgan, Ferents en anderen tot het ghetal van ses-duysent ofte soo die te verre waeren / dat men het volck dat voor den Koninck van Sweden in Oost-Vrieslandt gevorven wiert / voor dry ofte vier korte maenden in dienst souden trecken / niet twyffelende sulcks soude ganck hebben / die ten dien eynde Ewout vander Dussen en Olphart Barentsz. upt de haeren nae den Hage sonden.

Syne voorsorge.

Den Spaensschen aenslagh op 't huys te Gennip.

Onderwylen hadden de Spaensen een aenslagh op 't Huys te Gennip, dat hun met verlies van eenigh volck misluckte: haer leger tot Boxel leggende / daerden brandt in des Graven vanden Berghs behuysinge geraeckte / soo dat geen kleyne perijckel liep / vermits het

1629. Pauillion boven syn hooft verbrande. Daer noch leggende / en geen kans siende om de stadt te helpen / sent eenig volck onder den Obersten Foucax nae den Rijn / om hun by Lucas Cayro te verboeghen / in meeninge den Yssel te passeeren / en inde Velue te gheraecken; eenige dagen daer met het gansch leger volgende; den Aertz-Hertoginne eerst syn doens verwittight hebbende / schrijft aen Grobbendonck binnen de Stadt door een Boer; dit volgende.

Den 17 Julij. Graef Hendrick vanden Berg verlaet den Bosch / treckt over Rijn.

Dat het hem onmooghelijcken was syn vyants wercken te overweldigen, leggende te sterck begraven, des geraeden vondt te vertrecken, hem met de Keyserlijcke macht te vervoegen, verhoopende soo yets merckelijckx by der handt te neemen, daer door syn vyandt gedwongen soude syn de Stadt te verlaeten.

Dan den Boer onderschept en ghevangen zijnde / wierdt den Brief syn Excellentie overgeleevert / die de selvige aen de Staeten Generael gesonden heeft; daer by voegende dat van gevoelen was / dat het van den Berg, op de Grave gemunt had / hoe wel 't ock op Gennip, Ravensteyn ofte hooger aen vallen konde / des voort vijf vaendelen volckx nae Ravensteyn, dry binnen Gennip, en een nae Thiel gesonden zijn; de Bommelerwaert ende andere plaetsen wel beset blyvende.

Gelegenthept van de Stadt Grave.

De Stadt Grave daer men meest voor vreese de / is gelegen in Brabant, op de slincker-syde van de Mase, zijnde de Hooft-stadt van 't landeken van Cuyk, hoewel het eertijdts onder Gelder behoorde / leyt twee mylen van Ravensteyn, vier van 's Hertogenbosch, is sterck van gelegenthepdt / doch door kunst noch stercker gemaeckt / soo dat het tegenwoordigh onder de sterckste Steeden der Neederlanden wel magh ghereeckent werden / is Maximiliaen Graef van Buuren verpant geweest / en daer nae by Wilhem van Orangie, (syn eenighe Dochter getrouwt hebbende) gekoft / die 't soo lange beseeten heeft / dat het van de Spaenschen verovert wierdt / en daer nae by syn Soon Maurits weder gekreghen is.

Inden Jaeren 1586 ende 1602.

De Staeten van Hollandt van 't selfde gevoelen zijnde / senden dupsent tonnen Meel derwaerts / toch aen twee partyen; de eerste met een bybeleydinge van Soldaten / nevens een Staten boode 't Schip onderweeghen vast raeckende / en een van de Soldaeten gemist zijnde / kreegen de Schipper en Boode vermoeden / dat hy verloopen was / om de Spaenschen hun gelegenthepdt bekent te maecken; des raedtsaem vonden 't Meel met schuytjens te licht / om 't schip blot zijnde / voort te brengen / dat niet te vergeefs was / want de Spaenschen ontrent twee uuren daer nae in goeder getaele aen quamen trecken / den Vogel haer ontvlogen zijnde. 1629.

Convoy.

Tot noch met het over-brengen der Galderyen besigh zijnde / is 't selvighe op heeden gelückt / de Franschen onder den Hertog van Candele de haeren voor de Groote ofte Isabellas-schans, en de Engelschen voor S^t. Anthoni-schans: in meeninge het eynde met rijs en aerde te dempen. Den 17 Julij.

De Heer van Dieden des nachts in de loop-graeven voor Ysabellas-schanse de wacht hebbende / doet des morgens ten dry uuren een man oberklimmen / om te besightigen hoe sterck de Spaenschen daer binnen zijn mochten; die sulckx siende / meynden van de ganssche wacht overvallen te werden / des onder 't Bol-werk een Mijne laten springe / die tot haer nae-deel sulck een openinge gaf / dat Dieden met sestigh musquettiers een aenval daer op doet; en met kleyne moeyten veroverde: daer binnen zijnde / bevindt 't selvighe soo af-gheschoten / dat noch bequaem was een langen tyt beschermpt te werden / sonderlingh desen nacht / vermits een Soldaet slaepende in de Schans ghevangen / verklaerde vier Vaendelen volckx daer in geweest te zijn: daer wierdt in bevonden een kelder met Ys / Wyn / Bier / Broodt / Speck / en veel Geweers / door het vluchten achter gelaeten. Den 18 Julij. De Schans Isabella verovert.

Die van S^t. Anthonis of de kleyne Schants siende dat het haer beurt nu worden soude / laeten des morgens ten dry uuren een mijne springen / haer ter vlucht nae de Stadt begeevende / daer die van de dwers-graevinge hun in volgen / beyde niet gesint zijnde het gewelt haerder vyanden te verwachten: syn Excellentie in het naederen met graeven nae de andere voor-werken volhardende. Den 19 Julij. Als mede S. Antoni Schans. Travers.

Graef Hendrick van den Berg met het Spaensche leeger van Boxel vertrocken en tot Moock aen de Mase gekoomen zijnde / slaet daer een brugge om de selvighe te passeeren; Dulcken, nevens den Stadthouder van Lingen met eenige ruyters en vyer-roers / nae den Yssel voor uyt sendende / diese beneeden Yssel-oort tot Westervoort door hulpe eens

1629. Overkomste der Spaenschen op de Velue.

eens Veermans soone / met Sloepen over geraecken. Inde Velue zijnde / en de tydinge daer van tot Arnhem komende / zijn een Engels en Schots Capiteyn met eenigh volck derwaerts getrocken / in hoope het voorder overkomen te beletten / dan quamen te laet / vermits de Spaenschen reets doende waeren met haer te begraeven / en geraeckten aen schermutseeren / daer den Engelschen Capiteyn (Dablis) nevens eenige anderen doodt bleevende / de Spaenschen haer poste behielden. Den Graef van den Berg dese nieuwe maere ontfangende / en met syn leger by Wesel over Rhyn getrocken zijnde / verhoeght hem by de Keyserschen / hem tot versterckinge toegesonden / eenige hulpe naer den Yssel voor uyt sendende.

Graef Otto Herman van Stirum op des vyandts vertreck met eenigh volck uyt het leger tot bewaeringe van de Betuwe gesonden zijnde / en des vyants overkomste op de Velue vernoomen hebbende / treckt met 23 Vaendelen te voet en eenighe paerden derwaerts / in meeninge van de Spaenschen te rugge te dryven / dat anders uyt viel / vermits die achter een ryswaert leggende / groote schaede onder syn paerde-volck deeden / dat het voet-volck te rugge doet depsen ; de Spaenschen meede eenighe gequetsten hebbende / als haren aenvoerder Lucas Cario en anderen.

Graef van Stirum verliest eenigh volck.

De Spaenschen inde Velue voet bekomen hebbende / en den Graef van den Berg gereet zijnde met 't gansche leeger over de gelepde Yssel-brugge te trecken / baldt men aen 't krackeelen / eenighe wilden men souden naer Aernhem , gaen / en soecken 't selvighe te beroveren / om daer door Rees en Emrick van de Staten af te snyden / eenige van daer voorts op Wageningen en Rheenen steedekens lichte te beroobeven / zijnde naer haer meeninge de eenighe middel om in de Betue en soo inde Bommelerweert te geraecken / en 's Hertogenbosch te ontsetten. Anderen meynden men behoorden Doesburgh Deventer of Zutphen (steeden van gewichte / doch qualyck en versorcht en besettet) te belegeren. Veel verstonden tot rooven en alles voor de voet af te branden / om de Staeten alsoo te verschricken / en den Prince van Orangie van den Bosch af te trecken. Eenigen die veerder saegen gaven voor / men behoorden de steeden aen de Zuyder-zee geleegen aen te tasten / om daer door Amsterdam inde uyterste benauthept te brengen / en de voet vast geset hebbende / van Duynkerken te water hulpe te soecken. Doch des Graven van den Bergs meeninge was hem eerst van de Brugh en Yssel te verseecheren / om aen lyfs en kryghs-nootsaeckelyckheeden geen mangel te hebben. De Heeren Staeten Generael des vyandts komste op de Velue verstaende / beslooten alles by te setten / om de Spaenschen 't verder intrecken te beletten ; als mede syn Princelycke Excellentie / ten dien eynde Adriaen Ploos Heer van Oudegeyn &c. met geloof brieven nae Utrecht sendende / om aldaer syn Furstelycke meeninge ten dienste van de landen te openen / en in 't werck te stellen / by aldien de Spaenschen de Velue dieper quaemen in te trecken ; dat volbracht hebben / is weder nae 't leeger gekeert / syns verrichtinge verhael doende ; daer op hy voorts weder derwaerts / en nae den Hage aen de Staeten Generael gesonden is / doende in haere vergaederinge syn Furstelycke voorstel : op welcke goet gevonden is / datmen volgens de beraeminge synder Excellentie / een goet getal volcks / alreede gelicht en noch te lichten binnen Utrecht versaemelen souden / om aldaer een leger te hoop te brengen / en 't selvighe te gebruycken daer den noot soude moogen verepschen : Des aen de Heer Raetsvelt , (tot Enckhuysen zijnde) geschreven wierdt / dat hy het kryghs-volck / daer aen gekomen (staende ten deelen onder den Obersten Morgan) voorts nae Utrecht overscheepen soude. Sonden meede naer Emden , om den Obersten Valckenburg , met de synen oock derwaerts te doen koomen : noch wierden vyf duysent Soldaeten uyt de besettingen gelicht / en daer nae toe gesonden ; welcker plaetsen met Hollantsche Burgers weder beset wierden ; sulcks dat men in korten tyt een macht van vierthien ofte vyfthien duysent vechtende mannen te samen sach komen / daer de Heer van Brederode het gebiedt over had. Oock lieten sy tot Amsterdam door haer Commys Kien op kopen twee-hondert dertigh lasten Rogge / welcke inde Over-Yssele steeden verdeelt wierdt. Desgelyck wierdt Graef Ernst van Nassauw , met acht Vaenen paerden / en vyf-en-vyfstigh te voet uyt het leeger nae Aernhem gesonden / soo dat hy daer nu sterck soude zijn hondert vyf-en-dertig Vaendelen te voet / des men daer oock by leeger liet verkondighen.

1629.

Den 25 July.

De Staten stellen haer tot tegenweer.

Den 27 ditto.

Den 31 ditto.

1629. De Spaensche op de Velue zijnde / en haer Brugge tot Westervoort slaende / maecken de Staeten eenighe begravinge aen Ysseloort ; senden nae Doesburg , noch thien / booven de dry daer binnen liggende Vaendelen / gebieden alle de graenen in te haelen. Noch geeft syn Excellentie ordere twaelf hondert mannen van de West-Indische / en vier-hondert-veertigh Bootsgesellen van de Oost-Indische Compagnie / ten dienste van de lande (met bewillinge) te lichten. Daer wierdt oock sesthien nieuwe Vaendelen Schotten / achthien-hondert ses-en-tachtentigh koppen sterck / onder den Oversten Georg Hey voor vijf maenden in dienst genoomen / en in 't leeger voor den Bosch gesonden.

Den 22 Julij. Posten gestelt. Gedurende desen inval / en beleegeringe wierden by den Raedt van Staete over al Posten gelepdt / soo dat men inden Hage in negen uuren van Aernhem en acht uuren van voor 's Hertogenbosch tydinge konden bekoomen.

Den 27 Julij. Des anderen daeghs 's avondts quamen in 't leeger de Heeren Rantwyck , de Rovere , vande Camere , Baersdorp en Overlander , volmachten der Staeten Generael / om syn Excellentie aen te dienen / dat haere Moogentheeden beslooten hadden / niet tegenstaende des Vyandts inbreuck / in de beleegeringe te volharden / en die in geenderhande manieren te verlaeten ; des men dagelyckx met graven voort boeren / dat wegens de swackte des volcks nae wensch soo niet en geluckte / en wat meer tyt most meede toe gebracht werden.

Stantvastigh voornemen der Staeten.

Den 28 ditto. De Spaensche haer nu van den Yssel verseeckert hebbende / trecken met eenighe volck te voet en te paerde de Velue in / alles voor voets afbrandende : komen des avondts voor Aernhem, doende vijf ofte ses Canon schooten daer op ; wycken op den Mussenberg , alles tot dicht onder de Stadt het vier te besten gevende ; soeckende die nacht met thien ofte twaelf by hebbende Chaloepen in de Betue te geraecken / dan alles wel beset vindende / dorsten 't selvighe niet waegen. Een ander party was nae Isendoorn , datse met verdragh inkreegen / eerst twee stucken daer voor geplant hebbende. Daer zijnde doet den Graef van den Berg alle Schouten op de Velue beschryven / om het branden af te koopen / haer daer toe acht daegen tyts gevende.

Des Spaensche voornemen op de Velue.

Den 31 ditto. 't Keysers volck onder de Graeven Jan van Nassauw en Monteculi aen den Yssel-kant gekomen zijnde / trecken over de gemaeckte Brugge / die daer nae opgenomen nae beneeden gevoert en tot Spanckeren weder gelepdt wierdt / twaelf halve Cartouwen in ponten volgende / sonder dat men haer voornemen weten konden ; eenige gaven uyt dat het op Deventer gemunt was / des noch dry stercke Vaendelen nae Zutphen gesonden wierden : dan een onderschepten Brief van den Graef van den Berg , luyde / op de Velue, Doesburg , Deventer en Utrecht ; en met een ander leger op Groningen ; en met het derde den Bosch te ontsetten / en een eynde van den Oorlogh te maecken ; sulcks dat haer meeninge scheen de Staeten aen alle oorten gelyckelyck te overrompelen. 1628.

Uytval den 30 ditto. Onderwylen sitten de beleegerden inden Bosch niet stil / doen des morgens vroegh met Chaloepen en Schupten een harden uytval tegens 't naederen van den Overssten Pinsen , in meeninge de synen uyt haere begravinge te jaegen / dan de schilt-wacht haer gewaer wordende / en alarm maeckende zijn soo ontfangen / dat met verlies van eenighe van de haeren te rugge wycken mosten : welcke schaede sy des anderen daeghs aen een anderen hoeck hoopten te vergoeden : komen des naemiddaeghs ten vier uuren vyftigh sterck met dry Schupten te voorschyn / in meeninge van eenige gevangenen te bekomen / maer wierden uyt de groote Schans beset / soo dat haer Schupten nevens een gevangen inden loop laeten mosten / vroet zijnde dat door 't waeter slodderende in behouden haven geraeckten.

De Prince van Denemarcken in 't leger voor den Bosch. Ten desen tyde quam het Staeten leger besoecken Prins Ulderig , des Coninckx van Denemarcken Soon / gesint zijnde daer een tyt te blyven / des syn tenten in des Prince van Orangies leeger-plaetse dede opzechten. Desgelyckx stelden de H. Staeten een algemeyne Bid en Vastendagh in / om Godt de Heere den segen en welstant haerder waepenen af te smeecken.

Den 1 Augusti. Terwylen de Betue wel beset bleef / daer de Spaensche het oogh gestadigh op hadden / soo disputeert men voor den Bosch heevigh om de Canalie zijnde een machtigh sterck werck / van boomen en aerde te samen geblochten / en moeyelyck te ondermynen / tusschen de Schansen en de Stadt leggende ; daer ter wyle de Myne gereet

Den 4 ditto. was /

1629. was / de Bies-brugge oberghebracht werdt; dese gesprongen zijnde wordt bande bywillige Franschen stormender handt in genomen / maer by ghebreck van hulpe weder verlaeten / in 't vluchten eenige doodt blyvende: des weder een nieuwe Mijne vaerdigh gemaeckt is / die men daer nae deden opvlieghen / soo dat die van de Stadt deselvige verlieten / en by de Staetsche beset wierdt / daer voorts een schiedtschanse van acht stucken op maeckende / om de Stadt en haer muuren daer door te krencken; zijnde daeghs te vooren upt de stadt een komen overloopen genaemt Capitevn Compaengne / leggende onder des Stadt-houder Grobbendonckx Regiment / die daer niet wel te vreeden in was / vermits hem veel gehevmenissen des Stadts bekent waeren; welcke verklaerde aen syn Excellentie / datter inde Stadt wevnigh Busse-crupt meer overigh was / en veel volckx geschooten wiert / dat mede de Granaeden groote schrick en schaede onder de Burgers veroorsaeckten. Welcke gelegenthevdt Grobbendonk waerneemende / doet die Burgery vergaderen / voorslaende van de Vuchteren-dyck af te supden / en de huysen alle af te breecken; daerse haer onwilligh toe toonden / seggende hebben de Schansen en Bupten-wercken niet konnen teghen houden: wat sal dese af-snydinge doen / 't is beter dat wy onse huysen en erven houden. Eenige daeghen daer nae weder by een geroepen zijnde / sloegh voor eenige upt den Geestelijcke Krijghsraet en Burgeren te verkiesen / die macht souden hebben / sulcke gebouwen af te breecken / als haer tot bescherminge der Stadt souden noodigh achten; dat echter geweygert wierdt / welcke weygeringe hy schriftelijcke versocht / doch voor oproer vreesende / bleef alles achter.

Den 8 Augusti. Baterye.

Overloopers.

Alle de Stadts bupten-wercken op een halve maen nae aen de Vuchteren-dyck spde verobert zijnde / wierter goet gevonden die aen de slincker handt te laeten leggen / en recht nae een van de Bolwercken te loopen / daer toe eenige Schans-korven op de kant van de Stadts graft gestelt / en een Galderye / om in vierthien daeghen gereet te wesen / aen Capitevn Biel voor 8000 guld. aenbesteet wierdt; des nachts te voozen / dry onderschepte vrieden (soo van den Stadthouder Grobbendonck, Geestelijckheyt / als den Raedt van de Stadt aen de Eertshertoginne) syn Excellentie overgeleevert zijnde alle haer groote noot te kennen gevende.

Den 12 Augusti.

Onderschepte vrieden.

De Keyserschen nevens de Spaenschen inde Velue geraeckt zijnde / verdeelen haer in dry hoopen: als Erost Grave van Montecuculi met 10 ofte 11 dupsent mannen te voet / 30 Vaenen paerden en 10 ofte 11 stucken geschuts nae Amers-foort. Den Grave van Salasart nevens den obersten Dulcken met gelijcke macht nae Hattum. Het derde tot bewaeringe van de Yssel-brugge gelaeten zijnde.

1629.

Die van Amersfoort voor een belegeringe beducht en seer swack zijnde / sonden hare Volmachten na Uytrecht, om haer swarigheeden bekent te maecken en met een hulpe te versoecken / dan kregen daer geen anderen troost als voorschrvvinge / om sulckx in 't leger by den Prince van Orangie te bevorderen / dat nae veel mopten noch 't eeniger maeten upt Hollandt bequamen: met een seer aenhoudende dat men een begravinge van haer stadt naer de Grebbe maecken soude / dat te laet by den handt genomen wierdt; dan men ving aen te stercken de Vecht (zijnde een Revier ofte Spruyte die upt den Rhyn door Uytrecht inde Zupder Zee is loopende) van den Hinderdam by Wesep tot aen de Vyterschе-baert / daer meede Hollandt en het ganschе Neederstricht bevrydt waeren. Ock wierdt aen die van Amersfoort versocht dat men het ingeblughte kooren upt haer Stadt verboeren souden / om of verobert wierden / haer vyanden daer niet meede te stercken dat ock nae veel mopten toegestaen / doch te laet in 't werck gestelt wiert / alsoo de vyanden onderwijlen tot Barnevelt gekomen waeren / en des morgens berunt wierden.

Die van Amersfoort vresen voor belegeringe.

Den 12 Augusti.

Dese Stadt soo genaemt nae het Revierken de Eem daer op geleeghen / is een goede gesonde wel geleegen bewoonde doch swacke plaetse / hebbende veel treffelyck musyck meesters voor gebraght / haer inwoonderen seer tot den oorloge geneegen zijnde / volgens 't getuygenisse der Historien.

Den 13 Augusti.

De saecken dus staende / en de Stadt met ses Vaendelen te voet en een te paerdt / nevens vijf-dupsent ponden pulver versien zijnde / kompt de Grave van Montecuculi daer voor / syn volck des morgens ontrent ses uuren sich ontrent de Galge aen 't hangen van den bergh vertoonende / daer de rupterye van de Stadt / om te scher-

Dat haer te beurte valt.

mut-

1629. mutseeren op uyt vielen / doch te met daer stercker vooz komende verdeelden haer leeger-plaetsen; de Graeve de syne op Rambroeck en den Wittenbergh neemende; tegens den middagh een Trompetter inde Stadt sendende/ dan bequam geen antwoozt / sulck dat het geschut liet planten / met Cogels van 12 en 24 ponden schietende / daer die van binnen weder op antwoozden: des naemiddaghs ten dry uuren / is weder een Trompetter vooz de Stadt gekomen / die ingelaeten en op 't Stadt huys gebzaght wierdt / daer hy aen de Regeerders een Bzief van de Graef van den Berg, den 11 Augusti tot Dieren geschreeven / overleeverde / waer van den sin het volgende was.

Quartieren.

Schryvens van Graef Hendrick van den Berg aen die van Amersfoozt.

Dat de Koninclijcke Majesteyt hem op geleydt had, syn Velt-leeger in dese Neederlanden te gebieden, by 't welcke de Keyser syn macht onder den Grave van *Montecuculi* meede gevoeght heeft, om hunne vyanden op alle manieren nae behooren af breuck te doen. En des halven op de *Velue* gekomen zijnde, *Montecuculi* nae haer Stadt gesonden had, om deselvige weder onder des Koninckx gehoorsaemheyt te stellen, met expresse last tegens haer niet als met beleeftheyt te handelen, goede voorwaerden te verleenen, niemant overlast te doen, maer alleen daer een tamelijcke besettinge in te leggen, soo verre sy het gewelt niet en verwachten: in welcke geval. le het aen hem niet staen soude, maer genootsaeckt zijn, hun nae des Graven wille te moeten buygen, 't welck lichtelijck tot hunner ondergang konde uytvallen, des hun uyt goeder geneegentheyt wilde raeden, wel op haer saecken te letten, om alles ten besten, haerder ingesetenen te beleyden, hem voor 't syne hier meede gequeten hebbende. &c.

Den Bzief geleesen en den inhout daer van verstaen zynde / is den Trompetter met dese uytstellende antwoozdt te rugge gesonden; Dat dit saecken van swaere gewichte waeren, sulckx dat tyt van doen hadden, dat met den Kryghs-raedt te overweegen, en dat met den eersten antwoordt souden senden. Onderwylen naederden de beleegeraers de Stadt / haer niet ontsiende tot aen de Hamepe te komen / soo dat die van de Stadt uytvielen / haer te rugge dzyvende: alle hupsen en andere buyteberhinderinge in brandt steeckende.

De Regeerders / den Stadt-houder en andere Bevelhebberen van 't krygh's-volck op 't Stadthuys ontboden / en haer afgebzaeght hebbende / of se moet hadden de Stadt tegens haere vyanden te beschermen; soo versochten die eerst 't krupt en andere krygsnootdzuftigheeden te besightigen; 't welck gedaen zynde / en de Stadts swackheyt oberwoogen hebbende / dat ock maer vier klepne metaele stuckxkens / sonder Busschieters binnen hadden / oordeelden die niet houwaer/ veel min vier-en-twintigh uuren / jae dien aenstaende nacht te konnen beschermen; soo dat raedtsaem gevonden wiert in tyts met haer vyanden te berdzaeghen. Eenighe burgerlycke Bevelhebberen desselven boven onthooden / en sulckx haer te kennen gegeven zynde / waeren met dat beslupt niet wel te bzeeden; des haer de Regeerders nae de krygh's-oversten sonden / die by haer voozige mepninge bleeven: Soo dat goet gevonden wierdt / dien selvigen avondt noch een Trompetter met een Bzief van ontschuldinge aen Montecuculi te senden / daer de Burgerwacht haer tegen stelde hem soeckende binnen te houden / dat dooz de kerckdienaers by-gelepdt wierdt.

1629.

Den 14 Augusti.

Daer op quammer weder een Trompetter aen de Besettinge alleen (seggende met de Burgers niet meer te doen te hebben) versoeckende van haer Oversten kozte antwoozdt / of gesint waeren de Stadt over te geeven ofte niet. Welcken ernst bespeurt zynde/ wierdt raedtsaem gevonden haer Volmachten in 't leeger te senden / om volgens haere meede gegeven last tot een goet berdzagh te geraecken / daer toe genoempt zyn den Burgemeester W. V. Dam, nevens den Ritmeester Chiese: tegens welcken de Heer van Werckendam, syner twee als handelaers binnen quamen / daer het berdzagh dien selvighe daeghe noch getroffen wierdt / zynde van desen volgende inhout.

Amersfoozt overgegeeven.

Artyckelen met haer vyanden beraempt.

Dat niemant Geestelijck ofte Wereltlijck aen goet ofte bloedt beschaedight sal werden.

Dat het een yeder sal vry staen te blyven ofte te vertrecken, daer toe een half jaer beraets genietende.

Dat de vertreckers een jaer tyt sullen hebben, om haer goederen soo binnen als buyten de Stadt te moogen verkoopen, schoon sy binnen de Vereenighde Neederlanden haer woonplaetse genoomen hadden en den selvighen tyt sonder verhinderinge daer sullen mooghen komen, haer naem den Stadthouder een dagh dry ofte vier te vooren aengemelt hebbende.

Dat

1629. Dat niemant wegens eenige te vooren Stadts-bedieninge beſwaert ſal worden.

Reformeerde Religie. Dat vryheyt van Gewiſſe, en oeffeninge van de herformde-Godtſdienſt in de openbaere Kercken aldaer onderhouden ſal werden.

Dat alles wat by de oude Regeerders beſlooten is, van waerden ſal blyven.

Dat de beſettinge nevens haer Overſten en alle ingevluchte daer mede in vervaet zijn.

Dat geen meerder beſettinge als duyſent wel geſchickte Soldaeten ſullen in neemen, en dat alles buyten koſt en overlaſt der Gemeente.

Convoy. Dat de vertreckers nevens haer goederen te ſcheep ofte te waegen, met behoorlijcke by-beleydinge, naer *Amſterdam* ofte *Vytrecht* ſullen gebracht werden.

Dat den Grave *Montecuculi*, dien avont noch meeſter van de Sleutels en Stadtspoorten ſoude zijn, mits geen Soldaeten voor des morgens daer binnen komende.

Dat alle vryheeden, Couſtuymen en oude heerkoomen inſtant ſouden blyven, mits overleverende alle Boeken en Schriften, aen die daer toe belaſt ſullen werden. En dit alles op 't goet vinden van den Grave van den *Bergh*, als Overſte Velt-heer deſes legers.

Of wel dit verdzagh veraempt was ſoo iſt echter niet onderhouden; want de Volmachten met het Accoozt weder binnen koomende / zijn van een grooten hoop vyants-volck gevolght / gebiedende de Poztier de Poozte en Hamayde te openen / ofte dat ſulckx ſelfs doen ſouden / alſoo tegens 't verdzagh dien avont 1500 ſterck daer binnen komende / den Doelen en Merckt in neemende. De beſettinge daeghs daer aen upt-treckende / wiert 'er een gebodt gedaen / by welcken de Burgers haer geweer overleveren moſten; en wierdt de vertreckenden thien / twaelf en meer Rijckxdaelders vooz een Paſcedulle afgedzongen.

De beſettinge trekt uit Amersfoozt. Den 15 Auguſti.

De Vereenighde Staten dageliyckx veel klachten ter ooren komende / wegens 't onmenſcheliyck bzanden en plonderen der Spaenſchen en Keyſerſchen / hebben ten ſelvigen daeghe dit nae volgende aen den Gzaef van den Berg laeten weten. Dat haer daeghelycks veel klachten voor quaemen, wegens 't ghewelt dat haere onderdaenen te platteLande (onder geleyt, ende geldt-op-brenginge der Spaenſche ſittende) van ſyn krygsvolck te lyden had, ſtreckende regelrecht teghens 't dies-aengaende gemaeckte verdragh; des hem verzochten daer in te voorſien, ofte dat genootſaeckt ſouden zyn, ſulckx op perticulieren haer goederen, by wegen van rechte te laeten verhaelen. 1629.

Saubeguarde en Contributie.

De Staetſche beſettinge upt Amersfoort zijnde / komt den Gzaef van Montecuculi daer binnen / wil ſyn Soldaten geherbergt hebben / dat de Regeerders weygeren / ſeggende daer niet toe gemachtigh te zijn / vermits wegens het obergaen der Stadt van haer Eedt ontſlaegen waeren / des eerſt nieuwe Regeerders moſte kieſen / daer niet toe te bzengen is / willende eerſt weten waer des Koninckx inkompſten / en geldt gebleven was / hem in alles ſeer t' onbzeeden toonende; ſoo dat booz een plonderinge bzeeſden: daer eerſt den 16 daer aen toe verſtaen wilde / op welcken dagh hy 't huys ter Eem oock liet beroveren.

't Gemaeckt verdzagh binnen Amersfoozt niet gehouden.

De Regeeringe binnen Amers-foort verandert zijnde / ſoo wilde de Gzaef dat men ſyn volck vyfthien hondert ſterck op den Burger ſouden leggen / daer op geſeyt wierdt ſulckx tegens 't gemaeckte verdzagh te zijn / waer syn beſchepden daer van waeren: des in toozniger moede antwoozde die op de markt en aen de Poozten te hebben / dat met den Gzaef van den Berg niet te ſchaffen had / diende de Keyſer / en wiſt wat hem te doen ſtont / begeerde dat ſyn wil haer booz een wet ſoude ſtrecken. Der Soldaeten moet-wil daegheliyckx vermeerderende / wierdt goet gevonden eenige Volmachten met geſalf de handen aen Montecuculi op Rambroeck **te ſenden / om de aenſtaende onheylen te vertoonen: dan de Gaven hem te kleyn zijnde / gaf weynigh gehooz / alleenelijck beloobende des Sondaghs inde Stadt te ſullen koomen; welcke ſwarigheeden dien nacht ten elf uuren met de kompſte eeniger des Gzaven van den** Bergs **Volmachten wat verlicht wierdt / alſoo hoop gaven dat 't beloofde verdzagh in alles ſoude onderhouden werden; hy ſulckx verſtaende / ſchzeef haer een Bzief van deſen inhout.** Dat haer ſwarigheeden verſtaen hebbende, bereyt was derwaerts te koomen om daer in te verſien, maer het inneemen van *Weſel* verſtaende, ſoo konde ſulckx niet geſchieden, dan Graef *Jan* van *Naſſauw* des Keyſers Overſte ſoude haer toegeſonden werden, om ordere te ſtellen dat 't gemaeckt verdragh in allen deelen tot ontlaſtinge der Burgers naergekomen wierdt. **Dan 't heeft weynigh verbolgh gehadt.**

Den 19 Auguſti.

Den 21 Auguſti.

Den Gzaef van den Bergh chzijft aen die van Amersfoozt.

In deſen ſtaet waeren die van

1629. Den 24 Augusti. Amers-foort, als Wesel door verrassinge ingenoomen wierdt / des begonnen te mompelen de Stadt te sullen verlaeten / dat den selvige dagh noch geschiet is; want des morgens ten seven uuren wierdt de Regeerders aengedient / dat veertigh waegens vaerdigh mosten hebben om de sieken te voeren / en soose de plonderinge wilden voorkomen / dat genootsaeckt souden zijn den Stadt-houder nevens een goede somme geldts met alle 't meel en wyn dat te bekomen was / te vereeren / alsoo daer reets eenige Croaten en ander godtloos geboefte den dien eynde binnen gekoomen waeren: dat toch echter niet geholpen heeft / want de Stadt-houder 't synen hebbende en uyt de Stadt gereeden zijnde / paste elck wat te raecken; soo dat de schaede op tachentigh-duysent negen-hondert seven-en-veertigh guldens gereeckent wierdt. In 't vertrecken wierden twee Volmachten de Stadts sleutels overgeleevert / met beveele die voor den Koninck wel te bewaeren: dan stelden haer voort weder onder der Staeten gehoorsaemheyt / een besettinge van twaelf honderdt man in neemende / en wierden de Wethouders so wel ouden als nieuwen nae Utrecht gevoert / om aldaer haeres doens reeckeninge te geven; van de welcken naederhant eenige gebannen / en anderen in andere breucken veroordeelt zijn.

Amers-foort geplondert ende verlaeten.

Den 17 Augusti. Den Graef van den Berg, de Stadt Amers-foort door syn schryvens opeyschende / gelycken brief was van hem ock door een Trompetter aen die van Harderwyck gesonden / daerse hem ten selvige daege op antwoorden.

Die van Harderwyck antwoorden den Graef van den Berg. Dat volgens syn Excellenties schryvens de Stadt niet konden opgeven, vermits haer die van hare Hooge Overheeden de Staten Generael en den Prince van *Orangie* bevolen was, sulckx dat desshalven nochte Keyser ofte Koninck van *Spanjen* waeren kennende, maer beslooten hadden die tot den uytterste te beschermen; des sy hem sulckx niet hebben willen verhoolen houden.

Den Graef van den Berg op de Veluwe gekomen zijnde / syn volck in dryen verdeelt en Amers-foort ingenoomen hebbende / als boven verhaelt is; soo heeft hy 't twede deel syns legers onder den Graeve van Salasart en den Oversten Dulcken nae Hattem gesonden; gelyck die van Elburgh sulckx de Heeren van Hoorn en Enckhuysen lieten weten; versoeckende met volck en krygshnootdruftigheeden versien te werden.

Graef Ernst van Nassouw 't selvige uyt eenige onderschepte brieven mede verstaen hebbende / heeft dit nae volgende die van Hattem laeten weeten. 1629.

Graef Ernst waerschout die van Hattem. Dat uyt afgeworpen Brieven bemercke; dat de Keyserse, aen de Brugge by den *Yssel* leggende, voor hadden op haer Stadt aen te trecken, om soo 't moogelijcken was, Den 12 Augusti. die met geweldt te vermeesteren, des niet leedigh staen konde haer daer van te verwittigen, op dat op haer hoede wesen souden.

Die haer tot tegenweer bereyden. Hattem een reedelycke doch onstercke stadt / met een Slot versien / is geleegen op de Veluwe in 't Hertogdom van Gelderlandt, aen de slincker syde van den Yssel, tusschen Deventer, Campen, Swol, Harderwyck en Elburg, seer bequaem om die Steeden van den anderen te snyden / en alle oorten daer ontrent onbry te maecken. Haer Wethouders dese brief ontfangen hebbende / beslupten als eer-liefhebbende voorstanders des Vaderlandts / haer Stadt tot ten uyterste te beschermen / beloobende den anderen goet en bloedt daer by op te setten; hare inwoonderen tot 't selvige meede aenmaenende / die eendrachtelycke tot sulckx gesint waeren / toonende van haere oude bromigheeden noch niet ontaert te zijn / haer naeburige Steeden sulckx verwittigende / met nevens haer diergelyck beslupt te neemen; haer tot tegenweer gereet maeckende / soo bekomen van Amsterdam, ten versoecke van haere Volgemachtighde de Heer H. Schrassert, een Schip met alderhande oorloghs-behoeftigheeden: ock wierdt gebooden alle huysen en geboomte om de stadt neder te bellen en binnen te haelen / dat de Burgers seer gewilligh deden / haer schaede niet ontsiende / doch den tydt tot 't afbreecken te kort zijnde / wierdt eyndelycke den brant daer in gesteecken.

Salasart derwaerts aen zijnde / heeft eenen Jonck-heer Ysendoorn (syn gevangen) afgevraeght / of die van Hattem wel soo koen souden zijn / om haer tegens hem te stellen? die daer op antwoorde / Ja / ten waere sy van haer oude vroomheyt ontaert waeren; die sy wel haest lieten blycken: want thienduysent sterck daer voor komende / wierden soo met schieten verwelckoomt / dat te rugh wyckten / en achter den langen-bergh bernachten mosten. Des anderen daeghs quamen Den 14 Augusti. eenige hondert bier-roers onder het geboompte / in meeninge zijnde de halve-

1629. be-mane booz de Dozp-poozt af te loopen / dan wierden dooz 't gheſtadigh ſchieten te rugge geweeſen: des Salaſar teghens den avondt gereedtſchap maeckte tot den ſtozm; ſyn volck ten dien eynde naederende/vonden 't overalle beſet / des niet uptrechtede / als eenige van de verloozene Schilt-wachten gevangelyck neemende / onder welcken een Schots Eedel-man / Grun genaempt meede was: Deſe op de Stadts gelegenthepdt ondersocht zynde / wierdt hem onder anderen ghebzaeght / hoe veel volckz datter des avondts te boozen in gekomen was / vermits de lonten geſien waeren: antwoozde (om den Gzaef te verleyden) ſes hondert / hoe welder in der daet by den Burger-meeſter Greve, maer tachtentigh Man in ghebzacht zyn: ghy ſyt geluckigh zepde de Gzaef / dat ghy myn gevangen zyt / alſoo ick de Stadt met gewelt meene te overrompelen; En ick achte myn ongeluckigh antwoozde Grun, dat ick niet de eere mach hebben myn metgeſellen by te woonen / om u ende de uwen te helpen den beck te bzeecken; dat den Gzaef ſoo vertoozde dat hem dzeyghde te willen doen hangen: upt andere gevangens meede verſtaende de groote couragie van die van binnen / en datſe op alles goede ozdere gheſtelt / oock een Schip met krijgs-noodzuftigheeden van Amſterdam bekoomen hadden / liet den moet sincken / en boerde ſyn volck te rugge / veel dooden ende gequetſten achter laetende / trecckende nae het Oldenbroeck, daerſe de Kerck in bzant ſteecken: des avonts weder booz de Stadt komende / en die van binnen in haer boozighe poſtuur bindende / beſpeurde dat met ſtozmen geen boozdeel doen ſoude / en tot een belegeringe niet boozſien waeren / des booz hem nam te vertrecken; ſyn wegh nae Appeldorn neemende / over al ſchzickelyck hups-houdende / dat die van Hattem in geſtaedigen tegenweer deede blyven. De ſaecken dus ſtaende / en dat de vpanden af-ſackende haer aenſtelden / of 't gantſche landt af bzanden wilden / Johan Gzave van Naſſauw met duyſent Kupters haer noch te hulpe gekoomen zynde; ſoo zyn haer ſaecken wegens 't verraſſchen van Weſel ſeer ſchielyckeu in een andere ſtaet geraeckt / niet alleen haer boozneemen op Hattem, maer oock alle andere boozhebbende aenſlaegen daer meede te niet loopende. Doch eer wy met den Spaenſchen inbzeuck op de Velue; en belegeringe van 's Hertogenboſch boozgaen / ſoo ſullen eerſt 't verraſſchen van Weſel ozdentelyckе verhaelen. 1629.

Stoutmoedigh antwoozt eens Schots Edelman.

Hattem beleegert ende verlaeten.

Den 16 Auguſti.

Verraſſinge ende veroveren van de ſtercke Stadt *Weſel.*

WEſel de Hooft-Stadt des Hertogdoms Cleef / geleegen aen den Ryn, en Lippe, is ſeer out / ende bermaert / ſulckz dat geen Schzybers haer beginſelen verhaelen / hoe-wel Adriaen Junius van Hoorn en anderen meenen dat het van outs Aliſon ghenaempt was: is van de eerſte herſtellinge alle tyde de waere-Godtsdienſt ſeer toegedaen / en een Herberge aller vluchtighe Neederlanden gheweeſt: datſe inden Jaere 1599. heeft moeten beſuuren / booz het Spaenſche leger onder den Admirant van Aragon ghedwongen zynde een groote ſomme van penningen op te bzengen / en de Pauſgeſinde Godtsdienſt booz een tydt te aenbaerden / doch heeft bupten gebaer dat juck boozts weder van haer hals geſmeeten / haer volſtandig houdende / tot datſe van den Marquis Spinola in den Jaere 1610. in September onder de Spaenſche regeeringe gebzacht en altyd met een ſtercke beſettinghe bewaert is.

Om haer upt deſe ſlavernye te verloſſen / heeft den manhaften Otto van Gent, Heer tot Dieden en Stadt-houder van Emmerick daer altyt ſeer nae getracht / ſyne gedachten met ſulckz geſtaedigh beſigh zynde; eenen Antoni Tendel, Pieter Muller en andere heymelyckе perſoonen tot ſulckz gebzuyckende / zynde den boozſz. Muller van ſyn ambacht wel een Volder / maer verſtandigh en bequaem tot gewichtige ſaecken te beleyden: doch alle boozſlaegen wierden ſteets by den Pzince van Orangie (ſonder wiens kenniſſe niet gedaen wierdt) uptgeſtelt / tot dat hy nu eyndelyckе 's Hertogenboſch beleegert hebbende upt den boozgnoemde Pieter Muller, (Burger binnen Weſel) verſtont / hoe Franciſco Lozano een Spanjaert en goet Soldaet / alle dienſten van de klepnſten af inden oozlooghe bedient hebbende / en nu des Koninckz Stadt-houder aldaer / ſeeckere ſteene toozen de Koelincxwerts-toozn genaemt ſtaende aen de walle tuſſchen de Deemſche en Bzuynſche Poozte) had doen afbzeecken / om ter plaetſe

1629. een nieuw aerden Bolwerck te leggen; welck werck open leggende seer langsaem voort ging: De Heer van Dieden onderwijlen uyt het leger met eenigh volck nae Gelderlandt gesonden zijnde / Aenslagh op Wesel. bequam syn leger-plaetse inde Betouwe: hy daer zijnde / en sulcks oock uyt den voorseyde Muller vernoomen hebbende / als meede dat de openinge niet als met een staketsel afgeslooten was / niet bestant tegens eenigh geweldt / sendt Muller verscheyden reysen derwaerts / om alles soo van wacht / diepte der graften en andere gelegentheeden wel te verspieden; volkoomen kennisse daer van naer genoegen bekoomen hebbende / versoeckt aen eenige Volmachten der Stadt Aernhem sulcks den Prince van Orangie in 't leger voor den Bosch aen te dienen / en met eenen verlof om 't selbige in 't werck te stellen te verkrygen / dat hy door haer te wege brenght: Des overslagh maeckende waer 't volck / om sulcks uyt te voeren bekoomen soude / alsoo men die voor den Bosch niet konden ontbeeren / licht die soo uyt de omleggende besettingen / als uyt 't volck onder syn gebiedt inde Betouwe leggende. Dat hy den anderen hebbende treckt nae Schencken-schans, daer Den 17 Augusti. hy vernacht en de volckeren van Nimmegen, Grave, Gennep en Ravensteyn verwacht / met welcken / hy des anderen daeghsmiddaghs over Rhyn gaet / syn wegh op Emmerick en Rees neemende / om des nachts te bedeckter voort te geraecken; van acht Vaenen Ruyters onder den Ritmeester Den 18 ditto. Quaet van Wichraidt gevolght zijnde. Ten selbige daeghe des nae-middaeghs vertrocken de aenleyders deses aenslaghs als Pieter en Dirrick Muller gebroeders nevens eenen Jan Rootleer, uyt Wesel, doch yeder door een besondere Poort / om dit volck te gemoet te komen / en derwaerts te leyden.

Boven 't Dorp van Millingen by den anderen zijnde / verdeelt Dyden het voet-volck in vyf besondere deelen / yeder hondert-vyftigh mannen sterck / over welcken dese Capiteynen gestelt werden / J. Huygens, den Dorst van Brevoort, Diest, Marquette en Lauwyck; ontrent negentig Pont-gasten nevens eenighe uytgeleesene Soldaten onder den Luytenant Tendel voor uyt treckende; Doch wegens den donckeren nacht te mets van den anderen dwaelende / daer veel tijdts mede verloozen wierdt / soo dat des morgens te vier uuren eerst aen de Stadt quamen. 1629.

Den aenval gheschiedt tusschen de Deemsche en Brupnsche-poorte / ter plaetse daer den steenen-toorn afgebroocken was / om een aerden-bolwerck gelepdt te werden / zijnde alleen met staketsel bewaert; den ghemelden P. Muller met syn twee metgesellen / (de graft te voozen gepeylt / en goede overgang gevonden hebbende / daer hy goede gelegenthepdt toe had / alsoo hem toegelaten was / syn gevolde Laeckenen om te droogen aldaer op te hangen) voor aen treckende / smyten de Palissaden op de Wal aen de borstweeringe in stucken / om een bequamen toegang te maecken / daerse van Tendel, Mescheden met haer Pont-gasten en Soldaeten ghevolght wierden / dan mosten te rugge keeren / vermits de Spaensche daer ontrent een wachthuys hadden / en grooten tegenweer deeden; doch van de haeren hulpe bekoomen hebbende / overweldighden de voorsz. wacht; voorts nae de Deemsche-poort treckende / had den Hopman Huygens de voor-tocht / daerse de wacht oock overvielen / in welck gevecht den Luytenant van Lauwyck gebleven is.

Een andere partye trock nae de Brupnsche-poorte / diese meede bemachtighden / een Spaensche Hopman den beck daer in schietende; doch alsoo die geslooten was / en dat men 't paerde-volck geern binnen hadden / soo klopte Pieter Muller daer ontrent een Smit (syn bekende vriendt) op / roepende doet open / de Stad is Geus / de deure gheopent zijnde / neemt de swaerste hamers / met welcken de slooten van de voornoemde poorte af-slaet / en laet de Val-brugge needer / soo dat Quaet met syn paerde-volck daer alsoo binnen geraeckte.

Huygens de voortocht hebbende en de Den 19 Augusti. Stadt inwaerts treckende / vondt dry besondere tegenstanden / waer van de hevighste was aen de gevangen poorte / daer hy alleen met veertigh mannen (syn ander volck tot besettinghe achter gelaeten hebbende) wel een half uur schermutseerde / en in lyfs perijckel geraeckte / doch syn vyanden meest verslaghen en verjaeght hebbende / de overhandt behielt.

De Paerden door Mullers hulpe binnen geraeckt / en Dieden met het resteerende voet-volck ter Steede-waerts ingetrocken zijnde (eenig volck tot bewarin-

1629. waeringe van den ingang gelaten hebbende) ontmoet de selvigen / Rit-meester Quaet hem versoeckende met syn Vaen by hem te blyven/om alle vyants vergaderingen te beletten / en vooryts treckende gheraecken nae de Steenwegh (zynde de Voorstadt) en aen de Steen-poort komende/ vinden dat den Spaenschen Stadt-houder Lozano, die met eenigh Duyts volck beset hielt / daer het weder aen 't schermutseeren ging/ en eenige van de Spaenschen ter neder geschooten zynde/Lozano gevangen wierdt; van daer nae de Rhyn-poort toe treckende/wierdt alles sonder tegenstandt verovert / en in een uur tydts soo machtighen Stadt sonder merckelyck verlies in handen der Vereenighde Neederlanden gestelt / in 't welcke niet wepnigh de hulpe Godes te bespeuren was / vermits Diedens volck diverschе maelen te rugge gedreven zynde / t' eickens weder soo voorsichtelyckе vergaederden; jae dat meer is / dat het staketsel aen de afgebroocken toorn / daerse eerst op de wal komen mosten/meer door een des vyants eygen Canon-schooten geopent wiert/ als door des besprингers geweldt.

Ende verovert.

De Stadt in deser voegen bemachtight zynde kompter des morgens ontrent vyf uuren een geschrey / dat de Spaenschen van buytenen nae de Deemsche-poorte aen quamen; des de Wal-brugge opgetrocken / en alles tot tegen-weer berept wierdt / nae onderscheydinge bevondt men 't te wesen den Oversten Wolf, Stad-houder van Bredevoort, die ten dien eynde met seshondert mannen/ aldaer mede beschreven was / doch te vroegh koomende / den oversten Dieden niet gevonden hebbende en dat den dagh aen brack een wepnigh te rugge geweecken was / en nu het gheschiet en gewoel inde Stadt hoorende / daer op aen-quam.

Dicht onder de Stadt laegen twee Schanssen / daer eenigh Spaens volck upt de Stadt haer in begaeven / des daer Dieden volck nae toe sont / die van de klepnste Schans (op de Lippe geleegen) sulckx siende / verlieten deselvighe / om haer t' samen te beter inde grootste te verweeren; dan op geeyscht zynde / versochten met haer geweer af te trecken / dat haer door den Oversten Wolf en Quaedt gewepgert is / naer eenige schooten upt de Stadt gedwongen zynde haer alle gevangen te geeven.

Om sulckx voor te koomen / hackten den Oorloghs-man zyn schip (op den Rhyn leggende) inde gront / gelyck mede de Brug-gasten/ haer over-Rhyn-leggende brugge afbraecken/ en gesaemender handt de vlucht naemen; laetende eenige Ponten over Rhyn op droogh sitten / die van Diedens volck in brandt gesteecken wierden. 1629.

Van 't Staeten volck bevondt men doodt gebleven een Luytenant / en achtthien Soldaten / daer onder eenigen maer verwont; waer teghens de Spaenschen verloozen dry Spaensche Hopmannen / en hondert acht Soldaten oude Spanjaerden en Waelen / blyvende boven dien noch gevangen behalven den Spaenschen Stadthouder Francisco Lozano, den Sergant Major / twee Luytenants Colonels / dry Ritmeesters / veerthien Hoplupden / eenighe laege ampt-bedienders / en ontrent de derthien hondert gemeyne Soldaten.

Men houdt voor vast dat daer seventhien Compagnien Soldaeten in laegen / hoewel maer vier Vaendels bequamen: 't was een kort / doch hevigh en ghevaerlyck gevecht / welck pryckel te groter was doen de Soldaten aen plonderen vielen / wantse dan gemeenelyck noch op bevel ofte wacht acht neemen; Den buyt diese daer bequamen / gelooft men groot te wesen / wantse plunderden niet alleen de Koninckse haer huysen / die haer ten buyte gegheven waeren / maer ook alle Winckels die ontrent de Marckt stonden / soo dat den roof niet klepn konde zyn; want daer binnen in bewaeringe gelaten was de principaelste bagagie van Hendrick Graave van den Berg; als meede de kostelyckste roof die Montecuculi en andere Oversten / de bedruckte luyden in Duytslandt afhandigh gemaeckt hadden. Voor 't gemeen wierdt daer boven een meenighte van krygh's-noodzuftigheeden bevonden / negen-en-twintigh meetale stucken geschuts en dry Mortieren / behalven de anderen by den Graef van den Berg daer binnen gelaeten. Nae welcke veroberingh Dieden dese naevolgende Brief aen den Prince van Orangie in 't leger voor 's Hertogenbosch des smorgens heel vroegh gheschonden heeft.

Myn Heer

Den brenger deses myn Cousyn *Merode* kompt u Excellentie rapporteeren het goet succes van het inneemen der Stadt *Wesel*. Den vyandt heeft ter selver instantie ver-

Diedens Brief aen den Prince van Orangie.

1629. laeten twee Forten ofte Schansen, sonder een schoot geschooten te hebben. Sy hebben haer Oorlog-schip inde gront geboort. Ende hebbende eenighe Ponten op den Rhyn, soo hebbe ick een party daer van, die niet en dochten doen verbranden. Alhier bevint sich een meenichte van geschut, en derthien ofte vierthien Schuyten op wagens geset. Ick hebbe om beter de Stadt te verseeckeren, aen de Commandeurs van *Rees* en *Emmerick* ontbooden, dat zy my eenige Compagnien Voet-volck willen toe senden. Ende soo 't u Excellentie goet-vint, soude noch wel meer volckx begeeren, waer mede &c.

De gevangenen in de Kercke geslooten / zijn alle nae Aernhem in verseeckeringe geboert / van waerse nae-maels verlost wierden / en den Stadthouder Lozano met den Sergeant Majoor het met den halse tot Antwerpen betaelen mosten.

De tydinge hier van tot Aernhem gekomen zijnde / daer Graef Ernst aldoen huys was houdende / went alle naerstighept aen om die van Wesel met volck en nootsaeckelijcke behoeftigheeden te versorgen: en wierdt een Wis- Ingenieur. kunst-leeger-meeter / nevens eenighe Bosschieters derwaers gesonden.

Over dese wonderlijcke en meer als tydelijcke overwinninge / heeftmen alomme de vereenighde Nederlanden openbaere Danckseggingen gedaen / en met schieten en vieren soodanighen vreucht bedreven / als in meenige jaeren niet gehoort en gesien was. Want daer door alle het woelen en aenslaegen der Spaenschen op de Veluwe in roock verdweenen zijn.

Tot belooninge van desen daedt wierdt de Heer van Dieden het Stadthouderschap toe-gevoecht / en de dry Weselsche Burgers / beleyders van 't werck peder behalven / een goude Medalie met dupsent guldens aen geldt / nevens een jarelijcke renten van ses-hondert guldens / haer leven lanck gedurende beschoncken.

Fig. No. 8.

Af-beeldinge in wat voegen de Stadt *Wesel* verrast ende verovert is.

Vervolgh van de beleegeringe van *'s Hertogenbosch*, en 't geene wyders in 't Neederlandt voorgevallen is.

Verbolgh van de Velue. DEn Graef van den Berg met syn Spanjaerden en Keyserssen met het inneemen van Amers-foort wel in haer schick zijnde / meynende dat nu alles na wensch souden hebben; dan verstonden korts daer nae dat de Generaele Staeten haer sit-plaetse tot Utrecht genomen hadden / om naeder by de hant te zijn / en op alle voorvallende saecken een waecksent ooge te laeten gaen; Dat Morgan meede met een goet getal volckx Naerden verseeckert had / en het waeter de Vecht aen de Hollandtsche-syde met een goede vorst-weeringe versien / en aen de andere syde 't landt onder-waeter gestelt was / tot behydinge van welcke gestaedigh eenighe gewaepende Roey-schuyten met goet Bootsvolck gemant zijnde / op en afvoeren; en eyndelijcke dat Wesel (zijnde 't Packhuys van alle haer mont en oorlooghs-behoeftigheeden) door den Heer van Dieden met verrassinge ingenoomen was / so dat lange verset stont / tot dat eyndelijcke heel ontstelt met dese woorden uytbersten / Dit is niet te verantwoorden: Des syn krijghs-Oversten doet vergaederen / om te overleggen wat hem voorts te doen stont / bemerckende dat de Betuwe en alle om-leggende plaetsen van verder inval genochsaem versien waeren. Dat Wesel reets meede gesterckt en van alles soo versorght soude zijn / dat daer weynigh kans van 't selvige te beleegeren soude wesen / gemerckt men soecken souden / hem alle lijfs-onderhoudinge af te snyden; soo dat beslooten Amersfoort te verlaten en haer van den Yssel-vrugge te verseeckeren / volgens welck beslupt Montecuculi van Amers-foort, en den Graef Salasar van ontrent Hattem onthooden zijn; in welck vertreck de Dorpen Reensche-veen en Oude-Broeck en alles wat op den Yssel van Deventer tot Dieren toe geleegen was / afgebrant is. Aen haer Vrugge te samen vergaedert zijnde / gaven voor met gewelt inde Betuwe te willen vreecken / den Graef van den Berg ten dien eynde met syn volck upt de Velue over den Yssel-Vrugh trecksende / laetende Den 26 Augusti. Graef Jan van Nassauw en den Oversten Diesdorf, dese met acht en die met dry dupsent mannen inde beschansinge aldaer / synen wegh nae Deuticum en Boeckholt neemende / doende over al veel koorens vergaederen ende wendet alle naerstighept aen / om den toevoer nae den Yssel veyligh te houden / ten dien eynde den Graef van Ysenburg vebeelende hem met ses dupsent mannen soo lange tot Rynberck te onthouden /

tot

WESEL
Inde naere duysture nacht
Quam dit Wesel onverwacht
Duck Mulder
Pieter Mulder
C. Hegge
Lan. Roobeer
Heer van Dueden
Pannebackery
Het Siecken huys
Wech naer Rees
DUCATUS
Dyck naer Vlueren
Dyck Poort
Den Dyck
't Bou Landt
De Waerdt
Vytter
Waerdt
Ruenus
Fluvius
Spaensche uytlegger gesoncken
Schale van 500 Passen
0 100 200 300 400 500

WESEL

In de naere dunsse nacht
Quam de Wesel onverwacht

C L I V I Æ

De Wyt vermaerde Stadt
WESEL
Door verraderinghe des nachts alsus veroverd
aen, der Ed. Mo. Staten sijde, opden 't Klooster
beleyt, van den Edelen, ende Manhaften
Otto de Gent ende Oyen Heere van Mueden,
op den 19 en Augusty 't Jaer 1629.

Stroomen Toorn

Meyslagen Berg

Hoyen Molen

Wesel

Lips Fort

Groote Schans

D U C A T U S

P A R S

't Bou Landt

De Waerdt

Uyttet

Waerdt

DE RHYN STROOM

RHENUS FLUVIUS

Schale van 500 Paßen

BURICK

De Wyt vermaerde Stadt
WESEL
Door verraschinghe des nachts aldus verovert aen der H.H. Staten syde, onder 't Kloeck beleyt van den Edelen ende Manhaften Otto de Gent ende Oyen Heere van Dieden, op den 19en Augusty 't Iaer 1629.
Wech naer Westphalen
't Gerecht
Steenen Tooren
Heysligen Berg
Zypen Molen
Den Ley
Demsche Poort
Kruys Poort
Lee Poort
WESEL
Clooster Poort
PARS
Lips Fort
Groote Schans
Wech naer Rhyn berck
De Lippe stroom
Kraen
Spaensche Schip brugge terstont gebraken
DE RHYN STROOM
Redout
De Spaensche vluchten in 't Steedeken Burick
BURICK

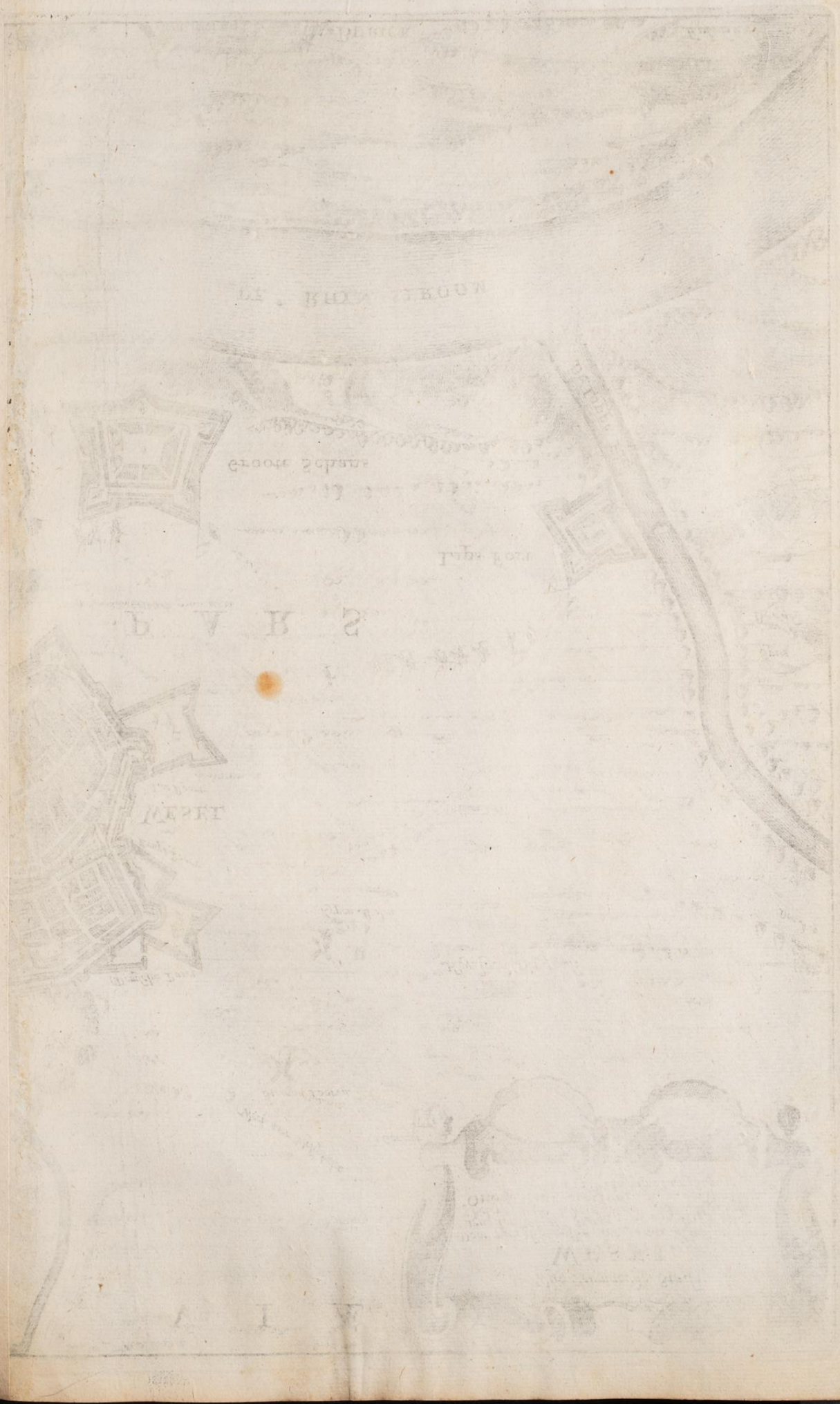

1629. Die de Spaenschen en Kepserschen weder verlaeten.

tot dat de gebleeven Kepsersen aen den Yssel volkomen versoorght waren: weynigh tydts daer nae hem met syn byhebbende volckeren / by Yssenburg voegende; soo dat verset zynde / met heen en weder te trecken weynig upt rechte; in 't welck Graef Jan van Nassauw hem gebolght is / zynde met syn Kepsersen over den Yssel-brugh getrocken / den Veluwe verlatende / alleen eenigh volck inde schanssen aen de voorsz. Brugge blybende / syn wegh op Stender tusschen Dusburgh en Zutphen neemende.

Door 't verlies van Wesel, 't verlaeten van Amers foort en de Veluwe, oock dit herwaerts en derwaerts trecken / sonder pets upt te rechten daer door 's Hertogenbosch konde ontset werden / geraeckte den Grave van den Berg dapper op peders tonge / groot en kleyn haer in Brabandt en Vlaenderen niet ontsiende seer vileynigh van hem te spreecken; daer de Spaensche jalousye (hem 't opperste Velt-heers-ampt niet gunnende) veel toe gedaen heeft. Hy sulcker overleggende / en wel weetende dat ten Hoove veel Spaensche en Italiaensche bvanden had; dat meede den gemeynen man niet als nae 't upterlyckste oordeelde / heeft goet gedacht een korte beschrybinge van den tocht / die Somer onder syn beleydt voor gevallen / tot syner verdeedinge / in 't licht te geeven: die wy den nieusgierigen leeser hier meede deelen / om met opmerckinge en goet oordeel geleesen te werden.

Den Grave van den Bergh, Generael van des Coninghs Leger / den 13 Jung t'savonts ten ses uuren / syn oorlof genomen hebbende van hare Hoogheyt tot Brussel, en aldaer ontfangende syn leste bevelen / om te gaen na het Leger / om daer mede te marcheeren na 's Hertogenbosch, ende proeve te doen van 't selve t'ontsetten / gingh hem daer by voegen tot Lichtaert, ende daer mede by voeghen het voet-volck van Lyere, ende logeerde nae by Turnhout op het Veldt; doende met deselsde gelegentheydt Convoy van geldt / tot betalinge van 't Legher geordonneert. Den 23 werde een generaele monsteringhe gedaen van het geheele Leger / en werde sterck bevonden ontrent dertigh-dupsent vechtende Mannen / en wel versien van alle behoeften en nooteliyckheden / soo van Geschut / Victes ende genoeghsaeme meenichte van Amunitie / tot alsulcken Leger / soo heerlyck gefourneert / van noode zynde; behalven een genoeghsame menichte van Amunitie om eenige belegeringe by de handt te nemen / ofte eenige aenvallen ofte slagh te doen / daer langhheydt van tydt toe van noode soude zyn. Na dat de Monsteringe gedaen was / geschiede de betalinge / ende werde order gegeven om te marcheeren recht op na de Sprangh, sonder tydt te verliesen. Alwaer op den 26 oock aengekomen zyn de Troupen van Breda. Den 27 vertrock het Leger ende quam tot Haren, alwaer men heeft getracteert van diversche manieren tot het secours / oock controverse slagen / om dat men niet gelogeert en hadde tot Druynen, gelyck als d'order gegeven was / om voorts tot Vlymen plaetse te begrypen: d'Eene sustineerde het voordeel van dit hier / ende d'andere de gelegenthevdt van dit daer. Maer alsoo de Heere Graef Hendrick, die met advys van veelen sustineerde Haren te wesen de beste gelegenthevdt / hadde verandert de eerste order op Druynen / ende resolveerde niet te veranderen van syn plaetse / ende van daer een proeve te doen nae bequaemheydt diemen hem daer voorstelde. Ordonneerde tot dien eynde den Colonel ofte Maistre del Campo (soo sy aen de Spaensche zyde genoempt werden) Dilsdorf ghenaemt / om een aenval te doen met 3000 Mannen uptgelesen Volck / ende eenige Petardiers van den Grave van Hoorne / toegerust met Granaden: ende om die te beschermen ginck Graef Henrik in persoon metten meesten hoop van 't Leger. Den voorsz. Maistre del Campo marcherende deur het water na Vucht / alwaer het Quartier was van den Prince van Orangien, om te konnen passeeren deur het water in 't ghesichte van den Prince van Orangien, ende te breecken ofte slaen de partye die haer meest hinderlyck soude zyn / ten eynde om het kleyne Fort te bekomen / het welcke die van 's Hertogenbosch noch inhielden: Maer alsoo door luttel advys dese daeghen passeerden sonder yet te doen / ende dat ondertusschen de Sppen van d'eene zyde / als d'andere liepen (d'onse de Coninckschе) om de Weghen te bekennen / ende sommige om haer te begheben binnen de Stadt / om aen den Heer Grobbendonck te adviseeren van het dessеyn van den Prince van Orangien, van welcke eenighe gevangen zyn geworden van den Vyandt (de Staetsche) soo dat niet een inde Stadt konde komen. Van d'andere

Korte beschrybinge van de Spaensche beldt-tocht voorgevallen inden jaere 1629.

1629.

1629. d'andere syde die van den Prince van Orangien bespieden in onsen (Coninckx) leeger / om te verhoozen 't vertreck van ons leeger. In somma komende ten effecte / de Vyandt (Prince van Orangien) bevondt sich in volkomene geregelde defensie / ende hadde den wegh afgesneden in verscheyden deelen / in voeghen dat in plaetse van drie voet waters (soo men seyde het diepste te zijn) is bevonden / dat komende nae by het Quartier van Vucht, nae dat sy deur het water gemarcheert hadden / van thien uuren des avondts tot drie uuren inden morgen / de diepte meerder als een mans lenghte te wesen / ende is soo 't leeger / deur de voorsz afsnijdingen / als deur een Dijck / dewelcke deur onwetenheydt van den Raedt deurgesneden was / op hoope van het water te doen vallen / heeft ter contrarie de Dijcken gebroken / die het water plachten te houden / alsoo dat het meer als drie voeten was gehooght / waer door is bevonden deur desen wegh niet te konnen aenkomen. Den selfden Heere Disdorf, met advijs van d'andere Capiteynen / die hem volghden / (alreede deur den dagh overvallen) is gedwongen geweest te vertrecken / onder de genade van den Prince van Orangien, diese al hadde konnen afsnijden ende slaen. Maer hy haeste hem seer om te bekomen de passagie / van dewelcke hy was verwittight / die hy doch niet en meende te bekomen / maer hieltse onseker: Ende de Heere Graef Hendrick siende den dagh soo hoogh / ende dat hy niet langer konde blyven in 't gesichte van des Vyants Retrenchementen / dewelcke hy op hoope van diversie hadde aengevallen / den gantschen nacht geduyrende / met veel schermutsingen ende andere beynsingen in sulcker noodigh / om de macht die haer tegen stondt te verkeeren; doch hem vindende seer gequelt ende gedisscommodeert deur meenighte van Canonades / die hy niet konde beletten / resolveerde (denckende dat alles wel was geluckt / noch hoorende geen tydinge contrarie) om te vertrecken in syn Quartier / in het welcke hy alleen hadde gelaten twee ofte drie duysent Mannen / ende ten selven stonde Monsieur Vereycken, Capiteyn van een Compagnie Curassiers / die voor datmael hadde d'Avantgarde / gesonden zijnde (gesecondeert daer na van den Bazon de Silly) om te doen retireeren eenige nombre Ruyters / die op de schermutsinge waren met den Vyand / gesecondeert met drie Troupen van hare Ruyteren / die hy seer couragieuselyck te rugge dreef / tot tweemael toe den synen daer van ontlastende / kreegh last om te doen blasen den aftocht ende te marcheeren; het welcke doende / wilde met aftrecken syn Volck stellen in goede ordre / settende het hooft aen de zyde na den Vyandt / om een volkomen aftocht te doen met syn geheele Compagnie / alwaer hy worde geraeckt van een Canon-schoot / die hem 't hooft weeh-nam / tot groot hertenleedt van het gantsche Leger / ende groot interest van den dienst des Koninckx / die daer verloor een van de Vailiantste / yverighste ende den aldervoorsichtighsten Soldaet van syn Leger. Boven hem waren oock noch gebleven alleenelyck eenige Ruyters / met vyfthien ofte twintigh Soldaten te voet / ende den Vyandt verloor een Francoys Capiteyn te paerde / een Man van qualite / geheeten de Heere Move, ende eenige Soldaten. Als nu den Leger hem hadde geretireert / gelyck als geseydt is / een yegelyck was verwondert te sien den voorsz. Disdorf wederom te zijn gekomen / sonder eenig mensche verloozen te hebben / ende principalyck de Heere Graef Hendrick, dewelke nae dat hy hadde den aftocht gheordonneerdt / verstaen heeft dat hy geluckelyck ghepasseert was. Nae dat een yegelyck nae syn Logijs was gegaen / heeft men beginnen te raetslagen op nieuwe advijsen / ende sien of men den slagh op eenen andermael soude konnen herbatten; nochtans niet tegenstaende alle andere redenen ter contrarie / is ordre gegeven aen den Heer Grobbendonk, om hem te doen uytkomen met sulcke menichte van Chaloupen als hy mochte / ende hem laten binden ter plaetse noodigh zijnde / oock om te doen een teecken van den ontfangh deser tydinge / het welcke niet en geluckte; soo dat alle dese handelinge ter selber tydt in advijs quam / van 't geene daer noch te doen stonde. De Heere Graef Hendrick advijs vraegende den geenen die het meest aenginck! / hebben niet seeckers konnen beslupten. Den Baron de Beauvoys, Colonel of Maistre del Campo, (naderhandt gestorven door sieckte in 't Leger by Ringelbergh) nam voozen te gaen ter plaetse / om te sien watter geschieden mochte / ende vertrock den derden

1629.

July

1629. Julij met drie-duysent Mannen / om te komen ter plaetse daer de Chaloupen verwacht werden / om daer meede te doen overbrengen soo veel Volcks als mogelijck soude zijn / onder den bleughel van 't leeger van myn Heere Graef Hendrick van den Bergh, die persoonlijk met een goedt deel van 't leeger by alle middelen sulcks favoriseerde / behalven het behulp / 't welck hem soude doen den Grave van Salazar: Maer die van den Bosch niet komende (want sy niet geadverteert waren / soo men meende) ende het dessein gantsch onmogelijck bevonden zijnde / sonder dese correspondentie / verginck den gantschen dagh sonder gevecht / ende genoeghsaem sonder alarm / alsoo dat alle dinghen van deser spde gevonden worde sonder hoope van eenigh goet succes. Het leeger is vertrocken nae Boxtel, alwaer Graef Hendrick, vol begeerte om syn Majest. te doen desen dienst / en de eere te verkrijgen / die hy verwachte / was dagh ende nacht in 't werck / hoorde en ghebruyckte alle soorte van persoonen / die hy tot sulcks bequaem achte: oock deur Sppen (aen dewelcke hy geen geldt en spaerde) aen persoonen aen hem getrou / van dewelke hy vertroude te sullen trecken een goet advijs ende raedt / om deur de sorghe van syne meenighvuldige vergaderingen van syne Colonels ende Luyden van den krijghsRade / haer bequaem te maecken tot syn voornemen / ende hare gevoelen te hooren: Boven dien en salgeerde hy niet nacht ende dagh te paerde te sitten / 't sy om op alles te letten / ofte sorge te draegen op de Quartieren van syn leeger om die wel te verseeckeren / heeft ondertusschen doen innemen het Kasteel van Boxtel, 't welcke overgegeven zijnde sonder schoot daer op te verwachten / ordonneerde hy terstondt tot maeckinge van Ovens voor Broodt ende Munitie / het welcke daer bleef tot groot gerysf van het leeger; dewijl dat dit secours duyrde / ende men nieuwe middelen socht om de Stadt te secoureeren. Tot welke saeke geen voorgevers ofte Raedtsluyden (gelijck het gemeenlijck geschiet) en manqueerden / die haer advijs daer toe voorwenden / om het ontset te doen deur Swemmers / waer over notitie gedaen is van alle de Swemmers van het leeger / ende eyndelijck dit voornemen gevonden zijnde / ydel ende sonder fondament / is de saecke blyven hangen: maer men heeft beraedtslaeght van de Veluwe, ende zijn gelijckelijck vertrocken. Eenighe Troupen onder 't beleydt van den Heere N. Luytenant Colonel van Foucar, geaccompangeert van de Capitepn Pleuren, ende den Luytenant van de Curassiers van de Grave van Hornes, met syn Volck / ende eenighe waghenen met Amunitie ende wercken van Oorloghe / om sich te voeghen by Lucas Cayro, die haer verwachte op geene spde des Rhyns. Ten eynde sy soude moghen d'Yssel passeeren / om in 't Eylandt van de Veluwe te komen; ende de Vedor Generael vertrock met dese selve Troupen / soo om haer te doen gelooven / dat sy alleenlijck waren toegerust tot syn Convoy / als sonder pretext te komen inde bequaemste plaetse / om te komen tot Bruyssel, daer hy van noode was / om te helpen in d'orde van Penninghen te fourneeren / tot continuatie van 't onderhoudt van het leeger / van daer hy deselve Troupen den wegh voorts deede neemen / met sommige Commissarissen / die gingen ontrent Rhynberck: over de Riviere van den Rhyn, by het Volck: 't welck deselve Lucas Cayro by een hadde / tot het voorgesepde effect. Ondertusschen passeerde den tydt tot Boxtel tot den 17 desselven Maendts Julij / alwaer elck syn tydt-verdrijf soeckende / spraecken nae haer verstant / van d'oorsaecken die het Secours hadden belet. De meesten hoop ende partype beschuldigden myn Heere Graef Hendrick, dat hy die faute gedaen hadde / om dat hy niet en hadde behouden syn eerste resolutie / van recht te gaen logeeren / terstont sonder vertreck tot Vlymen, alwaer de Vpandt sich gefortificeert hadde / maer en waren de wercken noch niet voltrocken / noch in state om te konnen beletten / of men hadde lichtelijck een Fort konnen winnen op den Ommeloop / genaemt Groenendael, ende konnen setten op den Weert tot Hedickhuysen, vyf of ses stucken Geschuts / om te beletten die Victes / die in des Vpandts leeger komen deur de Mase van de spde af / alwaer men nae haer seggen / soude hebben konnen doen maecken een Brugge / om te koomen in Bommelreweert, ende van daer te komen op de Wael; het welcke van Vlymen alle wel soude hebben gesecoureert worden / ende geholpen van alle behoeften in allen geleghentheeden / soo deur den ouden wegh de Bosschе-sloot / als de Vlymens- 1629.

1629. Veen/ende deur de Dijk van Vlymen/ ende soo te komen ontrent Crevekeur, niet teghenstaende de drie Oorloghs Scheepen op de Diese legghende/ dewelcke soude konnen belet worden met weder te keeren inde Mase, ende dat daer-en-tegen den Vyandt alsoo aengetast zijnde/ insonderheyt van de syde van Cromvoort ende de halve Galge/ synen leegher niet soude konnen gesecoureert worden/ dan alleenelyck door den Hollandtschen Dijck/ onlanckx gemaeckt van Rijs/ ofte hy soude moeten synen wegh nemen onder 't Geschut van 's Hertogenbosch. Alle dese redenen schijnen te hebben eenigh fondament/ om te worpen het quaet op den geenen die sy meenden te hebben misdaen: Maer uyt desen is te mercken/ dat myn Heere Graef Hendrick, is vertrocken van Bruyssel, aenghesien de bereydinge van zijne toerustinge/ niet alleen om te gaen ontsetten 's Hertogenbosch, maer naer gedaen hebbende/ syn uytterste macht om te volbrengen zijne voyagie op de Veluwe, ende dat haer Hooghevdt/ siende dat den Prince van Orangie doe al gelaeten was in rust/ den tijdt van ses weecken/ om hem te Fortificeeren/ ende voorsien van alle behoeften tot syn belegh: Hieldt voor onmoghelyck de Stadt te secoureeren ofte te ontsetten/ deur het waghen van heur leegher/ met eenen geheelen Veldtslagh: Maer sy dachte dat het eenigh middel was de Stadt te ontsetten deur eenighe gevoechlycke divertie des Vyandts/ van de welcke dese wierdt geoordeelt te wesen eene die minste faelgeeren konst/ ende van sulcken importantie/ dat deur dien middel den Prince van Orangien soude gedwongen zijn om te laten zijne proye die hy nae jaeghde (van welcke uytkomste hem totten uytepnde toe onseecker was) om te gaen bewaren 't geene hem van te voren alreede toequam/ende het welck men hem konde afnemen met meerder voordeel van den Coninck/ ende meerder schaede voor hem/ als alle 't profyt het welck hy verwachte van zijne Beleegeringe. Het welcke ontwijffelick soude geschiet hebben/ ten waere om eenighe redenen/ die welcke hier nae sullen verhaelt werden/ hem niet meer hadden in de wegh geweest: Soo dattet genoegh was/ dat myn Heere Graef Hendrick syn uytterste vermogen deede/ om dese plaetse te secoureeren/ sonder nochtans eenige onmoghelickheydt byder handt te nemen/ het welcke de andere middelen soude hebben te niet gemaeckt/ ende particulierlick dese/ daeromme het logeeren tot Drunen ende Vlymen, geleegen zijnde recht tusschen de Stad van Heusden ende het Retrenchement des beleghs/ was gants contrarie om de Stadt op die maniere te ontsetten. Want genomen het Fort van Groenendael hadde geweest by geweldt ingenoomen/ ende dat men Canon geplant hadde op de Mase, om te beletten de victualie/ soude ons genootsaeckt hebben van daer eenighe bastighedt te maecken/ ende den Vyandt van hem te defendeeren/ die hem ongetwijfelt soude gelogeert hebben recht teghen ons over/ ende daer hem die van de Compagnie niet soude konnen geweert hebben/ ende dat voor tien stucken/ die wy aldaer hadden mooghen setten/ hy soude daer hebben konnen stellen twintigh met betere gelegenthedt. Met gelycke redenen de Brugghe/ om te passeeren inde Bommelreweert, soude ghevonden hebben de selve teghenwerpinge/ als ock den wegh totte Wale, ende dat om aen te vallen van de syde van Cromvoort nae de halve galge/ men moste passeeren door de Bosscherloot/ 't welck niet konde geschieden sonder groote swarighedt/ ende dat men daer nae het Hooft soude bieden tegens Crevekeur, ende passeeren over een ontellicke meenighte afgheseneden aerde ende Mouraſſen/ alwaer de Oorlog-scheepen des Vyants op de Revière de Diese leggende/ niet soude geslaepen nochte vergeeten hebben den kop te breecken die daer meenden plaetse te neemen/ maer van daer te jaeghen ter plaetse daer sy mochten blyven/ onder 't faveur van de Schants van Crevekeur, alwaer nootwendigh van doene soude zijn geweest 't gantsche Leger/ Ammunitie ende Artillerye/ daer meede het voorsien was: dewelcke met voorsichtigheyt niet mochte uytgedeylt werden/ tot dat werck alleen/ ende sonder profyt om die te bewaren/ alsoo dattet nodigh was te trecken tot divertie voorsz. Boven dien dat de uytkomste der Oorloghen gemeenlick ordinaris zijn twijfelachtigh/ ende dat niet jeghenstaende eenighe advantagie/ die wy daer souden mooghen hebben: Niet te min het hooft van desen leeger considereerende wel dat hy te doen hadde met een leeger van den Vyandt/ sterck ende mach- 1629.

1629. machtigh getrencheert aen syn rechter syde / ende eene Stadt aen syn slincker syde / dewelcke plaetse konde geeven tot duysent middelen om synen leeger te incommodeeren / hebbende voor hem het Eylandt van Bommelreweerdt, het Fort van Crevekeur ter syden / ende in somma het gantsche Landt teghen / soo dat sonder beletsel dese aenval niet soude hebben konnen geschieden / sonder het geheele te veele te hasardeeren / ende hem selven te stellen in perijckel van culpabel te zijn van reprochee. Soo dattet wel staet te disputeeren / of de leegeringe tot Haren ende Boxtel op de doenlyckheydt van de voorgeslagene saecken niet apparenter was als d'andere / het welcke meer voor onmooghelyck soude konnen gehouden worden / als dese twijfelachtigh.

Ondertusschen dat die tijdt soo passeerde tot Boxtel, ende dat de Vyandt vast acht nam op onse contenantien / soo maeckte Lucas Cayro sich gereedt met groote neerstigheydt / om te volbrengen 't geene hem was belast: Ende de Heere Graef Hendrick, die d'oorde wiste die hem daer toe gegeeven was / niet vergetende syne ordinare diligentie / ende aenghesien hy niets en konde yets aldaer voorderen / nae 't oordeel van alle de Colonellen ende luyden van den Krijghs-Raede / dewelcke het voor onmooghelyck hielden / de Stadt op die maniere te ontsetten / maer te volghen het exempel van Hanibal, dewelcke gesocht hebbende door alle middelen Capua (belegert door de Romeynen) te ontsetten / tegens dewelcke hy Oorlogh voerde / ende niet konnende komen tot syn voornemen / is met syn gantsche leegher getrocken op een mijl ende half nae Roomen, om alsoo de Romeynen door verschrickinge te dwingen van daer te doen vertrecken haren leeger / gelijck geschiede. Tot welcken insicht is hy met syn leeger van Boxtel vertrocken den 17. Julij / om sich te binden op de passagie / soo wel de gelegenthevdt van den tijdt waernemende / als het van noode gedaen was / ende quam ten selven daeghe logeeren tot Vechel, den 18. in het Dorp op Zeelandt, den 19. op het Veldt een uure gaens van de Stadt Grave, op het Dorp genaemt de Wyel: Hy oordonneerde de Prince van Barbanzon om hem langer de Mase een wijle tijts te onthouden met ses-duysent Man / om den Vyandt te houden in twijfel van syn voornemen / ende daer naer hem te begeeven ter plaetse daer hy soude moogen tegenstant doen / 't geene den Prince van Orangien, op nieus soude willen attenteeren / alles achtervolgende d'order hem van hare Hooghept gegeeven. 1629.

Ondertusschen heeft men gearbeydt aen de Brugge om de Mase te passeeren ontrent Moock, alwaer wy gebleeven zijn den 20 / ende den 22. gekomen ende gelogeert op het Veldt / ontrent Cranenburgh: ende den selven nacht heeft den Graeve van Ysenburgh alarm gemaeckt voor Nimmegen, ende wy quamen den 23. ontrent het Clooster Marienboom / alwaer inden nacht alsulcken extraordinaris onweder op quam / 't welck ontrent een uure duyrde / dattet scheen de Wereldt soude hebben vergaen. Aldaer heeft de Heere Graef Hendrick tydinge bekomen van 't succes van de passagie / het welck hem uytermaten goedt genoeghen gaf / alsoo hy verklaerde aen den geenen die hy dit advijs meede deylde. Ende continuerende synen yver / soo passeerde hy den selven dagh den 24. de Stadt Zanthen, ende ten deele den Rhyn over de Brugge / die gelevdt was tusschen Burick ende Wesel met syn gantsche leegher ende toebehoorten van dien / ende ginck logeeren in een Dorp aen geen syde de Revière / genaemt Minckel, een uure van het Casteel Ringelsbergh, alwaer gepasseert was de Graeve van Hennyn, die om den wegh te openen gesonden was met een parthye boet-volck / om den Rhyn te traverseeren: van waer hy syn wegh genoomen heeft den 25. op Boeckholt: 't geheele gros Wesel gepasseert zijnde / ende ter syden Boeckholt gelaten hebbende / ginck logeren op het Veldt / van waer wy des avondts vertrocken / ende bleeven den gantschen nacht op de been tot in den morghenstondt / tusschen drie ende vier uuren / doe begonsten wy te marcheeren / wederom keerende by 't volck dat te Boeckholdt lagh / door dien bevonden worde / dat dit geraedtsamer was / als 't geene wy hadden begonnen te doen. Den 26. waren wy nae by het Dorp ghenaemt te Borgh, ende den 27. op den Dijck van d'Yssel dicht by Zevenaer, ende een mijle van den wegh die op den 23. was inghenoomen by Lucas Cayro, ende ten naesten by gesterckt zijnde om eenighe defensie te konnen doen / alwaer hy hem seer bromelijck heeft ghequeten / tot dat hy daer

1629. werde gequetst: gelijk ook de Heere Starets, Luytenant van Colonel van Foucar, den Luytenant van wijlen den Heere Vereycken, Jan van Weerd, tegenwoordig Capiteyn / die synen tijdt waernemende in dit gevecht / aentasten een gros van de Ruyterye des Vyandts / ontrent tusschen twee ofte drie-hondert Paerden / met vijftigh Paerden die gepasseert waren / ende heeftse verslaegen. Ende het gantsche Voetvolck van de Vyandt verschrickt zijnde van de resistentie die haer ontmoetende / ende van dat gevecht teghens de Ruyterye / is vertrocken in groote disordre / met verlies van een merckelijcke parthye volcx. Ende de Heere Graef Hendrick heeft hem bevonden op den 28. over Aernhem ende Doesburgh, genaemt zijnde deselve plaetsen in eygener naem Tunck, nae-by Lanten, een Dorp gelegen op d'Yssel, op d'andere syde van 't water / tegen over Westerboorde / alwaer hy de Brugge gereedt gemaeckt hebbende tot de passagie / is d'Avantgarde gepasseert den 30. in de Veluwe, ende den 31. volghde den Hindertocht / waerom hy deselve Brugge afbrack / om deselve te brengen ontrent een half uure van de Stadt Doesburgh, beneden een Dorp genaemt Dieren, alwaer hy hem vond met alle synen leger / ende legerde hem den tweeden Augusti onder den blaeuwen Hemel: voort trecktende tot recht over daer de Brugge herlepd was / hebbende van te voren ingekregen het Huys te Middachten, ende den eersten der selver maendt trock hy persoonlyck nae een Fort op de Revière strecktende nae Deventer, een halve mijle van de selve Brugge / seer bequaemlick gelegen. Ende niet tegenstaende 't selve Fort seer goedt was / ende ordentelijck gesterckt in 't vierkant / met een seer wel gevoeghde Contrescharpe / heeft sich overgegeven / sonder een schoot te schieten / anders niet begeerende dan te sien den persoon van den Grave / dewelcke op die tijdt daer meester van is gheworden / ende heeft 'er Garnisoen in gelepdt.

Hebbende dan Grave Hendrick (gelijck gesepdt is / den tweeden) syn Logement in 't selve Dorp van Dieren, in 't gesichte van de Stadt van Doesburgh genomen / alwaer hy syn leger ordonneerde soo 't behoorde; doe werden voortgehaelt veele ontallijcke dingen / ende begonden veele te murmureeren op den handel van den Lepdtsman des legers / die dicht passeerde by de Stad Aernhem, om te sien of men die soude konnen innemen: Waer deur Rees ende Emmerick mochten onbequaem gemaeckt worden voor den Vyandt / ende de passagien van dit Eylandt verseeckert / om terstont daer na de Troupen te doen marcheeren na de Steden Wageningen ende Rhenen, licht om in te nemen / gelegen twee ofte drie mijlen beneden de Stadt van Aernhem, op een Arm vanden Rhyn, die haer schepdt van de Rivière de Wale, aen de poinct van Schencken-Schans, alder-naest gelegen het Eylandt de Betuwe, in het welcke hy hadde konnen komen / hadde hy genomen de boven-geschreven Logementen die nu achtergelaeten zijn tot seer groote nadeel des Dienst's vanden Koninck / als zijnde den eenigen middel om t'ontsetten die van 's Hertogenbosch, ende daer te passeeren in 't Eylandt van Bommelreweerdt. d'Ander sustineerden dat men behoorde Doesburgh te beleggen / Deventer ofte Zutphen; in plaetse van dat men nu niet sonderlinghs en doet om de Vyandt te ruyneeren: Dat ook het weynigh Volck datter was (principalijck binnen de Stadt Doesburgh) de verbaesthepdt van de Burgerye / ende 't gebreck van Amunitie / ons de selve soude hebben doen winnen in weynigh daegen / ende dat daer aen gelegen was de gantsche behoudenisse van dese conqueste / tot welcke saecke d'uytstellinge van den tijdt niet anders konde strecken dan tot groot achterdeel: Vele andere concludeerden tot Branden ende Rooven / hielden voorseecker / dat deur dit Branden ende Rooven / men in 't Landt soo seer soude krijten voor de Staten van Hollandt, om geholpen te wesen / datse niet souden konnen laten den Prince van Orangien te rugge t'ontbieden / ende doen verlaten het Beleg / daerom men doende was: d'Andere die verder wilden sien / ende met dieper redenen seyden: men moste gaen aentasten de Steden gelegen aen de Zuyder-zee / ende beginnen van Amers-foort ende Harderwyck, ende van daer na Naerden ende Utrecht / ende dat daer door Amsterdam soude gebracht worden in sulcken verschricken: datse genaede souden versoecken / om dat deur Harderwyck, ende het water komende uytte Zuyder-zee tot Amers-foort, men konde secours bekomen / ende communicatie houden met die van Duynkercken, ende ware van 1629.

1629. van noode (om te maecken dit voorneemen volkomen) te hebben over d'Yssel ende aen-gelegen plaetse. eene Passagie na Vrieslandt / waer deur groote dingen soude konnen geschieden / soo wel om de Vivres van die plaetsen komende / als om daer oock een voet te hebben. Ende daeromme moste men aentasten de Stadt Hattem (ende die inneemen) om alsoo te komen tottet Hooft van dit groot werk: voorwaer bequaem om te doen een wonderlyck gedruysch / om een Notabel Kerck te verbullen: Maer om dit in practycke te stellen / is men onderworpen veele ghebreecken / ende onmogelyckheeden / die hier nae gesepdt sullen worden.

De Heere Grave Hendrick, (doende gelyck Alexander Antiochenus, Pirus Koninck van Epiroten ende veele andere Voorluchtige Mannen / dewelcke hoorende onrecht van haer spreecken / verdroegen de sommige met sachtmoedigheydt / d'andere deur consideratie) adviseerde daer-en-tusschen van de saecken die hem dochten noodighste te zyn / ende bysonder om te voorkomen het gebreck van Vivres / ende den honger / die hy sach in syn leger / t'sedert den negenden ofte thienden dagh van syne komste in dit Quartier / oock soo groot / dattet niet meer en mochte wesen / denckende oock om 't gerief van syn Passagie / tot het welcke het Fort hier vooren genoemt / seer wel te passe quam: recht tegen welck over hy dede maecken een Brugge van houte Balcken / maer by faute van gelegenthevdt / (soo is te gelooven) veel te leegh om te dienen by tyde van hoogh-water / ende om de Brugge te verseecheren / dede syne Fortificatie van dit Fort vergrooten / waer by was gelogeert de Heere Tourlandt, Luytenant Colonel van de Prince van Chimay H. M. (die storf van de Loop-siecke in het Leger by Deutecom, in den Maendt van Augusto / nalatende een seer groote bedroefthevdt over den gantschen leger) ende aen d'andere zyde dede hy maecken een Trenchement / daer hy oock logeerden den Maistre del Campo, Disdorf met eenige Troupen / hoewel de wateren komende tot hare volkomene hooghte / hy daer niet konde ghedruyen om de leeghte der plaetse / genoomen / deur noodtsaeckelyckheydt van de geleghenthevt op den Oever van de Revière / onderworpen alle jaerlyckssche inundatie des waters / dewelcke behoorde (soo de gelegenthevt sulcx hadde geweest om te doen) gehevt te zyn / ten eynde sy vry souden moghen geweest hebben van de accidenten / die nu niet en konden geremedieert werden sonder dat middel / niet te min en wasser gemaekt voor de Vivres een kleyn sterckte / raeckende 't voorsz. Retrenchement: maer veel hooghet ende bupten perjckel van de overloop des waters. Gelyck oock binnen in 't Land was hy oock geheel sorchvuldigh om te doen setten seeckere menichten van Windt-molens ende Ros-molens / conform het advijs van d'Ingenieurs / dewelcke / om de waerheyt te seggen / niet wel en waren erbaren in die konste / gelyck aen het werck bleeck / hoewel de quantitevt van de kleyne die verdeelt waren onder de Kupters ende haer / ondertusschen dienden den tyd sy Cooren vonden / ende het Amunitie-Broodt deede hy partinent uytdeelen / elck wat / daer inne de Grave van Jentilli (die doe ter tijdt was Generael van de Vivres) hem seer wel queet in syn devoir. d'Eerste acht ofte thien daeghen / alsoo de saecken noch alles niet wel geschickt en waeren / ende de Convoyen noch niet gingen / ende het Brood ontbrack / soo bleef het leeger geheel onthloodt / van Brood alsoo wel als van alle andere dinghen / het welcke hy daer nae hier zynde / met goede orde bequam. De Graeve van Hornes, boven alle 't geene boven verhaelt is / was gecommandeert te dienen onder 't bevel van Graef Hendrick van den Bergh, ende alsoo hy sterck van volck / Equippagie ende Vivres was / suffisant om d'een of d'ander Entrepryse te doen / importuneerde hy Graef Hendrick seer om eenighen Dienst te mogen doen / ende tot petwes geemployeert te werden: daer toe voor den dagh brengende den interesse van 's Coninckx Dienst / ende oock syne particuliere / alsoose syne eere betrefte. Ondertusschen quam aen den Grave van Montecuculi met veerthien duysent Man te voet / ende tusschen de twee ende drie-duysent paerden / die eenighe daeghen noch over d'Yssel niet en quamen; maer bleven gelogeert ter syden de Revière / recht tegen over de Schip-Brugge / treckende voorts ontrent Doesburgh, dewelcke geinformeert zynde van de Voorslagh des Dessepns hier te voren geroert / drong seer hart sonder ophouden / om daer toe gebruyckt te worden / ende te nemen synen wegh nae de Zuyder-zee / naer

1629.

1629. dat hy alvooren gepresenteert hadde / met geweldt ende openbaere macht / met syn volck alleen de Stadt van Doesburgh t'overvallen / midts daer vooren te genieten de Pilleringe ende profyt van den Buydt ; soo dat de Heere Graef Hendrick , beslommert met soo veele propositien / ende siende dat syn Affairen anders ginghen dan hy wel begeerde / heeft den voorsz Grave Montecuculi met het volck in synen Dienst zynde / met eenige stucken Geschuts hem meede-gegeeven / onder 't beleydt van Sr. de Heze , een van de Luytenants van de Artillerye des Coninckx ende zyne Staeten / van herwaerts over toegelaeten / om te trecken in het Landt / ende te marcheeren recht op Amers-foort , gelyck hy deede / aen d'ander zyde heeft hy gesonden den Grave van Salasar , mette Spaensche ende Walsche Troupen / ende eenige stucken Geschuts / onder 't beleydt van Pascuael de Arenas , oock Luytenant van d'Artillerye / om te soecken de Stadt Hattem in te nemen / tot sulcken eynde als boven geseydt is ; niet te min geresolveert zynde / voorsach hy veel ongelegenthe yden (al-hoe-wel hy oordeelde op een ander maniere beter gedaen te wesen) dewelcke soo van d'eene ofte d'andere zyde soude konnen weder varen / waer van het succes hier na geseydt sal werden.

Ten desen tyde quam daer mede aen Graef Jan van Nassauw , op den 17 Augusti / met ontrent 8000 ofte 10000 Man van des Keysers Troupen / met hem brengende Patente / om te commandeeren als Generael van den Keyser over de selve Troupen / het welcke heeft gegeven een weynigh jalousie : maer nochtans altydts met groote discretie ende eerbiedinge / sonder dat men konde seggen / dat van wegen de Heere Grave Hendrick , noch van den synen heeft gebleecken de minste saecke / die prejuditie soude doen tot den Dienst daer d'een of d'ander in geobligeert was ; den 18. verreysde de Heere Grave Hendrick , om te besichtigen wat men in 't Landt dede / tot executie van dit Dessyn / ende nemende synen wegh na de zyde van den Grave van Salasar , ende weder-keerende langs d'Yssel , passeerende na by Deventer , wierde aengegrepen van een uytval van 3 oft 400 Mannen / den 19 des avondts / alwaer hy sich in perijckel stelde met dienstelycke Couragie / als een simpel Soldaet soude konnen doen / alwaer hy soo wel 1629. gesecondeert werde / datse desen uytval geslagen hebben / blyvende veele dooden op de plaetse / ende was dit selve gevecht soo heet / dat den selven avondt twyfelachtige tydinge in het leger quam / dat Graef Hendrick doodt oft gevangen was / ende des naemiddags ontrent vier uyren waren de tydingen gekomen van het innemen van Wesel. Maer Godt wilde dat van dese twee quade tydingen / maer eene waer was / dewelcke niet-te-min bestandt genoegh was / om in het leger te geven een groote verslagenthe ydt / ende in der daedt een mes was / 't welck affneet den draet van alderhande middelen / om te volbrengen met profyt alle voorbedochte dessynen / ten dienste van den Koninck / ende tot afbreuck van den Vyandt / dewelcke hier door getrocken waeren uyt alle schyck ende verbaesthe ydt / daer mede sy deur desen intocht in de Veluwe benaut waren / ende noch meer souden bekommert geweest hebben / soo de saecken gegaen hadden geweest op een aensienlycker voet.

Waeromme / soo my dunckt / alle de boven geschreven poincten genomen nae hare ordre / ende beginnende van het eerste / als te beleggen Arnhem , het was onmogheliyck sonder te doen een merckelycke faute / deur oorsaecke dat het Canon niet en konde komen door den wegh / alreede ingenomen / dan onder de genade van den Vyandt / die in dieversche plaetsen konde afsnyden den wegh na syn goet-duncken / ende met alle soorten van avantagie : boven dien waren sy genoodtsaeckt te komen ontrent Sevenaer op den Dyck , onder de genaede van de Musquetten ende het Geschut van den Vyandt / 't welck bewaert was met het uytbreyden van haer Retrenchementen / ghelyck als d'experientie 't selve naderhandt heeft doen blycken / als wy daer passeerden / ende daer menschen ende Paerden werden doodt geslagen : Ende noch is te bemercken / dat Graef Ernst van Nassauw daer was gekomen met vyf duysent Mannen / ende alreede begonste hem / soo binnen syn Retrenchementen / als daer buyten / aen te stellen dat dese plaetse niet en was te verwinnen dan met een belegh / ende waginge des geheelen legers / 't welck op een ander plaetse oock te doen hadde / soo tot haerder als 's Landts conservatie / ten eynde

van

1629. van divertie / 't welck men pretendeerde / ende consequentelijck soude daer veel minder apparentie geweest zijn / om te passeeren nae Wageninghe ende Rhenen.

Belangende het tweede poinct / het is waer dat Doesburgh was seer weynigh voorsien van Volck ende Amunitie / ende dat de Burgerye in een groote verschrickten waeren / gelijck als ock de Steden hier boven genoemt: Maer hier aen is te sien / dat tot dit werck men tijdt van doen hadde / die in dese gelegenthepdt merckelijck verliep / jae met duysent accidenten / daer men niet op soude gedacht hebben: boven dien most het leger geretrencheert hebben geweest ende gelegert / gelijck een belegeringe verepscht / ende het Canon most ock bequamelijck gestelt wesen / 't sy om ons te defendeeren / of om een formeele Baterye te schieten / tot het welcke veel Amunitie van Oorloge van doen was / waer van het leger soo schaers voorsien was / dat de Musquettiers / daer in begrepen d'Artillerye / geen drie weecken ofte een maendt soude hebben konnen voorsien geweest / ende het leger soude soo gebleeven hebben ontbloot van alle middelen van defensie / tot schande van de geene die 't selve soude commandeeren / ende groot achterdeel van den dienst des Koninckx. Ende boven al is te bemercken / dat de Brugge moste bewaerdt worden seecker ende by / ende de Poorten te openen / om upt ende inde Veluwe te mogen trecken / daer toe hy dan moste in dien tijdt volharden in syn werck / ende daer toe gebruycken een groot deel van syn leger / ende alle de gereede penningen niet suffisant zijnde om d'een of d'andere te voldoen / die noodtwendigh mosten versorget zijn by esguale portien / door dien dat Graef Ernst van Nassauw, daer by de handt zijnde / niet anders en soude gesocht hebben als te secoureeren die belegerde plaetsen / ende sich te herstellen in gerustige possessie van dit Eylandt / 't welck alleen te doen was van sich meester te maecken van de passagie der Revière / ende soude het lichtelijck hebben konnen doen tegen een Leger dus geempescheert zijnde / met acht ofte thien duysent Mannen / die hy konde by den anderen brengen / sonder genoodtsaeckt te zijn den leger te lichten voor 's Hertogenbosch. Ick segge als de noodtwendige behoeften aldaer hadden ontbroocken / gelijck sonder 1629.
twyfel soude geschiedt hebben / noch geen middelen by der handt hebbende / om te verhallen de onkosten van een belegh / principalijck soo als dit soude moeten wesen; dat meer is / de behoeften ofte gebreck van Vivres / ende het gelt 't welck aen het Voet-volck ontbrack / waren eenen wegh om alles te brengen tot een onherwinlijcken val. Maer waer door dese gebreecklijckheeden zijn toegekomen / en weet ick niet / noch en gaet my ock niet aen / om daer af te spreecken / ende ick en twyfel niet of alle de Werelt weet het wie oorsaecke zijn geweest van dese soo schandelijcke faute.

Op het derde / 't is seer qualijck te gelooven dat dese divertie soude hebben konnen geschieden door brandtstichterye ende roovinge / gelijck seer wel konde bemercken Graef Hendrick van den Berge, die sulcks wel soude belet hebben / soo hy soo punctuelijck gehoorsaemt ware geweest / gelijck syn last ende authoriteyt wel verepschte. Want ock den Vyandt niet en konde alsoo genoodtdruckt worden om op te breecken van zijn belegeringe voor 's Hertogenbosch door sulck een roovinge / die in een ofte twee Jaeren tijdts konde gebetert ende gerepareert worden; daerom het spreeck-woort waer is / 't welck seydt: Dat een geruyneert Landt veel beter is dan een verlooren Land.

Men moste in alle manieren doen blijcken te willen voor altijdts bewaeren het geene men verkreegen heeft / ende arbeyden altoos ten besten / het welck niet kan geschieden met branden ende rooven; want 't geene men bewaeren wil / sal men altydt soecken geheel te conserveeren / ende 't geene men bevint niet te konnen bewaert werden / ordinaerlijck daer geen andere remedie toe gebruyckt werde dan d'extremiteyt van 't verderf / waer toe men door Krijghs-insichten kan gedrongen worden / om de handt moede te maecken aen 't gewelt. Agasilaus om Phanabasus upt Phrygie te verdryven / verdurf het gantsche Landt / hem benemende de gelegenthepdt om daer te moogen blyben; maer syne Conquesten van Asia, die hy wilde bewaeren / dat dede hy met soetigheydt ende sonder bloedtstortinge noch banissement / jae selfs niet tot eene bande Officiers van 't Land die dat versocht. Alsoo dan om wel te doen in dese actie / zijn van noode twee principale dingen / eerstelijck

1629. eerstelijck 't getuygenisse van een groote goedertierenthevdt tegens d'inwoonders van 't Landt van allerleye soorte van qualite / ende een liberaele toelaetinge van alle den geenen die in haer Domicilie wilden blyven / datse dat seeckerlijck mochten doen / gelijck Graef Hendrick verklaerde daer toe ganschy begeerigh te zijn / op dat deur desen wegh den Vyandt niet mochte hoopen eene verlossinghe / maer ter contrarie indien wy furieuselijck gheyandt hadden / het welcke nae gheswoonte niet langer kan duyren als de moedighevdt ofte het dessein dat toelaet: dat ock het leger niet en hadde konnen krygen eenigh secours van vivres ende andere onthreeckende notelickhevden / 't welck niet was te bekoomen / alsoo het vluchtende volck met hem neemt 't geene hem behulpelick is / ende niet achter en laet dan dingen die hem onnut zijn / ende niet wegh kan voeren.

Ten tweeden / dat veynsende te willen ontladen het Landt van groote overlast / moste binnen houden alleen de troupen daer toe nodigh tot bewaringe van de passagie / houdende de reste buyten ende vyder handt / arbeydende neerstelick tot verseeckerthevt der weghen / sonder verder te trecken / om de vivres ende andere behoeften met beschevdenhevt te krygen / ende soo veel het doenlick was van den vodem des Vyandts daer omtrent / die hem kosten schade doen in sulcx / als meede die van Wesel, daer de stapel van alle nootwendige dingen was / ten behoeve van 't leger / ende daer de Conqueste konde bewaert worden: Ende dat ten eynde de Vyince van Orangien opgewerckt zijnde deur dese maniere van procedeeren / (dewelcke hem voor die tyt meer te vreesen dan te remedieeren stont) de Heere Staten van Hollandt van dit Landt / waer deur haer ruwijne soude mogen toekomen metter tydt / en is niet te gelooven / dat om een machtigh leeger dat verde is te slaen soude gelight hebben / om te voorkomen het quaet / 't welck al evenwel dan niet geheel gerepareert soude wesen. Hier in staet ock te remarqueren dat het sonder reden was hem te dringen om te verlaten syn belegh / om hem te setten tegens soo grooten gewelt / 't welck hy wel konnende gelooven hem onmogelick te wesen om te boven te komen / om dat dit geloove van onmogelickhevt hem mocht brengen in consideratie / dat van twee quaden men hem voor het quaetste moet wachten / ende gelooven dat in alle manieren 's Hertogenbosch overwonnen / ende de Veluwe verlooren / veel beter is te verlaten 't geene in 't eynde verkrygelick is / dan te lopen tot een daer niet aen te komen is: gedenckende aen Agesilaus, die nae syn gekregen quetsuere in den slagh die hy gewan tegens die van Theben ende Argiens, hy viel in een groote siecktе tot groot achterdeel van de Lacedemonianen. De Thebanen wederom couragie nemende / hebben gesonden Epimanundas in Liconie, om dat te verderven / met soo groot gewelt / dat Agesilaus niet en dorste trecken van Sparta, om hem 't hooft te bieden / als hem geboelende te swack. Met de selve reden is het wel contrarie te willen synen Vyandt locken upt een plaetse daer men hem kan hebben (veynsende hem te vreesen) ofte denckende hem van daer te locken / hem latende sien een macht die deur de zijne niet konde geslagen worden / ende capabel om hem vreese aen te jagen / gelijck als over-al op de Veluwe te sien is / soo heeft hem ock dese groote meenigte van krygs-volck genoodight te blyven daer hy was gelogeert gelijck Agesilaus, om te blyven in Sparta. De maniere van doen in dit Eylandt dede hem klaerlijck sien / dat dit quaedt veele te heftigh was om te moghen duyren / ende dat den tijdt ende patientie alleenlijck remedie konde zijn / sonder dat van noode was eenigh groot gewelt. Maer dit alles is van soo grooten effecte niet geweest / om dat hy de voorgaende maximen gevolght heeft / 't welck hy anders niet en soude gedaen hebben.

Ten vierden / het is waer / dat alles was wel gediscoureert / soo d'uytkomste soo licht geweest ware als de woorden / ende hadden wel bedocht 't gunt men uytrechten soude hebben konnen: maer vergaten te dencken dat een Armee oft leeger niet leven en kan vy de Lucht / noch de Soldaten vechten sonder eeten / ende dat de gelegenthevt niet werd gevonden in een Land / uytgegeven ten roove / ende daer het Volck den tijdt hadde meer als te veel / om te vertrecken met alle hare gelegenthevden / in een plaets van verseeckerthevdt / ende upt de handen der gener die haer overliepen; het is evenwel waer dat men noch eenighe dingen mocht bekomen / maer 't welck op 't hondertste deel niet konde genoeg 1629.

zijn

1629. zijn voor soo grooten getal/die niet voor acht ofte thien daegen moeten leven / maer altijdt ende principaelijck als men pet grootst bijder handt grijpt / want anders souden niet bequaem zijn om te dienen noch eenigh ongemack te lijden : ende daer-en-boven / wat fondament souden sy konnen nemen om redenen te binden / te trecken in het binnenste van een Landt / daer de Poorten naulijcks open zijnde / men hem begaf tot een belegh of bloedige slaegen / zijnde 12. ofte 13. Mijlen in 't Landt / ende soo verre van haer passagie / deur welcke noodtwendelijk mosten komen de behoeften van Victuyes ende andere dingen ordinaerlijck in sulcke saecke noodigh / ten ware alles deur inbeeldinge daer konde gebracht worden sonder eenige tegenstant / ende dat alle de Werelt haer soude komen bupgen de kuyen / en alles gebracht worden inden mondt. Wat apparentie isser ook datmen in dese conjecture sich gaet imagineren de haeste inneminge van soo veel plaetsen van importantie / ende bysonder van Utrecht, soo nae bij de handt / ende van soo grooten consequentie in dese gelegenthepdt / sonder acht te nemen dat de Staten veel eer / eer haer desen Bril op den Neuse souden laten setten / so de saecken voort hadden gegaen / sulcke groote resistentie souden doen / dat wyse niet en souden hebben konnen vermeesteren / noch den Vyand daer deur genootsaekt zijn syne Belegeringe van 's Hertogen-Bosch op te breecken : de verbaesthepdt die men seydè die van Amsterdam te sullen hebben / als wy daer ontrent souden komen / was suffisant daer toe / om dat sy haer alsoo geparst ende so na by hare Stadt siende / men van haer Cooplupden onder dat pretext soude getoogen hebben / soo veel gelts als sy souden gewenscht hebben / ende deur desen middel sulcken succes als men gewildt soude hebben : maer ondertusschen / waer soude men van geleeft hebben / waer soude men Munitie van Oorloge gehaeldt hebben om te vechten / sonder voor 't Koninckx leger (in 't welk alle dingen soo schaers was / dat naulijcx 't geene daer was genoegh koste wesen) een goede parthye Volcks af te nemen om Victuyes ende Munitie van Oorlogh te gaen haelen / gelijck het sonder twysel noodtsaeckelijck soude geweest zijn : hoe soude men acht genomen hebben op de passagie van de Brugge / die voor-al most bewaerdt zijn ; ende wat middel om te leven / in desen gevolge 1629.
nae een geheel verderf vande menichte van Troupen die voor upt waeren ? ende dat archste is / alles t'saemen gevoeght zijnde / wat souden men konnen doen om t'onderhouden eene soo groote menichte zijnde soo verre verschepden van alle gelegenthepdt / dependeerende alleenlijck in hulpe van een Brugge / die seer lichtelijk konde verbrandt werden : zijnde ontbloot van haere behoorlijcke machten. Ende hier nae vraege ick / of den gantschen leger niet soude konnen verloopen gaen / sonder dat de Vyandt anders soude van doen hebben / dan hem te houden op syne defensie / ende laeten toe den honger diese alle soude hebben verslonden. Graef Jan van Nassauw, die hier nae marcheerde mette reste van syne Troupen / heeft dat alles wel beproeft / ende dit voornemen / noch 't innemen van Amers-foort heeft nergens toe gedient / dan alleenlijck toe te laeten de roobinge van eenige Soldaeten / die in prejuditie ende contrarie seeckere gemaeckte Capitulatie / willende verlaeten dese plaetse / om dat sy die niet houden konnen / hebben haer begeeven tot pillerinye / tot grooten interest van den Dienst van den Koninck : want hoe-wel het waeren de Troupen van den Keyser / niet-te-min den Vyandt leydt het op den rugge van 't Volck van den Koninck van Spangien om dewelcke t'assisteeren datse hier gekomen waren. Ende datmen soude seggen dat om alsulken gewelt als 't selfde was / den Prince van Orangien's Hertogen-Bosch soude verlaten hebben / dat is geheel abusijf / want de Staten wijs wesende in haere affairen / ende by de Prince / geexperimenteert in zijne professie / konden klaerlijck sien d'onvoorsichtighept van desen aenslagh / ende dat alle 't geene Graef Hendrick konde gedoen tot synen meesten voordeel ende verbaesthepdt van den Vyandt / nu te niet was / alsoo men upt 't progres van deser saecken men wel van het eynde konde jugeren / gelijk aen 't quaed eynde van desen impertinenten aenslag genoegh te mercken is / waer deur dat Graef Jan met alle syn macht genoodtsaeckt is geweest sich te rugge te keeren sonder pet upt te rechten ; ende de Grave van Salazart te laeten Hattem met vreeden.

Van te allegeeren / dat / soo men voorders hadde getrocken in het landt /

1629. volghens d'ordre die den Grave van Montecuculy hadde bekoomen van Graef Hendrick, men soude gevonden hebben soo veel Vivres tot genoegen: 't welck (onder correctie) is impertinent / want genoomen met de Stadt Amers-foort, alle de kleyne plaetskens / strecken de nae Utrecht (van de sterckste men niet en moet spreecken) ende dat 't geheele Landt ware gebleven / bewoont met syne inwoonders met hare gelegenthepden / men soude niet konnen gehadt hebben provisie voor vijfthien daeghen tot onderhout van desen leeger / hebbende geen ordre gestelt gelijck het behoorde / om te hebben waer van te leven: daer naer; want om te konnen geholpen worden van buyten / was weynigh apparentie / want veele werden bevonden uytgeput ende onmachtigh de Oorloghe te onderhouden. Den Prince van Orangien overleden / dewelcke by nae deur gelijcke werck als dit van de Veluwe quam logeeren ontrent Firlemont in 't jaer 1602. seggende te willen intrecken in 't herte van 't Landt / om syn Doorluchtige Hooghepdt te dwingen; het belegh van Oostende te verlaeten / om hem tegen te trecken / is genootsaeckt geworden deur gebreck van Vivres (al-hoe-wel hy was in een Landt daer hy eenighe Steeden qualick gefortificeert konde verkrijgen / jae de Stadt van Firlemondt, groot ende breet / ende dat hy oock konde genieten verscheyden commoditeyten / die hy daer konde gevinden met de hulpe die hy konde getrecken uyt het Landt van Luyck) te verlaten syn voornemen / ende wederom te gaen nemen synen wegh nae de Gebieren / alwaer hy konde bekomen alles tot synen behoeve / 't welck was de oorsaeck (als mistrouwende van syn dessepnen / ende te bedecken syn faulte) dat hem heeft begeven voor de Grave / aensiende den tijd dat den Admirant van Arragon, sonder daer op te dencken / hem geabuseert hadde.

Nota. Desen naem wordt in de Caerte niet gevonden: soo dat ick niet en weet oft er in gedoolt is of niet.

Belangende de Entreprinsen voorgeslaeghen met alle manieren van instantien by den Heere Grave van Hoorn, die inder daet mochten (koomende tot weloverwegen) gesuppleert worden tot de principale gebreecken / hier vooren gesept: Grave Hendrick qualick bericht synde van de handelinge die als schoone saecken werden voorgestelt; ende verscheydelick geraeden synde van sommighe die 't alles nae haren sin wilden hebben; hy Vyandt synde van alsulcke heete dansen / daer andere hem aen rieden; voelde wel die onmogelijck te wesen / ende anders niet dan vdelheyt / soo / 't sy hier deur achtergehouden synde / om niet by de handt / als yet met goede gelegenthepdt; ende wel denckende dat de vyandtlijcke plaetsen / siende den leger voor haer Poorten / haer soo niet souden opgeeven / soo heeft hy in alles groote difficultepdt ende de aenballen onmogelick gevonden. Ende alsoo het waer is dat sodanige aenslagen verepschen eene verrassinge / ende dattet onmogelijck was voor den Grave van Hoorn te verrecken met eenigh volck ende gereetschap uyttet leeger (alwaer gemeenlijck een hoope Spyons gevonden worden) of dat de plaetsen die hy soude verrasschen / souden al veradverteert syn / 't sy deur de Spyons ofte den gemeenen alarm / die daer dicht by het geheele Landt deur was / hy proponeerde daer / nae dat wesende gesonden met vijftien hondert Mannen te voet / ende 300. Paerden met syn toebehoorte in een plaetse verre van daer / ende alwaer by wat notabels uyt te rechten waere / de plaetse synde ontbloot van Soldaeten / representeerde / so hy het leger vers wackte te van soo veel volcx als hy begeerde / dat hy 't selve wederom soude stercken / 't ware deur de executie van eene platse van importantie / ofte deur beletsel van te doen eenige toesendinge van des Vyandts Volck / om hem daer tegens te setten / op dat de plaetsen niet wel en souden konnen beset worden met Krijghs-volck / 't welck diversie soude veroorsaeckt hebben / tot profijt van den dienst van den Coninck / ende voordeel van de aenslagen van synen leeger. Waer op hy oock niet heeft konnen obtineeren / om redenen gereserveert aen Grave Hendrick.

1629.

Alles wel geconsidereert synde / soo is dat het verlies van Wesel dede terstont senden den Grave van Ysenburg, met versvackinge des leegers van vijf of ses duysent Mannen / alreede seer gemindert deur de siecke / ende 't wegh-loopen der Soldaten (soo nae den Vyandt / als andere wegen) om te logeeren nae by Rhynberck, om den Vyandt te houden inden dwangh / ende d'ervarenthepdt van alle voorberhaelde gebreken / geeven genoeg te oordeelen / dattet beter waer geweest dat men anders daer in gehandelt hadde /

ende

1629. ende in plaetse van te willen de vruchten plucken voor haeren tijdt / ende sich begeven verre in 't Landt / sonder omme te sien / gelijck als 't wel behoorde / ende soo 't noodt ware geweest te gebruycken den gantschen leger (aengemerkt de importantheyt vande verkreegen saeke / ende het verlies 't welck ons soude mogen komen van de Rebellen) om die inkomsten die men daer hadde / so verseeckert te maecken / dattet onmooghelijck soude geweest hebben voor den Hollanders die te niete te doen; ghelijck het in der daedt konde geschieden / indien men gedacht hadde / dat / om te doen een Conqueste van importantie / ghelijck als dese: dat men most voor al eerst ende voor al voorzen sich verseekeren van den inganck / ten eynde hier deur tot profijt soude mogen gebracht worden / so veel moeyten / kosten ende arbeyt / die men daer toe hadde gedaen / 's Hertogen-Bosch ontset ende Wesel bewaert / 't welck genoegh soude geweest hebben voor dat sayson: ende so my dunkt soude veel eerlijcker ende profytabelder geweest zijn dese conservatie / (jae al hadde den Bosch verloozen geweest / gelijck hy al evenwel is) als te quiteeren / dat men van te voozen besat / deur faute van daer in niet te hebben voorsien / soo als het behoorde / ende verquist den tijdt ende Amunitie / 't welck niet en behoefden; ende geen tijdt meer en was te seggen / van te willen genieten de vruchten van het Landt / eer dat men 't gheheelijck heeft verkreegen / ende hem daer meester van gemaeckt heeft.

Maer ter contrarie most men hem beynsen het Volck te willen geldt geeven / om hem daer mede te gewinnen eer als van haer te eysschen / sonder daer toe verobligeert te zijn om te geeven: ende soude oock van noode gheweest zijn / nae den tijdt te seggen / dat men haer daer voor souden inde toekomende Lenten een erkentenisse doen; als dan souden wy treffelijcker ende heerlijcker daedt by de handt genomen hebben / indien wy het Volck op dese maniere gewonnen hadden. Souden oock dies te beter den Vyandt aengevallen hebben; die ondertusschen tweedzachtigh zijnde / scheuringen souden gemaeckt hebben / als hy ons voornemen (zijnde so avantagieus voor ons ende schadelijck voor sich selven) gesien hadde: sy souden sich oock machteloos bevonden hebben / om ons te resisteeren ende wederom te winnen 't geene sy alreede verloozen hadden; ende dat van weegen de generaele schrick / die het geheele landt door soude zijn / ende door 't verliesen van den goeden wil van 't meeste van haer Volck / die rontom / jae ontrent de Veluwe woonen: ende dan vol vreese / bevende / ende half gewonnen zijnde / souden (eer als door eenig geweld sich te laten onderbrengen) sich tot eenige pays begeeven hebben / ofte pardon versoecken / als te contribueren voor de Staten / ofte op den Oorlogh te dencken / ten eynde sy geen perijckel soude loopen van hare vryheydt te verliesen / voor dewelcke sy seggen te vechten. Maer 't geene verre hier van daen is / soo is Graef Hendrick (den welcken met syn byhebbende Volck men van doen hadde in Brabandt, om sich te voegen by de Troupen / daer al gereedt zijnde / onder het Commandement van den Baron van Balanson, om yetwes voor te nemen tegen den Vyandt / ende syn voornemen te stutten) te rugge geroepen / ende zijnde buyten hoope van yet daer uyt te rechten / is genoodtsaeckt geweest tegens syne hoope ende meeninge de Veluwe te verlaeten / ende dat sonder profyt / ende te sien Wesel ende 's Hertogen-bosch verloozen / ende syn Volck soo afgement / ende gantsch van anderen sin zijnde (het welck geen geldt t'sedert in de Veyde by Turnhoudt ontfangen hadde) dat het niet hooger en koste. Soo is hy dan (na dat hy op alles soo goeden oordre gestelt hadde als hy koste / hebbende de Brugge gesterckt / ende met Anckers vast gemaeckt / ende de fortificatien diese bewaerden / versien / nae dat de tijdt ende plaetse het toeliet) vertrocken met de Troupen / die hem noch resteerden. Den lesten Augusti: hebbende om reedenen / van dewelcke my niet aengaet te spreecken / gelaeten / Graef Jan van Nassauw met de syne ende de Keyserschе Troupen / over dewelcke hy commandeerde / alleenlijck tot bewaeringe van de Brugge / ende willende de syne voorsien van Victres voor soo veel als het menschelijck koste geschieden / heeft sich met syn Leger bevonden den tweeden September dicht by Bouckhoudt, alwaer hy bleef tot den negenden toe. Ondertusschen sondt hy wegh met Conboy alle het geene hy daer hadde konnen bekomen / soo van Amunitie-Broodt / als andere noodtsaeckelijckheeden / strecckende tot vertroostinge van de Soldaeten die by de Brugge

1629.

1629. gebleeben waren: niet tegenstaende het soo wepnigh te beduyen hadde / datse daer van haer niet langh kosten onderhouden; daer nae is hy daer van daen getrocken / ende bevont sich den 10 op een Myl nae by Rhynberck, dicht by 't Quartier van den Graef van Ysenburgh, alwaer hy sich hielt tot den 23. Ondertusschen arriveerde den Vehedor Generael met gelt / tot betalinge van het Krijghs-volck / dewelke monsteringe doen doen hebbende / ende oyze gestelt / dat het gelt den Soldaten mocht uytgereykt werden / is ver trocken met de Munitie ende ander gereetschap / dat tot de Veluwe gedestineert was / alwaer syn uytterste beste / volgens syn Charge doende; ende het gelt overgelevert hebbende / heeft sich komen voegen by myn Heer Graef Hendrick op dees zyde van den Rhyn, die te Rhynberk met syn leger gepasseert was / alsoo hier voozen geseydt is / ende is komen logeeren inde Heyde / dicht by St. Anna Cappelleken: waer van daen hy vertrocken is den 25. ende passeerende dicht by Sonsbeeck, is komen logeeren te Wimmekedonck, waer van daen hy vertrok den 12. ende toog over de Bzugge die over de Mase gemaeckt was na Arsen, ende den 28. quam hy het leger slaen te Lebetum, een half uur van de voozgeschzeeven Bzugge / ende bleef daer tot den 3. October / vast acht nemende op 't geene de Vyandt noch mochte in den sin hebben / of hy nae het winnen van 's Hertogen-Bosch niet verder in Braband oft yet anders soude soecken t'attenteeren. De tijdt en eenige redenen hebben hem doen veranderen zyn eerste dessepns / strecckende tot een notabele afbzeuck des Vyandts / ende alsoo niet hadde willen gelucken / wilde ten minsten in dese ghelegenthepdt van tijdt / eene verdere inval des Vyandts soecken te weeren; ende om dese oozsake heeft hy sich begeeben wat dieper in het Landt / ten eynde alsoo voozsz. is: Alwaer geinfozmeert zynde van de retraicte van den Vyandt / heeft syn leger geheelyck gesepareert / het Volck op verschepden Oozden in Garnisoen leggende: ende hy / nae dat hy heeft wesen vinden haere Hooghepdt / ende haer reeckeninge gedaen van 't geene hy uytgerecht hadde / is wederom gekeert in syn Goubernement van het Hertoghdom van Geldre.

Ende belangende dat de Veluwe gantsch verlaeten is / en spzeecke ick niet / om dies wil dat ick daer niet en was / als oock my rappozteerende / aen 't geene ick te voozen gesepd hebbe / het welck klaerlyck genoegh bewyst / dat om dies wil men aldaer op sulcken voet heeft voozt-gegaen / het onmoogelyck was die te mainteneeren: gelyck ick het oock voozseyde aen de Heer Graef Jan van Nassau, ende aen de Colonel ofte Maistre del Campo Disdozf voor myn vertreck: ende dat al eben eens gelyck het geschiedt is / met klare reeckeninge des tyjdts / diese daer noch souden hebben konnen blyben / nae het vertreck van de Heer Graef Hendrick, dewelcke my (dit is de schzyver van dese Apologie) commandeerde van hem te volgen. 1629.

Het is niet dan al te waer / als dat / dewyl wy daer noch waeren / wy niet eer bzoodt kosten krygen (gelyck men seydt) ofte het moste een Canon-schoot gelden: Ick soude veele exempelen tot getuygenisse van diergelycke saecken konnen voozthzengen / ende veele legers konnen voozstellen / die men heeft sien te niet raecken dooz noodt van Vivres / alhoewel sy dickwils in een Landt waeren dat bzuchtbaer genoegh was / ende daer anders ghenoegh te bekoomen soude zyn / want de bluchtende Luyden al dat sy konnen mede nemen / ende niet en laeten / dan 't geen van geender waerde ende niet te beduyden heeft.

Dus verre de verantwoozdinge van Graef Hendrick van den Berg, in de Fransche tale gestelt (soo men vermoet) by eene van syn Hovelingen / hem Graef van Hoorn noemende.

Dese Spaensche en Keyserschе toch (tot onser groote gelucke) booz haer op de Veluwe soo bzuchteloos afgeloopen zynde / soo sullen wy haer aen den Yssel wat laeten rusten en ons weder tot de beleegeringe van den Bosch begeeben / om te verhandelen 't geene daer wyders voozgevallen is.

Verbolgh van de beleegeringe van 's Hertogenbosch.

Den Prince van Orangie alle buytenwercken booz 's Hertogenbosch bemachtight / en tot de Stadt graften gekomen zynde / daer een Galderye aen Capiteyn Biel aenbesteet hebbende / meede dzy onderschepte Bzieven uyt de Stadt gesonden bekomende / waer uyt alle gelegenthepdt der beleegerde vernam / gelyck hier voozen Fo. 55. verhaelt is / soo heeft hy niet tegenstaende alle het woelen / rooven en vyanden syner vyanden op de Veluwe, met een ongeloovige stantvastigheyt in syn beleegeringe volhardt: en uyt ver-

1629. verschepde kontschappen verstaende; of wel de Spaensche de Veluwe verlaeten hadden / dat echter gesint waeren haer macht in tween te deelen / om met het eene syne beleegeringe voor den Bosch in gestaedigen alarm te houden / om hem en de synen in dien voegen af te slooven; en soecken met het ander / 't sy in Bommelre-waert ofte de Betuwe ergens in te breecken: om in sulcker tydelycke te voorsien / schreef hy aen de Generaele Staeten tot Uytrecht, dat souden overleggen / wat volck in sulcken gevalle / upt de besettinge t' Uytrecht en daer ontrent souden konnen missen / en dat hem de lyste daer van souden oversenden / om in sulcke gevalle 't selbige te ontbieden; doch dat het niet eer geschieden soude / voor dat de Spaensche den Rhyn gepasseert / en haer wegh nae de Maese naemen. Oock wierdt goet gevonden een van syn by-wesende Vol-machten der Heeren Staeten / Olphart Barentsz. oudt-Burger-meester tot Hoorn, nae Amsterdam af te senden / om aldaer tot onderhout des leegers vier-hondert lasten Rogge om te koopen / en 't selbige gemaelen zynde / in tonnen te packen / en nae 't leeger te senden / om tegens alle Spaensche inbreucken / van mont-kost versien te blyven; woerdende de Soetelaers daer en boven noch belast / haer winckels van alles in voor-raet wel te versorgen.

Voorsorge des Prince van Oranjen.

De saecken voor de vereenighde Neederlanders dus gestelt zynde / gaet men met alle hevigheydt voort de Stadt te bemachtigen / dagh en nacht met graven / schieten en werpen der Oranaden besigh zynde; doende in de Stadt aen Kercken / huysen en menschen groote schaede; soo dat de Kruys-broederen gedwongen waeren 't Kloosster te verlaeten / haer by de Minre-broeders in begeevende / vermits men oordeelden aen den tydt veel geleegen te wesen / om de Stadt verovert en de handen ruym hebbende / de Spaensche aenslaegen (die nu door onderschepte brieven meest ontdeckt waeren) voor te komen.

Den 22. Augusti. 't Hoornwerck aen de Hintummer-poort / daer lange om gekrabbelt / en de belegeraers tot twee mael te rugge gedreeven waeren / wierdt desen dagh genochsaem van haer bemachtight / mits daer voedt hielden; maekende een schietschanse tegen de afsnydinge / ende 't schieten van die van binnen; soo datter om yder voets aerde dapper gevochten wierdt / en die van binnen betoonden datse goede Soldaeten waeren / ock geen Kruyt gebreck hadden: jae waeren den anderen soo nae / dat geen vier voet aerde tusschen beyden hadden / soo dat de beleegeraers ter syden afgroeven.

Batterye.

Gelycke neerstigheydt wierdt 'er meede gedaen om de Halve-maene / voor de Vuchter-Poort leggende te veroveren / en de Galderyen over te brengen; die door 't hevigh schieten upt de Stadt seer vernielt wierden / soo dat op de proef van 't geschut mosten ghemaeckt werden.

1629.

Den 29. Augusti de Baron van Cortumere geschooten.

Den Baron van Cortumere Colonel van een Regiment Francoysen / in de loopgraven de wacht hebbende / wiert daer door de slincker arm en buytenste deel van syn Vette-buyck geschooten / waer aen hy vier daeghen daer nae overleeden is / en 't lichaem gebalsemt zynde / nae Vranckryck, om aldaer begraeven te worden / verhoerdt is.

Den 1. Septemb. Eyndhoven ingenomen.

Geduprende dese belegeringe / laegen tot Eyndhoven op 't huys (zynde een goedt kleyn steedeken / gelegen in Kempen-landt op de Dommel, en de eerste Stadt van de Kempe vier mylen van 's Hertogen-Bosch, toebehoorende de Graef van Buuren) ende in een Kloosster daer ontrent eenige keurelingen van des Vyandts volck / die onse buytgangers veel quaedt deden: des syn Excellentie den Oversten Saeckenbroek nevens den Hertogh van Bovillon, met thien Cornet Paerden / ende eenighe Vier-roers derwaerts gheson den heeft: die op 't huys gaven haer voorts op / nae kleyn Brabandt trecknde; onder beloften van in dry maenden geen dienst te doen; die van 't Kloosster sulcker verneemende begaeven haer na Breda op de Vlucht / dan achter-haelt / sesthien doodt gebleeven zynde / wierden gedwongen haer gevangen te geeven / doch wierden los gelaeten / mits de voornaempsten het los-geldt afspraecken / en daer voor in hechtenisse bleeven: nae welcker verrichtinge sy den derden dagh weder in 't leger voor den Bosch quamen.

Rantsoen.

By de Hintumer-Poort tot de Stadts Bolwercken allens kens geraeckt zynde / begont men aen 't ondergraeven oste mineeren te vallen; daer upt de Halve-maen / die men verby gheloopen was / veel quaets met schieten in ghedaen wierdt / soo dat twee Luycker-Waelen / zynde seer goede mineurs / doodt bleeven / en niemandt daer weder

Den 4. Septemb.

1629. der nae toe wilde; tot eyndelijcke dry Engelsche Soldaeten sulcke aen-naemen en volvoerden; welcke opgeblaesen zijnde / goede werckinge deede; welcke Halve-maene den 5. daer aen verobert wiert / soo dat van alle buyten-wercken niets overigh was als een buyten-weering nevens een klein Halve-maenken / diese lieten leggen. Dien selvige nacht sprongh mede een Myne onder de Halve-maene aen de Vucht-syde, doch deede geen goede werckinge / soo dat de belegeraers gedwongen waeren / weder een andere aldaer te graeven.

Contrascharp.

De Halve-maenen veroverdt.

De Halve-maene voor de Hintumer-Poort verobert zijnde / wasser niet overigh dan die / die de Vuchter-Poort bedeckte: Den Ridder Aschley in de loop-graeven aldaer des avondts op de wacht getrocken zijnde / en op alles oordre gestelt hebbende; bekompt van den Prins bevel / de Halve-maen dien nacht aen te tasten: des de Myne baerdigh zijnde laet de selvige ten een uuren springen; daer dertigh Soldaeten op aenvallen; doch wierden van die van binnen als kloeke verweerders soo bejegent; dat den Hopman Harcourt genootsaeckt was haer met hondert vijftigh man te hulpe te koomen: desen hart aen dringende / vonden dappere wederstant / des dat met handt-graden aen 't wijcken mosten gebracht werden: een Sergeant onderwylen op klimmende / en oversiende / bespeurde dat de beleegerde voet voor voet de wijck naemen: des met nieuwe moet weder aengevallen zijnde / zijn de verweerders / over haere begraevinge in de Stadt gedreeven / en de Halve-maen verhtenderhandt inghenoomen en behouden: veel vrywillige Engelsche Edel-lieden lieten haer aldaer gebruycken / om aen d'eere deser overwinninge deelachtigh te wesen / (onder alle welcken seer uytmuntende was Basilius Hertogh van Fuldingh) die alle daer over seer bedanckt wierden: Den Prince van Orangie daer ontrent by de wercken zijnde / geeft oordere de dwers-begraevingh inde veroverde Halve-maene over te werpen / om aldaer een wacht-plaetse voor twee hondert Mannen te maecken / om tegens den aenstaenden avondt in volkomen bescherminge te wesen.

Den 9. Septemb.

Halve-maene voor de Vuchter-Poort verobert.

Travers.

Corps-de-guarde.

In dier voegen aen de Stadts-Vesten geraeckt / maeckt men gereetschap die met alle macht aen te vallen; de Galderyen te dien eynde ten meesten deel over de Stadts-grafien ghevracht zijnde / vult men de reste met rys-bosse / om daer over aen de Stadts-muuren te geraecken / om de ondergravinge onder 't groote Bolwerck aen de Vuchter-Poort (daer in de behoudenisse der Stadt meest bestaet) te beginnen. 1629.

Den Oversten Herbert (ryp van oordeel en een goedt Soldaet) in dese gelegenthept den Ridder Aschley van de wacht verlost hebbende / is men met 't ondergraben in 't Vuchter-Bolwerk voort ghevaeren; welcke ondergravinge gereet zijnde / doet Herbert om geen tijdt te verliesen spn volck by de Galderye in waepenen stellen en oordere van zijn Excell. bekomen hebben / soo de ondergraevinghe gereet was / dat men haesten souden met die aen te steecken; en als dan een Sergeant met vijfthien vrywillighe Musquettiers derwaerts senden / om de openinge te besichtigen; doch soo de beleegerde die sochten te beschermen / dat te rugge wijcken soude / alsoo spn volck niet soghlooselijck begeerde ghewaeght te hebben. Des morgens tusschen dry ende vier uuren wordt het vyer in de Myne aengesteecken / die soo goede werckinghe deede / datter een groote meenichte aerde / sparren ende stof in de lucht vloogh; dat de Galderye wel een roede lanck ontramponeerde / en soo groote openinghe maeckte / dat men 't Bolwerck ghemackelijcke beklimmen konde; des den Sergeant van Hopman Abrials bevoolen wierdt met vijfthien Musquettiers de openinge aen te vallen; en dat den Luytenant van Hopman Nelson met dertigh Musquettiers hem volgen / en Hopman Goudwel, als oudtste de spiessen aenlepden soude: volgens welck bevel sy kloeckmoedigh aen vielen / met de Musquetten ende 't geschut van de schiet-schansen dapper vyer geevende / soo dat die van binnen ghenoodtsaeckt waeren / te wijcken / en over de afsnydinghe langens de Borstweeringhe nae de Vuchter-Poort de vlucht te neemen: doch de Beleegeraers volgens ontfangen bevel tot binnen de Galderye te rugge gedeyst / en sulcke by die van binnen bespeurt zijnde / zijnse moet scheppende weder toe geloopen; soeckende den inbreuck / met rys-bossen en aerde te stoppen / en een kleyne borstweeringe tot haerder beschermínge op te werpen / 't welck met 't gestaedig schieten van

Den 10. Sebtemb.

Den 11. Ditto.

Myne.

Myne.

Breste.

Den 11. Septemb.

Breste.

Bateryen.

Breste.

1629. van twee halve Cartouwe/ die ten eynde de Galderye geplant ſtonden / by die van buyten belet wierdt / alle aerde en ryſ-boſſen om verre ſchietende; 't welck onder de belegerde ſulck een verſlagenthey t en over-hoop-loopinge veroorſaeckte / dat niet wiſten wat beginnen ſouden; den Burger doende zijnde hun Overheeden tot overgeevinge der ſtadt te beweegen. In dit gevecht is de voornoemden Sergeant van Hopman Abrials gebleeven. De Prins van Orangie ſeeckere tydinghe bekomen hebbende / dat de ondergravinghe Myne. onder 't Buchter-bolwerck / ſoo goede openinge gegeeven had / is daer ontrent gekoomen / om op alles oordere te ſtellen: ter ſelver uure liet hem een Trom-ſlaeger op 't Bolwerck hooren / verſoeckende gehoor / ſeyde van ſyn Bevelhebber aldaer belaſt te zijn om pets te verſoecken. Jacob Wyths Sergeant Major / en den Oversten Herbert derwaerts geſonden zijnde / komender twee Hoplupden upt de Stadt te voorſchyn / wetende onder ſchyn van verſoeck heel aerdigh haer upterſten noot te verpnſſen / 't welcke was datſe (volgens 't recht des oorlogs en der natuure) mochten verlof bekomen haer dooden binnen te haelen / onder de opgebloogen aerde verſmoort zijnde / alſoodet onder anderen twee van grooten adel onder waeren; 't welck den Prince van Orangie niet heeft willen weygeren / doch heeft bevoolen ſulckx door ſyn eygen volck te doen. Wyths onder dit ſoecken de gelegenthey t waerneemende / heeft de Spaenſche Hoplupden in deſer voegen aengeſprooken. Tot noch toe hebt ghy alle tot bevrydinge uwer Stadt vroomelycke gevochten, niet onderlaetende wat Kryghſluyden met eeren haer ampt is; doch een dinck verwondert myn, dat ghy lieden, wetende in wat ſtaet ghy jegenwoordigh geſtelt ſyt, noch van geen verdragh begint te handelen, ſiende u van ſoo machtigh Heyr omringht, ſonder hoop van eenige uytkompſte, de laetſte Myne reets groote openinge om inde Stadt te vallen, gemaeckt hebbende. De Prins van *Orangie* (wiens beleeftheyt niet minder is tegens kloeckmoedige Soldaeten, die overwonnen zijnde haer overgeeven; als rechtvaerdigh ſtraft, die haer buyten hoope hartneckigh verweeren willen) is hier niet wyt van daen, ſoeckt hem te ſpreecken.

De Spaenſchen daer mede genoghſaem ſpottende / antwoorden; dat het gevaer der Stadt ſoo groot niet en was, als de beleegeraers haer wel lieten voorſtaen. 1629.

Onder dit geſprreeck geeft hem Oppermont des Stadt-houder Grobbendoncks Schoon-ſoon (die hem tot noch toe verborgen gehouden had) bloot / doende volgens gewoonte ſyn eerbiedinge / tegens welcke Wyths de voorberhaelde reeden als noch verhaelde; des aen een ſyde gegaen zijnde / gaf genoch te verſtaen / ſoo de Prins van Orangie de Geeſtelijcke en Burgery een ydelijck verdragh wilde vergunnen / dat twee Hoplupden tot ware-borge inde Stad ſoude ſenden; op dat ſoo veel anderen in 't leeger om te handelen komen mochten: des den Ritmeeſter Brouchum Baljuw van Bergen op den Zoom, nevens den Engelſche Sergeant Major Carey daer toe verkooren zijn; deſen inde Stadt komende / heeft Grobbendonck in 't leeger geſonden den voornoemden ſynen ſwaeger Oppermont nevens den Hopman Appelman; die vonden den Prins inde Galderye onder de arbeyders / wel beſtooven op alles acht neemende / min nochte meer of haers gelijck geweeſt waere; naeder by komende / hebbenſe hem in deſer voegen aengeſprooken. Die van den Boſch ſoecken te accoordeeren.

Of wel genaedighſte Heere onſe Stadt tot noch by niemant met waepen overwonnen is, en dat met deſe beleegeringe van onſer voorvaederen kloeckmoedigheeden niet en ontaerden, ſoo ſchynen wy echter als tot eenen tack uwer Lauren-kranſe bewaert te worden, 't welck men ons als tot geen oneere toe-reeckenen kan, aengeſien u deught in deſe gelegentheyt ons niet als tot ſachtmoedigheyt en welvaeren kan ſtrecken, des komen wy nu, niet om 't accoort van overgevinge te ſluyten, gelyck 't in ſulckx wel behoorde; maer alleen om een kleynen tydt te verſoecken, in welcken wy onſe Princeſſe de Doorluchtighſte Infante, onſe tegenwoordigen ſtaet ſouden moogen te kennen geeven; op dat ſy van den aenſtaenden handel, en onſe ellende kenniſſe hebben mochte, want ſulckx is 't menſchelyck beloop, en daer toe vervallen gemeenelycke die, die de Fortuyn tegen hebben: wy verſoecken maer een kleynen tydt; die toch u overwinninge niet hinderlijcke kan zyn, ſoo ghy ſulckx toe laet, ſult dubbelde overwinninge, ſoo over u ſelfs, als over ons, genieten.

Die daer ontrent waeren / verhaelen / dat upſthien daeghen upt ſtel verſochten / ſoo om haer verſoeck in te ſtellen / als nae Bruyſſel te ſchryven; daer in kort tot antwoort op kreegen / dat haer voorſtel / onredelijck en onmoge-

lijck

1629. lijck was / met welck antwoordt voor datmael vertrecken mosten; onder beloften dat andere last haelen / en des nae-middaghs weder-keeren souden / dat echter niet geschiede / en tot den anderen dagh toe uyt-gheselt is / Brouchum ende Carey niet-te-min op goedt geloof in de Stadt blyvende.

Onderwylen bekompt zyn Excellentie tydinge / dat den vyandt met al syn macht van de Veluwe, en den Graef van den Bergh nae Dorsten was trecklende; dat meede tot Rhynberck een Brugge over den Rhyn geslaegen was / om soo recht op den Bosch aen te koomen; van 't welcke men in bedenckinge stonden / dat de beleegerden kennisse hadden / en derhalven eenige daegen / met onderhandelinge sochten door te brengen; des goedt gevonden wierdt met de handelinge des anderen daegs voort te vaeren / of alles om geen tydt te verliesen kort af te breecken: en om op hoede te wesen / ontboodt men in 't leger soo veel volcks / als elders
Den 12 Septemb. te missen was. Des daeghs daer aen voor den Middagh verscheenen uyt de Stadt eenige andere Volmachten / die met geen minder eere ontfangen zyn; voorstellende de poincten waer op sy de Stadt aen de Heeren Staeten en den Prince van Orangie overleveren wilden: waer van eenigen / als dat van de oeffeninge der Roomscher Godts-dienst t'eenemael verworpen / en anderen verandert wierden; die haer des avonts ten thien uuren weder ter hande gestelt zyn; met dien verstande / dat daeghs daer aen voor den middagh haer meenige daer op souden te verklaeren hebben:
Den 13 Septemb. Aldoen weder by den anderen gekomen zynde heeft men soo verre gehandelt dat die van de Stadt toestonden / haer op 't goedt vinden van de Ho. Mog. Heere Staeten (die den 12 des avonts in 't leeger gekomen waren) op dese naervolgende voorwaerden over te geven.

Dat getroffen wordt. 1. Dat alle Offentien / Injurien / ende alle feytelijcke Acten tusschen dese Stadt ende die van de Geunieerde Provintien gedaen / geschiet / ende volbracht / soo van het begin deser Inlantscher troublen / ende beroerten ofte Oorlogen / als ock gedurende dese beleegeringe / op wat plaetsen / ende in wat manieren het ock sy / in 't generael ende particulier / soo buyten als binnen / sullen wesen / zyn / ende blyven vergeven ende vergeten / ende gehouden als niet geschiet / sulex dat tot 1629. geenen tyde eenigh vermaen / mentie / molestatie / actie ofte ondersoeck in recht ofte daer buyten ter cause voorschreven tegens de lebende ofte de Erfgenamen der dooden / noch derselver respective goederen / gedaen / gemaekt nochte ten laste gelegt en sal mogen worden.

2. Dat de Ingesetenen van dese Stadt hun sullen moeten dragen volgens de Placcaten van den Lande / mits genietende de vryheyt van Conscientie / gelijck sulex alomme wordt gedaen / ende dat alle Geestelijcke ende Religieuse Mans persoonen sullen uytte Stadt vertrecken binnen den tydt van twee Maenden / mits middelertydt haer gedragende naer de Placcaten van den Lande / ende sullen met haer mogen nemen hare Meublen / Beelden / Schilderyen / ende andere Kerckelijcke Ornamenten.

3. De selve Geestelijcke ende Religieuse personen sullen genieten haer leven lang geduurende / alle den inkomen ende vruchten van haer-luyder goederen / gelegen op plaetsen waer men Contributie betaelt / wel verstaende dat de Kerckelijcke ende Pastorie goederen sullen volgen aen de Hoogh Mogende Heeren Staeten Generael / om daer van soo ten behoeve van de Stadt als anders te disponeeren.

4. Alle Nonnen ende andere Geestelijcke Vrouw-persoonen / sullen binnen de Stadt mogen blyven / ende haer leven langh gealimenteert worden uyt-ten inkomen van hare respective Conbents goederen / blyvende ter dispotie van de Hoogh Mog: Heeren Staeten Generael / ofte de selve inde Conbenten ofte met andere wooningen sullen worden geaccommodeert.

5. Item dat aen alle d'Ingesetenen deser Stadt / soo Geestelijcke / Religieuse / als Wereltlijcke persoonen / gevluchte / ende andere wie dat-tet sy / in Officie / Dienst / Eedt ende Regeeringe van syne Majesteyt militair / of andersints Staeten van Brabandt, ofte deser Stadt respectivelijck zynde of niet / sal worden geconserveert Lyf ende Goet / soo in 't generael als particulier / voor soo veel 't selve niet en contrarieert 't voorgaende Articul.

6. Item dat dese Stadt met haer Burgers ende Ingesetenen voors. soo Geestelijck als Wereltlijck / by de Ho: Mo: Heeren Staten Generael der Geunieerde Provintien / ende syn

Prin-

1629. Pzincelicke Excellentie ontfangen ende getracteert sal ende sullen wozden / in alle soetigheydt ende goedertierentheydt / om vooztaen in alle vziendtschap ende eendzachtigheydt met de andere Geunieerde Pzovintien ende Steden te leven / t'samen te handelen / ende te koopmanschappen op haeren ouden vzydom nae behoozen.

7. Dat de voozsz. Ho: Mo: Heeren Staten Generael ende syne Pzincelijke Excellentie in de voozsz. Stadt / Vzydom ende Meyerije / vooz soo veel die aen de Stadt anner / sullen gebzuycken ende exerceren soodaenige Jurisdictie ende gerechtigheyt / als de Hertogen ende Hertoginnen van Brabandt daer inne tot noch toe hebben gehadt / ende dese Stadt in alles daer in tracteren / soo ende gelijck de Hooft-Steden van Brabandt zyn gehouden ende getracteert.

8. Item dat dese Stadt / Bozgers ende Ingesetenen van dien / ende van het Vzydom der selver Stadt / sullen behouden alle haere Rechten ende herkomen / costuymen / vzyheeden / exemptien / ende alle andere Pzivilegien / soo generael als particulier / die sy van outs ende vooz het begin deser Oozloge genoten ende gehadt hebben / te Water ende te Lande / in de Stadt ende daer buyten in Brabant, Gelderlandt, Hollandt, Zeelandt, op den Rhyn ende andere Pzovintien / Plaetsen ende Stromen / soo aengaende de Tollen / Houtschau / Ingebot / Stapel van d'Ossen ende andere / egeen uytgeschepden / vooz soo veel als sy in deuchdelijke possessie zyn geweest.

9. Item dat de Regeringe van de Stadt soo in recht-voozderinge / als politycque saecken / sal blyven aen de Magistraet / en de vzie Leden der selve Stadt respective / ende dat daer toe geen andere persoonen en sullen gepzomoveert noch geassumeeert wozden / als die geene inde voozsz. Stad gehooren / of het Heyligh Doopsel aldaer ontfangen hebbende / ofte soodaenige andere die de H: M: Heeren Staten Generael daer toe goedt sullen vinden te naturaliseeren / ende qualificeeren; mits dat vooz dese reyse absolutelyk by syn Excellentie ende de Gedeputeerde van haere Ho: Mo: de regeringe in Justicie ende Policie / soo in hooge als subalterne Magistraten / Officieren / Regenten ende andere Ministers sullen wozden geconstitueert.

10. Item dat dese Stadt sal behouden tot haere dispositie ende regeringe alle hare gemeene Erf-goederen / recht van Impositie / Visscheryen / Weech ende Craen-Maet / ende Maent gelden / ende alle andere heure rechten ende inkomen / soo ende gelyck sy daer van tot noch toe de dispositie ende Regeringe heeft gehadt / vooz soo veel de selve daer toe is gerechticht / ende mits niet pzejudicerende andere leden vande Geunieerde Pzovintien. 1629.

11. Item dat dese Stadt oock sal behouden hare eygen resteerende Pzovisie van Vivres / Materialen ende alle andere hare ghemeene gherede / ende ongerede goederen / om tot pzoffyte ende ontlastinge deser Stadt geadministreert / verkocht ende behouden te wozden / ter dispositie der voozsz. vzie Leden; uytgesondert van 't geschut / wapenen ende andere amunitien / die ten behoeve van de Stadt onverkoft gelaeten sullen moeten wozden.

12. Item dat alle Confraternityten / Schutterijen / Ambachten ende Gilden tegenwoozdig binnen de Stadt wesende / sullen blyven in essie; ende behouden haere respective Caerten / Ozdonnantien ende Pzivilegien / mitsgaders alle haere goederen / soo gereede als ongereede / tot wat eynde die oock aen de selve Confraternityten Ambachten ende Gilden mogen zyn beset / ofte by de selve gekocht ofte verkregen; om by de Pzovosten / Oversten ende Regeerders van dien / ten gemeenen pzofyte der selver geregeert / ende daer van gedisponeert te wozden nae hunnen gelieffte.

13. Dat inden Lande van Hollandt ende andere Geunieerde Pzovintien by niemanden meer nageslaegen / noch geconterfept sullen wozden deser Stad Boom-wapenen / noch teecknen van Ambachten ofte Ambachts-luyden deser Stadt: als van Messe-maeckers / Nestel-maeckers / ende meer andere Manufacturen / maer dat elck sal syn eygen ende syner Stadt teecken daer de wercken ghemaeckt wozden moeten houden ende gebzuycken; ende dat alle diergelijcke Ambachten ende manufacturen / mitsgaders de Verwerijen ende Nieuwe Jaer-mercken geduurende dese Troubelen verkregen / inde Meyerye deser Stadt sullen cesseren; ten waere die vande Meyerye daer op gehoozd by hare Ho: Mo: in rechtmatigheydt anders op 't stuck van de Jaer-mercten werde gedisponeert.

14. Sullen de Ingeseten van 's Her-

1629. togenbosch ende die ten platten Lande onder contributie sitten / worden getracteert als andere goede Ingesetenen van de Vereenighde Provintien / soo in de Steden als ten platte Lande woonende.

15. Ende wat aengaet alle de Renten ende Wettige schulden by de drie Leden deser Stadt ofte haere Gecommitteerden / mitsgaeders by de Magistraet geconstitueert ofte gemaeckt / ofte aengenomen te betaelen / soo geduurende dese Belegeringe als te voorens / 't waer die syn bevrieft / ende besegelt ofte niet / daer van sal de Magistraet van 's Hertogen-bosch leveren pertinente Staet / omme daer op naemaels by haere Ho: Mo: in alle billicheyt gedisponeert te worden.

16. Ende tot betaelinge van dien / ende alle andere toekomende Stadts-lasten / sullen de tegenwoordige Accysen / Impositen ende middelen van de Stadt haeren gewoonlijcken loop houden / ende by de voorsz. drie Leden / volgende haere Privilegien ende herkomen / mogen verhooght / vermeerdert ende vermindert worden / mits dat 't selve niet en prejudicieere de middelen die men tot profyt vande gemeene saecke sal moeten heffen.

17. Dat alle Acten / Resolutien / Decreten / of Ordonnantie by de voorsz. drie Leden / ofte Magistraten ghemaeckt / voor soo veel deselve den Staet ofte Welstant der Vereenighde Provintien niet en contrarieeren / mitsgaeders de Sententien die gegaen zijn in krachte van gewijsde by de Schepenen gegeeven / eensaemelijck alle evictien van goederen / 't sy binnen oft buyten dese Stadt gelegen / behoorlijcke gesolemniseert sullen blyven in haeren kracht ende vigeur / onvermindert partye geinteresseerde / nochtans heur recht van appel oft refformatie / in gevalle hen sulcx competeert.

18. Item dat die geene die van de Magistraet nu zijn ofte eertijdts zijn geweest / over d'acten ofte ordonnantie by hen tottet uytrecken ofte tellen van eenige der Stadts penningen ofte provisien gegeeven / noch de Rentmeesteren over het tellen ofte betaelen der selver penningen ende provisie / noch over 't geene daer van sy hebben gereeckent ende verantwoordt / niet en sullen bekommert oft geinquieteert worden / ende dat de gedaene reeckeningen der voorsz. Rentmeesteren en andere deser Stadts gecommitteerden geen revisie ofte recherche en sullen 1629.
subject zijn / gelijck ock alle gedaene reeckeningen van de Rentmeesteren van de Domeynen / Staten van Brabandt, Ontfangers van de Licenten / Contributien ende Fortificatien sullen blyven gesloten sonder recherche.

19. Item dat de Regieringe der tafel banden heyligen Geest / groote Gast-huys / Fabrique der Kercken / Weeshuysen / Lepro sen / Vondelinck-huysen / Sinneloose-huysen / ende alle andere particuliere fundatien van Mannen ofte Vrouwen Gast-huysen / ende het stellen van Provisoors ende Rectors van dien / sullen by de drie Leden gedaen ende geconfereert worden / so ende gelijck tot noch toe in gevolg van oude Privilegien der selve stadt is geplecht.

20. Item dat ock de ingenaren van alle Wint / Ros ende Oly-Molens binnen dese Stad ende 't Vrydom van dien / gheduurende dit beleg ende by voorgaende Oorloge afgebroocken / ommegeschoten / of anderssints gedemolieert / sullen vermogen de selve op hun oude werven ofte gronden wederom te erigeeren / sonder dat van noode sal wesen daer toe eenige nieuwe acten of consenten te verwerven / ofte eenige andere gerechtichden te betaelen / dan daer in deselve Meulens voor het af-breecken ofte demolitie voorsz. zijn gehouden geweest / ten waere die tot dienste van den Lande waren ge-employeert.

21. Dat ock een yegelijck Weltlijck van wat conditie hy zy / in Eet ende Dienst van syne Majesteyt van Spangien ofte deser Stadt wesende / by ende geoorloft sal wesen uyt dese Stadt met syne familie ende goederen terstont nae het overgaen te vertrecken / ende daer toe Wagens ende Karren / Schepen ende Schuyten te ontbieden / 't sy uyt Brabandtsche, Hollandtsche of Neutraele Steden ofte plaetsen / sonder dat haere persoonen of goederen / ofte de Voerders van dien / in 't gaen ende wederkeeren by de Soldaeten / Fiscalen ofte yemanden anders sullen belet / gemoeyt / beschadicht / ofte geturbeert mogen worden / sonder daer toe ock ander consent ofte Paspoort te derven verwerven.

22. Dat voorts de Burgers uyt de Stadt vertrocken zijnde / mitsgaders ock die geene binnen de voorsz. Stadt als noch begeeren te blyven : weder die in Eedt ofte Dienst van syne Majesteyt Militair ofte anderssints

zijn

1629. zijn geweest oft niet / ende heure respective Erf-genamen / sullen hebben den tijdt van drie eerst-komende Jaren / om daer-en-tusschen haere goederen / alomme / soo binnen de Stadt / Vrydom en Meyerye der selver gelegen / te mogen verkoopen / verwisselen ende andersints verhandtlichten / gelyck sy goedt sullen vinden / of deselve te doen ontfangen ende administreeren / door soodaenige als sy sullen goedt vinden / ende komende te sterven buyten of binnen de Stadt geduyrende den voorsz. tijdt met Testament ofte sonder / getesteert te hebben / in sulcken gevalle sullen hare goederen volgen hare geinstitueerde Erfgenamen ofte naeste vrunden respective.

23. Ende die geene die middeler tijd ende geduurende de voorsz. jaren sullen willen gaen inde Provintien ende Steden onder de gehoorsaemheyt van syne Majesteyt behoorende / om haere particuliere affairen / sullen 't selve vryelyck mogen doen viermael 's jaers / met voorgaende kennisse vanden Gouverneur; van dewelcke sy gehouden sullen zijn te nemen Paspoort / dewelcke hy haer gehouden sal zijn te geeven / ten waere hy eenige wettelijcke redenen hadde ter contrarie / ende ten eynde der voorschreven drie Jaeren hare woon-plaetse nemen binnen dese Stad ofte in Neutrale / ofte andere plaetsen / daer men Contributie is betalende / alwaer sy sullen genieten de voorsz. vryheyt / om te mogen gaen / passeeren ende trafiqueren allomme / mitsgaders 't vorder effect van de jegenwoordige Tractaet.

24. Item / dat over dese Stadt geenen anderen Gouverneur noch Substituyt van dien en sal worden gestelt / dan eenen van den huyse van Nassau, ofte andere Nederlantsche Heeren ofte Landtsaten.

25. Dat de Guarnisoenen geen exemptien in eenighe van de Stadts middelen ende Impositien en sullen hebben noch genieten / maer alle lasten mede helpen draegen als andere Ingesetenen.

26. Item dat onder dit Tractaet mede sullen gecomprehendeert ende begreepen wesen alle absente Poorteren / Borgeren ende Inwoonderen / ook Huys-vrouwen ende Kinderen / mitsgaders alle andere Geestelycke ende wereltlycke Persoonen gevlucht zijnde.

27. Dat alle siecken ofte gequetsten tegenwoordelyk in 't groot Gast-huys ofte andere Huysen wesende / 't sy Soldaeten oft andere / daer inne sullen blyven tot dat sy volkomentlijck zijn gecureert; ende daer nae mogen vertrecken of te blyven daer 't hen believen sal / ende dat men de selve als dan ook sal assisteeren met wagens ofte karren om haere Bagagie te verhoeren / sonder beletsel van pemandt. 1629.

Alle welcke Articulen by syn Princelycke Excell: ende de Heeren Gedeputeerden van de Ho: Mo: Heeren Staten Generael aen de Geestelickheyt / Magistraet ende Borgerye der voorsz. Stede zijn toegestaen ende geaccordeert / ende by de selve geaccepteert / in kracht van haere respective Procuratien / des te oirconde dese geteeckent tot Vucht in 't leger voor 's Hertogen-bosch den 14. September 1629. was onderteeckent.

Fr. Henry de Nassau.

Fr. Michael Episcopus Buscoducq.
Fr. Joannes Moors. Abbas Bernensis.
Joannes Hermans Decanus Buscoducq,
R. van Voorn. T. vander Velde. R. van Irieneven B. Loef vander Sloot.
Hendrick Somers. Pieter Huberts Hercaltheuvel.

DE Staten Generael der Vereenighde Nederlanden / Gehoordt het Rapport van haere Gecommitteerden / hebben nae visite / lecture ende examinatie vande boven geschreeven Poincten ende Artijckelen / de selve met rijpe deliberatie van Raede geapprobeert ende geadvoueert / gelijk haere Ho: Mo: die approbeeren ende advoueeren mits desen / belovende de selve nae haer forme ende inhouden te achtervolgen / ende doen achtervolgen. Gedaen in 't leger voor 's Hertogenbosch den 14. September 1629. stilo novo. Was geparapheert / Henri ter Cuylen ut. Onderstont / Ter Ordonnantie van de Hoogh-gemelte Heeren Staten Generael / Geteeckent.

Cornelus Musch.

1629. Articulen aen den Gouverneur der Stede *'s Hertogen-Bosch*; mitsgaeders aen de Capiteynen ende 't Kryghs-volck binnen der selver geweest zynde, toegestaen.

I.

DAt den Gouverneur van 's Hertogenbosch met alle Krijghs-Officieren ende Soldaeten van wat qualiteyt ofte conditie de selve mogen zijn / soo te Paerde als te voedt geene uytgesondert / al waert ook dat sy den dienst van mijne Heeren de Staten verlaten / ende hen ten dienste van den Koninck van Spanjen overghegeeven hadden / sonder eenige verhinderinge ofte beletsel uytter Stadt sullen trecken met Wapenen ende Bagagie / de Ruyterye met slaende Trompet / vliegende Vaendels / in volle Wapenen / gheweer in de handt: d'Infanterye met slaende Trommel met losse Vaendels / brandende lonten aen beyde eynden / Roegels in de mondt / in sodaenigen slagh ordre ende forme als sy lieden gewoon zijn in Batalie te marcheeren / alles lijf ende goed vry tot aen de Stad van Diest.

2. Alle Officieren ende Soldaeten / soo sieken als gequetsten / in den Gasthuyse ofte elders / sullen blyven tot dat der selver gesondtheydt toelaeten sal hun op den wegh te begeeven.

3. Men sal mede voeren ses stucken Geschuts / ende twee Mortieren totten keure vanden Gouverneur / met al haeren train / gereetschappen ende behoorlijcke amonitie van Oorloge / omme met elck stuck 12. schooten te schieten.

4. Sullen mede Paerden ende Wagenen gestelt worden / met bequaeme Voer-luyden omme 't voorsz. Geschut en de 2. Mortieren te trecken / met alle haer train ende Amonitie tot aen de Stadt van Diest toe.

5. Sullen alle Amonitie van Oorloge ende Victualien den Koninck van Spanjen toebehoorende / sonder eenigh bedroch werden geleevert aen sodanige Persoonen als syne Excellentie daer toe stellen sal / uytgeseght 't geene dat voor den 12. deser Maent verkocht is geweest / doe men begost heeft te tracteeren / 't welck wel verkocht sal blyven / sonder dat men daer omme yemandt van die geene diese gekocht sullen hebben / sal mogen aenspreecken oft inquiereren.

6. Een suffisant getal van Wagenen ende Paerden: soo veel als den Gouverneur versoecken sal / so t' synen particulieren dienst / als voor alle d'andere Officieren ende Soldaeten / sal hem toegestaen worden / om 't goedt ende alderhande Bagagie tot Diest toe te voeren / daer inne begreepen zynde alle Wapenen / jae selfs van de Soldaeten van 't Guarnisoen der voorsz. Steden / absenten / dooden / siecken / gequetste / ofte verloopene / sonder dat de voorsz. Wagenen sullen mogen worden gevisiteert / in geenderley manieren. 1629.

7. Alle den geenen die haer goedt ende bagagie naer Antwerpen sullen begeeren te voeren / sullen buyten haere kosten werden bestelt Scheepen om de selve voor Hollandt derwaerts te brengen / vry van alderhande Schattingen / Tollen / ofte Impositen / haer toelaetende volck daer by te voegen / om haer voorsz. goedt ende bagagie gaede te slaen / sonder mede in eenige plaetsen gevisiteert noch gearresteert te werden / onder wat pretext het ook soude mogen wesen / maer sullen tot Antwerpen toe passeeren / sonder eenigsins uyt de Scheepen te gaen.

8. Den Gouverneur / Hoofden / Officieren / Krijghs-Raeden / Soldaeten ende alle anderen / soldye van den Koninck van Spanjen ghenietende / soo Geestelycke als Wereltlycke / geene uytgesondert / gelyck mede hare Weduwen ende Kinderen die binnen de voorschreven Stadt eenighe Huysen / Erven ende Renten sullen hebben / 't sy op de Staten van Brabandt in dit Quartier / ofte in de Stadt / ofte ook op particuliere Huysen ende Gronden / als ook andere goederen roerende ende onroerende / sullen hebben den tijdt van 2. jaeren / naer de onderteeckeninge van dit Tractaet / om nae haeren wille de voorsz. goederen te transporteeren / verkoopen / versetten / ofte andersints daer af te disponeeren. Ende sullen den voorsz. tijdt geduurende / genieten de voorsz. Renten / Huysen / Huyren / Incomsten ende goederen / verkreegen of om noch te verkrijgen / van wat natuure ende conditie de selve soude mogen wesen.

9. Dat de Officieren ende Soldaeten van wat Officien of conditien de selve soude mogen wesen / haere Huysvrouwen ende Kinderen binnen de Stadt sullen moogen laeten / ook den voor-

1629. voorschreven tijdt van twee Jaeren geduurende / disponeeren van haere goederen / roerende ende onroerende / binnen der voorsz. Stede oft elders geleegen / geene uytgesondert / sonder dat eenige Confiscatie ofte neeminge plaetse sal hebben.

10. Dat de voorsz. Officieren ende Soldaeten haere Officien ende Dienste / binnen den voorsz. tijdt van 2. jaren verlaetende / wyp nae de voorsz. Stadt sullen mogen keeren / ende het Tractaet genieten gelyck andere Borgeren ende Inwoonderen / mits dat sy lieden eerst haer aen syne Excell: oft den geenen die als dan Gouverneur vande Stadt sal wesen / te kennen sullen geeven.

11. Men sal alhier geen Officier ofte Soldaet / noch der selver Bagagien om eenige schulden mogen arresteeren / het sy dat hy met het Guarnisoen uyt-trecke / ofte sieck ofte gequetst zynde uyttrecke / soo wanneer hy genesen sal zyn.

12. De gevangenen ten weder syden van wat Conditien die zyn / sullen in wyphepdt worden gestelt sonder eenigh Ransoen te betalen / maer alleenlick de mondt-kosten / volgens de taxatie van 't quartier.

13. Dat alle de Buyt door die van de Stadt gedaen / soo voor als geduurende de Belegeringe / aen hun niet sal moogen werden verhaeldt / maer aen hun blyven.

14. Naer dat de Articulen van dit Verdrach onderteeckent sullen zyn / salmen den Gouverneur van 's Hertogenbosch tijdt geeven om een expres naer de Sereniſſime Infante van Spanjen af te senden / met wyp gelept ende verseeckeringe om haer advys te geeven van 't geene gepasseert sal wesen / 't welck verstaen wordt dat den Gouverneur sal mogen doen / den selven dag dat 't Accoort ondergeteeckent sal zyn.

15. De voorsz. Conditien gesloten zynde / sal den Gouverneur / ende alle het Krygys-volck tyt ten minsten voor twee daegen gegunt werden / om hen tot het vertrek te prepareeren / welken tijd overstreecken zynde / belooven den voorsz. Gouverneur ende d'Officieren van 't voorsz. Garnisoen uyt te trecken / namentlyck op Maendagh naest komende / heel vroeg / 't welk den 17. deser Maent September sal wesen.

16. Welverstaende dat geduurende den voorsz. tijdt van 2. dagen niemant van de Stadt in 't Leger en sal mogen komen / noch die van het leger inde Stadt gaen / en dat om disorde te schouwen / maer sal elck een hem ondertusschen in syne Retrenchementen en Fortificatien houden / sonder dat het toegelaeten sal wesen / eenige approchien nochte acte van hostiliteyt te doen / tot verseeckeringe van 't welck / men Ostagiers van wederspden sal leeveren. 1629.

17. Dat al eer 't Garnisoen uyt trecken sal / daer van wegen syne Excellentie twee suffisante Ostagiers sullen wesen gegeeven / de welcke met het selve Garnisoen / Wapen ende Bagagie tot Diest toe marcheeren sullen / gelyck mede daer-en-tegens twee van wegen den Gouverneur / de welke blyven sullen / tot dat de voorsz. Ostagiers van syne Excell: ende de Wagens wederom gekeert sullen wesen / als wanneer syne Excellentie ook daetelyck de voorsz. Ostagiers met wyp gelept ende verseeckeringe tot Diest toe senden sal.

18. d'Officieren / Capitepnen ende andere in 't eerste Artyckel van dit tegenwoordige Tractaet begrepen / hebbende eenige Wapenen / Schupten / oft Saloepen / ook andere ghereetschappen van Oorloge hen lieden particulierlick toebehoorende / sullen vermogen de selve te verkoopen ende te vervoeren / sonder datter saecke van dien eenige naesoecklnghe gedaen sal worden / wp ofte aen de geene diese ghekocht ofte wegh ghevoerdt sullen hebben.

Daer en sal gantsch geene restitutie wesen van de Paerden / Wapenen / Coopmanschappen / Waeren / ende andere dingen / die voor goeden buyt verkocht ende gehouden zyn / noch en sal niemandt daeromme mogen nae ofte ondersocht worden.

19. Die van 't Garnisoen Breda zynde binnen der voorsz. Stede / soo Officieren als particuliere Soldaten / sullen vermogen met haer goederen ende lyven wederom te keeren / tot Breda toe / gelyck hen-lieden ook gegeeven sal worden / een suffisant getal van Wagenen ende Paerden om haer Bagagie te voeren / mitsgaders een Ostagier ende Convoy om de selvige in alle seeckerheydt te gelepen / op de selve maniere van het eerste Artyckel / als zynde daer onder begreepen. Gedaen in 't leger voor *'s Hertogen-Bosch* den 14. Septembris 1629. 1629.

Fr. HENDRICK DE NASSAU.
A. de Grobbendonck.

1629. Den 17. September tot de overleeveringe der Stadt / en d'uyttreckinge des Spaens besettinge bestemt / siet men veel Krygh's-volck uyt de naeste Steeden na 't leger komen; de tydinge hier van in Hollandt en andere Provincien gekomen zijnde / doet menichte van alderhanden slagh van volck derwaerts loopen / zijnde nieusgierigh om dese soo vermaerde beleegeringe te besichtigen / soo dat dat des nachts met dupsenden in Scheepen / op waegens en karren / jae onder den blauwen Hemel slaepen mosten / zijnde in 't leger noch inde omleggende Steeden geen Herbergen genoch / die te gerven.

Des daegh's voor den uyttocht waerender doos ordere van syn Excellentie 12. tot 1300. soo Waegenen als karren in de Stadt gesonden / om der Soldaeten / plungie / Vrouwen / Kinderen / krancken ende gequetsten uyt te voeren: dien dagh gekomen zijnde / was men des morgens heel vroeg inde weer: De Prince van Orangie liet niet
Baterye. verre van de Stadt / op een hooge schiet-schanse / een groote Tente oprechten / onderwelcke saeten (om dese uyt-tocht te sien) de Koninginne van Bohemen, Princesse van Orangie, en een meenichte van Juffrouwen; Den
Gereetschap tot den uyttocht. Prins als overwinner vergeselschapt zijnde met den Koninck van Bohemen, Prince van Denemarcken, Hertogh van Wirtembergh, nevens inde veertigh soo Graven / Baronnen / Ridderen als andere hooge-stants persoonen / die om dese beleegeringe te besigtigen / uyt Duytslandt, Vranckryck, Engelandt en andere Quartieren derwaerts gekomen waeren. Om voorts op alles wel toe te sien / en scherplyckte letten / dat de uyt-trecker's geen gewelt en geschiede / en de verleende Articulen strickt elyckten onderhouden wierden / zijn meest alle de voetknechten langens de begravinge in waepenen gestelt / de Krygh's volck daer buyten inde Heyde in slagh-ordere staende; Poudwels, Hopman van de lyfwacht is met ses Collonels Vaendelen / soo veel Walschen daer toe gevoeght zijnde / inde Stadt gesonden door de geschoote openinge der wallen ter selviger
Bresse. tydt intreckende / als de Spaenschen haer uyt-tocht door de S^t. Ians-poorte deeden: met bevel en last / wel toe te sien / dat de oberheerden / soo Burgers als Geestelyckten / in haere persoonen ofte goederen / geen gewelt / schaede ofte bespottinge geschiede.

1629. Den uyttocht begint.

In deser voegen alles gereet zijnde / kompter voor uyt-trecken een Vaen volck's te paerde (gemeenelyckte genaempt zijnde Harquebusiers) van vyftigh tot sestigh koppen sterck; die van eenigh voetvolck by haer Hoplyden gelept gevolgh t wierden; de Compagni Krygh's van de Prince van Orangie voor uyt rydende om haer den wegh te wysen; daer op volghde een groote meenighte van wagenen en karren / gelaeden met plungie en huysraet / voorts / siecken / gequetsten / Vrouwen en Kinderen / mitsgaeders eenige Geestelyckheyt / Jesuyten en Minre-broeders in haer Geestelyckte kleederen / de nieusgierige aensienders onghewoon / eenigen / nevens sommige Soldaeten te voet daer tusschen loopende: des Stadt-houder Grobbendonckx huys vrouwe / maer dry weecken in 't kinder-bedt out zijnde / quam in haer koets waegen sittende / de Minne met het kindeken by haer hebbende / daer nae; die van Morgan en andere Heeren voor des Prince Tente op-gehouden wierdt / tot hy 't mael genuttigh t hebbende / haer quam begroeten / met beleef de woorden een weynigh onderhoudende / in welcke bejegeninge sy haer meer als Vrouwelyck / kloeck en stantbastigh gedraegen heeft / laetende niet blycken dat uyt soo warm nest verhuysen moste / doch men segget dat alsse op de Heyde en buyten menschen gekomen was / haer van weenen niet langer heeft konnen onthouden; van het meeste voetvolck / alle kloecke mannen / ontrent de vyfthien hondert / in dry hoopen verdeelt / met vliegende Vaendelen en slaende Trommel / gevolgt zijnde: De Stadthouder Grobbendonck, sittende op een wit Paerdt / in 't doncker laecken gekleet / op de slincker borst een root krups hebbende / quam voor dese tweeden hoop gereeden: ontrent syn Overwinner gekomen zijnde / hebben den anderen in vriendelyckte bejeeginge niet geweecken; doch mits 't laet wierdt / genootsaeckt kort af te breecken; de Prins hem met dese woorden syn afscheyt geevende / Ghy hebbet een lange sware beleegeringe uytgestaen. Eenigen verklaren / dat Grobbendonck in 't voorby ryden dese woorden hebben hooren spreecken / Hollandt is wel geluckig, dat het jegenwoordigh van soo veel sotten verlost is. Doch onbekent in wat meeninge sulcks uyt syn monde gevallen

is:

1629. is: Den hindertocht wierdt van dry Vaenen Ruyteren (met roode stuyperen / Helmetten op 't hooft / Pistoolen inde handt) geslooten; in alles sterck wesende ontrent de twee duysent gesonde Soldaeten / nevens acht-hondert soo sieck als gequetst / sesstucken geschuts en twee Mortieren die meede gevoert wierden / bleeven inde wegh steecken / soo datse met groote moeyten weder inde Stadt gebracht / t' scheep gedaen / en te waeter nae Antwerpen gevoert wierden.

's Hertogenbosch verovert ende beset.

De Spaensche in dier voegen de Stadt overgegeeven hebbende / wierse van de Staten sterck beset / de Prince van Orangie, en eenige Staeten / dien selvige daege / om die te besichtigen daer noch binnen komende / van een meenighte kyckers gevolgt zijnde. Eenighe Burgeren verhaelden datse geduurende de beleegeringe onder Bevelhebberen en Soldaeten verloozen hadden ontrent de twaelf hondert mannen en niet veel minder siecken en gequetsten / waer van noch een goet deel inde Stadt waeren; doch van alles konde de rechte waerheyt niet na gespeurt werden / dat meede niet als Bossekrupt gebreck hadden.

Ten selvige daege wierdt de Pettelaer-schanse (wegens syn gelegenthey onwinbaer) op deselvige booz-waerden ook overgegeeven / de besettinge op gelycke maniere daer uyt-trecken-de.

Een Bootsgesel (het klimmen gewent zijnde) om syn yver tot 't Vaederlandt en de Prince van Orangie te toonen / is boven op de weerhaen van St. Jans thoozn gaen sitten / daer een Orangie scheeps vlagge op settende / die seer lustigh uyt bloogh / dat by de Staets-gesinden tot een teecken van vryheyt / en de Spaensche / booz een groote vermeetenthey beduyt wierdt.

Den 19 Septemb.

De groote Kercke een weynigh gesuyvert zijnde / wierdt aldaer dooz Coenradus Markinius, der Staeten leeger Prediker (met grooten toeloop van volck) de eerste predicatie en danksegginge ober dese wonderlycke oberwinninge gedaen; in welcke haer nevens de H. Staeten syn Majest. van Bohemen; de Princen van Orangien en Denemarcken nevens meest alle den Adel lieten binden / en ter selber uure ober dry kinderkens / daer ten doop gepresenteert zijnde / als gevaeders en getuygen stonden. Welcke danckseggingdaer naer / dooz de ganschye Vereenighde staet / op den thienden October / met vasten en bidden seer vierighlycke gemeyn gehouden is. 1629.

Het Bos ofte Wapenhuys daer nae dooz ozdre besightight zijnde; bevont men 't selvige seer slecht boozsien / daer niet in zijnde als vier-en-twintigh gegooten en acht yzere stucken / ontrent dry-duysent pont Bosse-krupt / heel weynigh koegels / twee-hondert veertigh Granaden / dry-duysent packkens lont / geen musquet-koegels / houweelen schoppen ende bylen / dan seer weynigh / en dat meest ontramponeert en verroest.

Aldus is ten eynde gebracht dese swaere wonderbaere beleegeringe / aen welcke gansch Europa haer als doen vergaepte / overleggende des Stadts stercke gelegenthey machtige besettinge / kloecke boozsichtige Stadthouder / 't groot gewelt soo by den Koninck van Spanjen als Keyser om haer te ontsetten aengewent / wytloopige begravinge / en andere meer swarigheeden / soo dat dit met recht een van de boornaempste geschiedenissen mach gereeckent werden / die in dese onse Eeuwe in 't Chzistenryck boozgeballen zijn.

Onderwylen hielt hem Graef Jan van Nassauw met syn Keyserschen noch by en ontrent den Yssel; des wierdt den Stadt-houder van Vriesslandt. Graef Ernst van Nassauw (als doen tot Arnhem op syn Neef en de Keyserschen passende) last gegeeven / sigh / met syn by-hebbende volck / en wat uyt de Betuwe, Utrecht, en omleggende besettingen soude konnen lichten (dat men van twaelf tot derthien-duysent mannen te voet en te paert begroote) te gaen leegeren tusschen Doesburgh en Kappel, op een uur gaens van de wegh de Stendare genaempt / daer de Keyserschen te boozen gelegen hadden; volgens welke ozdere de gemelde Graef met syn volck opgetrocken is / den Yssel tot Yssel-oort ober de Scheep-bzugge passeerende / en ten tweeden dagh langens Doesburg trecktende / kompt ter plaetse hem aen geweesen met syn leeger needer te slaen; besigh zijnde / en Graef Jan sulcx verneemende / rockt syn meeste ruyterye en eenigh voetvolck by den anderen / treckt Graef Ernst tegen / op hoope van hem te slaen / ofte ten minsten te beletten / dat aldaer geen begravinge doen soude; doch geen boozdeel siende / vertreckt nae een kleyne schermutsinge / eenige ter weder syde gebleeben zijnde; Verbolgh van de Betuwe.

1629. zijnde; soo dat Ernst de steede behielt / en syne begravinge volvoerde.

Versoeck en Consideratien over 't afdancken van 't nieu aengenoomen volck.

Onderwijlen baerdighden de Staeten van Hollandt seeker schrijven af aen syn Excellentie/by deselvige versoekende/ dat hy (om de Provincien van haer groote ongewoone langduurige kosten wat te verlichten) gelieven soude het nieuw aengenoomen kryghs volck af te dancken: welcke voorslagh syn Excell. ten besten niet en behaeghde / alsoo door sulckx syn voorneemen ganschelijck soude gestuyt zijn; als van meeninge zijnde / dat wanneer Graef Ernst ontrent Doesburgh soude geleegen zijn / hy als dan van 's Hertogenbosch soude optrecken / om sich met syn volck tusschen Zutphen en Graef Jan te leegeren en hem alsoo tusschenbeyden te besluyten; door 't welcke hem niet alleen syn lijfs onderhoudinge en voeragie benoomen / maer ook gelegenthept soude gesocht werden op 't voorderlijckste aen te tasten / dat hem seer nootsaeckelijck dochte; alsoo de Keyserschen haer aen den Yssel te seer versterckende / naederhant van daer seer swaerlijcke souden te verjaegen zijn; maer veel eer ter geleegener tijdt bequaemhept hebben / midden in 't landt te vallen: des hy den voorsz. Brief met der Staten Volmachten in bedenckinge genoomen heeft / haer syn voorneemen ten deelen openbaerende / alle aenstaende ongelegentheeden daer by voegende / soo de Keyserschen op de Veluwe bleeven nestelen: voorts ront uyt verklaerende / dat 't hem niet moogelijcke was sonder die nieuwe volcken haer te doen verhuysen / alsoo syn oude Soldaeten meest sieck / afgement en veel Vaendelen tot op de helft gesmolten waeren; soo dat men voor een kleyne tijdt de onlydelijcke onkosten aen een syde mosten stellen / om haer de voet te lichten / ende 't landt van sulcke aenstaende onheylen te bevryden: De Volmachten desen overleg goet geoordeelt hebbende; versochten aen de Staeten van Hollandt dat 't selvige volck noch voor twee maenden in dienst souden gehouden werden.

De hooge Overhept der Vereenigde Nederlanden desen Somer tegens veeler meeninge met het verobreren van Wesel en 's Hertogenbosch seer geseegent en haer staet vaster gestelt hebbende; beslooten onder haer gebiet een algemeene Vast ende Bede dagh uyt te schrijven / om den Heere te looven en te dancken / dat hy dese landen

Den 10 October.

genaedelijcke bewaert / en met soo heerelijcke overwinninge gekroont hat / dat alomme met grooten yver inde kercken geschiede. 1629.

Middelertyt wasser onder de Keyserschen groot misnoegen; Graef Jan haer Veldt-oversten sulckx siende / en overleggende wat swarigheeden hem aenstaende waeren / soo den Prince van Orangie hem van voor 's Hertogenbosch meede quam besoecken; is met syn ganschen macht opgetrocken / alle besettinge te beyden sydts des Yssels. nevens de Brugge tot Diesdorp verlaetende / sommigen haeren wegh nae 't Stift Munster, anderen nae Gulick en elders neemende; niet als alles gebreck en in beerthien daegen geen sout geproeft hebbende / dat geen kleyne sieckten en swaerigheeden onder haer veroorsaeckte. De Veluwe verlaeten. Den 13 October.

Die in deser voegen de vlucht genomen hebbende / zijn de Hoplupden Wynbergen en Haesten uyt Zutphen in haer wercken getrocken / daer bindende Brouheetels / Back-ovens en alle nootsaeckelijckheeden / om te overwinteren. De Prince van Orangie sulckx uyt Graef Ernst verstaende / heeft het nieuw geworven volck noch op syn behoorelijcke tijdt afgedanckt / en de landen alsoo van haere overgroote onkosten verlicht.

Daer op alles soo binnen als buyten 's Hertogenbosch goede order gestelt hebbende / gebiet het leeger op te breecken / eenige Vaendelen die seer swack en gematteert waeren / om te ververschen inde naeste steeden in besettinge sendende; laetende de Stadt / onder den Stadt-houder ofte Gouverneur Philips van Thienen, met veertig Vaendelen te voet en seven te paerde beset; synen wegh op Arnhem, en van daer op Wesel, (om de grensplaetsen te besightigen) neemende. Den Colonel Haulterive middeler tijdt bevel gevende / de Kasteelen Ringelberg en Yssel-berg, met vier-hondert mannen te voet en twaelf Vaenen te paert / te beroberen: dat met kleyne moeyten te wege gebracht is / de besettinge met sack en pack daer van trecken de. Den 16 en 17 October 't leger voor den Bosch opgebroocken. Ringelberg / Yselberg en Burick ingenoomen.

Desgelijck bequam den Oversten Staeckenbroeck order / om met eenige Ruyterye en ontrent duysent mannen te voet het Steedeken Burick (tegen over Wesel, aen de andere syde van den Rhyn geleegen en met twee-hondert mannen beset zijnde) in te neemen / die haer na eenige schooten op gaven;

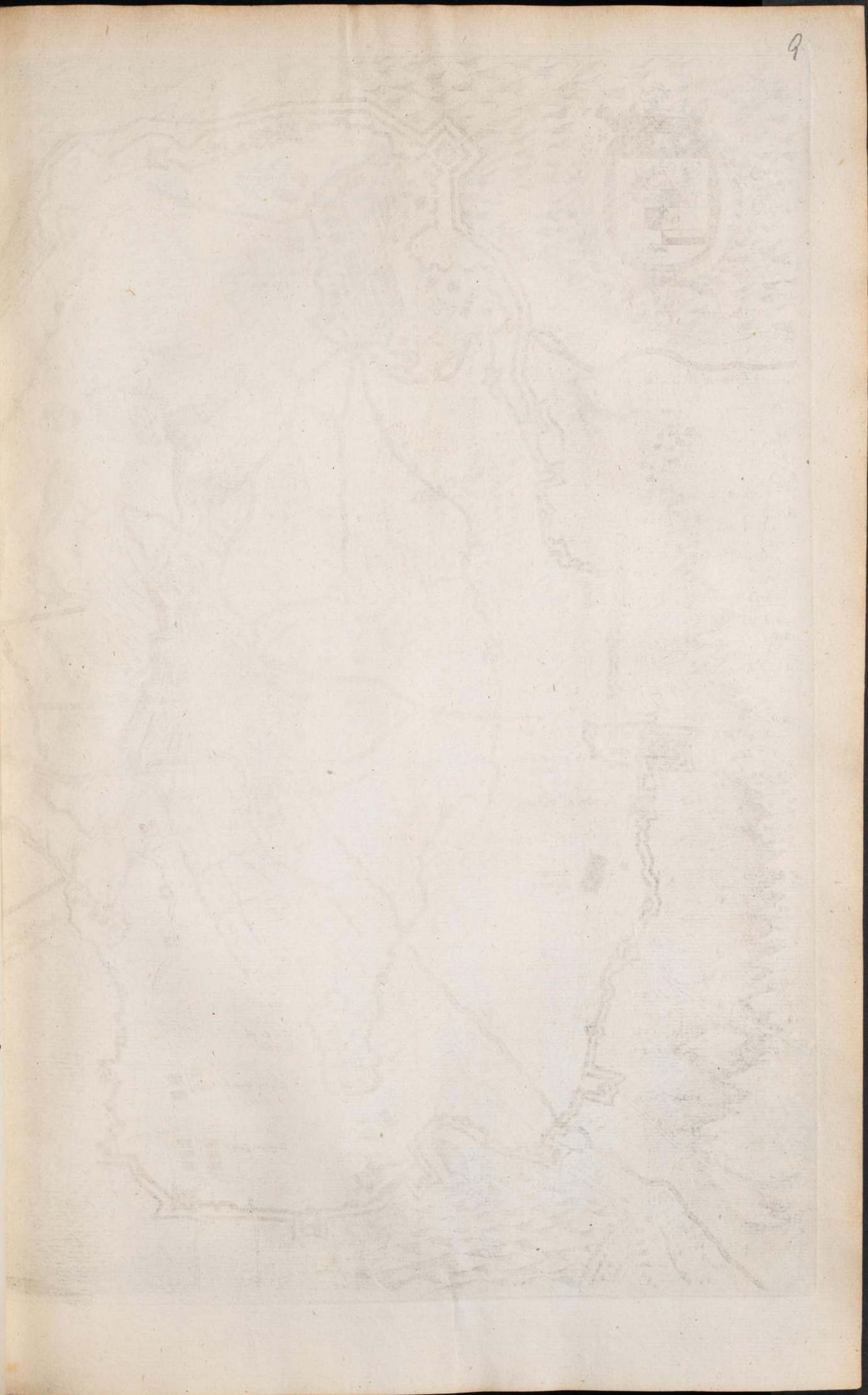

Ruyter Quartier
Prins van Oranjens Quartier
Vechter
Dommel stu
Hier is de Dommel afgeleyt
Isabella Schans
Ruyter Schans
HERTOGEN BOSCH
Heer van Brederodes Quartier
Brederode Schans
Ruyter Quartier
Graf Willem Nassaus Quartier
Graf Ernst Quartier
Ruyter Quart.
Ruyter Quart.
Schans

Fig. 9 fol. 89.

Belegeringe vande Stadt
HERTOGEN BOSCH
Anno 1629.

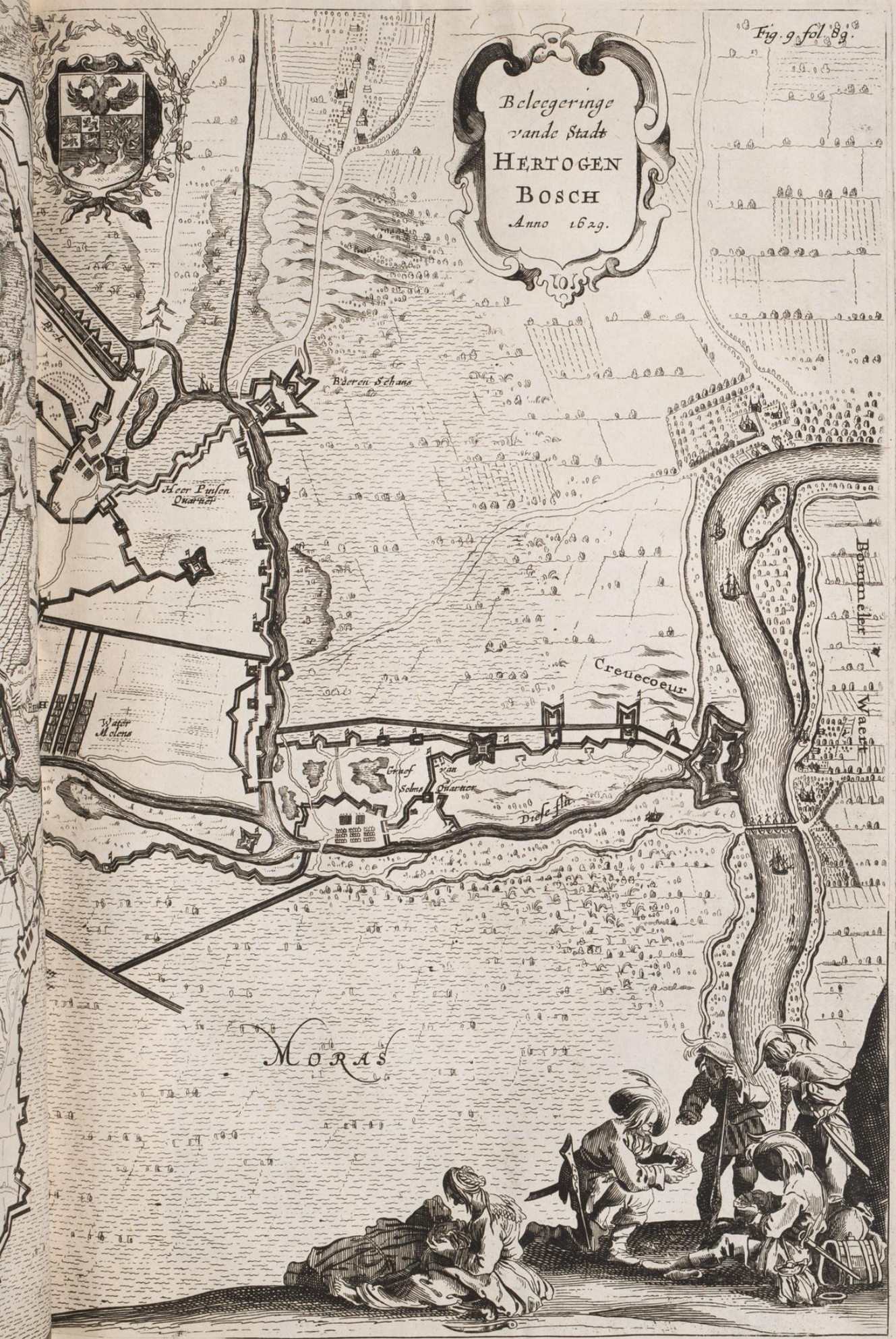
Beleegeringe
vande Stadt
HERTOGEN
BOSCH
Anno 1629.
Heer Pinsen
Quartier
Bömmelder
Waert
Creuecoeur
Water
Molens
Graef
Solms
van
Quartier
Diese stat
MORAS

1629. ben; des het voorts beset wierdt.

Den Voorluchtighsten Furst den Prince van Orangie als een Vaeder des Vaderlandts/ alle dese groote dingen door de handt Godes in den tijdt van ses-maenden en negen daegen geluckigh verricht/ en nu eenige daegen binnen Wesel vertoeft hebbende; is met Graef Ernst t' scheep den Rhyn af op Rotterdam afgevaren/van daer sonder vertoeven voortstreckende noch dien selfden avondt inden Hage gekomen: veel Geleerden en Poeten syn lof ten hooghsten uytbreydende.

Den 3 December.

Fig. No. 9.
Afbeeldinge vande Belegeringe van *'s Hertogen-bosch.*

Spaensche aenslagh op Axel gemist.

ONtrent desen tijdt hadden de Spaensche ontrent Antwerpen leggende een Aenslag op Axel in Vlaenderen, ten dien eynde met platboomde Schuyten over groot waeter en verdroncken landt vaerende/ isser haestelijcken een geweldigen storm op gestaen/ so dat de Soldaten inde Schuyten vol vreese overeyndt staende/ overhoop vielen/ waer over eenige Schuyten ommesloegen en te gronde geraeckten: die in 't waeter zijnde/ maeckten groot geroep/ van de anderen hulpe versoeckende/ door 't welcke den aenslagh ontdeckt wierdt/ des sonder pys uyt te rechten de vlucht naemen/ eenighe Schuyten en dooden achterlaetende.

De Staeten nemen in de landen van Cleef Marck en Berg verscheyde Steeden in/ als Duysburg.

Nae dat den Bosch verovert/de Keyserschen uyt de Veluwe vertrocken/ en de winter op handen gekomen was; bequam Graef Willem van Nassauw oydere/ om eenig nieuw Duyts en Fransch krijghs-volck/ inde naebuurige landen en Stiften in te leegeren/ met bevel de ingesetenen geen overlast te doen/ maer syn volck in goede tucht te houden; ten dien eynde verscheyde Steedekens in neemende: als Eerstelijcke Duysburg, daer Spaensche besettinge in lach/ dat te weegh brachten thien ofte elf-hondert vierroers/ die de geleegenthevdt vindende de Stadt aen-vielen en veroverden: van daer op Roer-oort trecktende meynden 't selvige voorts meede af te loopen/ maer met schieten te groote tegenstant vindende/ waeren genootsaeckt te wycken; dat in een dagh twee ofte drye daer nae herbat en met listigheyt te weege gebraght wierdt. Eenen seeckeren Dirrick Timmerman by hem hebbende ontrent tachtentigh mannen/ voor Roer-oort gekomen zijnde/ doet haer door een Tromslager opeyschen/ seggende volck en geschut by derhant te hebben om haer te dwingen; die van binnen bevreest zijnde/ dorsten 't uytterste geweldt niet verwachten/ des goede voorwaeren bedingen; met vollen geweer/pack en sack daer soo sterck uyt-trecktende/ als haer Vyanden waeren. Daer op volghden Steel, een kleyn Steedeken/ twee mylen van Essen dicht op de Roer geleegen; zijnde doemaels met twee Vaendelen Spanjaerden/ en twee Vaenen Carabaten te paerde beset/ dat eenige Ruyters en Vierroers van Embrick, Rees en Wesel overvielen/ by de twee-hondert paerden nevens veel geweer en plungie daer tot buyt af brengende. Niet beter voeren die van Weerle, een Steedeken in 't Sticht Essen; dat met syn Casteel/ daer veel Geschuts op was/ van des Bisschops van Ceulens volck beset was; 't welck eenige Ruyters en versamelt volck te voet/ ontrent de dry-hondert sterck/ nevens eenige Vierroers innaemen. Daer aen volghde de Ketwycker-Brugge/ zijnde een voornaemer passe over de Roere, ten dien eynde twee-hondert mannen te voet/ nevens sesthien Vaenen Ruyters voor by Wesel hooger aen trecktende/ de plaetse verovert hebbende/ bevonden in 't steedeken Ketwyck wel twee-duysent molder meel/ die men vermoeden dat nae Lingen souden gebraght werden. Dit selvige volck veroverden in die tocht met eene Anger-oort, zijnde een seer sterck huys aen den Rhyn geleegen/ als meede de Steedekens Anger-monde en Ratingen: soo dat die in 't Stift Colen en andere daer om geleegene landen seer bevreest waeren/ veel luyden ten platte landen haer in de Steeden begeevende. Noch had Graef Willem van Nassauw een aenslag gemaeckt op Dussel-dorp, zijnde de Hooftstadt van 't Graef-schap van den Berg, geleegen op den Rhyn en het revierken den Dussel; hebbende een Heerlyck slot/ in 't welcke den Hertog van Nieuwenburg, tegenwoordigh syn Hof is houdende/ ten dien eynde eenige Soldaeten in vrouwen-kleederen op een waegen derwaerts sendende; doch eenige van de haeren/ die tot hunder hulpe ontrent de poorte verborgen laeghen/ te langh vertoevende/ synse sonder hun te ontdecken te rugghe

Roer-oort. Steel. Weerle. Ketwycker-Brugge. Anger-oort/ Anger-monde ende Ratingen.

1629. ghereeden / en is alsoo dese aenslagh misluckt.

Veroveringe van de Stadt *Olinda* gelegen in *Brasil* in de *Capitania* van *Parnambuco*.

HEt beroberen van de Honduras-Vaerders en de Silver-bloote de West-Indische Compagnie / in een reedelijcke baste staet gestelt hebbende / soo dat haer dochten bestant te zijn / om haer voorgenoomen aenslaegen op des Koninckx van Spanjens lande / in 't werck te stellen. Zijnse op nieuws te raede gegaen watse best by der handt neemen souden ; daer quamen verscheyden ghewesten van America in bedencken / doch alles wel overleydt zijnde ; is haer oogh weder op Brasilien gevallen / en dat op de Capitania van Parnambuco , zijnde een geleegene plaetse / daer een seer grooten handel in Suycker en Brasilhout gedreeven wordt. Doch eer wy verhaelen 't geene in de verooberinge van dese plaetse voorgevallen is / heeft 't ons dienstigh gedocht / een weynigh van de gelegenthevdt ende groote van de Capitania van Parnabuco te spreecken.

Dese dan is wel een van de grootste Capitanien die in ganssch Brasil bewoont werden: want strockt sich uyt nae het Zuyden tot aen de Riviere S^t. Franciſco , door de welcke sy gheschevden worvdt vande Capitania vande Bahia de todos los Santos ; ende nae het Noorden tot aen de Capitania van Itamaraca ; hebbende tusschen dese limiten by-naer tsestigh mylen langhs de Custe. Den Eygenaer daer van was als doen / Don Duarte d'Albuquerque , woonende in Portugael , getrout zijnde met de Dochter van den Conde de Basto ; dese hadde synen Broeder Don Matthias d'Albuquerque , oudt ontrent de ses-en-dertigh jaeren / daer gesonden / om in synen naem de Capitania te bestieren ; welcke ongevaer vier maenden te voren gelandt was aen Porto Calvo met tseventigh Soldaeten / ende was te Olinda gekommen eer de Nederlanders de Stadt aen-tasten. De Portugeesen bewoonden in dese Capitanie elf Plaetsen ; van welcke de eerste ende voornaemste was Olinda , gelegen op de hooghde van ontrent acht graden by Zuyden den Æquinoctiael. Dese Stadt was seer wel gelegen by den Oever van de Zee / ende verthoonde sich seer fraey ende lustigh van buyten aen-koomende : hadde op 't hooghste van de Stadt een schoon ende wel gebouwt Klooster der Jesuiten / seer rijck van in-komsten ; hebbende allenthalven binnen 's landts veele Huysen / Landerven / ende beesten ; hadden oock meest alle Brasiliaenen van dit ghewesten op haer handt / ende regeerden die nae haer wel-gevallen. De Stadt hadde daer by noch een Klooster van Capuchinen ; en by de strandt een groot Klooster van Dominicanen ; oock wat opwaerts noch een S^t. Bento genaemt / mede groot ende wel ghebouwet ; boven desen noch een Vrouwen-Klooster / Concepcion de Nostra Sennora geheeten. In alle dese Kloosters mochten onghevaer hondert en dertig Geestelijke persoonen wesen. De Hooft-Kercke van dese Stadt wierdt genaemt S^t. Salvador , seer wel ghebouwt: een de tweede Kercke S^t. Pedro; beneffens dese was daer noch een / genaemt Misericordia , daer het Gast-Huys by lach / boven op eenen Bergh / midden in de Stadt ; ende een weynigh daer beneden noch een andere / voerende de naem van Nostra Sennora del Emparo ; ende noch wat verder het Kercxken Nostra Sennora de Guadalupe : voorts op eenen hooghen Bergh vast aen de Stadt de Kercke Nostra Sennora del Monte ; eyndelijck noch een Kercxken dry of vier musquet-scheuten vande Stadt S^t. Amaro gheheeten. De Stadt was aen de strandt bewaldt van S^t. Franciſco tot achter S^t. Bento , maer niet te landtwaert in. De Inwoonderen (behalven de Geestelijcke persoonen) maeckten uyt / jongh en out ontrent de twee duysent Zielen ; ende uyt dit ghetal vier Vaendelen Burgeren van hondert en twintigh / hondert / ende van tachtentigh koppen : daer laegen gemeenelijck / in besettinge / dry Vaendelen Soldaeten die elck van hondert koppen behoorden te weesen / dan waeren qualijck tachtentigh sterck. Onder de Burgers waeren over de twee-hondert wel-ghestelde Kooplieden / zijnde eenige twintigh / dertigh / ende sommige oock wel vyftigh duysent Kruysaden rijck geacht. Van de Stadt af naer het Zuyden tusschen de Riviere Bibiribe ende de Zee

1629.

strockt

1629. streckt sich een smalle reep landts af / op welckes eynde een Dorp lagh / genaemt Reciffe, daer alle de goederen gelaeden ende ontlaeden wierden ende oock veel volcks woonde: ontrent het midden van dese smalte / welck bynaer een mijle langh is / in volle Zee / is de Pozo, daer de groote Scheepen ten ancker moeten koomen; hier is meesten tijdt achthien ofte negenthien voeten waters. Tegen over dese Pozo op 't eynde van het Steenen-Rif (welck sich langhs de Custe van Brasil hier heenen streckt met verschepden openingen) lach een Forțjen ofte ronden Thoorn van seer harde steen upt de water al voor veele jaeren opgebouwt: ende dwars daer tegen over op 't Land-Rif, ofte den voornoemden smallen reep / lach 't Forțjen by de Portugeesen genaemt S^t. Jorge. Dusdanigh was de gestalte vande Stadt Olinda, doen de Nederlanders de selve in-namen. De tweede Woonplaetse van dese Capitania was de Vlecke Garasu, vijf mijlen van Olinda naer het Noorden / recht over 't Eylandt Itamaraca, binnens landts geleegen. De derde was 't Dorp Recif, daer reede van hebben gesprooken / om de gelegenthepdt van Olinda wel upt te beelden. De vierde Moribeca, hier of vijf mylen van 't Recif te landt-waert in. De vijfde S^t. Antonio do Cabo, seven of acht mijlen by Zuyden 't Recif nevens de Cabo S^t. Augustin. De seste was S^t. Miguel de Poyuca, thien mijlen van daer. De sevende het Dorp Serinhain, derthien mijlen. De achtste / de Woonplaetse van S^t. Gonsalvo de Una, twintigh mijlen van 't Recif. De negende O Povacon de Porto Calvo, vijf-en-twintigh mijlen van 't Recif. De thiende het Dorp ofte Vlecke van Alagoa del Nort, ontrent veertigh mijlen. De elfste Alagoa del Zur, wat meer als veertigh mijlen van 't Recif. Benevens noch andere mindere Woonplaetsen / ende de Dorpen der Brasiliaenen / welcke sy Aldeas noemen. Voorts soo wierden in dese Capitania getelt tseventigh ende meer Ingenios ofte Suycker-Molens / van welcke sommighe soo groot zijn / ende van sulcken omslagh / dat het Dorpen schynen te wesen / wegen de menichte van lieden die daer in ende om her woonen: die alle soo veel Suyckeren maeckten / dat jaerlijcx tachtentigh ofte tnegentigh soo Scheepen als Bercken met Suyckeren ende Brasilhout / alleen upt dese Capitania naer Portugael wierden af-gesonden; nae 't bericht van veele die ettelijcke jaeren daer gewoont hebben: die oock mede getuygen dat het gebeurt is / dat op eenen dagh upt de Haven van Olinda vertrocken veertigh Scheepen vol-laden met Suyckeren / ende datter noch wel voor soo veele Scheepen ladinge in de Pack-huysen bleef leggen / buyten 't Suyckr / welck noch in de Ingenios was. Om dese Meulens aen 't wercken te houden heeft men een seer groot getal Swarten van nooden / soo dat jaerlijcx veele Scheepen van Angola ende andere gewesten van Africa, ten dien eynde af ende aen boeren. Bevindende by de Registers daer van gehouden / dat van Angola alleen in de jaeren 1620. 21. 22. 23. wesende vier jaeren / op de Capitania van Parnambuc zijn af-gheschreept vijfthien-duysent vier-hondert ende dertig Swarten: upt de welcke de Koninghy van Spanjen seer groote nuttigheeden ontsingh. De grondt van dese Capitania is deurgaens goedt / de Bergen niet te hoogh / tusschen beyden schoone Vallepen / die seer vruchtbaer zijn / ende bequaem tot de plantinge van Suycker-Riedt; daer mede overvloedigh beplant zijnde; hoe-wel oock veele geberghten zijn / als Masurepe, Moribeque, Zebaatan, Poyuca, waer het Riedt oock op de hooghte wast / ende schoonder als in sommige Valleyen / door dien een stercken vetten grondt heeft / die niet licht zijn vochtigheydt verliest. In dese Capitania werdt mede gevonden het meeste ende beste Brasilie-hout: wordt daer allenthalben inde Bosschen gehackt / doch meest in 't Bosch by de Portugesen El Gran Matto do Brasil, ontrent sesthien mijlen van Olinda gelegen: den principalen handel van dit Hout wierdt gedreeven in S^t. Laurenzo, een kleyn Vlecke. Dese Capitania heeft mede seer schoone blacke landen / bequaem tot weyden / waer door hier een groot getal Beesten werdt onder-houden; soo dat om koyt te maecken / dese Capitania van Parnambuc ghereeckent wierdt het Paradijs van Brasil, ende soo goedt gheacht als een Koninghrijck. Om sulcks upt te boeren wierdt by de vergaederinge van de xix tot Opper-Zee-boogt verkoozen den Manhaftigen Hendrick Loncque, des jaers te voozen in 't veroberen van de Silverbloote het Zee-booghts ampt bedient Admirael

1629. hebbende) Pieter Adriaensz. Ita tot Zeevoogt/ en Joost van Trappen geseyt Banckart 't Onder-Zee-vooghtschap toegevoeght zijnde: tot Over-hooft van 't krijghs-volck daer-en-boven noch meede gaende/ Jonck-heer Diederigh van Waerdenburgh. Tot dit voornemen wierden veel Scheepen inde Vereenighde Neederlanden gereet gemaeckt/ en gelijck die alle op een tijdt niet konden waerdigh zijn/ soo spnse meede tot diversche stonden uyt verschepde Havenen in Zee geloopen. Den eersten die van dese Vloot Zee koos/ was den Onder-Zee-vooght Banckert, uyt Zeelandt met dese Scheepen 't seyl gaende/ als de Princesse Æmelia over de dry-hondert lasten groot/ voerende nevens dry-hondert vier-en-vijftig Eeters/ twintigh metaelen en achthien pysere stucken. De Swaen zijnde ruym van twee-hondert vyftigh lasten/ onder Capiteyn Samuel Lucasz, nevens vier metaelen en achthien pysere stucken op hebbende twee-hondert negen Coppen. De Gulde Sonne/ hondert-sestigh lasten groot/ met vier metaelen en sesthien pysere stucken/ voerende onder Capiteyn Jacob Huygen hondert een-en-dertigh mannen. Domburgh zijnde van hondert dertigh lasten/ met vier metaelen en achthien pysere stucken op hebbende hondert ses-en-twintigh sielen/ onder Capiteyn Cornelis Loncque van Vlissingen. De Leeuwe van hondert twintigh lasten groot/ met twee metaelen en veerthien pysere Stucken/ Capiteyn/ Adriaen Knaep, onder hem hebbende hondert negen Eeters. De Meerminne/ groot veertig lasten/ Capiteyn daer op zijnde Marinus Dircksz, voerende vier metalen en vier pysere stucken/ nevens dry-en-veertigh mannen.

Vice-Admirael.

Den 17. May.

't Getal der Schepen.

Den 23. Junij.

Daer na zijn uyt Texel in Zee geloopen 't Schip Hollandia/ dry-hondert lasten groot/ voerende twaelf metalen en twee-en-twintigh pysere stucken/ nevens twee-hondert-achthien mannen/ so Matrooſen als Soldaten/ onder Capiteyn Thomas Sickes. De Salamander/ meede van dry-hondert-lasten/ op hebbende acht-en-dertigh soo metalen als pysere stucken/ nevens 219 Coppen/ Capiteyn Pieter Fransen. De Fama/ oock van die selvige grooten/ en even veel stucken voerende/ met 192 mannen onder Capiteyn Oucke Douwens. Amers-foort/ groot twee-hondert lasten/ voerende onder Capiteyn Dirck Symonsz, van Medenblick vier metalen en achthien pysere stucken nevens 141 Eeters. Over-pssel/ hondert-sestig lasten groot/ hebbende nevens vier metalen en achthien pysere stucken/ hondert-elf Eeters. De Bzacke/ groot sestigh lasten/ met ses metalen en acht pysere stucken/ en vier-en-veertigh Matrooſen/ Capiteyn Jan Jansz. Vos. 1629.

Daer uyt 't Goereſche-gat op volgden 't Schip Amsterdam/ groot vijf-hondert lasten; den Opper-Zee-vooght Hendrick Loncque daer op zijn/ voerende vier-en-twintig metale en achthien pysere stucken/ met twee-hondert twee-en-sestigh mannen/ Capiteyn Pieter Willemsz. Den Hollandtschen-thuyn/ van vier-hondert lasten/ nevens sesthien metalen en twee-en-twintig pysere stucken/ en den Zee-vooght Pieter Adriaensz. Ita, met twee-hondert twintigh mannen/ onder Capiteyn Allert Jansz. van Griet, versien zijnde. De Pzovincie van Vytrecht groot dry-hondert lasten/ voerende acht metalen en twee-en-twintigh pysere stucken/ met hondert ses-en-tachtentigh mannen/ onder Capiteyn Hendrick Jacobsz Kat. De Swarte Leeuw hondert en tachtentigh lasten groot/ met vier metalen en twintig pysere stucken/ nevens hondert-vijf-en-seventigh mannen/ Marcus Martensz. daer Capiteyn op zijnde. Het Jacht de Swarte Ruyter/ van sestigh lasten/ op hebbende vierthien Gotelingen/ en vier-en-veertig matrooſen onder Capiteyn Hendrick Joosten. 't Schip Vytrecht/ zijnde Schout-by-nacht/ groot dry-hondert lasten/ onder Cornelis Claesz Melckmeyt, voerende seven metalen en acht-en-twintigh pysere stucken/ met twee-hondert-seven-en-twintig Eeters. De Goude Leeuw groot hondert veertigh lasten/ met twee metalen en achthien pysere stucken/ nevens hondert-acht-en-dertigh koppen/ Capiteyn Jacob Teunisz. Munnickendam/ van dry-hondert lasten/ gewaepent met ses metalen en vier-en-twintig pysere stucken/ nevens twee-hondert vyfthien mannen/ tot Capiteyn hebbende Pieter Frederickſz Nassauw. Enckhuysen/ groot twee-hondert-dertigh lasten/ hebbende onder Capiteyn Laurens Claesz. den Boer, nevens acht metalen en twintigh pysere stucken/ hondert-vijf-en-veertig mannen. 't Jacht de Ouwevaer/ tnegentigh lasten groot/ onder Capiteyn Pieter Symonsz op hebbende twee metalen en thien pysere stucken/ met vier-en-sestigh

Den 27. Junij.

Generael.

Admirael.

1629.

1629. sestigh mannen. Noch waeren den 23 Juny uytgeloopen 't Schip Sadt-en-Landen/groot hondert lasten/met twee metalen vier-tien ysere stucken en hondert vier-en-dertigh mannen. De Vos van seventigh lasten / met vier metalen en thien ysere stucken / ende onder Capiteyn Claes Hendricksz. seven en seventigh Eeters. De Swaluwe / groot dertigh lasten / voorsien met vier metalen en ses ysere stucken / nevens een-en-veertigh man / daer Capiteyn over zijnde Hendrick Hendricksz. Daer eyndelijcke op volghde 't Schip Gzoningen / groot dzy-hondert lasten / gewapent met twaelf metalen en twintigh ysere stucken / nevens twee-hondert-thien koppen / onder Capiteyn Symon Volkertsz. Bobbert.

Den 2. July.

Generael. Den Opper-Zee-vooght in deser voegen op de reyse geraeckt zijnde / quam den 14 July in 't gesichte van de Barles, zijnde de eerste vergaer plaetse/ daer hy tot den seventhiende bleef krupssen/synen weg als doen na de Canarisse Eylanden stellende/ sendende de Swarte Leeuw ende den Ouwevaer na St. Maria, een vande voorsz. Vlaemsche Eylanden / om alle voor-loopende Scheepen by een te brengen: met last dat geen Scheepen daer langer souden toeven / als tot den 6. Augusti / om tegens den 17. daer aen by hem aen de Canarisse Eylanden te wesen: zijn weg vervorderende ontrent Teneriffe, een van de voorsz. Eylanden voornoempt / (zijnde de tweede bestemde vergaer-plaetse) daer bysf van de voor upt ghesepide Scheepen vindende / als Hollandia, de Fama, Amers-foort, de Swaluwe ende den Havick, die haer andere by-hebbende Scheepen van Barlos nae de Vlaemsche Eylanden afghesonden hadden. Den Opper-Zee-Vooght hem hier omtrent een tijdt lanck onthouden hebbende/vergaderde eyndelijcke sesthien so Schepen als Jachten by den anderen/behalven Amers-foort en de Swaluwe/ die met den Zee-vooght aen 't Eylandt Groot Canarien geloopen waeren / om versch water te soecken. Onderwylen wierdt goedt ghevonden haer Vloot in tween te verdeelen / om onder den Opper-Zee-vooght men den eene helft by Oosten / ende met de andere helft onder den Schout-by-nacht by Westen Punta de Naga te loopen; doch dat alle etmaelen op den bestemde tijdt tegens den anderen oberwenden souden / om des

Den 25. July.

Admirael.

avondts by Oosten de voorsz. Punct by den anderen te wesen. In dier voegen krupssende / bevonden haer den 19. Augusti weder te samen / en den 23. met 't kriecken van den daege tusschen de Eylanden van groot Canaria ende Teneriffe / onder de Spaensche Koninckl[illegible]cke Vloote van Don Frederico de Tolodos, die in de veertigh meest groote Scheepen sterck was; den Hollandtsche Opper-Zee-vooght niet als acht Scheepen ende Jachten by hem hebbende / en met den dagh hem onder soo machtigen Vpandt bevindende / deede syn beste om de loef te bekoomen / des het om den Oost overleyde / op hoope van soo om den hoeck van Canaria te geraecken; sulcker gemist zijnde / was genoodtsaeckt door een gedeelte syner vpanden Vloote heen te sylen/die mede haer best deeden / dan dzie daer van behielden alleen de loef / en dat ter oorsaecke / datse de Hollanders in 't door seylen ontsagen en rupmpte gemaeckt hadden; onder de dzy Spaensche Scheepen die te loef waerts waeren / was haeren Zeevooght / de wimpel van syn voorstenge af wapende / die tegens vier Hollandtsche Scheepen schut-geveert hielden / in 't welcke de Hollanderen maer twee mannen verloozen. Een van dese dzy Spanjaerden meende den Opper-Zee-vooght Loncque voor den voegh aen boozt te leggen / dat miste en in ly geraeckte / daer van de Hollanders met de ganssche bagh-boorts-lage in 't voorby seylen soo gegroet wierdt / dat een groot geschzeeuw en geklerm onder de Spaensche hoorden. En hoe-wel dien gantschen nacht tot des anderen daeghs noch by den anderen bleeben / soo dorsten de Spaensschen echter de Hollanders / (haer in soo goeden tegenweer siende) niet aenballen / 't welcke seer te verwonderen was / te meer alsoo ooghschynelijcke uytgesonden waeren / om dese Hollandtsche Vloote (van wiens toerustinge bupten twysfel langh kennisse gehadt hebben) te vernielen; of 't konde ook wel wesen dat last hadden alle gewesten van Africa wel te versorgen / dat licht beter achtede te bevorderen / dan ontydelijcke een deel van haer macht tegens soo een kleyn getal Scheepen te waegen. In alle gevalle wast een groote genaede Godts voor de Hollanderen/ haer genoeghsaem beset en geen uytkompste siende / als haer leben dier te verkoopen / dat met soo kleyn ver-

1629. Generael. Ende onder de Spaensche Vloote.

1629. lies / tot schrick haerder vyanden / soo goeden uytkompste hadden. Don Frederico haer ontrent een half uur verlaeten hebbende / kregen dry seylen in 't gesicht / dat den Onder-Zee-voogt Banckert, nevens Enckhuysen / Stadt-en-Landen bevonden te wesen; hebbende aen Madera gelaeten Groningen en de Swaen / om aldaer tot den 26 Augusti te kruysen. Loncque veducht zijnde ofte Don Frederico wel na S^t. Vincent loopen mochte / om aldaer eenige van syn Vloote te verrasschen / heeft de Swarte Ruyter tot waerschouwinge derwaerts gesonden / met syn vyhebbende Scheepen selfs gevolgt zijnde / laetende 't Jacht Stadt-en-Landen aen Punta de Naga, met bevel daer tot den laetsten der selver maendt te wachten / om de Schout-by-nacht en andere achter zijnde Scheepen te doen volgen; doch sont eerst eenighe Scheepen voor de Reede van S^t. Cruz, om te besichtigen of de Vloote van Don Frederico, ofte eenige der selver Scheepen daer geset laegen / daer niet als dry Spaensche Scheepen onder 't Kasteel vonden; Den Opper-Zee-voogt syn repse bevorderende / bequam te mets meer Scheepen by den anderen / als de Swaluwe en Amers-foort / mede een Spaense Patache / met Wynen en andere Waeren nae Cartagena gaende / die in de Vloot koomende genoomen / vertimmert en ten dienste bemant wierdt / daer Capitevn op stellende Claes Adriaensz vander Geest, en geraeckte Isla de Sal in 't gesichte / en daeghs daer aen onder S^t. Vincent (een van de Cabo Verse Eylanden) op de reede / daer hy de vier Zeelandtsche Scheepen vont leggen / daer noch by komende Groningen / Stadt-en-Landen nevens de Swaen / die onder Madera een Scheepken met staeven yser genomen had / dat haer wel te passe quam; 't volck met de Scheur-buyck gequelt zijnde wierdt hier reedelycke verquickt / en last gegeeven dat de Chaloupen ten dienst van de Vloote opgeset souden werden.

Vice-Admirael.

Den 27 Augusti.

Generael.

Den 13 Septemb. Komen onder St. Vincent.

Of wel de seven-en-twintig eerst uyt geloopene Scheepen alhier by den anderen geraeckt zijn / en dat des Compagnies meeninge wel was / de resteerende met de aengenomene Soldaeten voorts te doen volgen / soo is doch sulex door de beleegeringe van 's Hertogenbosch, en dat den Graef van den Berg, met de Keyserschen en Spaenschen op de Veluwe geraeckt waeren / ook de Stadt Amers-foort verovert hadden / belet gewoorden / des de selvigen voor een tyd in 's Lants dienst treeden mosten; 't welcke haer voorneemen seer verhinderde / soo dat niet sonder reeden beducht zijnde / dat haeren Opper-Zee-voogt seer verlangen soude / hares vertoefs onkundigh zijnde / hebben het Jacht de Eendracht uyt Zeelandt voor af-gevaerdight / op hebbende veerthien gotelingen / nevens hondert dry koppen om hem d'oorsaecke deses vertoevens bekent te maecken; dat wegens tegen-windt in Engeland lang most blyven leggen / doch eyndelycke aen S^t. Vincent by de Vloote ter rechter uure aenquam / alsoo den Opper-Zee-vooght beslooten had / binnen weynig daeghen te vertrecken / en een Jacht nae Sierra Liona voor uyt te senden / om te verneemen of de Scheepen daer vervallen mochten zijn / welck met dese komste verandert wierdt / alsoo nu verseeckert was / dat haest volgen souden.

1629.

Generael.

Den 29 October.

De Bewinthebbers haer volck weder machtigh gewoorden zijnde / haestede haer soo veel mogelycken was / van Amsterdam twee Jachten voor uyt sendende; als de Vogel Phenix / groot sestigh lasten / voerende twaelf stucken / nevens seven-en-sestigh mannen onder Capitevn Reynier Pietersz van Amelandt, en den Eenhoorn van tachtentigh lasten / hebbende nevens thien stucken onder Cornelis Jansz van Uytgeest, gelycke seven-en-sestigh hoofden: dese hadden soo goeden voorspoet dat in seer korten tydt by haeren Opper-Zee-vooght geraeckten; hem den toestant des Vaderlandts te kennen geevende / met verseeckeringe dat de resteerende Vloote haest volgen soude / hoe-wel die noch eenige daegen op gehouden wierdt. Daer nae liepen uyt Zeelandt de Scheepen ter Tholen / groot hondert tachtentigh lasten / met acht-en-twintigh stucken geschuts / en hondert twee-en-negentigh mannen / onder Capitevn Lucas Pol. De Leeuwinne / hondert-sestigh lasten / achthien stucken / hondert vyf-en-veertigh Eeters / Capitevn Jacob Cornelisz. Ende het Post-paerdt van tachtentigh lasten / ophebbende vierthien stucken / hondert vier-en-twintigh koppen / onder Capitevn Jan Jansz van Rotterdam: te voren uyt de Kamer van Groningen t' Zee geloopen zijnde / 't Schip Omlandia / groot twee-hondert vyftigh lasten / voerende onder Capitevn Hendrick

Den 10 October.

Den 20 Novemb. De resteerende Scheepen volgen.

Den 13 Septemb.

Den 30 Augusti.

1629. drick Cornelisz. de Reus, dertigh stucken geschuts / met twee-hondert vijfthien mannen: Die eyndelijcke onder 't gebiedt van Dirck Symonsz. van Uytgeest upt Texel gevolgt zijn: 't Schip Zwol, groot hondert-dertigh lasten / geweert met vier-en-twintigh stucken / hondert seven-en-veertigh mannen / den Oppersten-Bevelhebber Dirck Symonsz. nevens Capiteyn / Pieter Claesz. van Wieringe daer selver op zijnde. De Geele Zonne twee-hondert lasten groot / voerende vier-en-twintigh stucken geschuts / met hondert vier-en-vijftigh Eeters / onder Capiteyn Pieter Dircksz. Campen, groot hondert veertigh lasten / met twee-en-twintigh stucken geschuts / hondert acht-en-twintigh mannen / onder Capiteyn Frans Claesz. van Durkerdam. De Gulde Valck, twee-hondert lasten groot / op hebbende onder Arent Vechtersz. van Medenblick, ses-en-twintigh stucken geschuts / hondert twee-en-sestigh mannen. De Meerminne, groot hondert-veertigh lasten / met twee-en-twintigh stucken / en hondert acht-en-vijftigh koppen / Capiteyn Meus Cornelisz. Den Otter, van tnegentigh lasten / voerende veerthien stucken geschuts / nevens een-en-tnegentig Eeters / Capiteyn Cornelis Cornelisz. Jol.

De Maene, van gelijcke tnegentig lasten en veerthien stucken / met acht-en-tnegentigh mannen / onder Capiteyn Claes Florisz Duynkercker. De Fortuyne, groot tachtentigh lasten / met thien gotelingen / en negentigh mannen / Capiteyn Claes Jansz. Ouderkerck, groot sestigh lasten / met ses stucken / en seven-en-vijftigh mannen / Capiteyn Pieter Jansz. Hartman. Diemen, van gelijcke groote / en nevens acht-en-seventigh mannen onder Meynert Claesz. Kandt even veel stucken voerende; die dry daegen daer aen gevolght zijn. 't Schip Geldria, groot dry-hondert lasten / voerende onder den Gebieder Marten Valck, vier-en-dertigh stucken geschuts nevens hondert-dertigh Eeters / Capiteyn daer op zijnde Andries Jansz. Blaeuw. Daer aen volgde de Pynas, groot hondert lasten / met achthien stucken en vijf-en-seventigh man / Capiteyn Hans Kools. Muyden, groot sestigh lasten / op hebbende vierthien stucken / nevens een-en-tachtentigh mannen / onder Capiteyn Michiel Gysbertsz. Die noch de Scheepen Nassauw, groot twee-hondert-twintigh lasten / met ses-en-twintigh stucken geschuts / en twee-hondert twee-en-twintigh mannen / onder Capiteyn Kraft Fredericksz. en Graef Ernst, groot twee-hondert lasten / onder Capiteyn Pieter Jansz. Vermin, voerende ses-en-twintigh stucken nevens hondert-vier-en-tachtentigh koppen / gevolght zijn. Matance, van hondert-thien lasten groot / met achthien stucken / en hondert mannen onder Capiteyn Jan Cornelisz. den 23 te voozen voorgeloopen zijnde; Om dese Vloot te geweldiger te maecken / zijn upt verscheyde Havens noch gevolgt; Neptunus, groot hondert-twintigh lasten / met vijf-en-twintig stucken / en hondert-vijf-en-twintigh mannen / nevens Joannes a Walbeck Onder-gebieder van Marten Valck, onder Capiteyn Cornelis Pietersz. Schot, versien zijnde. Het Groen-wyf, hondert-vijftigh lasten groot met 16 stucken met 114 mannen onder Capiteyn Fredrick Volkertsz. Landtman. 't Waepen van Hoorn, groot hondert-thien lasten / met sesthien stucken / en hondert-dry-en-twintigh mannen. Capiteyn Jan Jacobsz. May. De Jonge Mauritius, hondert-dertigh lasten groot / met achthien stucken en een-en-tachtentig Eeters / Capiteyn Jan Louwensz. Desen zijn noch gevolght dese naevolgende dry bevzachte Scheepen / Concordia, groot hondert veertigh lasten / op hebbende sesthien Gotelingen / en overvoerende acht-en-tachtentig Soldaeten. Adam en Eva groot twee-hondert lasten / met twaelf Gotelingen / overbzengende hondert-vier-en-dertigh Soldaten. De Sonne-bloem, groot twee-hondert lasten / met veerthien Gotelingen / overvoerende hondert-vier Soldaeten. Die noch gevolgt zijn 't Schip Orangie, groot twee-hondert-vijftigh lasten / voerende vier-en-dertigh stucken / nevens hondert-vier-en-sestig Eeters / onder Capiteyn Willem Cornelisz. Domburgh. Den Tiger, groot hondert-twintigh lasten / met twintigh stucken nevens hondert-tachtentigh mannen / Capiteyn Jan Brandt. De Wassende Maene, hondert-vijf-en-twintigh lasten groot / met sesthien stucken en vijftigh Matroosen / behalven de Soldaeten / onder Capiteyn Pieter Anthonisz. vander Put. Out-Vlissingen, van hondert-vijftigh lasten / voerende behalven de Soldaeten / negenthien stucken / twee-en-seventigh Matroosen / Capiteyn Willem Willemsz. 't Jacht de Haes, van vijf-

Den 20 October. Commandeur. Den 23 October. Commandeur. Den 30 ditto. 1629. Den 1 Novemb. Vice-commandeur. Den 16 Novemb.

1629. vijfthien lasten / met dry Gotelingen en vijf-en-twintigh mannen. Die noch ten alderlaetsten gevolght zijn. De Arcke Noë, groot hondert veertigh lasten / met twintigh Gotelingen / en hondert negen-en-dertigh mannen / onder Capiteyn Claes Claesz. Jes. 't Jacht de Swaene van dertigh lasten groot / met ses Gotelingen en twee-en-dertigh Matroosen Capiteyn Jacob Pietersz. en 't bevzachte Schip West-Vrieslandt (voor de Kamer van Noordt-Hollandt) groot twee hondert lasten / met vierthien Gotelingen / overboerende vier-en-veertigh Soldaeten; hebbende de voorsz. Kamer noch met een Gzoninger gehuurt schip wegh gesonden hondert en ses Soldaten: Soo dat dese gantsche macht bestont / in vier-en-sestigh soo Scheepen als Jachten; op hebbende dertien-hondert-seventhien metale en ysere stucken geschuts; met tusschen de acht en negen duysent Eeters onder Soldaeten en Bootsvolck: zijnde soo machtigen Vloot als veel licht uyt dese landen opt sepl gegaen is.

Den 28. Septemb.

Macht van Scheepen.

Generael. Den Opper-Zee-voocht Loncque aen S^t. Vincent den tijdt van dry maenden en vier-en-twintigh daegen vertoeft hebbende / onderwijlen zijn macht van Scheepen by den anderen krijgende; heeft met den Colonel Waerdenburgh raedtsaem gevonden de Jachten / den Otter en den Havick nae de Custe van Brasil af te vaerdigen / op hoope van eenige Scheepen en Volck te betrappen / om van den toestant aldaer kennisse te bekoomen. Hier leggende wierden de Soldaeten te lande zijnde daegelycks inde waepenen geoeffent; alle de Scheepen gherynight versien en geropt; de Chaloupen opgestelt / en alles wat tot soodaenigen tocht van nooden was vaerdigh gemaeckt; ook een allegemeyne Biddagh door de gantsche Vloote verordonneert / om Godt de Heere syne genaedige Segen tot haer voornemen af te bidden. Alles in ordere zijnde / vont men geraeden de reyse te vervorderen / en niet langer nae eenige achter blyvende Scheepen te wachten / doch lieten 't Jacht de Salm daer noch voor een tijdt vertoeven / soo om nae haer vertreck eenige gevangenen aen S^t. Jago te landen / als om de noch komende Scheepen te waerschouwen waer-waers haer * Opper-Zee-voocht te volgen hadden. Den Marsdagh gevierd zijnde / heeft men

Den 19. Decemb.

Vertrecken op den tweeden Marsdagh den 26 December.

* Generael.

daeghs daer aen met twee-en-vijftigh Scheepen en derthien Chaloupen Zee gekooſen. Dit langh vertoeven aen de Vlaemsche Eylanden heeft onder 't volck groote onheyl verorsaekt / want haer op de hooghte van vijf graden seven minuten by Noorden bevindende / hadden reets onder haer behalven de dooden by de acht-hondert siecken / en wierden seer met tegen-winden gequelt / soo dat langh onder de Linie bleeven; die gepasseert zijnde / en op seven minuten Zuyder breeten geraeckende / daer nae een dagh ofte twee koelte weder stilte bequaemen / bevonden sint haer vertreck van S^t. Vincent twee-hondert-ses-en-veertigh dooden / en wel twaelf-hondert kranckten: doch kreegen eyndelycke op ontrent seven graden by Zuyden de Linie / acht ofte thien mylen buyten de wal het landt van Brasil in 't ghesticht / soo dat van landt niet konden bekendt werden; op dese hoogte verhoopten eenigh volck tot haer voorneemen te lande te setten / dat wegens stroom en tegen-winden belet wierdt / soo dat Parnambuc niet konden beseylen / des weder t' Zee liepen / soeckende met eenige slagh-boogen dat aen te doen / doch vonden haer in tegendeel / een gantschen graedt te rugge gedreeven; soo dat het Eylandt Fernando Noronha beooghen konden; des het om den Zuydt wenden / komende den 11. weder op de hooghte van seven graden / en veertigh minuten; daer des anderen daeghs een Portugees Schip naemen met slaeven van Angola koomende; als meede een ander met hondert-tachtentigh Pypen Spaensche Wyn / van Port a Port, die haer seer wel te passe quamen: ook quam hier by haer 't Jacht de Swaluwe, zijnde aen Fernandio Noronha geweest / daer 't vijf van zijn volck aen landt hadt laeten staen / van welcken eenighen daer nae te Olinda in de gevangenisse gevonden wierden. De Spaenschen wegens het langh op houden van dese Vloote door den Stadt-houder van Cabo Verde, genoeghsaem ghewaerschoudt zijnde / dat het haer gelden soude; scheenen haer in te beelden dat de Hollanderen het alleen te waeter soecken souden; hadden desshalven 't diepste van de haven met gesoncken Scheepen gestopt; als mede de Pozo: ende in de Barette een Bercke laeten sincken; voorts een ysere-keeten over 't gat doen scheeren. De Vloot nu weder op

1630.

Den 1. Januari.

Den 23. Januari.

Den 30. Januari.

Den 3. Februarius.

Krygen het vaste landt van Brasil in 't gesicht.

Den 5 Februarius.

Den 13. ditto.

En komen voor Pernambuco.

1630. op de hooghte van Pernambuco gekomen zijnde / heeft men beraempt dat men dese sesthien Scheepen en Jachten; de Maen, Enckhuysen, Zwol, Uytrecht, Orangie-boom, Nassauw, Matanza, Groningen, Omlandia, de Faem, de Goude Leeuw, de Geele-Sonne de Gulde Sonne, 't Post-paerdt, Hollandia en de Morinne met 2101 Soldaeten / nevens 699 Bootsgesellen onder haer Colonel de Heer van Waerdenburg twee mijlen by noorden de Stadt te lande setten souden; om de Stadt / aen dien kant te lande langens de Zee-strant aen te tasten; mits datter op de voorsz. Scheepen / tot regeeringe der selviger noch 530 Matroosen blyven souden. Ook soude het Schip Over-Yssel en 't Jacht Muyden met vyf-en-vyftigh Bootsgesellen gaen verspieden of daer gelegenthey was om eenigh volck onder de Stadt te landen. Van gelycken soude 't Schip Domburg, nevens 't Jacht de Jonge Prins Maurits, met eevenveel Bootsgesellen voor 't gat van de Barette doen; en besichtigen of men met Jachten ende ander vaertuygh daer door binnen 't Recif konden koomen: Noch waeren dese volgende Scheepen / de Leeuwinne, de Swarte Leeuw, de Vergulde Valck, de Eendracht van Dort, de Swaen en ter Tholen, belast / ten tyde als het seyn wierde gedaen / eerst inde Pozo (zijnde de plaetse / daer de Scheepen uyt Zee komende voorts setten) in te loopen / en tusschen beyde de Kasteelen haer ancker te laeten vallen / om deselvigen met haer geschut soo veel te matteren als eenighsints doenelyck was; op dat de Spaensche Fergat / de Swarte Ruyter, de Vos, de Eendracht van der Veere, de Fortuyn, de Brack, Phœnix, Eenhoorn, Ouwevaer, de Meereminne, van Zeelandt en 't Fransch pryssen, yder met twintigh gasten om de Scheepen te regeeren bemant / behalven twee-hondert-dry-en-twintigh Soldaeten / en dry-hondert-vyftigh Bootsgesellen / met hoog-waeter te beter inloopen souden / om het Recif te vermeesteren. Met de reesterende Scheepen / en volck soude den Opper-Zee-vooght Loncque dicht onder 't uyterste Kasteeltien op 't steene Recif gaen leggen; om 't selvige met syn swaer geschut reddeloos te schieten; doch konden de Bosschieters wegen 't gestaedigh deynen der Zee geen doel raemen / soo dat weynigh schaede deeden; des genootsaeckt waeren / met de Scheepen die wat te dicht onder de wal laegen / snachts af te hoorten; oock wierdt 't genomen op-set van 't inseylen / door 't boven verhaelde sincker der Scheepen en spannen des ketens verhindert. Des anderen daeghs wierdt alles vaerdigh gemaeckt om 't voorgenoomen werck te volbrengen; en tegens den avondt teecken gedaen / dat men in alle Scheepen en Jachten een algemeyn gebedt tot Godt de Heere uytstorten soude; nae 't welcke yder Schip sigh volgens geraemde ordere by de synen te voegen had. Des nachts liet het den Opper-Zee-vooght om de Zuydt loopen / om niet laeg te verballen / en des morgens boven de gaeten te wesen; edoch den Oversten Waerdenburg met syn sesthien Scheepen hieldent recht nae de wal toe; soo dat haer des morgens met lieflyck weder en stil waeter by Zuyden Pernambuco bevonden; elck voorwint nae syn verordonneerde plaetse loopende; den Opper Zee-vooght Loncque nae 't Recif, en Waerdenburg langens de Wal Noort ten Westen aen; doch alsoo de Chaloupen by hem noch niet gekomen waeren / konde ontrent Rio Tapado (daer anders geen quade gelegenthey was) niet landen; en die bekomen hebbende daer meede wat by Zuyden Pao amroello geloopen is / doende syn volck voorts inde Chaloupen en Boots overgaen; selfs eerst ontrent twee mijlen by Noorden de Stad Olinda (in 't gesichte van eenige Portugesen te voet en te paerde) te lande springende: 't volck nevens twee stuckxkens te lande zijnde / wierden voorts in slagordere gestelt / dan den dagh ten eynde wesende waeren gedrongen op 't strant te vernachten; 't gelande volck sterck wesende twee-duysent negen-hondert-acht-en-veertigh koppen / wierden des morgens in dry hoopen verdeelt; waer van de voortocht gelyck den onder Colonel Eltz: den tweeden hoop Steyn-Callenfels, den hindertocht Foucke Honx toe vertrout zijnde. Met dit volck in deser maniere langens de strant nae de Stadt treckende / ontmoeten geen vyandt voor dat aen Rio Dolce quamen; daer haer ontrent de achthien hondert Spanjaerden aen de overspde / te voet en te paerdt achter een opgeworpen / begravinge begeeven hadden; in meeninge van de Nederlanders aldaer te stutten / soo datter met de voortocht een wacker gevegt om ging; den Oversten Waerdenburgh selfs voor aen treckende; daer

Ordere op den aenslagh.

Generael.

1630.

Den 14 Februari.

Generael.

Den 15 ditto.

Landen het volck.

Den 26 ditto.

Retrenchement.

1630. de Spanjaerden de vlucht neemende / haer posten eyndelyckc verlieten en in in Bosch weercken / 't sy uyt vreese van 't geschut dat onder haer speelde / ofte dat de Nederlanders te hart aendzongen; hen niet ontsiende / tot de middel doo2 't boo2sz. Revierken te loopen; wat boo2der getrocken zynde / bertoonde haer weder een andere party Spanjaerden / dan hielden geen stant: Waerdenburg siende dat syn vyanden voet voo2 voet weercken / doet syn volck te eylder aentrercken / en de Stadt op dzy versche9de plaetsen aentasten. De voo2tocht sloegh de rechter handt op / langens eenen wegh doo2 de Bosschagie gemaeckt / nae het Jesuiten Kloosster toe / sulckx doo2 een gevangen Po2tugees aengewesen zynde: daer koomende en 't volck opklimmende / vonde den Poo2te gesloten / diese met gewelt openbzeecken / groote tegenstant verneemende / niet te min hart aendzingende / deeden haer vyanden (seven ofte acht gemast hebbende) de vlucht neemen. Den tweeden hoop / de middelste wegh / doo2 een enghe straet inslaende tusschen 't Franciscanen en Jesuiten Kloosster recht inde Stadt op een tamelycke hooghte / daer de grooste Parochie-kerck staet; sulckx dat van daer met musquetten inde kleyne Poo2der-schans (op de strant geleegen) schieten konden / vonden wel eenige tegenweer / dan dzie ofte vier Po2tugeesen afgemaeckt zynde / deede de reste vluchten. Den hindertocht onder Foucke Honx, terwylen aen des vyandts begravinge en de Poo2der-schans gekomen zynde / 't welke met vier stuksskens en een Nederlandtsche Bosschieter versien was / deede daer een harde aenval op: die van de Schans verneemende dat de Hollanderen inde Stadt boven haer gekomen waeren / wierden slauhartigh / soo dat haer posten die dicht onder de Stadt laegen verlieten; daer de Hollanders voo2ts oberklommen / en alsoo meester wierden. Terwylen den Oversten Waerdenburg met syn volck hier meede besigh was / kompt den Majoo2 Schutte (van den Opper-Zeevooght met vyf-hondert mannen soo Soldaeten als Bootsgesellen afgesonden) meede aen de Zupdt-zyde van de Stadt te lande; dan eer dit volck te dege in o2dere was / soo was Waerdenburg al meester van alle syn vyandts wercken: des sy meede onverhindert inde Stadt trocken. Den dagh hier meede eyndigende / en 't volck aen 't plonderen geracktende / oock veel wegens hitte en gebzeck van water moe en mat zynde / soo kond men alsdoen de victo2ie niet verbolgen; dan hadden genoch te doen met noodige wachten tegens den aenloop haerder vyanden (die buyten laegen) uyt te stellen. Inde Stadt wierdt niet gevonden dan twee-hondert kisten suycker / eenige wynen en andere koopmanschappen / diese niet hadden konnen verboeren / hoe-wel haer sulckx doo2 haer Stadthouder Matthias d'Albuquerque verboo9den was; om 't welcke te wzeecken / of dat niet konde beschermen soo gebood hy des anderen daegs heel vzoeg alle Pack-huysen op Recif (die vol suycker en andere waeren laegen) in vzant te steecken: men hout voo2 seecker dat desen vzant behalven twintigh Scheepen en Bercken nevens een groot deel Vzasilie-hout wel seventhien duysent kisten Suycker verteert heeft: die Gil Correa de Castel Blanca in syn Vzief aen den Koninck op twee milioen Ducaten begroote: onderwylen hielden de Po2tugeesen haer sterckten op het steen en landt-Recif noch beset. Den Opper-Zee-vooght met syn Raeden des mo2gens inde Stadt koomende / stelden o2dze dat de Swarten / die onder schyn van vziendtschap vzant stichtende / en groote moetwil pleeghde (uytgesept eenige weynigen) uyt de Stadt gedzeeven wierden: en alsoo de Po2tugeesen haer gestaedig ontrent de Stadt sien lieten dat alle aenkomende plaetsen met voo2wachten wel beset wierden: doch alsoo de Stadt te groot en de aenkompsten te veel waeren / wierdt raetsaem gevonden 't volck op 't hooghste des Stadts by een te trecken / en alle de aenkomende wegen af-te-suyden; oock de beneeden stadt open te laeten leggen / soo dat doo2 dese verhinderinge / en 't af-slooven des volckx / dien dagh op den vyandt niet meer voo2genoomen wiert. De Stadt Olinda nu beset en op alles goede o2dere gestelt zynde / heeft men raedtsaem gevonden met eenige aenslaegen op des vyants oberige wercken voo2t te baeren; des is Steyn-Callensels nevens den leger-meeter Commersteyn ten dien eynde met eenighe vier-roers des nachts naer de stercke op 't landt Recif leggende / om te besigtigen gesonden; en wierdt alsdoen de Alfandega inde Stad geopent / inde welcke veel krygsbehoeftigheeden / als Bus-krupt Lonten/

1630.

En tasten de Stadt Olinda aen.

Den 17 Febzuary.

De Po2tugeesen verbranden haer eygen Packhuysen.

Generael.

Ingenieur.

Diese verooveren.

Generael.

1630. ten/ Loot en andere behoeften / nevens eenigh Lynwaet gevonden is. Steyn-Callenfels zijns wederbarens openinge gedaen hebbende / wierdt last gegeven de selvige sterckte te bespringen; ten dien eynde hem met ses-hondert mannen versiende / is nae Sonnen-ondergangh uyt de Stadt derwaerts getrocken / meynende de selvige nae 't verdupsteren van de Mane met ladders te beklimmen; doch die te hoyt bevonden / en geen kans om de deure te openen; ook die van binnen wacker gewoyden zijnde / met achthien stucken seer fel schietende; soo waeren genoodtsaeckt nae 't verlies van twintigh dooden / en veertigh ofte vijftigh ghequesten te rugge te trecken. Onderwylen doet den Opper-Zee-vooght / dooy eenige Zee-Capiteynen de gantsche gelegenthevdt van de Barette besichtigen; laetende den Oversten Waerdenburgh weten / dat volgens zijn oordeel den Vyandt aen dien kant / en dooy 't selfde gat de meeste afbreuck te doen was / hoewel de Portugeesen om sulcks te verhinderen / aldaer een Schiet-schanse van twee stucken op wierpen / die hy meende dat lichtelijcke overrompelt konde werden / soo hem spoedelijcke hulpe toe-gesonden wierdt. Den Colonel syn Krygs-raedt daer over vergaedert hebbende / oordeelden sulcks niet raetsaem / soo om de gevaerlyckheydt van 't landen / als wegens de verdeelinge haerder macht / des men oorbaerder vondt haer sterckten met Loop-graven te naederen / doende derhalven veel Schans-korven en andere noodtsaeckelijckheeden gereedt maecken. Alles baerdigh zijnde / is den Oversten Luytenant Eltz des avondts derwaerts getrocken; dien nacht noch een begraevinge van een mans langhte hoogh opwerpende / niet aensiende het gestaedigh schieten haerder vyanden: den volgende dagh doende zijnde met het geschut te landen / en te planten / soo dat den eersten Marty 't selvighe beschooten; den Oversten Waerdenburgh deses anderen daeghs in de Loop-graven gekomen zijnde / en 't schieten met den dagh zijn aenvang weder genomen hebbende / staecken de Portugesen van haer sterckte St. Jorge genaempt een witte vlagge uyt / soekende te verdragen; ten welcken eynde een Capiteyn uyt gekomen zijnde / is dit navolgende Accoort getroffen.

1630. Den 20. Febr. 't Fort op 't Landt Recif bespringen en afgeslagen. Den 21. Febr. Generael. Den 22. ditto. De Vyanden worden van 't Fort gedreven. Batery. Den 27. ditto.

1. Dat den Capiteyn *Antonio de Lima* aen den Heer Generael over zoude leveren de sterckte van *St. Jorge*, met alle het geschut, mondt en kryghs-behoeftigheeden, daer teghenwoordigh in zynde.

2. De overleeveringe gedaen zynde, zoo zal den voorsz. Capiteyn met alle syne Soldaeten, met hunne ordinarie Waepenen, doch sonder Vaendel ofte brandende Lonten, met Barquen ofte Schuyten gevoerdt werden aen 't vaste landt, zynde over de Reviere, om dan voort te trecken, daer 't hun duncken sal.

3. Dat tot verseekeringe van de voorsz. Barquen ofte Schuyten den voorsz. Capiteyn tot haerder wederkompste in 't leger in gyselinge blyven sal.

4. Dat eyndelycke alle beloven sullen in ses maenden geen waepens tegens de Heeren Staeten ofte den Prince van *Orangie* te draegen ofte te voeren.

Volgens welck verdragh zijnder uyt de sterckte tusschen de tachtentigh en negentigh mannen getrocken: maer uytkomende weygerden eenighe den hoogsz. Eed te doen; soo datter veertigh ontwaepent in de Stadt Olinda gevangen geboert wierden. Den 2. Marty. Dat eyndelijcke nevens de andere Forten verovert.

Onderwylen isser mede een Schupte met een Tromslaeger en Tolck overgesonden aen 't Casteelken op het Zee-Recif leggende / om 't daer op leggende volck af te vraegen / of de selvige conditien ook aenvaerden en aftrecken wilden: doch sy versochten dry daegen uytstel / om onderwylen aen haer Stadt-houder Albuquerque te schryven; dat afgeslaegen synde en geen uytkompste siende / zijn eyndelijcke mede verdraeghen / des avondts ten vijf uuren onder haer gebieder Manuel Pacheco el Guyar, vijftigh sterck / daer afghehaelt en aen vaste landt geboert zijnde.

Den Danckseggingne deser Victorie des andern daeghs gedaen zijnde / is den Oversten Lieutenant Steyn-Callenfels last gegeeven een tocht nae 't Eylandt van Antonio Vaaz te doen / leggende dwars tegen over 't Dorp van 't Recif, alleen met een Rivier daer van gheschevden zijnde; sich uytwaerts op streckende / daer een schoon Kloosier op lach; overkoomende vonden alle het volck geblucht / soo dat het Kloosier sonder slag ofte stoot bemachtighde. Ten selvige dage wierdt 't gat van de haven afgepeylt / daer op eenige Scheepen / Jachten en Chaloupen tot binnen het Recif geloopen zijn / vindende de plaetse aldaer seer bequaem / Den 3. Marty.

1630. niet alleen om de Scheepen te setten / maer oock om kiel te haelen en schoon te maecken. Nae de beroveringhe

Den 6. ditto. wierdt het Jacht de Brack met een-en-dertigh kisten Suyckers nae 't Vaederlandt afgevaerdigh / om te voodtschappen 't geene in Brasil voorgevallen was / dat den 26. April daer aen in Texel aen quam. Daer wierdt oock geordonneert het geboompte om 't Klooster staende af te kappen / en de huysen daer binnen te verbranden / om beter van sich te konnen sien. Noch goedt ghevonden 't selvighe Klooster tegens den inval des Vyandts te lande te beschansen: oock op het Landt-Recif aen 't inkoomen van de Pozo tegens over 't gat daer de Scheepen inkomen moeten / een Schanse van vier Bolwercken te leggen; desgelijks hebbense eenige huysen op den Bergh te dicht aen de Stad leggende aen-brandt gesteecken. Soo dat in deser voegen soo treffelycke plaetse den Koninck van Spanjen in soo korte daegen / sonder verlies van weynigh volck / afhandigh maeckten.

Fig. No. 10.

Afbeeldinge van 't veroveren der machtighe Stadt *Olinde*, gheleegen in *Brasil*, in de *Capitania* van *Parnambuco*.

Den 6. ditto. GRaef Willem van Nassauw, na des Vyandts vertreck uyt de Veluwe; Duysburgh en andere plaetsen in Berghs-landt beset / hebbende en dat de Keyserschen echter niet na laten meer en meer in 't voornoemde land te nestelen; doende nevens de Koninghschen so wel daer als in't Gulick en Kleefsche gebiet alomme groote moet wil; met geweldt de Ingesetenen meer Schattinge afdwingende als haer mogelycken was op te brengen / soo dat t'eenemael bedorven wierden; de Inwoonderen uyt de Steeden van Cleef, Goch, Zanten, Calcker en andere daer ontrent niet derbende buyten haer Poorten koomen / vermits den Stadt-houder van Orsoy haer alle aen syn Soldaeten ten pays ghegeeven had; en dat wegens een-en-dertigh achterstalligh maenden betaelinge / die hy dese Burgers ten laetsten leggen wilde; soo

Den 6. Marty. hebben soo wel de Sweeden als Hollanderen alle middelen aen gewent de Keyserschen en Spaenschen uyt de besettinge der voornoemder landen te verdryven. Des den Obersten Roosenkrans, hem met syn volck; bestaende uyt Deenen, en Sweeden, in 't Berghs- 1630. landt voor de Stadt Rater-waldt, ontrent Lennep gheleegen / liet vinden; 't welcke met ontrent de negen honder / Keyserschen beset was / diese overvielen en meestendeel doodtslaende / goeden buyt bequamen.

Rater-waldt ende Lennep overvallen. Graef Willem van Nassauw binnen Duysbergh leggende sulcks verstaende / is voorts mede op getoocken / en voor de Stadt Lennep gekoomen zynde / bevont daer in besettinghe in te leggen twee Compagnien Keyserschen te Paert nevens eenige Vaendelen te voet / die hy met verlies van eenigh volck ter beyder syde overweldighde; eenighe duysent mannen te voet en te Paerdt / nevens dry stucken geschuts voorts hooger aen sendende. Noch hadt den selvigen Graef te dier tyde een aen-slagh op het stedeken Mulhem; des eenigh volck soo te voet als te Paerdt uyt Wesel, Duysburgh, Roeroort en andere plaetsen (door ordere der Heeren Staeten) gelicht hebbende / ende daer voor gekoomen zynde / heeft hy / sonder pets uyt te rechten / met verlies van twee honderd dooden moeten te rugge trecken; die aldaer inlegghende Spaenschen / van zyn kompste verwittight zynde.

De vereenighde Neederlanders nu meester van de twee treffelycke sterckten 's Hertogen-bosch en Wesel gevorden zynde: soo dachten haer Regenten het soo grooten deucht te zyn / pets wel te bewaeren als te winnen; des te raeden wierden die beyden te versteckeren / doende ten dien eynde by den Bosch tot Engelen en Orten twee treffelycke Schansen bouwen / om haer vyanden alle gheleghenthedt van die weder te beleegeren te benemen: desgelycks wierdt meede last ghegeeven buyten Wesel aen 't hooge Schoor een Schans van vyf puncten te leggen / en de selvige met een begraevinge tot aen de Stadts grafte te trecken; als mede 't Steedeken Burick; daer teghen over Rhyn ghelegen zynde / met ses groote Bolwercken te versterckken / om alles buyten vreese te stellen; beyde de Steeden Wesel en Burick met een geweldige Brugge op seventigh Scheepen over Rhyn legghende / aen den anderen hechtende; de Steeden Lunen, Essen, Duysburgh, en anderen daer ontrent daegelycks van alle noodtzuftigheeden versiende; alsoo voor een onvoorsiende overval beducht waeren / vermits

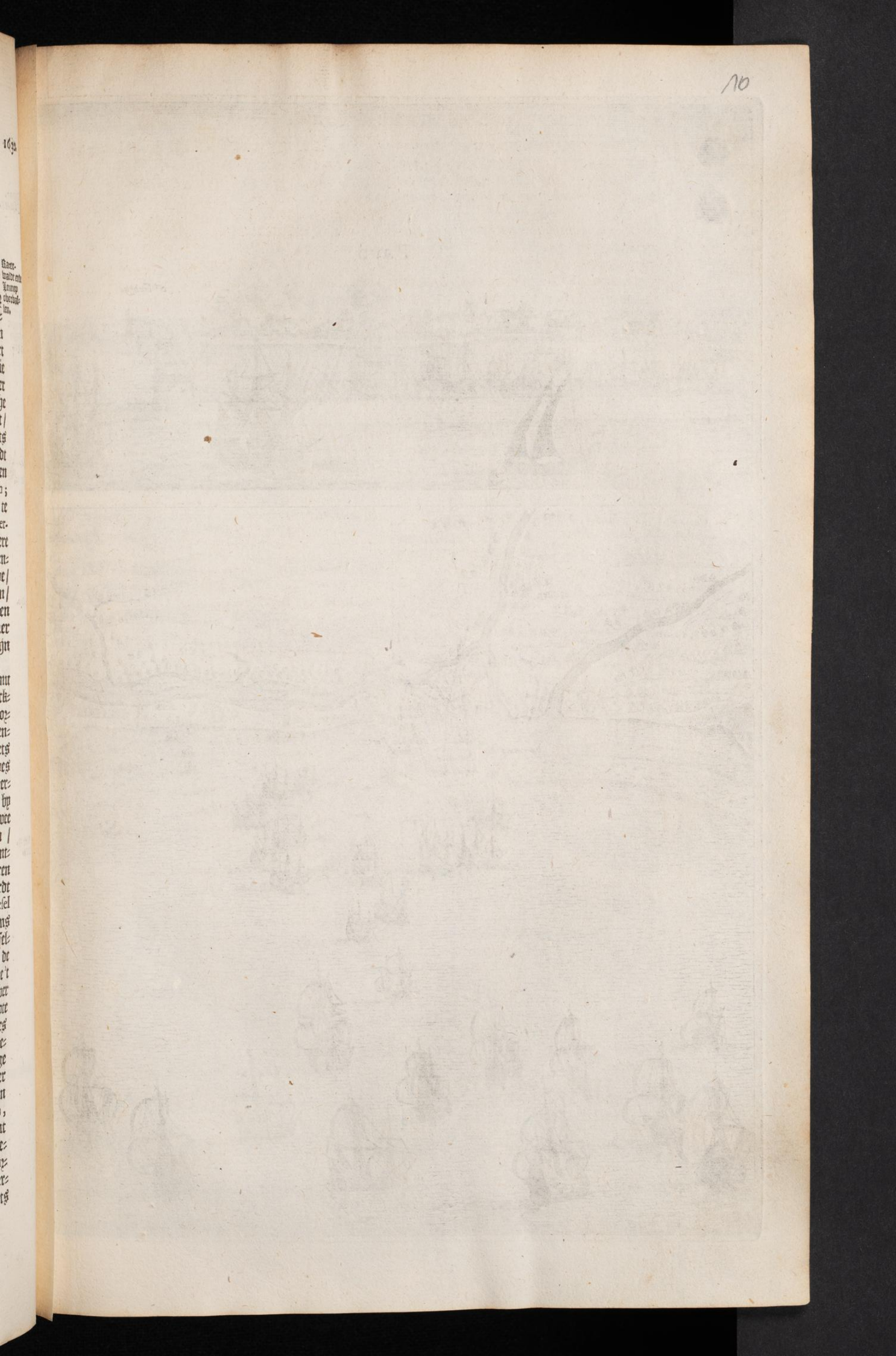

Povo
St. George
Het hee Fort
De Verge
Barretto
Het hee Fort
Poco
Baterye
Barra

Povo
St George
Villa D Olinda
D Pernambuco
De Vergx
Villa D Olinda
de Pernambuco

Fig. 10 fol. 100.

1630. mits haer vpanden ontrent Aken sterck vergaerden en haest op trecken souden; dat haer niet al en onschoot / wantse in 't eynde van Junio een aenslagh op Duysburgh hadden; den Borgemeester Dript en de gewesene Schout daer kennisse van hebbende; doch sulckx in tijdts ontdeckt zijnde / is den voornoemde Borgemeester nae Rhyn-berck ghevlucht; zijn huys aengheslaegen en met Soldaeten beset: De Staeten sulckx verstaende / hebben op alles ordere ghestelt / des Vpandts aenslaeghen in dier voegen te niet maeckende. Diergelijcke aenslagh hadden de Spaenschen een tijdt te voren op de Schans Liefkenhoeck (op de Schelde tegen over Lillo aen de Vlaemsche syde geleegen) in 't werck gestelt / meenende de selvighe door seventhien Soldaeten in deser voegen te overvallen; die haer van langer handt daer te mets in dienst begeeven hadden: desen bemerckende dat veel haerder meede-soldaeten (om een stuyver te verdienen) dagelijckx in een seeckere plaetse den Doel ghenaempt (een uur van de Schanse ghelegen) ginghen wercken; naemen voor in die gelegenthevdt de wacht te vermeesteren / en met 't lossen van een musquet den Vpandt / van de Peerle-schans, daer ontrent in 't Kool-saet (dat dicht aen de Poort te velde stondt) verborgen leggende / te waerschouwen / om op 't selvighe schieten de Schans aen te vallen en te overrompelen; doch van sulckx in tijdts kennisse zijnde; hebben haer eenige van dese verraeders met de Vlucht gebergt: van de gevangenen wierdender ses soo gehanghen / als onthooft / en een gheraebraeckt / en alle de hoofden op staecken gestelt.

Spaenschen aenslagh op Liefkenhoeck ende Duytsburgh gemist.

Veel Keysers en Spaensch volck haer in de landen van Guliek, Cleef en den Bergh begeeven hebbende / als boven verhaeldt is; soo hadden haer seven Vaendelen / soo Spaenschen / als Keysersen uyt den Pfals aen de Grebbe ofte Nieuwe-vaert (van de welcken wy hier nae wat breeder spreecken sullen) by Rosenroy verschanst. De Heer van Diden, Stadt-houder tot Wesel van sulckx kuntschap bekomen hebbende; doet zijn Krijghs-raedt vergaederen / alles met haer wel overwoogen zijnde / beslupt men die te gaen besoecken / en soo 't mogelijcken is op te slaen / ende te doen verhupsen, om sulckx in 't werck te stellen / beveelt men den Ritmeesteren Yselsteyn, Ketken, nevens noch dry anderen / met haer Cupters op te sitten / daer dupsent man te voet meest vier-roers by voegende. Desen over de Grift ofte Grebbe gekomen zijnde / vonden al- 1630. daer een legher-plaetse met ses vyve Vaendelen beset / de welcke sy (hoewel begraeven) soo aengetast / en verneselt hebben / datse haer met de vlucht in de Schans van Rosenroy bergen mosten; soo dat de Staetsche geen voorder kans siende / ghenoodtsaeckt waeren haer Vpanden te verlaeten.

De Spaenschen van 't Staeten volck geslaegen.

Graef *Jan* van *Nassauw* gheslaegen ende tot *Wesel* ghevanghen ghebrocht,

Graef Jan van Nassauw, uyt der Spaenschen dienst / en Keyserlijcke Veldt-Oversten zijnde / lagh ten dien tijde met acht Vaenen Cupters / nevens vierthien oft vijfthien hondert mannen te voet by Rhynberck, in meeninge / die selvige weecke noch op te trecken / om hem over Rhyn op een plaets 't Hammeken genaempt (tusschen Berck en Orsoy geleegen) te leegeren / om synen Broeder Graef Willem (die Duysburgh ende andere plaetsen in 't Berghslandt beset hielt) den wegh af te snyden.

Hy van desen tocht der Staetschen pets vernomen hebbende / begeeft hem met syn by-hebbende volck op de Bunckhartse Heyde om haer 't wederkeeren te beletten. De Staetsche haer aftocht nae Wesel doende / en daer ter plaetse gekomen zijnde; bemerckten watter gaende was / des siende dat slaen / ofte gevangen mosten blyven; beslupten (hoe wel haer vpanden veel stercker waeren) daer door te setten. Yselsteyn eenige Cupters achter een Berghsken gewaer woordende / sent sommige van de synen voor uyt om 't Veldt te ontdecken; die eenen anderen wegh naemen: hy sulckx siende / treckt met ebelen moede / syn voet-volck in 't midden stellende / met goede ordere recht op syn vpanden aen / beslooten hebbende te sterven ofte de verwinninghe daer van te draeghen. Graef Jan, Yselsteyns onversaeghtheydt bespeurende / vermeende hem reets in syn ghewelt te hebben / des syn volck gesaementlijck op de Staetse los branden / daer weynigh schaede

Den 10 July.

1630. meede deeden / vermits te hoogh aenlepden / en de schooten meest over 't hooft gingen: onder desen roock verdeelde Yssselsteyn de synen in twee hoopen / syn schutters last geevende met goede ordere vier te geeven / dat soo uptgevoert wierdt / dat man en paerdt overhoop viel / en alles in onordere geraeckte; ook veel gewont zijnde / de vlucht naemen; onder de dooden telde men Grinaerst Stadt-houder van Rhyn-berck, eenen Ritmeester van de Carabaten en anderen / den Ritmeester Offenberck seer verwont zijnde. Of wel Graef Jan hem betoonde upt het Nassausche bloet gesprooten te wesen / soo wierdt hy echter van de synen niet naer syn voorsichtigh believen bygestaen en geholpen maer schandelijcke verlaeten / des met dry schooten verwont / genootsaeckt was hem eyndelijcke gevangen te geeven; en is van den kloeckmoedigen Yssselsteyn binnen Wesel gevangen gebracht: daer gekomen en verbonden zijnde / versocht dat men hem syn rantsoen maecken / en nae Rhyn-berck brengen souden: Doch de Heer van Dieden Stadt-houder tot Wesel, ontschuldighde hem van sulcks / voortbrengende dat 't selvige sonder voorweeten der Heeren Staeten en syn Princelijcke Excellentie niet konde geschieden / alsoo hy een Veltoversten des Keyserlijcke leeger was: Graef Jan bemerckende dat syne verlossinge soo haest niet vallen soude / en dat de verkregene wonden vol gevaers waeren / heeft last gegeeven syn Chirurgyns. Biecht-vader / Medecyn en Artsmeesters van Rhyn-berck by hem te doen koomen; die met naerstige-voorsight soo veel te weegh brochten / dat de wonden aen het draeghen geraeckten / en groote hoope synes behoudenisse voorhanden was. Graef Willem syns Broeders gevangenisse en gevaerelijcke quetsuren verstaen hebbende / is hem verscheyde maelen komen versoecken; gelijck des ghevangens Huysvrouw en kinderen meede deeden. Onder 't heelen deser wonden hebben de valsche Spaensche practycken niet konnen rusten; want sieckter persoon als Arts-meester van Rhyn-berck tot hem gekoomen / en dry daeghen met de wonden besigh geweest zijnde / beyns de sigh eenige medicamenten van nooden te hebben / die niemant als hy selver bereyden konde / des genootsaeckt was nae Berck te reysen; ten dien eynde verlof versocht en

Graef Jan van Nassauw geslaegen ende gevangen.

eenigh quaedt vermoeden op hem vallende / is aengehouden; soo dat nae scherpe ondervraginge en dreygementen eyndelijcke bekende / en een parcken met Brieven overleeverde; die alle nae den Hage gesonden syn; gelijck sulcx door seeker vrouws-persoone naemaels meede onderstaen is: eyndelijcke des Graeven wonden geneesen zijnde / isser van syne verlossinge gehandelt; dat op ses-duysent Ryrdaelders veraccordeert is / naer welcker betaelinge men hem op bype voeten stelden en naer Rhyn-berck geleyden. 1630.

Fig. No. 11.

Af-beeldinge hoe Graef *Jan* van *Nassauw* van de Staetsche op de *Bunckhartsche-hayde* geslagen ende tot *Wesel* gevangen gebracht is.

DOch eer wy dese Historie verlaeten / soo dient van de Grebbe ofte Nieuwe-vaert, waer (ontrent 't voorverhaelde voorgeballen is) een weynigh vermaent te werden:

De Aerts-Hertoginne van Brabandt, Isabella overwegende wat de Ouden in dese Neederlanden met graven en delven in voortyden te wege gebracht hadden; als dat Drusus Germanicus den Rhyn met den Yssel vereenighde / en Claudius Civilis de Wael dede graven / om den selvigen Rhyn met de Mase te samen te brengen / zijnde beyde grafften tot beyrdinge der Vereenighde Neederlanden; en siende dat haer wederpartyen daer door niet alleen seer versterckt / dies te stouter op bupt liepen / en haer grensen en aenburige landen ingestaedigen onrust hielden; maer dat ook door deselvige alle Coopmans waeren upt Duytslandt komende / haer als in de schoot bloeyden; by welcken de ingesetenen haer verryckte / en 't gemeyne landt groote verlof-gelden was Licenten. trecken de: soo isse om sulcx voor te komen / te raede gevorden tot beyrdinge van de haeren pets diergelijcks met graven by der handt te neemen. Overleggende dat het eenighsints moogelijken konde zijn door eenen langen lantstreecke den Rhyn ontrent Rhyn-berck in de Mase te leyden; om daer meede 't Staeten volck upt de Overquartieren te houden / en alle Duytsche Coopmanschappen tot haer te treken; des heeftse sulcx den 21. September des jaers 1626 by de handt genomen /

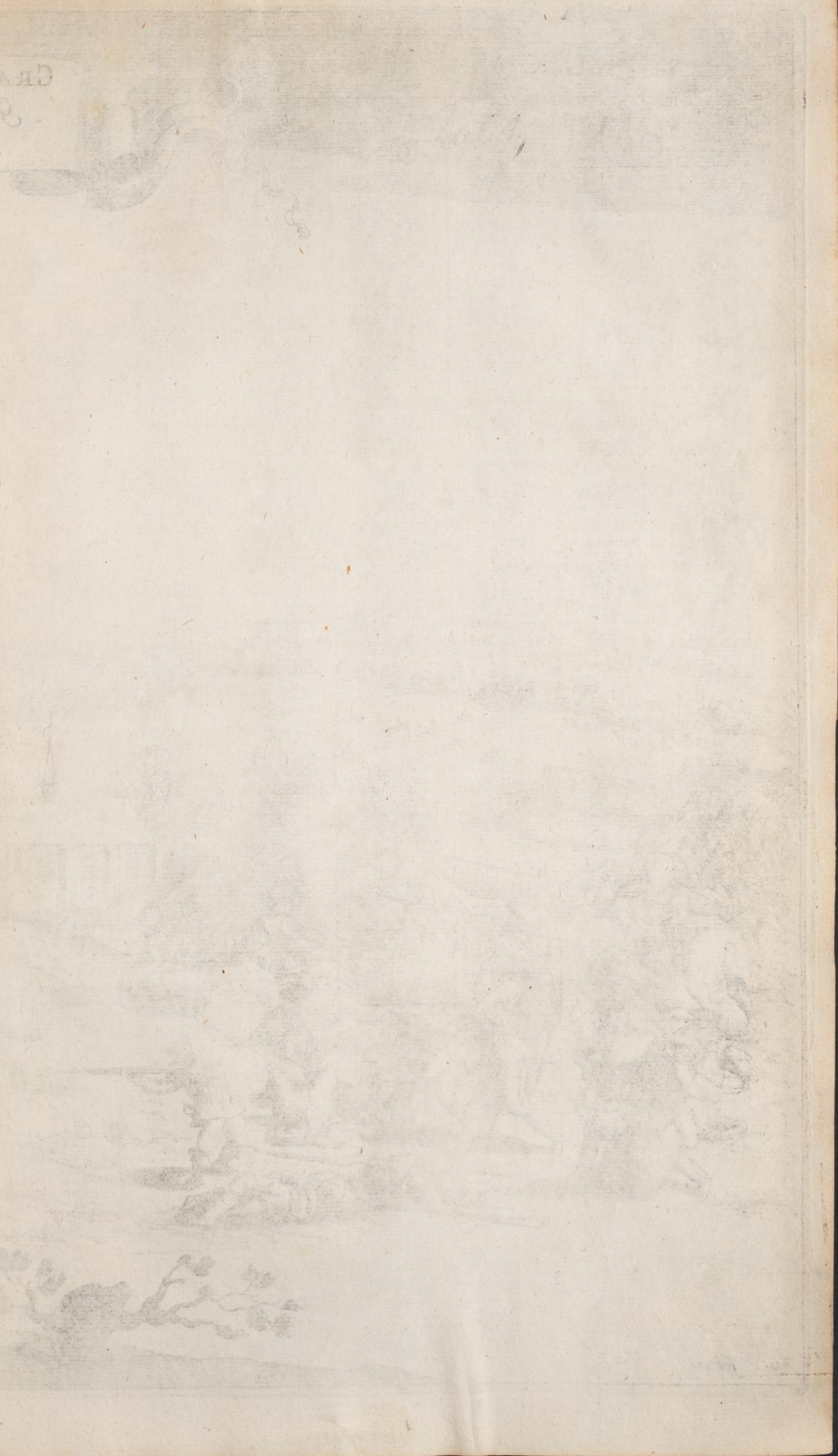

Fig. 11. fol. 102.

GRAEF IAN VAN NASSOU
Geslaghen en ghevanghen.
Anno 1620.

Fig. 11. fol 102.

→ millet 1661

VAN NASSOU
gheuanghen.
630.

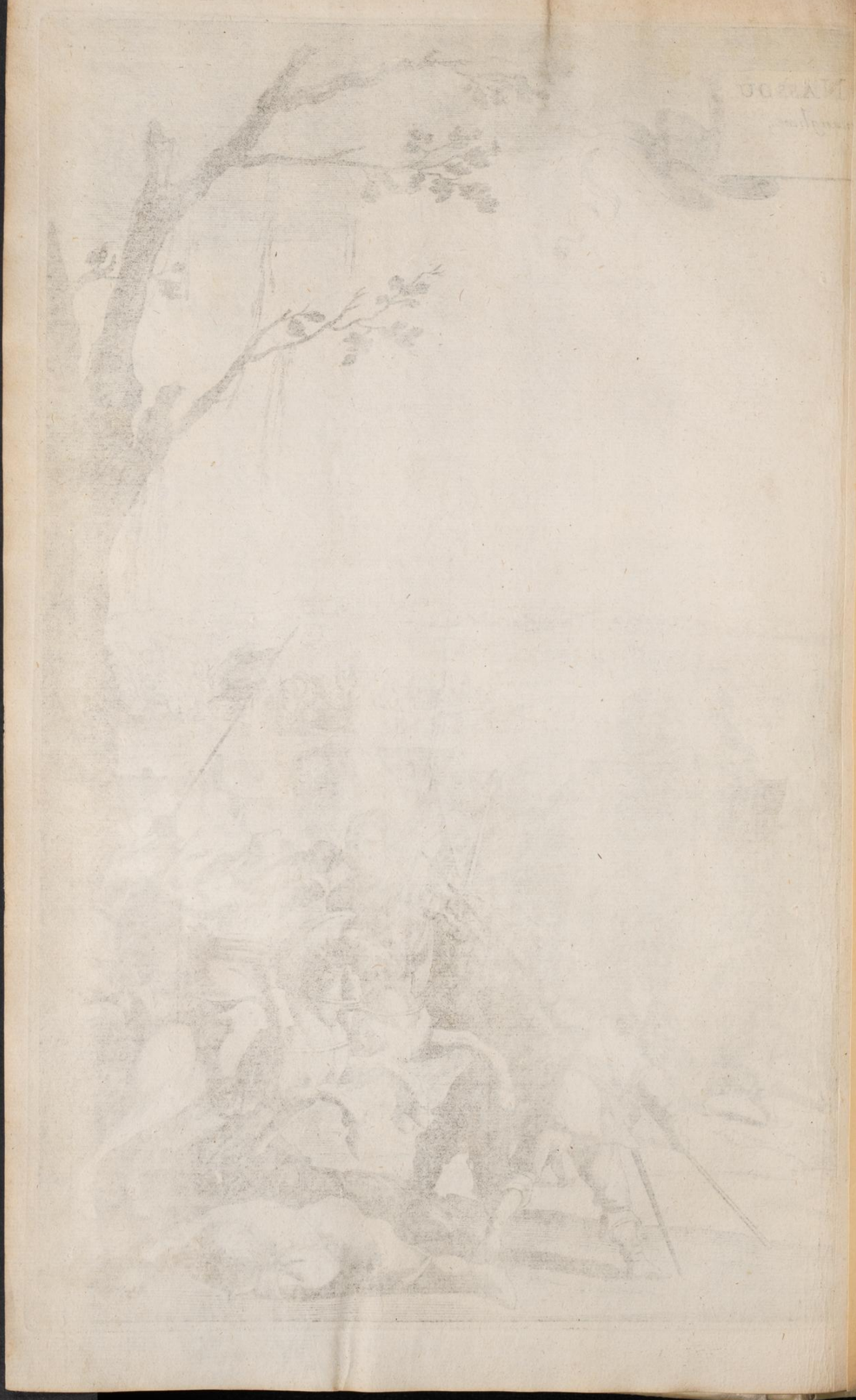

1630. nomen / eenen graft van vierthien voeten wyt en diep tot Rhyn-berck beginnende/gaende door 't Overquartier van Gelder en 't gebiedt des Stift Ceulen met eenige keeren nae de Stadt Gelder, en van daer weder herwaerts en derwaerts draepende nevens de muuren van Venloo in de Mase, synde in alles thien uuren lanck; tot bewaeringhe van de selvighe vier-en-twintigh Schans kens daer op maeckende: den eersten die dit werck begon was Graef Hendrick van den Bergh, met een schop tot dry mael de aerde daer uyt grabende / daer op van den Graef van Ysenburgh, den Adel en 't gantsche leger gevolgt zynde: om deser vaert meerder aensiens te geeven / heeft mense genaemt Fossa St. Mariæ, ofte Eugeniana, ofte nae de Maget Maria, (alsoo toch alle haer wercken heylige naemen dragen moeten) ofte nae den Aertz-Hertoginne Isabella Clara Eugenia; haer eerste aenlepster. In 't graeven vonden se veel tegenspoeden / soo van 't Staeten volck dat haer dickmaels quam overvallen / als de ongeleegene hooge landen diese ontmoeten en doorgraeven mosten; des ghenoodtsaeckt waeren dry slupsen te leggen / om het gheleende water van 't Gebierten / de Nierse daer dwers door loopende op te stoppen; en alsoo haer graft vol waters te houden; doch bespeurende dat hier meede 't uytloopen van 't Staeten Volck niet souden konnen stutten / maer de vaerende Scheepen aldaer veel aenstoots van te verwachten hadden / met noch veel meer andere swarigheeden te gemoet siende / syn eyndelycke te raede ghevorden 't selvige werck te laeten steecken; nae dat veel tonnen gouts daer aen verspilt hadden / welck groot voornemen alsoo tot niet als in een roock verdweenen is.

Beschryvinge van de Nieuwe Gracht tusschen Rhynberck ende Venloo.

Den Prince van Orangie de Spaensche in dese laetste Oorloge by Oosten den Rhyn, Oldenzeel, Grol en Wesel af handigh gemaeckt hebbende / soo dat voor haer aldaer niet als de Stadt Lingen over gebleeven was / die sy seer swaerlycken souden konnen sypsigen ende te hulpe koomen / indien de H. Staten die souden moogen koomen te beleegeren / soo synse met de Keyserse verdragen haer de gemelde Vestinge in te ruymen; dewylse met Keysers volck beset zynde / tweesydigh blyven soude / waer meede sy die behouden / en voor een aenstaende beleegeringe bevryden konden; dat in de Vereenigde Nederlanden groot achterdencken veroorsaeckte / te meer dewyle men voorgaf dat ten dien eynde Graef Ernst Stadt-houder van Vriesland by de H. Staeten en den Prince van Orangie nae den Haege verreyst was / om die Beleegeringe in bedencking te neemen / alsoo die van Vriesland aen de selvighe veel gheleegen was. Doch de dierte der Granen was d'oorsaecke dat van beyde syden desen Soomer geen legers te velde konden gheraecken / zynde de Mog van tachtentig en negentig gout-guldens tot dry-hondert-twintigh der selviger gestreegen; soo dat de gemeyne man genoch soude te doen gehadt hebben de mondt op te houden / in dien de Regeeerders der Steeden daer niet loffelycke voorghesorght hadden. Echter hielt yder party een waechent ooge in 't seyl / den Prins van Orangie, nevens Graef Ernst der Staeten grensen langens den Rhyn, Yssel en Betuwe besichtigende; alsoo verstonden dat de Spaensche haer volck in Gelderlandt te saemen voerden / en tot Mastricht over de Brugge trecken lieten; doch alles wel beset vinde weder te rugge ontvooden; diese doch niet lange lieten rusten / alsoose in Vlaenderen nieuwe aenslaegen in 't hooft hadden / soeckende in 't Eylandt van Casandt ofte Zeelandt ergens een inval te doen; ten dien eynde tot Ostende twee-en-vyftigh Chaloupen met alle krygh's en lyfs-behoefteliyckheeden versien zynde / gereedt hebbende; daer veel Soldaeten / jae met halve Vaendels tevens na toe gesonden wierden; dat die van Casandt, Zierickzee, en andere plaetse daer ontrent op haer hoede deede zyn. De Prince van Orangie van sulcker kennisse bekoomen hebbende / begeeft hem voorts uyt den Hage over Rotterdam na Dordrecht, en van daer met een bliegende stoorm nae Zeelandt, Zierickzee en andere plaetsen met volck en behoeftigheeden versiende / tot Middelburgh van de Burgerye in de waepenen defigh onthaeldt zynde. De Spaenschen middelerwyle haer Chaloupen gemonstert hebbende / bevonden daer vierthien duysent mannen by / desen van alles wel versien zynde / begeeben haer op den tocht / aenkoomende te Reygersvliet, zynde een Gebierten dat van St. Domaes nae 't Haase-gras (een uur van Sluys) loopt; daer zynde / en verstaende dat aen alle oorden soo

Lingen wordt met Keysers volck beset.

Neuteraet.

Dierte in de Nederlanden.

Spaensche aenslagen voorgekoomen.

Den 15. October.

1630. soo op haer gekoockt was / begeeven sigh weder te rugge / het volck yeder nae haer besette plaetse sendende / lieten de Schepen en Chaloupen in Reygers-vliet, te Domme en tot Brugge leggen; haer mede genomen mont kosten / meest in Bier ende Broot bestaende / tot groote schaede aldaer verkoopende; soo dat men bespeurden / datse yets merckelijckx voor hadden: nae 't welcke syn Excellentie eenigh volck / dat voor Rammekens in Scheepen lagh / weder nae haere besettinge gesonden heeft / voort Sluys en alle sterckten in Vlaenderen besightigende.

Onderwylen stonden de Spaensche valsche practijcken niet stille; want seecker Priester van Emrick zijnde een out man / met eenen Pieter Rutten van Aellebeek een aen-slag op Schincken-schans en de Stadt Bommel bedagt hebbende; soo ging desen Pieter Rutten tot Breda dienst neemen / synen voorgenoomen aenslagen aldaer met eenen Dirrick de Bosschieter (die binnen 's Hertogenbosch geleegen / en daer ontrent veel quaets gedaen had) overleggende: dese het voor hebbende werck goet vindende / verdraeght met hem / dat hy nae Bommel trecken / en aldaer dienst neemen soude / en dat niet te min syn soldy / geduurende syn afweesen aldaer / nevens de helft van de buyt / die daer vallen mochte genieten soude: daer op nae Bommel trecken de / versoeckt hy den Amptman dienst te moogen hebben dat hem afgeslaegen wordt / des begeeft hem naer de Schantse St. Andries, om op gelegenthept syns voorgenoomen werck te passen / en de synen van alles te verwittigen: nae-der-hant weder tot Bommel gekoomen zijnde / om alle gelegentheeden te doorsnuffelen / maeckt sich verdacht; soo dat op quaedt vermoeden gevangen en naer belydenisse aen een galge gehangen wierdt: inde gevangenisse beschuldigde hy veel persoonen / voornamentlijcke tot Emrick, die gevangen / en nae ondersoeck behalven den bovengenoemde Priester ontschuldigh bevonden wierden; des sy alle ontslaegen / en hy met de swaerde op Schincken-schans onthooft is; doch alsoo 't een out bemindt man was / daer te voozen niet op te seggen viel / is het lichaem begraven / mits 't hooft op een staecke gestelt wierdt.

Spaensche aenslagh op Bommel ende Schincken-Schans.

Met den aenbang deses jaers syn den Hertogh van Nieu-burg, de Spaensche en de H. Staeten der Vereenigde Neederlanden met den anderen verdraegen / dat alle Soldaeten uyt de Gulyckse, Cleefsche en Berghsche landen souden geligt werden / niet als Wesel, Emrick en Rees, by de Staetsche / en Gulich, Orsoy nevens Sittert by de Spaensche beset blyvende. Als sulex dit naervolgende / (ten dien eynde tot Bruyssel verkondight) is meede byvolgende. 1631.

Spaensche ende Staetsche besettingen uyt de Gulichsche / Cleefsche en Bergsche landen geligt.

Naedemael wy op het eernst aenhouden van *Wolfert Willem*, Hertogh van *Nieuburgh*, met de Heeren Staeten der Vereenighde Neederlanden over-een-gekomen zijn; dat alle nieuwe gemaecke sterckten en vestingen inde landen van *Gulich*, *Cleef*, *Berg*, *Ravensbergh* en *Ravensteyn* sullen geslecht, en alle Soldaeten en Besettingen daer uyt sullen gelicht werden. Soo bevelen wy allen soo Spaensche als Keyserschen Steede-houders, Oversten, Capiteynen en Soldaeten, dat sy met de Hollanderen binnen den voorsz landen geleegen, goede vrientschap en nae-buurschap pleegen en onderhouden sullen, ter tydt toe dat de besproocken Sterckten en Vestingen geslecht, en de Besettingen daer uyt gevoert zijn. Desgelyckx beveelen wy meede alle inwoonderen der voornoemde landen, datse alle gesterckte Plaetsen en Schansen (behalven die by dit verdragh uytgeslooten zyn) sonder uytstel van haer sterckte en tegenweer sullen berooven en ter needer smyten. Gebieden voorders alle Stad-houders, Hopluyden en andere Bevelhebberen, datse haer onderhebbende Soldaeten tegens den 5. Meert eerst komende uyt alle Sterckten (als vooren) sonder eenigh vertoeven sullen doen vertrecken; schoon de voorsz. Plaetsen, van haer stercke teghenweeren noch niet ontbloot waeren. Ende op dat de Besettingen der Vereenighde Neederlanden, met haer Geschut, Waegenen en andere kryghs-behoeftigheeden te seecker der vertrecken moogen; belasten wy de Stadthouders van *Rhyn-berck* en *Orsoy*, deselvigen vry onverhindert te waeter en te lande te laeten passeeren; mits sy van gelycken meede schuldigh zyn te gedoogen. Doch dat gehouden zyn al 't geschut en andere kryghs-nootsaecklyckheeden (de Steeden en Plaetsen daerse in besettinge geleegen hebben toebehoorende) achter te laeten.

Den machtige Stadt 's Hertogenbosch door den Prins van Orangie 't voorleeden jaer onder de gehoorsaemhept deser Vereenigde landen gebragt zijnde; soo verstonden de Heeren Staten dat het gans begryp van de Mayerye / onder de voorsz Stadt behoorende /

1631. rende/ meede aen haer verhallen was; des in wille waeren alle Dorpen daer onder zijnde/ met goede en bequame Predicanten van de gesuyverde leere te voorsien; om sulcks in werck te stellen/ belasten sy door hunne Volmachten alle Pastoren en Capellaenen/ op de voorsz plaetsen in dienst zijnde/ binnen acht daegen nae den 20 October des jaers 1629. de Kercken aldaer te verlaeten/en haer van den voorsz dienst te ontleedigen; gehouden zijnde alle goederen/ de voorsz Kercken toebehoorende aen te brengen; mits dat het hun geoorloft is alle Kerckelijcke ciraeden (ten dienst behoorende) meede te moogen neemen. Van gelijcken verpachten sy meede alle gemeene lants middelen/ en bevoelen de Leengoederen daer geleegen zijnde/ by haer op nieuws te komen verheffen. Dat meede alle Notarissen/ Landt-meeters en Deurwaerders/ aldaer woonende en haer ampt bedienende/ gehouden sullen zijn/ dat op nieuws te koomen versoecken/ ofte daer van afstandt te doen. Tegens alle dese Bevoelen hebben die van de Spaensche syde/ op den naem van den Koningh van Spanjen, recht tegenstrydende Gebooden laeten verkundigen; soo dat de inwoonderen in groote verwerringe geraeckten/ niet wetende hoe haer te gedraegen hadden. Doch de Geestelijcken der Staeten gebooden verachtende/ en de Spaenschen gehoorsaem zijnde; zyn volgens deselvigen met haere ghewoonelijcke Godts-dienst voort-gevaeren: des hebben de Vereenighde Staeten op den 3 Januari daer aen andermael een Gebodt laeten uytgaen/ by 't welcken op nieuws gebieden haer voorverhaelde Bevoelen/ op hooghe straffe te gehoorsamen/ en der Spaenschen niet nae te komen; doende met een binnen de Stadt alle Vrouwen Kloosteren openen/ de Geestelijcken daer binnen zijnde/ in bypdom stellende. De saecken dus staende/ wiert 'er by wedersyts Volmachtigen een vergaederinge tot Tylberg inde voornoemde Meyerye gehouden/ om wegens de Godts-dienste te handelen; doch niet konnende over-een koomen/ zijn onverrichter saecke geschepden; op 't welcke de Vereenighde Staten haer oude Gebooden wederom deden vernieuwen. Den Spaenschen Stadt-houder tot Breda sulcks niet wel konnende verdraegen kompt met dryhondert mannen te paerde en ontrent

De Meyerye van den Bosch by de Staten Generael in besit genoomen.

Placcaten.

soo veel Musquettiers te voet tot Oosterhout, (een Dorp ontrent S^t. Geertruyden-berg geleegen) doet aldaer de Capelle (daer die van de gesuyverde Godts-dienste haer oeffeninge hielden) openen/ laet stoelen/ bancken en alles wat daer in is aen stucken slaen/ en daer met noch niet te vreeden zijnde/ eenigen in haer hupsen in 't besonder grooten overlast doen; soo dat meest alle Leeraers ten platte lande de vlught namen. En of den Bisschop van Antwerpen wel toonde hem sulcks leet te wesen/ soo geboot den Prince van Orangie echter alle Priesters ten platte lande haer Kercken tot naeder last te stuyten/ en haer van alle oeffeninge te onthouden; dat soo hoogh liep/ dat die van Breda, en de Staetsche ter weder syde/ die/de Leeraers/ desen/ de Paepen daer over gevangelijcke wegvoerden.

1631. Den 7 Januari.

Moetwil tot Oosterhout.

De Ho. Mo. Heeren Staeten der Vereenighde Nederlanden ten desen tijde vroeg by den anderen inden Hage vergadert zijnde/ om te beraetslagen wat dit jaer best tot afvreuck haerder vyanden diende by der handt genomen te werden; meede overwegende de groote diensten die tot noch toe van 't Hups van Nassauw genooten hadden; hebben beraempt en goet gevonden den jongen Prins Willem van Nassauw, eenige soone van onsen Doorlughtighste Furst en Allegemeyne Veldt-overste Frederick Hendrick van Nassauw, het toekomende gevolgh aller bedieningen syns Heeren Vaders (die Godt echter langh laet leeven en gelucklgh regeeren) op te draegen. Volgens welck overlegh/ hebben de Heeren Staeten van Hollandt West-vriesslandt ende die van Zeelandt beslooten tot hun toekomende Stadt-houder/ Capiteyn en Overste-Zee-vooght dese jonge Prince aen te nemen; ten dien eynde upt de haeren dese naegenoemde Heeren daer toe last geevende/ als naementlijcke wegens Hollandt en West-vriesslandt; Johan van Wassenaer Heer van Duyvenvoorden &c. Nicolaes van Bouckhorst &c. Cornelis van Beveren; Nicolaes vander Meer; Ewout vander Dussen; Geraert van Santen; Jacob Verboom; Dirck Bas; Gysbert t' Hart; Hendrick Nobel; Adriaen de Lange, Pieter Claes Jonasz; Olphert Barentsz. en Jacob Pietersz Trom; alle soo upt de vergaederingen der Generaele Staeten/ Raedt van Staeten/ Gecommitteerde Raeden/ als Generaliteyts Kercken-kamer/ nebens haeren

Willem Prince van Orangie voort voor syns Heeren Vaders naevolger aen genomen.

Admirael.

1631. Raedt-pensionatis. Al-gemeyne loontreckende Raetsheer de Heer Adriaen Pauw Heer van Heemstede &c. daer die van Zeelandt by voegden de Heeren Johan Knuyt, &c. eersten Adel en gecommitteerde Raet; Joost van den Hooge; Symon van Beaumont; Cornelis Rolland; Johan van Stapelen; Marynus van Vrybergen; Daniël Liens Schu; Adriaen Volters, Casper van Vosbergen en haeren Algemeyne loontreckende-Raetsheer Boudewyn de With. De gemelde Heeren Volmachtighden by den anderen vergadert / en in handelinge getreeden zynde; vonden (volgens de meeninge haerder principaelen) t'saementlijcke goedt / tot meerder onderhoudinge van eenighedt / en nae ouden gebruycke; den voorgemelden Furst Willem van Nassauw Zoone van onsen grooten Frederick Hendrick, en Neve van Wylen nopt onvergetelijcken Willem en Maurits, syn Groot-Vaeder en Oom; de Survivance des voornoemde Stadt-houderschap op te draegen/en hem daer van den inhout deser naervolgende opene Brieven van ter hande te stellen.

Den 29. April.

De Staeten van *Hollandt, Zeelandt en West-vriesland* doen weten &c. Aensiende de goede, getrouwe, aengenaeme diensten en sonderlinge genegentheeden van den Doorluchtigen, Hoogeboornen Fursten en Heeren, Heer *Willem* Prince van *Orangie*, Grave van *Nassauw* &c. Insgelyck *Maurits* Prince van *Orangie*, Grave van *Nassauw*, &c. en *Hendrick Frederick* tegenwoordigen Prince van *Orangie*, Grave van *Nassauw*, vervolgens Stadt-houderen en Veldt-Oversten Generael der gemelder landen, diese veel jaeren lang, en in veel gevaerlyckheeden, ter eeren Godes deselvigen tot haerder welvaeren beweesen hebben, en noch bewysen. Oock om te toonen de vaste hoopeninge diese stellen op haere Furstelycke jonger Heere en Soon Prins *Willem*, gebooren Prince van *Orangie*, Grave van *Nassauw* &c. dat hy achtervolgende 't exempel en voetstappen syner Hooghgemelden Heeren, Groot-vader, Oom en Vaeder, de voorseyde landen uyt gelycker genegentheyt, en tot onderhoudinge der waere Christelycke gesuyverde Godts-dienste, gelycksse jegenwoordigh by openbaere macht geleert wert, sal voorstaen en gelycke dienst bewysen: staetswyse vergaedert zynde; hebben nae rypen overlegh, goede kennisse van saecken en volkomen macht opgedraegen, gelycksse opdraegen by desen aen den Hoogh-gemelden Prins *Willem*, aen plaetse zyns Vaeders den tegenwoordige Prince van *Orangie* de *survivance* ofte 't naevolgen des Stadhouders, Capiteyn en Overste-Zee-voogtschap over de voorgemelde Graefschappen van *Hollandt Zeelandt en West-vriesland*, desgelyckx *Voorne* den *Briel* en andere plaetsen tot de voorsz Graefschappen behoorende; en dat wanneer 't Godt de Heere believen sal syn Hoogh-gemelde Excell. Prins *Frederick Hendrick* van *Orangie* (die hy by lang leeven en voorspoedige regeeringe wil houden) uyt dit jammerdal te verlossen; oock diergelycke eeren, voordeelen, lasten en eeden als syn hoogh-gemelde Excell. jegenwoordigh is gebruyckende en bedienende, om den selvige jonge Prince alsdan daer last-brieven van verleent te werden. Ende op dat onse goede meeninge in alles mach achter-volght werden, soo beveelen wy onse Raeden van *Hollandt, Zeelandt en West-vriesland* &c. Synde gegeeven inden *Hage* op den 29 April 1631 en was Geparaphirdt. *J. de Wassnaer* en *C. Staveniss*e.

1631. Commissibrieven.

Daer op zyn de gemelde Heeren Volmachten van Hollandt Zeelandt en West-Vriesland des Middaghs by syn Excellentie en syn Zoon de Jonge Prins in des Princen kamer verscheenen; om nae gedaen eerbiedinge/ door den Algemeyne-loontreckende Raetsheer van Hollandt en West-Vriesland, de Heer Adriaen Pauw Heer van Heemsteede &c. haer Excell. 't genomen beslupt voor te draegen en de Survivance op te offeren; nevens de verklaeringe der oorsaecken die hun tot sulcke beweeght hadden: met bede dat syn Princelijcke Excell. sulcke voor syn Zoon gelieve te aenbaerden; en den Jonge Prince 't welvaert der gemelder-landen / de bewaaringe haarder Vryheeden/ en hanthavinge der ware Christelicke gesuyverde Godtsdienst op 't hoogsten te beheelen. Na 't welcke de voornoemde Acte door de Heer Adriaen Pauw voorgeleesen in een gout kistjen geslooten / by de Heer van Duyvenvoorden overgeleevert / en van syn Princelijcke Excellentie en de Jonge Prins synen Zoone eerbiedelijcke aenghenoomen is; met toesegginge van sorge te draegen / dat syn Zoon soo opgeboet wierdt/ dat hy ten syner tijde bequaem soude zyn de aengenoomen last loffelijcke upt te voeren: en zyn de voornoemde Heeren des avondts ten Hoove met een treffelijck Bancket ghetracteert ghe-weest.

1631. Raedt-pensionaris.

Dat daer nae by die van Gelderlandt gebolght wierdt / hem daer van 't beschedt in een goudt Kofferken met

1631. met der Steeden wapen verciert overleeverende.

Vroege veldtleger. In welcke voorgemelde vergaderinge de Staeten meede beslooten haer krijghs-volck vroegh in 't Veldt te brengen / den vergaeder-plaetse daer toe by Emrick en voorts hooger aen bestelt zijnde; alle Scheepen en Ponten met 't geschut oock andere krijghs-noodtsaeckelijckheeden voor Dordrecht by den anderen komende / worden den Rhyn op gevoert / en bevoolen een Brugh tot Wesel by de groote Schans over Rhyn te slaen.

Die van Antwerpen sulcks vernee-mende / vreesden dat het haer wel gelden mochte; siende de Stadt 's Hertogenbosch (die men tot noch toe on-winbaer hielden) door den Prins van Orangie overweldight; bestonden haer met dry Schansen van buyten te sterrcken / als een tot Borcht in Vlaenderen; zijnde ontrent een uur gaens van haer Stadt; de tweede tot Hoboken op de Schelde; en de derde tot St. Bernardt; leggende daer-en-boven dry Regimenten / een Spanjaerden en twee Italianen / Die van Antwerpen op haer voordeel. peder met thien veldt-stuckxkens versien / tot St. Claes, St. Gillis en Beveren; om in tijt van noot tegens de Staetsche (soose de Schelde met Scheepen wilden opkomen) volck by der hant te hebben.

Den 18 May. Alles tot den Veldt-tocht vaerdigh / en generaele monsteringe gehouden zijnde; kompt Graef Ernst Casimier Stadt-houder van Vriesland, en daer na syn Princelijcke Excell. vergeselschap met den Hertogh van Vendosme (doenmaels in Neederlandt zijnde) nevens andere Heeren en gevolgh in 't leeger.

Den Overssten Pinsen vander Aa Stadt-houder van Rees, by den Prins van Orangie tot Emrick geweest zijnde / en willende weder te rugge keeren; wordt van veertigh Spaensche Soldaeten / die in een verborgen toelaegh oppasten / in syn koetse sittende overvallen; desen opgebroocken / schieten voorts vier van des Stadthouders Soldaeten ter needer / hem gevangen neemende / over Rhyn voerende en tot Gelder gevangen brengende; daer men hem tot den sesten July toe gevangen hielden / eer ontslagen konde worden; hoe-wel syn lof-gelt voor langh betaelt was; en dat ter oorsaecke om dat in de beleegeringe van den Bosch een besonder leeger plaetse soude gehadt hebben.

Embuscada.

Pinsen vander Aa gevangen.

Rantzoen.

Quartier.

Den 25 May. Den Prince van Orangie in 't leeger gekomen / op alles goede ordere gestelt en de wint om den Rhyn af te vaeren goet geworden zijnde / vertreckt met alle de Scheepen wel tot de dry-duysent in 't getal; vol volcks en andere krijghs-gereetschappen ghelaeden / daegs daer aen in Zeelandt voor 't Kasteel Rammekens ten ancker komende; dat de Spaensschen seer misleyde. 1631.

Daer wesende en met der Heeren Staten Volmachten (doe tot Middelburg) raedt gehouden / oock de windt goet geworden zijnde / is men met de geheele Vloot na Vlaenderen overgevaren en tot Ysendyck aen landt getreeden.

De Spaensschen bemerckende dat het haer gelden soude / passen op den haspel / stellen met last des Koninckx van Spanjen tot haeren allegemeynen Veldt-Overssten de Marckgraef van Sancta Croce. Graef Jan van Nassauw boecht men een besonder leger toe; met 't welcke hy in Brabandt op hun byandts doen achtingh neemen sonde. Graef Hendrick van den Bergh vertrouwen sy 't gebiet over 't volck tusschen Maes en Rhyn geleegen. Carel de Columba nevens den Overssten Baglioni hebben het gesagh over 't land Waes en die lant-strecke. Op alles oordere gestelt zijnde / begeeven haer de Marck-graven Sancta Croce en Aytona nae Duynkercken, Oostende, Grevelingen, Mardyck, Nieupoort, Damme en Hulst, daer alles te water vaerdigh maeckende. De Prins van Orangie met het Staeten leger tot Ysendyck gelant / wiert ten selvige daege door den Overssten Rantwyck, met de Ruytery van Bergen-op-den-Zoom te scheep koomende / versterckt; en alle mondt en krijgs-behoeftigheeden door 't Jousseren-gat seylende op des Byandts bodem te lande gedaen: voorts doet men de Soldaeten nae Watervliet trecken / van daer nae Meldegon, en soo voorts nae de gegraven Vaert ontrent een half mijl van Brugge geleegen; alwaer eenighe Spaensche Vaendelen laegen om den overtocht te verhinderen / die haer in 't beginsel reedelijck droegen; doch siende dat de Prins twee stucken op de Vaert planten liet / soo naemen (twee schooten daer mede gedaen zijnde) de vlugt: daer voorts een Brugge over geslaegen wierdt / over welcke 's Princen Lijf-Vaendel dien dagh noch trock; de Vier-roers met een kleyne Brugh elders voor uyt gesonden zijnde; op welcker aenkomste de Spaensschen dry kleyne Schansskens op de gemelde Vaert gemaeckt / nevens noch een groote / onder dry Den 30 May. Der Staten inval in Vlaenderen. Den 1 July.

1631. Hop-luyden met twee-hondert Soldaten beset / dien avondt verlieten.

De Vlamingen een groote somme gelts wegens de brandtschat te platte lande ten achteren zijnde / gebood zijn Princelijcke Excell. de Ruptery op te sitten / en die te landewaerts in te innen / ofte by weygeringe van dien met de onwilligen nae Krijghs-ghebruyck te handelen: doch de Vlamingen sulcks verneemende / baerdighden haer Volmachten voorts aen zijn Excell. met beloften de thien-jaerige achterstal op te brengen / daer de leeden van Brabandt, en die van de Stadt Brugge haer borge voor stelden.

Die van Brabandt den haestigen inval des Princen van Orangie in Vlaenderen verstaen hebbende ; deden alle haer volck datse by den anderen versaemelen konden in grooter haeste tot Antwerpen over de Brugge derwaerts trecken; soo datter veel op den wegh doodt bleeven: den March-Graef de Sancta Croce, verseeckerde hem met een stercke besettinge van de Stadt Brugge; dat hem den Prince van Orangie niet beletten konde: daer op volgde mede door Antwerpen, Graef Jan van Nassauw, met 15. Cornet Paerden / even soo veel stucken geschuts en eenige duysenden te voet / den naesleep zijnde van twee duysent Italianen / nevens twee Regimenten Hoogduytschen ; zijnde de voorsz. Duytschen seer slecht gewaepent en soberlijcken ghekleet ; hebbende in acht maenden geen geldt en niet als kommissi-broodt genooten ; sulcks dat het te verwonderen was / hoe sy voort wilden / en soo haestigh op de been te brengen waeren.

De Prins van Orangie des Spaensche schijnlijcke onverwachte macht hem siende tegens-trecken / en Brugge door stercke besettinge genoechsaem verseeckert / soo datse hem daer ontrent werck genoch geeven souden ; oock overweegende de aenstaende onheylen die hem wegens de begonnen dierte in 't leger te verwachten waeren ; also reets een Brood van vier pondt 16. en 18. stuyvers / en een Velt-maet vier 8. en 12. stuyvers waeren geldende / heeft sulcks alle de Volmachten der Heeren Staten voorgedragen/en hun in bedenkinge gegeeven / oft niet beter was in tijdts in goede ordere te rugge trecken: sulcks overwoogen en beslooten zijnde / breeckt men 't leger inder haest voor Brugge op / daer meede nae Watervliet gaende / alwaer 't voet-volck / behalven de Vier-roers die de wercken beset hielden t' scheep gingen / des anderen daeghs van syn Excell. met de Ruptery en den ganschen sleep des leegers gevolght zijnde ; haeren wegh weder nae Rammekens in Zeelandt neemende / daerse geluckelijcke ten ancker quamen.

Van waerse weder vertrecken.

1631. Den 8. Junij.

Of wel Graef Jan van Nassauw hem seer pijde om den Prins van Orangie te bejegenen / soo quam hy echter twee uuren te laet. In desen tocht leeden de Staetsche Soldaeten grooten doorst en ongemack / mits het haestigh vertrecken ; soo dat haer geen ofte weynigh Soetelaers volgen konden ; en die van den hoop aftiepen / wierden alomme van de Boeren doodt geslaegen ofte anders leelijcke mis handelt.

't Leger voor Rammekens zijnde / vertrocken der Staten Volmachten voorts op Dordrecht, daerse des avondts laet aen-quaemen ; ordere gevende dat tegens anderen daeghs sesthien-duysent brooden / voor 't leger (dat volghden) gebacken wierden ; de Ruptery lande al-te-saemen by Bergen-op-den-Zoom, en veel Vaendelen Voet-volck tusschen Willem-Stadt en Geertruyden-Bergh, 't welck die van Breda geen kleyne vreese van beleegert te werden aenbracht: 't overige volck voer met syn Excellentie na Dordrecht; van waer 't de Maes opgebracht wierdt / en door tegenwint vertoeven mosten : doch tot Gorichom Krijghs-raet gehouden zijnde / seylden de Scheepen te rugge / 't volck by 't huys te Proyen landende: van waer 't leger na Druynen een uur van Waelwyck, getrocken is / sigh aldaer verschansende ; daer de Ruptery te lande by haer quam / en sonder pets uyt te rechten den ganschen Soomer bleeven liggen.

Den 9. Junij.

Onder dit woelen saeten die van Rees niet stille / gestaedigh op haer gewin in de windt uyt-siende ; soo geburden 't datse kuntschap kreegen van een groote menichte waegens en karren / seer rijckelijck met alderhande Coopmanschap en eenige duysende Rijckxdaelders gelaeden ; die met een sterck gelep uyt Ceulen nae Brabandt en Vlaenderen trecken souden ; daer op passende / gebiedt datse desen by Duyren aentroffen ; diese nae een hart gevecht (wel acht ofte negen-en-twintigh haer vyanden gesneubelt zijnde) beroberden / en behouden binnen Wesel brachten ; behalven de Coopman-

Die van Rees bekoomen goede buyt.

Convoy.

1631. manschappen / vondense meer als hondert dupsent Rijckxdaelders in baeren gelde: by dit gelep waeren twee Italiaensche Hoplupden / waer van den eenen binnen Duyren vluchtede / en den andere tot Wesel gevangen binnen gebzacht is.

Beschryvinge hoe ende in wat maniere de Spaenschen met macht van Chaluppen, Ponten ende Platboomde-Scheepen op de *Schelde* en *Zeensche* stroomen koomen, ende op 't *Slaeck* meest alle verslaegen ofte gevangen bleeven.

De Pzins van Orangie met het Staten volck tot Druynen begraven leggende / vermoeden de Spaenschen niet anders ofte het soude Breda gelden / des dedense dat van volck / gelt en andere nootsaecklijckheeden wel voozsien; leggende daer en boven haer leeger op de Dozpen tusschen Herentals en Lier gereet. Tot Bruysel beslooten hebbende dit jaer den oozlogh tegens de Vereenighde Nederlanden te lande en te waeter sterck voozts te seten; ten dien eynde veel Waegenen / Scheepen en andere behoeftigheeden te samen bzengende: tot Antwerpen en elders wierden veel Chaluppen / Plepten en andere Platboomde-Scheepen toe gemaeckt; en dat met sulck een yver / datse niet af-lieten op Sondaghen en andere Heylige daeghen daer aen te wercken; doende deselvigen met schootbzye-bozstweeringen voozsien: dat de Staten van Zeelandt en de Pzince van Orangie geen klepn achterdoght gaf / van of het wel ergens op Zeelandt, Bergen-op-den-Zoom, Lillo, ofte die Schansen daer ontrent gelden mochte; des beslooten haer leeger van Druynen te lichten / en daer meede tot Bergen te komen / doende de Soldaeten alle nachten inde bupten wercken waecken; de Schelde met Chalupen en andere oozloghs-scheepen wel beset houdende.

Der Staten leeger tot Druynen noch leghende / gebeurdent dat seecker toegemaeckt Coopman daer aen quam; hebbende een gelaeden schip vol Raepen / Kool en andere Gzoente / dat verkoft zynde baerdigde den Schipper af / om noch een Scheeps-laedinge te halen: hy onderwylen in 't leeger blybende / huurde een ander Schip; doende daer een seer swaere kist in bzengen / voozgeebende die vol gelts te zyn; des versoeckt hy aen de Schipper / om ver-

Schzicke-ijcke vooz-val in 't Staeten leger.

seeckert te wesen / tusschen twee Schepen met Gzanaden en andere bierwercken gelaeden / te willen gaen leggen / die sulckx weygerde als ongeooz-loft zynde; des hy hem om niet in 't oogh te raecken aen een syde packte: inden avondt ontrent negen uuren kompt het bedzogh booz den dagh: alsoo de kist vol byerwercken toegestelt / met sulck een kzacht aen gingh / dat het Schip aen dupsent spaenderen inde lucht bloogh / gebende soo eenen geweldigen slagh / of daer een Myne gespzongen waer; doch deede aen de andere Scheepen geen schaede / niet als des Schippers Soontje door blybende / hy selver te lande zynde / en daer ober in de gevangenisse gestelt wierdt; dan onschuldigh bevonden / en den verraeder niet achterhaelt wesende / is weder ontslaegen. 1631.

Middelerwyle gingen de Spaenschen met haer toerustinge soo te water als te lande eben sterck voozt; alle Bootsgesellen wierden nae Mechelen gesonden / om de aldaer gemaeckte Ponten en Chaluppen nae Antwerpen te bzengen. Seecker Geestelyck persoon het synen daer meede toe doende / hebbende gepzactiseert koopere stucken die met dzy pont yser berre ober de Schelde schieten konden; zynde soo licht / dat een man daer dzy van dzaegen konde. Dese wonderlyckе toerustinge gaf genochsaem te kennen dat het op Lillo ofte andere daer ontrent geleegene plaetsen aengesien was; om de Pzovincien Hollandt en Zeelandt met ter tydt van den anderen af te snyden / ofte ten minsten haer binne baerten onbepl te maecken. Onderwylen quamen de Zee-booght de Aytona nebens den Onder-Zee-boogt van Duynkercken oock tot Antwerpen; dien alle Bootsgesellen van Brabandt en Vlaenderen belast was te volgen; seven-dupsent keurlingen met vier-voers en meenigte van Soldaeten upt Vlaenderen haer daer by voegende.

Spaensche toerustinge.

Admirael. Vice-Admirael.

Tot Antwerpen alles tot de booz hebbendende aenslagh baerdigh zynde / is een deel van 't Spaensche leger nae 't Marckgraefschap van Bergen-op-den-Zoom getrocken; dat de Geestelyckeen deede vermoeden dat het die Stadt wel gelden mocht; des ontbaoden den Bisschop van Antwerpen en eenige Abten haere gereetste goederen daer omheer zynde te huys. Sulcks deede den Pzins van Orangie met het Staten leeger mede derwaerts haesten /

Augustus.

1631. ende op alles een waeckende oogh houden; sendende veel wel toegeruste Scheepen met Volck nae Lillo en Liefkenshoeck, doende in den Doel een stercke Schans (de Kluys genaempt) opwerpen; de selvige met een Halvemaen en twee Hoozen-wercken versiende. Voozts met hondert dzy-en-twintigh Vaendelen Voet-volckz / een half uur buyten Bergen tot Noort-geest te velde treckende / daer de Huys-luyden gehouden waeren veel stroo tot
Den 8. Septemb. hutten der Soldaeten by den anderen te bzengen.

De Eertz-Hertoginne om de haeren moediger te maecken verschyndt in persoone tot Antwerpen, Maria de Medicis, Moeder des Koninckz van Vranckryk (daer als doen gevlught) in haer geselschap zijnde; die beyden op heerlijckste / met groot gevolgh / van de Gilden en Burgery / met losbzanden van 't geschut en musquetten / ontfangen wierden; de Koninginne in S^t. Michaëlis Klooster / en de Eertz-Hertoginne op de Meert ten huyse van de kleyne Koningh geherbergt zijnde.

Dese toerustinghe ten eynde ghebzacht / wierden de gemeene Soldaeten eenige maenden soldye betaeldt; en verschepde Boeren op ontbooden / om de bequaemste wegen / tot oberboeringe van 't geschut / aen te wysen.

Op den selvigen dagh dat de Pzins van Orangie buyten Bergen-opden-Zoom tot Noordt-geest te velde getrocken was / bingen die van Antwerpen aen haer volck / tot den boozhebbende aenslagh berozdonneert onder
Stellen haer aenslagh in 't werck. 't gebiedt van Gzaef Johan van Nassauw en den Pzince Barbancon, t' scheep te bzengen; van veel hooge Bevel-hebberen / Gzaven / Edelen / en Capitepnen alle Vzywilligen gevolght
Legaet. zijnde: van des Paus afgesanter / in tegenwoozdigheydt des Eerz-Hertoginne en Koninckliycke Moeder van Vranckryck dese segen ontfangende; gaet ghy gesegenden verslaet de vervloekten.

t' Scheep zijnde namen haeren weg booz by de Peerl-schanse, en voeren soo voozts achter den Doel om tot Saftingen toe / daer sy der Staeten Scheepen booz Saftinger-gat op de wacht leggende eerst ontmoeteden; beginnende dapper op den anderen vier te geben.

Des anderen daeghs heel vzoegh vzack de reste van 't Spaensche leger van Ekeren op; haeren wegh te lande
Den 9. ditto. nae Brecht op de Heyde / en soo voozts op Roosendael neemende; daer sy een deel van haer volck met het Geschut 1631.
lieten / de reste voozts nae 't Pzincenlandt treckende; daer sy haer Vloot te waeter scheenen te willen verwachten / om gelijcker handt haer boozgenoomen aenslagh in 't werck te stellen.

Twee daegen daer nae quamen on- Den 11. ditto.
trent de negentigh soo Ponten / Jachten als Chaloupen van Saftingen seer nae onder de Stadt Bergen-op-den-Zoom; soo dat die van de Noozdt en Zuydt-Schansen (op de mondt van de Haven geleegen) op haer met het Geschut begonden te schieten: doch sy sochten niet als haer wegh te bozderen; dat booz een diepte achter Roemerswael, alwaer sy alle / om datter een goedt deel aen de grondt bast geraeckten / ten ancker komen mosten / en oock blyben leggen tot de Vloot haer weder dzyftigh maeckte. Der Staeten Oozlogh Scheepen ende Chaloupen weercken geduurigh booz upt tot by haer gantsche Vloot onder 't hooft van Bergen; zijnde de selvige op nieus boven haere ozdinarisse-besettinge met vierthien-hondert versche Soldaeten versien; en wierden tusschen Tertholen en Willemstad alle Tonnen en Baeken (aldaer leggende) op genoomen. De Spaensschen met het wassende water weder vlot geraekt / bozderden haeren wegh na Vianen (in 't landt van Schouwen gelegen) en de Hollandtsche vaert; zijnde voozts van den Onder-Zee-vooght Hollart, met de Vice-admirael.
gantsche Staeten Vloot (onder den Obersten Maison Neuff, wel met Soldaeten versien) gevolgt / en achterhaelt; alsoo haer Ponten en andere Schepen dickmael aen de gront bast geraeckten; soo dat sy onderschept zijnde / den strijt begonnen is; doch sy deeden soo grooten naerstighept niet om te vechten / als wel om haer boozgenomen repse en aenslag upt te voeren; die haer tegens den avont booz eenen schielicken nederballende nevel verhindert wierdet / en daer booz van den anderen geraeckten; welcke gelegenthept de Staetsche waerneemende; hebben den strijt dapper hervat / en met sulck een hevighept gevochten / datter veel Chaloupen in de gront geraeckten / en veel Spaensschen verdzoncken; dat de overige Scheepen seer onozdentlijcke de vlucht deede neemen / haer allen nae het Nieuw-Vossemaer begevende; met boozneemen van haer met het aenbzeecken van den dagh daer alle te bergen; veel spzongen op de dzoochten / haer gewil-

ligh

Tÿg 12. fol. xii

Fig 12 fol 22

HET SLACH OPT
SLAECK 1631.

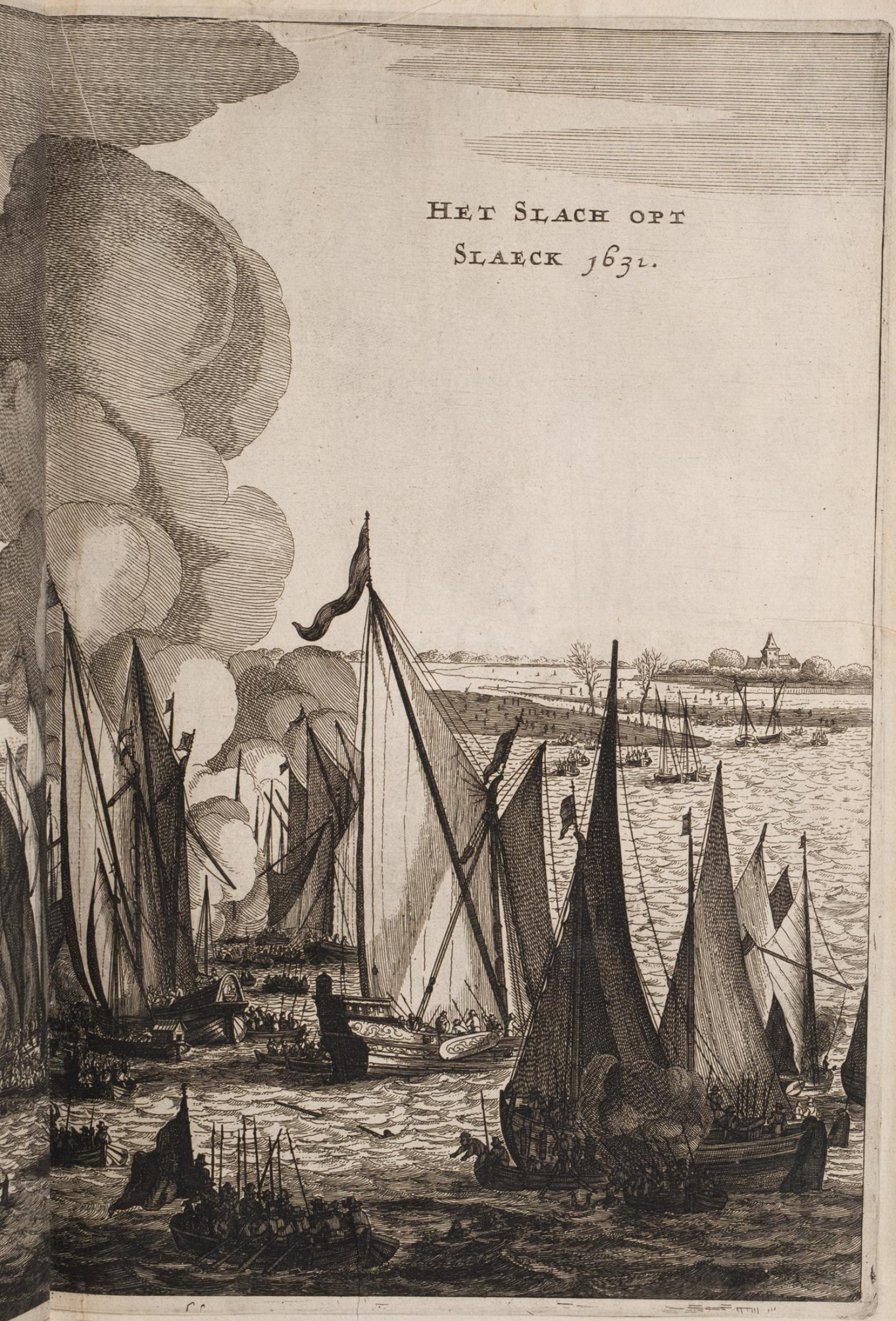
Het Slach opt
Slaeck 1631.

1631. ligh latende gebangen neemen; soo dat weynigh Staetsche eenige honderden Spaensschen / voor haer heenen als schaepen nae 't leeger en elders gebangen dreeven: anderen die het beter meenden voor te hebben / begaven haer te water / op hoope van het te ontswemmen / daerder veel van verdroncken; sulcks dat den schrick soo onder haer geraeckte / dat dese machtige Vloot / die soo veel tijdts / moeyten en gelt gekost heeft / met weynigh gevaer verstroyt / vernielt en den Prince van Orangie in handen gevallen is: Nassauw en Barbanson, siende haer proces verloozen / en dat het haer nu gelden soude; begaven haer in een kleyn schuytjen daer sy 't meede ontquamen / alles gebangen ofte dood achter latende; soo dat daer nauwlycks thien Chalouppen en Ponten met veertig menschen van Namen afgekomen zyn / en over de vier-duysent gebangen bleeven: waer van de voornaempsten waren den Oversten Roveroit; den Oversten Vryheer van Leyde; en den Oversten Dulcken, geweesene Stadt-houder van Grol, nevens veel Capiteynen / Luytenanten / Vaen-draegers en andere Bevel-hebberen / twee Capucijnen en een Jesuyt haer geselschap houdende; zijnde alle te samen seer verslaegen en versaeght / niet wetende wat haer wedervaeren soude; als op alsulcke plaetse gebangen / daer noch quartier ofte genaede te verwachten stont; doch wierden daer nae voor een merckelijcke somme gelts weder in vryheyt gestelt: veel waeren van meeninge dat het op Willem-stadt gemunt was / vermits haer volck te lande in Princenlandt gevallen was / in meeninge die Stadt te lande en te water gelyckelyck te overrompelen. De Marckgraef van Sancta Cruce dese ongeluckige uytkomste vernoomen hebbende / heeft meede haest opgeheemelt / en met de synen Princen-landt verlaeten; eenige honderden krancken en dooden achter laetende; zijnde alsoo haer hooghmoedigh voornemen / daer over de vier Milioenen gelts aen te kost gelept hadden / in weynigh tijdts als in een roock verdweenen / en bespeurt dat Godt de Heere de Vereenighde Nederlanden alsdoen merckelijcke by gestaen heeft; des sy hem daer over alomme met gemeyne danckseggingе loofden; en des avondts met vyeren groote vreught bedreeven: zijnde alsdoen dit naevolgende Chronodistichon daer op gemaeckt.

De Spaensschen geslaegen.

Ende gebangen.

Septembri est ter qVarta DIes qVa naVIs Iberæ
AVrantI PrInCeps parta trophea tVa est.

1631.

Fig. No. 12.

Af-beeldinge hoe Graef *Jan* van *Nassauw* met de Spaensche Chalouppen by 't Princen-landt ontrent de *Mossel-kreecke* op 't *Slaeck*, geslaegen wert, en alle syn macht in de loop blyst.

DAt selden ongeluck alleene kompt / daer van weten de Spaensche ten dese tyde by Gelder getuygenisse te geeven; daer sy het nevens haer meede-maggers als inde Mossel-kreecke te lande hebben moeten besuuren. De Heeren Staeten / aengedient zijnde datter ses-duysent mannen uyt Italien voor de Spaensschen nae Brabandt in aentoght waeren; en datse haer niet wyt van Gelder neder-geslaegen hadden / hebben de Graef van Styrum last gegeeven die te overvallen; hy ten dien eynde uyt de besettingen van Wesel, Rees, Emrick en andere daer ontrent geleegene plaetsen veertigh Vaenen Paerde-volck / duysent vier-roers / en eenige musquettiers geligt hebbende / is daer meede op Gelder aengetoogen; ontrent de Nieuwe-grift ofte vaert koomende / hebben die van de Schans sterck op de synen geschooten; des hy haer dreyghde / soo sy daer van niet wilden ophouden / dat haer soude overvallen / en geen quartier vergunnen; soo dat van schieten op-hielden / laetende Styrum met syn volck onverhindert voor-by treken. Over de Nieuwe-vaert koomende vernaemen dat de voorsz Italiaensche Soldaeten dry uuren te voozen opgehoorden en vertrocken waeren; behalven vyf-hondert mannen / die noch op een Boeren-hof laegen / die door de Ruyterey beset wierden: sy schooten in 't begin sterck daer uyt / doch het Staeten voet-volck aengekomen zijnde / wierden met ernst aengetast / en door het geweldigh schieten geraeckte de Hof-steede in vrant / soo datter veel door 't vyer verdorven / en noch wel dry-hondert (dewyl se geen quartier wilden aenneemen / hoe-wel 't haer den Graef van Styrum aenboot) gemast wierden / de overigen gebangen blyvende.

Italianen by Gelder geslaegen.

Ten deser stonde wierdt den oorlogh hart en met verscheyde uytkompsten tusschen de Spaensschen en Hollanderen ter Zee toe-geset; onder anderen geveur-

1631. beurden 't dat in Spanjen dese Soomer een Vloote van sesthien machtige Galioenen onder haeren Zee-voocht Don Antonio d' Ocquendo nae de West-Indien uptgeloopen was / om Pharnabuco weder te beroberen / ofte haer hepl ywers anders te soecken; dese een tijdt langh haer in de Bahia de Todos los Santos onthouden hebbende / om acht-en-dertigh Spaensche Coopvaerdy Scheepen / aldaer in laedinge leggende nae Spanjen te gelepden; soo gebeurden 't dat de Hollandtsche Opper-Zee-voocht Pater, van sulcks tot Pharnabuco kondschap bekoomen heeft / (doch dooz quaede onderrichtinge van niet hooger als acht Galioenen) des hy sesthien Scheepen doet toerusten; die boben haer gewoon Scheep-Volck met negen Vaendelen Soldaeten (onder haeren Oberste Engelbrecht Schutte) berstende: met dese Vloot is Pater in persoon met een Zupdelijcke windt t' Zee gegaen. Gekomen zijnde op de hooghte van 12. graden 45. minuten Zupder bzeete / sondt hy 't Schip de Arca Noë en 't Jacht Rotterdam nae de Bahia; soo om te berspieden hoe 't daer gestelt was / als om de daer ontrent krupssende Scheepen zijn kompste bekent te maecken: twee daegen daer nae bequam Pater kuntschap dooz 't Jacht de Vriessche Jager, als dat de Spaensche Vloote upt de Bahia bertrocken was / hebbende de selbige den bierden deser op dese nu zijnde hooghte gesien; dat Pater doet booznemen / Zupden aen te gaen / op hoope de selbige noch te gemoeten / die hy den elfden een uur booz Sonnen ondergangh Zupt-zupt-oost en Zupt ten Oosten van hem in 't gesicht bequam; soo dat hy met het afwapen spner Vlagge / de andere by-hebbende Scheepen daer van waerschoude; tot oberbloet 't Jacht Nieuw-Neederlandt (dat achter hem om quam loopen) haer te gemoet sendende; met bebel haer tot berhten klaer te maecken / en dicht by een te houden; gaende den ganschen nacht met klaere Maene-schyn Zupt-oost ten Zupden aen / soo dat des Mozgens de Spaensche Vloot West zupt-west van hem hadt; die als doen dzy-en-bijftigh seplen sterck tellende: Op een bierendeel mijls by spn Vpanden ghekomen zijnde; ontboodt alle de Scheeps-Capitepnen aen spn boozdt / haer last geebende datse twee en twee een Spaensch Galeoen aen boozdt klampen souden; yder bermaenende sich mannelijcke te dzaegen / soo om haer Meesters welbaeren / als eygen eere te betrachten; dat wel belooft / maer by wepnigh nae gekomen wiert: gelijck 't schip Walcheren ozdere bequam den Opper-Zee-voocht Pater by te staen / soo most 't Schip de Provincie van Utrecht de Zee-voocht Marten Thysz. te hulpe komen. Dese Vlooten / den anderen genaedert / datse de Scheepen / jae 't geschut tellen konden / en siende haer ongelijck getal / wierdender sommighe Hollandtsche Schippers slauhertigh / niet durbende aen-byten als 't wel behoozde: Doch den Opper-Zee-voocht Pater eben moedigh / boer met spn werck echter boozt; des mozgens ten thien uuren den Spaenschen Opper-Zee-voocht Don Antonio d'Ocquendo aen boozt klampende / van den kloekhartigen Jan Mast, Schipper op 't Schip Walcheren mannelijcke bolgt zijnde; soo datter een bebigh gbecht ontstont: den Spaenschen Opper-Zee-voocht van spn Galions wel geholpen zijnde; gheraeckte Pater spn achter-schip in bzandt; en hoe-wel alle blpt tot bluschen gedaen wierdt / soo nam 't selbige echter soo de oberhandt / dat 't volck nae 't boozschip bluchten mosten / siende geen andere uptkompste / dan van haer andere Scheepen geberght te werden; die haer daer niet wel in queeten / haer mede-maggers in de noodt laetende / sonder op haer af te komen; soo dat de Opper-Zee-vooeht Pater booz aen 't Galeon van spn Schip aen een touw langh bleef hangen / dat hy epndelijke (moede zijnde) heeft moeten verlaeten / en in Zee sonck; zijnde geweest een kloeck Zee-heldt / hebbende reets de Compagnie goede diensten gedaen / en noch meer van stont te berwachten; des sp ober dese ongeluckige doodt seer bedzoeft waeren: wepnig van zijn volck ontquament 't / als die van de Spanjaerden gebergt zijn. De Zee-voocht Marten Thysz. met zijn Schip de Seventhien Provincien, nebens het Schip de Provincie van Utrecht tegens de Spaensche Onder-Zee-boogt doende zijnde / geraeckte Utrecht nae twee uuren zijn groote mast ober boozt / en 't Schip inde bzant / soo datse (behalve die van de Spaenschen geberght wierden) alle met haer Opper-Zee-voocht ommequaemen. 't Geluck lachten Marten Thysz beter toe / schietende de Spaensche Ammirante St. Antonio de Padua, Franciſco

Admirael. — Generael. — Admirael. — Generael. — Den 5. Septemb. — Hollandts ende Spaensch gebecht te waeter. — 't Omkoomen van den Generael Pater. — Admirael. — Vice-Admirael.

1632. cisco de Vallezilla daer op zijnde; met het Galeon S^t. Jean Baptista inde gront; veroberende daer en boven noch 't Galeon S^t. Bonaventura; zijnde dit een van de schrickelijckste Zee-stryden in lange voorgevallen / soo dat partyen ter wederzyde haer des niet hadden te bedancken; de Scheepen vol dooden / en gequesten / ook de schaede by na even groot zijnde / de nacht 't gevecht scheydende. Sulckx dat dit 't voornaempste is deses jaers inde Nederlanden voorgevallen.

Hoe ende in wat maniere de Prins van *Orangie* de Steeden *Venlo, Roermunde*, ende *Straelen* verovert heeft.

DEn Oorlogh dese winter een weynigh haer rust genoomen hebben / heeft men echter in den Hage niet stil geseeten / de H. Staten met den Prins van Orangie daegelijckx te raet gaende / om te overleggen waer sy haer vyanden de meeste afbreuck doen souden; tot het welcken de Koningen van Vranckryck en Sweden niet weynigh haer naerstighept deeden: Vranckryck haer ten dien eynde met een merckelijcke somme gelts verziende / onder belofte soo ytz wigtighs voorneemen wilden / dat so haest sy met haer leger te velde wesen souden / haer als dan noch een Milioen over te willen maecken. Sweden belaste den Rijckx-Cantselier Oxsenstern (uyt Vranckryck komende) spoen wegh over Hollandt te neemen / de H. Staeten en Prins van Orangie te begroeten; om een goede vertrouwde eenigheyt met den anderen op te rechten / en by alle geleegenthept den anderen tegens haere gemeyne vyanden te hulpe te komen; dat de Staeten soo moedighden / datse noch een Regiment van twee-dupsent Vyer-roers / en negen-hondert mannen met spanghstocken aen-naemen / ook alle haestige krijghs-gereetschappen maeckten. Op dien selvige tijdt quam meede seecker onbekent voorneemer Persoon inden Hage in 't verborgen met de Volmachten der Heeren Staten handelen / hem seer stil houdende; soo dat men niet weten konden wie hy was / en tot wat insight daer gekomen; hoe-wel eenige vermoeden het Graef Hendrick van den Berg te weesen; syn eerste aenkompste was upt Vranckryck op 't Huys te Nieburg by Ryswyck niet verre van den Hage, daer hy van de Prins van Orangie en den Franschen Gesanter verwelkoompt wierdt; van waer hy in 't Nieuwe huys by des Prinsen-hof gelogiert / en upt die selvige keucken gespijst wierdt; dat in silvere bedecte Schootels op een tafel voor syn deure geset / en de brengers vertrocken zijnde; hem van syn dienaers opgedist is / soo dat hem niemandt konde koomen te sien / ook alsoo heymelijcke weder vertrocken is. 1632.

Correspondentie.

Waer op de Allegemeyne Staeten der Vereenighde Nederlanden dese verklaeringe van den 22 May aen de Spaensche Nederlanden toe sonden.

De Staeten Generael der Vereenighde Nederlanden, Allen den geenen die dese sullen sien ofte hooren leesen *Saluyt*. Alsoo de Spanjaerden en hare Adherenten, vermits hare grouwelycke feyten, inneemen, plonderinge, moorderye en brandinge der Steeden, hier voorens by de Heeren Staeten van de samentlycke Nederlandtsche Provincien, verklaert zynde haer vyanden, sy dies niet tegenstaende, eensdeels door siniſtre ende snoode practycken en menees; en anderdeels door openbaer gewelt, 't meerendeel der voorsz Provincien hebben weten te bemachtigen en onder te brengen, tracteerende eenige van dien seer hardt, met beroovinge van hare Privilegien, Vryheeden en Rechten, daer door alle neeringe en welvaert uyt de voorsz Provincien is verjaeght, en deselve in soberen standt gebracht. Soo ist dat wy uyt goede nabuyrige affectie, die wy tot de selve Provincien en Ingesetenen van dien syn dragende, goet gevonden hebben, hun mitsdesen vriendelyck te versoecken, dat sy op het loffelycke exempel van hunne Voorouderen en Predecessеurs, haer willen ontrecken van het beswaerlyck en ondragelyck jock der Spanjaerden en hare Adherenten; en sich met dese Geunieerde Provincien vrywilligh voegen; presenterende hun daer toe de stercke en behulpsame handt, door assistentie van het leger, welck wy onder het wys kloeck en voorsightigh beleyt van syn Excell. de Heer *Frederick Hendrick*, Prince van *Orangie* &c. te Velde hebben gebracht: belooven de meer gemelde Provincien heylighlyck en onverbreeckelyck mits desen, dat wy hun met de selvige Steeden en leden van dien, als oock hare Ingesetenen, soo Geestelycke als Wereltlycke, van wat staet, qualiteyt ofte conditie sy souden mogen zyn (die haer sullen voegen als vooren) sullen conserveren en mainteneren by hare Privilegien, vryheeden en Rechten, als oock by de publycke exercitie van

1632. de Roomsche Catholycke religie, willende en desirerende met deselvige te leven, handelen en wandelen als goede Vrienden, Nabuyren en Bondtgenoten; waer deur niet alleen de Spanjaerden met meerder gewelt, gemeene macht en onderlinge bystandt, wederstaen en afgeweert sullen konnen worden, niemaer oock de samentlycke Neederlandtsche Provincien in ruste; en tot haer oude en floriſſante welstandt gebracht, met neeringe en welvaert, vertrouwen dat de meer gemelde Provincien, Steeden en leden van dien, als oock der selver Ingesetenen, 't geene voorsz. is, sullen willen apprehenderen, en dien volgens sich hier nae accommodeeren en reguleeren. Gedaen Et.

Onder-des geboodt de Prince van Orangie alle syne Hooft-luyden en Bevel-hebberen / op peene van afdanckinge / sorge te draegen; dat haer Vaendelen ten uytersten tegens half Meert vol / en tot de voorvallende optocht vaerdigh wesen souden; oock wierden de veroverde Spaensche Chaloupen en Ponten tot Dordrecht op nieuws toegerust / en van alle noodsaeckelyckheeden voorsien / om te water gebruyckt te werden / en de Spaenschen aen alle kanten in vreese te houden: die oock niet stil en saeten / doende haer naerstigheyt om over al volck te werven / en hun leger vroegh te velde te brengen; dat door mangel van geldt seer traege voortgangh had / te meer de Koningh de veroverde Neederlanden oplepde / voortaen haer eygen krygh-lasten te draegen; seggende geen gelt uyt Spanjen te konnen obermaecken; siende dat hem sulckx ontschoot en geen voortgang hebben konde / dat meede syn Indiaensche Schatten soo veyligh niet overquamen / als hy die voor desen gewoon was te krygen; is genootsaeckt geworden / alle syne Koninckrycken met een groote schattinge te beswaeren / om daer van een groote somme tot de Neederlandtsche krygh te besteeden.

Den 28 May. De Prins van Orangie middeler wylen verstande / dat de Spaensche macht meest nae Duytslandt en de Pfals getrocken was; synde deshalven Gelderlant en voornamentlyck Mastricht seer ontbloot; doet alles tot den veldt-tocht gereet maecken / gebiedende syn volck / geschut en andere krygh-behoeftigheeden nae de vergaer-plaetse (die bynten Nimmegen op de Moocker-hayde wesen soude) te trecken; twee daegen te voren voor alle de Vereenighde Nederlanden een allegemeyne Vast en Bid-dagh aengestelt / en gehouden synde; doch quamen de Scheepen door tegenwinden langsaem aen / des veel Vaendelen Soldaeten orydere bequaemen / haer te lande te begeeven / om van Thiel langens den dyck nae Nimmegen te trecken. Alles by den anderen synde / herstelt men daer nae ouder gewoonte den krygh-tucht. Gebiedende: 1632.

Krygh-ordere vernieuwt. Dat geen Hopman (gesont zynde) hem van de Wacht onthouden sal. Dat alle nachten een Sergeant Major, de ronde om de wachten van syn eygen onderhebbende volck gehouden sal wesen te doen, en sorge draegen dat in alles goede ordere onderhouden, oock de Schaer-wachten wel beset werden, ofte by gebreecke van dien, sulckx den allegemeyne, ofte Major Generael aen te dienen.

Dat de Vaendelen haer wacht inde loopgraven hebbende, gehouden sullen zyn haer wapenen in deser voegen in ordere te stellen; de Pycken een weynigh van de Borst-weeringh binnen de begravinge; en de Musquettiers en Bevelhebberen haere waepenen tegens de Borst-weeringh. Dat alle nacht een van de Hooft-Bevelhebberen, van een Vaendel ofte hoop-volckx gestaedigh sich moet wacker houden, den anderen nae tydts gelegentheyt by beurten verlossende; en dat niet minder als een derde-part van haer volck gedurigh moet wacker en inde waepenen wesen, om in alle voorvallende gelegentheeden vaerdigh te zyn. Dat als de Ronde kompt met Musquettiers vergeseltschapt, om 't Woort te geeven ofte te ontfangen, een Corporael, met gelycke Musquettiers datelycke uytkomen sal, om 't selvige te geeven ofte te ontfangen, sonder de Ronde langh op te houden; en dat de Bevelhebberen verscheyden ronden inde nacht doen sullen, sonder yemant van haer volck, by daege ofte by nachte, als om noodige redenen van de wacht te laeten gaen. Corporaelschap.

Eyndelycke dat die van de wacht aen de eerst komende Ronde het Woort sullen geeven, en hem daer nae des wachten aen eenighe Bevelhebberen, hoedanigh die souden moogen weesen, te doen.

Op dese vergaer plaetse bevonden haer twee-hondert een-en-tachtentigh Vaendelen voetvolckx onder ach-en-twintigh Regimenten: nebens ach-en-vyftig Corvetten paerde Ruyters; met haer voerende dry-en-tachtentigh soo groote als kleyne stucken geschuts / daer onder ses halve Kartouwen / nebens

1632. bens vyfthien-hondert waegenen / hondert voerende in kisten yeder duysent ponden Bisquyt; anderen met Broot kisten / en andere nootsaeckelyckheeden gelaeden / noch ses pontjens / om bruggen te slaen / elck op Affuyten met twintigh paerden voorgetrocken zynde. Des Saterdaeghs gebiedt de Prins syn volck haer geweer schoon te maecken / en yeder sigh voor vyf daegen monthoost te versorgen / en des daeghs daer aen uyt de Scheepen nae de Moocker-heyde te trecken / daerse in dry hoopen verdeeldt worden; bestaende de eerste uyt Neederlanders; de tweede uyt Francoysen en de derde uyt Engelschen; met welcken de Graef van Solms, de Heer van Brederode, en den Oversten Varick trocken; van gelycken wierdt de Ruyterye in dryen verdeelt / en van de Heer van Stakenbroeck, Graef van Styrum en den Hertogh van Bouillion ghevoert.

Den 29 May.

Optocht des Staeten leeger.

't Leger aldus verdeelt / en van de Prins van Orangie in slagh-ordere besightigh zynde / sendt de Quartiermeesters voor uyt; met bevel de leeger-plaetsen in en om het Dorp Moock te bestellen / daer op 't ganschе leeger des nae-middaghs ten dry uuren volght; Graef Ernst Casimir met de Neederlanders de voortocht hebbende / van de Franschen en Engelschen gevolght zynde; daer de Hooft-bevelhebberen den nacht haer vertreck inde hupsen neemen / de andere Minderhoofden en Soldaeten haer moetende onder den blaeuwen Hemel behelpen.

De Fransen des daeghs daer aen de voortocht hebbende / is de Prins met 't opgaen van den dag opgebrocken / komende des avondts by 't Hups des Heeren van Weel, daer sy 't weder needer sloegen. Met den dagh voort trecken de / geraecken tegens de middagh aen de Maes, daerse tegens over Straelen soo lang halte maecken / tot dat eenighe Over-roers de Schans Aersen (over de Maes geleegen) innaemen: onderwyllen deeden de Spaenschen uyt een Schans op de Nieuwevaert eenige schooten / waer van de koegels te kort vielen. Den Woensdagh haer tocht vervolgende / bleeven des nachts niet wyt van Venlo op de Heyde leggen.

Den 1 Juny.

Venlo belegert.

Dien selfden avondt wiert aen veertigh mannen uyt yeder Regiment nevens tachtentigh van des Overs ten Veers volck last gegeeven / om een aenvangh van gront-vreckingh tot de loopgraven voor Venlo te beginnen / daer (den Overs ten Morgan die nacht de wacht hebbende) een Engelsch Vaendraeger syn been met een Slang in stucken geschooten wierdt / moetende 't selvige korts daer nae binnen de Stadt met de doodt besuuren. 1632.

Onderwylen is Graef Ernst Casimir met de Schotten en andere vyhebbende Volckeren te voet en te paerdt uyt het leeger geschreden / haeren wegh nae Rurmund neemende; datse rontom besetten / inder haest daer een Schietschans voor opwerpende. De Graef des middaghs van 't paerdt gesteegen zynde / om pets te besightigen / ofte inde loopgraven te gaen / is van de Stads-wallen met een koegel uyt een Over-roer door syn hooft geschooten / waer hy des nae-middaghs tusschen dry en vier uuren den geest gegeeven heeft / zynde een beklaeghlycke doodt voor de Vereenighde Neederlanden en de Prins van Orangie; als zynde de outste en meest ervaerenste Overste / die alle syn dingen met groot beleydt en dappere manhaftigheyt tot welstandt der selviger uytgevoert heeft. Het lichaem gebalsemt / wierdt met grooten rouwe uyt het leeger nae Leeuwerden in Vrieslandt gevraght / daer 't nae desen Veldt-tocht met veel Ceremonien seer statelycken ter aerde gestelt is.

Baterye. Den 2 Juny.

Graef Ernst Casimir voor Rurmunde geschooten.

De beleegeringe van Venlo syn voortgangh hebbende / soo had de Heer van Brederode desen nacht de wacht in de loopgraven; daer als doen uyt yder Vaendel seven / en de dubbelde Vaendels vierthien man in werckten; de Franschen inde haeren een Schietschansche van twee halve Cartauwen vaerdigh hebbende / daer met sy wacker vuyr gaven; dit den ganschen dag daer aen noch duurende / begonnen die van de Stadt in bespreck te geraecken / des men van schieten op hielt. De Regeerders ten dien eynde by de Prins van Orangie in 't leger gekomen zynde / hebben voor haer en de Burgers het Accoort getroffen: sonder de krygh-besettinge eenighsints te gedencken / alsoo die daer als doen noch niet toe verstaen konden / en 't selvige daer nae seer evel naemen / en wederom begonnen te schieten; tot datse eyndelycke ook een goet verzagh bequamen / zynde te samen van dese naevolgende inhout.

Baterye.

Die van Venlo geeven haer den 4 Juny over.

1632.

Accoort voor de Burgers van Venlo.

1. Dat de Stadt *Venlo*, Burgeren en Inwoonderen by haer Rechten, Vryheeden en Out-herkoomen sullen blyven; als meede by hunne ontfangh, om tot noodtdruft der Stadt gebruyckt te werden.

2. Dat de Stadt het Staepel recht sal genieten, soo als het haer (by weygeringe) by 't Hof van *Gelderlandt* zal toegeweesen werden.

3. Dat de Burgers en Inwoonderen sonder eenige beschaedinge sullen behouden lyf en goedt.

4. Dat die vande Gesuyverde-Godtsdienst, tot haer gebruyck de Kerck van *St. Joris* sal ingeruympt werden.

5. Des sullen de andere Burgeren en Inwoonderen by 't gebruyck van de openbaere Roomsche Godtsdienste vermogen te blyven.

6. Dat die vertrecken 't gebruyck haerder Goederen vry sullen behouden, sonder insicht te neemen, ten welcke plaetse sy haer neederzetten.

7. Dat alle Geestelycken vermogen te blyven, en haer goederen genieten, mits vryheydt van altydt te mogen vertrecken nae haer believen.

8. Dat de Soldaeten by de Burgers sullen geherberght werden, mits daer voor nae landts gebruyck genietende 't Herberg geldt: doch dat de Bevel-hebberen gehouden sullen wesen haer binnen een maendt van wooninge te versorgen. En belangende de Gemeene middelen, dat de Stadt daer over met die van *Gelderlandt* sal verdragen doch op 't eerste half jaer mogen bestaen met de helft van 't geene *Gelderlandt* daer op is heffende.

Logys-gelt.

9. Dat de Burgers ongehouden sullen zyn in 't eerste inkoomen de besettinge de kost te geven.

10. Dat de Scholtis en alle andere Koninclycke Bevelhebberen sullen vermoogen in de Stadt te blyven woonen, mits genietende 't geene in 't derde Artyckel hier boven belooft is; en soo willen vertrecken, dat sulcks volgens 't seste Artykel sal mogen geschieden.

11. Dat de Brug-gasten, ofte die van de Uitlegger meede vergunt wordt.

12. Dat den Huysraet en roerende goederen op 't Hof van Graef *Henderick* vanden *Bergh* wesende sullen bewaert en hem na believen toegesonden werden.

13. Dat alle die in Stadts dienst en Burgers zyn, haeren dienst onder eedt van getrouwigheydt sullen behouden, en uyt Stadt middelen (daer toe geordonneert) betaeldt werden.

14. Dat des Koninckx verpande Inkoomen en Officien sullen blyven aen die, daerse aen verpant zyn, (tot dat de penningen sullen betaelt werden) als eygen goederen, en by bequaeme persoonen bedient werden.

15. Dat 't Geschut, Pontbruggen en alle Oorlooghs en monts-behoeftigheeden, den Koninck toebehoorende, sullen gelevert werden in handen aen die daer last toe sullen hebben.

16. Dat alle Schulden en Renten staende ten laste van de Stadt, by de Regeerders uyt der Stadts middelen sullen betaeldt werden.

17. Dat op 't selvige accoort, de besettinge van de Prins van *Orangie* op den 4. Juny des middaghs daer binnen trecken soude.

Met de Burgers dit verdragh getroffen zynde / begont men met het Krygsvolck te handelen / die eyndelycke dit naervolgende meede verkreegen.

1632.

Accoort voor de Besettinge van Venlo.

1. Dat de besettinge sal uytrecken, met waepen, tros, slaende Trommelen, vliegende Vaendelen. &c.

2. Datse sullen versien werden met veertigh landt-karren, om haer plungie tot *Gulick* te brengen.

3. Daer toe hebbende goedt Geley tot een half myl buyten de Stadt, en dan voorts met een Trompetter tot *Gulick* voornoempt.

4. 't Welcke alle Pont-gasten en Schipvolck, in des Koninckx dienst zynde, mede vergunt wert.

5. Voorts ontslaeginge van weedersyts gevangenen, mits haer mondt-kost betaelende.

Volgens welck bespreck / trocken daer ses seer swacke Vaendelen uyt; te saemen ontrent de ses hondert mannen uyt brengende: onder den Luytenant Colonel Brederode **(met het Stadthouderschap gegiftight) ses stercke Staetsche Vaendelen daer weder binnen komende / met geldt en last / yder Vaendel tot dry-hondert koppen te vermeerderen.**

Venlo beschreven.

Venlo, **is van middelbaere groote / natuurelyck en anderssints reedelyck sterck / hebbende dubbelde Grachten; geleegen in** Gelderlandt, **op de Maescant; een Eylandeken daer voor leggende / inde Neederlandtsche-Oorlogen vermaerdt / is anderhalf myl van** Stralen. **Alhier wast dat Hertogh** Willem van Cleef, **Keyser** Karel **de vyfde / tegens hem wederspannigh geweest zynde / in den jaere 1543. te voet viel en om vergiffenisse bidden moste.**

Dien

1632. Dien selvige nae-middagh bequaemen de Soldaeten ordere / haer voor dry daegen van montkost te versorgen; om den volgende morgen / met 't krieken van den dagh / tot den optocht gereet te weesen.

Geduurende dit werck voor Venlo, sont syn Excell. uyt het leger een goedt getal Vier-roers en spring-stocken / nevens eenige Vaendelen volcks nae Straelen; een kleyn Gelders Stedeken / anderhalf myl van Wachtendonk en eben soo veer van Venlo gelegen: gheboort-stadt van den vermaerden Schilder Jacob van Stralen, by den Abt Trithemius bekent: dat sy haest tot overgaef dwongen; de Luytenant van den Heer Pinsen vander Aa daer tot Stadt-houder gestelt zynde. Dit en Venlo bemachtight / is de Prins van Orangie voort getogen / synen wegh op Rurmund neemende / (dat wy na 't beroberen beschryven sullen) de Soldaeten hadden hier een moeyelycken tocht wegens den over-grooten reegen / die dien gantschen dagh ende nacht viel; soo dat veel volcks achter bleef / en niet voor des anderen-daegs morgens by de werck zyn konden; echter wierden die nacht noch de Loopgraven nae de Stadt gemaeckt. Die van binnen den ernst bespeurende / en haer tot sulck gewelt niet bestant kennende / ook overleggende dat het Venlo niet langh hadt konnen tegen houden; zyn te raede geworden haer niet in gevaer te stellen van 't gewelt te verwachten / veel licht bevreest zynde dat het haer wegens de doodt van Graef Ernst Casimir gelden soude. Des de Stadt regeerders en Soldaeten haer volmacht voorts aen syn Excellentie in 't leger sonden / hem biddende haer een goedt verdragh te willen verleenen / dat in deser nae-volgende maniere getroffen is.

Stralen verovert.

Den 5. Jump.

Rurmund belegert ende verovert.

Den 6. ditto.

Inhout van 't Accoort met die van Rurmond gemaeckt.

1. Dat die van *Rurmund* sullen aen te wysen hebben een bequaeme Kerck voor die van de Gesuyverde-Godtsdienst, 't sy *St. Joris* ofte een ander.

2. Ende alzoo sy haer vrywilligh onder de gehoorsaemheyt der *Vereenighde Neederlanden* begeeven, soo sullen alle Inwoonderen Geestelyk en Wereltlyk by haer Voorwetten rechten, ende Oude-herkomen beschermpt en onderhouden; oock 't openbaere gebruyck des Roomschen Godtsdienst, en haer Stadts inkomen haer vreedigh toegelaeten werden.

3. Dat de Besettinge daer binnen koomende, de Burgeren niet sal lastigh vallen, maer haer hebben te gedraegen, als de Besettingen van anderen der *Vereenighde Neederlandtsche* Steede. 1632.

4. Dat daer soodaenige Besettinge ingeleyt sal werden daerse meede te vreeden zyn.

5. Dat de Regeerders en Officieren althans in Stadts-dienst zynde, by haere bedieninge sullen blyven; mits doende in handen van die daer toe belastighden Eedt van ghetrouwigheidt, aen de *Vereenighde Neederlanden*.

6. Dat alle Burgeren, ofte Inwoonderen, bedienende eenige Officien van den Spaenschen Koninck, inde Stadt sullen mogen blyven woonen, en vreedelycke haere Goederen genieten; en willende vertrecken, dat daer toe de twe eerst komende jaeren sullen tydt hebben, om onderwylen haer Goederen te verkoopen, ofte anders van te ordonneeren.

7. Dat al sulcke middelen als tot noch toe tot onderhout van de Stadt gegeeven worden, zy die selvige als noch sullen genieten, om de sterckinge der Stadt en andere lasten daer uyt te vervallen.

8. Dat het Geschut, Mont-kost en andere Kryghs-behoeftigheeden, den Koningh toebehoorende, geleevert sullen werden aen die syn Excellentie daer toe sal ordonneeren.

9. Dat de Besettinge sal uit trecken met volle geweer, vliegende Vaendelen, slaende Trommels, &c. en dat onverhindert nae *Rhynberck*; daer toe te leen hebbende 40. ofte 50. Wagenen en Karren, nevens een bequaem geley tot op een uur van *Rurmund*, en dan met een Trompetter voorts tot *Rhynberck* voornoempt.

10. Daer onder mede begreepen zyn haer Vrouwen en plungie, soo van Bevelhebberen als Soldaeten, te voet of te paert, daer in dienst zynde ofte geweest hebbende; mitsgaders in 't besonder de Stadthouder van *Orsou* en den Hopman *Mauritio Galerdyn*, met haer by hebbende dienaeren en plungie.

11. Dat den Cancelar, Raeden, Burgers, Geestelycke ofte Wereltlycke Inwoonderen, om haer eygen doen mit ofte sonder vry verlof jegenwoordigh uyt de Stadt wesende, daer weder sullen mogen inkoomen, en dese gunste meede ghenieten. Paspoort.

12. Dat alle de Raeden, ofte Koninkx Officieren, die haer ter woon willen begeven ten beydesyts geldt op brengende platte landen, ofte in andere evensydige plaetsen; dat sulck onbekommert mogen doen, sonder daer toe van nooden te hebben eenigh vry-geleydt, bescherminge, vergiffe- Contributie Neuterale.

1631. nisse, ofte andere gunste; mits haer in alles draegende volgens de beveelen der Vereenigde Landen, en niets te onderstaen dat tot der selviger ondienst is streckende.

13. Dat alle 't geene de Raeden, Rente-meesteren, ofte andere Officieren geduurende haere bedieninge gedaen ofte in 't werck gestelt hebben, haerder ampts wegen, dat daer van geen onderscoeck, maer ten eeuwige daegen vergeeten blyven, sonder daer over ('t sy in 't gemeyn ofte besonder) konnen aengesproocken werden van ymant die hem meent verkort te wesen.

14. Dat alle slooten van Reeckeningen, achterstallige Renten, Geley-gelden ofte alle andere Koninkx uytstaende schulden by de Rente-meesters over 't jaer 1631. verantwoordt, by de voorsz. Rente-meesters ofte hare Ontfangers sullen werden ge-eischt en ge-int, sonder daer in belet te werden; mits draegende de veronderpandene lasten op 't een ofte 't ander staende.

Gehypothequeerde.

15. Dat die van de Cancelerye en Reeken-kamer gehouden sullen wesen te leveren in hande van die daer toe bemachtight sullen syn, alle Papieren, Registers, Boecken en andere bescheyden, deselve Cancelerye en Reecken-kamer, soo ter saeke van gemeyne Inkomen en Gerechtigheeden, als besondere luyden haere Processen betreffende; daer benevens bevestighde uytschrift van de laetste-jaerige gevalle rekeningen.

Autenthiq.

16. Dat die van *Rurmund* in alle lasten niet hooger aengeslagen sullen weder en van minder conditie wesen, als de dry andere Geldersche Hooft-Steeden *Nimmegen Zutphen*, en *Arnhem*.

Den 6. Juny.

Dit de booznaempste inhout des verdzaghs zynde / zyn daer volgens 't selbige des morgens ten negen uuren / 6. seer swacke Vaendelen volcks / ontrent de dzy-hondert man sterck / met haer plungie uytgetrocken. Daer tegens het weder beset wierdt / onder den Stadhouder Rantwyk **met seven Vaendelen te voet / en een te Paerde; van gelycken bevel en gelt ontfangende om de Vaendelen yder tot dzy-hondert Man te verstercken.**

Doch eer wy Rurmund **verlaeten / sullen 't selbige** (volgens beloften) **in 't kort beschzyven.** Rurmund, **in 't latyn** Ruræmonda, **boozt de naem van 't Revierken de** Rure, **als zynde op de mont van 't selbige aen de** Maes **gelegen / is de twede Hooft-stadt des** Hertogdoms van Geldre, **en besonder 't hooft des tweede gedeelte; waer onder begrepen worden de Steden** Venlo, Gelder, Stralen, Wachtendonk **en** Erkelens, **nevens de dzy treffelyken Vlecken /** Montfort, Echt **en** Niewerstadt, **leggende een groote myl van den anderen.** 1632.

Beschryvinge van Rurmund.

Dit Rurmund **is dooz Gzaef** Otto Cromvoet **bemuurt / en van een Dozp tot een Stadt verheven 't lept in een wyde bzede / schoone lustige bzuchtbzaegende landouwe / dzy mylen van** Venlo: **is tegenwoozdig volk-ryck / en redelyck machtig / hebbende schoone huysen / goede muuren en vesten. De hooftkerk is gewyt ter eeren des Heyligen Geests; en inde eerste inlantsche Oozlooge dooz den Koninck van** Spanjen **en** Paus **van** Roomen **tot een Bisdom verheeven; daer M.** Willem vander Linden, **een geestelyck Heer / na syn tyd geleert / de eerste Bisschop vã gewees is. Noch staet hier nevens 't Minre-bzoeders Klooster / het seer ryck vermaert Convent** Chartrooſen, **beyde by Gzaef** Gerardt **de derde dies naems gestight. Alhier syn geboozen eenige treffelycke geleerde mannen als** Bartholomeus, **en** Denys Rickel, **dese Pzioozen / en die Monnick des Convents van** Bethleem, **beyde dooz haer schzyften vermaert; als mede** Theodorus Gramin, **geleert dooz-leeser in de Mathematigste konst: 't heeft syn aenpart inde Oozlogh meede gehadt / doch altydt redelycke welvarende gebleven.**

Fig. No. 13.

Af-beeldingh van 't veroveren der Steeden *Venlo*, *Stralen* ende *Rurmund*, nevens het stercke Slot *Argenteau*.

Belegeringe ende 't veroveren van de stercke Stadt *Mastricht*.

DE Steeden Venlo, Stralen **en** Rurmund **verobert / is de Pzins van** Orangie **des anderen daeghs heel bzoeg met 't Staeten leeger op-gebzoocken / synen wegh nae** Masaick (**een kleyn Lupckx Steedeken op de** Maese **gelegen**) **neemende / des naer-middaghs ten vier uuren aldaer komende / hebbende alsdoen de Franschen de booztoght; alwaer krijghs-recht ober een Trommelslager en twee Soldaten gehouden is / die alle dzy op-gehangen wierden / om datse eenige Huysluyden** (**die Bzoot en Mont-kost nae 't leeger boerden**) **op den wegh geplundert hadden.**

Den 7. Juny.

De Pzins van Orangie trerkt de Maes hooger aen.

Aldaer bleeft / leeger den nae-volgende dagh still leggen (**alsoo 't selbige Steedeken twee-sydigh was en booz haer gelt reedelycke upt-gespyst konden werden**) **om nae de Ponten te wachten /**

Neuterael.

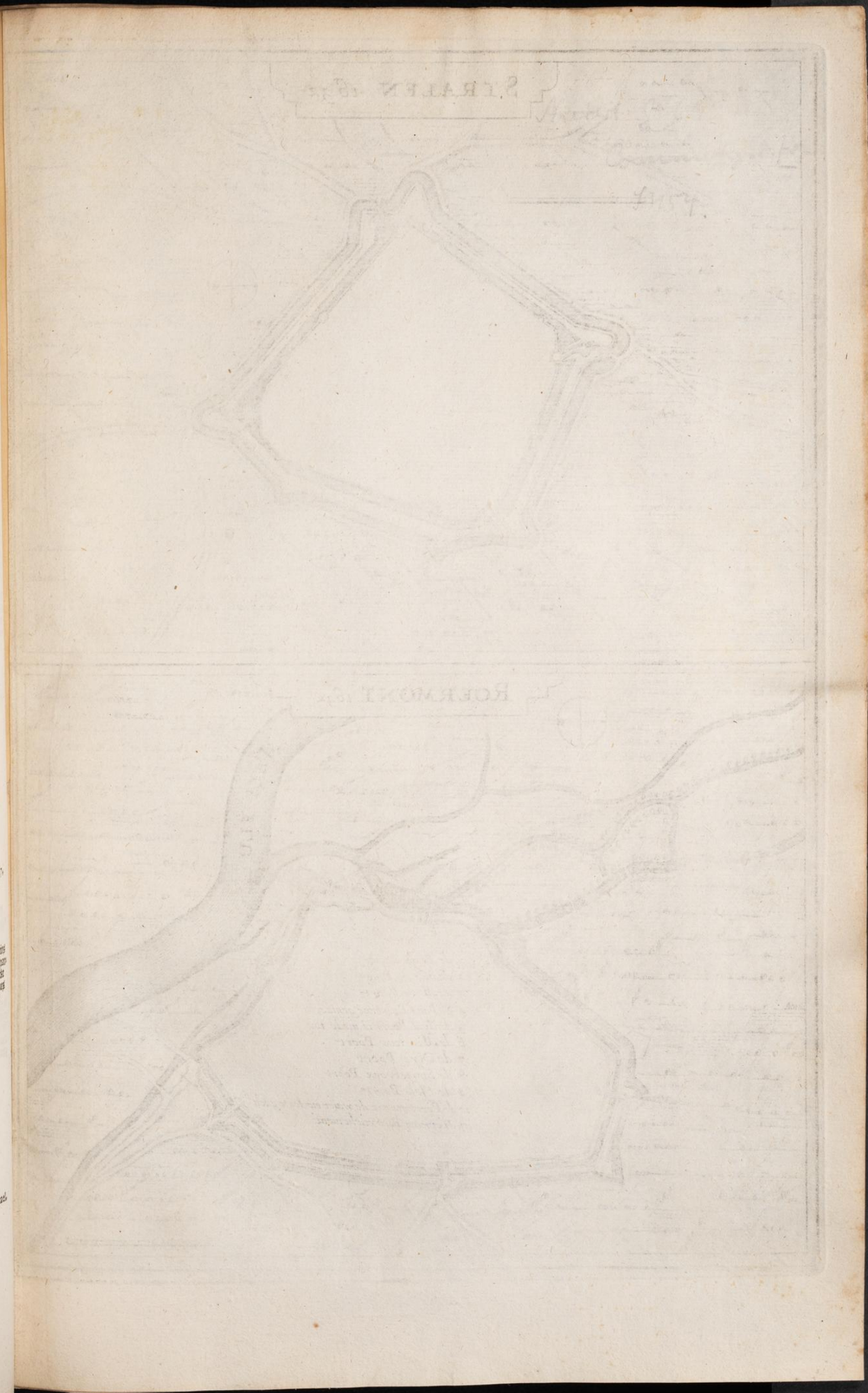

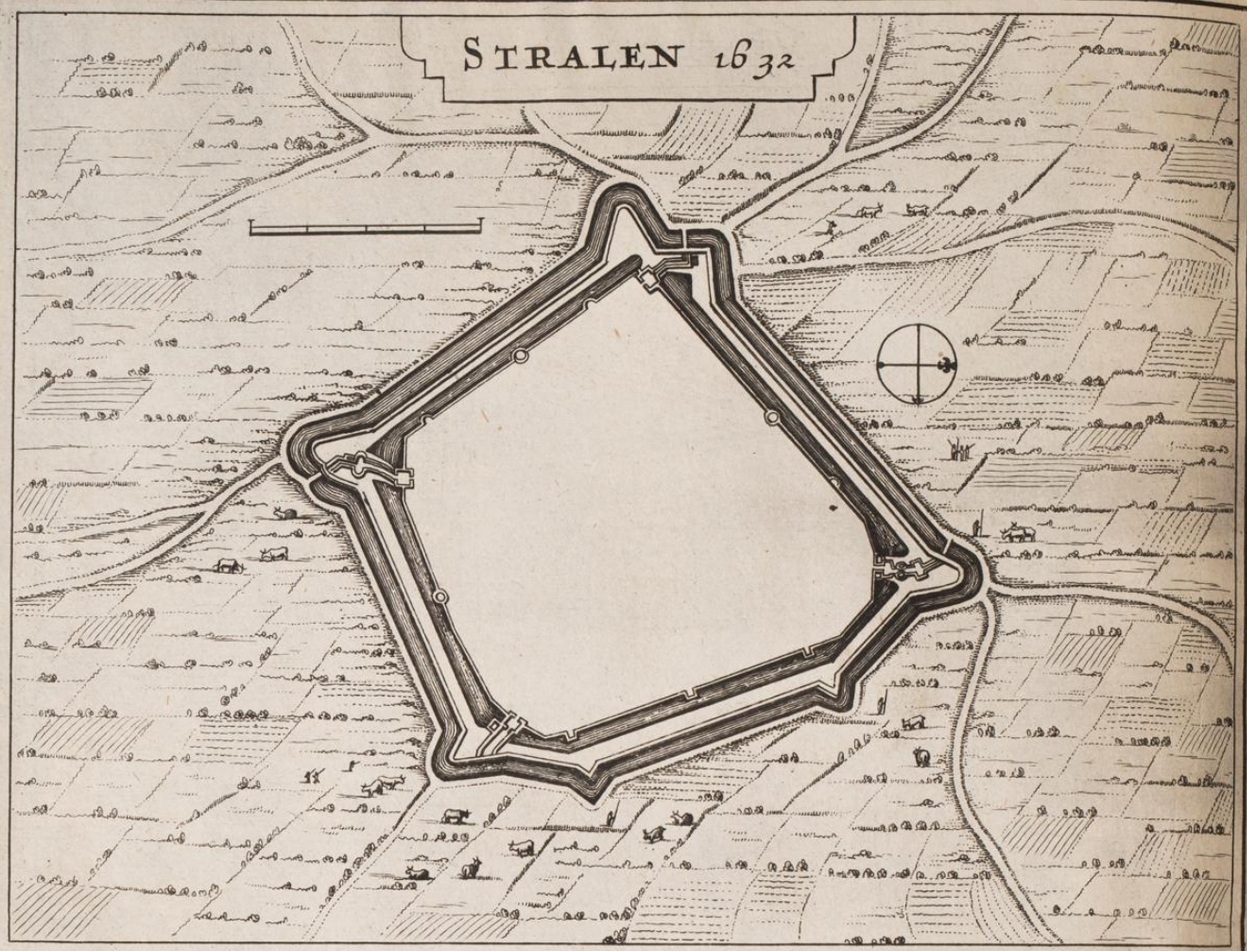
STRALEN 1632

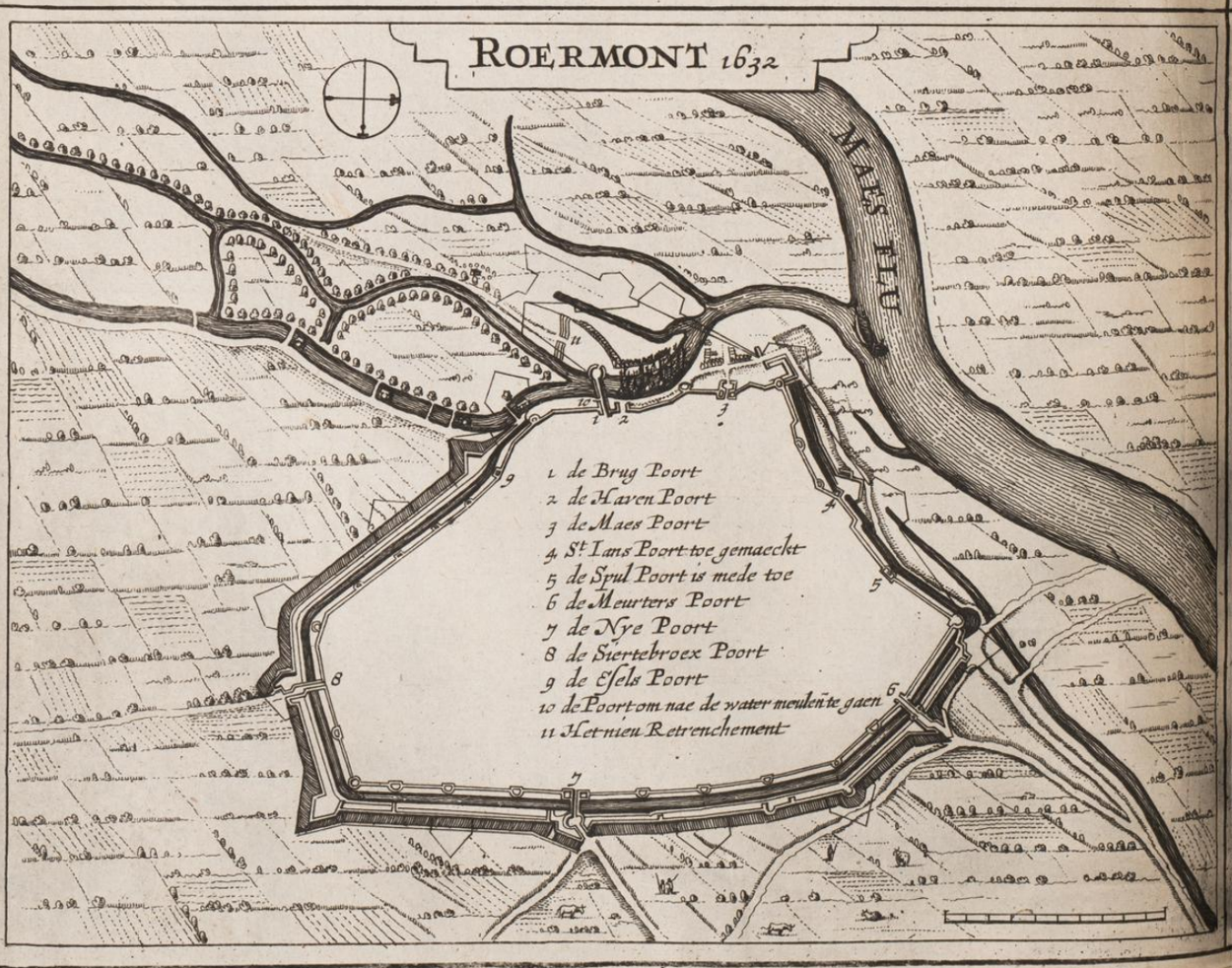
ROERMONT 1632
MAES FLUV
1 de Brug Poort
2 de Haven Poort
3 de Maes Poort
4 St Ians Poort toe gemaeckt
5 de Spul Poort is mede toe
6 de Meurters Poort
7 de Nye Poort
8 de Siertebroex Poort
9 de Esels Poort
10 de Poort om nae de water meulen te gaen
11 Het nieu Retrenchement

STRALEN 1632

VENLOO 1632

DE MASE FLU

1 de Tichel Poort
2 Schabroen aen de weerdt
3 de Maes stee water Poort
4 de Hel Poort
5 de Lim Poort

80 Roeden Veldmaet

Fig. 15. fol. 118

ROERMONT 1632

MAES FLU

1 de Brag Poort
2 de Maren Poort
3 de Maes Poort
4 St Lams Poort toe gemaecht
5 de Spul Poort is niede toe
6 de Mourtere Poort
7 de Nyz Poort
8 de Swertebroex Poort
9 de Sesele Poort
10 de Poort om nae de water sundrinc gaen
11 Het nieu Retranchement

ARGENTEAU 1632.

't Huys te Argenteau

DE MASE FLU

Argenteau

VENLOO 1632

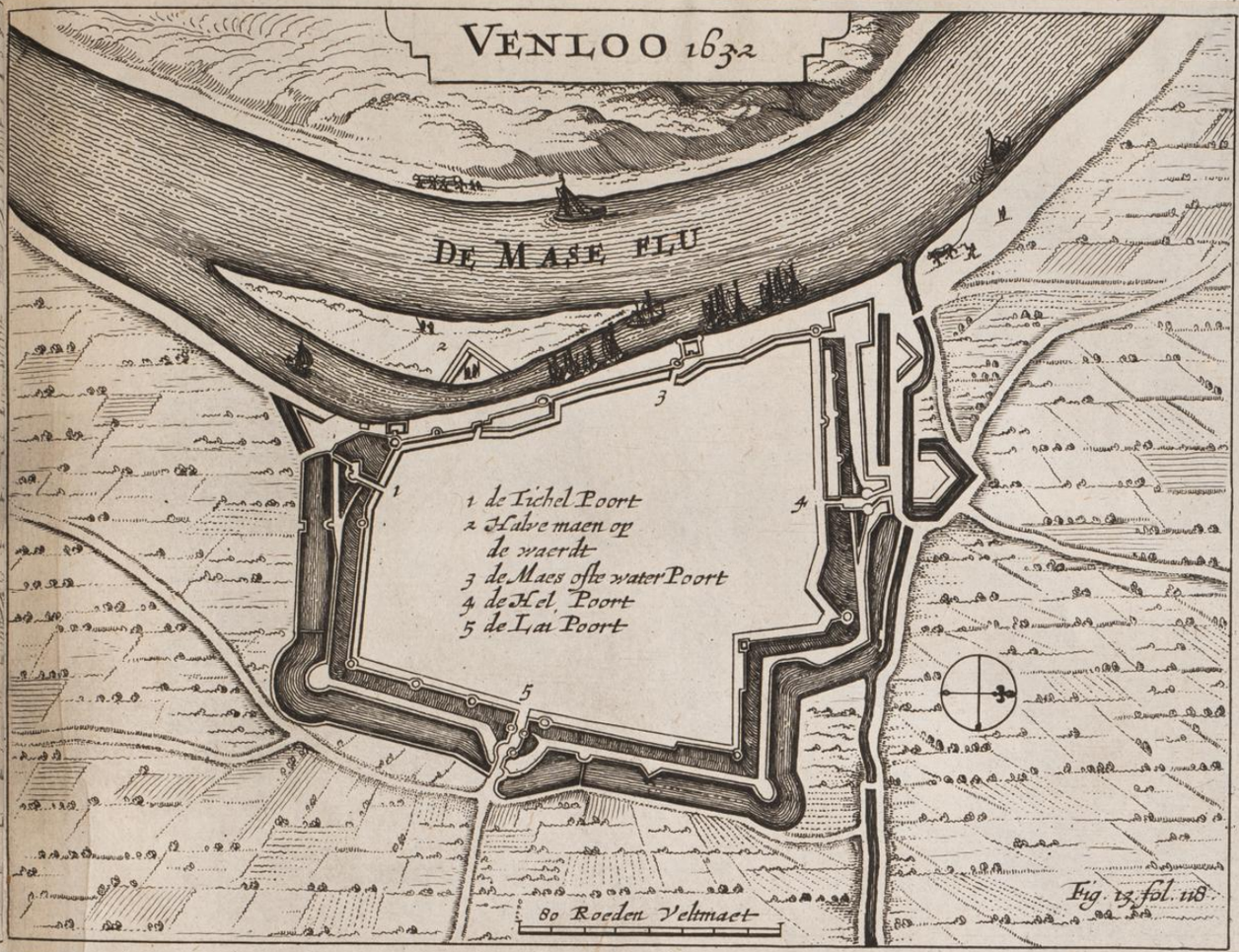

Fig. 13. fol. 118

ARGENTEAU 1632.

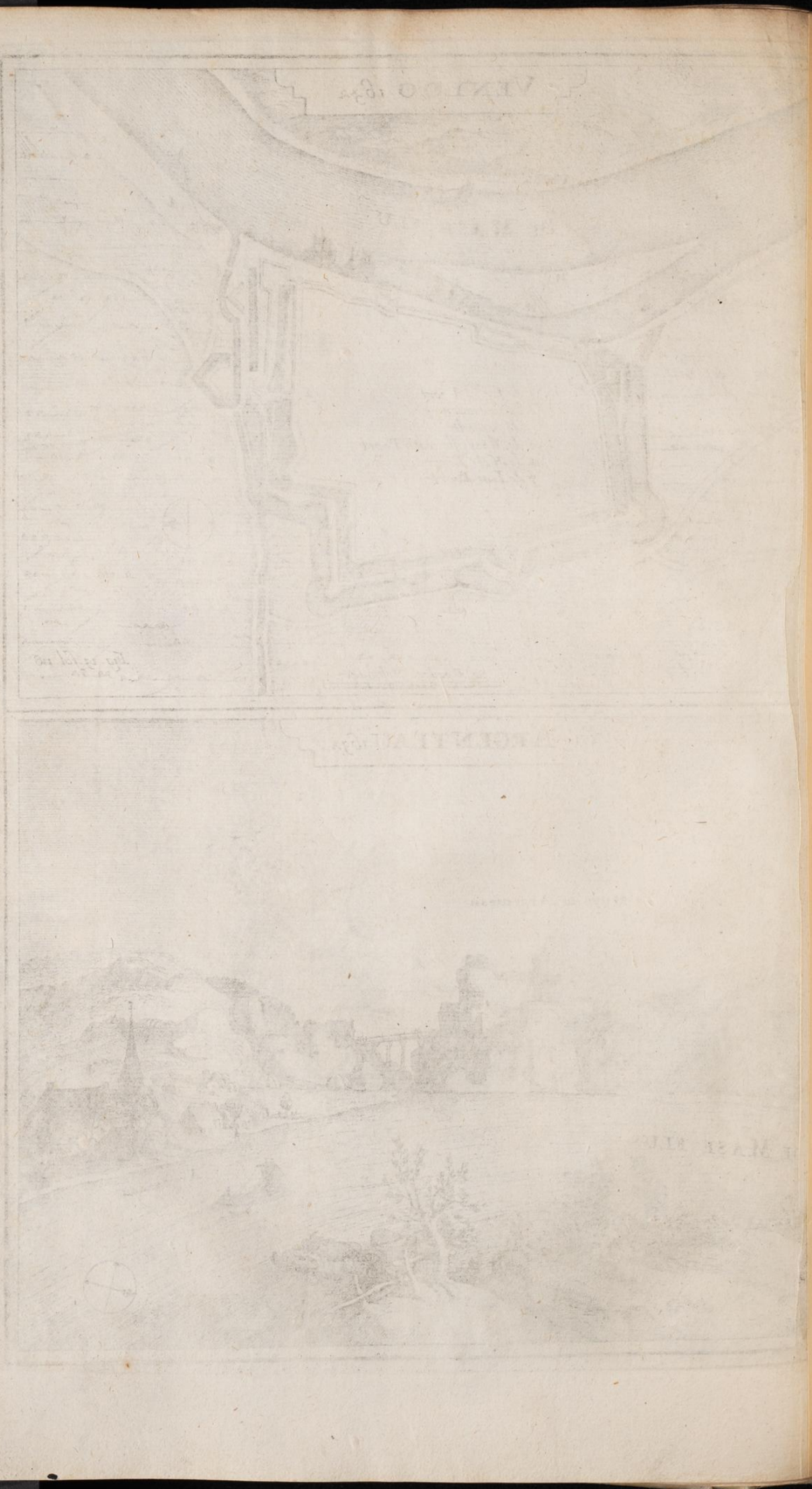

1632. wachten / die de Maes opkoomen mosten / om daer meede een Bzugge ober de selbige te slaen. Ten selbige dag bequam syn Excellentie kontschap dat syn Neef Gzaef Jan van Nassauw, in Spaensche dienst zynde / de Stadt Mastricht met twee-dupsent goede Soldaeten en oozloghs-behoeftigheeden wel boozsien had.

De Ertz-Hertoginne tot Bruysselbes Pzins van Orangie boozneemen bespeurende / heeft inder haest een boode naer Duytslandt inde Pfals afgebaerdig / met strick bebel dat haer Spaensch leger / tot hulpe des Keysers derwaerts gesonden / in alder yl / alle daer ingenoomen plaetsen berlaeten / te rugge keeren / en 't haere beschermen souden: 't welcke sy naequamen / met sulcker haest boozt-reckende / dat beel Geschut / Bolckx en Plungie achter lieten; te meer vermits der Rhyn-graef haer hart op de hielen bolghden.

Noch wierdt van booz Masaick eenige bolck nae Sittart gesonden; zynde een reedelyck sterck stedeken twee uuren van daer in 't landt van Gulich geleegen / daer eenige haerder vpanden te boet en te paerdt in laegen; die haer met de eerste opeysinge ober-gaeben.

't Staeten leeger booz Masaick bertoeft hebbende / tot de Schip-bzugh ober de Maes geslaegen was / bequam
Den 9 Junp. de Soldaeten ozdere des mozgens heel bzoegh daer ober nae de Masaicker kant te trecken / vallende als doen eenen gestaedigen slagh-reegen / neemende alsoo haeren wegh nae Mastricht, komende des abondts een uur van daer tusschen twee Dozpen te leggen / genaempt Neer-haren en Rixham, dicht by 't huys van de Heer van Peterson en het Clooster Hoogt, den Bisschop van Luyck toebehoozende: de Engelschen aldoen de boozt-toght hebbende.

Den 10 Junp. Ingenieur. Van daer wierdt den Wis-kunst-leger-meeter Percheval, Opper-quartier-meester / nebens beel anderen wel-erbaeren kryghslupden met een sterck gelept te paerde booz upt gesonden / om de Stadt Mastricht te besighQuartieren. tigen; en de leger-plaetsen op te soecken / dat wel haest beschickt was: daer alle de Quartier-meesters van de Regimenten yder een Sergiant van elck Vaendel by haer hebbende op volgden / en de om haer gronden te ontfangen leeger plaetsen af te steecken.
En kompt met 't Staeten leeger booz Mastricht Soo dat dien dagh der Heeren Staeten gansche leeger noch booz de Stadt peder op syn aengewesene plaets sich quam needer te slaen / om een aenbang van dese bermaerde belegeringe te maecken: hebbende als doen Gzaef Hendrick Casimir (outste soon van wylen Gzaef Ernst Casimir, eenige daegen te boozen / bodz Rurmunde geschooten) met de Neederlanders de boozt-toght. De Stadt Mastricht in 't latyn Trajectum Mosæ en Trajectum superius, tot onderschept van 't Trajectum inferius, zynde de Stadt Utrecht; is (hoe-wel tegens meenige eeniger Schzyvers) haeren ouden naem behoudende / en soo beel te seggen / als een gebaer en obertocht van de Mase, als op deselbige geleegen zynde / en daer dooz bloeydt; met een heerlycke Steene-bzugh daer ober aen de vleck Wyk te samen gekoppelt; zynde een oude / sterche schoone plaetse / met treffelycke goede hupsen berciert / vier mylen van de Bisschoppelycke Stadt Luyck geleegen. Daer syn twee Hooft-kercken / den een genaempt St. Servaes, daer den Koninck van Spanjen, als Hertogh van Brabant Canonick van is / hebbende al inden jaere 395 een Bisschop gehadt / soo datmen daer upt haer outheyt speuren kan; zynde haeren laetsten Bisschop St. Lambrecht; die daer gemartelt zynde / wierdt de Bisschoppelycke waerdigheyt inden jaere 1210 tot Luyck in St. Marrien Hooft-kerck ober gebzaght. De tweede Hooft-kerck / is ter eeren de Maget Maria gewydt. Boozts is daer het seer edel en heerlyck Convent de Bissen, zynde van de ozdere der Duytsche Ridderen; groot / wyt en treffelyck genoch / om een machtigh Bozst te herbergen. Dese Stad heeft twee Heerlyckheeden / waer van de eene by den Koninck van Spanjen als Hertogh van Brabandt, en d'andere by den Bisschop van Luyck (doch te leen) beseeten werden: 't selbige verkreegen hebbende van Gzaef Porc van Leuven doen de Bisschoppelycke stoel daer noch was / soomen Jan Placene daer in geloof geeft: des zyn in deser Stadt twee Gebieden / en twee Recht-bancken / doch sonder merckelycke schepdinge der upterste paelen; wat bzemdelingen daer metter woon komen / moeten den eersten dagh verklaeren / of onder des Hertoghs van Brabandt ofte des Bisschops van Luyck gerechte staen willen; niet te min den Hertogh isser ober-heer / gelyck hy sulckx met ter daet betoont / soo in 't gelt munten / als 't berleenen der genaede 't spner inkompste aen de mis dadigers.

1632. Hoze beschzyvinge der Stadt Mastricht.

Is

1632. Is seer welvaerende geweest tot dat de Nederlandtsche beroerten haer begin naemen / en met sterckte besettinge van den Hertogh van Alba en andere Stadt-houderen (als een wel gheleegen grens-plaetse) beswaert wiert. Haer grootste schaeden diese geleeden heeft / syn geweest den eene Den 20. October. in den Jaere 1576. als wanneerse van de Spanjaerden onversiens overvallen en geplondert wiert / doende onder haer Borgeren een schrickelijcken moor: En den anderen / dry Jaeren daer nae / zynde van de Prins van Parma hart belegert / bresselijcke bestormpt / ende wel beschermpt / doch eyndelijcke bechtender handt verobert / haer Inwoonderen geneepen zynde sich tot twee-mael toe bry te koopen; blyvende sints altijdt van de Spanjaerden sterck beset.

Verbolg van de Belegeringe. De Prins van Orangie (als boven verhaelt) voor Mastricht ghekomen zynde / verdeelt 't Staeten volck in vijf besondere Leger-plaetsen / het syne aen de Brabantsche syde op den Dousberg neemende / van waer men de Stadt besichtigen konden / des daer geweldigh upt schooten; Graef Hendrick Casimir van Nassauw op een andere Bergh een half mijl van daer hen ter neder slaende: de Heer van Breederode sulcks by 't Dorp Smeermaes van gelycken doende / daer de opbaerende Scheepen pleegen aen te leggen / alsse haer voor de Stadt niet vertroude aen de Luycksse-syde / door de Heer Pinsen vander Aa op S^t. Peters-Bergh daer in gevolght.

Zynde de Graef van Styrum het bewint over Maes voor Wyck alleen bevoolen. Daer op valt men aen graeven om de Leger-plaetsen aen den anderen te brengen / 't welck door Officieren en gemeyne Soldaeten soo naerstigh bevordert wiert / datse dien avont om te beschermen baerdigh waeren; wesende ses voeten hoog en breet / ook aen de Brabantsche syde met een graft Quartieren. Den 12. Jany. van de selbige diepte. Des daeghs daer aen plantmen op een Bergh Quartier. (dicht by Pinsens Leger-plaetse) vijf stucken gheschuts / doch deeden daer weynigh schaede met in de Stadt / vermits te verre van daer stonden. Daer nae waeren de Soldaeten een dagh ofte twee besigh om volgens gegeeven last haer Hutten op te slaen / hebbende die van de Stadt daeghs te voren een stercken uytval gedaen.

Den 14. Jany. Des avondts begonnen de Soldaeten aen de West-syde / tegens de Wymersche ofte Bruysselsche Poorte de gront te breecken / en haer Loop-graven met twee linien nae 't hooghste en sterckste deel van de Stadt te bevorderen: En wierdt oydere gegeeven / dat de Regimenten van Graef Maurits van Nassauw, de Graven van Solms en Hanauw, nevens de Fransen op haer beurten in de Loop-graeven waecken souden; soo dat die ten sevender nacht om quaemen / en dat van gelycken de Engelschen en Schotten haer aen bevoolen plaetsen meede besetten mosten; Insgelycken mosten de Compagnies die inde Loop-graeven ter wacht trecken souden / alle avonts ten ses uuren voor die Colonels deuren verschynen / daer die des nachts te gebieden soude hebben / om aldaer Godt de Heere te bidden / met een Psalm te looven / en haer dan voorts sonder Trommelslag / Stormhoeden ofte Tassen / ter wacht begeeven: Noch wierdt de Quartiermeesters upt yder Regiment belast haer noodtsaecklijckheeden te haelen / om met heertigh van de haeren de Loopgraeven te bevorderen / daer dagelyckx seer meede besigh waeren / de Fransche Parcheval en Engelschen Niëls tot Wiskunst-leger-meeters by haer hebbende. 1632. Ingenieurs.

Den 17. Jany. Daer nae kreegh Graef Maurits van Nassauw, Colonel van de Walsche Regimenten last / met achthien Vaendelen van verscheyde Natien / over Maes te trecken / om syn leger plaetse recht tegens over Wyck, nae de syde van Valckenburgh te neemen / daer by hem soo sterck verschanste / of in een Stadt geleegen had; hem op 't huys van Joncheer Raef houdende 't leger voor Mastrich in dier-voegen begraven leggende / heeft met 't selbige / alsoo den Spaenschen aen-bal / tot ontset daegelyckx te verwachten stont / met veel treffelycke wercken boven-maeten versterckt / en voornamentlijck met twee geweldige Schanssen / de Engelsche, als by haer Leger-plaetse leggende by Brederoos Quartier / Belfide genaempt / welcke laetste de Burgh onder de Stadt over de Maes leggende mede beschermde. In den begin deden die van de Stadt met haer groobe stucken aen de belegeraers groote schaede / voornaementlijcke onder de Schotten; soo datse haer met blinden daer tegens beschermen mosten. Als doen hadden Colonel Packenham het gebiedt in de Loop-graeven / en wierden

1632. den daer veel werck-luyden heenen geschickt: ook oydere gegeeven dat alle nachten een Sargeant Majoy tusschen de Leger-plaetsen van Gzaef Hendrick van Nassauw en de Engelschen de groote ronde doen / en de Hop-luyden en Soetelaers / alle vierthien daegen mondt-kost vooy haer Vaendels in vooy-raedt versoygen souden; werdende onderwijlen eens ofte tweemael ter weeck Amunitie-bzoot onder de Soldaeten gebzacht / die men haer / vooy haer geldt uptdeelen. Ook wandelde ten dese tijdt onder de grooten en Bevelhebberen in 't leger 't afschzift van seeckere Bzief en verklaeringe / by Gzaef Hendrick van den Berg, Veldt-Oversten des Koninckx van Spanjen in syne gehooysaeme Neederlanden uptgegeeven / in houdende de Redenen / hem beweeght upt het Hof van Bruyssel sigh nae Luyck en vooyts inde Vereenighde Neederlanden te begeeven. Welcker verhael en 't geene daer op gevolght is / hebben wy vooygenomen ten eynde deser beleegeringe hier by te voegen.

Gzaef Hendzick van den Berg valt den Koninghvan Spanjen af.

Eenige daegen hier nae is niet sonderlinghs vooygevallen / als dat men sterck met de Loop-graeven en naederingen vooytgingh; daer de Beleegerde veel uptvallen op deeden / en t'elckens met verlies binnen gedzeeven wierden.

Aprosien.

Dien dagh was het leger aen de Bzabandtsche-syde met dubbelde werken omsingelt; ook wierdt boven de Stadt / een weynigh beneeden Lichtenbergh, recht tegens over 't Huys Haren daer de Gzaef van Styrum op lagh / een Schip bzugh over de Maes geslagen / op beyde syde wel met Schansen vooysien: gelyck meede de gantsche omtreck aen de Wyckse syde was / daer in begraeven leggende de Dozpen Heugem, Scharen, Ammy, Loumel, en Haren. Noch heeft men achter des Pzins van Orangie Legerplaetse / op de wegh nae Tongeren een treffelycke Schans afgesteecken / bestaende upt vier Bolwercken / nevens een groot Hooyn-werck / om de Spaensche daer meede den toegangh nae 't leger (als zynde de vooynaemste weg) te beneemen.

Quartier.

Den 21. Junij.

Eben op dien dag quamen so wel de Pzins van Orangie, als Heere van Brederode met haer Loop-graven en naderingen dicht onder de Stadt-vesten / dese aen de Wymeringe, die aen de Hoog-Poorte, en dat onder de bescherminge van twee Schiet-schansen / yder met ses Kartouwen vooysien / leggende de eene by Hangh-diefs-hof / en de andere vooy de Wymeringer-Poorte, met welcken gestaedigh soo op de Stadt geschooten wiert / dat beyde die Pooyten meest om verre laegen. Ook deden de beleegerden dien naer-middagh ontrent vier uuren wel twee-hondert sterck eenen harden uptval / de helft op de Engelsche / en de andere helft op de Fransche Loop-graeven en naederingen aenvallende; daerse by de Engelschen dooy haeren Capitepn Sampson met tachtentigh man te voet / en by de Franschen / van de Rupterp aldaer de wacht hebbende / lustigh ingedzeeven wierden: de Capitepn des Stadts Rupterwacht het met de doodt bekoopende. Packenham in de Loop-graeven de wacht en het gebiedt hebbende / wierdt in syn aengesight geschooten. Op dien selvige dagh quaemen met een gelept / wel twintigh Scheepen gelaeden met meel ende andere Ooylooghs-behoeftigheeden opwaerts.

1632. Bateryen.

Uptval.

Den 23. ditto.

Convoy.

Daeghs daer nae deden de beleegerde upt haer Halve-maene booy de Wymeringe-Poort een stercken uptval / meenende de Franschen (die als doen de wacht hadden) te overvallen / dan de Engelschen haer te hulp gekomen zynde / mosten de belegerden met tamelyk verlies weder ter Stad-waers wyken; versoeckende den anderen dag stilstant van waepenen / om haer dooden af te haelen en te begraeven / die haer twee uuren vergunt wierdt. Als doen kreegh men kuntschap dat de besettinge daer binnen van vier tot vyfen-twintigh hondert mannen / soo te voet als te Paert sterck was; daer over 't gebiedt hebbende de Neef van de Stadt-houder de la Moterye, hy selver met het Spaensch volck nae de Pfals getoogen zynde.

Den 24. ditto.

Of wel eenighe Neederlandtsche Heeren / als de Gzaven van den Bergh en Warfuse in 't Hof tot Bruyssel over de stricte Spaensche-regeeringhe groote misnoegen hadden / (als wy nae sullen verhaelen) en daer alles als overhoop lagh; soo konden de Spanjaerden echter haer staet niet heel in bederf laeten verloopen; maer nae vermoogen soecken Mastricht te ontsetten; ten dien eynde haer Volck tot Thienen, Diest en Hoogaerden by den anderen geboert hebbende / het Spaensche volck upt de Pfals ontrent twee-en-twintigh hondert needergesackt / haer daer by

1632. voegende / is de Marck-graef de Sancta Croce, des Koninckx van Spanjens Veldt-Oversте / met 't selvige / sesthien duysent sterck te voet en te Paert opgetrocken / komende des avondts tot Tongeren; hem daeghs daer aen leegerende in een Dorp / zynde ongevеer een uur gaens van des Prinсen van Orangie Leeger-steede. Haere Hindertocht opgekomen zynde / maeckten met vier-en-twintigh Karrouwen groot getier / deselvigen tot vier mael toe los brandende / vooruts lichten upt des Dorps toozen hangende; en dat om die van de Stadt te waerschouwen / dat haer ontset vooz handen was; daer die van binnen met alle haer stucken dry mael op antwoozden / de kloegels dooz het leger graesende.

Den 25. ditto.

De Spaenschen koomen om Mastricht te ontsetten.

De Prins doet een Speloncke bezichtigen.

Die nacht sont syn Excell. eenige Musquettiers met Lanternen / om seecker Speloncke te besichtigen (alsoo vermoet wierdt de selvige een heymelijcke toegangh nae de Stadt te wesen) haeren ingangh neemende aen de syde van de Mase, in den Bergh daer het Casteel Luchtenburgh op gebout staet; bevonden die dicht by de Stadts wallen upt te komen; zynde soo sinnelijck met menschen handen upt-gehackt / met haer Pylaeren / straeten en omweegen / om den Berg vooz het instozten te bevryden / dat het onmoogelycken scheen / sulckx dooz menschen arbeydt te wege ghebracht te zyn. Sancta Croce met de Spaenschen opbreeckende / is in 't gesighte van 's Prinсen leger nae de Heyde getrocken; dooz een bespieder bespeurt zynde hem sterck te wesen hondert acht-en-seventigh Vaendelen te voet / en ses-en-seventigh te Paerde / nevens seventigh soo groote als kleyne stucken geschuts / met negen-hondert waegenen: haer des avonts neederslaende in 't Dorp Neederhaeren, by het hooge Klooster / dicht aen Brederoos begraevinge: En doet de Prins als doen upt de Engelsche begraevinge twee Granaden / yder tachtentigh ponden swaer / nae de Stadt senden / d'eene vallende inde Halve-maene vooz de Wymeringer-Poorte, de andere in de Stadt / een huys te gronde smytende. Die van de Stadt ontrent dertigh treeden van des Prinсen uptterste aenkompste der Loop-graeven een dwars-graevinge in 't black veldt hebbende leggen / wierdt ozdere gegeeven 't selvige des nachts te bestozmen; dat den Graef van Oxfort, als doen het gebiedt in de Loop-graeven hebbende / met syn Engelschen te beurt viel / kloeckmoedigh volvoerde / en een goeden tyjdt inhielden; upt welcke de Spaenschen die nacht met ontrent de acht-hondert mannen eenen aenval op der Staeten Loop-graeven meenden te doen / dat haer dooz desen overval belet wierdt: doch echter niet rustende / syn haere beroozen Dwars-graevinge weder aengevallen / daer een hevigh gevecht vooztviel / doende met werpen van hant-granaeden groote schaede onder de Engelschen / die / hoewelse dapper vochten en wel met hulpe onderstut wierden / eyndelijcke haer gewonnen plaetse mosten verlaeten; en dat by ghebreck van werckluyden / om haer tegens de Stadt / daerse open laegen / te begraeven; hier bleeven veel Engelschen / soo Edel-luyden / vrywilligen als gemeene Soldaeten / van des Oversте Veers, en andere Vaendelen.

1632.

Een Travers by de Engelschen beroovert ende weder verlaten.

De Spaenschen begaeven haer nae de Maese, op hoope van daer over te geraecken: om 't selvige vooz te koomen / doet de Prins van Orangie verschreyde Vaendelen soo Engelschen / Schotten / Franschen / als Neederlandtschen derwaerts trecken / en langens de Maes kant op de bequaempste plaetsen leggen / daer men sulckx te vreesen hadden: oock wierdt des Heeren van Brederoos Leger-plaetse / alle avondts met veel volcks versterckt / om de onwinbaere wercken daer gemaeckt tot bevryдinge van de Brugge wel te verseecheren. Hier wast nu tyjdt op hoede te wesen / alle avonden was 't gantsche leeger in wapenen / trecкende nae den ommetreck des selfs; yder Vaendel 100. en meer treden van den anderen staende / daer de Ruyterу haer achter hiel / dat soo daegelijckx duurde tot de Stadt verovert was. Noch wierdt daer een langh-loopende-begraevinge / aen geensyde langens de Maese beneeden des Heeren van Brederoos Vrugge opgewozpen / strecкende van de voorsz. Vrugge tot het huys te Geul, daer de Graef van Styrum hem op hielt / dienende tot bevryдinge de Soldaeten / die daegelijckx de Maes kant bewaeren most / alsoo de Spaenschen verschreyde Schietschansen met stucken versien langens de Revier geplant hadden / daerse dapper meede schooten / en hier

Quartier.

Circumvallatie.

Retrenchement.

Voorsorge des Prinсen van Orangie.

Bateryen.

Loop-graven.

Aprossie. Travers.

Den 1. July.

Den 29. July.

Spion.

1632. hier dooz wepnigh schaede deeden.

Tot meerder verseeckeringe wierden des daeghs daer aen noch ses Vaendelen Francoysen van des Hertoghs van Candales Regiment / op de wacht derwaerts ghesonden ; over welcken in 't af weesen des Hertoghs 't gebiedt hadt syn Luytenant Colonel / de Marck-graef de Teau : hy waenende de Spaenschen pets booz te hebben / lepdt een hinderlaege van volck in 't Riet en Koozn : desen bespeurende dat haer vyanden doende waeren / om dzy-hondert Mannen / (meest Duytschen en Waelen) met twee Ponten over Maes te setten / en dat de derde daer op volghde / lietense Landen / en de Spaede in de aerde steecken / van meninge eenigh werck op te werpen tot bevzydinge der plaetse daerse een Bzugh vermeenden te slaen ; hebbende ten dien eynde reets een bozst-weeringh nevens dzy Krupps-schiet-schansen aen de andere syde van de Maes gemaeckt ; uyt welcken sy met eenige stucken en dzy-dupsent Musquettiers geweldigh vier gaeven / in hoop van haer volck alsoo veyligh over te bzengen.

Den 2. Juny.

De Spaenschen soecken over de Maes te komen dat haer misluckt.

De Franschen siende dat het tijdt was / bzeecken haer hinderlaege op ; vallen in 't midden haerder vyanden / geraeckten tusschen eeniger der selvigen en de Maese , diese meest doodt sloegen / de reste haer tot de middel toe te waeter begevende ; Alhier dzoegh hem de Marck-graef met de synen mannelyck / niet ontsiende de groote schaede diese onder de haeren leeden / wegens 't gheduurigh schieten van over Maes ; echter dzevense haer vyanden te rugh / dzy haerder overkomende Ponten met Spaenschen in de grondt schietende / soo datter onghebeer vier-hondert soo verdzoncken / doodt geslaegen als gevangen bleven / vijf ofte ses Hop-luyden daer onder gereeckent : de Staetschen haer deel daer meede aen hebbende / vermitse ontrent de vijftigh man met twee Capitepnen en Luytenanten verloozen : ook wiert den Marck-graef / die hem hier soo bzoom gedzaegen had / nae de overwinninge in 't af-trecken / met een ongeluckige geschut-koegel om 't leven gebzacht.

Embuscade.

Des naemiddags sonden de Spaenschen een Trompetter aen de Pzins van Orangie , met versoeck dat volgens syn aengeboozne goedtaerdigheydt tot verlossinge der gevangenen verstaen wilde.

Des daeghs daer aen bequaemen eenighe Ruyters vijf Karren / met Bzoodt en andere mondt-kost nae 't Spaensche leger gaende / die booz goede buyt verklaert wierden / en haer dapper deede verlecken : soo dat eenigen des anderen daeghs op diergelycke jacht weder uytgingen / met eenige Vyer-roers versterckt zijnde / die tot eenen vanghst sestigh wagenen / als boozen gelaeden / nae de Spaenschen gaende / bequaemen / daer toe noch hondert-dertigh boeren / zijnde eenigen onbzy / goede pzys.

1632. Den 3. July.

Onderwylen snyden de Staetschen met graeven de Spaensche dwarsgraevingh dooz / diese booz desen verovert hadden en weder verlaeten mosten.

Travers.

Oock was het seer regenachtig weeder ; dat de Maes soo dede swellen / dat de Spaenschen alle geleegenthevdt van over te komen benoomen heeft / en de Staetschen soodaenigen slagh-boog voeghde / datse onderwylen tijdt hadden / haere begraevinge over-Maes aen de Wyckse-syde soo te sterecken en te verseecken / dat buyten gevaer waeren. Daer nae deden de Belegerde een uytval op de werckluyden die in de dooz-snydinghe van de boozsz. Dwars-graevinghe doende waeren ; dan wierden van den Oversten Morgan soo bejegent / dat niet alleen de Dooz-snyding / maer oock de Dwarsgraevinge tot twee-mael verlaeten mosten / en noch echter behielden ; dat soo scherp afliep dat Morgan nevens soo twintigh Eedel-luyden als Soldaten daer gequest ofte doodt bleven / hy selven in syn Bozst geschooten zijnde.

Den 5. July.

Den 6. ditto.

De Pzins van Orangie kuntschap bekoomende dat de Spaenschen in meeninge waren dien selvige dagh een aenval op Staeten leger te doen ; sondt Staeckenbroeck overste Luytenant van 't Paerde-volck / om haer een loosen Allarm te geeven / daer toe gebzuytende tachtentigh Ruyters / nevens soo veel Vyer-roers ; een goet getal Trompetten en Trommelen op diversche plaetsen stellende / die den aenval schzicklycker maeckten / soo dat de Spaenschen seer verbaest / mepnden / dat van het gantsche Staeten leger overballen wierden : hy in haer wercken vallende veroverde een wachthuys / den Capitepn doodt / veel gevangenen met goeden buyt daer af bzengende. Dien nacht lieten die van de Stadt een Ondergravinge (gemaeckt onder de Dwars-weer van de En-

Corpus-de-guarde.

Myne.

Travers.

1632. gelschen) tot haer kleyner voordeel springen.

Den 8. July. Daer nae dedense weder een uytval op de belegeraers haer Loop-graeven; eerst sterck met geschut van haer wallen schietende / daer nae met handt-granaeden werpende / en eyndelyck met Dorsch-bleugels en Knodsen vol Spyckers voor den dagh komende: doch wierden van de Schotten / (doen de wacht hebbende) soo ontfangen datse over hoop geraecken / en met 't verlaeten veel haerder waepenen vroet waeren weder in de Stadt te weesen.

Die van Mastricht doen veel uytvallen.

Den 11. ditto. Convoy. Van Nimmegen bequaemen de Staten met een stercke bygheleydingh / grooten voorraedt van alles; gelyck sulckx van Aecken verscheyde maelen sonder eenigh tegenspoedt meer bekoomen hebben / soo datse voor 't leger den tyjdt van ses weecken reedelyck versien waeren; daer beneevens wiert uyt Limburgh veel Botter / Kaes en Melck derwaerts gevoert / soo dat alles reedelyckx koops / en in overvloedt te bekomen was.

De Spaensschen soecken een proef op 't Staeten leger te doen. Daeghs daer aen bequam de Prins van Orangie kuntschap dat de Marckgraef de Sancte Croce 't Spaens leger inde waepenen deede komen / en in dry slagh-orderen stellen; in meeninge van een proebe te doen / of ergens in 't Staten leeger door soude konnen breecken; doch geen kans siende / is van voorneemen verandert / en weder nae syn leeger-plaetse getrocken.

Ses Soldaeten het binnen Mastricht moede zynde / quamen met haer volle geweer in 't Staeten leeger / de Prins van Orangie de staet daer van te kennen geevende; met versoeck dat nae Graef Hendrick van den Berg trecken mochten / om haer in syn dienst te begeeven / dat haer toegestaen wierdt.

Met de Stadt te naderen waren de beleggers soo gevorderd / dat vyf Soldaten aen-naemen voor de somme van acht-hondert guldens de buyteweeren des Stadts grafte te door graeven.

Conterscharp.

En quaemender noch negen Vaendelen Vriesche Soldaeten van Groningen, die aen de Wyckse-syde haer leeger-plaetse naemen.

Den 12. July. Die van de Stadt vielen weder uyt om haer beleggers 't naederen te verhinderen; sulckx by den Prins van Orangie bemerckt zynde / doet haer met een hoop Kuypers verder uyt locken / en met een andere party de wegh steedewaerts afsnyden; daer dapper onder geset wierdt / en een goet deel met de neus in 't sant geraeckten / de anderen veel gevangen blyvende / die altemael droncken waeren; zynde door de Geestelyckheyt met den dranck tot kloeckmoedigheyt verweckt; hebbende sonst tot 't uytvallen niet veel lust. Doen gingt in de loopgraeven weder op een naederen / vermits die eenige daegen stil gestaen hadde / om datse alle buyten-wercken tegens haer aenkoomende vyanden verseeckeren / en vers waeren mosten.

1632. Die van Mastricht dronncken synde vallen uyt.

De Prins van Orangie vernoomen hebbende dat de Spaensschen met eenige hoopen volcks nae Maseick vertrocken waeren / en vreesende datse daer ontrent over Maes geraecken mochten ofte in St. Stevens-waert, op 't Kasteel / (dat den Graef van den Berg daer heeft leggen) gaen nestelen / om alsoo den toe-voer nae 't leeger te verhinderen; heeft de Graef van Styrum met eenigh volck derwaerts geschickt / om sulckx voor te komen; door den Hertogh van Bouillion met twintigh Vaenen Ruyter gevolght zynde.

Breste. De Galderye tot aen de Stadts wallen vaerdigh zynde / plant men eenige stucken op de kant van de Graft / om daer meede Openingh te schieten: des de beleegerden een Halve-maen (meest plat geschooten) verlaten / doende eenige stucken sinken / om de Galderye schaedeloos te maecken en haer te beschermen. Noch soo begraeven haer de Spaensschen aen de Maes-kant / ontrent een half uur van Brederoos leeger-plaetse / daerse een Schiet-schans met vier stucken op de selvige Revier stellen / daer met sterck vier geevende op de op en aftreckende wachten in Styrums leeger-plaetse. Die de Oost-kant van de Maes tot Venlo toe met wachten wel versorght heeft.

Quartier. Baterye.

Dien nacht onderwonnen haer de Spaensschen ontrent St. Stevens-waert weder over Maes te komen; doch wierden van de Graef van Styrum met tamelyck verlies te rugge gehouden / en gedwongen van haer voorneemen afstant te doen. Onderwylen was den Hertogh van Bouillion nae het stercke slot Argentil, (nae Luyck niet verre van 't Staeten leeger op een Bergh geleegen zynde / de Maes daer nebens loopende) afgevaerdigh / mits 't selvige de belegeraers groote schaede toevoegde; hebbende kortz te voren twee Scheepen met noodtsaeckelyckheeden nae 't Staeten leger vaerende / gedwongen

De Staeten verobberen 't slot Argentil.

1632. gen aen te leggen; uyt deselvigen neemende wat haer dienstigh was / daer nae de Scheepen inde gront schietende: dat hy de Spaenschen afhandigh gemaeckt heeft/haer daer een groot voordeel meede affiende / gelyck sulckx hier voozen inde 13 Figure Fol. 118 afgebeelt te sien is.

*Myne. Vervolgh van de belegeringe.

Die van Mastricht ontdeckten een *Ondergrabingh haerder beleggers in de Fransche loopgraben / daerse het Bus krupt uyt haelden; dat sy met gelycke munte betaelden / alsoo ock een Spaensche Ondergrabingh / onder een haerder Wacht-huysen vonden. Ock wierden als doen vyf vrous-persoonen uyt de Stadt komende / gevangen / by de welcken men een packet Brieven vonden.

Den 15 July.

Daer nae deeden die van de Stadt weder een uytval op de Francoische wercken / eenige der selviger verobereende; die sy des nae-middaghs met stormen en kleyn verlies meestendeel weder bequamen. Noch ondeckten de gravers een andere der Francoischе Ondergrabinge; daer sy den anderen met Pistoolen onder de aerde / wacker om de oozen sloegen.

Myne.

Den 16 dito.

Daegs daer aen lieten de belegerden een andere Ondergrabinge springen; die wel vier Roeden van de Fransche opgrabinge bulde; daer op de Fransche haere Ondergrabingh meede aenstaecken / en dapper daer op aenvielen/de beleggers tot in haer Stadts graften dryvende; wel hondert soo doodt als gequest hebbende / de Staetsche ongebaer veertigh gesnevelt zynde. De Waelen daer nae de Fransen verlossende / stormden op nieuws / de beleegerde / noch al veerder uyt haer wercken dryvende; dan sy uyt de Stad hulp bekomende / waeren de Waelen gedwongen nae haer loopgraben te wycken / ten beyden syde veel volckx omkoomende.

Trense.

De Spaenschen soecken weder over Maes te geraecken.

Als doen deeden den Spaenschen alsnoch een versoeck van over de Maese te geraecken; om sulckx te volbrengen en de Staetschen te mislepden / is Graef Jan van Nassauw recht op des Princen leeger aen getrocken / en 't selbige in Allarm gebracht hebbende / heeft de synen verdeelt / een gedeelte daer van nae St. Stevens-waert gesonden / in hoope van daer over de Rivier te geraecken; doch alles wel beset vindende / hebben haer op Dilsen by Stochem begeeven / en aldaer haer Ponten te waeter gestelt; onder 't beschut van vyfthien stucken geschuts ses-hondert mannen oversettende / die soo onthaelt wierden / dat den koop niet en bedanckten / en het weder keeren meest vergaeten. 1632.

De Staetsche den kupt aenlockende/ betrapten een goet deel Spaensche Krupters met eenighe Waegen paerden / daerse op aensetten / vyftigh der selviger neederhondende; met hondert dertigh paerden nevens veel gevangenen in haer leeger te rugge keerende. Daer doen mede sestigh Musquettiers aenquaemen / tot Luyck gevozden zynde. Noch synder een Vrouw / en een Spanjaert (in boeren kleederen) beyde met Brieven geladen / in 't leger gevangen gebracht; sy gaende nae Spaensche leeger; hy nae Gulick aen den Stadt-houder aldaer. Behalven dit zynder noch eenige Brieven van de Ertz-Hertoginne onderschept; by de welcken sy des Keysers Overste Papenheym aenboot twee maenden Gagie voor syn Volck datelycken te betaelen / soo hy Mastricht wilde helpen ontsetten / en byandelycke in 't landt van Luyck vallen. Het verdroot de Spaenschen seer / datse daegelyckx soo gepost wierden; des komense met veertigh Vaenen paerden voor des Princen leeger-plaetse de Bravade speelen / in weder wraeck eenige Voerluyden doodslaende / haere paerden met-boerende; daer de Staetsche Krupters op uyt vallende haer te rugge dreven / de Engelschen uyt haer Schans daer onder met stucken dapper vier gevende / soo dat sy een Ritmeester nevens eenige doodt/ en veel gevangen achter lieten: de Capiteyn van des Princen Vaen Harquebusiers / hem te verre begeevende / most het met deselvige munte betaelen. Dat dry Vaenen Spaensche Krupters ontrent Stochem weder vergelden mosten: desen daer heen komende/wozden van de Heer van Opdam, daer ontrent met hondert paerden in een hindertocht leggende schielycken overvallen; die hy vluchtende soo verbolghde / dat twaelf Paerden en vyf-en-twintigh Krupters gevangen kreegh / en met hem voerde. Den 18 July. Den 19 ditto. Den 21 ditto.

De Prins van Orangie deede voor 't leeger verkundigen / datter hondert gout-guldens te winnen was voor/ die pemandt konde gevangen bekoomen / die Brieven in Mastricht socht te brengen: Alsdoen vielender vyf-en-twintigh Vier-roers uyt de Stadt/ die soo bejegent wierden / datse broet waeren

1632. ren in haer mossel te kruppen / ses dooden en dry gebangenen in de loop blyvende. Dien volgende nacht bestonden de Spaensche weder een weynig boven Urmont over Maes te komen; hebbende ten dien eynde twaelf Chaloupen te waeter gebzaght; waerender reets met twee-hondert Italiaenen over-gheraeckt / die haer daer meenden te begraeven; doch wierden van den Obersten Varix, met syn Kupters daer de wacht hebbende / soo te gast genoot / datter nae veel dooden / seventigh / nevens twee Chaloupen gebangen bleeven / de twee anderen in 't wederkeeren te gronde geschooten zynde. Ten selvigen tyjdt deden des Prince van Orangie lyf-wacht nevens de Waelen inde Loopgraeven / een Ondergraevinge springen / terwyjlen de Engelschen een blinden Allarm maeckten: sy bestormden een Dwarsgraevinge booz des vyandts Halvemaene leggende soo langh / dat al haer krupt en loot verschooten was: 't geveght heet zynde / wierden dooz veertigh Musquettiers soo Engelschen als Nederlanders onderstut / die de beleegerden te rugge dzeven / en de plaetse soo langh behielden / dat de werck-luyden haer daer begroeven; zynde alsoo elck aen haer syde meester van dese Dwars-snydinge. Aldaer wierdt doodt geschooten de Gzaef van Hanauw, zynde een jonck kloeckmoedig Heer / doen 't gebiedt over 't lyf Regiment hebbende / met den blooten daggen in de buyst doende / syn vyandt in 't vlacke Veldt te vervolgen.

Myne.

Travers.

Travers.

Den 22. Julij. Dat die van de Stadt des anderen daeghs op den middagh betaelt stelden / doende van gelycken dicht by 't punct van de Engelsche Aen-grabinge / haere Ondergrabinge met Busskrupt inde lucht vliegen; de boozs Aengrabinge wel een roede hoogh met aerde bullende; stoppende alsoo der Staetsche begonnen Ondergrabinge / dat haer seer verhinderde en als op nieuws weder beginnen mosten. Dry ofte vier Persoonen / ende der Staeten wercken met graven doende zynde / wierden wel derthien ofte vierthien voeten hoogh met de opwerpende aerde bedeckt; waer van der twee / daer onder een weynigh rumpte hebbende / met haer handen en een spade begonnen te vroeten / haer selven daer soo van de doodt / met upt-graven verlossende / vyfthien uuren daer onder begraven zynde / en daer upt-komende noch gevaer liepen van haer eygen volck dooz-schooten te werden; alsoo die meende het haer binnen uytkoomende vyanden te wesen / soo dat sulex meer als een wonderbaerelycke verlossinge geweest is. Terwyjle dese opspringinge geschiede / had de Onder Colonel Proud (een oudt erbaeren Soldaet) het gebiedt inde Loopgraeven / daer hy met een Vier-roer in 't hooft geschooten wierdt.

Aproffie. Myne.

Wonderbaerelycke verlossinge

1632.

Gzaef Willem van Nassauw komt met eenigh Volck in 't leger.

Terwyjlen de Prins van Orangie met Mastricht doende was / bequam Gzaef Willem van Nassauw ozdere / met eenige Schepen en volck eenen aenval op de Kouwenstynsche-dyck by Antwerpen te doen / om alsoo des vyandts macht verdeelt te houden; als wy hier na bzeeder sullen verhaelen: dit by hem in 't werck gestelt en geluckigh uytgevoert zynde / quam hy desen dagh van daer met dertigh Vaendelen volcks in 't Staeten leger booz Mastricht; syn Leger-plaetst nemende tusschen Gzaef Maurits en de Bzugge.

Den 24. Julij.

De Spaensche veel toelaegen ghedaen hebbende van over Maes te geraecken om Mastricht te ontsetten; die haer noyt en geluckten; hebben sulcks als noch met geweldt soecken upt te voeren / niet tegenstaende alle overkompsten wel beset waeren; soo dat waerse quaemen / altyjdt onverrichter saecke schepden / en veel van de haeren het met de doodt besuuren mosten.

Myne.

Dien morgen lieten die van de Stad in de Fransche Loop-graven een Ondergraevinge in de lucht vliegen / die weynigh schaede aen bzacht; dat de Engelschen beweeghde / de haere (upt bzeese by die van binnen ontdeckt te zyn) meede te doen springen / daer van de Aerde te kozt viel / soo dat het de beleegerde niet en hinderde. Noch kreegh men als doen twee Boeren (upt de Stadt komende) ghevangen / waer van by den eenen bzieven bevonden wierden.

Den 25. ditto.

Die van Mastricht vallen upt. Embuscade.

Die van binnen reedelycke van Krupery versien zynde / deden des morgens de klock ses uuren aen de Wyksse-syde over Maes eenen stercken uytval / tot haerder verseeckeringe eenen hinderlaege van Vyer-roers achter haer hebbende: desen met een vollen loop gekomen zynde aen het Dozp Burgharen, een half myl van de Stadt geleegen / meynde der Staeten aldaer leggende Krupers haer hutten te plunderen / niet beter weetende ofte sy waeren op de wacht ghereeden / doch

1632. doch de Staetsche wat langer (als gewoon waeren) vertoeft hebbende / en den Allarm verneemende / zijn met dry hoopen daer op aen-geballen / doende (vyer gevende) die soo snel te rugh keeren / als gekoomen waeren / tot dat verbolght zijnde / aen haer hinderlaege quaeme / die op-breecken-
Embuscade. de op de beleggers sterck schooten / gelijck meede van de Stadts wallen met grof geschut gheschiede; doch wierden soo onthaeldt / dat niet alleen de Kupters / maer ook die van de hinderlaege (haer gheweer van haer smytende) broedt waeren de Stadts-Poorten binnen te weesen: vier ofte vijf Kupters / het weder-komen vergeetende.

Den 26. 27. July. Daeghs daer aen schikt de Marckgraef de St. Croce eenigh volck na Masaick, doende den aenvolgende dagh een stercken aen-val op des Heeren van Brederodes Leger-plaetse / daer sy wacker gepost wierden en groote schade leeden. Geduurende desen aen-val deden die van binnen een verholen Onder-graeving in de Engelse Loop-graven in de lucht vliegen / daer sy des nae middaghs de Staeten haer wercken seer beschaedigende / met gelijcke opblasinge in volharden / (om de Waelen / de wacht in de Fransche Loop-graven hebbende) te quellen / welcke achthien mannen doodt sloegh / daer een Vaendrager onder gereeckent zijnde. Terwijlen die van binnen dese nacht aen de Wijckse-spde te Paerdt uptvielen / en weder haest ingedreeven wierden / waeren de beleg-
Redoute. gers doende met het maecken van een
Baterye. wacht-huys / en Schiet-schanse (op seecker Eylandeken in de Maese een weynigh boven de Stadt geleegen) om daer een Mortier en twee stuckskens geschut te planten / met welcken in Wyck groote schaede deden.

Den 28. July. Des nae-middags daer aen lieten de Franschen een haerder verholen
Myne. Ondergraevingen in de lucht vliegen / en de storm daer op aen-brengen; doch vermits de aerde nae de Stadt te open lagh / mostense met het verlies van den Hopman la Valette en anderen te rugge depnsen. Doende de Marckgraef de St. Croce des nachts eenige stucken op des Princen leger lossen / sonder pets meerder te onderstaen.

Den 29. July. Die van Mastricht haer als kloecke Krijghs-luyden toonende / deden desen dagh eenen harden uptval op de
Approches. Engelsche Aengraevinge / geweldigh met groote stucken en Musquetten schietende / soo dat van de Staetsche wel twintigh soo doodt als gequetst wierden / daer onder zijnde de Hopman Courtney, een Granaet spn Dy verbroocken hebbende / daer hy nae dry daegen van storf. Doende des nachts al weder een Verhoolen-onder- Myne. graevinge springen. 1632.

Om de Bruysselsche Poorte te beschieten / en seecker stuck geschuts (op een der Stadts Rondeelen leggende) te beschaedigen / met 't welcke sy de beleggers grooten hinder deeden; wiert-'er in de Engelsche Loop-graven dry naerder de Stadt een nieuwe Schiet- Baterye. schanse op-geworpen / daer men twee halve Karrouwen op stelden; waer van 't voornoemde Rondeel schaedeloos gemaeckt / en een Busschieter door geschooten wiert.

De Schotten de wacht hebbende / Den 31. July. sochten dese maendt met pets denckwaerdigh te beslupten / verhoopende met graeven in de Buytenweeren des Contra-scharp. Stadts grachten te geraecken; die van binnen sulcky bemerckende deden alle geweldt om 't selbige met schieten van Karrouwen / Slangen / Musquetten en Vyer-roers te beletten / beginnende des voor-middaghs ten thien uuren / tot des avondts toe; haer niet ontsiende haer beleggers met Handt-granaeden / Dorsch-bleugels / Vorcken en Knodsen te keer te gaen; soo dat daer dien dagh mannelycke gestreeden wiert / en de Schotten haer Posten behielden / hoe-wel tegens de Stadt seer open lagen / haer blinden in brandt gesteken zijnde / hebbende onder de haeren wel 60 so doodt als gequetst.

De beleggers begonnen dese dagh Den 1. Augusti. van haer nieuwe Schiet-schanse / op het voor-berhaelde Stadts-rondeel weder lustigh vier te geben; soo dat haer de lust daer van te antwoorden benoomen wiert: en gebiel des nachts in des Heer van Brederoos Leger-
Quartier. plaetse eenen groote brandt / die veel schaede deed eerse ghebluscht konde werden.

Het schieten gestaedigh duurende / Den 2. was upt de Fransche Schiet-schansen ditto. desen dagh soo geweldig op de Stadts wallen / dat de selve wel dry roeden wyte ter needersencken; 't welck die van binnen dwongh een gedeelte haerder Buytenweere ofte bedeckten weg Contra-scharp. te verlaeten; dat de Franschen tot het maecken haerder groote Galderye seer voordeeligh viel.

Vijf-

1632. Vijf-hondert Spaensche te Paert en te Voet uyt de Besettinghen van Rhynberck, Gelder en anderen te samen geruckt zijnde / hadden ontrent desen tijdt een aenslagh op seecker Bybeleydinghe der Staetse / dat na 't leger voor Mastricht gaen wilde; des sy haer aen de Maese ontrent Orschauw begeeven; daer sy de Staetsche van Venlo komende aentreffen / en in haer hinderlaege bleven leggen / dat de anderen seeckere diepe straet door trocken / daerse geen weer bieden / ofte Wagenburgh maecken konden; des opheerckende sloegen alles; nevens eenige baeten geldts / acht stucken geschuts / en hondert vijftigh doodden in de loop blyvende / behalven de voortocht die het ontquam: de besettingen van Venlo en Arssen sulcks verstaende / zijn haer in der haest naegetoogen / doch ter onverrichter saecken weder geheert / alsoo sy vertrocken / en met den bupt in behouden haven geraeckt waeren.

Convoy.

Den 3. Augusti. Als nu bevonden de Staetschen dat die van Mastricht haer krupt en Loot wat beter in waerden begonnen te houden / sonder 't selvige soo lichtvaerdigh te verquisten; 't sy datse voor gebreck vreesden / ofte datset in den nood beter sochten te besteden / des dien nacht in de Loop-graeven niemant geschooten wierdt / dan alleenelijck dat de Colonel Harwood van een Graenaedt een kleyne quetsuure bequam; soo dat syn Engelschen in haer vpandt Bupten-weer voor de Graft leggende / groeven / daerse om de Ingraevinge te beschermen twee ofte drye kleyne Wacht-hupskens maeckte. Dien selvigen dagh wierdt meede de groote Galdery onder den bodem van de Graft begonnen; en met graeven en wachthupskens te beyde-syde verseeckert: soo dat het (als men in haer afgenomen Bupten-weer / en op de kant van de Graft quaemen) een wonder om sien was / met wat al drayen en keeren de Franschen en Engelschen haer linien en Loop-graeven gemaeckt hadden / om de onkundigen daer als in een Doolhof te verdwaelen.

Contrescharp.

Sappe.

Corpus-de-guarde.

Beschryvinge van de Galderyen. Dese Galderyen by de Ouden Vinea genoempt / zijn eyndelijcke bedeckte en wel bewaerde gangen; van houte binten te saemen geset / en ter syden en boven op met dicke plancken bekleet / die tegens 't geschut wel met aerde versorght werden / om soo met 't minst gevaer over de ghebulde Stadts grafften aen de Bolwercken te geraecken / en die te ondergraeven; om de beleegeraers alsoo tot overgeeven te dwingen. 1632.

In deser voegen waeren de Galderyen alhier meede ghemaeckt / zijnde hondert sestigh treeden langh / en soo wijdt datter vier mannen in 't ghelit door trecken konden; gaende in de grafften acht voeten neederwaerts / alsoo die seer diep waeren / en aen de Stadts-syde tegens de Wallen weder rysende op.

Contrascharp. De Engelschen (als gheseydt is) met graven in de Bupten-weer voor de Stadt Graft geraeckt zijnde; verlieten de Beleegerden een gedeelte der selviger / haer in haer Halve-maenen / die voor beyde haer Poorten leggen begeevende; op de kant der selviger graften eenige Dwars-weeren op werpende / om het voorder ingraeven haerder Beleggers dies te meer te bekommeren; wel weetende dat daer met graeven ofte bechtender handt uytgedreeven mosten werden: doende met kleyne stucken van haer Halvemaene / en een Rondeel ter rechterhandt geleegen veel quaets / dat veel haerder beleggers deede sneubelen.

Travers.

Den 5. Augusti. De Graef van Papenheym des Keysers Veldt-Overste van de Ertz-hertoginne tot het ontset genoodight / in aentocht zijnde; leyde de Graef van Styrum drye hondert mannen in het Stedeken Sittert: de Burgers siende dat met soo weynigh volck niet verseeckert waeren / doen haer klachten aen de Prins van Orangie, hem biddende dat volck daer uyt te lichten / ofte meerder macht te senden / om tegen Papenheyms aenkompste beschermt te konnen werden; alsoo hy reets met twaelf duysent mannen te voet en drye-duysent Paerden den Rhyn overgekoomen was; doende waer hy quam niet als plonderen en rooven. Papenheym op toeseggingh van belooninghe en hoop van groote eere / banght desen tocht der halver maendt July aen; eerst stercke besettinghe in Hamelen, Embeck, Warburgh, Volmarsen, Pader-born en andere aengeleegene-Weser-stroomsche Steeden gelaeten hebbende / hem den seventhiende nae den Rhyn begeevende / onderweegen de Stadt Dortmund een groote somme geldts / nevens ses stucken geschuts afknevelende / aen 't Stayn, en tot Keysers-weert gekoomen zijnde / bindt geleegenthepdt den Rhyn te passeeren / hem tusschen 't Dorp Grimlinghshausen

Papenheyms opteocht om Mastricht te ontsetten.

en

1632. en de Stadt Neuts neederslaende.

Daer leggende bekompt een eygen afgesondene van de Keur-vorsten Mentz en Ceulen, met versoeck dat hem op 't spoedighste by haer tot Ceulen sal gelieven te verhoegen; alsoo met hem ghewichtighe saecken te verhandelen hadden: op welck aen-melden hem met de Graef van Merode nevens veel treffelycke Oversten derwaerts begeeft; daer hy van des Keurvorsten Afgesanten (als selfs niet daer zynde) en de Regeerders der Stadt treffelycke ontfangen / en onthaelt wierdt. Onder 't welcke men voorgeeft hem veel vermetele woorden ontvallen te zyn; als onder anderen dat het voor hem (die de machtige Stadt Magdenburgh, daer Keyser Karel de vyfde 't hooft stiet / met soo weynigh volck ingenoomen hadt) een kleyne saeck wesen soude Mastricht te ontsetten; en 't Staeten leger van daer voorzen op te slaen. Der Keur-vorsten Afgesanten daeghs daer nae met den Generael Papenheym, en andere Oversten vergaedert zynde / om op desen tocht te beraedtslaegen; stelden sommige voor dat het niet moogelycke was Mastricht te ontsetten / en de Prins van Orangie van daer te doen vertrecken; en derhalven voorbaerlycker recht op Frackfort aen te gaen / doch Papenheym dreef eben hart tot het ontset; door te groote beloften daer toe aen de Ertz-hertoginne te seer verknocht / ofte uyt ydele hooghmoedt; meynende misschien daer een deel Hessische Boeren / ofte andere onervaeren krygh's-luyden te vinden: soo dat eyndelycke het ontset beslooten wierdt. Daer op voortreckende kompt eyndelycke met tachtentigh Vaenen Ruyters / en vierthien duysent mannen te voet dicht voorby Sittert heenen / neemende synen wegh langens Mullen en Susteren, tot aen het Veer van Masayck; in meeninge door de selvige Stadt te trecken / doch daer Staeten besettinge in leggende / hielt hem als noch Onpartydigh; synen wegh tusschen Urmont en Sittert over de Gratheyde nae Eslo, Geril, en des Prinsen van Orangie leger neemende.

Neuterael.

Onderwegen de Steden Neus sesthien duysent Rijckxdaelders; en Aecken ses-en-negentigh duysent ponden Broodt / vier-en-tachtentigh duysent ponden Vlees / Bier en andere Mont-kost afdwingende.

Den 6. Augusti.

Daer leggende syn eenighe synder Ruyteren besigh met een Kerck op te breecken en te plonderen; daerse van de Staeten Ruyters overloopen en twintigh gevangen worden; doch in 't leger gebracht zynde / worden de selvigen van de Prins van Orangie, sonder eenigh los-geldt nae haer Oversten weder te rugge gesonden; willende de eerste oorsaeck niet geven / van de Onpartydigheydt tusschen de Keyser en de Staeten te breecken. 1632. Neuteraliteyt.

Gedurende dese tocht; bereyde de Prins van Orangie hem tot tegenweer; voornaementlycke aen de Wyckse-syde; daer de bynten wallen verhooght en graften verdiept wierden; veel nieuwe Schanssen tusschen beyden leggende; doende den gantschen om-treck des legers (byf uuren gaens in 't ronde zynde) tot twee mael toe verstercken; soo datse met haer Borst-weeren negen-de-half voeten hoogh / en de graften nae advenant wyt en diep waeren; daer noch bynten graften om gegraeven wierden / die men verloozen graften noemden; nergens toe dienende / als om haer vyanden het aenkomen dies te moeyelycker te maecken. Soo dat van des Prinsen Leger-plaets / tot die van de Heere van Brederode twee Graften / yder van ses voeten wyt waeren; en aen de andere syde des Prinsen Leger-plaets / nae die van Graef Hendrik van Nassauw, en wederom van daer door de Weylanden tot op en over S^t. Pieters Bergh, om Pinsen vander Aas Leger-plaetse tot aen de Maese aen de Luycksse Schipbrugge (boven de Stadt leggende) een diergelycke Graft van twaelf voeten breet: Over de Maes lagh een sterkte daer twee Schiet-schansen in stonden; wiens stucken de voornoemde Brugh beschermde; nevens noch een groot Hoorn-werck tot bevrydinge van de daer leggende Scheepen: uyt de Graft van dese voornoemde sterckte begon wederom een verloozen Graft van acht voeten wyt; gaende voor by de Molen-schans / en der Vriesen Leger-plaetse / tot daer Graef Maurits geleegert lagh; welcke dan voorts Noort-waerts (ter selver breete) aen liep om het Kercxken en Kerck-hoofken van Ammy (gedenckwaerdig wegens den geweldigen aenval / by Papenheym aldaer bestaen / en mannelyke te rugge gehouden / als t' hans verhaelt sal werden) eyndigende in een waterachtighe Morass; aen welcker andere syde nae de Waeter-schans weder twee diergelycke verloozen

Quartier.

Gelegentheydt ende beschryvinge van 't Staeten leger.

Bateryen.

1632. Graften peder van ses voeten breet gegraeven waeren; loopende om de voornoemde Schants / Leger-plaetse van Graef Willem van Nassauw, seetker Wacht-plaetse / en Hoorn-werck voor / daer de Graef van Styrum lagh; tot in de Graft van de Schants leggende aen de Maes, voor Brederoos Brugh onder de Stadt; daer de aenkoomende Hollandtsche Scheepen onder beschut laegen: doende daer-enboven voor de Stadts-Poorten eenige Schiet-schansen op-werpen; als voor de Hooghter-Poorte een; voor de Wymeringer ofte Bruxelsche-Poorte twee / en St. Pieters een; als meede een op de Werth ofte 't Eylandeken in de Maes boven de Stadt / tegens over de Bleeckerye; om daer meede de Houte-jucken van de Brugh / (tusschen Mastricht en Wyck over de Maes leggende) te vernielen / en onbruyckbaer te maecken; alsoo men verstont dat die van Mastricht in Wyck de vlucht naemen / om haer voor de Granaten te beschyden.

Redoute. Bateryen.

In dese geleegenthey t toonden die van binnen haer hertigh / houdende goedt reglement / alsoo aen mondtkost niet behoeftigh waeren; gelijck wel aen 't Busse-krupt / daer 't schaers mede af-liep: de Burgers met haer geweer door de Stadt verdeelt leggende / naemen acht op den brandt; die door de inwerpende Granaten ontstaen mochte; ten dien eynde Ladders / Haecken en Leedere-emmers by haer hebbende: de Geestelijckheyt / mede ghewaepent / doch geen wacht doende; was belast het loot van de Kercken / en Huysen af te breecken / musquet koegels daer uyt te gieten / en de Soldaeten aen te brengen: aen de Wymeringer ofte Bruxelsche-Poort hadden se een Af-snydinge gemaeckt / daerse die met aengeleegene wercken mede van de Stad af-sneeden.

Reglement binnen Mastricht.

Den 6. Augusti.

Desen dagh ginghe de Prins van Orangie de Engelsche Loop-graeven besichtigen / daegheliyckx van sulckx syn werck maeckende; soo dat hem meer als 't de Officieren lief was / waeghden / en meenighen sorghlijcken schoot ontgingh: daer zynde verspiede een kleyn Dwars-weerken; van welcke de Staetsche de eene / en de beleegerde de andere syde in hadden; en van de Spaensche seer met 't werpen van handt-Granaeden gequelt wierden; des geboodt de Schotten / doen de wacht hebbende; 't selvige te bestormen; dat des nachts ten elf uuren in 't werck leyden / en de overhandt behielen; dertigh soo dooden als gequetsten daer voor krygende; doende 't selvige voorts slechten.

Travers.

1632.

Noch wiert als doen belastet alle de voeragie / die men in 't landt van Valckenburgh, en daer om her bekoomen konde / in 't leger te brengen; om dat Papenheym hem daer niet van soude laeten dienen en gebruycken.

Daegs daer aen bequam de Marckgraef de Greè (eenen Franschen Vrywillige) van de Prins verlof / van in 't Spaensche leger te moogen gaen; om de March-graef de Clanton, mitsgaeders de Baron de Vieu-Pont; daer dienende te moogen besoecken: die hem onder anderen seyden; al-hoe-wel de March-graef de Sancte Croce nu aen het ontset van Mastricht niet en twyffelde; dat echter hoopte / dat de Prins van Orangie te huys-waerts trecken-de / hem geen Veldt-slagh weygeren soude; zynde te dien eynde den Oversten Papenheym met het Keysers volck derwaerts ghekoomen; dat van de Overloopers bevestight wierdt; daer by voegende / dat men in 't Spaensche leger voor gaf / vermisse nu tusschen Hollandt en 't Staeten leger laegen; datse souden gedwongen zyn een Veltslagh te waegen / en niet een haerder het ontkoomen: Noch gaf men voor / Papenheym aldaer niet gekomen te zyn / om 't Staeten leger te beschaedigen; maer dat van de Keur-vorst van Ceulen derwaerts gesonden was / om syn tegenstrevilige Luyckenaers te straffen; die sulckx verstaende / alle syn gereetschap om een Brugh over Maes te slaen van Naemen koomende / aenhielden.

Volontairs.

Den 7. Augusti.

Spaens en Keyserschе hoogmoedt.

Die van de Stadt met haer Kruyterye aen de Wyckse-syde een uytval doende; wierden met verlies van ses mannen te rugge gedreeven.

Den 8. ditto.

Ook een Vrouw uyt de Stadt komende ghevangen / en geen Brieven by haer bevonden; doch nae veel dreygementen bekende een koegelken met een Briefken ingeswolgen te hebben; 't welck men haer met een stercke Losdranck / door den stoelganck deeden lossen / soo dat den Brief geleesen / den inhoudt daer van verborgen bleef.

Den 10. ditto.

Purgatie.

Een algemeyne Vast en Biddagh soo in 't leger / als door de gantsche Vereenighde Neederlanden zynde / wierdt de Colonel Harwood, de wacht in de Loop-graeven hebbende / en gaende

Den 11. ditto.

1632. Sappe. gaende des naemiddaghs om de Ingraevinge te besightigen / met een Slange doodt geschooten. Ock lieten die van de Stadt aldaer een verhoolen-
Myne. ondergraevinge springen / die weynigh schaede deed. Daeghs nae den
Den 12. Augusti. gehouden Biddagh / brack Papenheym met syn leeger op / de wegh voorby
Quartier. Graef Willems leeger-plaetse neemende; des verordonneerde de Prins van Orangie dat alle de wachten over Maes leggende om de Spaenschen het overkomen te beletten / als ock des Graef van Styrums Ruiterye haer binnen des
Circumvallatie. Omtreckr-verschansinge souden begeven / om haer wachten by Brederoos brugge te houden: met desen tocht geraeckten hy des nachts tot Geul, in
Papenheim komt voor Maestricht. des Staeten oude verlaetene Leegerplaetse; alwaer hy met hulp van de Marck-graef de Sancte Croce een Brugh over de Maese sloegh.

Als doen quam de Hertogh van Nieuburgh in 't Staeten leger aen; haer upt naem van de Keur-vorst van
Neuteraei. Ceulen (als Bisschop van Luyck) versoeckende / dat Wyk twee-spdig mochte gemaeckt werden: daer hy slecht beschept op bequam / en weder vertrocken is. Noch deden de Belegerden in de
Myne. Fransche Loop-graven een verhoolen-ondergraevinge / tot weynigh schaede in de lucht vliegen; en des nachts eenige Blinden aen brandt steecken.

Den 13. ditto. Een Soldaten Vrouw upt Mastricht voor desen met Brieven nae 't Spaensche leeger gaende gevangen synde; wierdt desen dag voor de tweede mael / op de selbige daedt betrapt; in 't leger by de Prins gebracht synde / konde men geen Brieven over haer vinden; doch nae strenge ondervraginge en
Onderschepte Brieven upt Maestricht. dreygemente van Galgh / bekende eyndelyche twee koopere Doos kens / daer Briefkens in waeren ingeslockt te hebben; synde den eene van de Baron de Lede, aen de Marck-graef de St. Croce, in Characteren geschreven; en de andere van de Regeerders der Stadt / aen haer ouden Stad-houder de la Moterie.

Des der Staten Medicyn-meester eenige Pillen bereyde; die hy haer des avondts ingevende / sulck een kracht deeden / dat de beyde Doos kens des morgens in haer Kamer-gangh lagen; die gerepnight en geopent synde / seyde men de Briefkens van inhout te wesen. Datse de Stadt niet langer houden konden, vermitse met aengraeven en Galderyen te seer benaut wierden. Gelyck des anderen daegs mede vierthien Vrouwen en vier Over-roers / upt de Stadt om voeder komende achterhaelt wierden. 1632.

Papenheyms Ruiters met de Staetsche schermutseerde / meynende de Schiltwachten in te dryven. Desgelyck doen de Belegerden des nachts veel lichten buyten haer Wallen hangen / om beter kennisse te krygen / hoe in haer graften met graeven benaut wierden.

Papenheym om 't Staeten leger swervende / en de Ruiters te mets tegens den anderen schermutseerende; gebeurden 't dat een haerder Luytenanten te Paerdt verwondt en gevangen wiert; om dese te besoecken quamder een Capucyner Munnick (onder de Graef van Vorstenbergh behoorende) upt Papenheyms leger tot hem: Seggende *Papenheyms* begeeren te wesen, dat hem *Wyck* in handen soude gestelt werden; of maeckte kleyne swaerigheydt de Stadt te ontsetten, hebbende volck by hem daer op vertroude, en die wonderlycke daeden verricht hadden, als aen *Magdenburgh*, en stercker wercken ghebleecken was. De Staetsche baeden dese Capucyn / Papenheym te willen aenraeden / haerder sterckte en dapperheydt een proeve te neemen; dat niet nae laten souden hem met de synen soo te onthaelen / dat hy 't gedachtigh blyven konde: die den selbige dagh van des Ceulschen Keurvorsts Volmacht gebolght wierdt; zijnde zijn aenbrengen niet als een ontschuldinge van Papenheyms kompste; doch kreegh hy de Staeten en Prins van Orangie weynigh gehoor.

Den 15. Augusti. Een Capucyner Munnick komt in 't Staeten leger.

Het Schotsche Regiment van Balfourd de wacht in de Loop-graben hebbende; komen eenigen upt de Stadt des morgens ten twee uuren in de graft / op de Ingraevinge aen de rechter-handt / zijnde aen den ingangh van de kleyne Galderye / byer gebende; twee ofte dry van de Werck-luyden quetsende; doch mosten haest met verlies van twee ofte dry van de haeren te rugge keeren. Daer nae schootense met een slange op de Ingraevinge; die / voorts dronken synde bestormende / en met verlies van elf mannen verlaeten moste / van de Staetsche een Sargiant met vier man in de loop blyvende.

Den 16. ditto. Sappe. Sappe.

Desen volgende nacht verklaerde hem Papenheym der Staeten bryandt te wesen; doende ten dien eynde vijf stucken geschuts op Graef Maurits leeger-plaetse los-branden. En hingen de Beleegerden tot dry verscheyde reysen lichten upt / die t' elckens weder uytblussende; dat de Staetsche

Papenheym verklaert hem der Staeten bryandt.

Quartier.

1632. tot een teecken naemen / datse de Stadt niet langer houden konden: ook quam daer een Corporael uyt de Stadt in 't leger over; seggende dat die van binnen den aenstaende dagh met macht van volck eenen geweldigen uytval meenden te doen.

Dat ook gebleecken is / want sy haer des nachts ten twaelf uuren in de Stadt begonden te roeren; des de Staetsche in haer leger op alles goede ordere stelden; edoch de beleegerden bleeven binnen / tot men de wacht afsloegh; en dat de Overste Veer, nevens de Graef van Oxfort ordere gaeven / dat die in de linie de wacht hadden nae haer Leeger-plaetse trecken souden; daerse naulyckx een uur in haer hutten te ruste geweest waeren / of hoorden des morgens ten seven uuren eenen gheweldigen allarm in de Engelsche Loop-graeven: die van de Stadt wel vier-hondert sterck over 't blacke veldt komende / deeden eenen harden aenbal op de aengraevinge en wacht-plaetse (zynde een seer mistige morgenstont / soo dat haer de Schiltwacht soo haest niet konde ontdecken / en allarm maecken / als 't wel behoorde) doende de Staetse met veroveringe van twee Wacht-plaetsen haer posten verlaeten / en vielen met geweldt op des Colonels wacht-plaetse; waer de Sargeant Major Williamson 't gebiedt hadt over Morgans eygen / nevens eenighe andere Vaendelen volckx; waer handt aen handt pieck tegens pieck hart om de overwinninge gevochten wierdt / doende de Staetsche de beste tegenstant dat konden; doch door het geweldigh schieten met de stucken en musquetten van de Stadts-wallen sneuvelden der haerder veel. Williamson haer ghebieder met syn Vyandt handt tegens handt te werck zynde / ontfinck dry doodelycke wonden / en daer boven noch een schoot / soo dat hy / door 't ontloopen des bloets slauw zynde / by haer van boven neder getrocken / en in de Stadt gevangen gebracht wierdt / alwaer korts daer nae gestorven is. Veers twede Vaendel (dat eerst van de wacht gekoomen was) nevens eenige anderen wierden belast de haeren te hulpe te trecken / die soo veel volckx aenbrochten / als doenlyck was: zynde om haer te spoedigen / ende te eerder by 't werck te wesen / met noch een Schotsche Compagnie over 't blacke veldt nae de uytterste aengraevinge toe-geloopen; haer sulckx niet ontsiende / of schoon eenige geschooten wierden. De Stadt-houder van de Stadts-wallen dese onversaeghtheyt bemerckende / en vreesende dat de synen de wegh onderschept en van hem afgesneeden mochten werden / gebootse af te trecken; doch eer sulckx gevoeghlyck konde geschieden / vielender eenige Staetsche Bevelhebberen (vers aen gekomen) met twaelf musquettiers / weder op de veroverde Colonels Wacht-plaets aen / so lustigh vyer gevende dat de Spaensschen die verlaeten mosten; hebbende eerst der Staetsche ghesneuvelde Soldaeten geplundert en uyt-getrocken; nae 't welcken de andere veroverde posten ook ruymden / tegens de Stadt eenige gemaeckte wercken geslecht zynde / veel musquet mandekens om-verre ruckende / soo dat de beleggers tegens de selvige seer open waeren; des Veer, Oxfort en andere Bevelhebberen ordere gaeven / de geslechte werken te hermaken / stuyten / en in haer oude stant te brengen; daer men tot des middaghs ten twaelf uuren meede besigh waeren; en de Graef van Oxfort, hem te bloot gevende / met een koegel door 't hooft geschooten wierdt; dat hy (tot leetwesen der syner) bestorf.

Den 17. Augusti.

Quartier.

Aprosien.

Corpus-de-guarde.

Corps-de-guarde.

Corps-de-guarde.

Die van de Stadt doen eenen geweldigen uytval.

Aprossie.

Dit gebeurt was soo haest niet gedaen / ofte men hoorde een ander allarm geschrap in de Leger-plaetse van Graef Maurits op-gaen; want terwylen Veer nevens eenige andere Bevelhebberen inde loopgraeven 't middagh-mael hielden / hoorde men dat Papenheym van den Berg / daer hy geleegert was / 10 ofte 12 stucken geschuts liet afbranden; soo dat hy scheen eenigh heymelyck verstant met die van de Stadt te hebben / om op eenen tydt haeren aenbal te doen / soo de rechte stundt daer niet in gefaelt was. Om sulckx in 't werck te stellen / had de March-graef de Sancte Croce, Papenheym des nachts te vooren met dry Regimenten Italianen en eenige syner beste stucken geschuts versterckt; met de welcken hy op de Staetsche wercken geweldigh liet vier geeven; komende met ses ofte seven duysent mannen te voet en te paerdt in volle slagh-ordere de Bergh aftrecken / met hem voerende twee veldt-stucken / die hy een musquetschoot van de Beleggers haer wercken ontrent het kleyn Kerckhofken van Ammy (daer 't niet recht oversterckt was) deede planten / en sterck schieten /

1632.

Corps-de-guarde.

Quartier.

Papenheyms geweldigen aenbal op het Staeten leger gestut.

1632. ten / zijnde een plaets (tot syner voordeel) met haegen en ruychte bewossen. Desen aenval geschiede eben als 't volck haer middagh-mael was houdende / en dat op 't voornoemde Kerckhofken; hebbende de Italianen de voortocht / die tot op de borstweeren geraeckten; soo datse met de Staetschen handt tegens handt streden; doende dry ofte vier geweldige aenvallen / op hoope van door de wercken te geraecken; doch wierden soo ontfangen / dat haer de koop niet te bedancken hadden / en met meenighten van booven neder doodt geschooten inde graft tuymelden; die geen koegel gebeuren mochten / hielp men met musquet-kolven en steenen aen haer eyndt: Doende de stucken van de Schiet-schansen en musquettiers ook geen kleyne schaede onder haer slag-order in 't veldt staende / daer heele straeten door maeckende. Papenheym (hoe-wel hy syn volck / als Spinola voor Bergen-op-den-Zoom, met de Ruyterij was aendrybende) siende dat syn Italianen / hoe dapper sy ook aenvielen / niet door-breecken konden / en dat alles om 't volck te spillen te doen was / geboodt af te trecken.

Bateryen.

De Prins van Orangie hem naer de maeltydt een weynigh tot rust begeeven hebbende / en desen allarm horende / haest sigh te paerde (verscheyde Vaendelen voetvolck nevens twee halve Cartouwen met hem neemende) naer Graef Maurits Leger-plaetse; het voetvolck langens des leegers Omtrex-beschansinge / en dertigh Vaenen Ruyters daer achter in slagh-orden stellende; soo dat ingeval Papenheym door gebroocken waer / alle de synen in de loop gebleeven souden hebben: duurende dit gevecht van den middag tot des avondts tusschen acht en negen uuren / eer te degen aftrecken konden; dat Papenheym dies te swaerder viel / en noch meenigh mans leeven koste / om dat syn twee meede-gebraghte veldt-stucken / dooden en gequetsten / niet achter laeten wilde.

Quartier.

Circumvallatie.

Nae 't voorgeeven van een syner Bevelhebberen / die tot Luyck zijnde / om hem van syn athier bekomen wonde te doen heelen / hiel men voor seecker / dat Papenheym in dit gevecht tusschen de vierthien en vyfthien hondert mannen verloren heeft: en seyden de Boeren (des anderen daeghs in 't leeger komende) datter des nachts vieren-twintigh waegens doende geweest waeren / met de gebleevene en gequetsten wegh te haelen; behalven noch hondert veertigh dooden die men by 't voornoemde Kerckhofken naeckt uytgeschut vonden leggen / en by de beleggers in haer wercken begraeven wierden. Papenheym in dier voegen te gast geweest zijnde / schickte de Marck-graef de Sancte Croce syn dry Italiaensche Regimenten dapper afgesmeert weder te rugge; hem en de Spaenschen te last leggende / dat sy d'oorsaeck syner onheyl waren / om dat ter selver tydt aen haer syde niet meede sochten door te breecken / en het ontset soo veel te lichter te maecken. Als Sancte Croce de tydinge bequam / dat Papenheym soo aengeloopen had / seyde hy tegens 't geselschap / daer hy meede sat en speelde. Ick docht wel dat hy met geen Moffen te doen had: Speelt voort.

1632. Den 18. Augusti.

Die van de Stadt poogden doen op de Engelschen weder uyt te vallen; dan daer was op haer soo gekoockt / dat haest de hielen sien lieten.

Nae dit gewoel boert men voort de Beleegerden meer en meer te benauwen / en wierdt desen dagh de verhoolen-ondergravinge uyt de groote Galdery onder de bodem van de Graft soo wydt inde Stadts-wallen gebragt / dat men verhoopten die verre genoch te wesen: des beval de Prins van Orangie de Wiskunst-leger-meeter Niels, een overslagh te maecken / hoe wydt met graeven inde Stadts-muuren gekoomen waeren; en wierdt dien avondt bevonden de buytenste kant des Stadts-muur vyf voeten gepasseert te wesen; soo dat raedtsaem geoordeelt wierdt noch een Roede verder te graven / om het krupt syn behoorlycke kracht beter te laeten uytwercken / ongeacht sy die van binnen tegens haer hoorden aengraeven / alsoo geloofden dat haere verhoolen-ondergravinge wegens de overgroote diepte bes waerlyck binden souden; als synde wel veertigh voeten laeger als de Stadts bodem: Doch die van de Stadt door een overlooper gewaerschouwt zijnde dat dese verhoolen-ondergravinge soo bedenkelycke aenquam / hebben met vier gesoncken tegengravingen daer soo lange tegens gearbeydt en gesogt / tot die des anderen daeghs eyndelycke vonden / en een openinge had / daer door men lucht uyt de Stadt bequam / en een van de Stadts-gravers met een Pistool doodt geschooten wierdt: en dat even ter selviger tydt als de Beleggers de haeren op haer lengte hadden.

Den 19. Augusti.

Myne.

Ingenieur.

Myne.

Den 20. Augusti. Contra-mynen.

1632. Soo haest die van buyten dese ontdeckinge vernaemen / stelden daer voorts twee Adelborsten met geladen Pistoolen op de wacht. De Prins van Orangie sulckx verwittight zynde; beval de Myne. verhoolen-ondergravinge met een afspydinge te verseeckeren; doende vierthien voeten achterwaerts een schuttingh van dicke plancken / met schietgaeten daer in / oprechten / en achter de selvige de Kamer graeven om het kruyt in te stellen. Des naemiddags belaste de Prins van Orangie, dat den Oversten Veer, nevens andere Bevelhebberen haer inde loopgraeven verboegen souden; daerse in des Colonels Corps-de-guarde. wacht-plaetse / met geslooten deure kryghs-raedt hielden; om op het Bresse. bestormen van de Openinge (als die gemaeckt soude zyn) ordere te stellen. Dat verricht zynde / trecken die daer toe verordonneerde Vaendelen inde loopgraven / die men nevens de Galderyen op verscheyde plaetse tot de gront des grafts geopent hadden / om den storm te beter aen te brengen. De Myne vierthien voeten te rugge gestopt zynde / wierdender dry Kamers gemaeckt / om achthien tonnen kruyt in te stellen; doch soo veel de Staetsche achterwaerts weecken / soo ras werckten die beleegerden voorwaerts om de Myne lucht te geeven.

Bresse. Om de toekomende Openinge te bestormen / was dese naervolgende ordere beraempt; als dat den Luytenant Carel Ketleby nevens de Vaendrigh Munninghs en vyftigh soo Musquetten als Spiesen een aenval doen souden / om de Openinge te besigtigen; die een- Ingenieurs. nige Wis-kunst-leeger-meeters met vier-en-seventigh werckluyden volgen souden / om te versoecken of haer in Bresse. de Openinge begraeven konden; daer dan Capitein Manley met hondert Musquettiers en Spiesen op aen vallen soude; en van Hopman Cave met gelycke getal onderstut werden; welcke ordere de Luytenant Colonel Holles, met noch twee Hoplupden / nevens twee-hondert mannen en eenige Vrywilligen / als Mylord Kraven en anderen beslupten soude. Doch eer men de Myne aenstack / om de Openinge te bekomen / hadden de beleegerden daer reets negen tonnen kruyt uytgehaelt / en dat door onvoorsightigheyt van seecker persoon / die belast was een tou inde handt bast te houden / dat om alle de tonnen kruyt gebonden was / om als hy 't selvige voelden beweegen / sulckx de wacht te verwit- 1632. tigen; dan de Myne eerder vaerdigh zynde / als men die aensteecken soude / dacht hy het noch geen noot te doen / om op het tou gestaedigh te letten; soo dat de waerschouwinge te laet quam / dat die van de Stadt inde Myne waeren: De Staetsche steecken een Myne aen ende bestormen de Bresse. de andere negen tonnen des avondts tusschen acht en negen uuren aengesteecken zynde / hebbende te veel lucht en te groote swaerte om op te werpen / maeckten de Openinge soo groot niet / als wel verhoopt was / soo dat de muuren maer vier Roeden breet inde Stadts-graft vielen: dies niet-te-min brochten de beleggers den storm aen / doende haer best om over de needergeballen steenen op de Wal inde Openinge te komen / dapper op die van binnen vier geevende; die van alle kanten toeloopende / haer Openinge sochten te beschermen / van de Rondeelen / Halve-maen en andere plaetse op de strecckende strijckende / hevig met groot en kleyn geschut schietende; ten beyde syde deser Openinge groote lichten over haer muuren hangende / om de Bestormers te beter te ontdecken / niet vergeetende haer met hant-granaten / brandende pick-kransen en andere schaedelycke vier-wercken te onthaelen; die van alle Schiet-schansen de Bateryen. Beleegerden ook niet schuldigh bleeven. Geduurende dit hevigh gevecht / liepen de Hoplupden Dudley en Sandal nevens de Vaendrager Garret met eenige Bevelhebberen en Soldaten langens des vyandts Bedeckten wegh nae de Bruysselsche-poort; daerse de Halve-maen (daer voor leggende) overvielen; alle die de wacht hadden de strot af-snydende / de reste met de kolven haerder Roers / aen kant helpende; die inde Poort de wacht hebbende / sulckx gewaer wordende / slooten deselvige toe; haer meede-maggers 't geweldt haerder vyanden beveelende: ook hadden de Staetschen inde Franschе loop-graeven / veel reegen loos-kruyt gelept / diese geduurende dit gevecht aen staecken en scheenen Mynen te weesen / dat die van Mastricht niet als te meer deede verschricken.

Dese storm duyrde wel een half uure / en was voor de Staetsche seer moeylyck wegens de groote hooghte; ghenoodtsaeckt zynde over de steenen en doode lichaemen op te klimmen / zynde de wal van de bodem des Grafts wel tachtentigh voeten hoogh / daerse echter tot vier maelen geweldigh op aenvie-

1632. aenvielen; dan de Prins van Orangie, nevens Veer en andere Oversten op de Bateryen. Schiet-schansen staende om dit werck aen te sien (daer geen kleyne menichte van koegels haer over 't hooft vloogen) bemerckende dat dit langh stormen wegens de ongelegenthevdt veel volcks kosten/ en echter tot de overwinninge swaerlijck geraecken souden/ gevoodt de synen te wijcken/ en in haer wercken af trecken/ veel volcks ten beyde syde gebleeven zijnde.

De beleegerden (de Stadt overgegaen zijnde) bekenden naemaels; dat indien die van buyten haer Myne een half uur vroeger hadden laeten springen; datse niet alleen haer Stadthouder de Baron van Lede, maer ock eenige van de Wet/ (daer boven zijnde/ om ordere tot tegen-weer te stellen) in de lucht gesmeeten soude hebben.

Onder 't stormen hoorde men in de Stadt een jammerlijck geschrey van Mannen/ Vrouwen en Kinderen/ (haeren allarm-klock gestaedigh aen boort gaende) vreesende overvallen en alle doodt geslaegen te worden (als Anno 1579. ten tyde des Princen van Parma gheschiet was) des seer om genaede riepen; daer wepnigh gehoor toe was/ vermits haer alles tot buyt belooft was/ soo sy de Stadt stormender hant beroberen konden.

Voor desen aenval was het volck belast/ soose de Openinge om te bestormen Bresse. niet bequaem vonden; datse sulcks de Prins souden verwittigen/ en te rugge wijcken; dan den yver der Soldaeten was soo groot/ dat sulcks versuymt wierdt; dat die van binnen soo kleynhertigh maeckte/ dat den tweeden storm niet verwachten dorsten.

Den 21 Augusti. Des morgens wasser stilstant van waepenen om der dooden lichaemen ter beyder syden af te haelen/ en te begraeven; nae 't welck de Staetschen het schieten weder aenvingen: dat die van binnen tot overgeeven deede beslupten/ niet derbende meerder geweldt verwachten; versoeckende dat een ofte twee van de haeren dies aengaende met de Prins van Orangie spreken mochten; dat haer toegestaen/ en dit naebolgende verdragh getroffen is.

Accoort met de Stadt Maestricht. 1. Dat alle vyantschappen, en ongelycken, soo wel door Geestelycken als Wereltlycken, ten weder syde, soo in als voor de beleegeringe den anderen aengedaen, vergeeven en vergeeten sullen blyven.

2. Dat binnen *Maestricht* voortaen opentlyck en vredelycke de Gesuyverde Godtsdienst, gelyck in alle de Vereenigde Provincien geschiet, geleert sal werden, en dat inde Kercken van *St. Jacob* en *Hilarius*, soo die daer bequaem toe zyn, soo niet dat men daer twee anderen toe verkiesen sullen. 1632.

3. Dat de Heer Hoogh-Proost van *St. Servaes*, en alle Geestelycke Kercklycke persoonen en Religieusen, als de Proost van onser *L. Vrouwe*, beyde de Deeckens en Capittelen met haere Dienaeren, de vier Pastooren, het Collegie der Societeyt, voorts alle Kloosters en persoonen, van wat staet waerdigheyt ofte bedieninge sy oock zyn moogen, egeen uyt-gesondert sullen blyven en gehanthaeft werden, in haere goederen, waerdigheeden, bedieningen, inkomen, vryigheeden, en gebruycken, niets uytgesondert, dat soo wel binnen als buyten de Stadt, soo als sy die voor desen gehadt en gebruyckt hebben, sonder by iemandt daer in belet ofte verhindert te werden.

4. Dien volgens sal binnen *Maestricht* blyven de openbaere oeffeninge van de Roomsche Catholycke Godtsdienst, soo in Kercken als in Kloosters, gelyck als tot noch toe in 't gebruyck is geweest, en dat sonder eenige verhinderinge.

5. Alle Persoonen, Huysgesinnen en goederen, oock voordeelen en vryheeden soo te waeter als te lande van de Burgeren en Inwoonderen, als mede van de Ambachten, Gast-huysen, Armen-taefelen, den grooten H. Geest en diergelycke gestichten, soo binnen de Stadt als 't gebiedt geleegen, sullen vry en onverhindert blyven.

6. De Heeren Staeten der Vereenighde Neederlanden sullen binnen de voorsz. Stadt en 't gebiedt van dien niet anders moogen aenvaerden, als 't geene de Koninck van *Spanjen* als Hertogh van *Brabandt* is toekomende, en dat volgens de bescheyden daer van zynde, die vertoont en naer ouder gewoonte inde Stadt bewaert sullen werden, en de laetste geslootene Reeckeninge overgeleevert werden; mits aen den Bisschop (als Prins van *Luyck*) blyvende de gemeyne Jurisdictie, en alle syne gerechtigheeden, als voor desen.

7. Dat gemelde Heeren Staeten, nevens de Bisschop als Prince van *Luyck*, *Maestricht* gesaemender handt als eenen Staet en Provincie op haer selve, van de andere Staeten en Provincien afgescheyden, sullen regeeren, gelyck die voor desen by de Bisschop en Koninck van *Spanjen* soo in Rechts-pleeging, als Stadts regeeringe bestiert hebben.

8. Belangende het verkundigen van geboo-

1632. booden en Ordonantien, mitsgaeders den loop en toelaetinge der Gelden, sal gelaeten werden by 't gebruyck soo die was als de Koninck van *Spanjen* de Stadt beseeten heeft.

9. De Officiers eenige Dienste van de Prince van *Luyck* hebbende, sullen de selvige sonder eenige swaerigheyt, ofte anderen Eedt te doen behouden.

10. Alle Burgeren en Geestelycke persoonen sal vergunt werden met haer Huysgesinnen en goederen buyten de Stadt te moogen vertrecken, oock hun Erven en andere goederen te moogen verkoopen ten allen tyden als 't haer geraeden sal duncken, sonder dies aengaende eenighsints belast te werden.

11. De Heeren Staeten vergunnen alle Inwoonderen der voorsz. Stadt, den tydt van twee achter een volgende jaeren te moogen verkeeren in alle Steeden de Koninck van *Spanjen* onderdaenigh zynde, om haer saecken aldaer te verrichten; mits alvooren haer aengevende aen de Stadt-houder van *Mastricht*, dat niet sullen doen streckende tot naedeel en ondienste der Vereenighde Neederlanden.

12. Dat geen nieuwe Belastingen over de Stadt en Inwoonderen van dien sal gestelt en ingevoert werden, dan met 't bewilligen en toestaen soo van de Heere Staeten der Vereenighde Neederlanden, als de Prince van *Luyck*.

13. Dat de Stadt en Regeerders van dien met geen onkosten over 't maecken van eenige nieuwe sterckten, sullen beswaert werden, maer gehouden zyn op Stadtskosten haer Poorten, Muuren en Vesten te onderhouden.

14. Dat de Besettinge te voedt en te paerdt die inde Stadt leggen sal, mitsgaeders alle waegens en gevolgh van dien, geherberght sullen werden, als ten tyde des Koninckx van *Spanjen*, ofte in sulcker voegen als naer geleegentheyt van saecken met de Sradts Regeerders verdraegen sal zyn.

15. Alle Stadts en andere gemeyne Rekeningen, hier vooren gedaen en geslooten, sullen sonder eenige naesicht in waerden blyven.

16. Alle schulden die voor en inde beleegeringe op Stadts-naem gemaeckt zyn, sullen uyt haer inkoomende middelen betaelt werden: Doch de schulden gemaeckt ten behoeve en op de naem van den Koninck, sullen betaelt werden uyt de inkompsten voor desen verscheenen inden Vroon-hove ofte landen van *Over-maese*.

Gedaen in 't leeger voor Mastricht den 22 Augusti. 1632 &c.

Van gelycken wierdt met de Stadthouder de Baron de Lede, en de Besettinge in 't besonder gehandelt: dat met haer geweer en ses stucken gheschuts / onbekommert uyt trecken souden. 1632.

Alles in dier voegen verdraegen zynde; trock de Spaensche besettinge negen-en-twintigh Vaendelen te voet / nevens een van dertigh mannen te Paerdt; te saemen vierthien hondert sterck / met negen stucken Geschuts de Stadt uyt; haeren wegh nae 't leger van de Marck-graef Sancte Croce neemende / daer noch dien abondt aenquaemen; haer plungie en gequetsten op hondert waegens met voerende; of wel de Prins van Orangie haer boven 't gemaeckt verdragh / noch twee stucken vergunt hadt: soo naemen sy der echter dry meede; sulcks bemerckt zynde / wierdt het derde haer afhandigh gemaeckt en weder binnen de Stadt gevoert. In 't uyt-trecken waeren veel Soldaeten (van haer vrienden afschept neemende) droncken / soo dat haer Roers en musquetten afschooten; onder welcke 't gebeurde / dat eener syn Vyer-roer met scherp geladen hebbende / een der Staeten Ruyters soonen doode / des daer over gevangen en voorts gerecht wierdt. Den 23 Augusti. De Spaensche trecken uyt Mastricht

Fig. No. 14.

Af-beeldinge van 't veroveren der machtige Stadt *Mastricht*.

DE Prins van Orangie hem met het Staten leger voor de stercke Stadt Mastricht begeeven hebbende; wasser in 't Hof tot Brussel Onder de Grooten geen kleyne misnoeginge; de Neederlantsche Heeren aldaer / als Graef Hendrick van den Berg, de Graef van Warfuse en anderen / de hoogmoedige Spaensche regeeringe sat; en haer langh met verdriet gedult hebbende / siende dat den Oorlogh niet dan sleepende soghten te houden; wilden haer niet langer onderdrucken laeten / soeckende alle moogelycke middelen om de Neederlanden van de Spaensche Tyrannye ganscheliycke te verlossen; des begaeven haer in de Stadt Luyck. Daer den Graef van den Berg eenige geschriften in druck liet uyt gaen / houdende aen de Ertz-Hertoginne Infante, en Prelaeten / Edelen en Steeden der Spaensche Nederlanden: oock meede een volkomen beantwoordinge / die wy met haer

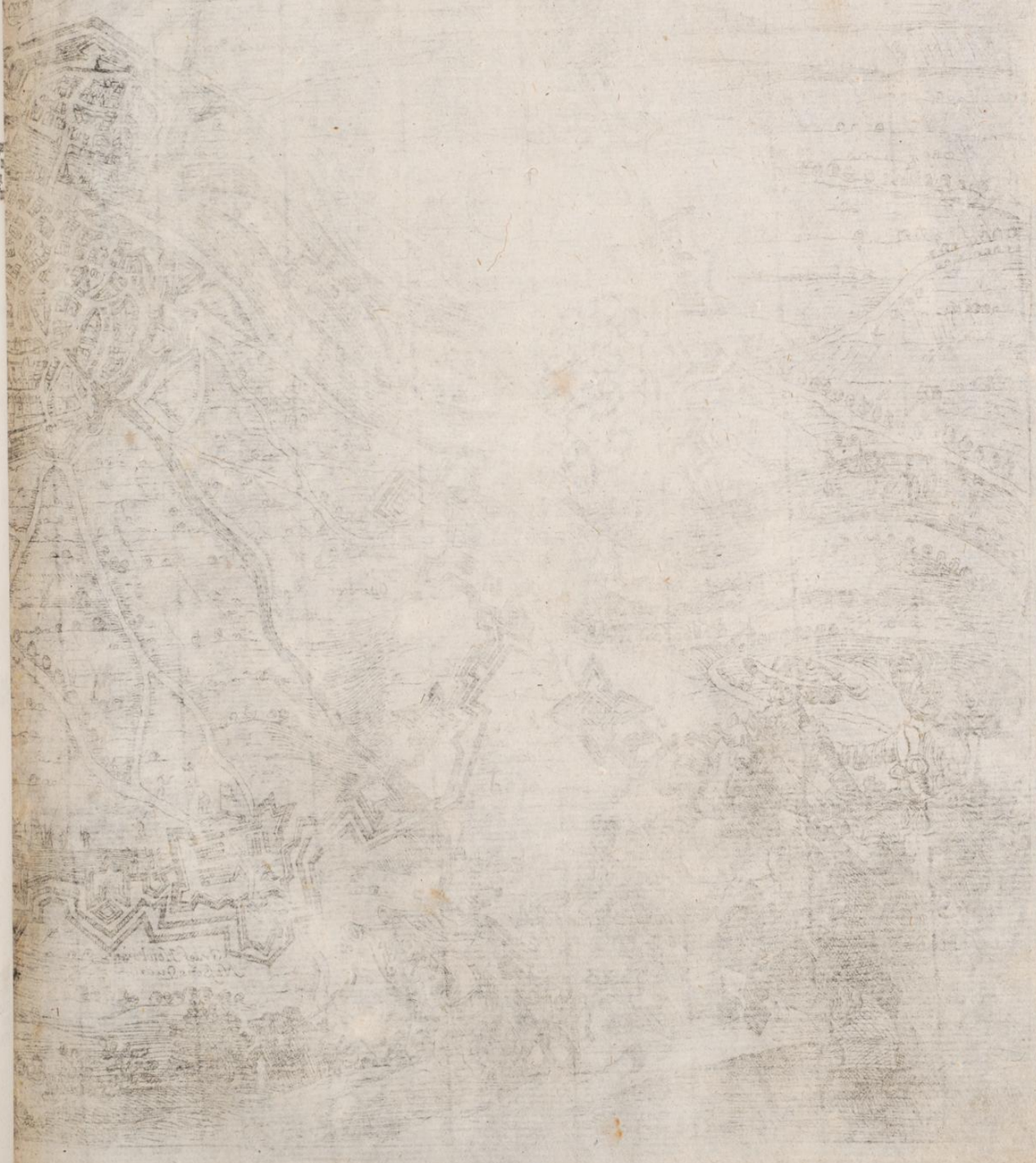

BELEGERINGE ENDE
OVERWINNINGE DER
STERCKE STADT
16 MASTRICHT 32.
Schale van 500 Rynlantse Roeden
Hoogbruggen Poort
Bouen Schip brugge
Gouverneurs Lust huys
Pinsons Quartier
Schans nae Luyck
Graef Hend van Naßous Quart.

BELEGERINGE ENDE OVERWINNINGE DER STERCKE STADT 16 MASTRICHT 32.

Schale van 900 Rynlantse Roeden

Graef Maurits Quartier

Graef van Stirum Quartier

Heer van Broderode Quartier

Pyrus Quartier

Schans nae Luyck

Graef Hendrick Nassouwer Quart.

Syn Hoghcyts Quartier

Schans nae Tongeren

Fig 14 fol 136

Fig 14 fol 136

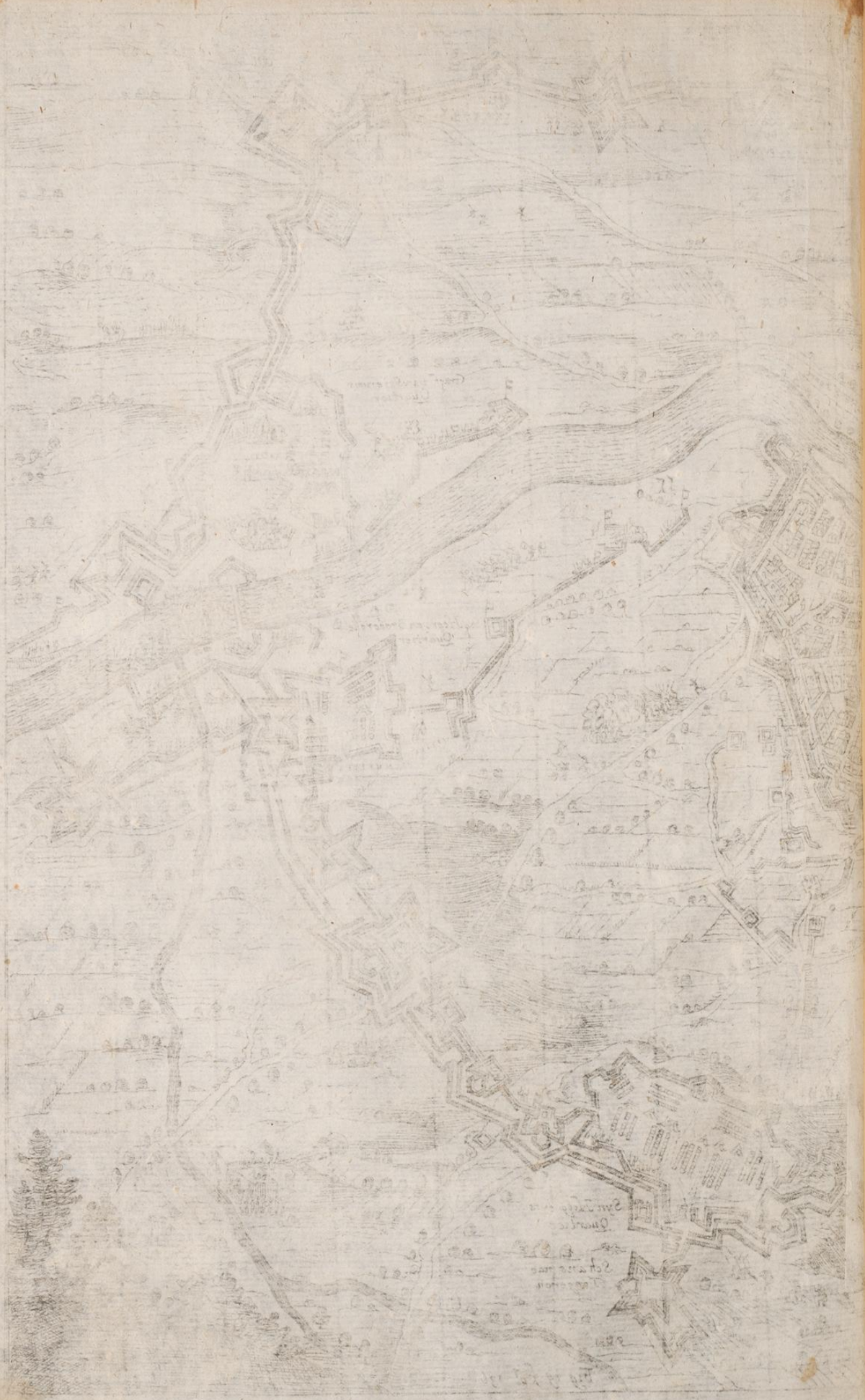

1632. haer tegenschriften / indaeginge en Vonnisse hier den weetgierigen leeser verhoopen meede te deelen.

Reeden / beschuldingh / antwoordt / indaeging en Vonnis tegen Graefhendrick van den Berg.

Doorluchtighste Princesse ;

ICk en kan niet laeten met alle mogelycke onderdaenigheeden, my voor uwe Hoogheydt te beklaegen, over het quaet tractement dat men my doet, van my te hebben laeten verlieſen myn Gouvernement door gebreck van Volck, ende dat men nu mede soude willen nemen myn eere, indien men konde; alles sonder aen te sien myne getrouwe dienſten, den tydt van veertigh Jaeren gedaen, ende van alle die van mynen Huyse, hebbende ses Broederen in 's Koninghs dienste verlooren; als oock over 't quaedt Gouvernement, 't welck in het Landt is den onderganck van het selve, ende van de Roomsche Catholycke Apostolycke Religie, door den voortganck van des Vyandts waepenen, van de kleynachtinghe daer in men de Noblesse houdt, ende die van den Lande, dat de Spanjaerden alleen regeeren, ofte gouverneeren willen, ende hun verrycken, gelyk sy doen, tot laste van den arme Volcke, met een soo imperieusen oft hoogen Dominatie over den Edeldom ende Gemeynte, datse die alreede onder voet gebracht hebben, datse den Oorlogh in 't Nederlandt oneyndtlyck maecken, oft onsterffelyck continueren, datse oorsaecke zyn, dat de Treves niet en zy gemaeckt ofte getroffen geweest, gelyck uwe Doorluchtighste Hoogheydt wete, ende datse altydt de eerste plaets hebben willen, tot groote verachtinge van andere Natien. Ick wete dat uwe Hoogheyt de saecke wel gaerne saege beter gaen, ende dat het meer als tydt is, dat de Staten moogen eenen anderen voet nemen, onder het gebiedt oft Gouvernement van uwe Hoogheydt, tot de uytsluytinge van de Spanjaerden. Ende alsoo het twee jaeren gheleden zyn, dat uwe Doorluchtighste Hoogheyt my de Commissie heeft doen geven van Generael *du Camp*, ofte Generael Veldt-Heer, ende siende dat de Landen verlooren gingen, heb ick resolutie ghenoomen, om nu de voorsz. charge te bedienen, tot den dienst, groot soulagement of verlichtinge van het Landt, mitsgaders de conservatien desselfs Privilegien, ende van de Roomsche Catholycke Apostolycke Religie. Ende om soo veel meer te bethoonen de affectie, die ick tot 's Landts besten ben dragende, ick ben gheresolveert alle myne middelen te employeren, om die te helpen herstellen tot syne voorige heerlyckheyt ende geruſtheydt, ende die te doen genieten een goede ende verseeckerde Vrede, op dat uwe Doorl. Hoogheyt mooge geruſtelycker regeeren, en tot contentement van het gantsche Landt, het welcke nu gegouverneert wert door particuliere interesten, die oorsaecke zyn van den onderganck des selfs, ende van de afflictie oft beswaernisse van 't Volck: Ende my dunkt dat ick geenen treffelycker dienst uwe Doorlucht. Hoogheyt doen kan, ende tot de conservatie van het voorsz. Landt. Tot dien eynde heb ick my geretireert oft vertrocken nae 't Landt van *Luyck*, alwaer ick verwachten sal het geluck, 't welck onsen Godt sal believen my te geven, tot de bevorderinge van myne, soo gerechtige ende noodige, ofte nutte voornemingen. Hier mede sal ick Godt bidden uwe Doorl. Hoogheydt te conserveeren in een langh ende gelucksaeligh leven, gelyck de gantsche Christenheyt sulckx wel van noode heeft, ende ick in 't particulier blyve altydt. *S. R.*

Uwe Doorl. Hoogheyt, onderdaenighsten ende gehoorsaemsten, Onderdaen ende trouwen Dienaer.

Henry Grave van den Bergh.

Te Luyck de 18. Juny 1632.

1632.

Den anderen aen de Prelaeten / Noblesse ofte Adel / ende Steeden vande Provintien der Nederlanden. Lupt als volght.

NAdemael ick wete, dat alle de werelt seer verscheydentlyck spreecken sal, van het verlies van myn Gouvernement, ende my sullen willen voor al blameren: Soo heb ick u l. wel willen seggen, dat men tegens myn danck geordonneert heeft, om het volck wegh te neemen, 't welck my noodigh was tot conservatie van het selve, niet tegenstaende soo heb ick advys gesonden, dat des vyandts Rendevous soude zyn te *Moock*, nae by myn Gouvernement, 't welck my seer verdroten heeft, daer van ick een groot misnoegen gehadt hebbe, ende om het quaedt tractement dat ick ontfangen hebbe, ende noch ontfange, voor de goede dienſten die ick den Koninck gedaen heb den tydt van 40 jaeren, als u l. bekent is, ende inden selven dienst verlooren hebbe ses Broeders. Ende alsoo ick eene natuurlycke affectie draghe tot des Landts beste, soo is my een sonderlingh verdriet te sien, dat de saecken soo qualyck gaen, 't welck my heeft aen u l. doen senden dese ghedruckte schriften, waer door ghy sien sult de resolutie die ick ghe-

1632. nomen hebbe, tot verlichtinge ende welstandt van het Landt, ende van ons in 't gemeyn; onder hoope dat U L. het niet alleen aengenaem sal zyn, maer het oock geerne daer toe brengen sullen, dat wy mogen verkrygen eenen goeden ende geruysten Pays in dese Landen. Hebbende oock noodigh gevonden U L. te seggen, dat myne disgratie is gekomen van het misnoegen, 't welck den Marquiz de *Leganes*, welckers credit U L. bekendt is, van my gehadt heeft, ende de ondienſten die hy my in *Spanjen* gedaen heeft, om twee principaele redenen: d'Eerste, om dat ick verhindert hebbe, dat de Stadt van *Brussel* niet en is geplondert en uytgerooft geworden, doen 't Leger daer voor lagh, om de swaerigheydt die de Borgerye maeckten, om te geven 't geene hun af-ge-eyscht werde, jae was soo gepassioneert, dat hy syne pluymagie van synen Hoet trock in myn presentie, en van meer andere, in plaetse dat den Marquiz *Spinola* my sulckx grooten danck wiste, dat ick by den Borgeren soo veel te wege brachte, datse de Poorten openden om niet tot d'extremiteyten te komen. De tweede reden was, dat de voorsz. Marquiz de *Leganus* gereprocheert heeft, met een heftige groote colere, in de tegenwoordigheyt van den voorsz. *Spinola* zal. dat ick wel eer d'Avantguarde gegeven hadde den Italiaenen, die hy seyde, niemanden toe te komen als den Spanjaerden, volgens d'ordre van den Koningh.

Voorts mercke ick wel, dat de Spanjaerden my doodtlyck quaedt willen, hebbende door myn Schilderye doen schieten, die te *Brussel* in de straet, den Steenwegh genaemt, aen de Steen-poort is. Oock en hebben sy my niet willen den Brief, die my den Koningh geschreven hadde, senden, om de charge of plaetse die hy my presenteerde in *Spanjen*, en wilden even-wel weten, myne verklaeringe op myne reyse nae *Spanjen*, eer my den brief gelevert werde: Die discontentementen, soo wel gefondeert, en andere die my gegeven zyn, op verscheyde occasien, die hier te langh te verhaelen waeren, waer van de Werelt ook wel soude verwondert zyn, hoe ick die heb konnen vedraegen, ende het quaede tractement, 't welck ghy-luyden oock soo veel Jaeren geleden hebt, ende noch jaerlycks lydet, siende het arme Volck alsoo verderven ende onder voet getreden, ende de Soldaeten niet betaeldt, doet my hopen, dat ghy-luyden gaerne tot dit myn voorneemen sult contribueren, ende dat ghy U L. onlustigh stellen sult over het quaedt Gouvernement van de Spanjaerden, die omme haere dagelycksche vergaederingen, die men *Jontas* noemt, alle de saecken gantsch verdorven hebben, ende dat ghy-luyden daeromme sult vinden noodigh, tot het Landts beste ende ruste, dat ghy-luyden een anderen voedt raemt, onder het Gouvernement van haere Doorl. Hoogheydt, waer toe ick verseeckert ben, dat Koningen ende Princen geneyght zyn te contribueren haere machten, ende ick presentere my om U L. te dienen, met alle de getrouwigheydt ende affectie die ghy-luyden sult mogen begeeren ende verstaen. Uyt *Luyck* den achthienden Juny 1632. 1632.

U L. Onderdaenigen Dienaer.

Henry Grave van den Berge.

Nevens dit afgevaerdigh schryven / heeft hy ook een verklaeringe wegens des gemeyne rusts en der landen welstandt verkondigen laeten.

HEndrick Grave *van den Bergh*, Veldt-Overste van den Leger van syne Majesteyt, allen den geenen die desen sullen sien, van wat natuur ofre qualiteyt die zyn: Doen te weten, dat om 't quaedt tractement dat wy ontfangen hebben van de Spanjaerden, niet tegenstaende onse langhduurige ende getrouwe dienſten van den tydt van 40 Jaeren, aen alle de Soldaeten die in den Oorlogh gebruyckt zyn geweest, wel bekendt. Wy geresolveert zyn, ten goeden van den gemeenen Lande, tot voorstandt vande Vryheden ende Privilegien van die selve, behoudenisse van die Catholyke, Apostolyke ende Roomsche Religie, ende om beter Tractement voor de Soldaten te weegh te brengen, dan sy tot noch toe hebben ontfangen, siende oock dat het Landt verlooren gaet deur die quaede Regieringe, zyn wy genoodtsaeckt geweest, by der handt te nemen, ende te betreden het Ampt van Generael Veldt-Overste, ende tot dien eynde ons hebben begeven binnen de Stadt van *Luyck*, tot welke plaetse alle Capiteynen, Vaendragers, andere Officieren ende Soldaeten, aengenaem ende willekom sullen wesen, van wat natuur sy mochten zyn, (uytgesondert de Spanjaerden) die onder onse beleydt sullen willen koomen dienen, ten eynde sy met ons komen spreken, ende ontfangen de ordre van de plaetse daer sy sullen mogen vergaederen, alle die selve verseeckere, dat een yeder sal werden getracteert nae het Ampt 't welck hy bedient: ende so een Luytenant ofte yemant anders, sal konnen 200 Man te voet aenbrengen, sal gemaeckt worden Capiteyn, ende noemen ofte voorstellen synen Luyte-

1632. Luytenant ende Vaendrich, en ſoo een Luytenant ofte Cornet ſal aenbrengen hondert Ruyters, ſal hy gemaeckt werden Ritmeeſter, ende mogen noemen ſynen Luytenant ende Cornet: Wyders ſal elcke Ruyter ontfangen drie quart van een Patacon (is 36 ſtuyvers daegs) ende elck Soldaet thien ſtuyvers, ſoo lange tot ſy gemonſtert ſullen werden, ende dan ſullen ſy ontfangen een maendt gagie, ende voorts in dienſt gehouden worden, ende alle maenden haer betaelinge ontfangen, gelyck oock die Capiteyns, Luytenants ende andere Officieren, yegelyck nae haer Ampt, waer van ſy alle haer t'eene mael verſeeckert moogen houden. Daerom allen den geenen die het welvaeren van het Landt lief hebben, ende haer eygen avancement betrachten, oock beter Tractement begeeren, als ſy tot noch toe hebben genoten, ende die gaerne ontlaſtet willen zyn van de ſlavernye der Spanjaerden, ſullen ons konnen vinden in de voorſz. Stadt *Luyck*, in 't Gouden Kruys, ofte tot *Tongeren* in den Helm, daer yemant van onſen 't wegen weſen ſal. Gedaen tot *Luyck* den achtthienden Juny Anno 1632.

H. Grave van den Berge.

Die van Luyck eenighe toekomende ſwaerigheeden te gemoet ſiende / hebben om haer daer tegens te verſeeckeren deſe naebolgende verklaeringe laeten verkondigen.

DE Gedeputeerde van ſyne Sereniſſime Hoogheydt, ende der ſelver Staten van den Lande van *Luyck*, op huyden geſien hebbende ſeeckere Brieven ende geſchriftelycke verklaeringe, gedruckt ende verkondight zynde onder den naem van myn Heer den Graef *Hendrick van den Bergh*, in dato den achthienden deſer tegenwoordige maendt tot *Luyck*. Goedt geacht hebbende, verwachtende de Reſolutie van haere Sereniſſime Hoogheydt, haeren Vorſt, deſe openbaere verklaeringhe te doen: dat de voorſz. Geſchriften gemaeckt ende verkondight zyn, ſonder eenige haer lieder kenniſſe, participatie, noch conſent: ende geenſins en verſtaen, dat het zy, ſich met de deſſeynen van den voornoemden Heer Graef te bemoeyen; maer in ende over alles, in terme van eene waere ende oprechte Neutraliteyt ende goedt Gebuurſchap, met alle Princen, Staten ende Parthyen te blyven: Ende om alle inconvenienten ofte ſwaerigheden, die door de admiſſie van Volck van verſcheyden parthyen ſouden mogen ontſtaen, te verhoeden, dat binnen de Stede van *Luyck* ende alle de Steden van 't Landt, verboden werden in de ſelve te laeten komen eenige Troupen ofte Soldaeten, van wat parthye de ſelve oock ſouden moogen weſen, ten waere dan dat eenige ſich van eenige noodtdruftigheydt willende verſorgen, hun in kleyn getal ſullen preſenteren, ende dit by permiſſie van de geene die daer toe gedeputeert ſullen zyn: Dewelcke ſal werden belaſt daer op ſcherpelyck te letten. Gedaen tot *Luyck* op den dry-en-twinſten dagh Juny 1632. 1632.

By Ordonnantie van myne voornoemde Heeren.

N. Verlaye. *I. de Hodaige.*
H. le Clerck.

Daer op den Graef van den Bergh dit naebolgende in 't licht liet koomen.

Wy Hendrick, *Graef van den* Berg, *Overſte Veldt-Heer van de Armade ſyner Majeſteyt.*

ALſoo wy verſtaen hebben, dat eenige onder 't Volck uytſtroyen, dat inde Apologie, eenige daeghen geleeden van onſent wegen verkondight, ende door 't geheele Landt geſonden, daer eenigen ſchyn of intelligentie, deſen ſtaet ſchadelyck zynde, ſoude weſen, omme eenen yegelycken aen te wyſen, hoe ſy geabuſeert zyn, ende de Werelt te doen ſien, dat deſe actien ofte wercken oprecht zyn, niet anders als tot een goedt eynde ſtreckende, ſoo hebben wy de voorgaende Apologien wederom vernieut ende ververſcht: ſeeckerlyck geloovende, dat alſulcken valſchen geruchte is ſpruytende van eenige particulieren, die de Spaenſche parthye zyn houdende, ten eynde van ſoodanigh goedt werck te breecken ende beletten, 't welck Godt ende alle vroome luyden aengenaem ſal zyn.

Gedaen binnen de Edele Stadt van *Luyck*, op den vyf-en-twintighſten dagh Juny 1632.

Hendrick Graef van den Bergh.

Naerder verklaeringe van den Heer Graef Hendrick van den Bergh / Overſte Veldt-Heer van de Armade van ſyne Majeſteyt / over ſyne voorgaende Apologie.

WY *Hendrick* Graef van den *Bergh*, &c. Overſte Veldt-Heer van de Armaden ſyner Majeſteyt, &c. verklaren tot onſe rechtvaerdige defenſie, geſtelt te hebben de Brieven, ende een ander Geſchrift van verklaringe van den 18 deſer loopende

1632. Maendt Juny, 't welck wy uyt onse eygene beweeginge hebben gedaen drucken ende verkondigen, sonder het selve aen syne Hoogheydt van *Luyck*, noch aen de Gedeputeerde van syne Staeten geadviseert, ofte van deselve permissie versocht te hebben; ende alsoo deselve Gedeputeerde sich aen ons hebben geaddresseert, ten eynde daer inne soude voorsien werden, dat door alsulcke Brieven ende Geschrift, geene verkortinge aen haere Neutraliteyt en soude overkomen. Soo doen wy te weten, ende verseeckeren eenen yegelycken by desen, dat wy door alsulcke publicatie niet verstaen en hebben, nochte oock en verstaen, yets teghens het recht van haerlieder Neutraliteyt te attenteeren, veel minder hun in onse Actien oft wercken te vermengen, oock niet en pretendeeren de Stadt, Steden ende Landt van Luyck, door onse Troupen lastigh te vallen, nochte beschadigen, noch oock deselve niet anders aldaer te doen blyven leggen, als voor haer gelt, veel minder aldaer eenige plaetse van Wapenen op te rechten. Gegeeven tot *Luyck* den 25 Juny 1632.

H. Grave van den Berghe.

Op alle 't welcke de Ertz-Hertoginne dit de Staeten haerder Provincien geschreeven heeft.

Isabella Clara Eugenia, by Godts genade Infante van Spanjen.

EErwaerdighste, Eerwaerdige Vaders in den Heere, Edele, Lieve ende Welbeminde: Ghy sult alreede door het gemeen geruchte, 't welck tot ons leedtweesen maer al te waerachtigh is, verstaen hebben, dat Graef *Hendrick van den Bergh*, vergetende de groote eere ende weldaden, die hy soo van de milde handt van den Koninck mynen Heere ende Neve, synen naturelycken Prince, als oock van ons ontfangen heeft, sich begeeven heeft tot resolutien soo seer teghen synen Eedt, verbinteniss ende schuldige plicht strydende, dat wy u die niet beter konnen utydrucken, als ghy selfs sult sien uyt de Copyen hier neffens gaende, getogen soo uyt eene Brief aen ons geschreven, by syne eygen handt ondergeteeckent, als uytgedruckte verklaringen, die hy heeft gedaen uytstroyen: daer uyt ghy lichtelyck kunt erkennen het boos voorneemen, 't welck hy al over lang moet verborgen gehouden hebben, ende nu al teffens aen den dagh gebracht heeft in de tegenwoordige gelegentheyt van saecken, ende van 't Belegh, dat de Rebellen haer verstout hebben te komen doen voor de Stadt *Mastricht*, 't welck sy waerschynelyck noyt en souden hebben durven voornemen, ten ware sy verseeckert waren geweest, dat den voorsz Grave henlieden soude secondeeren, volgens de handelingen ende aenslagen die sy met hem oft met den synen al over langh moeten gehadt hebben, waer af sommige al te vooren groot achterdenken ende quaet vermoeden gehadt hebbende, daer inne des te vaster bevestight zyn geweest door het getuygenisse datter de wercken af geeven. Doch wy en behoeven ons daer af niet te ontsetten, noch eenigh vorder nadencken daer over te hebben; want wy hebben al te groot vertrouwen, dat ghy lieden met affectie bestendigh blyven ende volherden wilt in uwe gehoorsaemheyt tot syn Majest. inde vereeninginge van uwe goede genegentheden met de onse, ende insonderheyt in de onderhoudinge van de H. Catholycke Apostolische ende R. Religie: Ende dat ghy u veel gerustiger sult bevinden in uwe ware ende volstandige Vereeninginge met uwen wettigen ende natuurlycken Prince, dan inde Vrede die den voorleyden Grave u wil doen verhopen, die wel eenen uytwendigen schyn heeft, maer inder daedt bedrieghlyck, ende soo vreemt van syne gedachten is, als van de vruchten die men daer af soude mogen verwachten, waer van ons tot exempel kennen dienen de dingen die eertydts gepassеert zyn, insonderheyt in de jaren 1576, 1577, 1578 ende 1579, die sommige van de oudtsten onder u lieden noch wel indachtigh konnen wesen. Derhalven willen wy verhoopen, hoewel hy u dat ongelyck gedaen heeft van uwe getrouwigheyt te willen aensoecken, dat het selfde u des te meer verwecken sal om eenen goede ende korte resolutie te nemen, aengaende den bystandt die wy van u onlanghs versoght hebben, waer toe wy niet en sullen nalaten u te doen verstaen alle sodanige advertissementen, als tot dienste van syn Majest. noodigh sullen wesen. Hier meede Eerwaerdige Vaders inden Heere, Edele, Lieve ende Welbeminde, onse Heere wil u in syn beschuttinge nemen. Uyt Brussel den 25 Juny 1632. 1632.

Nae welcke voorgaende handelinge aen den dagh gekomen is seecker Advijs/ gegeeven aen de Staeten der getrouwe en aen syne Majestepts gehoorsame Nederlantsche Provincien. luydende als volgh.

DAer en is geen dingh dat de Menschen in den Hemel ende op der Aerden sulcken lof ende prysen aen brenght als de getrouwigheyt tot Godt en synen Prince:

Dit

1632. Dit is d'opperſte ende hooghſte deught die met ons gebooren wordt, ende niet als met onſe eygen doodt behoort te ſterven; ſonder andere vreemde Natien te verkorten, mach men met uytmuntende eere vryelyck ſeggen datter geen Landt en is daer den Godtſdienſt ſoo heylighlyck onderhouden, de Kercken beter gedient ende beſorght worden, daer oock de Geeſtelycke beter Exempel geven van goedt leven, daer den Adel en Ryckdom Godtvruchtiger, de Gemeente devotiger ende ſorghvuldiger is in de Religie, als in de Nederlandtſche Provincien, ſtaende onder ſyne Majeſteyts gehoorſaemheydt. Haere Kercken zyn in grooten aenſien ende reputatie, als zynde metter daedt ende wel ten rechte gereeckent onder de ſchoonſte ende beſt verſierde Kercken van geheel Chriſtenryck: Ende de geleertheyt van haere Prelaten, Biſſchoppen, ende andere Overſten, wordt in ſonderlinge groot achtinge in de Roomſche Kercke gehouden. Wat aengaet de ſchuldige getrouwigheyt tot haeren Prince die is onbeweeghlyck, ende door een langhduurigh vervolgh van Jaeren ghenoeghſaem beproeft ende erkent, ſulckx dat in ſpyt van alle 't geweldt der vyanden ende liſtige oproeren der Malcontenten, de ſelve altydt in de oprechtige ende ſuyvere gehoorſaemheyt willen volherden.

Wy ſtaen onder den beſten Koningh die oyt veele hondert Jaeren Kroone op ſyn hooft gedragen heeft, eenen Alder-Godtvruchtighſten Koningh, ende die ſyne onderſaeten de beſte affectie toedraeght. Ende alſoo ten huydigen dage de Religie ende Godtvruchtigheyt in des Koninghs perſoon ende ſyne Landen, door ketterye ende Goddeloosheyt ſoo heftigh beſtreeden worden, willende Godt ende Koning teffens verdryven, ſoo dat yeder een de handt aen 't Schip ſlaet, tot dat het onweder wat verſacht ende over gaet, ſoo hoope ick dat ghy niet vreemt ſult vinden, datter onder een oneyndigh van eerlycke Lieden, eenen ontrouwen Knecht gevonden wordt die ſynen Meeſter de rugge toe keerdt, die hem met een kus verraet, ende die onder ſchyn van een goedt Patriot eene algemeene beroerte ende rebellie ſoeckt in te voeren.

Hoe de vyanden ons meer vleyen ende pluymſtrycken hoe ſy ſorghelycker ende ſchadelycker zyn. Ende even gelyck als de belofte van vryheyt der conſcientien anders niet en is dan invoeringe van Ketteryen: ſoo en is oock het toezeggen van de algemeyne Vryheyt ons door de handen van den ontrouwen aengebooden niet anders dan een bedrieghelyk Net, om daer mede weder onſe Landen en Provincien te 1632. vangen ende dompelen midden in de voorige ellendigheden, daer ons de genade des Almachtigen Godts eens uyt geholpen ende verloſt heeft. Onſe ſoetigheyt en is (Godt zy gelooft) met geen bitterheydt gemenght. Onſe Sacrificien en worden niet verſtoort noch getroubleert: Wy leven in geruſtigheyt ende goede zegen van Godt onder het Exempel ende regeeringe van eene ſeer goedertieren ende devote Princeſſe, met verwachtinge van eenen Jongen Prince van Koninghlycken ſtam. Wat ontbreeckt ons tot volmaecktheyt van onſe geluckigen welſtant dan het ſluyten van eene vaſte Peys ende Vrede, die wy wel haeſt ſullen verkrygen indien wy onſen vlyt ende neerſtigheyt doen ſoo als onſen yver ende goeden wille betaemt. Wy vermogen veel, als wy maer willen: Daerom en moeten wy niet toelaeten dat ons met recht ſoude verweten worden dat het ons aen den moet, herte ende couragie ontbreeckt. Wanneer wy maer kenniſſe hebben van de vyanden die wy binnen 's landts hebben, jae in onſen Raeden; van onſe vyanden buytens 's Landts ſullen wy lichtelyck Meeſters worden ende d'overhandt hebben. Deſe vyanden binnens Landts zyn die geene die onder pretext van de gemeene Vryheyt op te rechten, de ſelve door nieuwe veranderingen trachten te vernielen om eyndelyck die te ſmooren in hun eygen particuliere baet profyt ende avancement: Synde mannen die hoe wel ſy geene andere Religie en hebben dan hare eergierigheydt ende baet ſoeckinge onder tuſſchen hun willen uytgeven voor goede Catholycken.

De alderſnoodtſte ſaecke van de geheele Werelt weet altydt eenigen deckmantel ende pretext te vinden. Daer en is niet dat eenen Engel des Lichts ſoo nae gelyckt als eenen booſen Engel: Geen dingh en kan de waerheyt ſoo aerdigh nabotſen als het veynſen ende het liegen. Ghy, myne Heeren hebt geſien de geckelyke pretexten ende deckmantels van Graef *Hendrick van den Berge* in ſyne Brieven aen d'Infante ende de Staten van 't Landt geſchreven: ende daer beneffens de verklaringe die hy uytgegeven heeft, om de getrouwigheyt van de Soldaten ende andere eerlycke Lieden om te ſtooten. Ghy hebt, ſegge ick, geſien het fondament, ſonder fondament, daer op hy ſyne booſe aenſlagen meent te bouwen. Maer ghy hebt het alles met ſulcken kleynachtinge verworpen, ende uwe getrouwigheyt is ſoo loffelyck geweeſt, dat ghy lieden (uyt eene extraordinariſche affectie ende genegentheyt tot

1632. des Landts wel-varen) uwen Prince veel grooter aſſiſtentie gedaen hebt dan te vooren om des te klaerder ſyne verraderye te overtuygen. Dit moet de gantſche Werelt ende 't gemeyne volck die dickwils nae den uytwendigen ſchyn van de ſaeken oordeelt, al eer de waerheyt van de ſaecke hun bekent is, klaer ende opentlyck noch ſien ende aenſchouwen, om eens te geraecken uyt abuys ende bedrogh van de liſtige treecken, daer meede hy de plompe ſtricken van ſyne verraderye meent te bedecken.

Den Brief aen haere Hoogheyt geſchreven, begint hy met eene ongehoorde vermetelheyt, preſenteerende als een Verrader, het broot in d'eene handt ende dragende een ſteen in d'andere. Hy verhaelt ſyn boos voorſtel met alle doenlycke gehoorſaemheyt. Noyt en is eenighe Rebellie met diergelycke ongehoorſaemheydt voor-geſtelt. Nae deſe beveynſde Ceremonie ſoo klaeght hy dat men het volck uyt ſyn Gouvernement gelicht heeft, om 't ſelfde hem te doen verlieſen. Syne klachte te doen is geoorloft maer daer om en ſtaet het niet vry Verrader te worden. Maer als men de waerheyt ſal onderſoecken, 't geene hy voortbrenght en is niet waer, als blyckt uyt de Brieven van den Marquis van *Sancta Cruz*, die hem op geene andere conditie volck af gevordert heeft, dan in gevalle ende by ſoo verre hy oordeelde dat den vyandt aen dien kant niets ſoude attenteeren, laetende ſulckx volkomentlyck in ſyne diſcretie, ende hem biddende dat hy ſoude de brugge voor *Venloo* gereet laeten maecken daer de tronpen die geſonden ſouden worden om *Venloo* ſecours te doen, mochten over marcheren. Ende al was ſyn ſeggen al waerachtig, indien ſyn hart meyninge waer goedt ende oprecht geweeſt, ſoo behoorde hy ſyn Gouvernement te beſchermen ende bewaren tot de leſte plaetſe toe, ende hem binnen de Stadt van *Gelder* houden ('t welck eene vaſte en ſtercke plaetſe is, gelyck hy belooft hadde in ſyne brieven aen haere Hoogheyt, dien hy oock ſchreef dat *Venlo* niet en was om tegen te houden) ende aldaer nae te volgen de kloeckmoedigheyt van ſynen Broeder Graef *Frederick van den Berghe*, die in het Jaer M. D. X C. V II. binnen de Stadt *Lingen* hem ten uyterſte toe ter weere ſtelde, hoe-wel hy maer dry Compagnien Soldaeten, ende eene Compagnie Ruyters en hadde. Maer deſen man heeft al twee dagen eer den vyandt voor *Venloo* aenquam, de Magiſtraet van de Stadt ontboden, hun aenſeggende dat haere Stadt wel haeſt belegert ende aenghetaſt ſoude worden: Ende om de Borgerye alle luſt ende couragie te benemen, verhoonde hun datter weynigh apparentie was van ſich ter weere te ſtellen, ende dede ſyn onſchult dat hy hun niet konde helpen, alſoo hy andere plaetſen hadde die hy als Gouverneur van de Provincie moſte verſorgen ende bewaren. Daer mede vertrock hy inder haeſt nae *Gelder*, ende van daer terſtont met niet meer als een man nae *Cuyck*, om aldaer ſyne voorgenomen verraderye in 't werck te ſtellen. Wat belanght ſyne veertigh jaerighe dienſt, die hy inbrenght, het is waer dat ſy in 't beginſel al in eenige conſideratie mochten komen, ſoo lange als ſyne Broeders, welcker doodt hy oock verhaelt, hem door haer goet exempel daer toe verweckt hebben: Maer behalven datſe, ſedert het Jaer M.DC.VI. (doe hy de Stadt van *Grol* beſchermde, verwachtende het ontſet ende ſecours van den Marquis *Spinola*, die oock in tydts aenquam om hem te verloſſen) niet veel te beduyden gehad hebben, ſoo ſynſe wel hondert dubbelt reyſen gerecompenſeert ende betaelt geweeſt door merckelycke Tractementen, vereeringen, treffelycke Officien, ende overvloedighe ſommen van Penningen. 1632.

De quade regeringe van de Landen ende den voortgangh van de wapenen der vyanden en zyn nergens anders uytgeſproten noch veroorſaeckt dan uyt ſyne verraderyen, ende het al te groot vertrouwen dat onſe Princen van ſyn perſoon gehadt hebben, die al over langhen tydt door eene Vaderlycke affectie die ſy hun Dienaren zyn toedragende, ſyn miſ-noeghen ende klachten met gedult verdragen hebben, tot datſe met langſaemheyt van tyden allenſkens zyn vervallen tot het ſmadelyckſte ende ſchandelyckſte ſtuck werckx dat men een man die reeden en verſtant gebruyckt, ſoude konnen verwyten, namelyck ondanckbaerheyt ende rebellige muyterye.

Een van de eerſte getuygeniſſen van ſyne quaede genegentheyt die hy verberghde ende bewimpelde, wierdt gemerckt in 't Jaer M.D.C.X X II. in het beleg voor *Bergen-op-Zoom*. Want op dien tydt hoewel door haere Hoogheden verſcheyden reyſen wierdt belaſt ende bevoolen dat hy ſynen Leger 't welck hy aen den Rynſtroom hadde, in aller haeſte ſoude komen vervoegen by den Marquis *Spinola*, ſoo brocht hy altyd duyſentderhande uytvluchten ende verhinderingen, ter tydt toe dat het gebreck van ſecours ons het belegh dede op breecken; Ende alſoo den Marquis ondertuſſchen dickwils onpatientiq was door dit langh wachten, heeft den Heere *Wyngaerdt* Luytenantt van 't Geſchut (die van langer handt wel wiſte wat den Grave

voor

1632. voor een Man was) hem ront uytgeseyt, dat hy wilde wedden en syn hals te pande setten, indien Graef *Hendrick van den Bergh* aenquam voor al eer de gelegentheyt al voor by soude weesen om yets te moogen uytrichten. De selfde part meende hy te speelen twee jaeren daer naer om 't belegh van *Breda* af te wenden, doende presentatie dat hy het leeger soude gaen brengen dan voor *Ravesteyn*, dan voor de Stadt *Graeve*, ende dan voor 't Kasteel te *Gennep*. De brieven die hy, op syne oude maniere, vol listige treecken, uyt-vluchten ende excusen, dien aengaende geschreeven heeft, bethoonen genoegh wat synen oogenmerck is geweest. Dese brieven worden in 't lange van woorde te woorde verhaelt inde beschryvinge des beleghs van *Breda*, door den Hoogh-geleerden Pater *Hermannus Hugo* in 't licht uytgegeeven.

Het vertrouwen dat haere Hoogheyt in 't Jaer M. D. C. XXVII. gehadt heeft op syne getrouwigheyt, aengaende het secours ende ontset van *Grol*, is oorsaecke geweest dat de Stadt is verlooren gegaen. Want alsoo daer eene questie gereesen was tusschen twee Veldt-Maerschalcken van verscheyde Natie over de Voortocht, in plaetse dat hy het verschil op staende voet behoorde af gemaeckt ende voorts gedaen te hebben 't geene tot des Koninghs dienste noodigh was, soo gingh hy den eenen aenraden ende ophitsen om den anderen niet te wycken noch toe te geven omme middeler tydt hun alle beyden te benemen de bequame ghelegentheyt die sy in handen hadden van eene Convoy met Victualie van den vyandt te slaen, 't welck geschiedende, soo ware hy ghenootsaeckt gheweest het Belegh op te breecken. Om hem hier af te excuseren, en wiste hy het nergens anders op te steecken dan dat syne authoirteyt ende last niet breet noch ampel ghenoegh en was om de preferentie onder de Natien te moghen decideeren. Maer laet ons dan sien of hy hem beter gequeten heeft doe hy breeder commissie ende grooter authoriteyt gehadt heeft.

In 't jaer M. D. C. XXIX. wierde de Stadt van *s'Hertogenbosch* by den Prince van *Orangie* belegert. Men danckte Godt hier dat den vyandt zyn legher hadde neder geslagen voor een Stadt die bequaem was om secours ende ontset te verwachten, ende ondertusschen wel konde teghenstant doen. Haere Hoogheydt heeft op dien tydt soo groote neerstigheydt ende vlydt aen gewent dat wy in korten tydt een schoon Leger te Velde brachten, die machtigh ghenoegh was om een goet exploict wel uyt te voeren. Derhalven wierdt beraedtslaeght wie het commandement over dit legher soude hebben, alsoo den Marquis *Spinola* op dien tydt niet in 't Landt en was: eyndelyk wiert 'er besloten dat men Graef *Hendrick vanden Berge* dese eere soude geven. Daer op dede hare Hoogheyd hem terstont ontbieden. Soo haest en was hy tot *Brussel* niet aen-gekomen, oft hy begoste hondert en hondert swarigheeden voor te slaen, d'eene na d'andere om den vyandt tydt te doen hebben dat zyn legher te vaster mocht ghemaeckt ende wel begraven worden. Overmits den grooten noot ende angst daer men doe ter tydt in was, ende om het geloof, ende vertrouwen dat men noch hadde op syne getrouwigheydt ende lange ervarentheydt, men weygerde hem niets van alles wat hy begeerde. Hier mede liepen al veele daghen door, ende ten laetsten begaf hy hem te Velde, ende bleef van den derden tot den seven-en-twintighsten Juny onderweghen. Als hy nu naerder was gekomen, wierde by hem selfs bevonden, dat de belegerde noch niet eenen duym-breedt aerde verlooren hadden van hare Buyte-wercken: doch dat des vyandts Quartieren alreede in genoeghsaeme defensie waren. Het advys van meest alle de Colonellen was dat men Schansse teghen Schansse op werpen, ende den vyandt zoo veel wercx geven soude dat hy geenen tydt noch middel en mocht hebben om yets tegen de Stadt te attenteeren, ende dat men alsoo verwachten soude dat den Herfst aenkomende, de wateren soo overvloedighlyk mochten aenwassen dat den vyandt genoodtsaeckt soude wesen van daer op te breecken, of ten minsten eenige plaetsen te verlaeten daer men volck ende ammonitie door mochte brengen in de Stad soo veel als tot verlossinge der selver mochte van noode wesen. 1632.

Doch Graef *Hendrick vanden Bergh* en wilde desen aenslach niet toe staen, maer dede andere versoecken op eenighe quartieren ende Schansse die hy wiste dat aldersterckst gemaeckt waren: waer mede hy zich liet voorstaen dat hy stoffe genoeg hadde, om te besluyten, dat des vyandts wercken ende Fortificatien onwinbaer waren. Daer op maeckte hy een voorslagh van elders in te vallen op een andere plaetse om den vyandt van den *Bosch* af te doen trecken; ende alsoo syn legher op breeckende ende van de Stadt afwyckende, heeft zyne troupen uyt-gesonden om te beproeven oft men over den *Yssel* soude konnen geraecken. Dit beschickte *Lucas Cayro* met groot geluck, ende als hy nu over was, is den Grave hem gevolght, voeghende syn volck by het Keysers legher, 't welck tot onse assistentie was af-gekomen. Stracx begost

1632. begost hy te handelen met de Borger-meesteren van de Steden om syne geldt-sacken vol te krygen, ende het alderschoonste Heyr-leger dat men in veele Jaeren gesien hadde, te doen vergaen van honger, in plaetse van de Steden te gaen op-eyschen, daer noch Soldaeten noch Ammonitie van Oorloge in en was, ende die haer op gegeven souden hebben soo haest sy maer ons volck voor de Poorten gesien, oft een Canonschoot gehoordt hadden. Hier sult ghy lieden, soo 't u belieft, eene trouloose meyneedigheydt aen-mercken, die niet bewimpelt noch verexcuseert kan worden. Als *Lucas Cayro* over d'*Yssel* gekomen was tegen Graef *Hendrickx* meeninge, ende dat den schrick van sulcken nieuw ende onverwacht exploict, geheel *Hollandt* eene verslaegentheydt hadde aengejaeght. Den Prince van *Orangien* hebbende in syn leger den Raedt vergaedert, ende aldaer voor gestelt 't geene voorgevallen was, stelde in beraedt oft men het Leger voor *'s Hertogen-bosch* soude opbreecken. Het eendrachtigh gevoelen van yeder een was, dat alsoo de *Veluwe* onversiens verrascht ende overrompelt was, de Steden van *Arnhem*, *Amersfoort*, *Doesburgh*, *Wageningen*, *Rhenen* ende andere omliggende plaetsen soude ingenomen worden sonder slagh ofte stoot: ende dat de winst diemen aen *'s Hertogen-bosch* sonde doen (welckers uytkomste noch onseecker was) niet en konde vergelden de alderkleynste schaede die men aen d'andere kant soude hebben te lyden, indien men toe liet dat den vyandt sich Meester maeckte van de binnenste deelen des Landts. Den Prince van *Orangie* prees grootelyckx het advys van die Raedts-Heeren, seggende dat men het oock inder waerheydt volgen ende soo doen moeste, indien 't geene sy voor gewent hadden, alsoo gebeuren soude: maer dat hy hun by syn woordt vastelyck wiste toe te seggen dat het ter contrarie soude toe gaen. Maer van wie hadde hy doch dit vast toe seggen dan van den voorseyden Grave *Hendrick* selfs? die in der waerheydt noyt eenigh semblant maeckte van eenige Stadt op te eyschen ende liet toe voor syne oogen datter Victualie binnen *Doesburgh* gebracht wierde: Zynde oock oorsaecke datter eenige arme Catholycken woonachtigh in *Hollandt*, ghevangen gheset ende metter doodt gestraft zyn geweest, om dat hy eenige secreete advysen aen hem op goedt vertrouwen over geschreeven ende te kennen gegeeven, geopenbaerdt ende in 't licht gebracht hadde. Somma, de Stadt van *'s Hertogen-bosche* bleef sonder ontset: ende voorwaer men hoefde van hem niet anders te verwachten. naedemael hy aen syne Susters vastelyck belooft ende toegeseydt hadde dat hy den *Bosch* niet en soude helpen. Wat Waeter sal hem konnen afwassen ende suyver maecken van 't verlies der Stadt *Wesel*, die ons op dien selfden tydt wierdt afgenomen. Want soo haest hy daer tydinge van kreegh, gingh hy hem verbergen sonder in vier-en-twintigh uuren tydts ten voorschyn te komen, vreesende dat men hem secours van volck soude afvorderen om de Stadt weder te gaen winnen; Ende daer nae als den Grave *Jan van Nassouw* hem aensprack ende volck van hem versocht om nae *Wesel* toe te trecken, ende trachten de Stadt weder te recouvreren al eer die openinge daer den vyandt door ghepasseert was, weder hermaeckt ende gerepareert waere: Hy heeft hem sulckx geweygert ende afgeslaegen. Den Heer van *Dieden* Gouverneur van *Wesel*, heeft daer naer met syne eygen mont aen Graef *Jan van Nassau* geseydt, dat indien hy noch vyf daegen nae de veroveringe van *Wesel*, met syn volck derwaerts op getrocken hadde, hy soude daer sonder eenighe swarigheyt binnen ghekomen hebben. 1632.

Hadde Graef *Hendrick van den Berge* een vroom ende eerlick Man geweest, wy hadden dit Jaer een eynde van Oorlogh ghemaeckt, ende de Catbolycke Religie (met welckers schoonen Mantel hy de lelyckheyt van syne Hypocritische geveynstheyt soekt te bedecken) en behoefde niet te lyden 't geene sy daer nae heeft moeten lyden.

Wat wondere dingen heeft hy doch uytgericht? Waer zyn de groote Exploicten van syne overwinninge. Dit moet ik hier by voegen in 't voor by gaen, om dat hy zoo in 't generael spreeckt (van syne groote diensten.) Hy heeft selver menighmael bekendt dat hy noyt eenige wonde of quetsure in des Koninghs dienste ontfangen heeft, niet tegenstaende dat sommige Historie Schryvers hem gesocht hebben wys te maecken dat hy eens in syn Been soude gequetst geweest zyn, in eenige schermutseringe by *Ruremonde*, in den Jaere 1597. 't welck hy plach toe te schryven de kracht van een kleyn mans Beeldeken, 't welck hy ordinaris in een kleyn vuyl doosken by hem droegh, die hy oock aen veele persoonen vertoont heeft. Inder waerheydt syne diensten zyn wel erkent ende geloont geweest, soo daer yemant oyt geloont is. Hy was heel arm doe hy in den dienst van onse Prince quam, nu is hy ettelycke Millioenen ryk. Zynde een particulier Edelman ende jonghst gebooren Kindt van synen Huyse; hy is verheeven geworden tot de

1632. de hooghſte Officien ende Ampten daer den beſten ende getrouſten Dienaer van den Koningh ſoude mogen nae wenſchen. Ende daer in heeft hy gelyck ende reden om te ſeggen dat (den Adel niet geacht en wordt gelyck wel betaemde,) aengeſien de digniteyten, Ampten ende Officien ſoo qualyck zyn uyt gedeelt geweeſt, ende dat hy alleen beſit 't geene daer een doſyn andere perſoonen die het veel beter verdient hebben als hy, hun wel meede gerecompenſeert ſouden reeckenen. Godt ſy gedanckt daer ſynder weynigh of ſy zyn al verſien, ende daer is niemandt die rechtveerdighe oorſaecke heeft om te klagen oft qualyck te vreden te weſen. En worden ſy niet geemployeert tot in 't binnenſte van het Pallays ende dienſten van de Souveraine Princen? En hebben ſy ſelfs niet 't meerder deel van de Gouvernementen? Wie beſit de principaelſte Officien, ende de Kerckelycke digniteyten, als d'ingheboorene van de Landen. Iſt dat de Spanjaerden, wien Graef *Hendrick van den Bergh* verwyt (dat ſy willen alleen aen 't Roer,) eenigh part ofte deel aen het Gouvernement ende Officien hebben, dat is om dat ſy hun leeven voor onſe behoudeniſſe moeten avontueren, ende om de ſorghe die den Koningh draeght voor onſe beſcherminghe, die deſen nieuwen Reformeerder met den name van *Dominatie* ſoeckt ons dwers te maecken, ende een afkeer daer van te doen hebben.

d'Ingeboorene van deſe Landen in 't particulier, ende oock die van andere Natien die hier in dienſt zyn, leevende in broederlycke eendrachtigheyt d'eene met d'andere; hebbende alſoo wel part ende deel inde Ampten ende Digniteyten als de Spanjaerden. Den Marquis *Spinola* en was geen Spanjaert, evenwel was hy Generael te Water ende te Lande. Het en zyn oock geen Spanjaerden die het Ampt van Generael over de Cavallerye ende het Geſchut, teghenwoordigh bedienen. Van gelycken hebben wy oock verſcheyden ingeboorene Neederlanders geſien, ſittende in de Raeden van Spangien, ende inde handelingen van de aldergewichtighſte ſaecken ende affairen. Sulcke ſynder oock noch teghenwoordigh: Jae onſen Malcontent ſpreeckt hem ſelver tegen, ende heeft al vergeeten, 't geene hy in ſyn Oproerige Brief aen de Staeten van 't Landt geſchreeven heeft, ſich ſelven beroemende dat den Koningh hem ontboden hadde om hem in hooghwichtige ſaecken te employeren. Soo en is dan den Neederlantſchen Adel in ſulcken kleynachtinge niet als hy ons ſoeckt wys te maecken, ende ſyne klachten zyn qualyck gefondeert, jae hy 1632. ſpreekt tegen ſyn ſelven, naedemael hy de eere gehadt heeft van het Opperſte ende Generael gebiedt in 't Leger met uytſluytinge van de Spaenſche ende andere Natien. Hy ſelfs is de Man die een deel van den Adel om hals ghebracht heeft. Den Prince van *Chimay* ende den Baron van *Belvoir*, die liggende in Doodts noodt, noch grooten hertſeer maeckten om dat ſy wiſten ende wel merckten dat des Graven aenſlagen nergens anders toe en ſtreckten dan om den Koningh ende het Landt te verraeden, ſullen hem hier naemaels verwyten voor Godes Richt-ſtoel het verlies ende doodt van over de twintigh duyſent mannen, die hy in armoede ende ellende heeft laeten vergaen, om des Koninghs Vyanden niet hart aen te taſten, maer ſachtelyk handelen, door dien ſy overgroote ſommen van penningen op brachten om ſyne gierigheidt te verſaeden. Den eerwaerdigen *Pater Hermanus Hugo*, heeft het hem in 't leger klaerlyck verweten, liggende op ſyn ſterven, ende en konde niet langer leeven in deſe algemeene ellendigheyt. Synen eyghen Broeder Graeve *Frederick* ſal hem oock hier naemaels 't ſelve verwyten, ende hem beſchuldighen dat hy ſoo ſchandelyck verſuymt heeft de gheleegentheydt om de goede Catholycke Stadt van den *Boſch* te helpen ende ontſetten. Welke Stadt dien vroomen ende kloecken Ridder voor deſen tydt (in 't Jaer M.D.C.IV.) beſchermt ende bevrydt hadde voor het belegh doe Graef *Mauritius* met ſyn leger daer voor gekomen was, ſoo mach dan Graef *Hendrick* ſyne onverſaedelycke gierigheidt van diſordre beſchuldigen, ende die alleen 't quaedt Gouvernement toeſchryven, ſonder welcke wy nu tegenwoordigh eene vaſte ende eerlycke Vreede ſouden hebben ende genieten ende ſoodaenigen Vreede als goede Onderſaeten haeren Prince om de reputatie van ſyne Kroone mogen ende behooren toe te wenſchen.

Aengaende (ſyne Commiſſie Overſte Veldt-heer die hy ſeyt dat hare Hoogheydt in des Conings name, hem over twee jaren gegeven heeft, welck Ampt hy nu voorgenomen heeft te bedienen tot dienſt van 't Landt, ende onderhoudinghe van deſſelfs Privilegien, ende handthavinge van de Catholique, Apoſtoliſche ende Roomſche Kercke.) Hier uyt kunt ghy ſien hoe hoogh dat de ſtoute onbeſchaemtheydt van deſen Verrader geklommen is, hoe dat hy onſe goede ende deughtſame Princeſſe met ondankbaerheyt loont, ende haer van oogluykinge beſchuldigt, ſeggende: Ick weet wel dat U. Hoogheyt wel wenſchte de ſaken in

1632. eenen beteren Stant te sien: Ende hoe dat hy bekennende de weldaden ende eerlycke Officien, die hy van haere al te groote goedertierentheyt ontfangen heeft, noch wel soo stoudt is dat hy haer durft maecken als Beschermster van syne misdaet, ende daer door hem selven openbaerlyck verklaeren (gelyck hy verklaert is geweest inder daedt) *Criminel* van *lasæ Majestatis* in den hooghsten graedt, ende hooft vyandt van de gemeene ruste, ende oversulckx versteecken van alle Ampten, Officien ende Bedieninghen die hy tot nu toe in des Koninghs dienste gehadt heeft.

In 't jaer onses Heeren M.IVC. LXXXIV. heeft de Grave *Romont* met de selfde practycke de Wapenen tegen synen Heer den Eertz-Hertogh *Maximiliaen* van *Oostenryck* aengenoomen, sich selven toeschryvende den Titule van Capiteyn Generael van synen Soon *Philippus*, ende in sulcker qualiteyt schreef hy brieven aen de Staeten Generael tot *Brussel* vergadert. Maer d'antwoorde die hy kreegh, was, dat men hem voor sodanigen Man niet en kende, maer dat men hem hiel en reeckende voor vyandt van den Prince ende van 't gantscheLandt.

Wat het Landt aengaet, dat mach hy in Godts naeme wel met vreeden laeten, want het en heeft geenen Autheur van nieuwigheeden, geenen Dwers-dryver, noch geenen Verrader van doen. Voorwaer de Kudde soude wel ter deghen in des Wolfs klauwen geraeckt wesen, in dien de Religie anders geenen Voorstander en hadde dan desen Graef *Hendrick*. Datter in syne swarte siele soo veel wysheyt was, alsser wel boosheyt in is, wy souden wel haest eene vreemde Religie sien, jae soodanighe Wetten ende Rechten die *Saturnus* ende *Iupiter* niet en wilden ingevoert hebben dan voor hun selfs alleenlyck.

Maer dit en kan ick niet begrypen hoe mogelyck is dat een Man die geene Religie en heeft, die syne Trouwe ende Eedt breeckt, ende die inden Jaere M.D.C. XXI. optreckende nae *Gulick*, by Testamente met syn eygen handt geschreeven, het welcke hy aen syne Suster *Anna* gaf te bewaren, wilde ende ordonnerde datmen hem in ongewyde Aerde, neffens syne Susters begraven soude, sich niet alleen met eenen schyn van Religie wil bekleeden, maer noch gereeckent worden voor eenen Beschermer ende Voorstander van de Catholycke Apostolische ende Roomsche Kercke.

Bedrieght u selven niet Heer Graef, ghy en behoeft uwe Brieven ende Verklaringen niet te senden in u Gouvernement van *Gelderlandt*: de gelegentheyt van uwe Consc. 1632. entie is daer al te wel bekent. De Stadt van *Stevens-weert* die ghy Neutrael hebt laeten stellen, op dat het des Koninghs vyanden ende Ketteren tot een vertreck ende Loop plaetse soude dienen, ende in de welcke ghy Geuse Predikanten hebt ingevoert, om hun vergiftighe Leere onder 't volck te stroyen, ende uwe Susters *Anna* ende *Charlotte* daer inne te onderwysen, die sal goede getuygenisse geeven van u comportement ende secreete handelingen. En gedenckt u niet meer dat ghy voor desen in de Kercke der Jesuyten tot *Ruremonde*, op eene stoel onwetende vergeten ende laten leggen hebt een kleyn Ketterssche gebeeden boeck in de Hooghduytsche Tale, 't welck ghy noemde uwen *Haverman*? Ghy hebt geseyt, ende oock aen Priesteren ende andere Persoonen van qualiteyt, en van verscheyden Natien geschreven, dat uwe Susters Christelyck gestorven ende haere sielen saligh waeren: Daer ghy immers wel weet dat sy den Geest gegeven hebben in de van de armen Predikanten die ghy hun bestelt hadde. Men weet van uwe saecken wel meer als ghy u voor laet staen.

Hy besluyt synen brief, seggende dat hy sich nae *Luyck* begeeven heeft om syne desseynen te vorderen.

Maer hier inne is syne qualyck bedeckte loosheyt bedrogen geweest, ende het is heel buyten syne gissinge gegaen. Want de Gedeputeerde van den Prince ende Staeten van 't Landt van *Luyck*, niet willende yets beginnen dat de goede Nabuerschap, soude moghen prejudiceren, hebben alle syn doen van hun afgeschoven by een Placcaet van den XXIII. Juny, inhoudende eene openbaere verklaringe (dat syne Brieven ende verklaringe in 't licht gekomen ende uytgegeeven zyn geweest sonder eenighe kennisse, toestemminge oft gemeenschap van hun luyden, ende dat sy in geenderley manieren en verstaen hun te bemoeyen met het voornemen van den Grave.) Ende tot meerder Justificatie, soo hebben sy hem by een schrift met syn eygen handt onderteeckent op den XXV. Juny, 't welk sy oock hebben in openbaeren druck uyt-gegeeven, gedaen verklaeren ende bekennen (hoe dat hy soodanighe schriften uyt-gegeeven hadde, sonder advys gehadt oft verlof gevraeght te hebben aen den Prince van *Luyck* oft de Gedeputeerde van syne Staeten, ende dat hy door soodanighe Publicatie niet en verstondt yets teghen haere Rechten te attenteren, veel min hun in syn doen te betrecken.

Dit syn vertreck heeft hy al over langen tydt in den sin gehadt, ende en is niet geschiet

1632. ſchiet (tot dienſte van het Landt noch van de Religie,) ſoo hy ons ſoeckt wys te maecken, maer dat heeft hy ſoo gebrouwen ende beſlooten met onſe Vyanden. Want waere het ſoo, niet hoe konde hy ſoo haeſt tydt genoegh gehadt hebben om te handelen met de Koninghen ende Princen die hy ſeydt (onder aen ſynen Brief geſchreven aen de Staeten) datſe geſint ende geneghen zyn de behulpelycke handt te bieden, tot uytvoeringe van ſyn voorneemen. Maer behalven dit heeft men noch ander goet bewys genoegh. Het en is van huyden noch van gisteren niet dat hem ſyne verraderye verweeten is geweeſt door den Broeder van ſyne Baſtaert Dochters man, daer wy met geleegentheyt noch breeder van ſullen verhaelen. Voor dees tydt iſt genoegh te openbaeren 't geene inder waerheyt alſoo gepaſſeert is, dat aleer den Prince van *Orangie* te Velde trock naer *Venloo*, ſoo was den Grave van den *Bergh* by hem in *Hollandt* geweeſt, ende in conferentie met hem getreden eene myle weeghs van de Stadt, in 't Kaſteel *Holmullen*, alwaer oock by was den Grave van *Kuylenborgh* ſynen Swagher: ende dat hy te vooren vyf tonnen met geldt tot *Maſayck* toe hadde laeten brenghen, om aldaer op te koopen alle noodighe proviſie ende voorraet tot het belegh van *Maſtricht*, onder deckſel dat het Penninghen waeren die den Prince van *Orangie* gedeſtineert hadde tot het vertreck van den Grave van *Hoorn*, die aen den Prins van *Luyck* ſchuldigh ende verplight was. Siet dit zyn de goede ende lieffelycke dienſten die deſen beveynſden Patriot aen 't Vaderlandt ſoeckt te doen ende bewyſen.

Alſoo den Brief die hy aen den Staeten ſchryft by nae ende genoeghſaem van den ſelfden inhoud is als die hy aen haere Hoogheyt geſchreven heeft, ſco en ſullen wy daer niet van onderſoecken, dan alleen dat daer beſonder in ſtaet. Hy ſeyt dat (hy geadviſeert heeft dat het leger van den vyandt ſyn Rendevous hadde ende ſich formeerde tot *Moock* dichte by ſyn Gouvernement.) Van de plaetſe daer de vyanden haere vergaderinge ofte Rendevous hielden, konde hy met beſcheyt ende ſeeckerheyt ſpreecken, want hy was de Man die haer daer ontboden hadde: Maer het is onwaerachtigh dat hy daer eenig advys van gegeeven heeft, dan alleenlyck op den ſelfden tydt dat ſy al aen 't marcheren waren.

Hy ſpreeckt van (ſyne aengeboorene genegentheyt tot het welvaeren van 't Landt.) Hy is een vreemdelingh, een wraeck-gierigh Menſch, vol van quade wille, ende die eene Publique ſaecke ſoeckt te maecken, van een particulier miſ-verſtant dat hy gehadt heeft met den Marquis de *Leganes*, die inder waerheyt hier te Lande als een Patriot is op gebracht, ende dien hy onbeſchaemdelyck beſchuldight van dingen daer hy noyt eenige gedachten van gehadt en heeft, alſoo deſen Marquis doe ter tydt geen bewint van ſaecken hadde. Dunckt hem dat hy ergens in verkort is geweeſt, het ſtaet hem vry door ordinariſche ende rechtelycke middelen ende weghen reparatie daer van te verſoecken, maer niet verraderye aen te rechten, ende ſich op te werpen als eenen kleynen Tyran. Wat heeft het Landt te doen met ſyne particuliere twiſten ende oneenigheyt? By aldien ſyn hert ende couragie eenighe krachtighe prickelen gevoelt hadde om ſyn eere te verdedighen, ende ſoo hy hem daer inne achte verkort te weſen, gelyck hy nu ſeydt: Hy heeft ſoo menighmael bequame gelegentheyt gehadt om den Marquis *Leganes* te ſien en te vinden, hy heeft ſoo dickwils met hem geſproocken: Wie heeft hem belet oft verhindert dat hy geene ſatisfactie daer van begeert heeft. 1632.

Wat belanght de Spanjaerden daer hy over klaeght, ende ſeydt (dat ſy nae ſyn leeven trachten, hebbende doen ſchieten door ſyne Schilderye, hanghende inde Steen-poort ſtraet:) Daer heeft hy ſeer groot ongelyck in. Want waren de Spanjaerden ſoo geſint geweeſt (als hy ſeydt) ſy ſouden hem al overlanghen tydt van kant geholpen hebben. Ende dien ſelfde Man (die nu dient als Raedts-Heer) heeft haer meenighmael goede middelen aengeweſen om hem te moghen ombrengen, ſeggende dat daer aen veel geleegen was voor des Koninghs dienſte. Maer ſyne advyſen hadden den Koningh altydt ſoo weynigh profyt gedaen dat men ſyn aenbrenghen geen geloof en konde geeven. Ende oock ten anderen, men heeft liever gehadt den beſten wegh in te gaen ende ſachte middelen te gebruycken, trachtende deſen verdoolden Menſch weder op de rechte baen te brengen door giften, geſchencken, ende Officien, als te komen tot eenige extremiteyt, die de Wereldt niet geoordeelt en ſoude hebben datmen behoorde ofte vermochte te doen, ten ware het bewys daer van ſoo klaerlyck hadde gebleecken, als nu uyt ſyne eygene verklaringe te ſien is.

Het komt oock wel kluchtigh dat hy ſyn beklagh wil doen (dat de Spanjaerden door ſyne Schildery hebben geſchooten.) Syne beſpieders ſouden al veel moeytens hebben dat ſy geloof-waerdighe getuyghen moſten by brengen om ſulckx te bewyſen: Hoe-wel ſulcken Man die ſynen Prince

1632. verraet al veel swaerder straffe verdient,dan 't geene syne Schilderye kan aengedaen worden. Maer hy selven (als een Verrader) is de Man geweest, die wel soo stout ende onbeschaemt is geweest, dat hy onlanghs geleeden op den XXVII. Juny binnen de Stadt van *Brussel* by nacht (door de moordadighe handen van syne aenhangers) heeft aengetast ende geschent 't Heylighe Beeldt van den Koningh synen Heere ende goedertieren Meester, om door sulcken vervloeckten schelmstuck het eerste Exploict van syne muyterye te beginnen. Maer het is heel contrarie vergaen dan dese Goddeloose menschen sich inbeelden. Want des anderen daeghs daer aen volgende, de Staeten van *Brabandt* niet konnende verdragen de onwaerdigheyt van sulcken schandelyck stuck, zyn uyt haer eyghen selfs Collegialiter in de gemeene Audientie Sale gekomen, tot groote stichtinge van alle de omstanders, hun vertoonende voor onse Princesse, ende hebben aen handen van hare Hoogheyt vernieuwt met groote solemniteyt den Eedt van haere getrouwigheyt tot den Koningh haeren natuurlycken Prince ende Heere, ende tot haere Hoogheyt, met verklaringe, dat sy bereydt waeren den selven Eedt te sweeren aen den Prince van *Spanjen*.

Aengaende de Ampten ende Officien die hy zeydt dat (aen niemandt worden begeven dan aen Spanjaerden,) hier op moet ick voor de tweede reyse verhaelen, dat hy selver, met uytsluytinge van de Spanjaerden het principaelste Ampt ende hooghste Officie gehadt, maer hem daer in seer qualyck gequeten heeft, ende daer by seggen dat syne ondanckbaerheydt buyten alle de paelen van reeden gaet. Die snooden dienaer als hy is, en heeft nimmermeer ghedient als om syn eygen profyt, ende noyt en was eenigh Prince soo milt ende liberael tegen yemant, als d'onse in syn regarde geweest zyn. Hy en heeft nimmermeer te Velde gegaen met het leger, oft te vooren deede hy hem groote sommen van penningen geven voor syn particulier, ende heeft meer geldts genooten dan oyt eenigen Spanjaert oft ander Inlandtsche Heer: sonder daer in te reeckenen alle de sommen van penningen die hy ontfangen heeft voor secrete onkosten, van de welcke hy noyt eenige reeckenschap gegeeven oft gedaen heeft, noch willen doen, maer heeft alle dat geldt voor syn eygen profyt op-gesteecken. Hy weet wel hoe precys hy hem dede betaelen van alle syne afreeckeningen al eer hy wilde nae den *Pfals* marcheeren, daer hy nochtans meer als yemandt in de Wereldt, met alle syne middelen ende goederen verobligeert was aen den Koningh, tegen den welcken hy nu de Wapenen durft aen-nemen. Want van een slecht Soldaet wierde hy Capiteyn gemaeckt van de Ruyterye, daer naer *Maistre de Camp*. Men heeft hem eerst de Stadt *Oldenseel*, ende daer naer die van *Grol* vertrouwt, ende ten lesten het Gouvernement van *Gelderlandt*, zynde doe ter tydt eene van de beste ende principaelste van 't geheele Landt. Hy heeft het Generael gebiedt gehadt over alle de Cavallerye, hy is Generael van de Artillerye geweest, hy heeft gecommandeert over 't gantsche leeger, ende t'elckens heeft hy ingehouden de gagien van alle de Ampten ende Officien die hy te vooren bedient hadde, die hem noch alle jaeren betaelt wierden. Eyndelyck in 't Jaer M. D. C. XXIX. is hy by haere Hoogheyt in des Koninghs naeme, Overste-Veldt-heer van syne Majesteyts leeger gekoren. Wat konde syne eergierigheyt meer wenschen ofte begheeren, ten sy d'Opper-vooghdye ende Tyrannie daer hy nu nae staet. Onse eygene vyanden, met de welcke hy soo langhen tydt heymelyck verstandt ende correspondentie gehadt heeft, zyn meenighe reysen verwondert geweest, dat men soo veele eerlycke vergeldingen ende groote weldaeden verquitste aen een soo onwaerdigh persoon: Nu noch onlanghs als den Grave van *Styrum* met des vyandts troupen in *Gelderlandt* gekomen was, ende het Graefschap van *Montfort* sagh, 't welck over de twintigh duysent guldens jaerlycksse inkomste weerdigh is, 't welck den Koningh met meer andere Dorpen ende plaetsen des Landts van *Stevens-weert*, aen Graef *Hendrick van den Bergh* vereert ende geschoncken hadde, soo en konde hy hem niet bedwingen te seggen, dat hy grootelyckx verwondert was, hoe den Koningh van *Spanjen* soo veel goets gedaen hadde aen een Man die het met syne wederpartye hielde: Ende voeghde daer noch by. Dat al hadde hy de Staeten van *Hollandt* hondert jaeren gedient, soo en soude hy nimmermeer met soo eerlycke liberaeliteyt geloont werden. 1632.

Dat hy ons raedt (ons te voeghen met syn desseyn om eene andere maniere van Regieringe in te gaen onder het Gouvernement van haere Hoogheyt;) Wy bedancken hem van syne presentatie ende dancken Godt dat hy ons sulcken vyandt ontdeckt heeft die heymelyck ende bedecktelyck ons hadde konnen in den gront bederven, hadde hy soo veel beleydts, als wel quade sinnen ende boos voorneemen, gehadt. Onse wyse ende voorsienighe Princesse en heeft sulcken vooght niet van doen, om des

Ko-

1632. Koninghs haeren Nevens patrimonie te vernielen, ende een soo wel geregeert Landt in 't verderf te brenghen, 't welck syne Majesteyt al over veele jaeren herwaerts gekost heeft ende noch kost alle de Ryckdommen ende schatten van *Spanjen* ende *Indien*, ende 't bloedt van soo veele duysenden Spanjaerden voor de beschermínge van dit Landt ende van de Catholycke Religie vergoten ende uyt gestort.

Resteert nu syne verklaringe, die anders niet en is als een verhael van syn misnoeghen, ende belofte van Tractament allen den geenen die synen dienste sal willen aennemen. Men weet wel dat hy gelts genoegh heeft, al en waer 't maer 't geene hy ontfangen heeft van de Passepoorten die hy by ontallycke meenighte verkoft heeft, doe de Licenten geslooten ende alle handelingen ende Coopmanschap met de Rebellen verboden waren. Men weet oock wel dat hy verscheyden reysen van de Princen ende Landen naest aen syn gouvernement geleegen, veele groote giften ende vereeringen ontfangen heeft. Ons en is oock niet onbekent dat hy noch by hem heeft de Penningen voor de welcke hy synen Meester verkocht heeft. Maer syne onverzaedelycke gierigheyt en heeft hem noyt toe-gelaeten dat hy syne Ryckdommen liberalyck gebruycken soude om eerlycke lieden goet te doen. Daer en is niet eenen Soldaet die hem kent, oft die weet oock wel hoe weynigh werckx dat den Grave van de Soldaeten maeckt, ende hem sal noch wel gedencken hoe qualyck hy 't volck altydt in syn Gouvernement getracteert heeft, hun berovende van soodanige commoditeyten die hun by de Huysluyden in de Dorpen van andere Provincien niet geweygert en worden, om daer voor des te grooter contributien voor syn eyghen particulier, van de Dorpen af te persen. Sulckx datmen geloven moet, myne Heeren, dat de Soldaeten syne verklaringe niet meer en sullen achten, dan ghy-lieden syne Brieven gedaen hebt.

Met het verwerpen ende condemnatie van syne Brieven hebt ghy betuyght ende beweesen uwen goeden yver tot de Religie, de kinderlycke gehoorsaemheyt die ghy den Koningh verthoont, uwe oprechte affectie tot onse Princesse, ende uwe schuldighe plight ten regarde van 't Landt. De Religie sal daer voor tot allen aen u verobligeert blyven, den Koningh sal u daer danck van weten, onse Princesse pryst hooglyck uwe goede affectie, neemt de selve aen ende bedanckt u daer van: ende 't Landt sal door middel van u lieden behouden blyven. Doet noch een dingh voor 't gemeene beste, dat van nu voortaen alle die geene die soo lichtveerdigh ende stout sullen wesen dat sy hun in dienste van dese nieuwen Tyran sullen begeeven, oft eene soo ongerechtighe saecke sullen willen voorstaen geacht ende gereeckent sullen worden voor aenhangers ende consorten van syne rebellie. 1632.

Wat belanght de resteerende archlistigheeden van onse vyanden, gedenckt altydt, ende spiegelt u aen de voor gepasseerde dingen, dat alle dese inventien van vryheyt der Conscientien diemen nu voor oogen stelt, tot geen andere eynde opgebracht worden als om de schoone Fondamenten van onse Religie om te stooten, ende hondert andere nieuwe Secten, in plaetse van ons geloof, op de baene brengen, ende de teerheyt van onse kinderen met schadelycke exempelen ende invoeringe der Ketteryen te bederven. Dit zyn inder daedt de listige stricken van onse vyanden, ende de betoverde Lief-kruyden die sy ons presenteren. Souden wy 't herte wel hebben dat wy de vergiftighe geschencken ons door handen van den vyanden voor gehouden, souden durven aennemen?

Wie zoude ons versorgen van Bisschoppen, Priesteren, ende andere Persoonen die wy noodigh van doen hebben tot onderhoudinge van onse Ceremonien, tot behulp van onse Zielen, ende vertroostinge van onse Conscientien: Wanneer onse Prelaten ende Bisschoppen doodt waeren, wie soude ons andere in hem plaetse doen komen? Door wat Apostolische Bullen souden die geauthoriseert worden? Wie soude hun in possessie stellen, naedemael onse Vyanden dit voor hun principaelste Fondament houden, dat men de Roomsche Kercke niet en moet erkennen. Eyndelyck hoe souden wy een vast ende gewis Contract konnen maecken met onse Vyanden als sy d'overhandt hadden, oft met heurlieder aenhangers ende mede-standers, die ten huydigen daege geheel Europa in roere stellen, ende niet eenen hoeck van de Wereldt in ruste laeten, daer de Catholyken, oft inder daedt vervolginge lyden, oft in groote vreese staen van te lyden, wachtende op den voortgangh der Waepenen ende furie van de Ketteren.

Daer op dit naevolgende Placcaet van Dagemente tegens den Persoon van Graef Hendrick van den Bergh, **tot** Mechelen, **op den naem van den Koningh den 5. Julij deses Jaers 1632. aen den dagh gekomen en verkondight is.**

1632. *PHILIPS by der gratie Godes Koninck van Castilien, van Leon, Arragon, beyde Sicilien, Jerusalem, Portugael, Navarre, Granaden, Toledo, Galicien, Majorca, Minorca, Sevilien, Cordua, Corsica, Murcia, Jahen, Algarben, Algesire, Gibraltar, van de Eylanden ende Vaste-Landt der Oceaensche Zee, Ertz-Hertoge van Oostenryck, Hertogh van Bourgondien, Lothier, Brabandt, Limborch, Gelder ende van Milanen, Grave van Habsburgh, Vlaenderen, Arthoys, Bourgoignen, Thirol, Pfaltz Grave van Henegouwen, Hollandt, Zeeland, Namen ende Zutphen; Prince van Swaben, Marquiz des Heyligen Roomsche Rycks, Heere van Vriesland, Salines ende Mechelen, der Stadt ende Landen van Utrecht, Over-Yssel ende Groeningen, Dominateur in Asien ende Africa.*

AEn den eersten onsen Deurwaerder oft Exploictier hier op versocht, saluyt. Van wegen onsen beminden ende getrouwen Raedsman ende Procureur Generael, is ons verthoont geweest, hoe dat eenen yegelycken genoeghsaem bekent is, hoe seer dat den Graef *Hendrick van den Bergh* aen ons gehouden ende verobligeert is, niet alleen om dat hy onsen Vassael ende ondersaet is geweest; maer oock om dat hy een groot getal weldaden van onse milde handt ontfanghen heeft, soo aen vereeringen, als oock merckelycke groote Tractementen, die wy hem vergunt ende betaelt hebben, soo uyt de Finantien als uyt de penningen van het leeger, bedraghende jaerlycks seer groote somme gelts: Zynde daer-en-boven verciert ende voorsien met de principaelste ende eerlyckste Ampten ende Titels, als Raedtsheer in onsen Raedt van Staete, Gouverneur ende Capiteyn Generael van ons Landt ende Hertoghdom van *Gelderland*, ende Generael Veld-Oversten in onsen leeger, zynde van te vooren mede geweest Generael van onse Artillerye, en noch daer te vooren Generael van de Cavalerye, ende andere treffelyke Officien, de minste van alle welcke weldaeden hem behoorde te verbinden, tot eene standtvastige ende geduyrige getrouwigheyt tot synen wettigen Prince: Insonderheyt alle de Eeden die hy gedaen ende gesworven heeft, 't elcken reyse als hem de eere wierde aengedaen, van inde voorseyde Ampten ende Digniteyten gestelte worden. Doch die hy alles verde, ende afwyckende van 't devoyr ende gehoorsaemheidt die hy ons schuldigh is, heeft grootelycks hem vergreepen ende geattenteert tegen onsen dienst, ende dienste van onse Landen, synde in syn boose ende schadelycke aenslagen soo verre gekomen, dat den achtthienden der voorledene Maendt, door een groot getal van Brieven ende gedruckte verklaeringe, op veele plaetsen, soo binnen als buyten dese Landen uytgestroyt, heeft gedaen verkondigen ende publiceeren, dat alle Soldaeten ende Kryghsluyden, van wat qualiteyt ofte Natie dat sy zyn (den Spanjaert alleen uytgesondert) hem aengenaem ende wellekom souden wesen; hun in allen aenradende ende aenlockende sich in synen dienste te konne begeven, ende te doen wat hen-luyden sal gebieden, doende hun veel schoone beloften ende presentatien, om met sulcken list hen-luyden met rebellye ende muytinatie te ontrecken van de Vaendelen, daer sy onder syn bescheyden tot onsen dienste: Hem selven oock tot dien eynde noch bekleedende met de qualiteyt van Generaelen Veldt-Oversten van onsen leger, hoe wel de wercken die hy doet, daer regel recht tegen stryden: hebbende ten voorsz. daege oock aen meest alle de Magistraeten ende Overigheeden der Steden, in dese Landen, verscheyden Brieven geschreven, zynde met syn eygen hant ondergeteeckent, conform de Copyen die hy meede heeft in druck uytgegeeven, ende over-al gedaen stroyen, die hy gesonden heeft aen de Geestelycke Heeren, Edelen ende Steden der Provincien van onse Nederlanden, trachtende hun te brengen ende te beweegen tot een generaele rebellye ende wederspannigheyt tegen ons, ende dat met sulcke voorstellingen, die tegen de waerheyt ende redelykheyt zyn strydende. Dat meer is, hy heeft ten voorsz. daege oock aen de Doorluchtighste Princesse *Isabella Clara Eugenia*, by der gratie Godes Infante van *Spanjen*, onse wel-beminde Moeye, gesonden eenen Brief vol listige treeken ende bedriegeryen, soeckende haer (tegen alle waerheyt) wys te maecken, dat hy in alle synen handel ende voorneemen geen ander oogenmerck en hadde, dan haeren dienste, de welvaert ende gerustigheydt deser Provincien: hebbende oock een goet getal van dese Brieven ende Verklaringen over-al gedaen uytstroyen by synen Camerlingh: Ende als hy daer nae verstaen hadde, dat den selven by seeckeren Officier in ons Landt van *Brabandt* gevangen ende in hechtenisse gestelt was, soo hadde hy op den 24. der voorsz. Maendt een Brief aen den selven Officier geschreven, zynde mede met syuen eygen handt ondergeteeckent, inhoudende, dat hy deselve Brieven voor syne eygen werck aennam ende bekende, verklaerende mede die door synen Camerlingh overgesonden te hebben, voegende daer by seer bittere dreygementen tegen dien 1632.

1632. dien Officier, by aldien hy niet te wegen en bracht, dat hy weder vry gestelt ende ontslaegen wierde: Alle welcke dingen klaerlyck te kennen geven, dat alle dese boose aenslaegen ende attentatien tegen synen eygen Prince, aen wien hy om soo veel redenen soo hooghlyck verbonden ende verobligeert was, al over langen tydt in syn herte gebroeyt zyn geweest, ende dat hy niet dan bequamen tyde ende gelegentheyt verwacht ende gesoghtheeft om die ter executie te stellen.

Om 't welcke uyt te voeren hem raedtsaem gedocht heeft den staet ende gelegentheyt waer te nemen, daer de saecken tegenwoordigh in bevonden worden, mits het belegh 't welck onse Rebellen hun verstout hebben te komen wagen voor onse Stadt van *Mastricht*, 't welk sy apparent ende waerschynlyk noyt souden hebben durven bestaen, ten waere sy verseekert hadden geweest, dat den gemelten Grave hun soude helpen ende seconderen, in conformite vande handelingen ende accoorden, die sy daer over met hem of met den synen moeten gehadt hebben. Ende alsoo sulcke dingen in een Landt van Rechte niet en is te lyden, als zynde een oorspronck van de misdaeden ende *Crime* van Land verraderye, *læsæ Majestatis* in den hooghsten graet, Attentaet van muytinatie, rebellye, oproer verstoringe van de gemeene ruste van onser Landen: Soo heeft den Remonstrant, om hem wel te quyten in 't stuck van syn Ampt ende den last by onse hooghgemelte Moeye daer toe gegeeven, hem gekeert tot ons ende onse lieve ende getrouwe, den President ende Raden van onsen Hoogen Rade, die mede Commissie gekreegen hebben, om in dese saecke goede ende prompte justitie te doen, zynde daer toe soo veele als noodigh is geauthoriseert: versoeckende ootmoedelyck, dat hem tegen den voorseyde Grave *Hendrick van den Berge*, soodaenige provisie van Rechte vergunt werde, als sy soo uytmuntende misdaden sullen bevinden te verdienen en meriteren, met clausule van authorisatie. Daeromme soo is 't, dat wy dese dingen gesien hebbende, u belasten ende committeren by desen, op het versoeckende remonstrantie van onsen voornoemden Raedtsman ende Procureur Generael, dat ghy met soodaenige hulpe ende assistentie, als ghy vinden sult te behooren, den voornoemden Grave *Hendrick vanden Berge* aen den Lyve aentasten ende gevangen nemen sult, over al waer gy hem in dese Provincien soude mogen achterhaelen, ende dan voorts hem onder goede ende gewisse verseeckeringe brengen in de gevangenisse van onsen gemelten Hoogen Raede, om voor 1632.
den Heer President ende Raden van onsen Hoogen Raedt voornoemt, (die wy daer toe, soo veel des noodt is, geauthoriseert hebben) te Rechte staen, ende gestraft te worden over de Crimen ende misdaeden by hem begaen, nae eysch van de saecke, en soo als nae reeden billigheidt bevonden sal werden te behooren; ende soo ghy hem niet en kont vangen noch in hechtenisse nemen, sult ghy hem roepen, citeeren ende daghvaerden by openbaere uytroepinge ende Placcaet, op pene van eeuwigh Bannissement ende confiscatie van alle syne Goederen, om in eygen persoon te compareeren binnen drie mael eerstkomende veerthien daegen, niet tegenstaende eenige vacantien, stellende hem d'eerste veerthien daegen voor den eersten dagh, de tweede veerthien daegen voor den tweeden dagh, ende de leste veerthien voor den lesten ende peremptoiren dagh van Rechte, sonder eenigh ander termyn voor de Heeren van onsen Hoogen Raede te verwachten: Omme aldaer te antwoorden op sulcken eysch ende conclusie, als onsen voorsz. Procureur Generael tegen hem, om de voorverhaelde redenen, mitsgaders andere oorsaeken meer, die hy, ten daege dienende, volgens synen last, breeder sal mogen inbrengen ende voorstellen, ende daer beneffens te sien, daer op procedeeren ende ordonneeren als nae reden: hem de weete doende, by aldien hy binnen d'eerste, tweede, of derde en laetste veerthien daegen niet en compareert, dat men evenwel in syne absentie sal voortvaren ende procedeeren, als nae reeden in soodaenige gelegentheyt behooren sal. Doende ten voorsz daege aen den voornoemden President ende Raden van onsen Hoogen Raede goede onderrichtinge van 't geene ghy hier in sult gedaen hebben; dien wy beveelen en om de voorsz. oorsaecken Commissie geeven, dat sy parthyen gehoordt hebbende, kort ende goedt Recht ende Justitie doen, gelyk in sulcken saecke behoordt. Ende in kas van des voorsz. Grave van den *Berghs* deffaut ofte wederspannigheydt, soo sullen sy datelyck voortvaeren met de verklaringe van 't voorsz. Bannissement ende confiscatie, of anderssints, soo als sy in sulcken gevalle sullen sien dat nae Rechte sal betaemen: Aentastende, opschryvende ende in onse handen stellende by deughdelycken Inventaris, alle ende yegelycke de goederen, die ghy sult bevinden dat den voorsz. Grave van den *Berge* toebehooren, stellende sufficiante persoonen om die goederen te bewaeren ende administreeren, die oock daer voor sullen vast staen, ende des noots 1632.

wesen-

1632. wesende goede reeckeninge, bewys ende reliqua daer van geeven. Om dit alles te doen, geven wy u volkomen last, authoriteyt ende speciael bevel. Wy lasten ende bevelen oock aen alle onse Officieren ende Ondersaeten, dat sy u in dit werck gehoorsaem zyn, daer toe verstaen, goeden raedt geeven, ende alle bystandt doen, u assisteerende met macht ende apprehensien, des noodt, ende daer toe by u versocht zynde. Want het ons alsoo belieft. Ende om dat den voorsz. Grave van den *Berghe* uyt onse Landen is vertrocken, ende sich absenteert, soo willen wy dat in dit cas de citatie ende daghvaerdinge, die ghy by openbare uytroepinge sult doen, ter puye van onsen gemelten Hooghen Rade, ende voor de plaetse van ons Hof binnen onse Stadt van *Brussel*, als meede ter puye van 't Stadt-huys onser Stede *Namen*, mits aen de Poorten van onsen Rade, ende van ons Hof tot *Brussel*, en 't Stadt-huys der Stadt *Namen*, Copye deser, ende van u Exploict, doende aenslaen; ende daer beneffens meede aen de Poorten ende deuren van de principaelste Kercken der voorsz. Steden, diergelycke Copyen stellende, op dat hy geene ignorantie en mach pretenderen: van soodanigher kracht, effect ende weerde sal zyn ende ghehouden worden, als of het aen den persoon van den voorsz. Grave van den *Berghe* selfs waer gedaen geweest. Ende wy hebben het voorsz. Exploict voor soodanigh geauthoriseert ende authoriseeren by desen.

Gegeeven in onse Stadt *Mechelen* den 5 July in den Jaere 1632. ende van onse Coninclycke regeeringe het twaelfde. Lager stont, by den Coninck op het rapport van synen Raedt. Geteeckent *Rineveldt*. Ende dese opene Brieven waren beseegelt met des Coninghs grooten Segel in roode was, hangende aen eenen enckelen steerte.

Op welck Placcaet den selfden dagh voor ordre van 't Hof van Brussel, dese naevolgende uytroepinge tegens syn persoon in voegen gedaen is.

ICk *Matthys Bollaert*, Huissier Ordinaris d'Armes van de Secreten ende Grooten Raden van onsen Heere den Coninck, relatere mitsdesen aen myn Eerwaerdighste Heeren, myn Heere den President ende andere Heeren van den selven Grooten Rade, dat ick in kracht ende macht van de opene Brieven, ende van de clause van authorisatie in deselve begreepen, aen dewelcke dese myn relatie bygevoeght is, verkreegen ende my overgelevert van wegen den Raedt-heer ende Procureur Generael van den selven Grooten Raede, ende op syne Requeste, my op den sevenden dagh van Julius 1632. ten elf uuren voor Noen gevonden hebben in de Stadt van *Mechelen* aen de Pretesque van het Palays, alwaer men den Grooten Raedt is houdende, ende aldaer ter presentie van Meester *Jan de Witte* Procureur, postuleerende in den selven *Jaques vander Straten*, geswooren Clerck van de Griffie, ende veele andere by openbaere Edict ende proclamatie gedaeght hebben Graef *Hendrick van den Berge*, om in persoone te compareeren voor u lieden myn voorseyde Eerwaerdighste Heeren, binnen drie naestkomende quinsainen, of veertigh daegen, niet tegenstaende eenige vacantien, op pene van eeuwigen Ban ende confiscatie van Goederen: waer van de eerste quinsaine hem by my geassigneerr is den 21 dagh van July voorseydt, voor de tweede den 5 dagh der maent Augustus, voor den derden ende leste ende peremptoiren Regel-dagh den twintighsten der voorseyder maendt Augustus, sonder eenige andere te verbeyden, ten eynde in het lanck ende voorseyde opene Brieven uytgedruckt zynde, waer van ick terstondt daer nae aen de Poorte van het Palays, alwaer men den voorseyden grooten Raedt is houdende, aengeslaegen de Copye met myn Exploict daer onder aen myne signature, inhoudende assignatie van de voorseyde quinsainen, ende aenduydinge, dat by aldien hy niet en kompt of compareert op de eerste, tweede of derde ende leste, alsoo deselve daer boven gespecificeert zyn, dat myne Heeren in syn absentie procedeeren sullen, soo in sulcke saecke sal behooren. Hebbende oock ten selven daege aengeslaegen aen de deure van de Kercke *Metropolitain* van *St. Rombour* gelycke Copye, ende het Exploict daer onder aen.

Ende daeghs daer nae den achtsten dagh van den voorseyden maendt van Julius, hebbe ick my, ten versoecke van myn voorseyden Heere Raedtsheere ende Procureur Generael, getransporteert van de voorseyde Stadt van *Mechelen*, plaetse van myn ordinaris residentie, nae de Stadt van *Brussel*, vier mylen van hier, ende aldaer voor de Poorte van het Hof van *Brussel* voorseyt, ter presentie van Monsieur *Jan Maurissens*, Notaris *Franchoys Pigache*, *Gulliam Faryn*, ende veele andere, by openbaer Edict ende proclamatie van gelycken gedaeght den voorseyden Graef *Hendrick van den Berge*, om in persoon te compareeren binnen de voorseyde Quartieren, ende op pene hier boven gespecificeert, ende breeder verklaerdt in de voorseyde opene Brieven,

waer

1632. waer van ick oock aengeslagen hebbe Copye aen de Poorten van het selfde Hof met myn voorseyde Exploict, assignatie ende aenduydinge als boven, onder aen: hebbende oock gelycke Copye aengeslagen aen de deuren van *St. Gudulen* Kercke, in de voorseyde Stadt van *Brussel*. Ende na de voorseyde devoiren alsoo gedaen ende voleynt, hebbe ick my ten selven daeghe getransporteert van de voorseyde Stadt van *Brussel* nae de Stadt *Namen*, thien mylen van daer, ende hebbe aldaer daeghs daer nae den 9 der selfder Maendt van Julius, ter presentie van myn Heere den Raedtsheere ende Procureur Generael van den Provintialen Rade, geordonneert tot *Namen* voorseydt, ende van een groot getal van Geestelycke persoonen, Edelen, Practisyns ende anderen, van gelycken by openbaer Edict ende proclamatie (voor de Poorte van den voorseyden Rade van *Namen*) gedaeght den voorseyden Graef *Hendrick van den Berghe*, ende aen de Poorte daer van aengeslagen Copye van deselve opene Brieven en Exploict, gelyck als boven, met verklaringe en specificatie, dat het selve Dagement oock gedaen was binnen de Steeden van *Mechelen* en *Brussel*, hebbende oock gelycke Copye aengeslagen aen de Kercke van *St. Albin*, en aen de Poorte van het Stadt-huys van de voorseyde Stadt *Namen*. Al het welck ick verseeckere aen myn voorseyde. Eerweerdighste Heeren te weesen waerachtigh, en by my te zyn gedaen ten daghen, maendt en jaer als boven. Hier onder myn handtteecken hier by gevoeght, en was geteeckent.

M. Bollaert.

Dit niet konnende helpen / om de Nederlantsche Heeren tot Brussel **weder ten Hoove te doen keeren. Is eyndelycke den derthienden Meert deses jaers** 1634. **dit nae-volghende Vonnis in den Raedt tot** Mechelen **teghens de Persoon van Graef** Hendrick van den Bergh **uytgesproocken.**

DEn Coningh doende recht, verklaert Graef *Hendrick van den Bergh* te weesen achterhaelt en overwonnen van het *Crimen læsæ Majestatis* in den eersten graedt, ter oorsaecke van wederspannigheyt, oproerigheyt en verraderye by hem gecommitteert tegens syne Majesteyt en synen staet, en over sulckx vervallen en gepriveert te zyn van alle eere, staet en digniteyten, 1632. eensamentlyck van alle begiftinge en toelaetingen by titule van beleeninge van het landt ende heerlyckheyt van *Monfort*, en de rechten begrepen inde opene Brieven van syne Majesteyt gegeeven op den 5 Augusti des jaers 1623; als geamuleert en weder-roepen, ter oorsaecke van ondanckbaerheydt by hem gecommitteert tegens den inhoudt en intentie van deselvighe Brieven; ende tot reparatie van de selve delicten condemneert hem van geworden geleydt op een Schavot, en aldaer onthalst te werden: verklaerende met eene alle en yeder syner goederen verbeurt te zyn tot profyt van syne Majesteyt. Uytgesproocken tot *Mechelen* den 13 Marty. 1634.

Edoch alles op 't heevighste gedreeven zijnde / isser naemaels tot synder ontschuldinge en verantwoordinge dese naervolgende Apologie onder eenighe bekent en geleesen geweest.

ALle de Wereldt soude neffens my konnen verwondert zyn over de Brieven van Daghemente onlanghx tot *Mechelen* gegeeven tegen my, die alle myn leeven langh geweest ben een Cavallier die de wapenen met eere ende reputatie in alle Staeten, Officien ende Qualiteyten my van syne Majesteyt en Alteze opgelet naer myn vermooghen tot dienst der selver hebbe gevoert, ende noch ten selve eynde ben voerende, ten waere by Exempel soo van oudts, als oock by onse tyden genoeghsaem bekendt waeren van de grootste ende vroomste Personagien, die om met peryckel van haeren Lyve te hebben bewaerdt de Hoogheeden, Staeten en Landen van haere Coningen, Princen ende Heeren, eyndelyck door quaden practycquen haerder partyen ende quaedtgunstighe, de selve Coningen en Princen abuseerende, op dese maniere zyn bejegent.

Het staet my toe myne rechtveerdige saecke ende onschult te verantwoorden, niet in sulcker voeghen, als de Spaensche Ministers, myne haters ende quaedtgunstighe geerne saeghen, die door het impetreren van dese Brieven van Daghementen onder het deckscl en naem van Justitie, soecken te werck te leghen alle manieren van geweldt om haere lust aen myn Ruine en verderf te boeten: maer wel op deser wyse, by de welcke ick

1632. in myne seeckerheyt ende buyten 't gewelt der Spaensche Ministers blyvende, ende my in myn geheel tot beter dienst van syne Majesteyt en haer Alteze conserverende, alles by brenge dat myne actien ende intentien justificeere. Ick die altydt hebbe myn leeven voor syne Majesteyt ende haer Alteze gewaeght, en sal noch niet weygeren myn bloedt voor de selfde te vergieten om voor de selfde yets goedts te doen. Edoch dat ick my selven soude leveren tot een roof en proye van myn partyen, daer in en is dienst van syne Majesteyt noch van hare Alteze niet geleegen, die het nutter is haer trouwe ende oude Dienaers te behouden.

Ick en sal niet verneemen of de boven gemelde Brieven van Daghemente by den Huissier zyn geexploicteert, ende wat respective daeghen aldaer zyn geprefigeert.

Want 't sy sulckx gedaen is, of noch te doen staet, myne meyninge en is niet ten daghe dienende te compareeren, of oock eenighe exceptien declinatoir *loci non tuti*, of *Suspecti judicis* voor te stellen.

Aengesien dat door de practycquen ende prevalencie der Spaensche Ministers niet alleenlyck alsulcke declinatoire exceptien, maer oock myne peremptoire wel gefundeerde defensien ten principale met een voor oordeel sullen werden gerejecteert. De uytkomste van sulcke Judicature, by soodanighe weghen ende middelen gecausseert, en kan een genereux gemoet, dat op syne onnoselheyt steunt, niet bekommeren.

Alleenlyck verklare ick opentlyck voor de heele Wereldt dat de voorschreven exceptien my naer Rechten zyn competerende, ende dat alle 't geene uyt krachte van de voorschreven Brieven van Daghemente gedaen ende uyt gesproocken soude moogen werden, sal nul ende van geender waerden zyn, als by susp[e]cte ende gerecuseerde Rechters gedaen ende uytgesproocken.

Dien volgens ick promptelyck ende wil lichtelyck presentere myne saecke, mitsgaders de kennisse ende Judicature der selve, te stellen ende submitteren aen onpartydighe Coningen, Princen, ende Vorsten, of aen der selver Parlamenten ende Hoven, die sonder prejudiciæ ende affectie sullen konnen wysen ende pronuncieren naer geleegentheyt myner saecken.

Ende voor soo lange als sulcke Rechters noch niet sullen gestelt zyn, en wil ick effen wel ondertusschen in de harten der onwetende niet laten eenigh achterdencken van dat ick my qualyck soude gequeeten hebben inde Staten, Lasten, ende Diensten, daer van syne Majesteyt ende haer Alteze belieft my te versien: Maer wil by dese myne Manifeste te vooren myne rechtveerdighe saecke beantwoorden ende Justificeeren voor alle de geene, die buyten Slavernye der Spanjaerts zyn, ende kennisse hebben van de Neederlantsche Oorlogen, ende van myne Dienst[e]n daer in gedaen. 1632.

By welcke middel ick oock verhoope dat de redenen van myn verantwoordinge alderbest selfs tot syne Majesteyt ende tot haere Alteze ooren sullen komen, die anderssints lichtelyck onder handen van myn Partyen souden verduystert werden. Myn goeden naem en faem aldus gemainteneert te hebben sal my meerder zyn dan al 't geene yemandt onder Wereltsche dinghen can in waerden of in estime hebben.

Een Cavallier van myn qualiteyt die altydt de Wapenen voor het Publycke beste gehanteert heeft, en sal sich om eenighe schande of verkleyninge te lyden niet buygen onder eenighe Potentaten, maer stelt syn Eere boven alle macht ende violentie, ende doet de selve ongeschent tot de posteriteyt komen. Geen geprejudiceerde of gefabriceerde Vonnisse van partydighe Rechters, geen injurie der tyden en kan de memorie van goede meriten ende kloecke daden uytwissen, welcke toe neemt ende wast met den tydt, oock selfs door der haters nydigheyt als de naekomelingen buyten passie van de selve sullen spreecken ende oordeelen. Ick en weet niet of ik myne redenen wel sal konnen by geschrift stellen. Myne oeffeninghe is altydt geweest het Rappier, ende niet de Penne te roeren. Evenwel de onnoselheyt, die haer selven patrocineert, is lichtelyck wel spreeckende genoegh.

't Geene my by de geimpetreerde Brieven van Daghemente te last geleght wert, is, dat ick, als Generael Veldt Overste van 's Coninx leeger, hebbe een Manifeste gepubliceert van den XVIII. Juny deses jaers, dat alderley Kryghs-volck, van wat Natie het dan is (uytgesondert Spanjaerden) 't welck onder myn beleyt sal konnen dienen, wellekom ende aengenaem sal wesen. Als meede dat ick ten selfden daeghe soo aen de Prelaten, Edelen, ende Steden der Neederlantsche Provincien, als oock aen haere Alteze Brieven hebbe geschreven over myn misscontement nopende den Staet der voorschreven Provincien: Ende dat ick daer meede begaen hebbe *Crimen Majestatis*. Dit is het hooft stuck van myne beschuldinge, 't welck met goede redenen beantwoort zynde komen te cesseeren alle de conclu-

1632. concluſien ende ſuſtenuen van de Procureur Generael inde voorſchreven Brieven van Daghemente geinſereert. Waer toe in alle manieren ſtaet te conſideren dat het naer alle Rechten is notoir ende ſeecker, datter geen *Crimen læſæ Majeſtatis* en kan begaen werden *ſine dolo & propoſito lædendi Principis, ac ſine animo hoſtili.* 't Welck geen van alles in myne Manifeſte ende boven geſchreven Brieven en is geweeſt, alſoo de ſelve geen ſaecke meer en vorderen dan ſulcke middelen, die oirbaer ende dienſtigh zyn om ſyne Majeſteyt ende haere Altezes goede intentie te ſeconderen ende uyt te voeren. Weshalven ick my gequalificeert hebbe het voorſchreven Kryghs-volck aen te neemen niet tegen de Coninck ende haere Alteze, maer voor de ſelve, ende als Generael Veldt-Overſte van ſyn Majeſteyts leeger, ſulckx als ick by ſyne Majeſteyt ende haere Alteze gemaeckt ben, uytſluytende alleenelyck de geenen, die de welſtant van ſyne Majeſteyts Provincien te rugge houden, ende ſyne Majeſteyt de Neederlanden onnut ende onbruyckelyck maeckende contramineren ſynes Majeſteyts intentie. Ende in conformite van 't ſelfde is het dat ick wel ernſtelyck proteſtere in alle de ſelfde Manifeſten ende Brieven de Roomſche Catholycke Religie te willen neffens ſyn Majeſteyts Recht helpen mainteneren.

Indien dit *Crimen Majeſtatis* mach genoemt werden, ſoo hebben wy de rechte naem der ſaecken verlooren, ende wy komen wederom te vervallen tot den miſerablen ſtaet, daer in wel eertydts naer uytwyſen der Hiſtorien is geweeſt de Roomſche Republycke onder eenighe Keyſer, *Cum omnium accuſationum complementum eſſet Crimen Majeſtatis, & unicum Crimen eorum, qui Crimine Vocarent.*

Ick hebbe van tydt tot tydt geſien dat der Spanjaerden autoriteyt ende practiquen in deſe Neederlanden waeren belettende myn goede meyninge ende devoir om, volgens den laſt ende commiſſie my expreſſelyck van ſyne Majeſteyt ende van haer Alteze met preſentatie der aldergrootſte recompenſen gegeeven, de ſaecke daer toe te dirigheren, dat de Neederlanden eens mochten tot ruſt ende vreede gebracht werden. 't Selfde hebbe, als ick myn Gouvernement van *Gelderlandt* noch hadde, niet konnen te weghe brengen, alſoo 't ſelve gecontramineert is door de Spaenſche Miniſters ende Directeurs in deſe Neederlanden, die met alle middelen, om haer eygen profyt, contrarie ſyne Majeſteyts ende haere Altezes loffelycke intentie, de Oorlogen ſoecken te continueren.

't Welck alſoo zynde, ſach ick wel dat ick de ſelfde ſynes Majeſteyts ende haere Altezes intentie veel minder ſoude hebben konnen effectueren wanneer nu de ſelve Spaenſche Miniſters, myne formele partyen, my hadden doen verlieſen myn Gouvernement van *Gelderlandt*, door dien ſy alle de force van 't Kryghs-volck, dienſtigh tot reſiſtentie tegens de aenſtaende Beleegeringen, my hadden ontrocken, derhalven ick, die altydt met goede behoorlycke middelen van commandement de ſinguliere affectie van 't Kryghs-volck hadde gehadt, hebbe my tot het ſelfde gekeert, ende gebruyckt myne qualiteyt van Generael Veldt Overſte van ſyn Majeſteyts leeger om voor ſyn Majeſteyts ende haere Altezes dienſt de ſelve te gebruycken ende boven den ſchandelycken Raedt der Spaenſche Miniſters te prævaleren, om niet tegenſtaende der ſelver brigues ende machinatien ſyne Majeſteyt ende haere Alteze ſonder eenighe veranderingh van Religie te doen genieten de vredighe poſſeſſie van haere Landen, die ſyn Majeſteyt ende haere Alteze nu met ſoo veel Chriſten bloedt vergieten, ende met ſulcke belaſtinge haerder financien ende fraudatie der Spaenſche Directeurs moeten houden. 1632.

Edoch, eyndelyck alſoo ick geſien hebbe dat de voorſchreeven Spaenſche Miniſters dit myn expedient ende middel ſoo verre hebben konnen hatelyck maecken datſe daer over tegens my een Edict ende Brieven van Daghement hebben geimpetreert om myne ruine voorts te procureren, ſoo hebbe ick niet by andere Coningen, die my op groote ende honorable conditien hebben verſocht tot haer te komen, maer in ſulcke neutrale Landen van onſe Neederlantſche Provincien willen onthouden, daer ick door myner haters ende partyen liſt ende practiquen niet en kan beſchadight werden: Al waer ick onaengeſien alle Injurien my gedaen, die my myn oude goede affectie hadden konnen doen veranderen, effen wel noch blyve by 't ſelfde voornemen van my tot geen ander eynde te Wapenen ende 't Kryghs-volck tot mynen dienſt te trecken, dan om, neffens het maintenement der Roomſche Catholycke Religie in de Provincien tegenwoordigh onder hare Alteze ſtaende, te weeghe te brengen een ſulcke Pacificatie, die des Coninckx ende haere Alteze recht in de ſelve, ende de goede ingeſetenen haere Privilegien doe conſerveren.

Dit betuyge ick myne inſicht geweeſt te zyn, ende noch te weſen, welcke ick vertrouwe dat Godt Almachtigh ſal ſegenen, ende de rechte ongeſpagnoliſeerde ingeſetenen ſullen helpen vorderen, op dat eens

1632. de Neederlanden moogen verloſt zyn uyt dit bloedt-badt der Oorloghe, ende oock mede uyt de Slavernye der Spaensche Miniſters, die haer niet en ontſien ſelfs de Autoriteyt des Coninckx ende haerder Alteze grootelyckx te præjudiceeren.

't Welck eenmael geremedieert zynde, en is in 't minſte niet te twyffelen of deſelve Landen ſullen gantſch geluckigh weſen, als werdende Gegouverneert van een Princeſſe ſoo perfect, goedertieren, ende diſcreet, als oyt in eenighe tyden of Natien bevonden is, ende begaeft met ſulcke ervarentheyt van goede regeeringe, dat ſy ſelfs by haere vyanden daer van heeft lof ende reputatie.

Die dit alleene behartight ende vordert, wert qualyck ende onbehoorlyk inde voorſchreven Brieven van Daghemente geſeght ſynen Eedt te buyten te gaen: Alſoo den Eedt, die ick gedaen hebbe, my tot alle trouwe dienſten aen ſyne Majeſteyt ende haere Alteze is verbindende, die ick oock in deſen hebbe naer gekomen. Gelyck oock abuſivelyck in de ſelve Brieven van Daghement is te kennen gegeven, dat den Eedt ſoo menighmael by my gedaen is, als ick van eenighe charge verſien ben: daer ick nochtans niet meer, als eens, den Eedt en hebbe gepreſteert: Want alſoo haere Alteze my met eenen anderen ſtaet vereerende, my eenen Eedt voorhiel, daer van het formulier ende inhoudt verder ginck, hebbe ick haere Alteze met alle reverentie vertoont, dat daer inne waren eenige Clauſulen van ſaecken, die niet voldaen konden werden ſonder haere Altezes ende der Landen ondienſt. Waer op het haere Alteze gelieft heeft genadelyck te acquieſceren ende my niet vorders af te doen eyſchen. Het blyckt oock hier uyt wyders, dat met onrecht in de voorſchreven Brieven van Daghemente door het ingeven der Spaenſche Miniſters is geſtelt, dat ick vergeeten hebbende de beneficien ende honorable Titels ende chargen, die ick van ſyne Majeſteyt ontfangen had, my hebbe geoppoſeert tegens ſyn Majeſteyt, ende tegens de ruſte, ende welvaren ſynder Provincien. Daer ick nochtans ter contrarie my geenſints tegens ſyn Majeſteyt, maer tegens de Spaenſche Miniſters ende Directeurs ſtelle, die alle trouwe Neederlantſche Dienaers des Coninckx ſoecken haer credyt te benemen ende de ſelve te diſobligeren om onder haer met meerder voordeel te mogen uſurperen ſulcke autoriteyt, als ſy ſedert het overlyden van de Eertz-Hertogh' Hooghloffelycker memorie hebben gepretendeert, niet willende de behoorlycke macht ende bewint geeven aen onſe ſouveraine ende goedertierenſte Princeſſe, de welcke volgens haere groote diſcretie ontwyffelyck de ſaecken ſoo ſoude geſtiert hebben dat niemandt de minſte oorſaecke van klagen ſoude hebben gehadt, maer dat haere Onderſaten uyt de miſerable ende langhdurighe oorloge in eenen geruſten ſtaet ſoude gebracht weſen. Gelyck my daer toe van haer Alteze in 't Jaer MDCXXIX. ordre ende laſt is gegeeven met voorgaende autoriſatie des Coninx: ende haer Alteze ſpecialyck op myn Perſoon. 1632.

Doch heeft het effect tot noch toe niet konnen volgen, alſoo de Spaenſche Miniſters, vreeſende hier door van haere groote tractement ende profyten ontbloodt te worden, alle ſulcke voor-genomen handelingen hebben vruchteloos gemaeckt, ende de Landen meer ende meer in een de alderſwaerſte Oorlooge verwerret ſonder te letten op den dienſt ende intereſt van ſyn Majeſteyt.

De geene, die eenighſints de ſtaet der Provincien aen onſe ſyde bekendt is, weten wel hoe ſchaedelyk ende pernitieux dat voor de Landen is 't Gouvernement ende den Raedt, die men *Juntas* noempt, welke onlancx geleden by de Spaenſche Miniſters is ingeſtelt om alleen onder haer met daeghelyckſe by-een-komſte te conſulteeren, delibereren, ende diſponeren ſulckx als haer goedt dunckt in ſaecken van ſtaet.

Het is wel waer, dat de Nederlanders zoo verre in het bedienen van ſtaet, Officien, en Chargen, gekent werden datſe genieten de Titels ende Tractementen daer toe ſtaende, doch deſe Spaenſche Miniſters hebbende hedenſdaeghs het Gouvernement generael, ende haer ſelven meer Autoriteyts toe ſchryvende, als aen haere Alteze, weten ſoo byſter wel in haeren Raedt van de *Juntas* de ſaecken te reſolveeren ende beſluyten, ende haere macht ſoo groot te maecken, dat de Nederlandtſche Heeren in eenige dienſt zynde, ende haer Autoriteyt in alles beſneeden ende beſnoeyt vindende, niet meer en vermogen als een O in 't Cyffer. Waer mede alle de dominatie ende de kracht van 's Landts regeeringe by de Spaenſche Miniſters is.

Deſe dan ſyn het, aen de welcke ick den rugh gekeert heb, ende niet ſyn Majeſteyt, noch haere Alteze, aende welcke ick ſoo ſeer verbonden ben, als eenigh menſch ter Werelt ſoude mogen, hebbende van haere Coninclycke mildigheydt ontfanghen groote ende ontallycke weldaeden, die ick alle myn leven met eerbiedende danckbaerheydt wil erkennen, ende oock nu ſelfs met dit middel erkenne, dat ick voor ſyn Majeſteyts ende haere Altezes dienſt ſoecke

tegen

1632. tegen te ſtaen de ſiniſtre proceduren ende menees der Spaenſche Miniſters ende Directeurs in deſe onſe Nederlanden, die nu beginnen van dagh tot dagh meer quaets te opereren.

Voorwaer die op de tegenwoordige gelegentheyt wel let, kan by de ervarentheyt bevinden dat ſedert de doodt van de Marquis *Spinola* door verkeerde informatie aen ſyn Majeſteyt de Spaenſche Miniſters ende Directeurs zyn verdeeldt in ſeven of acht hoofden, daer van yder een wil Meeſter van 't ſtuck zyn, ende geen van allen en ſoeckt ietwes anders te veroorſaecken dan een geduurige onuytbluſſelycke Oorloge, ſonder nochtans ſulcke beleydt daer toe by te brengen datter eenige apparentie ſy van redres der verloopen publycke ſaecke, maer alleenelyck van haer eygen præeminentie. Gelyck ſy oock mede een goedt deel van 't Coninckx Kryghs-volck ende de middelen van Oorloge in Hoogh-duytslandt conſumeren, ſulckx datſe des te minder macht hebben om te conſerveren de eygen Onderſaten van ſyne Majeſteyt in deſe Nederlanden, ende om het Kryghsvolck wel te tracteren, die by deſe Oorloge ſoo veel hebben geleeden.

Dit is de occaſie ende oorſaecke waerom de vyandt dit jaer ſoo grooten progres met ſyn Wapenen in *Gelderlandt* heeft gedaen, ende oock beſtaen heeft de Stadt van *Maſtricht* te beleegeren, ende niet door dien de ſelfde vyandt eenighe inſicht gehadt ſoude moghen hebben om van my geſecondeert te werden, gelyck de Spaenſche Miniſters in de Brieven van Daghement malitieuſelyck hebben doen ſtellen. Ick hebbe in andere occaſien ſyns Majeſteyts Kryghs-volck geleydt ende gecommandeert. Indien ick in 't minſte eenige quade deſſeynen hadde gehadt, die in de Brieven van Daghement geſeght wordt dat ick langhe verborgen heb gehouden, ick hadde daer toe duyſent ende duyſent geleegentheeden konnen waer neemen om ſulcx met den aldergrootſten ondienſt van ſyne Majeſteyt in 't werck te ſtellen, hebbende onder my alle de kracht van 's Coninx leger in Neederlandt. Wat ſchyn van waerheyt heeft dan, dat ick my in het geene, dat de vyandt dit jaer in *Gelderlandt* geconqueſteert heeft anders ſoude gedragen hebben? of als ick ſyn Majeſteyt in deſen hadde willen afbreuck doen, waerom en ſoude ick dat niet op een ander maniere gedaen hebben, dewyle het immers genoegh in myn handt was de Steeden van *Venloo*, *Rurmunde*, *Stralen*, *Gelder*, ende de heele Provincie onder myn Gouvernement ſtaende, aen den vyandt ſonder ſlagh of ſtoot, of ſonder verlies van een man over te leveren; Daer nu ter contrarie geene der ſelver plaetſen anders verlooren zyn dan by aparte beleegeringen ende by gebreck van Soldaten, om welcke ick met verſcheyden Brieven nae *Bruſſel* heb ernſtelyck aengehouden, ende daer neffens vertoont dat de Stadt *Venloo* met een Schans op de *Maes* ende met andere buyten wercken moſt verſien werden; Daer op haer Alteze, wel is waer, genaedelyck heeft gediſponeert, doch is op haer diſpoſitie niet gevolgt door het ſnoode beleydt der Spaenſche Miniſters, die my door het verlies van myn Gouvernement ſochten in meerder ongenaede by ſyne Majeſteyt te brengen. Ende om de circunſtantie van deſe ſaecke wat opentlycker te verhalen, dewyle deſelve door de Spaenſche Miniſters oock by publycke ſchriften, valſchelyck werden verdrayt, ſoo ſtaet te weten dat men my niet alleen de Soldaeten die ick noodigh van doen hadde, niet en heeft toe geſonden, maer my oock heeft ontrocken van die weynighe, die in myn Gouvernement waeren. Men hadde myn Soon Graef *Herman* van een Regiment verſien met expreſſe conditie in de patenten by gevoeght, dat 't ſelve Regiment voor een gedeelte ſoude blyven tot bewaringe van myn Gouvernement. Doch in plaetſe van dit te doen, heeft men dit Regiment van daer het gemonſtert was, naer den *Pfalſch* geſonden, zynde nochtans tegens alle ſtyl en regels van de krygh dat men nieuwe troupen te Velde doet optrecken ende de oude in Garniſoen laet, ten waere men dan buyten alle ordre had willen gaen om my maer te ontblooten. 1632.

Ende al-hoe-wel de Marquis de *Sancta Cruz* my diverſche reyſen ſchreef dat hy ordre geſtelt had om 't ſelfde Regiment te doen wederom tot my keeren, en is nochtans ſulckx niet geſchiet. Terſtont daer naer heeftmen uyt *Ruremonde* ende *Weerdt* wegh genomen het Regiment van de Marquis de *St. Angel*, ſonder de ſelve plaetſen verſien te hebben met ander volck, zynde meede tegens alle gebruyck ende maniere van procederen.

Daer-en-boven 't geene noch meerder is, al-hoe-wel de Marquis van *Maſtricht* vertreckende, hadde vyf Regimenten tot myner diſpoſitie gelaten, namentlyck van *Don Louys Ponce de Leon*, *Alonzo Ladron*, *Carlo Roma*, *Conte de Frezin*, ende *Ribaucourt*, heeft hy nochtans naer hem genoomen 't Regiment van *Don Louys Ponce de Leon*. Ende is het Regiment van *Ribaucourt* binnen *Maſtricht* gekomen, van waer ick het ſelfde hebbe doen te rugge keeren op de ordre, die my de Marquis de *Sancta Cruz*

1632. hadt gegeeven, als oock mede ter instantie van de Colonel *Diestorst*, ende heb 't selfde binnen *Rynbergh* geleght, behalvens twee Compagnien, die nae *Rurmonde* gesonden syn. Korts daer naer heeft de Marquis de *Sancta Cruz* noch tot sich ontbooden de Regementen van *Alonzo Ladron*, van *Conte de Frezin*, ende van *Carlo Roma*. Waer op ick hebbe gerepliceert ende gedifficulteert in dier voegen, dat de Luytenant van de Veldt-Marschalck *Josepho Rugero* tot my gesonden is om 't selfde volck te haelen. Ende hoe-wel ick genoeghsaem vertoonde dat ick de selve Regementen niet konde ontbeeren, de wyle de Quartieren ende Contreyen van myn Gouvernement seer gedreyght wierden, persisteerde de voorschreeven Luytenant nochtans ende seyde den wille van den Marquis *Sancta Cruz* te zyn dat ick de selve soude laten gaen, voegende daer by dat Graef *Jan van Nassau* alreede ordre gekreegen hadde om de voorschreven Regementen tot *Mastricht* te gaen ontfangen, ende onder syn conduite te nemen met eenige Cavallerye, 't welck alles klaerlyk blykt by de Brieven van den voorschreeven Marquis, ende by seeckere Acte aen my van den voorschreven *Josepho Rugero* gegeeven. Het welck alles dan aldus gerefolveert zynde en hebbe ick daer niet konnen wyders tegen seggen, ende dat te meer, om dat ick niet seecker en wiste of de Prince van *Orangien* yet wilde attenteeren op de Brabandtsche syde of elders. Want uyt de plaetse van syn Rendevous of op treck, welck hy te *Moock* genomen hadde, konde hy noch alle weeghs heenen marcheren waer hy wilde. Daeren-boven meriteert het oock consideratie in desen, dat de Brieven van de Marquis *Sancta Cruz* op sulcke maniere in gestelt ende geclausuleert waeren dat noch ick, noch oock een ander ter dege konde oordeelen, hoe men den inhoudt der selver punctuelick genoegh behoorde te voldoen, gelyck ick op die tydt haere Altese ook heb te verstaen gegeeven.

Op deser wyse ben ick door gebreck van Kryghs-volck ghedwongen gheweest uyt *Venloo* te trecken, ende my in de principaelste sterckte van myn Gouvernement in de Stadt *Gelder* te begeeven, alwaer ick my oock tot den lesten druppel bloedts soude verweerdt hebben, indien de Prince van *Orangie* daer vooren waere gekoomen, niet tegenstaende dat den Audiencier Verreycken my noch soude konnen attesteeren van de ordre, die het haere Altese belieft heeft my te geven, dat ick my binnen geen beleegerde plaetse soude laeten sluyten. Maer alsoo ick daer nae sagh dat de Stadt *Gelder* voor als doen geen peryckel van eenige Belegeringe en liep, ben ick van daer vertrocken, niet heymelyk of met een Man alleen (gelyck ick by gedruckte schriften gediffameert werde) maer met alle myn train ende met XXV. Paerden van myn Compagnie, vergeselschapt met den Gouverneur ende met alle de Officiers te gelyck van het Guarnisoen tot ontrent een half uure buyten de Poorte, van waer ick tot *Luyck* gekomen ben, om ter naester plaetse te zyn, ende haere Altese myne klachte te doen, ende om te sien wat middel ende expedient het beste soude syn om syne Majesteyt ende haere Altese den meesten dienst te doen, ende en hebbe onder alle andere geen gevonden, daer uyt syne Majesteyt ende haere Altese meerder vrucht konnen trecken, als dit, 't welck by my ter handt genomen is. Myne affectie tot syn Majesteyt ende haere Alteze is onverandert. Ende bidde haer van myne toekomende dienſten te willen goede opinie nemen uyt de gene, die haer altydt te vooren hebbe ghedaen. Het en soude my niet voegen eens in 't minste te allegeren myne trouwe dienſten in de Oorlogen van dese Nederlanden, als oock in Duyts-landt den tydt van XL. Jaren by my gedaen, ten waere my myne haters daer toe drongen om haer te meer te wederleggen, in welcke geval sulckx altydt naer veel Exemplen van alle oude tyden buyten reproche van vantise vry staet. Indien het haere Alteze wille ende goede beliefte waere, daer en leeft niemandt, die my beter ghetuygenisse soude konnen geeven tot spyt van myne partyen ende quaedtwillige. 1632.

Ick heb tweemael des Coninckx leeger over den *Yſſelſtroom* op de *Veluwe* gebraght, ende den vyandt in ongeleegentheyt gestelt. In de beleegeringe van *Breda*, die grootelyckx op het overbrengen der Convoyen bestont, welcke van verre wegen mosten gehaelt werden, heb ick de sorghe my daer over bevoolen sulckx waergenoomen, met onlydelycke travailles ende fatiges, dat in alle dientydt noyt het minste hinder aen de selve gedaen, noch ook geen geslagen is, niet tegenstaende des vyandts heele leeger daer by lach, daer toe ick geen ander getuygenisse begeer, als van de heele Ruytery van syn Majesteyt, die oock wel bewust is in wat manieren ick de selve hebbe geleydt ende geconserveert om hier in lange te mogen continueren.

In wat manieren syne Majesteyt ende haere Alteze van myne dienſten haer contenteerden blyckt door dien de selfde my noyt hebben willen myn dimissie geeven als ick sulckx versoght: daer ick nochtans niet

1632. niet eens, maer verſcheyden reyſen, hebbe inſtantie toe gedaen, ſelfs oock op dien tydt, doen ick in genomen heb het Caſteel ende Stadt van *Gulick*, van welcke commiſſie ick myn beſte deede om geexcuſeert te weeſen, als gekomen zynde in gewiſſe ervarentheyt. Dat myn Haters myn ruine ſochten met my te doen op leggen ſaecken, die qualick doenlyck waren, gelyck in der waerheidt de Belegeringe van *Gulick* was, daer ſes-hondert Man voet-volck meer binnen was, als ick van buyten hadde. Ter welcker tydt, indien ick myn verlof van haere Alteze hadt konnen krygen, het waere my ſeeckerlyck veel Milioenen weerdt geweeſt, de wyle het ſyne Keyſerlycke Majeſteyt doen ter beliefde my de Eere te doen van my aen te bieden die qualiteyt, die de Grave van *Bucquoy* in Duytslandt hadde gehadt, ende ſoude ick die conditie veel liever aengeveert hebben, dan den grooten ende honorabelen ſtaet, die ſyn Majeſteyt de Koninck van *Spanjen* my daer naer heeft gepreſenteerdt om aldaer te reſideeren, om in Spanjen te bediene het Ampt van Kryghs-Overſte over het Oorloghs-volck, dat ſyn Majeſteyt aldaer in Wapenen houdt, 't welck ick vermoede dat door myn partyen de Spaenſche Miniſters wel mochte gheprocureert zyn ſoo om my van hier uyt de alderbeſte gedreſſeerde Oorloge te trecken ter plaetſe daer men *a la Genette* vecht, daer ick niet ben op afgerecht, als oock om my in haer eygen Ryck, daer ick vreemt ben, raſcher dan in myn Vaderlandt te doen geraecken tot myn diſgratie ende totale ruine, zynde my noch wel indachtigh uyt de geſchiedeniſſen der Romeynen; datter op deſe maniere eenige ſyn geweeſt *Sepoſiti ſub ſpecie honoris*. Ten ſal niet buyten reeden zyn, indien ick hier noch by doe dat ick onder andere oorſaecken van de Spaenſche Miniſters ende Directeurs oock ben gehaet geweeſt, om dat ick de Landen van *Brabandt Vlaenderen* ende andere onder des Koninckx gebiedt zynde al te veel ſolageerde ende patrocineerde, ende niet geerne ſagh de ſelve matteeren ende uyt putten met diſordre en foule der Soldaeten, wetende dat de Oorloge meer als een Jaer moet gevoert werden, daer de Spaenſche Directeurs voor een maxime houden, dat men de gemeente beſt in bedwanck heeft als men de ſelve Arm, bloot, ende byſter maekt, niet willende conſidereren dat de Soldaeten in acht daegen ſullen ruineeren, daer veel maenden de ſelve ende de Huys-man konnen van leven.

Ick ſoude genoeghſaem geſeght hebben 't geene dient op de Brieven van Dagemente, ende konde hier met ophouden, ten waere dat noch reſteerde eenige poincten geſtelt in ſeecker advys aen de Staten van ſyns Majeſteyts gehoorſaeme Provincien, uyt gegaen neffens de voorſchreven Brieven van Dagemente. Indien de ſelfde gedreſſeert waren uyt eygene motiven by eenigh particulier diſcoureur, ten waere ons de pyne niet weerdigh die eens in te ſien. Edoch dewyle wy wel bericht zyn, dat de ſelfde zyn gefabriſeert met ordre ende laſt van de voorſchreve Spaenſche Miniſters ende Directeurs, ende eenige der ſelver wat conſiderabel ſyn, ſo ſullen wy een weynigh daer op ſeggen, voor-by gaende alle ſulcke poincten, die mede in de voorſchreven Brieven van Daghemente begrepen ende alreede te vooren hier by ons beantwoort zyn: ende voor de reſte wel expreſſelyck eens ende voor al proteſterende, dat wy op geene ſchriften voortaen, 't ſy de ſelve Publyck of Particulier zyn, yet meer ſullen repliceeren, als ons genoeg zynde dat wy onſe oprechtigheyt eens by deſen gevindiceert hebben, geenſints zynde convenabel met onſe ſoorte ende maniere van leeven tot yet ſulckx meer te vaceren. 1632.

Voor eerſt is het meer als vreemt, dat men yetwes van de Belegeringe van *Bergen-op-Zoom* derft roeren, alſoo ſelfs in die ſaecke myn cordialen yver ende trouwigheydt voor haere Alteze heeft gebleecken. Want haere Alteze wel kan indachtigh zyn, dat ick op de ſelfde tydt haere Alteze preſenteerde met het leger onder myn charge ſtaende den Grave van *Manſveldt* in de *Kempen* teghens te trecken ende met hem te ſlaen om hem te diverteren. Waer op haer Alteze my beliefde te antwoorden, dat ſulcx onnodigh was, overmits ſy verſtont dat de ſelve Grave lanckx de ſyde van *Vranckryck* marcheerde. Ende als ick daer naer verſtaen had; dat de ſelve Grave gepaſſeert was, ende ick laſt ontfingh om den Marquis *Spinola* ſecours te ſenden, hebbe ick terſtont gedepeſcheert *Lucas Cayro* met vyf-en-twintigh Compagnien Paerden om voor uyt te marcheeren, gelyck overvloedigh geverificeert kan werden. Waer op ick met de reſte van 't leger in alle ſpoedigheyt gevolght ben, op dat de Marquis, die in peryckel was, met ordre mochte af trecken. Derhalven 't geene by *Wyngaert* Luytenant der Artillerye, hier over ſoude mogen geſeght zyn, ('t welck ick nochtans niet geloove) ſoude niet geweeſt zyn, dan uyt haedt ende nydt, die hy my neffens andere quaedt-willighe droegh. Ende en ſoude de Marquis *Spinola* hem oock in ſulckx niet gelooft hebben, als by veele ende ſeeckere effecten wel vaſt wetende, hoe yverigh

ick

1632. ick was in 's Coninckx dienst. Waer van ick verscheyden Brieven van de voorschreven Marquis soude konnen by brengen.

Wat de Beleegeringe van *Breda* belangt, ick hebbe my daer in met soo goeden succes gequeten, als te vooren by my geseght is. Indien ick int begin, als men noch delibereerde wat men dien Somer soude attenteren, voor-gestelt hebbe dat men 't leeger behoorde voor *Ravesteyn*, *Grave*, of *Gennep* te brengen, sulckx en is niet vreemt, alsoo in verscheydentheyt van advysen elk syne vryheyt gebruyckt om voor te slaen 't welcke men meynt best te zyn. Edoch hebbe nochtans dese conditie daer by gevoeght, dat ick my op die opinie niet wilde arresteren, maer liever volgen 't advys van den Baron *Grobbendonck*, die dat selve noch sal konnen bekennen, als oock Monsieur de *Aubremont*, die doen by my gesonden is geweest.

De questie tusschen twee Colonellen van diversche Natien gereesen duyrende de Beleegeringe van *Grol* over de voortoght, en is in myn macht niet geweest te sussen, aengesien wel eertydts selfs de Marquis *Spinola*, die hondert mael meer macht hadde, als ick, dit different niet heeft konnen remedieren, als hy was voor *Wesel*, van waer hy eenigh volck langhs de Dycken gesonden hadde naer *Rees*, die een goedt exploict souden gedaen hebben, ten waere geweest om dit beletsel, 't welck alle Persoonen van Wapenen wel weten dat groot ongemack gegeeven heeft in veele andere occurentien. Doch dat ick d'een geraden hebbe voor d'ander niet te wycken, is gants onwaerachtigh, 't welck den Marquis *St. Angel* ende andere, als doen daer tegenwoordigh zynde, wel bekendt is. Oock en volght het geensints, indien wy des vyandts Convoy doen afgeworpen hadden, dat daerom de Stadt *Grol* soude ontset zyn geweest, dewyle syn leeger soo met vivres versien, ende soo vast begraven was, datter weynigh apparentie van secours was, 't geene selfs de Marquis *Spinola* oordeelde naer het uyt wysen van synen Brief. De commissie van *'s Hertogen-bosch* t'ontsetten en heb ick niet gesoght, maer heb haere Alteze met alle ootmoedigheyt gebeeden my daer van 't excuseren, ende de selve entrepryse op te leggen *Don Carolo-de Columba*, met presentatie van hem te willen obedieren ende assisteren soo veel my mooghelyck was, wel seeckerlyck wetende dat ick met sulcke charge aen te nemen soude verliesen de reputatie, die ick soo veel jaeren lanck ende met soo veel peryckel had gekregen. Effenwel des niet tegenstaende heb ick, gelyck als met dwanck, moeten aenneemen 't geene daer andere met ambietie naer gestaen hebben, indien daer apparentie ware geweest om soo veel eere in te leggen, als wel was om te verliesen. Voor eerst was het tusschen ses of seven weecken eer het geldt, de train van d'Artillerye, de Wagens tot de Vivres, ende andere nootwendighe dingen gereedt waeren om op te trecken, sonder de welke men sich te Velde niet kan begeeven; ende stondt my toe dit alles eerst te besorgen, alsoo ick by experientie wel wist wat in sulcke occurentie van doen was: daer nochtans in de voorschreeven Poincten met verkeertheydt geseght wert, dat ick soo haest niet te *Brussel* gekoomen was, of ick en begoste met duysent en duysent swaerigheeden, d'eene naer d'ander my te behelpen, om den vyandt tydt te doen hebben dat syn leger te vaster mocht ghemaeckt ende wel begraeven worden. Voor den *Bosch* gekomen zynde hebbe ick by verscheyden middelen gesoght om eenigh secours daer binnen te brengen, 't welck door de vaste Fortificatie onmoogelyck was. Weshalven de Colonels ende andere Veldt-Oversten best ende oirbaer hebben geacht eenigh middel van divertissement by de handt te nemen, blyckende uyt de Acte by haer respectivelyck onderteeckent. Sulckx dat onder de poincten van het voorschreven advys tot groot naedeel der waerheidt ende sonder schaemte wordt geseght, dat het advys van 't meeste deel der Colonels was, dat men Schantse tegens Schantse opwerpen moste, 't welck noyt en is gepractiseert geweest t'sedert dat de Oorloge is Oorloge geweest, insonderheydt als de Vyandt söo veel tydts heeft gehadt om syn Fortificatie te maecken, gelyck als voor den *Bosch*. Indien dit practicabel is, soo is 't wonder dat sulckx voor *Mastricht* nu dit Jaer niet geschiedt en is, daer de Prince van *Orangien* so verre van syne Limiten, ende gelyk als door 's Koninkx leger beslooten ligt sonder eenige achter rugge te hebben, of immers is het ten minsten vreemt datter by divertissement niet geattenteert en is, daer nu so veel brave Generaels by malkanderen zyn, ende ik nu niemant in de wegh en ben. De boosheidt der Spaensche Ministers heeft doch tegen my yet moeten inventeeren, al souden sy in haer eygen sustenuen haer selven tegen spreecken, ende sich confuys ende tot spot maecken. Nu het en is geen twyffel of ter contrarie een yder sal moeten goedt vinden ende approberen het divertissement, 't welk ick als doen dede, brengende myn leger over den *Yssel-stroom* inde *Veluwe*. Ende soude apparentlick daer in bestaen hebben het secours van de Stadt *'s Hertogenbosch*, 't geene men als doen verstondt

1632.

uyt

1632. uyt eenighe af geworpen Brieven, ten ware het incident van 't verlies van *Weſel*, tuſſchen beyden waere gekomen, waer van men de ſchult aen niemandt anders kan geeven dan aen den Gouverneur die het aen de Fortificatien van des Stadts-wercken, noch aen ſuffiſant Guarniſoen niet en behoefde t'ontbreken, maer hadde by particuliere verſuymeniſſe des daeghs te vooren aen ſekere Coopluyden laten volgen een Convoy van 130 Soldaten, en hadde daer-en-boven niet tydelyck doen repareren en accommoderen de openinge vande Wal, daer de vyant door in trock. Waer uyt een ygelyck oordeelen kan, wat een ongelyck men my doet, als men my dit verlies toe ſchryft, daer ick immers niet en konde ſorge dragen beyde voor de directie van 't leeger ende voor de bewaerniſſe der Steeden: ſulckx dat de Juſtitie wel geprocedeert heeft, by de welcke de voorſchreven Gouverneur ſyn verdiende ſtraffe heeft ontfangen. Ten is niet te dencken dat Godt ongeſtraft ſal laten de vermetelheyt, daer meede in 't ſelfde Advys geſegt wert, dat ick 't verlies van *Weſel* verſtaen hebbende my heele vier-en-twintigh uuren verborgen hiel uyt vreeſe dat men van my ſoude ſecours verſoecken om de Stadt terſtont weder te krygen: Want ick op die ſelfde tydt was getrocken naer *Deventer* om te letten op ſeeckere Paſſage, ende om een ander Brugge te leggen ten eynde de Vivres te lichter op de *Veluwe* ſoude konnen gebragt werden van de ſyde van de *Twenthe*, op welke tyd ick ook een rencontre met de vyandt hadde, ende dede ettelycke van de Cavallerye, die by my was, van de Paerden af treden om te chargeren op ſekere 3 of 400 van 's vyants voet-volck, die by na een groot getal Wagens in haer gewelt gekregen hadden. 't Welck geverificeert kan werden by de Grave van *Iſenberg*, de Marquis *Fonderato*, ende de Marquis *Viſconte*, die ick beyde hebbe doen chargeren, als oock by de Ingenieur *Koeck*, die ick met hadde genomen om een Brug te ſlaen. Van welcke plaetſe ick daer naer weder gekeert zynde verſtont eerſt met groote droefheyt het innemen van *Weſel*, ende hebbe terſtont den Grave *Iſenburg* met een goet getal volx geſonden om ſich te leggen by 't blauwe-huys tegens over *Rhynbergh*, om ſoo veel te ſeeckerder te konnen paſſeeren met de Convoyen, die om Vivres gingen. Ende en ſal Graef *Ian van Naſſauw* nimmermeer konnen ſeggen dat hy van myn volck verſoght heeft om *Weſel* weder te krygen, ende dat ick hem 't ſelfde geweygert hebbe. Ende ſoude ick oock van Graef *Ian* onverſoght zynde uyt myn eygen ſelfs alle middelen tot het recouvrement van dien aengewent hebben, indien ſulcx doenlick waere geweeſt volgens hare Altezes duydelycke ordre by eenig aſſaut ofte entreprinſe ſonder daer toe eenige Belegeringe aen te vangen, 't welck haer Alteze ongeraden vont. Met de ſelfde onwaerheyt wert daer geſtelt dat *Lucas Cairo* over *d'Yſſel* was gekomen tegens myn meyninge 't welck notoirlick heel anders is, dewyle *Lucas Cairo* niet met allen van 't ſelfde divertiſſiment wiſte te ſeggen, voor al eer dat ick aen hem hadde geſonden de Capiteyn *Pluyren* met een Inſtructie wel ampel, naer de welcke hy ſich moſte Gouverneren, gelyck oock by hem valereuſelyck gedaen ende wel geſuccedeert is. 1632.

Van gelycke wert het 't onrecht geſegt, dat ick daer groote ſommen van Penningen bekomen heb, alſoo ick daer niet een Patacon heb genoten, maer is waerachtigh dat ick volgens d'ordre van de Krygh in ſulcke kas hebbe gehandelt met eenige Edelen ende andere ingeſetenen ter ſaeke van de Contributien, waer toe dienſtigh konnen zyn de getuygeniſſe vande Gouverneur *Dulcquen*, de Colonel *Indevelde*, ende van meer andere.

Oock en was ick geenſints de oorſaecke, dat ons leeger op de *Veluwe* is verhongert geweeſt, dewyle ick geen andere Vivres hebbe konnen beſorgen dan die ick by my hadde, ende die ick voorts dachte in 't landt te vinden. Maer ter contrarie kanmen met goede redenen ſeggen dat de principale Hoofden van 't leeger tegens myn Ordre ende Bevel hebben de ſelfden honger gecauſeert, toelatende ende commanderende hare Soldaten Dorpen ende Huyſen te branden, de welcke ick met alle circumſpectie ſochte te conſerveren, eenſdeels om door den toevoer der ſelver het leger te konnen ſpyſen, ende ten anderen om op deſe voet te toonen dat ick de Ingeſetenen niet wilde verjagen, maer met de meeſte ſachtigheyt wederom winnen 't Landt, dat te vooren door ongeſtuymigheyt ende extremiteyten der Bevelhebberen is verlooren. Ende is al tydt myn gevoelen geweeſt, dat des Koninx dienſt niet en beſtont in onmenſchelycke wreetheyt of hardigheyt tegens de Ingeſetenen, maer dat men de ſelfde, oock overwonnen zynde, behoort te verſchoonen voor ſoo veel als de nootwendige inconvenienten der Oorloge konnen lyden. 't Welk dickwils tuſſchen my, ende de Spaenſche Overſte een groot different ende een oorſake van haer miſnoegē tegens my geweeſt is.

Ick ſoude in de *Veluwe* zynde gebruyckt hebben alle mooghelycke middelen om de Steeden *Arnhem*, *Doeſburg Wagening* en *Rhenen*, ende andere in te neemen, indien daer toe niet noodig waren geweeſt Vivres, ende Ammonitie, ende andere veele be-

1632. hoeften van Oorloge, 't welk my alles doen ter tydt principalyck was manquerende. Daeromme oock haere Alteze, als een de alderdiscreetste ende voorsichtighste Princesse, my belast hadde geen plaetse by forme van Beleegeringe aen te tasten, verstaende seer wel dat het een heel ander saecke is in een Provincie om eenigh divertissiment van Wapenen te vallen, ende in de selfde te komen met voorraet van eenighe Belegeringe te willen doen. Sulckx dat myne Partyen my dit voor werpende niet dan haere dwaesheyt en ondecken, ende my willen doen doen niet alleen tegen 't bevel van myn souveraine Princesse, maer oock tegens 't geene dat, al waer het my belast, nochtans niet uyt-gevoert en kan werden, om dat alles my onbrack, als boven verhaeldt is. Datter Victualie ter selver tydt in *Doesburgh* gebracht is, en geschiede niet door myn toelatinge of ooghluyckinghe, maer door dien sulcx niet konde belet worden aen een Stadt, die niet beleegert en was, ende aen de eene syde heel vry ende open lagh.

Het en is my geensints bewust datter eenighe arme Catholycken woonachtigh in *Hollandt*, gevangen geset ende met de doodt gestraft zyn geweest, om dat sy eenige secrete advysen aen my over geschreven, ende te kennen gegeeven hebben ter tydt als ick lest-mael met het leeger op de *Veluwe* was. Ick hebbe my dickwils door heymelycke correspondentien geinformeert van des vyandts geleegentheyt, gelyck het selfde in alle tyden ende natien by de loffelyckste Bevelhebbers is geschiet. Oock kan het wel zyn, dat eenige daer over, 't sy door ongeluck, 't sy door haer eygen onvoorsichtigheyt ende los beleyt, zyn bekent geworden, ende in swarigheyt zyn gekomen. Doch dat ick de selfde geopenbaert ende in 't licht gebragt soude hebben, verklare ick by myn conscientie ende Eere ganssch valsch ende versiert te zyn, ende en sal nimmermeer met eenigen schyn of coleur van waerheyt sulckx geseght, en veel minder by iemant beweesen konnen werden.

't Geene van een Man de glorie of Beeldeken geschreven wert, dat ick by my droegh om ongequetst te blyven, is impertinent ende vol absurditeyt. Want 't selfde is anders niet geweest, als een wortel my vereert van een groote Dame in een volle geselschap van Cavaliers ende Dames, welcke ick om kortswyligheyt somtydts veel Dames heb vertoont sonder daer eenige superstitie in te maecken, ende hebbe oock 't selfde in veerthien of vyfthien jaeren niet gehadt, of gesien of op gedacht. Het is wel waer dat ick dus lange de Wapenen in veel ende seer periculeuse rencontres heb gedragen, ende nochtans noyt ben gequetst. Doch 't selfde en is my van geen wortelken gekomen, maer schryve 't selve toe aen de ongrondige goedertierentheyt Godts, ende oock de vierige gebeeden van soo veele menschen, die ick tegens den over-last van myn Kryghs-volck soo dickwils beschermt hebbe, datse gewenscht hebben om myn welvaert ende lange leeven. 1632.

De goederen, die in 's Coninx dienst geconquesteert hebbe, zyn my eerlick ende van wegens myne trouwe ende langhduyrige fatiges toekomende; doch en hebben geen gelyckenisse met de Ryckdommen, die eenige simple Soldaeten van myn Compagnie binnen vyf of ses jaeren in 's Keysers Oorloge hebben verovert. Niet te min ick contentere my van myne Fortune, ende blyve eyndelyck verobligeert aen syn Majesteyt ende hare Alteze van de Eere ende belooninge, die ick van haer heb ontfangen.

Dat ick een deel van den Adel, als de Prince van *Chimay*, ende de Baron de *Beauvoir*, soude om hals gebracht hebben, ende heeft niet meer fondaments, dan al de reste. Ick hebbe de selve in de *Veluwe* gesien haeren dienst waer neemen seer punctuelyck ende met groote satisfactie. Maer indien sy van eenige Melancolie of ongenucht gestorven zyn, is veel meer geschiet om datse haer ten hooghsten bedroefden, siende dat de Spaensche Ministers niet en hielden haere beloften, die sy my, eer ick uyt *Brussel* toogh, gedaen hadden; te weten, datse my souden doen gelt hebben om het leeger te betalen, 't welck is geweest de oorsaecke, dat de Soldaten sulcke miserie leeden alsse oock in langen tydt geleden hadden, ende zyn daer over genootsaeckt geweest veele violentie op de Landen te doen: Sulcx datter van alle kanten klachten quamen, soo van quade betalinge ende miserien der Soldaten, als van exactien ende afpersingen, daer meede daghelyckx bejegent zyn de geene, die Sauve garden van hare Alteze hadden, ende Contributie betaelden.

Komende voort tot myne Religie, sal ick alleenelyck dit seggen, dat ick in kas der selve niet en wil eenige Spanjaerts wycken, als zynde altydt van myn eerste Jeught af geweest Catholyck Romain, ende sulckx noch blyvende. Hoe-wel men my met groot onrecht ter contrarie wil suspect maecken, om twee redenen in 't voorschreven Advys aen getoogen. Ten eersten, om dat ick by Testament hadde geordonneert dat men my soude Begraven in ongewyde Aerde neffens myn Suster. Ten tweeden, om dat ick inde Kercke der Jesuyten tot *Ruermonde* onwetende vergeeten ende laeten leggen hadde

1632. hadde een kleyn Boecxken, *Haverman* genoemt, vol zynde van Nederduytſche Ketterſche gebeeden. Hoe veel de reſte te eſtimeren is, blyckt uyt deſe blauwe beuſelingen, daer meede men ſich oock ſoeckt te behelpen. Want nopende de voorſchreven Begraffenis, alle de geene, die van die plaetſe eenighe kenniſſe hebben, weeten wel dat de ſelve ſoo geleegen is, dat het eene deel in de Kercke komt, ende het ander buyten de Kercke uyt komt, daer veele hondert Catholycken zyn begraven. Ende 't geene het Boeckxken belanght, ick en ben niet indachtigh dat ick 't ſelfde oyt gehadt hebbe, geloovende veel eer dat het ſelfde by yemandt van myne Partyen op de ſtoel geleght ſoude mooghen zyn om by andere tegens myn een quade impreſſie te verwecken. Oock al waer het ſchoon dat ick ſulcke gebeeden gebruyckt hadde, ſoo ſtont het effenwel aen mynen Bieght-vader, die ick by de Jeſuyten te *Ruermonde* hadde, my daer over te vermanen ende te corrigeeren. Want ick voor myn Perſoon en hebbe noyt profeſſie gemaeckt van een Doctoor, maer alleenelyck van een Soldaet, doende nochtans ende continuerende, gelyck ick voorts altydt doen ende continueren ſal, de exercitie van 't Catholycke Apoſtolycke Roomſche geloof, niet by Hypocriſie ende geaffecteerde devootheyt om van de Werelt geſien ende geeſtimeert te zyn, maer uyt oprechte meyninge ende van eenvoudigher herten, als verwachtende mynen loon van Godt alleen, ende niet van menſchen.

Al meede is het een taſtelycke onwaerheyt, 't geene aldaer onder andere puncten geſtelt is, dat ick by den Prince van *Orangien* ben in *Hollandt* geweeſt eer de ſelve te Velde trock naer *Venloo*. Men kan tot getuyghen neemen alle Ingheſetenen van de Stadt *Venloo*, ende van andere Steeden, in 't generael van *Gelderlandt*, dat ick in alle die tyden noydt en ben abſent van myn Gouvernement geweeſt. Selfs oock de Peres recollectes van *Venloo* ſullen dit beveſtigen, als hebbende my daeghelyckx geſien in haer Kercke de Heylige Miſſe hooren, ende de Sergeants Majors der Stadt, die van my het woordt hebben gehaeldt. Gelyck het dan oock onwaerachtigh is, 't geene van den Grave van *Culenborch*, myn Schoon-broeder daer by geſtelt is, die ick in 't Kaſteel *Holt-mullen*, een myle weeghs van de Stadt, ſoude geſprooken hebben: alſoo ick den Prince van *Orangien*, noch den Grave van *Culenborgh* niet alleen korts voor de Belegeringe van *Venloo*, maer oock lange ende veele Jaeren te vooren noyt geſien en hadde. Waer mede dan oock komt om verre te vallen ende voor niet te ſyn alle het geene voorts neffens de ſelve circumſtantie verſiert ende by gedight is. 1632.

Deſe, die dus by alle wegen van calumnien my beſwaeren, zyn de ſelfde geweeſt die oock te vooren haer niet hebben konnen onthouden van myn Schilderye, 't welck niet en is geſchiet, dan om aen het Conterfeytſel te toonen de goede affectie, die men my is toedraegende.

Eyndelyck de Marquis de *Leganes*, die myn openbaer Vyandt is, en is van my noyt gevreeſt geweeſt, ende ick en ſoude my niet hebben ontſien hem te gaen vinden ende ſatisfactie van hem te eyſſchen. Myne couragie ende handelinghe van Wapenen, daer mede ick in 's Koninkx dienſt veel notable hoofden van kloecke Kryghs-luyden heb doen ſneven, was daer toe beſtant genoegh. Oock was ick al eens gereſolveert 't ſelfde te doen, gelyck de ontfanger Generael van *Antwerpen Paris* daer wel kenniſſe van heeft. Doch wat naerder bedenckende, dat indien ick ſulcke reſolutie in 't werck ſtelde tegens een de principale onder de Spaenſche Miniſters, 't ſelfde voorſeeker ſoude zyn een oorſaecke om gantſch geruineert te zyn, ſoo hebbe ick my daer in gematight, gelyck ick oock hebbe gedaen in 't regard van alle de andere practiquen en laghen, die de Spaenſche natie my heeft geleght, ſonder dat ick eenighe rechtveerdighe oorſaecke der ſelver kan bedencken.

Dit is voor ſoo veele my oirbaer ende noodigh gedocht heeft te ſeggen tot Juſtificatie van myne intentie, tegens de Brieven van Daghemente, als meede tegens 't geene by de Spaenſche Miniſters in 't booven gemelde Advys is uyt gegeeven. Mits den welcken ick niet en twyffele, maer vaſtelyck meyne genoeghſaem te blycken dat alle 't geene by my ter handt genoomen werdt, is ſtreckende tot den dienſt, welſtant ende gewenſchte ruſte van 's Coninx Provincien tegens de ſiniſtre aenbrengingen ende ingevingen der Spaenſche Miniſters. Sulckx is alleen myn oogh-merck, dit is al het devoir 't welck ick aen wende, dat ten leſten de quade konſten onder de goede ende ſincere Actien, de Calumnien onder de waerheyt, ende de particuliere intereſten der Spaenſche Directeurs onder het gemeene beſte niet alleene van de Ingeſetenen maer oock van ſyne Koninclycke Majeſteyt ende haere Alteze eens moogen buygen ende ſwichten.

's Heeren-Bergh, den 21 Auguſti. 1632.

1632. Hoe en in wat voegen Graef *Willem van Nassauw* verscheyde Schansen aen de *Schelde* ontrent *Antwerpen* verovert heeft, geduurende de stercke belegeringe voor *Mastricht*.

ALs de Staeten der Vereenighde Nederlanden / nevens haeren Stadt-houder de Prins van Orangie beslooten hadden dit jaer yets merckelijckx tot bevestinge haerder byphept hy der handt te neemen / en dat 't oogh op de stercke Stadt Mastricht gevallen was / hebben om haer vyanden twyffelachtigh te maecken / gebooden / dat Graef Willem van Nassauw met de veroverde Spaensche Chaloupen en andere Scheepen / nevens een goet getal Soldaeten en Bootsvolck hem voor Rammekens begeeven soude / om aldaer naerder ordere te verwachten. Volgens 't welck hy met syn toegevoeght volck / nevens de Oversten Ehrenruyster en Rosenkrans even op dien selven dagh van Nimmegen derwaerts getrocken is / als de Prins hem voerde / om alsoo Brabandt en Flaenderen in gestaedige vreese te houden. Daer leggende / en terwijlen men aen de Mase doende was / Venlo, Straelen en Rurmund verovert zijnde / is hy mede op die selvige dagh / als de Prins van Orangie hem voor Mastricht leegerde / opgetrocken; synen wegh de Schelde opwaerts naer Antwerpen neemende; daer hy aen de Kouwensteynsche-dyk gelandt is / die met der Bootsgesellen hulpe op twee plaetsen door-steeckende: onderwijlen begeeft hem den Oversten Rosen-krans op den Dijck aen de Schelde, die tusschen de Kruys-schans en Philips-schans meede door-steecken wort: die van de Kruys-schans sulckx verneemende / en siende dat het haer gelden soude / vermits Graef Willem reets een Schiet-schans tegens haer opgeworpen hadt; hebben heebigh op Rosekrans volck beginnen te schieten; die ondertusschen op den Oever by Keteneſſe noch een Schiet-schans laet vaerdigh maecken / met welcker stucken soo grouwelijck inde voornoemde Cruys-schans geschooten hebben / dat haer begonnen te bedaeren en van 't schieten op te houden / vermits reets veel volcx verloozen / soo dat de Staetschen onderwijlen tijdt bequamen. Des sy 't uyterste niet derbende verwachten / dese seer stercke Schans / zijnde noch versien met hondert Soldaeten / dertigh Bootsgesellen / negen meetaelen / en twee ysere stucken geschuts / en achthien tonnen krupts / overgeeven. Desen inval veroorsaeckte tot Antwerpen grooten schrick / vermits daer weynigh krijghsvolck in Vlaenderen was: des Carel de Columba alle 't oorloghsvolck dat te bekoomen was / by den anderen bergaerderde / bestaende in dry Vaendelen te paerde / dry Vaendelen Burgers / nevens Waelen en Spanjaerden ter getalle van ontrent de vijf dupsent; met welck volck hy nevens den Stadhouder van 't Kasteel van Antwerpen met eenige stucken geschuts der Stadt den Dijck langens upt quam trecken / doch te laet om de voorsz. Kruys-schans te ontsetten; sochten niet te min by 't Melck-huys den verlooren Dijck weder in haer geweldt te bekomen / doch wierden van den Oversten Roosen-krans, die Graef Willem te hulpe quam / soo ontfangen / dat met verlies van dry Hoplupden / negenthien Krupers en vijftigh Soldaeten wijcken / en nae Antwerpen keeren moſten; daer op de Staetschen noch eenige Dijcken door-staecken; veel landt onder waeter settende / dat veel huysluyden / besonder die van Oorderen, Wilmerdonck en Oosteweel groote schaede toebraght. Graef Willem syn overwinninge verbolgende / is nae St. Jacobsschanſſe getrocken / daer seventigh mannen in laegen / die haer nae weynigh tegenstants met verdragh obergaven; de selvige beset hebbende / is nae de Schanse ('t Peck-gat genaempt) getrocken / de Besettinge siende dat het haer gelden soude / heeft haer oock obergegeeven; soo dat in dier voegen de Kouwensteynsche-dycken, met alle haer Schansen en Sterckten in syn geweldt bekoomen heeft; dit alles wel beset gelaeten hebbende / is hy met syn Scheepen langens de Kruys-schans tegens den nieuwen Doel over / door de Boom-kercke, en des Nachts voor by de Sterckte Hooger-werf heenen gevaren; landende tusschen Sant-vliedt en de Schanse St. Ambrosius (anders genoempt de Stoof-schanse ofte het Stoof-gat) die hy ernstelijck deede aentasten / daer de inleggende Spanjaerden in 't eerſten groote weer upt deeden / te meer dewijlen die van Sant-vliet haer met dry stucken te hulp quaemen / doch waeren echter tegens 't geweldt der Staetschen niet bestandt / genootsaeckt zijnde / nae de Hopman nevens eenige Soldaeten geschooten waeren / het met verdragh over te geeven / tachtentigh

Den 10 Jury.

Graef Willem van Nassauw verovert de Kouwensteynsche-dyck.

Baterye.

Baterye.

De Kruys-schans.

St. Jacobs-Schans

Peck-gat.

St. Ambrosius-Schans ofte het Stoof-gat.

Den 11 Jury.

1632. tigh mannen daer uyt trecktende. Van daer des avondts met eenige Chaloupen aen 't Schoyre van Hooger-werf gelandt zijnde / heeft hy de daer opleggende Schanse / S^t. Marten ofte Hooger-werf (zijnde een sterckte van groot gevolgh / die de Spaensche veel geldts gekost heeft) aengegrepen; die daer in besettinge liggende weerden haer in 't eersten wel / maer naer dat ontrent hondert schooten op de Staetsche gedaen hadden / en siende dat tegens soodaenigh geweldt niet bestant waeren / hebben haer des nachts ten twaelf uuren overgegeeven. Des den Graef noch dien selvige nacht / aen de Noort-Polder, niet uyt van Sant-vliedt te lande gegaen is; daer die van binnen dapper op uyt schooten / niet anders wetende / ofte het soude haer meede gelden; maer Graef Willem is des anderen daeghs weder nae de Kruys-schans afgevaeren / alle veroverde plaetsen wel beset laetende; van waer hy hem voorts met veel Scheepen / volck en andere behoeftigheeden nae de Polder van Naemen (vijf mijlen van Antwerpen geleegen) begaf; daer komende heeft alle de daer leggende Wachtplaetsen verovert / hem voorts op Duynersh oeck begeevende; van daer eenig volck naer Saftingen stierende / alwaer de Spaenschen voor korten tijdt een sterckte nieuwe Schanse (den Geusenbril genoempt) gemaeckt hadden. Die inde Schans gaven met groote stucken en musquetten dapper vier; onder welck geschiet sy een Soldaet met Brieven aen de Spaensche Overste in 't landt van Waes uytsonden; versoeckende dat haer met ses duysent mannen te hulpe / en tot ontset by komen wilde; doch dese Soldaet met syn Brieven viel de Staetsche in handen / die om sulckx te verhinderen / de Kruyspolder door-staecken en 't landt onder waeter stelden; de Spaensche beleegerde Bevelhebberen sulckx siende / twijffelden aen haer ontset; des met de Staetsche overquamen de Schans over te leeveren / en te verlaeten / dat des avondts ten ses uuren geschiede; onder vier Hoplupden daer (met vliegende vaendelen / slaende trommelen / brandende lonten / koegels inde mont) uyt-trecktende dry-hondert Soldaeten / met dertigh Bootsgesellen: Inde Schans wierden bevonden elf metaele stucken geschuts / als een heele / vier halve Cartouwen / ses Veldt-stucken en seven-en-tachtentigh tonnen bossekruydt / met noch thien ofte twaelf daegen mont-kost: de Bootsgesellen naemen haeren wegh nae Antwerpen, en de Soldaeten nae Hulst, op den wegh haer Oversten beschimpende / dat soo stercken plaets / soo slecht sonder noot overgegeeven hadden; daer doch aen des selver behoudenis soo veel gelegen was / als komende daer meede Zeelandt in dwangh en gestaedige vreese houden: Voor Hulst komende / en daer meenende binnen te geraecken / ginck 't eerst recht aen / worpende met veel smaedelijcke woorden voor-by gewesen / en de Poorten voor haer neusen toegeslooten / met verwyt dat soo treffelijck toevertroude Koninckl^yke Sterckte so schandelijcke verlaten hadden; waer van den Oppersten / nevens syne Bevelhebberen naemaels nae Brussel gevangen gevoert wierden. Over welck verlies haer eenige Kupteren door Antwerpen nae Hulst begaeven; vermits men vreesden dat die plaetse van Graef Willem meede aengeranst mochte werden; doch daer komende bevonden hem met syn volck (uyt genoomen de noodige besettinge der veroverde plaetsen) naer 't leeger voor Mastricht vertrocken te weesen; zijnde van de Prins van Orangie, wegens Papenheyms aenkompste derwaerts onthooden / als hier voren inde Beleegeringe van Mastricht wytlustig verhaelt is; gelijck sulckx hier voren inde vijfde Figure afgebeelt is / staende Fol. 34.

1632.

St. Martens-schans ofte Hooger-werf.

Redouten.

Geusenbril.

Mastricht verovert / en de Besettinge daer uyt getrocken zijnde; wiert 'er onder 't gebiedt van den Hertogh van Bouilion een stercke Staetsche besettinge ingelept / en orders gegeeven / dat men de Loop-graeven naer de Stadt slechten / de muuren en wallen / door 't graeven en schieten verdorven hermaecken / en die met elf Halve-maenen verstercken souden; in tegendeel des leegers Omtrek-verschansinge verstercken / om in alle voorvallende gelegentheeden op de Spaenschen en Papenheyms aenslaegen op hoede te weesen.

Circumvallatie.

Onderwijlen soeckt Papenheym geleegenthey / om tot Esder, dicht by het kleyn Luyckx Steedeken Visel een Brugh over de Mase te leggen / om 't Staeten leeger daer door van alle toevoer / van Luyck komende te berooven; doch hoorende dat die van Mastricht veracrodeert / ook de Prins van Orangie eenigh volck (om syn voornee-

Den 24 Augustus.

1632. men te beletten) hem tegen gesonden had; en dat de Luytsse Boeren daer ontrent in wapenen waeren / niet willende de moetwil synder Soldaeten verdraegen / heeft hy hem beraeden / te
Quartier. rugge nae syn oude leeger-plaetse trecken de.

Den 25. Augusti. Over dese gelucksige overwinninge in 't Staeten leeger een Danckseggingе gehouden zynde; trock Papenheym des anderen daeghs met ses ofte seven duysent mannen landewaerts in; doende met rooven en plunderen groote schaede / geen Kercken / Kloosteren ofte Edel-luyden huysen onbemoeyt laetende; soo dat verhaelt wordt dat in seecker Edelmans huys booven 't schenden van syn Vrouw en Dochters / behalven de plongie van den Inboel wel twintigh duysent guldens in baeren gelde bekoomen hebben.

Den 27. Ditto. Quartier. De March-graef de Sancta Croce tot noch toe in syn oude leeger-plaetse by 't Hooge Kloosster geleegen hebbende / is desen dagh met eenigh volck op getrocken / hem by Stockham leegerende / daer een Brugge over de Mase liet leggen / om dies te bequaemer in Papenheyms leeger te komen.

De Hertogh van Nieuburgh voor eenige daeghen / voor den Ertz-Bisschop van Ceulen in 't Staten leeger geweest / en met slecht beschept afgeweesen zynde; is den laetsten dagh deser maendt / daer weder verscheenen; soeckende voor hem / en den voornoemde Ertz-Bisschop / Papenheyms doen soo veel moogelycken was te verschoonen / daer hy met beschept als voozen afgeseydt en vertrocken is. Ook rees daer te mets in 't Spaensche leeger grooten onlust tusschen de March-graef de Sancta Croce, de Graef de la Moterie (geweesen Stadt-houder van Mastricht) en de Baron de Lede, sy de Spanjaerden verwytende / dat om Mastricht te ontsetten niets hadden derven in 't werck leggen.

Papenheym trekt weder nae Ceulen. Terwijle men doende is om alles binnen Mastricht weder in ordere te brengen / is Papenheym met syn leeger op-gebroocken / neemende den wegh op Sittart, Gangelt, Hensbergh, en soo nae den Rhyn, om in syn out-nest Westphalen weder te kruppen / gedachtigh

Den 4. Septemb. zijnde dat het Staeten krijghs-volck bevroeft heeft / dat de arme Boeren op desen toch hebben moeten besuuren / doende heen en weeder groote schaede. Onderwijlen liet de March-graef de Sancta Croce syn Brugh noch een dagh ofte twee over de Maese leggen; uyt 1632.
vreese dat de Prins van Orangie syn leegers soude soecken van den anderen te snyden / die hy daer nae dede opneemen; stellende des anderen daeghs Als mede Sancta Croce na Brabandt. alle syn Ruyterye achter in 't leger om met de Staetsche te schermutseeren / dat terwijlen op-gebroocken wierdt / neemende den wegh nae Diest in Brabandt. Nae welckers vertreck de Prins alle stucken van de Schiet-schansen Bateryen. liet af-voeren / die in 't leeger in ordere stellende.

Den 5. Septemb. Des anderen daeghs zijnde den Sabbath wierdender binnen Mastricht in St. Mattheus-Kercke twee Predicatien gedaen: naer den eersten geeyndight was / kompt daer een oude vrouwe van de gesuyverde Godts dienst (die Anno 1579. 't ontkoomen was / als wanneer de Prins van Parma de Stadt op St. Jacobs dagh veroverde / en die van de voorseyde Godts dienst alle wreedelyck liet om-brengen) dese valt den Predicker om den hals / van grooter vreughde weenende / danckte Godt / dat hy haer het leven soo langh vergunt hadt / dat het suyvere Woort Godes weder binnen haer Stadt in 't openbaer hadt moogen hooren leeren.

Veroveringe van de Stadt *Limburgh.*

Den 5. Ditto. NAe de veroberinge van de sterche Stadt Mastricht, en dat Papenheym als ook de Marckgraef de Sancta Croce, dese met des Keysers / die met des Koninckx van Spanjens macht vertrocken waeren / geboodt de Prins Limburgh verovert. van Orangie, dat de Heer Stakenbroeck, Overste der Staeten Paerde-volck / nevens den Oversten Pinsen vander Aa, met ses-en-twintigh Vaenen Paerden / drie duysent mannen te voet / nevens vier stucken geschuts en twee mortieren nae Limburgh (ongeveer ses duytsche mijlen van Mastricht gelegen) trecken souden / om de selvige Stadt en Landt onder der Heeren Staeten gehoorsaemheyt te stellen; Die daer Den 6. Ditto. des Maendaghs in de morgenstont voorquaemen; de besettinge op haer sterck met geschut en musquetten hyer geevende; onderwijle wierdt daer recht tegens over 't Casteel (zijnde sterck en op een hoogen Bergh wel geleegen) een Schiet-schanse gemaeckt / Bateryen. daer de Staetsche haer stucken op planten / schietende met de selvighe vier-

1632. **hier-en-dertigh schooten / nae welcke die van binnen sochten spraeck te houden / bedingende dese naervolgende poincten / daerse de Stadt op overgaeven.**

Accoort met de Stadt Limborgh.

1. Dat alle vyantschap, soo door Geestelycke als Wereltlycke voor ofte geduurende de beleegeringe aengerecht, vergeeven en vergeeten sal blyven.

2. Dat soo binnen de Stadt *Limborgh*, als door de gansche Provincie over *Maes* in alle Kercken ende Kloosteren sal blyven 't openbaere gebruyck van de Roomsche Godts-dienst: mits dat die van de Gesuyverde Godts-dienste tot haer oeffeninge een bequame plaets sal aengeweesen werden, also daer maer een Kerck inde Stadt is.

3. Dat de Proost en Pastoor van de Hooft-kerck der Stadt, en alle andere Kerckelycke Persoonen, als oock alle hooge en laege Gebiedt-hebberen, Rechteren en andere persoonen, van wat staet ofte bedieninge die zyn, blyven en behouden sullen werden in 't vreedigh gebruyck van alle haere goederen, Inkoomen, Vryheeden, Waerdigheeden, Gerechtigheeden, Bedieningen ende andere gebruycken, hoedaenigh die zyn moogen, geene uytgesondert, en dat soo wel buyten als binnen de Stadt, gelyk een yegelyck die tot noch toe ghehouden, beseeten en ghebruyckt heeft, sonder dat haer daer inne eenige schaede ofte beletsel sal geschieden.

4. Naementlyke dat den Major, Schepenen, Griffier, Houtvester, Procureur en andere mindere ofte veranderlycke Dienaeren, als voor haer leven geduurende gestelt zynde, by de voorsz. diensten sonder eenigh verstooren ofte veranderen sullen gehanthaeft werden, en willende afstandt doen, dat hun sulckx vry toegelaten sal werden.

5. Dat de H. Staeten van de Vereenigde Provincien niet en sullen onder-neemen binnen ofte buyten de Stadt van *Limborgh*, noch haer Gerechtigheeden ofte eenigh dinck, als alleene over 't geene de Coninck van *Spanjen* als Hertogh van *Brabandt* en *Limborgh* aengaet en toebehoordt, achtervolgende de Privilegien daer van gevolligly beswooren en onderhouden.

6. Dat alle persoonen, Geestelycke, Wereltlycke, ofte die in des Coninckx dienst geweest zyn, en syn besoldinge genooten hebben, niet willende in de Stadt met ter woon blyven, toegelaten sal werden met haer huysgesindt en goederen te vertrecken, en haer naelaetende goederen en erffenissen ten allen tyden onbekommert te genieten.

7. Dat allen die in de Stadt willen blyven, 't sy wie hy soude moogen wesen, toegelaeten sal werden over alle te gaen en te keeren om syn handelingen te verrichten, mits niets onderstaende dat tot dienst van de H. Staeten Generael en de Prince van *Orangie* soude mogen strecken, mits voorgaende kenniss des Steederhouders, van haer gaen en komen. 1632.

8. Dat de Privilegien der Stadt, hier vooren geroert, en belooft te onderhouden, oock sullen gaen op 't stuck vande versterckinge, onderhout der Wallen, Mueren en andere lasten der Stadt.

9. Dat alle Reeckeningen en openbaere schriften hier voorens gemaeckt, sullen in haer geheel blyven en wel onderhouden werden: dat oock sonder eenige verhinderinge volgen sal alles wat de Graef van *Noyelles* in 't gantsche Landt over *Maes*, in gelegentheydt als Stadt-houder, ofte anderssints is toebehoorende, tot betaelinge van 't welcken hem toegelaeten sal werden daer yemandt te senden, ofte ten alle tyden te stellen; welcke toelaetinge in dier voegen aen *Jean le Vaux* synen Geheym-schryver mede vergundt sal werden; mits dat onder dien schyn niets sullen ter hande neemen, dat tot nadeel der Staeten en de Prins als vooren is streckende.

10. De Besettinge, sal volgens ouder gebruyck by de Regeerders der Stadt gebiliettert en geherberght werden.

11. Den Ontfanger des Coninckx van *Spanjens* inkoomen, sal in dit Hertoghdom vermogen te ontfangen alles wat de Landts Staten den Coninck daer toegestaen hebben, met alle achterstallen tot op den huydigen dagh,

12. Dat men sal vermoogen eenighe Schaly-Mynen te verkoopen tot voldoeninge der Penningen van eenige Coop-luyden van *Antwerpen* tot des Coninkx behoeven opgenomen, alsoo de selvige Berg daer voor veronderpant is, doch met bespreck dat het de Staten Generael vry sal staen de voorsz. penninge door gerechtigh bewys te rembourseeren.

Gedaen voor Limborgh, den 8. Septemb. 1632.

Nae dit beslupdt wierdt met de Stadthouder en besettinge in 't besonder gehandelt / en haer dese na-volgende Poincten vergunt.

Accoort met de Soldaeten van Limborgh geslooten.

1. DAt de Graef van *Noyel* met syn gantsch huysgesindt, ghevolgh, huysraedt en plungie, vry en onbekommert sal mogen vertrecken, daer hem noodige Waegens tot *Luyck* toe vergunt werden; ofte by gebreck van dien, dat een half jaer tyd sal hebben, die te mogen doen haelen.

2. Dat

1632. 2. Dat alle Soldaeten, soo onder de Vaendelen behoorende, als anderssints in de Stadt zynde, vertrecken sullen met vliegende Vaendelen, slaende Trommelen, alle haer Waepen, brandende lonten, koegels in de mondt; en sal 't de Graef vry staen ten syne keure twee stucken meede te voeren als een groot en een kleyn.

3. Oock sullen haer noodige Waegens meede gegeeven werden, om haere plungie tot *Marche*-en-*Famine* ghevoerdt te werden.

4. Eenige Soldaten Huysen ofte vaste Goederen binnen de Stadt *Limborgh* hebbende, wordt een jaer tydts vergunt, om daer haer profyt meede te doen, en ses weecken om haer roerende goederen te vervoeren.

5. Des sal de voorsz. Graef in handen stellen aen die daer toe van de Heer *Stakenbroeck* bevel krygen sal, alle Oorlooghs en lyfs behoeftigheeden en wat de Konink van *Spanjen* meer is toebehoorende, en dat op morgen vroegh sal moeten vertrecken.

Gedaen ten tyde en plaetse als boven.

No. 15.

Afbeeldinge hoe ende in wat maniere de Stadt *Limburgh* verovert is.

IN dier voegen wierden de Heeren Staeten niet alleen meester van een Steedeken en Hertoghdom / maer oock van een seer rycke Myne / die jaerlyckx wel dry hondert duysent guldens in pacht is geldende; door welcker geleegenthevdt Namen, Lutzenburgh en Kleyn-Brabandt meede ondry gemaeckt wierden; soo dat men die daer door tot swaere geldt op drengínge dwingen konnen. In desen tocht en 't neemen van soo veel steeden zyn van der Staeten syde gebleeven negen-hondert en negen persoonen/onder welcken dry Graven / veel Bevel-hebberen en drywillige geweest zyn.

Contributie.

Den Zoomer soo gheluckigh voor den staet der Vereenighde Neederlanden ten eynde gebracht zynde; hebben sy om te toonen dat in Oorloogen en bloedtvergieten geen behaegen hadden / met dese naevolgende verklaeringe de Landen en Steeden onder 't Spaensche Jock noch dupgende tot haer genoodigh / om volgens haer voorschrift die van haer halse te werpen / en den standt der Neederlanden weder op den ouden voet te brengen.

Verklaeringe van de Hooghe ende Moogende H. H. Staeten Generael der Vereenighde Neederlanden / aen de Neederlandtsche Provincien en Steeden / staende onder 't ghebiedt van den Koninck van Spanjen. Op den 11. September. 1632. 1632.

De Staeten Generael der Vereenighde Neederlanden, alleen den geenen die desen sullen sien ofte hooren leesen, Saluyt. Doen te weten, alsoo het langhduurigh en landt bederffelycke Oorlogh, inde Neederlantsche Provincien verweckt door de gepretendeerde absolute Spaensche Heerschappye, en dominatie over de Persoonen en Goederen van der selve Ingesetenen, soo Geestelycke als Wereltlycke, met eene generale vereeninge van de selve Provincien, ofte door een seeckere handelinge van vreede, ofte stilstandt van Wapenen, hadde konnen ter needergeleydt werden, indien 't selve door de Spaensche ambitie, menees en diffidentie van der selver belofte niet ware verhindert; insonderheyt als daer toe eenighe inclinatien en apparentien haer hebben verthoont, als wanneer de Spanjaerden en haere Adherenten haere Personagie, tot nadeel van 't gemeene beste van de Neederlantsche Provincien, doorgaens hebben gespeelt, haer daer door in *Spanjen* doende valeren, en daer meede de gewenschte uytkompste van Neederlantsche Oorloge wetende te reverseeren: Waer uyt voor alle de Wereldt notoir en kennelyck is, dat de voorsz. Spanjaerden en hare Adherenten, niet anders soecken, als de Nederlantsche Provincien niet alleen in gestadige Oorlooge te houden, maer tot uytterlycke ruyne en desolatie te brengen, en deselve daer na als geconquesteerde Landen te houden, van hare Rechten, Privilegien, neeringe en welvaert te beroven, en in dier voegen in het Oorloge te doen consumeren. So is 't, dat wy; inhererende onse declaratie van den 22. May lestleeden, en blyvende niet weyniger genegen tot welstandt en herstellinge van de gesaementlycke Nederlandtsche Provincien in haer oude fleur, als wy onse Vryheydt, Rechten en Privilegien tot noch toe, door Godts genaedigen seegen mette Wapenen hebben verdedight en tot den uytterste toe gerelolveert zyn te mainteneeren, uyt goede nabuurige affectie die wy tot d'andere Provincien en Ingesetenen van dien zyn dragende, goet gevonden hebben de selve en de leden van dien, soo Geestelycke als Wereltlyke, hoogen en lagen stants personagien en persoonen, en alle goede Ingesetenen en Landtsaten, mitsdesen ernstelyck en vriendelyk te vermanen en te

Verklaeringe van de Generaele Staeten der Vereenighde Provincien / aen de Spaensche verheerde Neederlanden.

Weyden
Het Casteel
Steen klippen
Afgehouwen

Fig. 15 fol. 168

LIMBVRG

1. Stadthuys.
2. S. George.
3. Booven poorte.
4. Needer poorte.
5. De Poorte van 't Casteel.
6. Het Hospitael.
7. Het Clooster.
8. Trappen in steen gehouwen.
9. Hollantse Baterie en voetvolck.

1632. en te verſoecken, dat ſy, volgens ons loffelyck exempel, en van haer Voor-Ouderen en Predeceſſeuren, haer willen ontrecken uyt het beſwaerlycke en onverdragelycke jock van de Spanjaerden en hare Adherenten, en haer vrywilligh voegen met onſe Geunieerde Provincien; tot welken eynde wy, onder het wys en kloeckmoedigh beleyt van ſyn Excell. den Heer *Frederick Hendrick*, Prince van *Orangien* &c. een goet en machtigh leger te velde hebben gebracht, om niemandt te bederven; maer veel eer om d'andere nabuurige Provincien, Steden en Leden van dien, de behulpſaeme en ſtercke handt te bieden, ten eynde ſy van het Spaenſche jock verloſt, en in haere voorige vryheyt geſtelt mogen werden: Beloovende de meer-gemelte Provincien heylighlyck en onverbreeckelyck mitſdeſen, dat wy haer met der ſelver Steeden en Leden, als oock hare Ingeſetenen ſoo Geeſtelycke als Wereltlycke, van wat ſtaet, qualiteyt ofte conditie die ſoude moogen zyn (die haer ſullen voegen als vooren) ſullen conſerveeren en mainteneeren by haere Privilegien, Vryheeden, en Rechten, als oock by de publycke exercitie van de Roomſche Catholycke Religie, willende en deſiderende met de ſelve te leven, handelen en wandelen, als goede vrienden, nabuuren en bondtgenooten, waer door niet alleen de Spanjaerden, met meerder gheweldt, gemeene macht en onderlinge byſtandt, wederſtaen en afgeweert, maer oock de ſamentlycke Nederlandtſche Provincien, in ruſte en tot haeren ouden en floriſſanten welſtandt, met neeringe en welvaert gebracht ſullen konnen worden: Ende indien eenige, van wat ſtaet ofte conditie die ſoude mogen weſen, haer ſouden onderſtaen den voortgangh van ſoo goeden en heylſaemen werck te verhinderen, ſullen wy niet konnen ledigh ſtaen, met alle rigeur van Wapenen en confiſcatie van Goederen, jegens de ſelve te procederen, daer van alle en yder haer ſullen gewaerſchout houden, vertrouwende dat de meergemelde Provincien, Steden en Leden van dien, als oock derſelver Ingeſetenen, 't geene voorſz. is ſullen willen apprehenderen, en haer dien volgende ten gemeenen beſte hier nae accommoderen en reguleren. Gedaen &c.

Deſe verklaeringe; den handel van Gzaef Hendrick van den Bergh, en de gelucklge victozy t' Zoomer dooz de Pzins van Orangie bevochten / baerden geen kleyne ſozge en bekommerniſſe in de Ertz-hertoginne: bzeeſende booz opzoer; en dat de Staetſche onder haer onderdaenen wel aenhangh krygen mochten: des ſy tot Bruſſel een algemeyne vergaederinge der Staeten deede beroepen; 't welck in de dertigh Jaeren niet geſchiet was / om met haer den welſtandt haerder landen te bevozderen: In welcke bergaederinge meeſt alle het overleg daer op uptviel / datſe met de Staeten der Vereenighde Pzovincien / behoozden berozagh te verſoecken / om de seventhien Neederlanden weder t'ſaemen te koppelen / en met den anderen een beſtendige Pzeede te maecken; om tot ſulcks te geraecken wierdt vlytigh gearbeydt / en alle ſwaerigheeden overwoogen zynde / wierdt met de Ertz-hertoginne beſlooten / dzy Volmachten aen de Staeten der Vereenigde Neederlanden tot Maſtricht te ſenden / om wegen een Pzeede / ofte ſtilſtandt van Waepenen te handelen; welcke beſendinge te laſte geleydt wierdt den eerſten Loon-treckende-Raedts-heer van Antwerpen, den eerſten Schepen van Gendt, en de Heer van Swartzenburgh wegens 't Hertoghdom Lutzenburgh. Deſen tot Maſtricht gekomen / en de Pzins van Orangie haeren laſt (by de Ertz-hertoginne en de Cardinael de la Queva, getreckent) getoont hebbende / heeft hy haer eenige ſwarigden / (die in 't verborgen gebleeben zyn) voorgehouden / met laſt die haer meeſters aen te dienen / mits vierthien daegen tijdt hebbende / haer beſlupt daer van meede te bzengen en bekent te maecken; waer op ſy haer weder nae Bruſſel begaeven. Om 't verſoeck deſes boozſlaghs de Staeten der Vereenighde Neederlanden in de Hage bekent te maecken / heeft de Pzins van Orangie upt ſyn by-hebbende Volmachten deſe nae-volgende derwaerts geſonden; als de Heere Berenſteyn van Dort, Beaumont upt Zeelandt en Hertzveldt van Utrecht.

De Spaenſche Neederlanden ſoecken Pzeede.

Penſionaris.

Onderwylen begint men aen te bangen de wercken en Schanſen des Legers te ſlechten / en alles tot den aftocht baerdigh te maecken; laetende in de Stadt Maſtricht een beſettinge van duyſent Paerden en vier-duyſent te voet; daer onder den Stadt-houder de Gzaef van Bouillion, het beſtel ober hebbende / den Oberſten Goldſteyn: De Stadts Raedt wierdt meede verandert / doch met alles Rooms-geſinden verbuldt / dat de Burgers wel gebiel / verhoopende onder deſe beſtieringe beter te baeren.

1632. Terwijl men daer doende is / senden de Ertz-hertoginne en Staeten van 't Spaens-Nederlandt nae Mastricht tot de Prins van Orangie en hy-wesende Staeten / dese haere naevolgende Volmachten. Guillaume de Blasere, Ridder / Heer van Hellibus, Voor-schepen van Gendt: de Vry-heer van Swartzenburgh, wegens 't Hertoghdom Lutzenburgh: Den Loontreckende-Raedts-heer ofte Rente-meester Edeler / Heer van Antwerpen: De Ertz-bisschop van Mechelen: Philippus de Cavarel, Abdt van S^t. Vas tot Atrecht: Den Hertogh van Arschot: Den Loontreckende-Raedts heer ofte Rente-meester vander Marckt tot Brugge: Den Heer van Anchermont wegens den Adel van Henegouwe: en M^r. Pieter Broide, Loontreckende-Raedts-heer der Stadt Doway. Desen aldaer ses daegen geweest zijnde / komen daer meede upt 's Graven-Hage dese nae-genoemde Afgesanten wegens den Staet der Vereenighde Nederlanden. De Heeren F. Graef van Culenburgh: Adriaen Pauw, Ridder / Heer van Heemstede, Loontreckende-Raedts-heer van Hollandt. De Heer van Sommersdyck: en de Heer Vosbergen: By den anderen zijnde konde dese handelinge beswaerlyck een aenvangh neemen / vermits de Spaensche Nederlanders niet anders handelen wilden / als zijnde Onderdaenen des Koninckx van Spanjen: dat de Vereenighde Nederlanders af-sloegen / seggende met haer den handel aen te willen vangen / als Staeten der voorsz. landen / en datse haer niet anders / als daer voor kennen wilden. Of wel om dese ofte andere gewichtige oorsaecken den handel ('t sy tot een Vreede / ofte stilstant van Waepen) tot Mastricht geen aenvang genomen heeft; soo isser echter ter wederspde beslooten / in 's Graven-Hage weder by den anderen te komen / om de selvige aldaer te bevorderen.

Pensionaris.

Pensionaris.

Den 16. October. Een der Staetsche Hop-lupden / genaempt Wolf, onderwont hem op eenen morgen tusschen seven en acht uuren met acht-hondert Vyer-roeren den Stadt Orsoy (boven Rhyn-berck aen den Rhyn geleegen) inder yl te overvallen / en in syn geweldt te krygen; doch syn volck begeerigh na den buydt / en te vroegh aen 't plonderen gevallen / begaf haer de Spaensche besettinge op 't Casteel; daerse haer berghden / en soo lange beschermden / tot datse van Rhynberck hulpe bequaemen / en hem daer weder upt sloegen; 't meeste volck doodt ofte ghevangen blyvende; waer van eener / die in 't aenvallen de Spaensche Schilt-wacht door-stack / ghevierendeelt wierdt: Doch dese blydtschap heeft onder haer geen duur gehadt / vermits de Prins van Orangie met het Staeten Leger (sterck vyf-en-vyftigh hondert Paerden / nevens seventhien dupsent te voet) onderwylen voor Mastricht op gevrooc-ken is / synen wegh door 't landt van Gulich, na Kempen (een kleyn Gulichs-steedeken) nemende; aldaer aen Graef Willem van Nassauw last gevende / dat met acht Regimenten te voet / en twaelf Vaenen Ruyters / voor hy Herckenbosch nae Orsoy trecken soude; syn Leeger-plaetse aen de hooge spde neemende; daer de Heer van Dieden hem met sestigh Vaendelen volcks by voeghden / hem in het Dorp Walsum aen den Rhynkant neder-slaende; daer een Schiet-schanse maeckende / op welcke ses halve Cartouwen stonden; gelyck aen Graef Willems spde meede geschiede. Onderwylen baert men met de Aengraevinge en Loop-graeven sterck voort / en wierdt de Stadt en Casteel hevigh beschooten; soo dat Leonardo Cariolo Neapolitaner / met een besettinge van dupsent mannen / onder Spanjaerden en Italiaenen (hoewel hy hem wel weerden) ghenoodtsaeckt was te verdraegen; met volle geweer / vliegende Vaendelen / sack en pack daer upt trecken de; Over welcke Stadt / Casteel en besettinge 't gebiedt bequam de Ritmeester Vincent van Yssselsteyn; hebbende in dese beleegeringe over de Ruyterye 't ghesagh gehadt. Geduurende dese bemachtinge bleef de Prins van Orangie met het resteerende volck ontrent Kempen leggen; van waer hy nae de veroveringe de meeste macht nae haere besettingen gesonden heeft; hy selver in den Hage van de Heere Staeten / en Burgerye seer statelyck verwelkompt zijnde.

Staetsche veroveren ende verlaeten Orsoy.

Baterye.

Dat alder mael verobert wert.

Den 17. Novemb.

Den 7. Novemb.

1632.

Met dese veroberinge hielden de Staetsche de Stadt Rhynberck aen de waeterkant beset; alsoo die van Wesel geen goederen opwaerts / noch die van Orsoy yets neerwaerts waeren lieten.

De leegers ten beyde syde upt het veldt zijnde / en de Spaensche Volmachten haere Principaelen te kennen gegeeven hebbende / 't geene wegens de versochte Vreede tot Mastricht ver-

Spaensche afgesanten komen in den Haegh.

handelt

1632. handelt was; soo zijn deselvigen / volgens affscheydt ten eynde deses Wintermaents weder in den Hage verscheenen / daerse statelijcken ontfangen / en met een maeltijdt verwillekomt wierden; voerende daer nae in de vergaederinge der Staten Generael dese naevolgende reeden.

Nae dat de Hoogh Moogende Heeren de Staeten Generael van onser syde, die als noch tot *Brussel* by malkanderen vergaedert zyn verstaen hebben, dat op haer vriendelyck aengeven met aen deser syde genegen waere den ellendigen, jammerlycken en bloedigen Krygh een eynde te maeken, hebben sy ons deshalven aen uwe Hoogh Moogentheden alhier in den *Hage* afgesonden, alwaer wy alle Eere en goedt onthael ontfangen hebben; hadden oock gelycke beleestheeden bewysen willen, wanneer wy niet verstaen hadden, dat het alhier voor verkreegen gehoor niet gebruykelyck waere. Derhalven verschynen wy in uwe Hoogh Moogende vergaederinge, om nae aenbiedinge aller goede vriendtschap, naebuurschap, en goedtwilligen dienst, van wegen de Staten Generael onser syde, onse meesteren, te verklaren, dat wy bereyt en geneegen zyn, in alle oprechtigheyt een eynde van de landt verderflycke krygh te maecken, en niet te scheyden, voor dat de handelinge van den Vreede ofte een Silstant van wapenen mochte beslooten zyn. Om sulckx oorsaecke wille versoecken wy tydt, plaetse en persoonen, om onse aenbrengen voorder te openen, met hoope dat den Almachtige Godt syn segen daer ryckelycke toe verleenen sal. Des wy aen onser syde bereydt zyn, daer toe te doen, dat immer moogelycken is, op dat de Landen weder in Vreede, Rust, en voorige welstandt mochten gebracht werden.

Doen haer voorstel.

Audientie.

Praesident. **Daer den Voorsitter de Heer van Noortwyck, in den naeme der Generaele Staeten der Vereenighde Nederlanden / aldus op gheantwoordt heeft.**

Daer aldus op geantwoordt is. MYN Heeren, haere Hoogh Moogentheeden verklaeren sigh, dat de aenkomste der Heeren Volmachten van deser syden seer aengenaem is, met hoope en vertrouwen dat haeren last en bevel soodaenigh sal wesen, dat een eynde gemaekt sal konnen werden, deses langhduurende verdrietelycke Oorloghe, veroorsaeckt door de eergierigheydt des geenen, wiens onversaedelycke begeerte om te heerschen, noch den opgangh, noch den needergangh der Sonne, versaedigen ofte stillen mach; trachtende een onbepaelde monarchie op te rechten, die soeckende door 't verdrucken en den ondergangh deser Landen, met 't weghneemen uwer Rechten, Vryheeden, en oude herkoomen. Des willen haere Hoogh Moogentheeden niet ontseggen, der Heeren Afgesanten voorder versoeck en aenbrengen te hooren, om daer op in alle billycke oprechtigheyt met den anderen te handelen. 1632.

Naer 't welcke de Vereenigde Nederlanders / aen de Spaensche Afgesanten eenige poincten overgaeven / op welcken men een vaste bestendige vreede maecken konden: doch dewijle die boven haer last en bevel waeren strecckende / synse verdraegen / dat eenige van de haeren daer meede nae Brussel tot haer principaelen repsen souden / mits beloften van met ten eersten weeder te komen / en goet beschept daer van in te brengen.

Dese tot Brussel gekomen / een die de Ertz-Hertoginne overgeleevert hebbende / soo heeftse die de Koninck van Spanjen met een snel-vaerdige-poste toegesonden / met berichtinge van den aengevangen handel; daer op des Koninckx beslupt te rugge quam / by 't welcke de Nederlantsche Heeren / onder synne gehoorsaemheyt staende / bevoolen en gebooden wierdt / sonder synne bewillinge / inde vreede met de Hollanders niet voort te vaeren / en sich daer van te onthouden: des men aen deselvige seer begonnen te twijffelen / en beducht waeren dat alles vruchteloos afloopen soude: Daer de Fransche Koningh by de Vereenighde oock seer in arbeyde / door syn Afgesanten haer groote geldt-middelen tot den voortvaerende oorlogh beloovende.

Onderwijlen komen Graef Hendrick van den Bergh, en de Graef van Werfhuse, (beyde uyt Brabandt naer Luyck geweecken) meede in den Hage daerse staetelijcken ontfangen / ingehaelt / en wel getracteert wierden.

Den ganschen winter met desen handel door gebraght zijnde / heeft men meer en meer bevonden / dat de Spaensche Afgesanten niet en soghten dan tijdt verlangingh / op hoope van haer wederpartye in 't slaep te wiegen / om in haere toekomende veldt-tocht versuymigh te wesen; als dit eyndelijcke niet langer recken konden / bodense aen / ingevalle de Hollanders, Pernambuco en West-Indien, nevens de Stadt Mastricht af-standt doen wilden / De vreede handel loopt te niet.

1633. den / dat de Koninck van Spanjen haer daer voor leveren soude de Steeden Breda, Gelder en Rhynberck; welcke aenbiedinge by de Vereenighde Staeten soo qualijcken genoomen wierdt / dat haeren Stadt-houder de Prins van Orangie opstaende de vergaederinge verliet; des men besloot alles tot den optocht inder haest baerdigh te maecken.

Graef Hendrick van den Bergs handel.

Graef Hendrick van den Bergh inden Hage wesende / brenght aldaer by de Raedt van Brabandt so veel te wege dat hem 't besit van 't Marckgraefschap Bergen-op-den-Zoom toegewesen wert; des hy sulcks alle onderdaenen door een Deurwaerder liet weeten / met verbodt van niemandt als hem voor haer Heer te erkennen; en dien volgende alle gerechtigheeden te betalen; van gelijcken bemachtight meede de Stadt 's Heeren-bergh, die met eenigh volck beset hebbende / doet hem door 't ganssche Graefschap hulden / als Erfgenaem van syn overleeden nichte / de dochter van syn Broeder / Graef Harman.

Terwijlen de Duynkerkers nu eenige jaeren dapper op den roof voeren / en den Coopman inde Vereenighde Nederlanden groote schaede deeden; waermen aldaer genoodsaeckt op nieuwe tegenweer te dencken / en wierdt beslooten / by des gemeyne lants Oorlogh Scheepen / noch eenige anderen te voegen; daer toe ten dien eynde eene besondere vergaederinge (nevens de Heeren ter Admiraliteyt) gehouden wierdt / wiens bestierders men Directeurs noemden; desen ontfangen van de in / en uytkomende Coopmanschappen haer eygen verlof-gelden / diese tot uyt-reedinge van Scheepen / tot bevrydinge der Zee aenleyden; welcke met volck en manhaftige Capiteynen versien / aen de roovende Duynkerkers geen kleyne vreese vroghten: Onder welcke Zee Capiteynen seer uytstack eenen Cornelis Jansz. die men inde wandelinge de Haen noemde: die voor syn Meesters seven besondere tochten t' Zee gedaen hebbende / 't elckens met een syner vyanden overwonnen Scheepen te huys gekomen is. De achste mael weeder toegerust / en in Zee komende / ontmoet twee Duynkerckse Oorlogh Scheepen / waer van den eene met seventhien stucken / en hondert dertigh mannen / en den andere met vierthien stucken / nevens hondert koppen versien waeren / dat syn vroomheyt niet doet beswycken / loopt tusschen haer beyden in; wel dry uuren langh schut gevaer houdende / tot dat eyndelijcke den Duynkercker met seventhien stucken / soo doorschooten wierdt / dat begost te sincken / en syn meeste volck verdroncken; den andere dat siende stelden op een vluchten / om syns maggers wederbaeren tot Duynkercken bekent te maecken: Dese strijdt was soo fel / alsmer van wepnigh t' Zee gehoort heeft; soo dat hy (hoewel overwinner) met meest alle syn Bevel-hebberen (die haer als leeuwen weerden) inden stryt gebleeven is. 't Schip voor Amsterdam komende / wierden de lichamen nae verdienste / heerlijcke ter aerde gestelt; daer men voor des Capiteyns lijck het Harnas / bloot Rapier en waepen gedraegen heeft / en inde Oude-Kerck aldaer hem ter eeren booven het graft / aen de naeste Pilaer / nevens een Latyns Graft-schrift / dese Nederduytsche Gedichten opgehangen zyn.

1633. Zee-stryt van den helt Cornelis Jansz Haen.

Den 23 April.

Hier leydt dien Heldt die van zyn vyandts Scheepen,
In seven-mael quam seven Vlaggen slepen;
En gaf voor 't laetst op twee soo dapper vonck,
Dat d'eene vloot, en d'ander by hem sonck.

Direct-geld.

Den 19 April.

Beleegeringe en Overwinninge der Stadt *Rhyn-berck.*

OFwel de Spaensche de Vereenighde Nederlanders met den soeten naem van vreede handelinge soghten te verleyden / en tot toelaegh van nieuwe toerustinge dit voor-jaer sorgheloos te maecken; soo zijn sy echter waeckende gebleeven / overleggende wat den aenstaende Soomer tot haerder voorder verseeckeringe diende by der handt genoomen te werden; des hebbense beraempt / allen eerst aen te wenden / vermits Orsoy bekoomen was / den Rhyn-stroom voorder te bevryden; mits soo 't doenlijcke is / de Stadt Rhyn-berck te bemachtighen: doende eerst alle beampt-persoonen van Mastricht, Limburgh en andere daer omher veroverde plaetsen inden Hage komen / om aen de Generaele Staeten / en de Prince van Orangie, den Eedt te vernieuwen.

De Spaensche Nederlanders dit voorneemen gewaer werdende / stellen tot haeren Veldt-Oversten de Marck-graef Aytona, die Antwerpen en

1633. en alle sterckten gaet besightigen; daer hy over al met 't los-branden van 't Geschut verwelckomt wierdt; doet syn macht by Thienen vergaederen / latende ten dien eynde in Brabandt en Vlaenderen veel volcks werven; de Eertz-Hertoginne laet open-brieven aenslaen / by welcken alle Overloopers / soo te waeter als te lande vergiffenisse aengebooden werdt / sose binnen seeckere gestelden tydt haer onder komen stellen.

Placcaten.

Onderwylen ismen in Hollandt besigh met de Ponten / Geschut / krygs en monts-behoefsyckheeden de Maes op naer Nimmegen te senden; de versamel-plaetse aen den Elteren-bergh (by Schincken-schans) en daer ontrent zynde; daer de op-ontboodene Soldaeten te saemen komen: welcker eenigen in 't Dorp Bockelt, vier uuren van de Stadt Grave, twee-hondert vyftigh Gelderschen aentreffen / diese alle gevangen naemen.

Rendevoes.

Den 24. April.

Alles op de versamel-plaetse by den anderen zynde / vertreckt Graef Willem van Nassauw, (nu der Staeten Veldt-Marschalck gworden) upt den Hage derwaerts; die twee-daegen daer nae van den Prince van Orangie, (vergeselschapt met de twee outste Soonen van wylen Frederick Koningh van Bohemen, nevens de beyde Soonen van den overleeden Graef Ernst Casimir, Stadt-houder van Vrieslandt) gevolght is; nemende den weg over Arnhem derwaerts; van waer met syn leeger op-breeckende / voor de hooghte des Rhyn-waters seer verhindert zynde / ten laetsten met twee-duysent Scheepen by den Beeck, aen den Bergh by Santen lande. Welck vertreck de Spaensche Volmachten (noch in den Hage zynde) de Ertz-Hertoginne met een snel repsende poste verwittighden.

Den 6. May.

Den 11. May.

Eenighe daegen daer verblyvende / neempt synen wegh nae Rhyn-berck: sendende Graef Willem van Nassauw met seven ofte acht duysent mannen den Rhyn af / om syn bvanden aen alle kanten werck te geeven.

Beschryvinge van Rhyn-berck.

Rhyn-berck een Stadt onder het Bisdom van Ceulen behoorende / leydt op den Rhyn, aen de Zuydt-syde des selvigen Ouvers / acht myien van de Stad Ceulen; tot naeste gebuuren hebbende Wesel en Orsoy, tusschen welcken het in geleegen is; is niet seer groot / maer reedelycke sterck; zynde een soo beguamen pas op den Rhyn, als Mastricht op de Mase, seer wel tot den koophandel en krygh geleegen; soo dat het 1633.
beelmaels gewonnen en verloozen is / en des-halven van Spinola pleecht genoempt te werden la putane de la guerre; hebbende een seer rycken tol van alle goederen den Ryn op en neder varende; is eerst in der Staten macht gekomen / alsser twee Bisschoppen om 't selvighe Bisdom waeren oorlogh voerende; en naermaels by den Prins van Parma voor den Koninck van Spanjen haer afhandigh gemaeckt; soo dat het sint dien tydt veel beleegeringen heeft upgestaen / en eyndelycke een langen tydt in der Spaensche macht gebleeven is; groote Brandtschattinge upt Gelderlandt, Zutphen en Over-Yssel treckende.

Oorloghs-voere.

De Prins van Orangie met het Staten leeger daer voor gekomen zynde / begintmen de leger-plaetsen af te steecken; het syne op de hooghte aen St. Anna-berg neemende; zynde soo wel gelegen plaetse / dat syn Broeder wylen Graef Maurits, die / voor desen daer mede toe verkoozen had. De Graef van Solms de syne tegen 't Noorden by den Rhyn aengewesen zynde; woer de Heer van Dieden Oostwaerts tegens de Esser-schanse gelepdt; en de Heer van Brederoode bevoolen hem Zuydt Westwaerts te leegeren; soo dat de seste leeger-plaetse in 't Zuyden Graef Maurits te beurte ghevallen is; alle dese plaetsen met linien aen den anderen getrocken zynde; woorden met Schansen / Hoorn-werken en Wacht-plaetsen ten besten versterckt / zynde de wallen acht voeten hoogh en vyf dick; de graft sesthien voeten wyt / om 't ganssche leeger gaende; oock den Rhyn met twee stercke bruggen onder / en boven de Stadt gesloten; leggende den eene in des Graeve van Solms leeger-plaetse; en den anderen tusschen des Heeren van Dieden en Brederooden, ten beyden syden wel met wercken versien. 't Leeger in dier voegen needer geslaegen / baltmen aen 't graeben; de Engelschen haere Loop-schansen by des Graeven van Solms leeger-plaetse beginnende / gaen daer meede nevens het groot Hoorn-werck vande Meulenweert by de Santer-poorte: daer van de Franschen in gebolgt worden; die de haeren in Graef Maurits leeger-plaetse aenhangen / lopende langens de Nieuwe-baert nae twee Bolwercken by Lutpoort: de derde graft men in des Heer van Brederoos ghewest / loopende met de linie naer de halve-

Rhynberck Beleegert.

Quartier.

Den 15. May.

Redouten.

1633. Maen geleegen voor de Rhyn ofte Cassel-poorte.

Baterye. Den 17 May. De eerste Schiet-schans had men in des Prince van Orangie leger-plaetse op den derden Pinxster dagh vaerdigh / daer ses halve Cartouwen op gestelt wierden / met welcken men op de Stadt lustigh speelden ; die niet schuldigh bleeven / de Staetse met de selvige munte den ganschen dagh betalende: daeghs daer aen worden de Heer van Brederoode meede ses halve Cartouwen toegevoert / onderwijlen baertmen met de aengravinge sterck voort / soo dat de Stadt seer genaerdert wierdt / en wierdt van alle plaetsen gestaedigh op de Stadt geschooten / soo datse gelijck als in een vyer stondt / dat haer geen kleyne schaede toevoeghde / en veel volcks spilde / doch bleeven in geen gevaerlicke haer te verweeren ; gelijck sulcks gebleecken heeft / als men uyt des Princens leeger-plaetse van S^t. Anna-berg sterck met halve Cartouwen schoot / dat soo antwoorden / datter veel qualijcken bequam / en haer die koop niet bedanckten / daer daeghs daer aen in volhert wierdt / soo dat in des Princen leeger-plaetse veel koegels vielen / welcker eene de Tente van den Opperboogh des Geschuts wegh nam / sonder nochtans hem ofte yemandt te quetsen.

Ende beschooten. Quartier. Den 19 May. Generael van de Artilery.

Den 22 May. Beckaf een van de Schansen op de Nieuwe-grift / aen de oversyde / en dicht onder des Stadts bedeckte-weg geleegen / wierdt desen nacht van Graef Maurits van Nassauws volck stormender-handt verobert / naer dat de Spaenschen daer binnen eerst met het werpen der Granaeten seer beangstigt waeren / en wel hondert seventigh om hals quamen / daer vierthien tonnen kruyts nevens twee stucken geschuts in gevonden wierden; die van de Stadt vermeynden de beleggers met geweldigh schieten daer weder uyt te dryven / doch daer wierdt soo in versien / dat tot haer voornemen niet konden geraecken.

Contrascharp. Ingenieurs. Dirck Nielsz. een der Staeten voor naempste Wis-kunst-leeger-meeters / die het leeger langh gevolght en groote diensten gedaen heeft / desen dagh inde Engelsche Loop-graeben doende zynde / wierdt in syn voorst geschooten / daer hy eenige tyt daer nae van gestorven is. Welck ongeluck des anderen daegs den Hopman Vilars inde Fransche Loop-graeben / ook overquam.

Den 23 May. Dese ganschе May maendt heeft men uyt alle Quartieren de Stadt seer vreeselijcken met dertigh swaere stucken beschooten / en sonderlinge des nachts / vermits de beleegerden haer als dan seer sterck op de Wallen onthielden inde Stadt geen ofte seer weynigh lijf-berging hebbende / doende in alle die tyt niet eenen uyt-val / dewijle te swack van volck waeren ; soo dat eyndelijcke het Hoorn-werck aen den Rhyn voor Graef Ernst Casimiers (overledene Stadt-houder van Vrieslandt) outste Soon (nu syn Vaeders plaetse bekleedende) verobert wierdt. 1633. Den 31 May.

Des de Prins van Oraugie daeghs daer aen een Trompetter inde Stadt schickte / laetende deselvige in der Heeren Staeten naem opeyschen / mits genietende een eerlijck verdragh / onderwijlen wel van schieten / doch niet van graven ophoudende ; dat (hy des avondts onverrichter saecke te rugge gekomen zijnde) ten beyde syde weder een aenvang genomen heeft / en duurde / tot die van der Stadt des middernachts riepen om spraeck te houden: sulcks den Prins aengedient zijnde / Den 2 Junij. beval het schieten te staecken ; soo datse des morgens in handelinge traden / en op dese naervolgende Articulen verdraegen zijn.

Rhyn-berk op dese Articulen verobert.

1. Belangende de oeffeninge der Roomscher Godts-dienst binnen de Stadt *Rhyn-berck*, dat de Staeten der Vereenigde Neederlanden, met den Keur-vorst van *Ceulen* daer in wel verdraegen sullen ; en dat onderwylen Geestelyck en Wereltlyck by haer goederen gehanthaeft ; de Geestelycke vrouw-persoonen in haer Kloosteren beschermpt, en de Stadt en Burgerye, in haere oude voorwetten en vryheeden ongekrenckt sullen werden.

2. Dat de Stadt-houder, met alle syn Bevel-hebberen en Soldaeten, van wat gestalte die zyn, soo te paerdt, als te voedt, egeen uyt-gesondert, onverhindert met alle haere goederen en waepenen sullen moogen vertrecken, te weten de Ruyterye met blasende Trompetten, vliegende Cornetten, en het voet-volck met slaende Trommel, vliegende Vaendelen, brandende Lonten, en koegels inde mondt, sonder in eeniger maniere verhindert te werden.

3. Dat de krancken en gequetsten Bevel-hebberen en Soldaeten, in 't Gast-huys vermoogen te blyven, totse gesont en bequaem tot haer vertreck bevonden sullen werden.

4. Dat de Stadt-houder vermoogen sal met hem te neemen twee veldt-stucken, met soo veel kruyt en scherp, om met yder stuck twaelf schooten te doen.

5. Tot

1633. 5. Tot welke ſtucken hem twaelf Paerden ſullen beſtelt werden, tot in de Voogdy toe, dat hy hem van anderen ſal moeten verſorgen, om die voorders nae *Naemen* te voeren, ten welcken eynde de Prins van *Orangie* hem voorſchryven beſtellen ſal.

6. Dat alle Kryghs en Lyfs-behoeflyckheeden den Koninck van *Spanjen* toebehoorende, ſonder eenigh bedrogh ſullen overgeleevert werden in handen van de Volmachten by de Prins van *Orangie* daer toe te ſtellen.

7. Dat tot de vervoeringh de Goederen en Wapenen, de Stadthouder, ſyne Bevel-hebberen en Soldaeten toebehoorende, tot in de Voogdy toe, twee hondert Wagenen ſullen beſteldt werden, daerſe haer (als vooren) van andere Paerden en Wagenen ſullen moeten verſien.

8. Dat voor die geenigen, die haere Goederen nae *Ceulen* ofte *Antwerpen* vervoeren willen, tot haeren koſten Scheepen beſteldt ſullen werden; die ſonder eenige Tol-betaelinge, vry derwaerts ſullen moogen vaeren.

9. Dat den Stadthouder, Overſten, Bevel-hebberen, Kryghs-Raeden, Soldaten, en alle anderen in 's Koninghs dienſt zynde, ſoo Geeſtelyck, als Wereltlyck, oock Wyven en Kinderen, eenige Huyſen, Erven, ofte Renten, inde Stadt, ofte onder des ſelfs gebiedt hebbende leggen, deſelve naer haren welgevallen moogen doen gebruycken, verſetten, verkoopen, vervremden, en mede-handelen alſt haer beſt te raede ſal duncken.

10. Dat alle de geenen die 't bewint over des Koninckx van *Spanjens* Tollen, Licenten, Contributien, ofte anders zyn hebbende, den tydt van twee maenden vry ſal ſtaen inde Stadt te verblyven; oock ſonder eenigh Paſpoort vermoogen uyt en in deſelvige des Koninckx van *Spanjens* landen gaen en keeren, om haer ſaecken te verrichten; doch met dien verſtaende, dat in geen Steeden ofte Sterckten (onder der Staeten gebiedt behoorende) ſonder Paſpoort ſullen moogen komen.

11. Dat geen Bevel-hebberen, Soldaeten, ofte haere goederen om eenige gemaeckte ſchulden ſullen moogen aengehouden werden, en dat ſoo voor die nu vertrecken, als krancken die naer-maels volgen ſullen.

12. Dat alle gevangenen van wat ſtaet ofte geleegentheyt die zyn, ſonder eenigh Rantſoen, loſgelt, behalven de verteerde mont-koſt, ſullen vry gelaeten werden; en 't geene de Graef van *Floredy* in ſyn laetſte gevangenis boven 't Rantſoen-geldt afgenoomen is, dat hem ſulckx ſal weder gegeeven werden.

13. Alle Buyten by de Beleegerden voor ofte inde beleegeringe gemaeckt, ſullen niet moogen weder geeyſcht werden. 1633.

14. Den Stadt-houder is ſchuldigh, nae 't ſluyten deſes op toekomende Sondagh, zynde den 4 Juny uyt de Stadt en alle toebehoorende Schanſen te vertrecken; mits aen de Prins van *Orangie* des Donderdaeghs 's middags te vooren in te ruymen een Stads poorte, een Bolwerck en de kleyne Schanſe, om by ſyn volck beſet te werden.

15. Met beſpreck, dat onderwylen niemant uyt de Stadt in 't leger, ofte uyt het leger in de Stadt ſal moogen koomen, maer dat yder ſyn Sterckten ſonder eenige naederinge ofte vyandtſchap, ſal blyven beſetten.

16. Dat de uyttreckende Beſettinge van ſyn Excell. twee Hopluyden tot waerborge meede gegeven ſal werden, die met twee Trompetters nevens haer met de Wagenen en plungie nae *Namen* ſullen reyſen; waer tegens de Stadthouder twee andere Hop-luyden, van gelycken ſtaet aen ſyn Excell. in waerborge overleeveren ſal; die blyven ſullen, tot de voornoemde Hopluyden en Trompetters te rugge ſullen gekoomen zyn; nae 't welke men de geblevenen onverhindert nae *Namen* ſullen doen geleyden.

17. Dat geen Paerden, Wapenen, Koopmanſchappen, ofte andere ſaecken die goede buyt zyn, weder gelevert ſullen werden, ofte ymant diesaengaende moeyten aenghedaen ſal werden: des ſullen die in *Rhynberck* ghevangene Burgers van *Weſel* en *Santen*, als onpartydigen, ſonder eenigh loſgelt vry geſtelt Rantſoen. werden, mits betaelende haere verteerde montkoſten.

Dit verdragh geteeckent zijnde; maeckt men in de Stad alles baerdigh om des Sondaeghs te vertrecken; dat des morgens ontrent ten ſeven uuren een aenbangh neempt; twee-hondert twee-en-ſeſtigh Waegenen met Wyven / Kinderen en plungie / nevens des Stadthouders Vrouwe in een Caroſſe voor uyt komende; daer op volgden ſes-en-twintigh Vaendelen Voetvolck / die in de derthien hondert mannen ſterck waeren; dat by den Stadthouder Albrecht van Dieſdorp **met een Cornet Paerden van tachtentigh koppen geſlooten wierdt; nae 't welcke der Staeten beſettinge daer weder binnen trock / tot haeren Stadthouder krygende de Colonel** Wyn-bergen.

Af-beel-

1633. Fig. No. 16.

Af-beeldinge van de Belegeringhe ende Veroveriughe der Steeden *Orsoy* ende *Rhynberck*.

DE Spaensche siende dat de Staten met haer macht voor Rhynberck laegen; hebben haer volck tot Balaer (tusschen Mechelen en Lier geleegen) meede doen vergaederen; alles tot den Veldt-tocht by den anderen hebbende / breecken op / haeren wegh nae de Mase neemende / komen des avonts met het voet-volck en geschut tot Geel, de Ruyterye haer nacht-leger tot Rethy Deschel en Urendonck neemende / daerse des anderen daeghs stil bleven leggen; van waerse voor Mol nae Weert en soo nae Masaick en Rurmonde aen de Maes komen / met Ponten een goedt getal volcks overbrengende die haer in St. Stevens-weert leegeren / (zijnde een Eylandt / geleegen in de Mase, tusschen Masaick en Rurmonde) datse sterck maecken / soeckende Mastricht in dier voegen van Rurmonde en Venloo af te snyden: daer de Staetsche bly tig op acht neemen / besonder die van Rurmonde, want sy verneemende dat de Colonel Rouvroy, met een Regiment Duytsen te voet en twee Vaenen Ruyters in aentocht was / om veel Wagens krijgh en Lyfs-noodzuftigheeden in haere nieuw-maeckende sterckten te brengen / syn met haeren Oversten Callenwerdt reedelijck sterck uytgetrocken / haer inder nacht by Montfort aengryppende / diese nae een hart geveght in de vlucht dryven / en behoudens de overwinninge nevens veel ghevangenen wel 150. Paerden binnen Rurmonde brengen.

Den 22. May.

Den 24. en 25. May.

De Spaensche komen in St. Stevenswaert datse sterck maecken.

Geduurende de Beleegeringe van Rhynberck, en dat de Spaensche haer in St. Stevens-weert sterck maeckten / heeft sich Graef Willem van Nassauw (als voorzen gemelt is) den Rhyn onder na Heusden begeven / daer hy hem reedelijck sterck inde Hemertsche-weert tot noch toe opgehouden heeft; om te verhoeden dat de Spaensche daer ontrent geen inbreuck doen souden: van daer opgebroocken zijnde nam synen wegh met eenige duysent mannen voor hy Dordrecht nae Rammekens in Zeelandt, daer bindende den Oversten Rosen-krans met syn Regiment voet-volck / soo dat niet te wachten hadt / als nae eenigh volck dat uyt de omleggende besettinge in aentocht was. 't Volck scheep en alles tot den optocht gereedt zijnde / is de Graef t'sepl gegaen / hem aenstellende oft op Saftingen ofte den Vlaemschen-dijck gemunt hadt / des haer de Spaensche daer ontrent van alle kanten versaemelen / de Schansen den anderen voor het los branden der stucken waerschouwende; die van Antwerpen versorgen met haer wel gemande Chaloupen de Schansen de Perel en St. Maria; dat Sant-vliet meede doet waecken / sendende een half Vaendel Soldaeten / om den Dijck te beschermen. La Fontaine Stadt-houder van Brugge en Damme in Vlaenderen, komt met het Regiment des jongen Graef van Mansfeldt, nevens eenigh ander volck mede aentrecken; doch desen begeven haer nae 't nieuwe Haven-gat by Sluys, daerse eenigh volck achter 't Kasteel te landt setten / die wel haest weder te rugge ontbooden wierden. Middelwijle komt Graef Willem met syn gantsche vloot voor Sluys, doet syn Soldaeten in den haest aen de Kleynepas te lande stellen / die des avondts nae St. Anna trecken / komende des nachts tusschen thien en elf uuren voor de Schanse de Sterre genaempt / beschietende deselvige van dry uuren tot den morgen / als wanneer sy haer aen de Staetsche overgaven: die besorgt en met volck wel beset zijnde / gaet de Graef weder t'sepl / met de vloot voor Vlissingen in Zeelandt ten ancker koomende; van daer de Hondt opseylende geraeckt voor Philippine in Vlaenderen, welcke Schanse hy beleegert en seer hevigh doet beschieten; daer de beleegerden haer eenige daegen wel weeren tot eyndelijcke gedwongen zijn om verdragh te soecken / dat des morgens ten seeven uuren verkregen hebbende / trecken ten thien uuren daer uyt / honderd-vijftigh mannen sterck zijnde / nevens haer volle geweer / een bedorven stuck geschuts meede voerende. Onderwijlen koomen de Spaensche met ontrent de twintigh Vaendelen Soldaten tot Boeck-hout, een half uur van daer geleegen / in meeninge de Schanse noch te ontsetten / doch haer te swack bevindende / en wel wetende dat Graef Willem vaerdigh stont haer te verwachten / syn te rugge gebleeven / latende de daer om-her gelegene plaetsen wel beset; binnen Philippine wierden bevonden thien stucken geschuts / nevens dry Ysere / en dry-en-dertigh tonnen Busse-krupt / hebbende niet gebreck als Lonten en Musquet koegelen dat

Den 27. Augusti.

1633.

Graef Willem van Nassauw valt in Vlaenderen.

Den 3. Septemb.

Den 5. Ditto. Verovert de Sterreschans by Sluys.

Den 7. Ditto.

Den 8. Ditto.

Philippine verovert.

Den 11. Ditto.

1633. dat haer tot obergeeben verooꝛsaeckte: men bevondt dat aen dese Schans seer veel geleegen was; zijnde seer noodtsaeckelijck om de Schip-vaert op Axel, ter Neusen en Biervliet te bevꝛyden; en booꝛ al dienstig om Vlaenderen tot booꝛ de Pooꝛte van Gendt tot geldt-opbꝛengінge te dwingen; des men die seer deeden verstercken.

Contributie.

Terwijlen de Staetsche met dese Schanse te dwingen doende waeren / komen de Spaenschen onder haeren Oversten La Fontaine met een reedelijcke macht weder booꝛ de eerste beroverde Schanse de Sterre, dicht bij Sluys geleegen; die haer licht in handen viel; alsoo die daer in liggende Staetsche besettinge haer niet nae behooꝛen verweerden / haer aenkomende ontset onder den Oversten Rosekrans niet derbende afwachten: des den Capitepn Lesekoot (die daer 't gebiedt hadt/) over het lichtvaerdigh obergeeben nae Philippinen gevangen gevoert is; en wierden daer nae noch een Luytenant/ die met veertigh Soldaeten upt Sluys quam / nebens een Vaendzager en een Wis-kunst-leger-meeter in verseckeringe ghenoomen. Oock bermeynden de Spaensche de Schanse S^t. Anna onversiens te overrompelen; doch sulckx wierdt dooꝛ twee Spaensche overloopende Soldaten ontdeckt; des Gzaef Willem den Oversten Rosekrans met negen Vaendelen volcks daer binnen sont / soo dat van haer booꝛneemen af-standt deden.

Den 9. Septemb. De Sterre Schans bij de Spaensche weder verovert.

Ingenieur.

Daer nae bꝛochten de Spaensche weder een goedt getal volcks te samen; komende met sestigh Vaendelen voetvolcks en seven Vaenen Ruyters booꝛ Gzaef Willems Leger-plaetse; 't selvige seer heftigh beschietende / die haer oock niet schuldigh bleef / daerse daegs daer nae tot den avondt toe mede ophielen / dat aldoen ten beyde syde op nieuws weder aengingh: middelerwijle bekomt de Gzaef van alle bijgeleegene plaetsen hulp / en verwillight een Soldaet (hem hondert vijftigh guldens vereerende) twee / dꝛy schuuren / die te dicht booꝛ sijn wercken laegen / en de Spaensche booꝛdeeligh waeren / in bꝛandt te steecken. Onder desen vergadert men een goedt getal leedighe Scheepen / daer sestigh Trommel-slagers op gestelt werden; desen te Biervliet bij den anderen zijnde / maecken tegens den avondt haer seylen vaerdigh / gaen naer Philippinen t'seyl / yder een Trommel-slager in

Den 29. Septemb.

Quartier.

De Spaensche komen booꝛ de Schans Philippine.

hebben / die met Trommelen groot rumoer maecken / sommige de Engelsche / eenige de Schotsche / andere de Fransche / en de Duytsche slagh slaende; dat de Spaensche niet wepnigh dede verschricken / niet beter wetende ofte daer quam veel volcks tot ontset in aentocht; des sy des nachts opbꝛaecken / alle haer werken verlaetende. Dit soo wel gelukt en de Spaensche vertrocken zijnde / doet de Gzaef de sterckte van alles wel versien en besetten; met syn overige macht weder nae Zeelandt keerende. 1633.

De Pzins van Orangie Rhynberck Meester gewoꝛden zijnde / als booꝛen verhaelt is; bleef met 't Staten leger daer leggen / tot alles hermaeckt en in goede oꝛdere gebꝛacht was; daer nae met hondert twee-en-negentig Vaendelen te voet en acht-en-sestigh te Paerdt op-bꝛeeckende / nam synen wegh nae Cleef en Nimmege, ontrent Rhynberck laetende vier Regimenten te voet onder de Heer Pinsen vander Aa, nebens sesthien Vaenen Ruyters onder de Gzaef van Styrum. Den Spaensche sulckx verstaende / syn des anderen daeghs gevolght / S^t. Stevens-weert met vier dupsent mannen te voet / en ses Vanen Ruyters onder den Hertog van Lerma beset latende; nemende haer wegh na Lier in Brabandt, daer noch veel volcks upt Vlaenderen bij haer gekomen is / te saemen om Geel haer leger-plaetse neemende. De Pzins van Orangie tot Nimmegen zijnde; heeft syn volck met Scheepen de Maes afgesonden / doende die tusschen Littoyen en de Schans de Voorn te lande stellen; van daer met syn gantschen macht nae 's Hertogen-bosch trecκende / tot Boxel en daer ontrent leger-plaetse neemende. Onder desen heeft Jonkheer Polart van Waerburgh, van Rurmunde een aenslagh op het Stedeken Weert, dat hy overvalt en plundert / den bupt binnen Rurmunde bꝛengende.

Den 25. Jupp. De leegers breecken op.

Den 26. Ditto.

Quartier.

Den 11. Julp.

Den 2. Julp.

De Spaensche des Pzincen aenkomste tot Boxel vernomen hebbende / leegeren haer volck onder den Marckgraef d'Aytona tot Diest, Halen, Sichenen, Arschot en soo langens den Demer, niet versuymende alle plaetsen wel te versien. Oock bꝛeeckt den Oversten Pinsen vander Aa met syn volck van bij Rhynberck op / hem in 't trecken soo versterckende / dat met ses dupsent mannen tusschen Rurmundt en Venloo syn leger-plaetse neemt.

Weert verovert en geplondert.

Den 1. Augusti.

Den jongen Keur-vozst en Pfalsgraef Karel, van den Koninck van

1633. Engelandt met de Koninckl̃yckе oꝛdere des Jartiere, ofte des gulden Kouſebant vereert / en ſyn Afgeſanten ten dien eynde upt Engelandt in 't leger tot Boxel verſcheenen zynde / doet men 't ſelvige t' ſyner eeren in ſlagh-oꝛdere ſtellen / en daer nae alle de ſtucken en muſquetten dꝛy-maels loſſen.

Den 3 Auguſti. Terwylen de Spaenſchen aen den Demer leggen / ſet Gꝛaef Johan van Naſſauw met veertigh Vaenen Paerden nevens eenigh voet-volck by Maſaick over de Maſe, tot Sittaert en daer omtrent ſyn leger-plaetſe neemende / nae dat eerſt aen de andere ſyde tot over en neder Oeteren eenige daegen geleegen / en de landt-luyden groot geldt af-gedwonghen hadt; van Sittaert, Roeſteren, Born, Buckten en daer om heer vertrocken zynde / gaet weder over Maes, hem tot Delen, Rathum en Dylſen neederſlaende / die oock wel ghewaer wierden wat gaſten de koſt geven moſten; van daer met de gantſche Kuptery ſyn aftocht op Dieſt neemende.

't Staeten leger tot Boxel ſtil leggende / is de Kupterye upt het ſelvige den Hertogh van Bouillion en den Colonel Pinſen vander Aa tegens getrocken / die met twaelf Vaenen Paerden en eenige duyſende te voet aldaer aen quaemen / van den Oberſten Melander met ſeven-en-ſeventigh Vaenen Kuptersen tuſſchen de vier en vyf duyſent voetknechten gevolght / zynde by den Vereenighden Staet voꝛ eenige maenden van Sweden en Heſſen in dienſt genoomen / alſoo Weſtphalen en de Nederſaxiſche Creyſ wegens de overwinninge by Allendorp reedelyckе ruſt hadt; deſen tot Weſel komende / wierden aldaer van der Staeten Volmachten ontfangen / en wegens haere beſoldinge verꝛaegen. De Spaenſchen beducht zynde dat deſen tocht op S^t. Stevensweert mochte aengeſien zyn / ofte dat de Pꝛins van Orangie elders een inbꝛeuck in Brabandt doen ſoude / lieten haer leeger van alle kanten verſtercken / lichtende de beſettinge ſoo ſchoon upt de Steeden / dat in Hulſt (daer haer ſoo veel aen geleegen is) boven de vyf of ſes Vaendelen volcks niet en bleeven / met deſe macht wat naerder de Maes en S^t. Stevens-weert koomende.

Den 2 Septemb. Des Pꝛins van Oꝛangies tocht in Bꝛabandt. De Staten het Sweets en Heſſens volck in haer leeger bekoomen hebbende / bꝛeecken op / met de ganſche Kupterye (hondert ſeſtigh Vaenen ſterck) des moꝛgens ten negen uuren van Boxel nae Enthoven rydende; Sondaeghs daer aen van de Pꝛins van Orangie met het voet-volck gevolgt zynde / neemende haer leeger-plaetſen tot Aelſt, Geeldorp en daer ontrent: de Spaenſchen tot Hamont en Achel, van daerſe weder op bꝛeecken / wat dieper Brabandt intreckende / ſlaen haer aen den Dommel tot groot en kleyn Bruegel needer / daerſe meede niet lang bꝛyven haer wegh nae Balem en Mol neemende / van den Pꝛins van Orangie gevolght zynde / die tot Dommelen aen den Dommel bleef / ſoo dat niet als een groote Heyde tuſſchen beyden lagh; daer niet als dagelyckſe ſchermutſelen voꝛ vielen / alſoo de Spaenſchen haer niet bloot geeven wilden; des den Pꝛins van Orangie des Donderdaeghs bꝛoegh over den Dommel getrocken is / ſynen tocht voꝛ by Hamont nae Breey (zynde de rechte wegh nae S^t. Stevens-weert) neemende / daer hy des avondts noch gekomen is / des anderen daeghs voꝛt-tꝛeckende / koomen aen de Beſemer-heyde, daer 't leeger des nachts onder den blauwen Hemel needer geſlaegen woꝛdt / ſoo dat Sondaeghs by Maſtricht geraeckten / haeren wegh nae Argenteau (tuſſchen Luyck en Maſtricht geleegen) neemende. Naer des Pꝛincen vertreck zyn de Spaenſchen meede opgebꝛoocken / haeren wegh nae Dieſt neemende / van waerſe een goet getal volcks naer S^t. Stevens-weert en Hoye ſtieren / met de reſte haer langens de Geete tot Halen, Leeuwen en Thienen leegerende. Ten deſen tyde was tot Maſtricht een ſterfte / ſoo dat de beſettinge ſeer vermindert was / en de Pꝛins genootſaeckt daer veel vers volck in te bꝛengen; zyn tegenwoꝛdigheyt ſoo veel vermoogende / dat in dier geleegenthey de Spaenſchen daer niet op doꝛſten beſtaen / waer toe anders voꝛdeel ſouden gehadt hebben.

Den 14 October. Tꝛeckt upt Bꝛabandt weder te ruge. De Pꝛins van Orangie een wyl tyds by Weſel (een kleyn ſteedeken tuſſchen Luyck en Maſtricht) geleegen hebbende en den tyd verloopen zynde / bꝛeecket eyndelyckе met der Staeten leeger op / ſynen wegh voꝛ-by Maſtricht, ten beyde ſyden de Maes af neemende / de beſettinge van Venloo, Rurmunde en Straelen ſeer verſterckende / ſoo dat eyndelyckе met de ganſche macht perſoonelyckе tot Nimmegen gekomen is; alwaer de Sweetſche en Heſſenſche Kupteren / afgedanckt en haer geldt ont-

Den 8 ditto.

1633. ontfangen hebbende / by Wesel over de Bzugh nae Sticht Munster vertrocken zijn. De Spaenschen des Pzincen aftocht berneemende / zijn meede opgebzoocken / haer volck inde besettinge stierende.

De Pzins van Orangie eenige daegen in 's Graven-hage geweest zijnde; is in 't laetst van October nae Zeelandt vertrocken / om aldaer / de by Gzaef Willem beroverde Schansen te besightigen / en op alles oydere te stellen;

Den 1 Novemb. booz de Schans ter Leus by den Doel te Scheep leggende / beliep hem een geweldigh onweder / dat in groot gevaer was / want daer twee Chaloupen met een Schip gebleeben zijn: welck on-

Waeter-hoot. weeder over al groote schaede gedaen heeft / en de waeteren soo deede swellen / datse op sommige plaetsen seben en acht duymen hooger gestaen hebben als inde groote Alderheyligen vloet / boozgeballen inde jare 1570. wiens gedachtenisse gans Neederlandt noch doet schzicken.

Hier booren is gewagh gemaeckt / dat de Spaensche Neederlanden haere Volmachten eerst nae Mastricht, daer nae in den Hage gesonden hebben; om met de Staeten der Vereenighde Nee-

De Vzede-handelingh met Spanjen loopt te niet. derlanden van een Vzede te handelen: welcken handel (hoe-wel den Oozlogh zijn booztgangh had) 't ganssche jaer geduurt heeft; in welcken tijdt men nopt soo verre hebben konnen komen / dat eenighe vzede poincten op 't papier gestelt wierden; vermits de saecken daer op dzaepden / dat de Staten in geen handelinge treeden wilden / booz dat de Spaensche Afgesanten / een volkoomen Volmacht van haeren Meester de Koningh van Spanjen oberleeberden; alsoo niet als een slechte beschept van de Ertz-Hertoginne vertoonden; daer den Vereenighden staet niet meede te vzeeden was; soo dat den tijdt doozgebzaght wierdt / met heen en weder nae Brussel te repsen / en van daer veel Posten nae Spanjen af te baerdighen: onder-

Den 12 October. tusschen hielt men de Staet hier op met verseecheren en te vertroosten / dat de Koninck niet alleen haer doen booz goet kennen / maer ook de begeerde Volmacht obersenden soude; Als sy bemerckten dat daer niet van ballen wilde / lieten 't gerucht gaen / dat den Hertogh van Arschot in persoon daer om naer Spanjen repsen soude / treckende ten dien oozsaecke dooz de Spaensche Neederlanden van d' eene plaetse nae den anderen / tot 1633. epndelijcke te Brussel gekomen is / van de andere Volmachten gevolght zijnde; niet als hier van de haeren in den Hage blybende / die daer vertoeven souden / tot Arschot uyt Spanjen te rugge gekeert was.

De Staeten der Vereenighde Neederlanden van Rhyn-berck tydelijcke meester gewozden zijnde; en siende dat de Spaensche haer sochten gaenden te houden om tijdt te winnen; soo hebben sy de boozberhaelde sterche tocht in Brabandt by der handt genoomen; berozdonneerende ten dien eynde een allegemeyne Vast en Biddagh; in welcker uytschzijvinge sy haer ten hooghsten beklaeghden / dat niet anders konden bespeuren / ofte den Spanjaert en synen aenhangh sochten met dese Trebes handelinge en bzeemde boozstellingen niet anders / als om haeren staet tot opschoztinge der waepenen te bzengen / haer by haer Vzienden en Bontgenooten verdacht te maecken / en sulcke in Duytslandt tot hun boozdeel te ghebzupcken; om daer nae met dies te grooter macht uyt Italien, Spanjen en andere gewesten / haere Pzovincien te landt en te waeter te overballen. Des sy om sulcke booz te komen / booz goet aensaegen desen tocht by der handt te neemen / en daer toe de Sweetsche hulpe te gebzupcken: en alsoo wel wisten dat sonder den Segen des Alderhoogsten geen Waegenen ofte Paerden pts vermochten / dat derhalven haer Onderdaenen bevoolen sulcke met basten en bidden van den Heere te verwerven / daer tot berozdonneerende den Woens-dagh zijnde den 24. Augusti.

Den Hertogh van Arschot (die hem seer met dese Vzede-handelinge bemoepde) nu nae veel ommetreckens epndelijcke nae Spanjen vertrocken zijnde / in syn geselschap hebbende de jonge Pzins van Chimay, de jonge Gzaef van Megen en de Loontrecken-de-Raedt sheer van Brussel, met een groot gevolgh van treffelijcken Adel. Haere mede Volmachten in den Hage synde / siende dat de Pzins van Orangie uyt het Veldt ten Hoobe ghekomen was / vzeesden dat voztaen geen ghehooz meer bekoomen souden; des in der Staeten vergaederinge verscheenen / versoeckende tot den Vzede-handelinge noch uytstel van ses weecken / met verseecheringe / dat niet en

Den Hertogh van Arschoot nae Spanjen.

Pensionaris.

1633. twyffelden / ofte haer volkomen beschеydt / soude ondertusschen upt Spanjen koomen / alsoo den Hertogh van Arschot ten dien eynde derwaerts gherepst was; dat haer om veel ghewichtige redenen als doen noch toegestaen is.

Hoe de Vereenighde West-Indische Compagnie verovert heeft 't Eylant *Tamarica*, de Steeden *Truchillo* ende *Campeche*, nevens 't sterck Casteel *Tres Reyes*, nu genaempt *Ceulen*, geleegen in *Rio Grande*.

DE Bewinthebberen van de Vereenigde West-Indische Compagnie / langen tydt haer oog geslagen hebbende op 't Eylandt Tamarica, alsoo 't haer wegens de geleegenthept seer dienstig was; heeft men tot Pharnabuco om dat te veroberen alles baerdig gemaekt / en zyn met elf Scheepen en Jachten des nachts onder de Heer Matthias van Ceulen 't seyl gegaen; hebbende daegs te voozen een Chaloupe met twee Boots vooz upt gesonden / om den Capitepn Maulpas, op de Schans Orangie, aen de hoeck van 't selbige Eylandt / leggende / te helasten / dat hy / soo haest de Scheepen in 't gat van Tamerica quaemen / syn Vaendel nevens noch dertigh mannen van Gartsmans volck in die Chaloup en Boots sonder uptstel soude scheepen / en daer meede baeren vooz-by des vyandts Casteel / en hem begeeben nae de pas van Tapesuna, en die besetten / om vooz te komen / dat geen hulpe langens dien wegh / van 't vaste landt op 't Eylandt soude gebzaght werden. Den 16. Jump. Dit Eylandt is ontrent de seven mylen in 't ront / eer langer als bzeet / zynde schoon landt / Engelandt niet ongelyck / heeft een Steedeken genaempt Nostra Sennora de Concepejon, en twee gaeten om in te komen / leggende dzy mylen van den anderen; waer van 't suydelyckste 't diepste is; hebbende met hoogh waeter achthien voeten diepte; die daer in seylen willen moeten haer Baeck neemen aen seecker Boom / staende aen de Suydt-syde van de Rebier op de hoeck van 't landt / die men West Suydt-West van sich bzenget / en loopen daer soo op aen / setten 't vooz de Schans Orangie op vier vadem waeters / ofte seylen tot het voornoemde Steedeken. Tamarica beschzeven. en oberwonnen.

In Zee komende hadden dien nacht onstupmigh regenachtigh weder / soo dat des ander-daeghs vooz 't Eylandt quamen / en 't Suyder gat eens-loefs in seylden; die van de Schans Orangie baerdigh leggende / zyn volgens haer last vooz upt geseylt / vooz by 't Spaens Kasteel loopende / sonder van haer schieten noot te hebben; van de Jachten en Boots / sonder merckelyche schaede te lyden gebolght zynde; alsoo daer niet veel upt het Kasteel geschooten wierdt / en dat oock wepnigh volck vernaemen / des 'er geoozdeelt wierdt datse van volck en krygh's-behoeftigheeden ten besten niet versien waeren; alle aenkomen rontom 't Eylandt met jachten / Chaloupen en Boots wel beset zynde / naedert men 't Kasteel / daer naer den middagh niet meer upt geschooten wierdt / soo dat vermoeden dat het volck meest nae de pas van Tapesuna gesonden was / om de Hollanders aldaer het landen te verhinderen; smozgens bzochten de Boots twee Pozтugesche Vzouwen gebangen diese op 't Eylandt in 't Bosch bekomen hadden; upt welcken men verstont de krancke besettinge en soberen staet des Kasteels / en datse dies-halven de Vzouwen op 't landt gesonden hadden. Die van de Schans Orangie sonden vyf-en-twintig Soldaten nae de plaetse daer der Pozтugesen vooz desen een Schiet-schanse hadden; die wederkeerende verklaerden daer geen volck gevonden te hebben / des men vermoeden dat van daer een wegh nae 't Casteel wesen most; des men die wegh met vyf-en-dertigh mannen besichtigden / by de Pozтugesen wercken een begravinge opwerpende; en om haer stoutmoedigheyt beter te ondertasten / hadde men des smozgens 't Casteel dooz een Bzief opgeeyst; daer den Pozтugeschen Capitepn Salvador Pigniero schimpelyche op antwoozde / middelen genoegh te hebben om die plaetse te beschermen / en soo hy van montkost niet versien was / als sy meenden / dat de Pozтugesen haer als dan (ten dienst haerder Koningh) met osse-huyden voeden konden: de Colonel daer-entusschen weder eenighe Vzouwen in 't Bosch gebangen bekomende / sent die naer 't Casteel / doetse vooz de tweede mael opeysschen; waer op sy vier uuren stilstant versochten / daer haer twee van vergunt wierden; en daer kompt een Capitepn vooz den dagh / die van 't accoozt spzeckt / dat getroffen wert; als dat de Pozтugesen het Casteel en Steedeken overleveren sullen / Baterye.

1633.

1633. len / uyt-trecklende met vollen geweer / en brandende lonten / met alle haere Goederen / Beelden en Kerckelijcke cieraet / mits die daer wilde blyven woonen / dat haer sulcks vergunt wierdt; dat des anderen daeghs geschiede / zijnde onderwijlen de twee poorten van den Obersten Luytenant met twee Vaendelen Soldaeten beset; soo datter behalven Vrouwen / Kinderen / Swarten en Swartinnen / vijftigh mannen uyt-trocken / worrende met de Boots naer de Pas van Tapesuna geboert: daer over een Danckseginge inde Kercke gedaen / en des avondts gebiert is; daer wierdt reedelijcke voorraedt van Geschut krupt en loot in gevonden.

Admirael. De Zee-vooght Jan Janſz. van Hoorn, met de Scheepen de Fama; Middelburg; de Goude Leeuw; Zutphen; en de Jachten den Otter; Brack; Nachtegael, nevens de Chaloupe Gysselingh, van Pharnabuco na de West-Indien gesonden zijnde om te krupssen en haer vranden soo veel af-breuck te doen / als eenighsints moogelijcken wesen soude / geraeckten in April in Zee / daerse van den anderen scheyden / eenige nae de Maragnan loopende / om te sien / of daer Spaensche Scheepen laegen / en soo 't doenlijck was die van daer te halen / de anderen haeren weg vervolgende / tot dat den laetsten May aen 't Eyland S^t. Vincent, inde Baye S^t. Antonio weder by den anderen quamen; van waerse weder 't seyl gingen / gestaedig door de Eylanden krupssende / en niet bequamen als een kleyn Scheepjen met duysent seven-en-dertigh huyden / dry kleyne kisten Suycker / nevens hondert vier-en-veertigh Pottisen Honingh / tot eyndelijcke geraeckten aen Guanagua, stellende van daer haer cours nae Punta la Rye, zijnde een laegen hoeck / daer een huys met een Baeck op staet; leggende ongevaer Zuydt en Noorden / twee mijlen van den anderen / van waer een sant-rif afloopt / dat men mach looden soo diep en droog als men wil en soo voorts nae de Stadt Truchillo. Om voor Truchillo op de reede te komen / loopt men Zuydt-oost aen / vermits de stroom om de West set; als men by daegh om dese Punct kompt / siet men de Stadt in een groote Baye voor sigh leggen / daer 't allenthalven goet anckeren is; leydt op de hooghte van vijfthien Graeden / vijf-en-veertigh minuten by Noorden de Linie / op een Bergh / is aen de

De Stadt Truchillo beschreven.

Zee-kant seer sterck / zijnde aldaer in 't hangen van den Bergh met een dicke muur van de ses voeten hoogh beschermpt / die men wegens 't kreupel Bosch niet wel beklimmen kan / doch aen de landt syde ganſch open / hebbende aen de Oost-syde maer een poort / voor een aen-loop reedelijck sterck / daer twee metale Bassen op laegen / en by Westen deselvige twee metale stucken / soo datter aen dien kant niet wel aen te komen is / heeft midden inde Stadt een kleyn Casteelken / met seven stucken versien / en dry Kercken / leggende de grootste nae 't Oosten / genaempt Egresa Major, de tweede S^t. Franciſco in 't Westen / en 't Hospitael nae 't Zuyden / zijnde soo hier als te S^t. Pedro ontrent de twee-hondert Spanjaerden onder Burgers en Soldaeten / nevens de vier-hondert soo Mulaten als Swarten; daer wassen weynigh vruchten als Oyangie-appelen / doch heeft te lande-waerts in menighte van Ossen en Koeyen / zijnde ten dese tyde den handel daer ganſch te niet geloopen / om datter in twee jaeren geen Galeons geweest waeren / hebbende in alle dien tydt niet als een Schip van hondert lasten met Huyden en andere goederen nae de Havana gesonden. Daer zijnde doen haer best met labeeren op te komen / houdende (om uyt 't gesicht te blyven) soo verre buyten de wal / als doenlijcke was / diese daegs daer aen in 't gesicht bekomen / aen de Baeck kuntschap krygende; en alsoo het den derden dag stil was / wierdender eenighe Soldaeten inde Jachten en Chaloupen overgeset / nae 't welcke met een weynigh koelte soo veel vorderden dat des naemiddaghs ten twee uuren met de vier groote Scheepen voor de Stadt ten ancker geraeckten / daer soo fel uytschooten / dat het Schip Zutphen voorts dry dooden kreegh / soo dat het genootsaeckt was dat af te leggen: onderwijlen seylden de Jachten en Chaloupen een Canon-schoot by Westen de Stadt nae 't Revierken S^t. Antonio, daer het volck gelant wierdt / van waerse de strant langens trocken; ontrent de Stadt koomende hielden de groote Scheepen met schieten op / om haer eygen volck niet te beschaedigen / den Zee-vooght Admirael. met twintigh mannen inde Boot vallende / voer te lande / doch eer hy daer konde komen / waeren al eenighe van de spnen inde Stadt / want aen de voet van de hooghte komende (daer 't Ca-

1633.

Den 13 Julp.

Den 15 ditto.

1633. steelken op lept) klommen deselvighe sonder vertoeven op/ hoe wel de Spanjaerden fel met steenen wierpen; doch verlieten uyt de stadt haer posten/ haest de vlucht neemende / alsoo haer eenige Granaden toe gesonden wierden. Dus wierden de Hollanderen van dese sterke plaetse met weynigh moeyten en kleyn verlies in vier uuren tijdts meester/ hebbende so in de Scheepen/ als te lande niet boven de seven dooden. Met het kriecken van den aenkomende dag waer men doende / de goederen by-een te haelen/ die in 't Kasteelken dicht by de strant gebracht wierden; die ten negen uuren meest by den anderen zijnde/ onstont boven windt aen 't Oostelijkste huys van de Stadt een schielijcken brandt (sonder met nau ondersoek/ den oorspronck daer van te konnen vinden) die so geweldige toe nam/ dat in korten tijdt twee derde parten van de Stad in de asschè gheraeckten; zijnde te felder om dat de huysen met Palmyten blaederen gedeckt/ en de wanden van Riys waren; so dat weynigh goederen konden geborght werden/ yder met syn lijf genoch te doen hebbende / en datter 't krupt huys in brandt zijnde/ veel volcks beschadighe wierden. 't Overige wiert daer nae t'Scheep gebracht/ bestaende in 239. drooge Huyden/ ses en een half Baeltjens Indigo, 820. pont Salsa parille, seven metale stucken/ dry bassen/ dry ysere stucken/ vier klocken en eenige kleynigheeden: komende de Stadthouder Jan de Miranda twee dagen daer nae verdraegen/ om het overige voor den brandt te behouden/ daer voor betaelende 20. ponden Silvers. Dit nae wensch verricht en alles t'Scheep gebracht hebbende/ schepden van daer/ loopende Guajana en Guanagua door tot dat by 't Eylandt Cozumel quamen/ en soo voorts s'werbende Campeche in gesigte kreegen; dat des avonts vier ofte vijf mylen Oost ten Noorden van haer lieten leggen/ op ses vadem waeters t'ancker toesettende; voorts doetmen 't Krijgs-volck in de Jachten en Chaloupen over gaen/ daermen des nachts mede na de wal labeerden/ over de 400 mannen/ onder Soldaten en Bootsgesellen sterck zijnde/ laetende de Scheepen/ onder sieken en gesonden met 80. mannen beset. De Stad Campeche ofte anders St. Francisco de Campeche, soo het schynt na 't Klooster daer dicht by/ geleegen op twintigh graeden en soo veel minuten by Noorden de linie / is een wel geleegene plaetse/ sterck en wel

Gewonnen.

Ende verbrandt.

Den 21. July.

Den 11. Augusti.

De Stadt Campeche beschreven.

betimmert/ hebbende goede sterke steene huysen/ nevens dry kercken; als de groote/ leggende midden op de marckt/ zijnde gelijck de huysen boven plat/ en met een goede Borst-weeringe versien/ so dat daer groote tegen-weer van kan gedaen werden/ ghenaemt St. Roman; de tweede zijnde noch nieuw/ voerende de naem van de Los Remedios; en het schoone Klooster St. Francisco, buyten de Stadt gheleeghen / hebbende de marckt ses toegangen / en voor de Stadt een blacke strant/ soo dat de groote Scheepen op dry ofte vier mylen daer niet konnen aenkoomen; By landt ghekomen zijnde / stelt men 't volck een uur nae Zonnen opgang een half mijl Zuydt-West van de Stadt in een groene Valleye/ uyt de Jachten/ dat in ordere gheselt zijnde daetelijcke voort treckt / de twee Boots / yder met een stuck gheschuts voor op voorsien / daer nevens varende / die onder haer vpanden groote schaede deden / also die reets met twee Vaendelen volcks te voet en te Paerdt op 't strant waeren / om haer vpanden 't landen te belettten; doch mosten haest de vlucht nemen / soo dat de Hollanderen op een begraevinge aen trocken / diese de Spanjaerden haest deden ruymen / als oock voorts mede uyt haer tweede werk / des in 't derde wijcken mosten / in 't welcken dry stucken stonden / daer nevens de musquetten hevigh meede schooten / doch konden den fellen aenval niet stutten / ghedwongen zijnde te wijcken / daer de stucken van haer Kampaerden gesmeeten wierden. De Hollanders tot de marckt geraeckt zijnde / vonden de sterckste tegen-weer / alsoo de Spanjaerden daer haere voornaempste vastighevdt hadden / zijnde een opgebulde Borst-weeringe vijf voeten hoogh/ en wel met schiet-gaeten voorsien; hebbende op 't plein twee metalen en thien ysere stuken / hier meenden sy stant te houden; dan de Hollanders drongen soo hart aen / dat haer stucken maer eens lossen konden/ doch hielden so lange stant / datse veel sneuvelden/ en met geweldt van daer gedreeven wierden / des eenige op haer platte kerk en Huysen de vlucht namen / soo datse genoch te doen hadden / eerse de Spanjaerden daer van krijgen konden. Nae der gevangenen seggen/ die 20 in 't getal waren/ soudender inde Stad geweest zijn/ 350. Spanjaerden / 50. Mulaten en Swarten/ nevens wel 1000 Indianen.

1633.

Den 13. Augusti.

Verobert ende geplundert.

Den

1633. Den Stadt-houder Don Juan de Barros, in 't Klooster S^t. Franciſco gevlugt zynde / wiert een van de gevangens toegeſonden / om te verneemen of hy den brandt der Stadt wilde af-koopen? die tot antwoordt ſtierde / ſulcks niet geſint te zyn; de Burgers mochte doen 't geene haer wel geviel; voor de Stadt vondt men twee-en-twintigh ſoo Scheepen / Bercken als Fregatten / meeſtendeel leedigh / eenighen met hout en Cacao gelaeden / dat vaſt Scheep gevoert wierdt / als meede Den 16. Auguſti. uyt de Stadt eenige Huyden / Caſſen / Was / en elf Gootelingen. Den Geheym-ſchryver Jacob Davids noch mael nae den Spaenſchen Stadt-houder geſonden zynde / om wegens den brant en 't loſſen der gevangenen te handelen / wierdt minnelycke ontfangen / en met deſelvige antwoordt ſchriftelycke te rugge geſonden. Zulcks by de Hollanders overwoogen / en haer tot veel wederſtant te ſwack kennende / ook weten in wat ſtaet haer Scheepen gelaeten hadden / vonden niet geraeden daer langer te blyven / maer den Den 24. Ditto. Buyt te ſcheepen en te vertrecken / dat eenige daegen daer nae geſchiede; hebbende een van de ſtoutſte daeden uyt gerecht / daer in langen tydt van gehoordt is / derbende met ſoo weynigh volcks / op 't vaſte landt ſoo een Stadt aengryppen.

Een reedelycken macht van Scheepen en volck uyt de Vereenigde Nederlanden tot Phernambuco gekomen zynde / heeft men 't aldaer noodigh geacht om de Portugeeſen in geſtaedigen allarm te houden / een tocht nae Rio Grande te doen / daer toe men achthondert en acht Soldaeten onder acht Vaendelen / op vier Scheepen en ſeeven Jachten ordonneerden; als Over-Yſſel, Ter-veer, de Vleer-muys, Campen, Phernambuco, Naerden, Pegaſus, Leeuwerck, Spieringh, de Vos en Ceulen. Deſe Vloot / voor Soldaeten en Boots-volck den tydt van negen weecken van alles wel voorſien zynde / begeven haer deſe volgende hoofden daer op; de Bewinthebber Matthias van Ceulen, den Oberſten Luytenant Byma, den Raedt Servaes Carpentier, en den Den 5. December. Commandeur over de Brafiliaenſche kuſte / Jan Corneliſz. Licht-hart: deſen des avondts van Phernambuco t' ſeyl gaende / neemen boven de gemelde Scheepen noch by haer dry ſeyl-booten nevens de Chaloupe Duyſent-been: ontrent Rio Grande gekomen zynde / wierdt beraetſlaeght waer men beſt landen ſouden / alſoo 't niet geraeden was met de Scheepen ſoo vol volcks voor by het Caſteel de Kevier in te loopen; dat bequaemſt geoordeelt wierdt aen Punto Negro, doch alſoo 't ſelvige van 's vyandts Caſteel te verre gelee- Tocht op Rio Grande. gen was / om alle lyfs en kryghsbehoeftigheeden derwaerts te voeren / wierdt met een beſlooten / dat Lichthart met de Scheepen Over-Yſſel, Terveer, de Vleer-muys, Campen, Phernambuco, Leeuwerck, Spieringh en Ceulen binnen de Kevier boven 't Caſteel loopen / en Siment, (dieſe om ſyn kondſchap der Noorder kuſten onderwegen meede genomen hebben) met de Jachten de Vos, Naerden en ſyn Boot / buyten blyven ſouden / om te verhinderen dat de Portugeſen 't Caſteel langens de kuſt met Bercken geen toevoer en deede; daer was noch een ſwarigheydt over / dat de Scheepen / om binnen te loopen verordonneert / te veel Soldaeten in hadden / om die ſpoedigh te landen / en van Punto Negro tot de Kevier noch twee mylen ſeylens was / ook dat het hoogh waeter des morgens ten half elve weſen ſoude / welcke tydt dienſt waer-genoomen te werden; doch de Wint-hondt onverwacht aen-koomende / nam deſe ſwarigheydt wegh / en daer wierden ſoo veel Soldaeten op de buyten-blyvende Jachten geſtelt / datſe de reſte in een tocht lichtelycke konden landen: in de inloopende Scheepen ſoude blyven de Majoor de Vries / om hem met ſyn Vaendel aen de Noort-ſyde van de Kevier te lande te begeeven / en te beletten dat die van 't Kaſteel geen vers waeter ſouden haelen uyt ſeecker Kevierken / dat men ſeyden daer te weſen.

Op alles goede ordere geſtelt zynde / kregen des anderen daeghs Punto Negro in 't geſigte / des het na de wal hielden; en des morgens ten ſeven uuren 't gebedt gedaen zynde / zyn de Hoofden van Ceulen, Byma en Carpentier in de Chaloupe getreeden / doende de binnen loopende Scheepen op 't ſpoedigſt haer volck met kleyn baer-tuyg overſetten. Lichthart een Ooſtelycke wint en friſſche koelte hebbende / is nae Rio Grando geloopen; die van 't Kaſteel de Scheepen verneemende / begonnen in tydts te ſchieten / doch boeren echter voorts / tot binnen ſcheuts quamen / doen wiert 'er ſoo geantwoordt / dat de Portugeſen wat bedaer-

1633. daerden; onder 't Casteel laegen twee Carveelen / daer 't volck van de vlucht naemen / siende der Neederlanderen onversaeghde aenkompste; des de Jachten de Spieringh en Ceulen bevel bequamen die te overweldigen en inde vloot te brengen; dat soo haestigh te werck gingh / datse gelyckelyck met de Vloot de Revier op quamen. Binnen gekomen zynde / vont men onnodig de Vries met syn Vaendel aen de Noortspde van de Revier te landen; alsoo men die van 't Casteel met de Boots het waeter haelen konden beletten; des dat het oprbaerder was / dat aen de Zuydt-spde te lande gestelt wierdt; doch alsoo 't maer een Vaendel volck was / wierden daer noch hondert vyftigh Matroosen / met Musquetten en Sabels gewaepent / by gevoeght. Gelandt zynde is met dit volck recht op 't Casteel aengetrocken / om te verhinderen datter geen volck meer binnen komen souden / en haer oock seeckere waeter Put (onder het Dupn voor 't Casteel geleegen) afhandigh te maecken / des hem met de spnen daer leegerde. Onderwyles was het ander volck in het Bapken achter de Noortspde van Punto Negro ontrent elf uuren gelant; daerse twee ofte drie Portugeesen te paerdt / nevens eenighe Swarten saegen / die voorts de vlucht naemen; zynde 't ganschе Bapken met een beschansinge op-ghevorpen / onder 't welcken sy landen mosten; en dat aen 't hangen van 't gebergte so geleegen / dat haer sulcks aldaer wel konde belet werden; soo dat het genoch bleeck dat de Portugesen bevreest waren / van dat haer vpanden haer aldaer den eenen ofte den andere tydt souden komen bespringen: alle te lande zynde / trecken in goede ordere voort; haren wegh ontrent twee musquet schooten van strant neemende; doch alsoo deselvige eng was / en met hoogh water niet wel te gebruycken / trocken te landewaerts / een pas inslaende die meede beschanst was; hadden hier wegens de hitte een moepelyeken dagh / vermits door 't gulle sant en een diepe Vallepe trecken mosten; soo dat de verfrissinge des wints niet en kreegen / en bonden in twee uuren trecken geen waeter; des eenigen seer flauw wierden / die de hinder-tocht mosten inwachten / komende soo sonder pemandt te ontmoeten / tot by nae aen 't steedeken; daer een Huys op een heuvelken staet / daer de Portugeesen eenighe schooten tot haerder ongeluck upt deeden / souden het ander hebben laeten leggen / om recht nae 't Casteel toe te trecken; des een Sergiant met twintigh ofte dertig mannen derwaerts gesonden wierden; die haer daer upt dreven en goede bupt bequamen / welck anders met gemack hadden konnen wegh voeren / komende des nae-noens ontrent dry uuren in het Vlerken genaempt Natal, daer eenigh volck gelaeten wierdt / de reste nae het Casteel trecken de / zynde noch een uur gaens van daer; ontmoetende onderweegen een Brugge over een kreecke / die meede beset wierdt; voorgaende / tot het ander volck onder 't dupn dicht by 't Casteel sagh leggen; die bekent zynde / leegerde syn volck daer ontrent / de achter gelaetene Soldaeten upt Natal op ontbiedende; die noch voor sonnen ondergangh in 't leeger aenquaemen / dat geen roer-schoot van 't Casteel achter de Dupnen neder geslaegen lach; onderwylen gingh den Overſten Byma 't Casteel en 't Velt daer om her naerder besichtigen. Tegens den avondt quam Matthias van Ceulen weder Scheep / daer upt de Sterckte op geschoten wierdt / die haer oock niet schuldigh bleeven / verschepde schooten door de hupsen gaende; onder allen quam daer een psser inde Galderye van 't Schip Over-Yssel, die de splinters en een halve waeters van Ceulen ende andere Bevel-hebberen (doch sonder schaede) om de oren dede vliegen. Dien avondt wierdt noch last gegeeven de Morriers / Granaeden / Vierballen en andere kryghsbehoeftigheeden te lande te brengen / en is den ganschen nacht door de Dupnen de Sterckte met graven seer genadert / soo dat des morgens haer Musquetten wacker hoozen lieten; twee metale geslaege stucken van vyf ofte ses pont pers wierden sonder eenighe Schiet-schans op de Strant geplant / daer upt eenige schooten op 't Casteel gedaen zyn; terwyl men doende was de Morriers te stellen; daer noch dien dagh ses Granaeden upt gevorpen wierden / dien geen van allen in 't Casteel vielen. 't Dupn ongevaer soo hoogh als 't Casteel wesende / wierdt een Schiet-schanse daer op verordonneert; en om die meer te doen spoedigen / zyn des avondts sestigh Bootsgesellen aen landt ontbooden.

1633.

't Casteel Tres Reyes nu Ceulen geleegen in Rio Grande beleegert.

Batery.

Batery.

De Hollanders hadden geen geschut meede gebracht als op de Schepen lach / soo dat tot haerder groot geluck

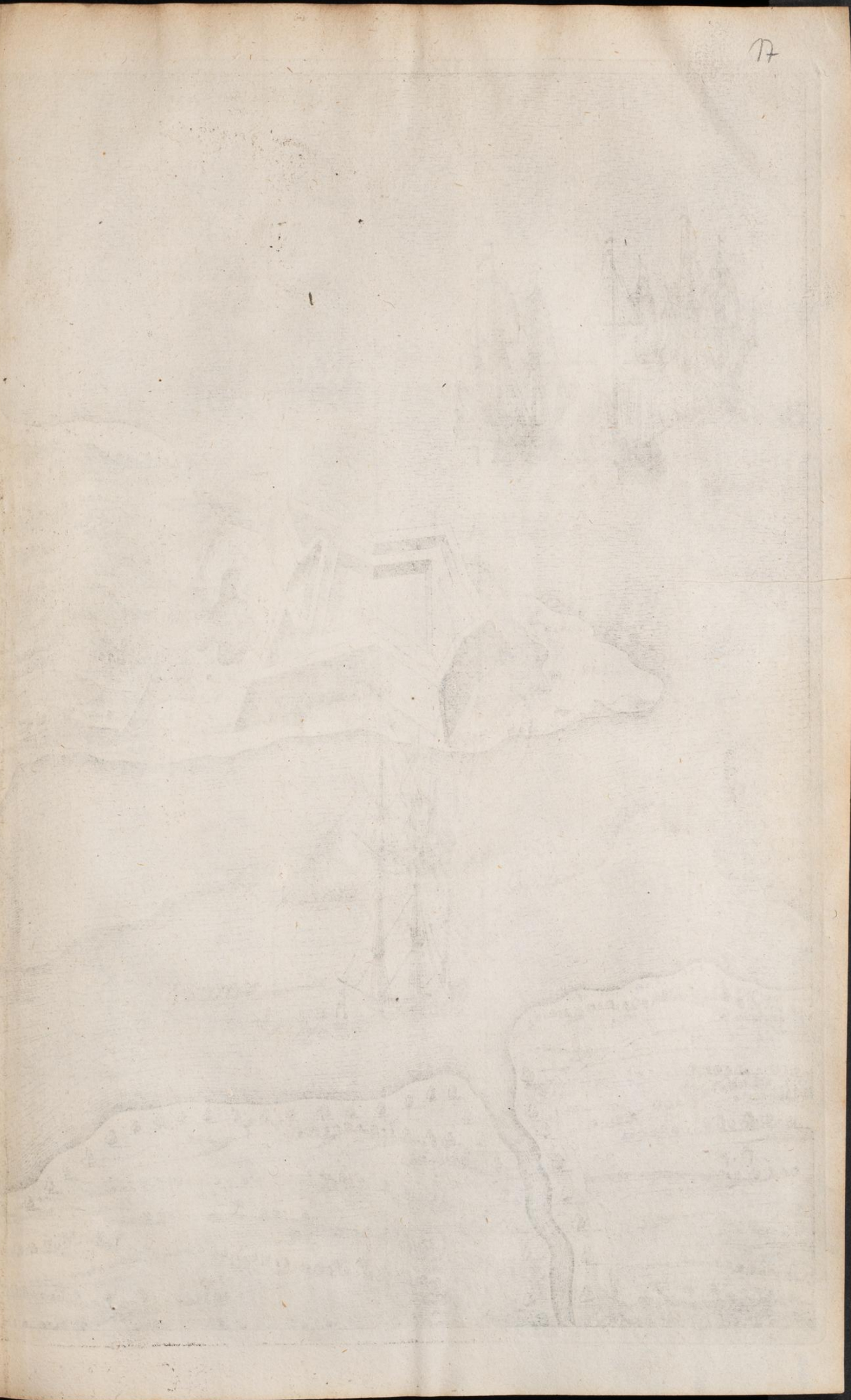

Fig. 17. Fol. 182

Veroveringe van
RIO GRANDE
in Brasil. Anno 1633.

Veroveringe van
RIO GRANDE
in Brasil. Anno 1633

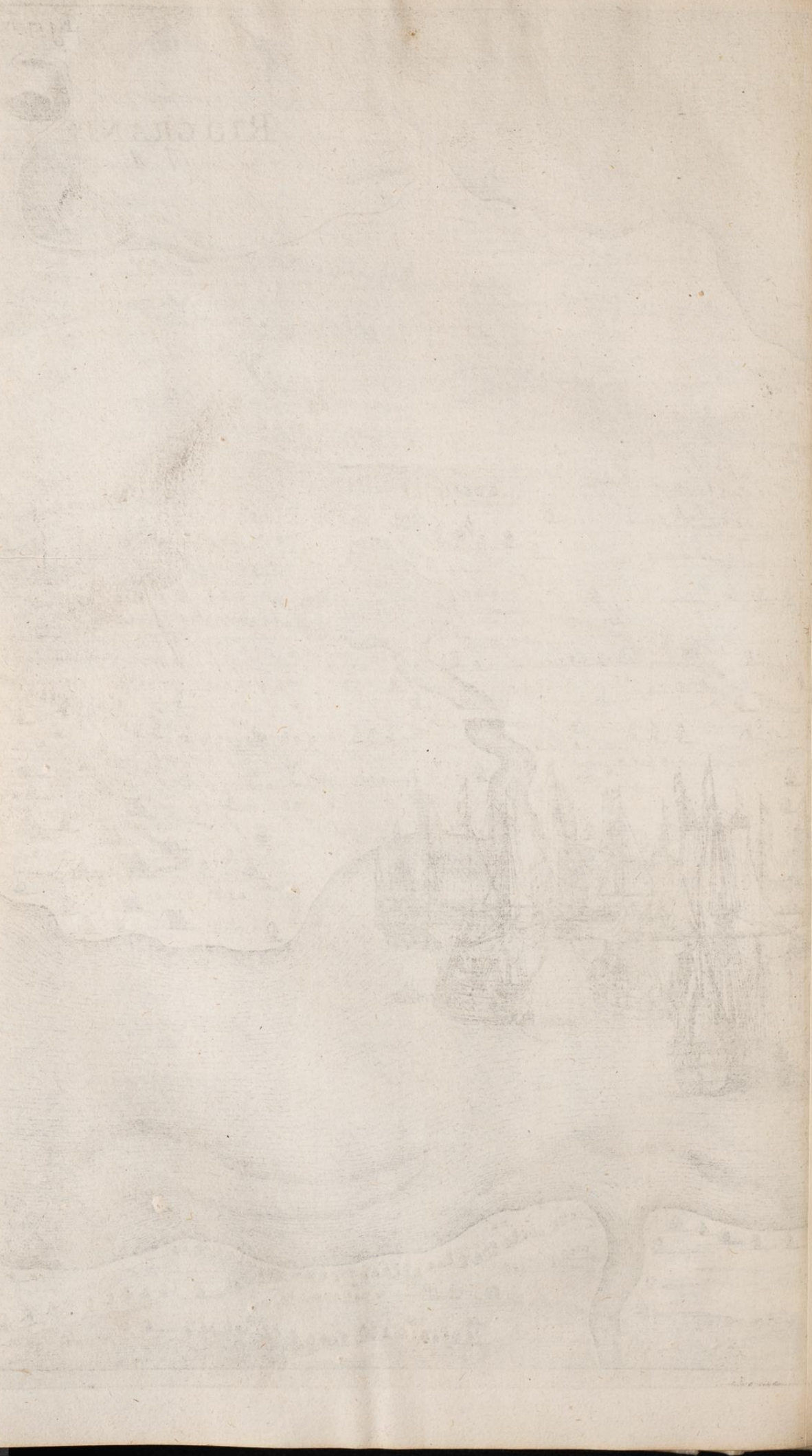

1633. luck inde twee beroverde Carveelen twee schoone metale stucken van achtthien pondt yders / met haere Assupten vonden; daer men voorts middelen toe raemden die te lande te brengen / om nevens de Mortiers te planten: Tegens den avont wierden de Gesanten van de Tapuyas, die een tydt langh by de Hollanders geweest waren; met eenige vereeringhe naer huys gesonden / om haer kompste aldaer kont te maecken; met versoeck haerder hulpe / om gelycker handt de Portugesen te lande upt te dryven.

Bateryen. Des nachts wierdt aen de Schietschansen sterck gearbeydt; de Schans koyven gevuldt; de stucken daer achter gestelt; en des morgens 't Casteel

Opgeeyscht. door een Trom-slager opgeeyscht; doch de Stadt-houder Pedro Mendez de Govea antwoorde beleefdelycke / Dat hy 't Casteel van den Coninck synen Heer ontfangen hadt, en liever duysent dooden sterven wilde, als het aen anderen overgeven: Soo dat des nae-middaeghs van de dry Schiet-schansen het Geschut seer hevigh begon te speelen; daer de Bosschieters soo seeker en ras meede te werck ginghen; dat in dry uuren tydts veel Schietgaeten in 't Casteel gebroocken / eenige stucken bloot stonden / en ettelycken onweerbaer ghemaeckt waeren / soo dat daer meede op ghehouden wierdt; en ten vier uuren weder een aenvangh nam / dat de Borst-weeren van twee Bolwercken soo ontramponeerden / dat 't volck daer op bloot stondt: onder dit ghewoel vier Granaden geworpen zynde / vielder een in 't Casteel; die soo worght; dat men steenen en balcken in de lucht sagh vlieghen: des nachts wierden noch twee stucken te lande ghedaen / die om meerder schaede te doen; op een anderen duyn soo haerdigh gheplant wierden / dat om dienst te doen / met den dagh ghereet waeren: Ock was men den gantschen nacht besigh door den Hopman Mansfeldt, die van binnen in allarm te houden / hem aenstellende of 't Casteel beklimmen wilde; dat haer soo versaeghde dat met den dagh een man met een brief in 't leger sonden / soeckende te verdraeghen; doch die by den Stadthouder niet gheteeckent zynde / wierdt niet aenghenoomen; dan is eyndelycke op des brengers verseeckeringhe / dat alles soude naer ghekomen werden / den Hopman Maulpas daer binnen ghesonden; tegens welcken 1633. weder twee anderen om te handelen in 't leger quamen / daer dit naevolgende accoort getroffen wierdt.

Ende gewonnen. Dat alle Soldaeten met haer volle gheweer en plungie souden vertrecken.

Dat men haer Boots bestellen souden, om haer de Revier opwaerts nae *Potigi* ofte elders aen landt te stellen.

Des souden 't Casteel, Geschut, Kruyt en alle andere Kryghs-behoeftigheeden, nevens haer Vaendelen, en wat voorts daer binnen wesen mochte overleeveren.

Wel uytdruckelyck daer by gestelt zynde; dat dit verdragh by de Bevelhebberen gemaeckt was / alsoo haer Stadt-houder ter doodt toe ghequetst lagh; zynde onderteeckent by den Hopman Sebastiaen Vinhero Coelho. Welck verdragh op haer versoeck daer nae wat verbeetert zynde / lieten twee Vaendelen volcks binnen koomen; diese de sleutelen overleeverden en vertrocken; nae dat haer elck een sack Busse-krupdt / (datse onder schyn van plungie meende mede te neemen) afhandigh gemaeckt was. In 't uyttrecken bevondt men haer tachtentigh mannen sterck te wesen; en wierdt de ghequetste Stadt-houder een Artzmeester by-gheboeght; en dien selvigen dagh in 't Cappelleken noch een Danckseggingе gehouden: zynde de Compagni met luttel moeyten in korten tydt van dese plaetse meester gheworden; welke de Portugesen wegens haere gelegenthey en sterckte voor onwinbaer hielden; een is de naem gegeven Ceulen; leydt dertigh myilen van Pharnabuco aen een seer bequaem oort / zynde vol Vees en Vruchten: daer wierden binnen bevonden negen metalen / nevens twee-en-twintigh ysere stucken / met ses-en-veertigh tonnen krupts / en andere noodtsaeckelyckheeden naer behooren. 't Geschut ghescheept / en alle wercken ghesleght zynde; wierdt 't Casteel te bewaeren gegeeven aen den Hopman Gerstman, en hem een besettinghe van hondert vyftigh mannen toegeboeght.

Chirurgyn.

Fig. No. 17.

Af-beeldinge van 't Veroveren des stercke Casteels *Tres Reyes*, nu *Ceulen* genaempt; geleegen in *Rio Grande*, in de *West-Indien*.

1633. DE doot die niemant verschoont/heeft ten desen tyde niet alleen Brussel, maer het gansch Spaens Nederlandt groote veranderinghe toeghevoeght; mits haer ontruckende haere Princesse de Ertz-hertoginne Isabella Clara Eugenia Infante van Spanjen: haer een catharren op de borst gevallen zynde/ is daer aen kranck geworden / soo dat men haer noch dien selvigen dagh een Ader deden openen / dat al niet helpen wilde; des de sieckte de overhandt nam/ en sy in 't seven-en-sestighste jaer haerder ouderdom gestorven is; haere onderdaenen groote reeden hebbende over dit afsterven bedroeft te wesen/ en dat wegens de loffelijcke regeeringe die sy gevoert heeft; seer begeerigh zynde om de Neederlanden by haer leven van de langhduurende Oorloogen te ontlasten/ en die weder in een Vreedighe stant te helpen. Sy was gheborren in Spanjen binnen de Stadt Segovia, op St. Claraas dagh als men schreef het Jaer 1566. en daer nae in 't dry-en-dertighste Jaer tot Valencen in Spanjen met den Ertz-hertogh Albert van Oostenryck (te voren Cardinael) getrout; met de welcke sy des Jaers daer aen in de Spaensche Nederlanden aenghekomen en als Princesse ghehuldt is: voor haer doodt begeerdese/ dat men met haer ter aerde te stellen/ geen groote statie houden souden/ alsoo 't haere niet beeter als andere lichaemen was.

Den 29. Novemb. De Infantinne tot Brussel overleeden.

Den 3. Decemb.

Den 18. April. 1599.

Om de regeeringe des landts in stant te houden zyn de Raedt en Edelen bergaedert/ overleggende wat haer in dese gelegentheeden te doen stondt/ alsoo hun toekomende Stadthouder den Cardinael Infante noch niet voorhanden was; des opendese eenige Kofferkens in welcken de gheheymenissen der Regeeringhe laegen; daer onder anderen ghevonden wierdt een seecker beschreven by den Koninck van Spanjen in den Jaere 1630. onderteeckendt; in welcken syn Majesteyt by aflyvigheydt van de Ertz-hertoginne syne Moeye/ ende 't af-weesen haerder alleghemeyne Stadt-houder/ tot Regenten syner Spaensche Neederlanden stelde den Ertz-bisschop van Mechelen, den Hertogh van Arschot, den Graef van Tilly, Carolo de Colomna en den Marckgraef d'Aytona, die oock eendraghtelijcke daer voor aenghenoomen wierden; doch alsoo Tilly in de Veldt-slagh voor Lypsigh in Saxen geschooten/ en van de quetsuure gestorven was/ is in syn plaetse ghestelt den Graef van Feria, bewaerder des Kasteels van Antwerpen, en in plaetse van Carolo de Colomna, die om syn harde Regeeringe de landen onaengenaem/ en des wegen nae Spanjen vertrocken was/ den Marckgraef de Fuentes Stadthouder van Camerick.

Dat in de Spaensche regeeringe groote veranderinge baert.

De overige Spaensche Volmachten tot den Vreede-handelinghe in den Hage noch zynde/ den doodt des Ertz-hertoginne vernoomen hebbende/ zyn inde vergaederinge der Vereenighde Staeten verscheenen/ haer die te kennen geevende/ met aen-meldinge dat met dit overlyden haer Volmacht eyndighden; doch versoghten als noch uytstel/ dewylen alle daeghen des Koninckx van Spanjens beschreven doorden Hertogh van Arschot (ten dien eynde derwaerts ghegaen) waeren verwachtende; niet twyffelende ofte de onderhandelinge soude een voortgangh neemen: doch de Staeten gaeven dit voorstellen wepnigh ghehoor/ merckende dat de Spaenschen niet en socchten als geduurigh uytstel; om volgens haer oude toelaegen hun voordeel daer mede te doen/ siende dat dit werck reets ander-half Jaer gheduurt hadt/ en datter niets afghehandelt was; des ghenochsaem te kennen gaeven/ dat liever saegen/ dat de Volmachten hun af-scheydt naemen/ en naer Brabandt vertrocken.

Onderwylen was den Koningh met synen Raeden in Spanjen besigh/ om den Neederlandtschen staet te hervormen en op een beter voet te stellen/ oock den Oorlogh onder 't beleydt van een aensienelijcke Prince van Spanjen tegens de Vereenighde Neederlanden upt te voeren; daer toe verkiesende synen Broeder Ferdinandt, Infante van Spanjen en Cardinael van Toledo, die hem met desen staet in 't eersten niet seer versien toonde/ soeckende in syn Ertz-bisdom een geruster leven te leyden/ en niemants jalousye onderworpen te wesen; koomende tot synen onderhout jaerlijcks upt 't selvige wel dry-hondert duysent Kroonen trecken: doch den Koninck sulckx begeerende/ heeft die eyndelijcke moeten aenvaerden; hem ghereet maeckende/ om door Italien en

Duyts-

1633.

1634. Duyts-landt derwaerts te repsen; ten welcken eynde men in Spanjen en Italien veel geldts te saemen bzocht: den Paus bewilligende / dat de Spaensche Geestelyckheydt daer toe bzenghen souden het vierendeel van haer jaerlyckse inkompsten: ock wierden de Ridders des ozders van S^t. Jago in den boeten van vyftigh dupsent Kroonen beslaegen / die aen den Koninck te betaelen; en dat om te ontgaen seecker ondersoeck / dat hy bevoolen hadt teghens haer in 't werck te stellen / van osse volghens haer ozdere (daerse toe verbonden zyn) al devootigh ghenoch waeren; soo dat haer Werelts leeven des Koninckx beurse deede swellen: dat den Hertogh van Infantado tot Madril ock besuuren mosse; dese syn overleeden Gzoot-moeder ter aerde stellende / deede haer in haer uptvaerdt een Goude Kroon op 't hooft stellen / als van Koninckly-cke stamme ghesyzooten; dat ten Hoobe soo qualyck genoomen wierdt / datse hem banden / en een boete van hondert dupsent kroonen deeden betaelen; soo alle middelen / om geldt by een te bzengen beraemende. De Koninck van Spanjen de doodt syner Moepe de Ertz-hertoginne vernoomen hebbende / steldt tot naerder ozdere in syn Spaensche Neederlanden de Marckgraef d'Aytona tot Stadt-houder; d'andere boozghenoemde Heeren yder weder tot haere boozige dienst treedende / die in Brabandt van alle Dozpen een dubbelde maentelyckse schattinghe versoeckt; dat hem toeghestaen en in 't werck ghelepdt wozdt; des bebeeldt alle Capitepnen haer Vaendelen vol te maecken; en laet noch dupsent Paerden op koopen; dat de Vereenighde Neederlanders seer doet verwonderen / niet ghewoon zynde dat haer wederpartye soo bzoegh in de Winter ghereetschap maeckten in 't Veldt te komen; daer niet veel mede bozderde / dan dat te mets eenighe partyen uptgheschonden wierden; als in 't boozjaer ghebleecken is / dat die van Breda tot twee verschepde repsen volck upt sonden; die beyden / desen by die van 's Hertogenbosch, die / van die van Willem-stadt ghestaegen wierden. Ock wierdt tot Mechelen de Sententie des doodts tegens Graef Hendrik van den Bergh uptgespzoocken / (als booz verhaeldt is)

De Koninghy van Spanjen beraempt Geldt middelen.

Spaens-Neederlandtsche Heeren gebangen en ontblught.

doch alsoo sulckx wegens syn ontwyckinghe niet konde in 't werck ghestelt werden / hadden eenige andere Heeren daer over te lyden; want men de Pzins van Barbanson dooz vyftigh Spaensche Soldaeten op het Casteel tot Antwerpen ghebanghen boerden; hem te laste leggende / dat met den Gzaef van den Bergh tegens Spanjen geheult hadt. De Pzins van Espinoy, en de Gzave van Henin, sulcke tydinghe bekoomen hebbende / zyn 't tydelycke in Vranckryck ontblught; den eene naer La Capelle en S^t. Quintyn, en de andere by syn bzienden haer begevende: Espinoys Casteel wierdt met Spaensche Soldaeten beset en alle syne goederen aengeslaegen. Om den Hertogh van Bourneville Stad-houder van Rysel te verseeckeren / wierden derwaerts gheson den de Gzaven van Compigni en Verthuyn, doch by op syn hupss Bendues ghewaerschout zynde / vertrekt op een syner andere Casteelen onder Bolonien in Vranckryck gheleeghen / des syn goederen meede aenghetast wierden / hoe wel de Hertoginne syn Gemalinne haerders Mans ghetrouwigheydt verseeckeringhe doen wilde: 't selfde ghebaer liep den Hertogh van Arschot in Spanjen, want tot noch toe reedelycke onthaeldt gheweest zynde / wozdt des avondts ten thien uuren in des Coninckx Camer ontbooden / daer hy langhen tydt met syn Majestept wegens den Duytschen handel spzaeck hieldt; eyndelycke om te vertrecken verlof bekoomen hebbende / wilde de Hertogh de ozdinaris wegh nae syn Herberge neemen; doch de deur ghesloten bindende / wierdt hem een andere gangh geweesen; daer hem de Capitepn des Coninckx lyf-wacht ontmoete / die hem aentaste / en met een karosse twee mylen bupten Madril op het Casteel van Hal gebangen boerde; alle syn hupsgenooten / behalven syn Geheym-schzyber / die het ontblugte / in de selbige swarighevdt komende.

Veel grooten in Brabant gebangen gevoert.

Den 15. April.

Secretaris.

De Pzins van Orangie de grooten toerust syner bpanden berneemende; gebiedt alle Obersten en Hop-luyden haere Vaendelen tegens half Meert vol te maecken / en tot den optoght gereet te zyn; en alsoo booz een beleegeringhe bzeesde / waeren alle Gzens-plaetsen / met volck / lyfs en krygh-noodtsaeckelyckheeden wel boozsien.

De Spaenschen binnen Gelder

1634. kuntschap bekoomende / dat dzy Karren met tachtentigh duysent Rijckrdaelders en andere Waeren geladen / Convoy. nevens een Bybelepdingh van veertigh Soldaeten / upt Rhynberck ghegaen waeren; senden hondert tachtentigh mannen daer op te passen / diese tusschen Rhynberck en Wesel aentreffen en slaen; den Bupt met haer nae Gelder boerende; sulckr den Stadt-houder van Orsoy ter oozen gekomen zynde; doet den Ritmeester Croonenbergh met twee Vaenen Rupters opsitten; die de Spaensschen dicht onder Gelder achterhaelt / dertigh der selbiger ter neederschietende / de reste gebangen Rantsoen. neemende; booz welcker los-geldt haer Oversten gebangen met den Bupt te rugge geboert wierden.

Die van Gelder slaen ende wozden geslaegen.

Den 18 Februari. Sweetse Gesanter inden Hage.

Onder desen komt in den Hage als Afgesanter des Kroon Sweeden den jongen Heer Oxenstern, des Rijckr-Canceliers Soone aldaer; die seer treffelycke ontfangen wierd; bestaende zyn aenbzengen meest in 't versoeck van volck en Geldt-middelen / om de Euangelischen in Duyts-landt tegens 't huys van Oostenryck te beschermen; waer op lange gehandelt / eyndelycke met groot vernoeginge vertrocken is; synen wegh boozts nae Engelandt neemende.

Den 10 Meert.

De misverstanden in de Mayerye van 's Hertogen-bosch daegelyckr hooger loopende / als sulckr hier boozen ten deele verhaeldt is; soo gebeurden 't ontrent dese tydt / dat de Spaensschen vier Schouten (by de Vereenighde Staeten in de selbige Mayerye gestelt) met geweldt van daer gebangen wegh boerden; welcke daedt soo qualyck genoomen wierdt / dat die van den Bosch, Grave, en Bergen-op-Zoom in tegen-deel ozdere bequaemen / eenige Bzabandtsche Schouten te achterhaelen / en met haer te boeren; dat anderen nae de vaste Steeden dede vlughten: 't welck de Spaensschen hooghmoet noch hooger dede swellen / dess sy den Amptman (by de Pzins van Orangie in 't Pzinsen-landt gestelt) lieten weten; ingevalle hy niet te wege bzocht dat de gebangene Bzabandtse Schouten in vierthien daegen ontslaegen wierden; dat sy hem als dan de bzyheyt te platte lande opseggen wilden. Sulckr veroozsaeckte de Vereenighde Staeten opene Bevelen aen te placken / by welcken alle Schouten op de Dozpen en Spaensche Heerlyckheeden (onder Geldt-op-bzenginge woonende) belast wierdt / dat binnen vierthien daegen haer by ghelepdt van de vier Hooft-Officieren der Vereenighde Staeten (in de Mayerye van 's Hertogen-bosch gestelt) haelen souden / op verbeurte van de Soldaeten ten roof overgeleevert te werden: waer tegens alle Inwoonderen in Wals Brabandt verbooden wierdt eenige Geldt-op-bzenginge meer aen de Vereenighde Staeten te doen; ten dien eynde de Spaensche Gzensplaetsen met volck wel beset houdende: van welcken handel de Geestelyckheydt de dzoppelen ook geboelden; doende de Vereenighde Staeten de Paepsche Kercke in 't Dozp Os (in de boznoemde Mayerye geleegen) slupten en verseegelen; die de Paep van 't Dozp / met geweldt weder opende; des men hem binnen 's Hertogen-bosch gebangen boerden; waer tegens die van Breda haer van dzy der Staeten Pzedicanten (als die van Tielburgh, Oosterwyck en Heel) verseeckerden; des de Geestelycken ten platten lande haer ter beyder spde nae de vaste Steeden begaeven; een ruymen tydt in groote bekommernisse leevende / alsoo geen van beyde spde afstaen en pets toegeven wilden.

1634. Contribu-tie

De Pzins van Orangie de bzoege toerustinghe der Spaensschen verneemende / laet seventigh Vaendelen volcr upt haere besettinge de Rhyn op nae Berck trecken; doende daer benebens veel Geschut en Krijghs-behoeftigheeden de Maes en Wael op hooger aen boeren; om by gelegenthepdt in alles baerdigh te zyn; te meer alsoo seeckere kuntschap bequam / dat de Spaensschen ontrent Diest seer sterck versaemelden; en dat Gzaef Jan van Nassauw met seventigh Vaenen Rupters / nevens dzy ofte vier duysent mannen te voet nae St. Stevens-weert en Gelder in aentocht was; om de plaetsen daer om her / met volck en andere behoeftigheeden wel te versozgen. Doende met een versoeck op het sterckte Huys Erckelens, daer Staeten volck op was / die hem soo ontfingen / dat geraeden vondt te vertrecken / en haer met vzeede te laeten; alsoo de besettinge sterck was / dzy Vaenen Paerden van den Gzaef van den Berghs Volck / nevens twee Staeten Vaendelen te voet; en dat Staeckenbroeck met de meeste Rupterp daer ontrent swerfde: soo dat Gzaef Jan hem te vzeeden hieldt met spn aenbevoolene plaetsen te versozgen / en

Onrust wegen de Mayerye van 's Hertogenbosch.

Contributie.

Placcaten.

Contributie.

1634. en eenige Gulichse Dorpen / als Roesteren, Borren en anderen te brandtschatten / en weder nae Diest te keeren. Dry-
Den 21. Meert. hondert mannen van Gelder, met hem op desen tocht gheweest zijnde / nae haere besettinghe keerende / wierden van de Staetsche by Dudeberck, tusschen Gelder en Stralen bejegent / overvallen en gheslaegen; soo datter vijfthien doodt en twee-hondert vijftigh gevangen bleeven / de reste het met groote moeyte ontkomende.

Hoe-wel de Spaensschen ten desen tyde seer sterck tusschen Namen en Hanuyt laegen; soo hebben haer die van Mastricht niet ontsien met eenige Vaendelen volcks des nachts nae Fillemont te trecken / in hoope van den Baron de Lede, die daer ontrent met syn Regiment volcks op de Dorpen lagh op te slaen; doch te broegh ontdeckt zijnde / hebben haer met twintigh paerden buyts moeten vergenoegen; onderweegen eenige huysen en hooven inde
Den 5. April. asschе leggende. Dat die van Bergen-op-den-Zoom meede tot kloeckhertigheyt verweckte; des hondert Ruyters op een avontuur uyt sonden / desen gekomen zijnde in 't Dorp Breschooten, twee mylen van Antwerpen, treffen aldaer vier-en-sestigh Bredasche Vierroers aen / die hun op haer voordeel in een ruychte (met een waeter omgraeben) begeeven; daerse van de Staetsche soo beneepen wierden / datse ghevangen bleeven / nae dat het vier met den huyt betaelt hadden; beertigh met haer naer Bergen neemende; laetende de reste / ofte gequetst / ofte in onmacht loopen.

Den 12. April. De March-graef d'Aytona op des Koninckx bevel de bestieringe der Spaensscher Neederlanden aengebaert hebbende / doet een reyse in Vlaenderen, om aldaer alle Sterkten te besichtigen; in 't wederkeeren synen wegh over Antwerpen neemende; alwaer de Burgers inde waepenen stonden / hem met 't los branden van 't geschut / seer treffelijcke ontfangende; daer zijnde wierdt hem in grooter haeste een Post van Brussel toe-gesonden / met tydinge dat hem inder haest derwaerts soude willen begeeven; alsoo de Prins Thomaso, des Hertogh van Savoyen Broeder (als Generale Luytenant van de Cardinael Infante) onkundigh door Vranckryck tot Namen aengekomen was; om orde te stellen / dat aldaer op 't cierlijkste mochte ontfangen werden; des den Hertogh van Lerma met eenige Vaenen Ruyters naer Namen gesonden wierdt om de Prins naer Brussel te geleyden; welcker komste inde Spaensche Neederlanden groote veranderinge baerde. 1634.

De Princes van Orangie bevrucht wesende / verrijckte haere man met een Jonge Princesse; en wierdt Donderdaeghs daer aen inde Hooft-Capelle gedoopt / en Alberta Agneta genoempt; tot getuygen daer over staende / de outste Dochter en Princesse des Koninckx van Beemen; Graef Willem van Nassauw; de Volmachten van Zeelandt, Over-Yssel; en de Steden Leyden en Amsterdam, hebbende des naemiddaghs een treffelijcke maeltyd / daerse van de Prins van Orangie op 't heerlijckste onthaelt wierden. Den 29. April. De Prins van Oranje een Dochter geboozen.

De veranderinge in Brabandt brocht der Staeten krijghs-volck groote prosyten aen / om goede buyt op haer vyanden te haelen: sesthien Ruyters met negen Soldaten te voet uyt Bergen-op-Zoom daer op uytgaende / komen des middaghs voor de poorte van Sant-vliet, van daer mede neemende hondert-en-vijftigh Schaepen / met dry Lammeren / den Stadt-houder toe behoorende; nevens een karre met Bier en Rijnsche-wijn / dat al t'samen des anderen daeghs tot Bergen binnen brengende: 't verlies haerder Sloepen daer meede op volgende / daerse de Vaert daer om her seer onbeyligh meede hielden; die haer door die van Hoogen-werf af handigh gemaeckt wierden. Op alle 't welcke de Ruyters van Bergen haer weder gereet maecken; desen tot Staeckenbroeck komende / overvallen een party Spaensschen / een Sergiant nevens veerthien Soldaeten daer van gevangen voerende. Den 12. May. Den 14. May. Den 20. Ditto.

De Spaensschen in Vlaenderen doende zijnde met een Vaert te graeven van Hulst nae 't Sas van Gent, die met ses Schansen ende veel Wacht-plaetsen verstercket wierdt / daer dagelijcks wel 2000 mannen aen arbeyden / door Spaensch volck / beschermt; en dat / om de Staetsschen het uytlooپen te verhinderen; sendt de Prins van Orangie eenige Schepen met volck nae Axel, doende 't selvige meede verstercken: Daer op Graef Willem van Nassauw, met een tamelijcke macht hem oock nae Vlaenderen begeeft / soo dat het daer in roer was / die van Axel de Spaensschen meenighmael haer Canon koegels toe sendende; daer door se Redouten.

1634. niet onbetaelt bleeben / doch alles met kleyne schaede.

Den 3 Junp. De Bupt-haelders van Bergen-op-den-Zoom, in haer handel voortvaerende; waeren ontrent vier-en-twintigh te paerde en te voedt weder op den padt; gekomen zijnde tusschen Berendrecht en Zant-vliedt ontrent een kleyn Schans ken 't Sluysken genaempt / ontmoeten aldaer een Hopman / Vaendrigh / Sergeant en ses musquettiers / willende nae Sant-vliedt te Misse gaen / diese grijpen en naer Bergen gevangen voeren.

De Stadt-houder van Limburgh om syn saecken te verrichten in den Hage geweest zijnde; met hondert acht-en-vijftigh Ruyters van Berck en Orsoy naer huys gelept wesende / en die weder naer hare besettinge kerende / verstonden dat tusschen Nuys en Gulick van twee-hondert Spaensche Paerden onder twee Ritmeesters opgepast wierden; des beslooten die selve aen te grijpen en te slaen; dat nae een harde Schermutsel soo wel geluckte / dat de Spaenschen de vlucht naemen / beyde de Ritmeesters gevangen blyvende; den eene den ander (die gequetst was) syn borge zijnde / die met een Corpozael / vijftigh Soldaeten en ach-en-dertigh Paerden binnen Wesel gevangen gebzoght wierdt.

Den 6 Junp.

Den 10 ditto. Ghelijck meede veertigh Berghsche Soldaeten twee-en-dertigh Spaenschen van Staecken-broeck en Sandt-vliet ontrent Antwerpen sloegen; seventhien met haer gevangen voerende.

Voorder verhael wegens de onrust inde Meyerye van den Bosch.

Hier booven in de moepten van de Meyerye van den Bosch aengeroert vluchten der Geestelijcke ten platte lande nae de vaste Steeden: Onder desen geheurdent dat de Ertz-Bisschop van Mechelen een Gebodt liet upt gaen / by welcken alle Paepen gebooden wierdt dat sich yeder weder naer syn Kerck begeeben soude / om de Godts-dienst waer te neemen / dat eenighe gehoorsaemden: onderwijlen vielen de Volmachten der landt-luyden / tot Brussel; en in den Hage klachtigh; daer de March-graef d'Aytona en Spaenschen Raedt in 't minsten niet naer lupsteren wilden / blyvende in haer voorneemen verhardt / sonder tot eenighe reeden te verstaen / seggende eer de byheeden ten platte landen op te willen seggen / dan sulckx te gedoogen; dat die van de Schans S^t. Anna vijf Paepen en Munnicken upt de Polder van Namen deede haelen.

1634.

Daer op de March-graef aen die van Suydt-Hollandt als hoogh en laegh Swaluwe, Altena, Bommeler en Tielder-waert, Heusden, Maes en Wael en andere platte landen / liet weeten / dat in vierthien daeghen te weegh soude brengen / dat de Vereenighde Staeten van de Meyerye van 's Hertogen-bosch afstandt deeden; ofte dat hy haer de byheyt op seggen soude; daer op die van Breda ses-en-veertigh Persoonen / soo Officieren / als anderen upt Roosendael, Seven-bergen, Sunderen en andere plaetsen / nevens des Prince van Orangies Rent-meester tot Ooster-houdt gevangen haelden / die naemaels door Aytonas bevel weder los gelaeten wierden: Niet te min verbooden de Vereenighde Staeten by Opene-bevee len / op alle plaetsen in de voornoemde Meyerye, alle Oeffeninge van de Roomsche Godts-dienst; en dat soo wel in Huysen als Kercken / tot ter tijdt dat haer wegh gehaelde Leeraers weder ontslaegen en in haer plaetsen souden herstelt zijn; daer weynigh op gevolgt is. Placcaten.

Geduurende desen handel / vergaederen de Spaenschen haer krijgsvolck tot Baler in Brabandt te saemen; van waer Graef Jan van Nassauw met een reedelijcke macht Ruytteren voor heen naer Stevens-weert vertrocken is / by de rest van 't leeger gevolght zijnde; die haer wegh naer Arschot neemen / en soo voorts op Diest, daer de March-graef d'Aytona by haer komt / met hem voerende ontrent de tachtentigh stucken geschuts.

Den 25 Junp. De Spaenschen trecken te Velde.

De March-graef de Salade de voortocht hebbende / komt voor het stercke Huys Argenteau, ofte Argentil, zijnde geleegen aen de Maese, tusschen Mastricht en Luyck; dat nae vier-en-twintigh uuren belegh sonder eenighe noot ofte tegenstant bekomende; den Hopman Junius met syn volck daer af nae Mastricht trecken de; waer doorse de Staetsche de pas van Mastricht op Luyck af-sneeden / dat haer geen kleyn voordeel gaf.

Den 30 ditto.

De Prins van Orangie de Spaensche op-tocht vernemende / doet syn volck meede te saemen koomen; de vergaer plaetse daer toe tot Nimmegen stellende; de lyf-wacht des dydaeghs upt den Hage daer nae

Salve-guarde.

Den 3. Junp.

1634. Als meede de Vereenighde Staeten.

nae toe treckende/ is de Pryns Dingsdagh daer aen des morgens ten vier uuren gevolght/ synen wegh over der Goude neemende/ om tot Buren te vernachten; van daer synen reyse op Nimmegen bevorderende; alwaer monsteringe gehouden/ en by leeger verkondight wierdt.

Terwijlen de Marck-graef de Salade met de Spaensche voortoght het Casteel Argenteau veroverde; en tot Weset tusschen Mastricht en Luyck een Brugge over de Maes geslaegen had/ was de Marck-graef d'Aytona met het gansche Spaensche leeger in aentocht; neemende de weg van Diest nae St. Truyen op Tongeren in 't Luyckse gebiedt/ hare Ruyterye eenen tocht nae Limburgh doende/ sonder op 't selvighe yets te versoecken; hebbende de Brabantsche en Luyckse Steeden als Thienen, Leuwen, Hasselt, St. Truyen en Tongeren werckx genoch/ voor 't selvige leeger te backen en te brouwen.

Den 18 July.

't Staeten leeger by Nimmegen stil liggende; is de Pryns van Orangie, nevens Willem en Maurits Graven van Nassauw des avondts seer onverwacht nae 's Graven-hage vertrocken; hebbende te voren den Obersten Rosenkrans, Calewert en Cassiopin (Stadt-houder van Creveceur) met dry-en-twintigh Vaendelen volckx nae Venloo en Rurmunde gesonden/ om de besettinge aldaer te verstercken; als meede de Colonel Hauterive met negenthien Vaendelen Fransen nae Bergen-op-den-Zoom, om op de Spaensche aenslaegen achtinge te neemen.

De Spaenschen haer om Mastricht geleegert/ en begraven hebbende/ meer om de Brabanders en andere Provincien te behaegen/ als op hoope van winst/ leden te mets geen kleyne schade van die van binnen/ alsoose van volck en alle noodtsaeckelyckheeden overbloedigh voorsien waeren: daer liggende senden Graef Jan van Nassauw met vijf en-veertigh Vaenen Ruyters nae Gelder, om deselvige Stadt van behoeftigheeden te versorgen; die aldaer door seecker Burger van Rhyn-berck (de Staetsche niet te gunstigh) kuntschap bekompt/ hoe datter in des selvige Stadts graften seeckere ondiepte was/ daer men bequamelyckе door tot op de Wallen konden komen; sulckx met den Stadt-houder van Gelder overleggende/ beslupten een aenslagh daer op te maecken; des noch vijfthien hondert vier-roers tot hem

Den 24 July.

genoomen hebbende is met eenighe stucken geschuts derwaerts getrocken; doch sulckx konde soo behendigh niet geschieden/ ofte de Colonel Wynbergen Stadt-houder binnen Rhynberck heeft eenige lucht bekomen/ dat de Spaensche yets sonderlinckx voor hadden; des doet hy als een voorsichtigh Kryghs-Oversten alomme de Wallen met dubbelde wachten besetten/ ende voorts de Marckt en Hooftwacht met volck wel versien; te meer mits seecker bewust was/ dat het hem gelden soude/ alsoo een Corporael/ die op kuntschap uytgegaen was/ onder de Spaenschen hem vermengt/ met haer treckende/ sulckx vastelyckе verstaen had/ en van haer met liste geraeckt zynde/ dat te kennen gaf. De Spaenschen zyn tusschen de Maendagh en Dinghs dagh/ zynde St. Jacobs dagh (die sy voor haer Heyligh en Beschermer houden) des nachts ontrent een uuren voor de Stadt gekomen; twee-hondert mannen tot den middel toe in 't waeter gaende/ beklimmen in der haest tusschen de Geldersche en Orsoische poorte de Wallen/ dat gansch onvermerckt toeging/ alsoo der sulck een regen viel/ dat die van binnen genootsaeckt waren de Wallen te verlaten/ en haer inde naeste hupsen te begeeven/ om te beter de vier-roeren te gebruycken; desen aenval geschiede soo haestigh/ dat die van binnen weynigh tydt hadden haer weder tot tegenweer te stellen; met een ysselyck geschrey! van Val aen, Val aen, Sancta Maria de Stadt is onser, de Stadt is onser aenkoomende. De besettinge bestont doe ter tydt in acht Vaendelen Musquettiers en vier Vaendelen Vier-roers; welcken met eben soo een dapperen moet de Spaenschen tegenstonden/ en te rugge dreeven/ alsse besprongen zyn; soo dat die dwongen de Wallen te verlaeten/ en den wegh te soecken diese gekomen waeren; dat haer de achterste verhinderden/ vermitse van de Ruyterye met geweldt inde graften aengedreven wierden/ om de voorsten te hulpe te komen; dat meenighte het wederkeeren deede vergeeten: Doch eyndelyckе den tegenstant te groot vindende/ en dat den dagh aenbrack/ begonnen aen de overwinninge te twijffelen/ en haer tot den af-treck te begeeven; die sonder veel dooden en gequetsten niet toegingh/ vermits het Geschut daer onder begon te speelen; welcke men ten heyde spden wel op hondert

1634.

Den Spaenschen aenslagh op Rhyn-berck misluckt.

reecken-

1634. reeckenden: Dit was een wel beleyde aenslagh / en soude sonder twyffel geluckt hebben / soo die van binnen in tyjdts niet waeren verwittight. Graef Jan hem met syn Kupterye weder te rugh naer de Maes en 't Spaensche leeger begeevende.

De Spaenschen begroeven haer te metsmeer en meer om Mastricht; onder de Stadt meede een Brugge over de Maes leggende; om haer in dier voegen alle toevoer te waeter te beletten; geen geweldt daer op doende / in meeninge die soo te beslupten / en upt te hongeren / als Spinola Breda wel eer had laeten proeven.

Hauterive vergaedert eenig Staten Volck tot Bergen-op-Zoom.

De Colonel Hauterive met syn Fransen tot Bergen-op-den-Zoom gekoomen zijnde / vergaederde aldaer een reedelyck aental volcks; dat de Spaensschen voor eenigen inval deede vreesen; soo dat ontrent Antwerpen en in 't landt te Waes meede te samen quamen; ten dien eynde eenighe dupsenden upt het leeger van voor Mastricht derwaerts gesonden zijnde; daer de March-graef d'Aytona selver op volghde / om alle Sterckten ontrent Antwerpen te besichtigen / doende mede eenigh volck onder la Fontaine in Vlaenderen by een komen; hem over-al soo aenstellende / als of ter Staeten aenslaegen wilden voorkoomen / en selver pets sonderlinge by der handt neemen.

Den 31. July.

De Prins van Orangie syn saecken in den Hage verricht hebbende; is des Maendaghs smorgens vroegh weder naer bovenen vertrocken / synen wegh op Nimmegen over Emmerick naer Rhyn-berck neemende; doende deselvige Stadt voor den Wis-kunst-leegermeeter J. van den Bosch verstercken / en voor de Spaensche aenslaegen beter bevryen / van daer voorder op Orsoy trecktende; alwaer de Lant-graef van Hessen hem kompt besoecken; syn volck tot Dinckslaken aen den Rhyn, en de Sweetsche Kupterye in 't Sticht Essen vier mylen van Wesel geleegen zijnde. Van waer de Prins weder neederwaerts naer Nimmegen verreyst is; doende syn Kupterye op de Mookerheyde in 't aensien van syn gemalinne de Princesse / jonge Prince / Koningin van Beemen, veel Graven ende Heeren monsteren / en weder naer haer leegerplaetsen trecken; syn wegh dien avont noch nae Arnheym neemende.

Ingenieur.

Den 14. Augusti. Den Prins van Oranjie mustert de Kupterye.

Den Hartogh van Bovillon Stadthouder binnen Mastricht hem van de Spaensche beleegert siende / en haer voorneemen bevocht hebbende; geeft alle het koozen op St. Pieters-berg (buyten de Stadt) te belde staende / ten besten; om syn vyanden de Spaensschen sulcks onmut te maecken; dat van de Kupterye en Soldaeten wyven meest binnen gehaelt wierdt. Daegs daer aen reedt alle de Kupterye onder beschermynghe der musquettieren buyten de Bruyssele poorte inde holle wegen / met meenige de Spaensschen in haer leeger-plaets tusschen Wilre en Montenaken te overvallen; doch begaeven haer nae eenige scharmutselen weder van den anderen / een yder in syn voordeel trecktende. Dat de Spaensschen den volgende dagh meenden te vergelden / doende ontrent de Boschpoorte eenige karren over de Heugel ryden; in hoope dat die van de Stadt daer op upt vallen soude; om dan van dupsent Kupters / die in 't koozen in een hinderlaegh laegen / geslaegen te werden; doch sulcks by die van binnen bemerckt synde / bleven in haer voordeel / onder het geschut; doende met 't selvige geen kleyne schade onder de Spaensschen. Die hun ten selvige dage aen de Wyckse-syde meede vertoonden / daer eenigen te nae-komende van de Stadts musquettiers / in hinderlage liggende / van de paerden geschooten wierden; en niet te weynigher van de Stadts stucken groote schade leeden.

1634.

Den 6. Augusti. Vervolgh van de Belegeringe der Stadt Mastricht.

Embuscade.

Ock quamender veel Scheepen de Maes op / en reeden veel Wagens upt der Spaensche leger-plaetse / tusschen Montenaken en Wilre nae Lunacken, veel hoopen Kupteren haer heen en weder in 't veldt vertoonende / daer niet op volgde / als dat eenige schermutselen voor vielen / en met 't Stadts Canon daer onder gespeeldt wierdt.

Den 9. Augusti.

De Spaenschen haer onder La Fontaine in Vlaenderen te samen gevoeght hebbende / hadden ontrent desen tyd by Reygers-vliet aen de oude Haven van Sluys eenige schiet-schansen op-gevorpen; om onder bevrydinghe des selfs geschuts by nacht eenigh volck met Chaloupen over 't water te setten: des eenighe Vaendelen Soldaeten / aen 't hooft voor Bergen-op-Zoom in de Scheepen leggende / de Hondt af derwaert ghevaeren zijn: te meer alsoo daer tydinge quam / dat de La Fontaine met tusschen de seven en acht dupsent man tusschen Damme en Sluys gheleegert was / om syn volck by 't voorverhaelde Rygersvliet over 't waeter in Casant te brengen. Om sulcks voor te komen /

Bateryen.

Den 17. Augusti.

1634. Der Spaenschen aenslagh op Casant gemist.

komen / sendt de Heer van Hautein, Stadt-houder van Sluys, twee-hondert Musquettiers derwaerts; met bevel aen alle Oversten op de by geleegene Schansen / van haer wachten te verdubbelen / en wel op haer hoede te wesen; doende daer en booven noch een Vaen Ruyters / nevens twee-hondert Huys-luyden / yeder met twee Pistoolen en een langh Roer gewapent / langens de Haven goede wacht houden. Als de Spaenschen haren aenslag des nachts in 't werck stellen wilden; geburt het / dat seecker Wybuyter met een veroverde Prinse booz-by Blanckenberg en Casant naer Walcheren seylende; meenigh-mael met syn groote stucken vier gaf; dat hun deede waenen / dat haer aenkoomen bekent was / en dat der Staeten Oorlogh Scheepen booz-handen waeren; sulcks dat des halven in haer booznemen niet boozt boeren.

Die van Hulst vernomen hebbende / dat het krijghs-volck tot Bergen aen 't Hooft inde Scheepen liggende / 't seyl gegaen waeren / en haeren wegh naer Vlaenderen namen / waren beducht dat het haer gelden soude; des haer met eenighe kleyne stucken op den Dijck begeeven / aen La Fontaine om hulpe sendende / ten welcken eynde eenighe Regimenten naer 't landt van Waes en de onleggende sterckten van Philipines ginghen; blyvende met syn overigh volck om Sluys leggen.

Onder dit verloop / vertrocken de Heeren Staten upt 's Graven-Hage naer Arnheym, om met de Prins van Orangie te beraetslagen / soo wegens den Franschen handel / daer haer Afgesant de Heer Knuyt om upt Vranckryck over gekomen was / als de beleegeringe van Mastricht, en andere krijghs saecken betreffende: Daer boozgewent wiert / dat naedemael de Spaenschen haer soo vast booz Mastricht geleegert hadde / dat daer niet van souden te dryven zijn; dan met meer dan een gemeyne macht / en dat niet sonder groot gebaer: of het niet beeter waer een van haer boornaempste Vestingen te beleeghen / om in dier voeghen haer op te doen breecken; of soo echter inde beleeringe bolherden / die soecken te beroberen / tot het welcken Breda verkoozen wierdt.

Den 1 Septemb.

Sulcks vast gestelt zijnde / begeeft hem de Prins van Orangie van Arnheim naer Nimmegen, alles tot den op-tocht baerdigh vinden-

de / gebiedt tachtentigh Vaendelen boet-volck die inde Scheepen laegen / naer Moock te trecken / die van den Oversten Staecken-broeck (het opperste bewindt over de Ruyterye hebbende) met deselbige / nevens dry Regimenten te voet en een goet getal Vier-roers / gebolght is; synen wegh over de Heyde langens de Stadt Graef neemende; daer nae wierdt 't overighe volck / soo haest het moogelyckc was inde Samereusen en andere leedighe Scheepen gescheept; die tot aen het Klooster Beern en 't Huys te Hemert de Maes afdreeven; daerse te lande gestelt wierden; doch de Samereusen niet wel konnende volgen / waerent genootsaeckt by Thiel te setten / dat groote verhinderinge geeft; des men gedronghen was de kleyne gheloste Scheepen weder naer boobenen te senden / om 't resteerende volck te haelen; alle te lande zijnde / is het voet-volck met eenighe stucken geschuts in goeder ordere naer Loon op 't Sant ghetrocken; daer het andere volck des Maendaghs by ghekoomen is.

1634.

De Prins van Orangie treckt te Velde.

Onderwijlen had de Ruyterye (met de Vier-roers versterckt zijnde) daeghs te voozen des morgens tusschen thien en elf uuren de Stadt Breda berendt; den Thoorn-wachter het volck gewaer woordende blies te hoop; sulcks de Stadt-houder onder de Misse inde Kerck aengedient zijnde / gebiedt eenighe huysluyden by den Ginneker-poorte aen brandt te steecken; met meeninge om onderwijlen het Vee inde Stadt te dryven / dat door de Staetsche belet wierdt. Dien selbighen dagh vertrocken veel Burger en Soldaeten Vrouwen / nevens andere luyden (die Vrygelep-brieven hadden) 't welck by den Stadt-houder ook bergunt wierdt aen alle huysgesinnen die haer booz ses weecken van mont-kost niet konden versorgen: des anderen daeghs wierden te mets eenighe stucken op de Staetschen geloost / en noch eenighe huysen aen brandt gesteecken / om het Veldt te beter te ontdecken; alsoo de Prins van Orangie als doen syn ganschen leeger daer booz braght / voorts nae 't afsteecken van de leger-plaetsen een aenbang met graeben maeckende; soo dat het alles tot een baste beleegeringe liet aensien / indien de Staetschen tijdt gehadt hadden / haer te konnen begraeben; alsoo men verstont / dat de Stadt alsdoen van volck / monts en krijghs-

Den 4 Septemb.

Paspoorten.

Den 5 Septemb.

Ende beleegert Breda.

1634. behoeftigheeden seer slecht versorght was. Die van Brabandt overwegende de schaede / die haeren Staet met het verlies van Breda soude koomen te lyden / vonden geraeden haer beter te zijn / die te verseekeren / als haer tijdt met een onseecker belegh te verslyten; des daer Boode op Boode tot den March-graef d'Aytona voor Mastricht gesonden wierdt; met beede hem tot haerder hulpe te plen; die sulcke verneemende / de Stadt verlaeten / 't leeger opgebroocken / en de leeger-plaetsen des Vydaeghs in brandt gesteecken heeft; laetende alleen de Brugge tot Weset booven Mastricht met volck wel beset; de andere onder de Stadt leggende / met hem naer S^t. Stevensweert boerende: daer op de Hupslupden terstont met meenighte van Waegenen en Karren naer de Stadt te marckt reeden / soo dat alle eetwaeren terstont de helft af-sloegen.

Quartieren.

Den 7 Septemb. De belegeringe voor Mastricht verlaeten.

Den Hertogh van Bouillion, Stadthouder tot Mastricht, schickte in der haest door verscheyde wegen vier Ruyteren af / om de Spaensche op-tocht bekent te maecken; welcke tydinge de Prins van Orangie des nachts ten elf uuren bekoomen hebbende / van dat de Spaenschen met haer gantsche macht op hem aen quamen / geboodt de beleegeringe voor Breda te verlaten / en met goede ordere te vertrecken; ofte om dat misschien niet genoch begraeven was / of dat nu met dese Kryghstreecke / tot syn voorneemen / tot het ontset van Mastricht gekoomen was; dat die van Brabandt niet wepnigh bedroefde / siende haer in haer voorneemen soo leelycken bedroogen / alsoo in hoope stonden haere verloozen Stadt dese Soomer weder te bekoomen.

Tusschen den 7 en 8 Septemb.

Stratagema. Als mede voor Breda.

Die van Mastricht van 't Spaensche belegh ontslaegen zijnde / schickten vijfthien hondert mannen naer Luyck, om haer van alle noodtdruftigheeden te versorgen; daer by in haer Stadt komende de hulpe van Graef Willem van Nassauw, metteen vliegent leger van ses duysendt te voedt / sesthien-hondert paerden en ses-hondert waegenen / tusschen Venloo en Rurmunde gelaeten zijnde; die haer voorts van alles bevryden; hoe-wel de Spaenschen de Maes boven en onder beset hielden.

De Prins van Orangie het Staeten leeger voor Breda gelicht hebbende / ginghmet 't selvighe tot Drunen inde Lange-straete by 's Hertogenbosch leggen; en quam de March-graef d'Aytona naer Antwerpen, van daer in grooter haest naer Turnhout trecktende / alsoo de Spaensche macht aldaer aengekomen was; in dit trecken gebeurdent dat negen-en-veertigh Staetsche Ruyters in de Hen by Thiel eenighe Spaensche Oversten en Hoplupden te paerde ontmoeten / by haer hebbende een Carosse daer ses paerden voor gingen / nevens eenighe Waegenen en een Karre met plungie; die van vijf-en-twintigh Soldaeten geleydt wierden / welcke sy sloegen / ontrent de veertigh paerden en twintigh gevangenen bekoomende; daer onder zijnde de Graef van Salasar, oudste Soon van Don Valasco, en Don Albert de Vacas, Ritmeester van een Vaen paerden; nevens den Vuyt van ontrent de thien duysendt guldens; in 't leeger komende / bleeven dese twee gevangenen by den Prince van Orangie ten eeten / en wierden daer nae met syn Hooghepts Caros naer Heusden gevoert. 1634.

Den 12 Septemb.

Dien selvigen dagh is Graef Jan van Nassauw tot Breda gekomen; hebbende de Stadt-houder aldaer een groot getal Boeren op ontbooden / om de begonnen wercken des Prins van Orangie om de Stadt te slechten; van de March-graef d'Aytona met een groote Bybeleydinge / en meenighte van Graven / Heeren en Edellupden gevolght zijnde / doende de Stadt met twee-duysent mannen / en alle noodtsaeckelijckheeden versorgen.

Convoy.

Den 16 Septemb.

De Spaenschen een leeger te Velde hebbende van dertigh-duysendt mannen te voedt / en tusschen de negen en thien-duysendt paerden / dat van Wagenen en alles wel voorsien was; zijnde met 't selvighe van Turnhoudt over de Tielische Heyde naer den Demer getrocken; haer tusschen Lier en Mechelen needer slaende / behalven vijf ofte ses Regimenten die haer leeger-plaetse tot Ballaer naemen / daerse dese gantsche maendt bleven leggen; gelijck de Staeten tot Drunen deeden; daer de Spaenschen haer onderwylen weder dapper versterckten; en het hem liet aensien / of ergens noch een inval doen wilden / vermitse met stercke troppen heen en weder trocken: des is de Prins van Orangie met het Staeten leeger van Drunen op gebroocken / doende met 't selvighe de Steeden van Bergen-op-den-Zoom, Steenbergen, Willemstadt, de Clunder, Geertruydenberg,

1634. berg, Heusden, 's Hertogen-bosch, en andere plaetsen daer hy syn oogh op soude konnen hebben / sterck besetten; hem persoonelijck binnen 's Hertogen-bosch, en somwijlen tot Heusden onthoudende; om in alle noodt en voor-val haest by der handt te weesen.

Onder desen soecken de Spaenschen haer Gzens-plaetsen meede te verseecken; ten dien eynde twee-en-veertigh Cornetten paerden by Antwerpen op de Dorpen Brecht, Oostmael, Westmael, Wesel, Loenhoudt, en anderen daer om her gelepdt hebbende; doense met deselvighen acht-hondert mannen op nieuw binnen Breda gelepden; om deselvighe plaetse tegens alle aenslaegen wel te verseecken; gelijck sulcks aen andere oorden oock geschiede; want acht-en-twintigh Vaenen Den 3 October. Spaenschе Ruyters tot Rosendael, en vierthien tot Gastel, des avondts ten thien uuren gekomen zijnde; vertrocken van daer naer Nispen, Assen, en Clamhout, haer leeger tot Brochem, Ranst en daer ontrent leggende; van waerse die van Sandt-vliedt een goede hulpe te voedt toe schicken / met haer leeger des nachts ten twaelf uuren tusschen den vyfden en seste October naer Ekeren, Schoten, Merxem en Hoochborn komende; des den Obersten Hauterive ses Vaendelen Soldaeten naer Lillo en de Kruys-schanse doet trecken / behalven vyftigh Musquettiers die de besettinge in de Polder van Namen verstercken; hy selver met het Staeten volck inde Haven voor Bergen inde Scheepen blyvende; om op der Spaenscher doen achtinge te neemen / alsoo verstont dat die van Antwerpen alle haer Ponten en Chaloupen vaerdigh maeckten.

Den 10 October. Graef Willem van Nassauw, met een vliegent leeger hem dese Soomer aen de Maes-kant onthouden hebbende / om de Spaensche aenslaegen voor te komen; heeft om haer te verleyden des avondts de Brugh die over de De Staeten trecken in besettinge. Maes lagh doen op neemen / en syn volck van voor Venloo laeten optrecken / met welcken hy geluckigh inde Graef, en tot Nimmegen gekoomen is. Den 19 October. Daer op de Prins van Orangie meede van booven schreyde; laeten syn volck inde Steeden verdeeldt leggen / hy selver des Donderdaeghs in den Hage koomende: daer op de Spaenschen de Vlaemsche Schansen en Hulst met eenighe Vaendelen volcks verstercken; blyvende haer leeger noch tusschen Antwerpen en Lier in 't Veldt legghen. Ondertusschen hadden de Spaensche Neederlanders een groot misnoegen; siende de Soomer verloopen; en dat met soo groote gedaene kosten niet upt-gherecht was; derhalven onder den anderen seer t' onvreede waeren; hoewel sulcks niet dorsten upten / alsoo de Spanjaerden met de verwachte komste des Koninckx Broeder seer het hooft begonnen op te steecken; welcke geruchten daghelijcks vermeerderden; des de Prins van Orangie gheboodt alle Bevel-hebberen by haer volck te blyven / en eenighe duysendt mannen den Rhyn opwaerts te trecken / om op des Cardinaels komste / (die veel Spaens volck meede brzaght) een oogh in 't seyl te houden / die in 't begin van November tot Brussel gekoomen is; daer op de Spaenschen haer upt het veldt begeeben / leggende een deel van haer Ruyterye tot Diest, Herenthael, Lier, Breda en Sandtvliedt; dat het Staeten volck oock inde besettingen doet koomen: soo dat die maendt niet sonderlinghs meer upt gericht is; als dat de Cardinael Infante in Brabandt syner regeeringe een aenbangh maeckte / in alle Steeden seer treffelijcke onthaelt zijnde: Beyde de Partyen voorts besigh zijnde met haer Gzens-steeden te versorghen / ghelijck dan de Spaenschen twee Regimenten Burgunders in Breda brzochten; een Regiment Yren om haer groote moetwil en overlast daer upt neemende. De Ruyterye van Bergen-op-den-Zoom; door eenighe andere Vaenen Ruyters gelepdt zijnde / trocken twee dagen daer nae / van 's Hertogen-bosch, daer dicht voor-by heen; hun naer hare besettinge begeevende. Gelijck dan meede de lyf-wacht van de Prins van Orangie in den Hage aengekoomen is.

De Cardinael Infante Broeder des Koninckx van Spanjen komt tot Brussel.

Den 13 Novemb.

Onder desen wierdender upt eenige Staetsche Vaendelen elck thien mannen gelicht / die tot verstercking der besettinge naer Mastricht gesonden wierden; alsoo men seecker tydinge bequam / dat Graef Jan van Nassauw met twee ofte dry duysendt Ruyters tusschen de Sambre en de Mase geleeghen was; hebbende het Ruyckse Steedeken Casale overvallen.

1634. Sijnde dit 't voornaempste dat dese Soomer in de Neederlanden voor-gheballen is: behalven 't geene de Bewinthebberen van de West-Indische Compagnie voor haer Reecheninghe in Brasil en de West-Indien verovert hebben; waer van 't verhael hier volght.

Tocht van de *West-Indische* Compagnie nae de *Cabo St. Augustin*, ende 't Veroveren van het *Puntal*, ende de Haven; als mede van het Eylandt *Curacao*, en de Stadt *Pariba*.

NAe dat die van Pharnambuco een reedelijcke macht van Scheepen / volck en andere noodtsaecklijckheden uyt het Vaderlandt bekomen hadden; isser by de Overhoofden aldaer beraatslaeght / noch in 't Somer sapsoen pets sonderlinge tot afbreuck haerder vyanden by der handt te neemen / om een van de drij plaetsen (als de Cabo St. Augustin, het Arrayal, ofte Pariba) die de Portugesen daer noch besaeten haer af-handigh te maecken. Het Arrayal, 't welcke om te overrompelen wel 't naeste lagh / konde wegens haerder vyanden meenighvuldighe voorwachten; qualijck geschieden en om dat te belegeren / en met gheweldt aen te tasten / vonden haer niet sterck genoch. De sterckte op de Cabo de St. Augustin te bemachtigen hadt meede syn swarigheydt / door dien 't selvige heel sterck was; en dat in vier-en-twintigh uuren ontset van volck uyt het Arrayal konden bekoomen; behalven de onheyl die daer noch voor de deur stondt / dat sulckx niet te beginnen was / ten waer men met de Scheepen binnen de Haven liepen / de welcken daer binnen zijnde groot gevaer hadden te loopen; ingheballen de Wachtplaetsen en Schiet-schansen / op de mont van de Haven / en op 't Puntal staende niet terstont vermeestert wierden; alsoo haer sonder sulckx / qualijck hulpe konde toegesonden werden. Oock was daer wepnigh middel om 't geschut / mont en krijghs-behoeftigheeden aen te boeren ter plaetse daer het leger sigh hadde neder te slaen / sonder dicht voor-by des vyandts Schiet-schansen te moeten trecken; soo dat eyndelijcke haer gedachten op Pariba vielen; te meer alsoo haer sulckx dickmaels uyt het Vader-landt belast was; en dat sonder 't selvige 't Noorder gewest van Brasil niet wel vreedelijck besitten konden: hier scheen de minste swarigheydt te wesen / hoe-wel de Portugesen in korten tijdt een sterckte op de Noort-syde van de Revier Pariba houden / die recht op 't inkoomen lagh; doch soo onderricht wierden was noch ten deelen open / en met wepnigh volck beset; des beslooten die eerst te veroveren; en sulckx geluckt zijnde / als dan haer heyl op de Zuyder Sterckten te verbolgen; doch dat voor al haer van seecker Eylandeken / een stuck weeghs boven de voornoemde Sterckte / midden in de Revier gheleegen verseeckeren mosten / alsoo daer beletten konden / dat de Noorder Sterckte alle hulpe afgesneeden wiert. 1634.

Redouten en Bateryen.

Batery.

Dese tocht vast gestelt zijnde / schiet men daer toe twaelf Vaendelen / nevens hondert opgeboodene Soldaten / te saemen vijfthien-hondert koppen sterck; die met een Vloot van twintigh Scheepen derwaerts gingen; zijnde de selvige in tween verdeelt; bestaende de eerste uyt negen soo Scheepen als Jachten; voerende onder het gebiedt van de Zee-voogt Licht-hart de Bloedt-Vaene; dese was haer oorder de Revier voor by de Sterckten op te seylen / om twee Vaendelen Soldaeten onder de Hop-lupden Frederick Maulpas en Jan Talboom, geseydt Duynkerker, op 't voornoemde Eylandeken te landen / en 't selvige te bemachtigen / oock haer aldaer vast te maecken; en dat dan de Jachten soo hoogh voort seylen souden / tot gekomen zijn; daer dit Eylandt syn begin is neemende / om aldaer op de wacht te leggen / en de Revier te slupten. De tweede / elf Scheepen en Jachten sterck / voerde onder haer Oversten Jan Gysseling, Sigmundus van Schuppen en Servaes Carpentier de Prince-Vlagge, dese soude het overigh volck voeren; en een half mijle by Noorden de Sterckte te lande setten; en voorts op 't leger passen. Admirael.

Alles in dier voegen vaerdigh / en 't volck t'scheep zijnde; is de Vloote van 't Recif t'seyl gegaen / komende de tweede dagh voor de Revière Pariba, daer yder syn beste neede de bekomene oorder wel uyt te voeren / die onder de Prince-Vlagge naer de landingh-plaets loopende / daer sy het volck uyt begonnen te setten; dat die onder de Bloedt-Vaen soo wel niet en geluckte; want voor de mont van de Revier gekomen zijnde / vonden de wint scharp / en de koelte Den 24 Febvuary.

1634. koelte slap; des het genootsaeckt waren buyten schoots van de Sterckten te setten; synde 't begin haerder ongeluck dat onverrichter saecke te rugge keeren mosten. Eenigh volck gelant zijnde / is de Colonel met hondert vyftigh man voor upt nae de Noorder Sterckte ofte S^t. Antonio gheroncken; last laetende dat de Major de Vries met de reste volgen soude; dat met de Heeren Gysselingh en Carpentier (meede te lande gekoomen zijnde) in goeder ordere gheschiede: ontrent de Sterckte gekomen zijnde / wierdt daer eenigh volck voor upt gheschickt / om haerder vyanden toestant te verneemen/ die aen een Wacht-plaetse quaemen; rontom met een staketsel beset zijnde / welck langens de strandt tot diep in de Revière stont; daer wel onversaeght op aenvielen / doch by gheyeck van Vylen en Houwelen niet veel uptrechten konden; soo dat met verlies van twee mannen / en eenighe ghequetsten afgevoert / en by het ander volck dien nacht in 't Bosch gelepdt wierden. Des anderen daeghs 's morgens by de Portugesen de Zuyder Sterckte ofte Margarita bespeurt zijnde; dat het alleen op S^t. Antonio ghemunt was; en dat de Scheepen wegens tegen-wint de Revière niet in konden komen / zijnse seer sterck met Vercken naer de Noort-syde overgevaren; soo datmense met groote meenigte / nevens eenighe stucken nae de voornoemde Wacht-plaetse sagen trecken; des gheraetsaem vonden sonder schaede te rugghe te keeren; alsoo de andere Scheepen de Revier niet op konden seylen; en de Portugesen onder des te sterck overquaemen; desshalven vier Vaendelen volcks naer de landingh plaetse te rugghe ghesonden wierden / om aldaer een Halve-maene op te werpen; op dat den aftreck dies te verseeckerder konde geschieden; soo dat des nachts alle weder t'scheep gheraeckten; en de Revier Pariba met eenige Jachten beset gelaeten hebbende / van daer gesepit zijn / onderwegen haeren anderen aenslagh op Cabo S^t. Augustino vast stellende; alsoo verhoopten / dat van daer veel volcks tot hulpe van die van Pariba souden getrocken zijn! welcke aenslagh aldus aenghelepdt wierdt. De Zee-voght Lichthart soude met zijn Scheepen onder de Bloedt-Vaen behoorende / nevens vier Vaendelen Soldaeten / langens de Barra van de Caep in loopen / en alle blydt aenwenden om het Puntal te bemachtigen; daer tegens souden de andere Scheepen onder de Prince-Vlagge, haer volck by Noorden de voorsz. Cabo Landen; om van daer te Lande te trecken naer der Portugesen Wacht-plaetse en Schiet-schanse / gheleegen op de mondt van de Barra, en soo 't moogheliyckc is / haer die afhandigh te maecken. Doch eer daer meede voort gaen / soo sullen tot beter verstandt ons verhaels de voornoemde Cabo wat naerder beschreven.

1634.

Redonte en Batery.

De Cabo S^t. Augustin is eenen hoogen Bergh / upt verscheyde heuvelen bestaende; ontrent een vierendeel myls in Zee uptstreckende; aen syn Zuydt-syde geleegen zijnde de Barra, dat een gat is in 't Steen-recif / 't welcke van de voorseyde Cabo een myl ofte meer om de Zuydt is streckende / laetende hier en daer eenighe laechten ofte gaeten; waer van een (dat wel het diepste is) by de Hollanders daer nae is gebruyckt; noemende 't selbighe de Barette; ofte veel eer het Steene-Recif, komende van de Revière Poyuca, alwaer het aen 't vaste landt te niet loopt/ en tot de voorsz. Cabo eyndiget / maeckende alsoo van dese uptstreckende Cabo een groote Barra, die men soo dicht aen de Cabo moet in komen / dat men met een steen daer op kan werpen; zijnde achter 't voorsz. Steene-Recif stil waeter en een reedelijcke goede haven / even gelijck achter 't Steene-Recif by Olinda de Phernambuco; en gelijck van de Stadt Olinda een sant-strant Zuydwaerts op streckt / daer de Sterckten en het Dorp op leggen; alsoo streckt hier meede / een halve gotelinckx schoote binnen Steene-Recif een strant/ van de voet van de Cabo Zuydewaerts op / 't welck de Portugeesen O Punta noemen (doch niet soo lang als dat van Olinda) zijnde de plaetse daerse haer Suyckeren en andere goederen brengen en af-scheepen; kommende van deselvige Bergh met het Geschut niet alleen bereyckt / maer oock verre over geschooten werden. Daer tegen over leydt een Eylandeken / ontrent anderhalf musquet schoot van 't Puntal, daer tusschen beyden laegen de Scheepen in laedinge. Dit Eylandeken streckt sig een half myl om de Zuydt / tot aen de Revière van Poyuca, die als voorsen/ binnen 't voorsz. Steen-Recif beslooten is / en de selvige Barra aen de Cabo moet gebruycken. Dit Eylandeken (nu Walcheren genaempt) is aen de Zee

Redoute.

Der Hollanderen aenslagh op Pariba gemist.

Die beschreven worat.

Redoute.

Vertrecken nae S. Augustino.

Admirael.

1634. syde met een sandt-strant bekleedt / zynde de eenighe vaste grondt die het heeft ; is voorts aen de landt-syde deurgaens Moeras ; en soo dicht met kreupel-bosch bewossen / dat men daer niet deur kan gaen / te meer alsoo men dickmaels tot de oxelen toe in 't voorsz. Moeras schiet. De groote Sterckte / voor eenige tydt by de Portugeesen aldaer gemaeckt / leght boven op de hooghte van de Bergh / by het Dorp genaempt Nostra Sennora de Nazareth, en al dalende synder eenighe wacht-plaetsen en Schiet-schansen gelepdt ; doch insonder beneeden op het inkoomen van de Barra, om de Hollandtsche Scheepen 't inseplen te verhinderen.

Redoute en Baterye.

Dus danigh de gelegenthept van de Cabo, en 't voorneemen der Hollanderen zynde / is de Vloot voort gevaeren / sonder 't Recif van Phernambuco aen te doen / alleen een Jacht aen 't Steen-Recif sendende / om te vraegen of daer alles noch wel stont ; gekomen zynde op de hooghte van de voornoemde Cabo, wierd de Scheepen gebooden geen licht te voeren / om van de Portugesen niet verkent te werden ; loopende met den doncker dicht onder de wal / daer het op twaelf vadem waters setten. Als den dagh weder begon door te breecken / heeft yder deel 't anker gelicht ; doende 't beste om de bekomene last upt te voeren ; loopende des morgens ontrent ten seven uuren met bequaem gety / en een stye Oost-noort-Oster koelte recht op 't gat aen ; de Zee-booght Lichthart met syn Schip voor upt / die van zijn by-hebbende Jachten wel ghevolght wierdt ; niet tegenstaende de Portugesen upt haer groote Sterkte / Schiet-schansen en Wacht-plaetsen sonder op houden met veel groobe stucken donderden / alsoo sonder merckelycke schaede binnen de Barra gheraeckende ; niet als 't Jacht de Zee-Ridder, dat door quaede toesight vast gheraeckte ; in de grondt geschooten zynde : by het Puntal komende / hebben 't volck met de Chaloupen te Lande gestelt ; dat in sulcker haest geschiede / en de Portugeesen soo schielycken op den hals quam / dat nau tydt hadden haer Pack-huysen met Suyckeren (die men wel op twee duysent Kisten reeckende) in brandt te steecken / en te vluchten ; niet derbende de Hollanderen verwachten.

Den 4. Meert.

Admirael.

Lichthart te lande goede ordere ghestelt hebbende ; is met het Bootsvolck aen de Barcken en Carveelen gevaeren ; dieder onder groot en kleen tot vyfthien in 't getal laegen ; daerse by de derthien hondert kisten Suycker / nevens eenighe duysent stucken Brasilie-hout in vonden : zynde recht voor haer aenkompste / een groot Schip nevens twee Barcken (wel met ses-hondert Suycker-kisten gheveet leggende / om de Barra upt te loopen) de kabels afgekapt / tegens de wal gedreeven / en onder de Schiet-schans in de grondt ghehackt ; daer naeder handt noch eenigh Brasilie-hout upt geberght wierdt.

1634.

Ende bevobert.

Baterye.

Die onder de Prince-Vlagge deeden gelycke naerstighepdt / doch hadden minder geluck ; want de Colonel syn volck dicht onder de wal in de Boots overgeset hebbende / om nae strant te vaeren / vondt het landen beswaerlycker als hem aengedient was ; en de Portugesen aldaer seer sterck in een Wacht-plaetse / met staketselen omset ; soo dat geen kans sagh / pets voordelyck te verrichten ; des om geen volck te spillen de Custe ginds en weder tot by-naer aen Rio Jangada gevaeren is / over al om te landen bequaemhepdt soeckende ; dat eyndelycke meenende ghevonden te hebben / daer recht op aenhieldt ; waer door in sulcke barninghe verviel / dat het onmooghelycke was eenigh Soldaet droogh te lande te brengen ; ook vielen de Portugesen met groote dapperhepdt te midden toe in 't water staende op de Boots aen ; dat de Luytenant en Vaendrigh van Hopman Everwyn met de doodt besuurden / en eenigen gequetst wierden / des hy afwende / en hem nae de Zuyd begaf ; met een vast voorneemen / indien daer geen geleegenthepdt vondt / de Barra recht in te loopen ; al-hoe-wel onder de genaede van 't geschut en de musquetten door vaeren most / en dat syn volck soo dicht ghepackt saeten / dat haer ghewee niet ghebruycken konden.

Redoute.

In die meeninghe de Cabo voorby gheloopen wesende ; en 't Recif (dat naer 't Zuyden streckt) vervolgende / speurde in 't selvige een gat / en hoe-wel de Zee daer hart op aenbernde / soo is hy echter met een sonderlinge kloeckmoedighepdt daer op aengevaeren / door geraeckt / en alsoo by syn volck geluckelycke op 't Puntal aenghelandt ; van eenighe Boots die niet

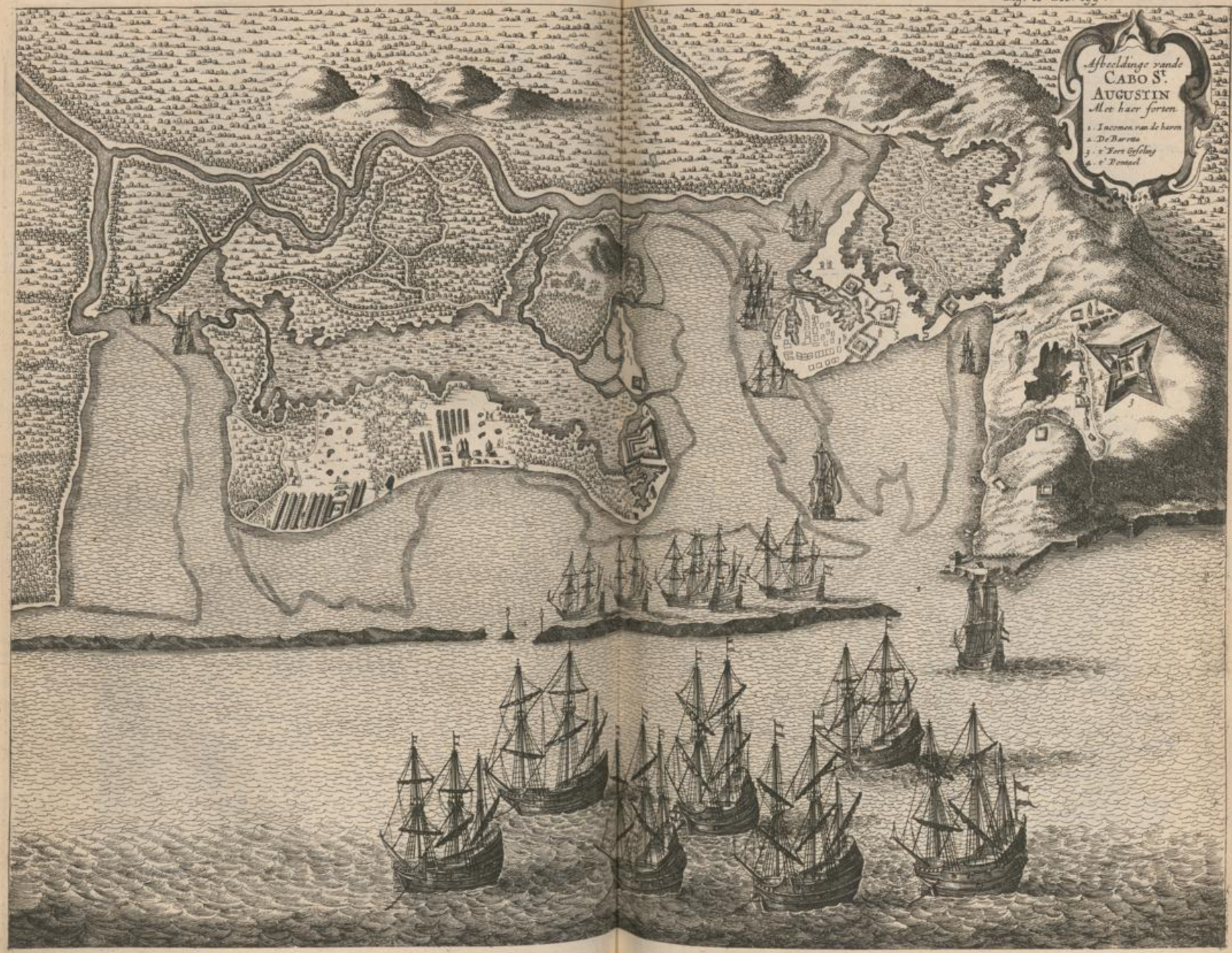
Afbeeldinge vande
CABO St.
AUGUSTIN
Met haer forten.
1. Incomen van de haven
2. De Barreau
3. 't' Fort Gelderlant
4. 't' Pontael

Fig. 18 Fol. 199.

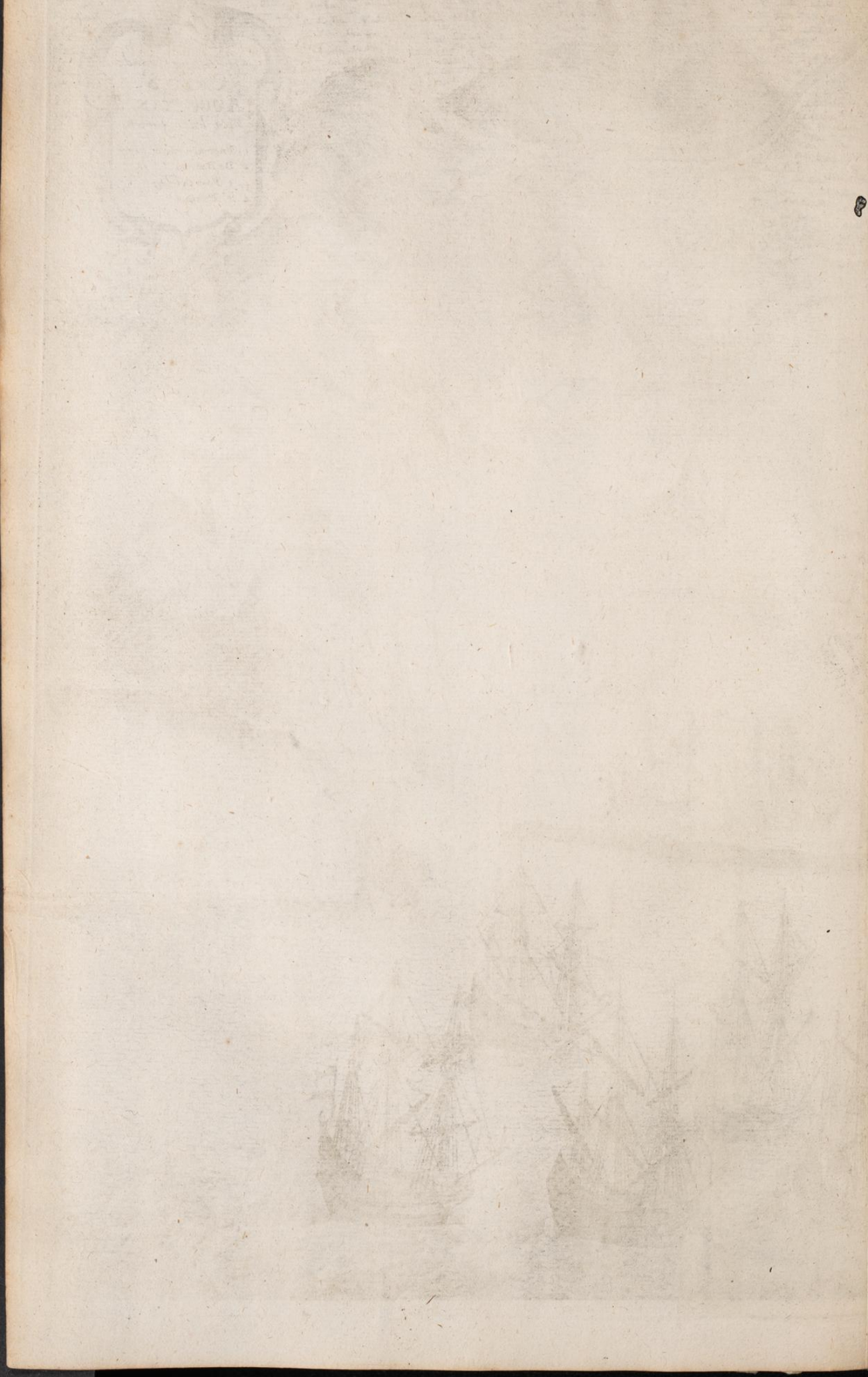

1634. niet te diep gingen gebolght zijnde. Gysselingh sulckx ter oozen komende; heeft alle syn Scheepen booz 't selvige gat doen setten / latende des mozgens bzoegh syn resteerende Soldaeten in de Boots treen / en daer doozmaer 't Puntal te lande baeren.

't Schynt dat dit gat by de Poztugesen booz desen onbekendt / ofte ten minsten niet gebzupckt geweest is; de Hollanders noement nu de Barette, is seer nauw / en niet veel meer als een Scheeps wijte bzeedt / hebbende met een spzingh wel thien boet waters; soo datter met een ghemeen gheryc en bequaem weder een Jacht ses ofte seven boeten diep gaende / in en upt werpen kan.

Redoute. Op 't Puntal hadden de Poztugesen een steene Wacht-plaetse beginnen te maecken / die noch open lagh; welcke de Colonel met Supcker kisten vol Aerde heeft doen stupten; hebbende onder aen de boet een Bozst-weer / en rontsom met een staketsel versien; daer twee Vaendelen Soldaeten in gelepdt wierden; de reste haer in de Huysen onthoudende; en wierdt des nachts

Trenchement. tot een boozwacht een Opgravinghe naer de hooghte opgewozpen.

't Volck in dier voegen daer leggende / en noch niet alle ghelandt zijnde / daerse daegelijckx mede besigh waren; heeft het sigh toegedzagen / dat de Pozтugesen meerder macht by den anderen bekoomen hebbende / een pzeuve hebben willen doen / of de Hollanderen 't Puntal weder af-handigh konden

Den 7. Meert. maecken / eer daer stercker in nestelden / alsoo haer aen die plaetse ten hooghsten gheleegen was: des met bysthien-hondert mannen een aenval deeden; 't meeste volck booz het Bosch / en om het Moeras komende van achteren aenvallende / aen de spde daer de beroverde Scheepen laegen; en nae dat den Alarm gegeeben was / viel de

Trenchement. reste op de nieuwe Opgraevinge en tusschen beyden aen / in meeninge de Hollanderen den wegh tot de haeren af te snyden; doch die weerden haer mannelijcke / hoe-wel booz 't hart aendzingen haerder vyanden genootsaeckt waeren / naer de wacht en leger-plaetse te wijcken; daerse de Pozтugesen met musquetten en kleyne metale stuckkens / als meede upt de Jachten soo ontfingen / dat genootsaeckt waeren te wijcken / en een goedt eynde verbolgt wierden; veel dooden achterlatende / alsoose die volgens gewoonte met stroppen (ten dien eynde by haer hebbende) niet konden wegh sleepen; soo dat men vermoede / datse wel hondert soo doodt als gequetst hadden. Geduurende desen aenval schooten de Pozтugesen upt verschepde plaetsen fel met groobe stucken / boozнamentlijck upt seeckere Schiet-schans tot haerder Bateryen. boozdeel ten dien eynde opgewozpen / doch alles sonder merckelijcke schade; soo dat de Hollanders haer posten behielden / en alles boozder verseckerden; leggende op 't Eylandt Walcheren recht over de Baretta een sterckе Schanse; gevende die de naem Gysselingh, soo datse daer mede de Haven in haer gewelt hadden; de Pozтugesen de Sterckte Nazaretta en den Berg ten besten laetende.

Fig. No. 18.

Vertoonende de *Cabo St. Auguſtin* met de daer by-gelegene Sterckten.

TErwijlen de Raeden van de West-Indische Compagnie in Brasil doende waeren met de Cabo St. Augustino te bemachtigen; soo lieten de Bewinthebberen in de Vereenighde Neederlanden haer gedachten gaen over het Eylandt Curacao in de West-Indien geleegen; booz eenen Jan Janſz. Otzen, op de West-Indische Soutbaert langhe gebaeren / en aldaer gevangen gheweest zijnde / van de waere gestaltenisse des selves onderricht / als alles wel boozsien hebbende; des sulckx in beraet gelepdt zijnde / heeft men tot de veroberinge des selfs versocht Johan van Walbeeck, booz desen Raedt in de Brasil geweest zijnde; hem tot een gebieder over de Soldaten byboegende Pierre le Grand, veel hooge Ampten in de Oozlogh aldaer bedient hebbende. Desen ten dien eynde vier Scheepen / met Boots-volck / Sol- Den 4. May. daeten en alle behoeftigheeden wel boozsien / ter hande gestelt zijnde; zijn Den 23. Jung. daer meede in Zee geloopen / en met groote boozspoet / sonder eenigh vertoeven gekomen in 't gesighte van 't Eylandt Barbados, en des anderen daeghs tot St. Vincent (een van de Caribise Eylanden) op de Reede; senden- Aenslag op het Eylandt Curacao. de van daer 't Jacht de Brack nae de kust van America; om het Casteel Carakes te verspieden; zijnde onderwijlen besigh met haer te verversehen / bekomende in de tijdt van vijf daegen

ober

1634. over de vijfthien hondert hossen Bananes en Bacoves, meenichte van hoenderen / Annanassen, Patalas, Pompoenen en andere vruchten / nevens eenighe kleyne verckens; daer voor geevende Spien / Hack-messen / Messen / Carniceros en Hoecken; welcke handelingh met de Wilden soo vriendelijck en vreedelijck toegingh; dat daer een brief lieten / om des Compagnies nae komende Scheepen te onderrichten / hoe sulcks van de Wilden te bekomen was.

Den 1. July. Van daer geschepden zijnde / kreegen Isla Blanca in 't gesighte; stellende haer gangh tusschen de seven klippen en 't selvige Eylandt / naer Tortuga, dat t'savondts in 't gesight bequamen / eenen harden stroom om de West verneemende; van waerse naer 't Eylandt Rocca loopen en voorts naer Isla

Den 3. Ditto. des Aves, koomende nae Sonnen ondergangh onder 't Eylandt Bonayre ten ancker; 't Jacht de Brack sonder pets verricht te hebben / als dat thien Scheepen op de Reede voor Carakes geteelt heeft / weder by haer koomende. Des nachts wierden eenighe Vperroers te lande gesonden / om eenighe Inwoonderen te achterhaelen / dieser geen vonden; en oock soo weynigh Sout in de Pannen / dat geen een Scheeps ladinghe souden bekoomen.

Hier zijnde stelden ordere op haer voor-hebbende aenslagh op Curacao, des wierdt de Overste van de Soldaeten acht-en-seventigh Boots-gesellen by gheboeght; die door de Schipper van de Eenhoorn souden aengheboerdt werden. Daer nae gingen Walbeck. le Grand nevens haere leydts-man Jan Otzen over op 't Jacht de Brack, om nae de Haven van Curacao voor uyt te seylen / en alle gelegentheeden te doorsoecken; gaende des Middernachts t'sepl / en komende onder 't Eylandt liepen met kleyne seylen de wal langens / gestadigh een Stierman in de Mars hebbende / om alles beter te verkennen / hebbende een sterck W. N. Weste wint / so dat de Zee hart aenschoot / zynde haer leydts-man van gheboelen / datse om den hoeck onder den Opperen Wester syde van 't Eylandt wesen mosten / daerse slechter water souden vinden / om de Boots voor uyt te mogen seylen: doch noch aen de Zuydt-syde wesende / saegen een opgerecht Krups / dat haer leydts-man vermoede de Haven te wesen; des de halsen toesetten / gaende een gang om de Zuydt / in meeninge in 't overleggen / die recht in te loopen; maer dicht by de wal komende / vielen te laegh / en wierden voorts van de stroom wegh ghedreeven; soo datter resolutie genoomen wierdt het Eylandt om te loopen; dat ten eynde synde en om den Noordt in open Zee koomende; vonden geraeden den opper te houden / en by Oosten Bonayre op te laveeren / krygende des nachts eenen O. N. Oosten windt / daerse het hooft meede om den Zuydt wenden; hoopende met een slagh-boogh boven de Haven te geraecken / en die soo veel te naerderen / datse met Chaloupen konde besightight werden; doch bevonden haer des anderen daeghs meer en meer verloozen te hebben / des geraedener vonden naer Hispaniola over te steecken / en onder 't selvige op te laveeren; zijnde eenige daegen doende / om op nieuws op haer voor-hebbende aenslagh ordere te stellen / alsoo het Eylandt Bonayre weder in 't gesight hadden / en wierdt goet gevonden / dat de Opper-stierluyden van Groot-Hoorn en de Brack, nevens de leydts-man Jan Otszen in de groote Boot gaen souden; ende in 't Spaensche Vercken de Opper-stierluyden van den Eenhoorn en de Flupt; dat ook de Boot (als best beseylt zijnde) een Biscaysche Chaloupe meede sleepen soude / om gheluckelijck voor uyt te seylen langens de Zuydt-syde van 't Eyland Curacao, en wel acht te nemen ofte ergens goede ancker grondt is; ten dien eynde gestadigh het loot gebruykende / en besonder op het Sant-bancken met de twee steene Kissen wel te letten / voorts in 't voor-by vaeren op alles goede achtinge te neemen: Eer sy aen de dry gehackelde heuvels komen / souden de gesochte openinge met het Krups vinden; daer sullense inloopen / om goede kennisse van de diepte / wyde / streckinge en ancker grondt te bekoomen; en alles besichtight hebbende / dat de Biscaysche Chaloupe als dan de dry Stier-luyden yder aen syn Schip brengen sal / om de selbigen daer binnen te brengen / en dat de Stier-man van Groot-Hoorn in de Boot blyven sal / om toe te sien dat de Boot en Bercke yder aen een syde van 't gat sullen gaen leggen / op dat de Scheepen sonder gevaer tusschen beyden binnen moogen loopen; en alles klaer ghevonden hebbende / dat tot een teecken een Prince-Vlagge van de Biscaysche Chaloupe

1634.

Den 26. July.

1634. loupe souden laeten wayen; soo dat de Jachten indier voeghen in behouden haven geraeckten; de Brack en Eenhoorn binnen zijnde; wierdt raedt geplecht oft oorbaer was Groot Hoorn binnen te brengen/alsoo het in-komen tusschen de rudsen en klippen boven een Schips-lengte niet wydt was/ doch wel achthien vadem diep/ strecckende Noorden ten Oosten/ dat raedtsaem gevonden wierdt/ en noch dien avondt geschiede; alsoo de Schepen een weynigh binnen zijnde/ voorts voor de slagh van de Zee bevryd en genochsaem bupten alle gevaer liggen. In 't inkomen loopt een Canael Noortwaert op/ ontrent een gootelinghs-schoote/ hebbende goede ancker-gront; dan komptmen in een Meyr/ wel anderhalf myl lanck/ doch boven geen hondert roeden breet; daer noch dien avondt dry Boots met volck in gesonden wierden/ om te besichtigen offer eenige Scheepen laegen/ dieder geen gevonden wierden; daer de Spaensche Oberste hem met een Vreede-baen op den Oeuber vertoonde/ vraegende de reden haerder kompste? wilde soo sy 't begeerde/ Vrientschap ofte Oorlogh: welcke Booten des anderen daeghs weder derwaerts gesonden wierden om alles naerder te besichtigen; doch bonden in 't Meyr geen andere openinge/ als diese in gekoomen waeren/ dan wel ter halven weege een bequame plaets om te landen; soo dat voorts orders gestelt wierdt 't volck in twee tochten aen landt te stellen. Op dien avondt verspraecken de Spaensche Oberste weder niet verre van de Scheepen; hem verontschuldigende niet opentlycke te konnen toestaen/ dat sy daer hout hacken en laeden souden; en dat upt vreese van straffe die te lyden soude hebben van de Stadt-houder van S^t. Domingo, onder de welcke hy stont; soeckende met soet praten alsoo tydt te winnen/ om syn goederen te verberghen/ als voorts bleeck/ want vaerdigh zijnde/ wierdt alle het gehackte hout dien nacht in 't Oorp in brant gestoecken. Het volck gelant en sulex by de Inwoonderen vernoomen zijnde/ staecken sy/ vluchtende haer hupsen in brant/ haer water-putten meede toewerpende; soo dat de Hollanderen daer koomende niet en vonden/ veel weyniger water/ tot dat eyndelycke wat oostwaerts op gaende inde Hoven twee water-putten gewaer wierden/ daerse rustende haere dorst lesten: des avondts weder 't Scheep

Dat de Hollanderen veroberen.

Den 31 July.

komende/ lieten verscheyde brieven op de wegh leggen/ om de Inwoonderen tot haer te nooden/ ende eenige Vier-roers in 't Oorp verborghen/ om ymandt des nachts te betrappen; die niet bequamen dan een Indiaen; dese by den Opperhooft nae de gelegenthept des Eylandts onderbraeght zijnde; verklaerde daer maer ses Spanjaerden en hondert Indianen op te wesen/ niet als ses Musquetten en weynigh Bus-krupdt/ by haer hebbende. Daer nae wierdt de Oberste met alle syn Soldaten te lande gestelt; synen wegh door 't kreupel-bosch neemende; daer een Leeger-plaetse van elf roeden in 't vierkant afgesteecken wierdt. Een party van vyf-en-twintigh Vier-roers te lande-waerts ingetrocken zijnde/ wierden by S^t. Barra van ontrent de seventigh Indiaensen aengeranst; dese droncken zijnde/ wierden van de Spanjaerden met stocken aengedreven/ soo dat daer van de Hollanderen vier gequetst wierden/ en vier ofte vyf Indiaenen doodt bleeven. Walbeck siende datter geen Sout op 't Eylandt gevonden wierdt/ als wel verhoopt was; en dat het Veruw-hout seer moeylyck soude vallen te kappen/ en t' Scheep te brengen; was met syn Raden in groot bedencken/ wat voor de Compagnie 't profytelyckste was/ 't Eylandt te besetten/ ofte te verlaeten; doch overweghende haer strickte last/ beslooten een Jacht naer Hollandt te senden en naerder orders te verwachten. Onderwylen warense doende met haer van 't Eylandt te verseecheren; en de Spanjaerden met hun by hebbende Indianen het soo moede te maecken/ dat haer obergeven en vertrecken souden. Tot dat eyndelycke 't verdrag in deser voegen beslooten is. Dat de Spaensche Oberste het Eylandt met alle dat daer op is de Hollanderen sal overleeveren, des sullen sy hem met syn Huys-ghesindt, by hebbende Spanjaerden en Indiaenen met Vrouwen en Kinderen, en wat tot haer lyf behoort aen 't vaste landt overvoeren, uyt-ghenoomen twintigh Huys-ghesinnen, (ofte soo daer meerder van de Indiaenen blyven wilden) die sy tot haeren dienst by haer behouden wilden! dat ses daeghen daer nae gebeurde; sterck zijnde dry-en-dertigh Spanjaerden/ met haeren Stadt-houder Don Alonso Lopes de Morla, een Priester en Juan Matthios met twaelf Kinderen/

Den 2 Augusti.

Den 21 Augusti.

1634. hebbende voor desen het Eylandt bestiert / nevens dry-hondert en veertigh Indianen.

Beschrijvinge van Curacao. Dit Eylandt Curacao is niet wijdt van 't vaste landt geleeghen / dat tegens 't Eylandt Hispaniola over leydt; op ontrent twaelf Graeden by Noorden de Linie; behoorende onder de Spaensche Provincie Venezeala, is ongevaer langh seven / en dry mylen breedt / zijnde meest Berghachtigh / doch met eenighe schoone Vallepen; heeft veel Schaepen / Runderen / Paerden / en dry Soutpannen / met veelderley hout dat tot verwen bequaem is; en voornamentlijcke een soorte / den wyngart niet ongelijck / dat de Hollanders / Stockvis hout noemen.

Alle Spaensche Scheepen naer Terra Firma, Nova Hispania en de Honduras vaerende / moeten daer dicht voor by heen; als geleegen zijnde tusschen de Eylanden Oruba en Bonaire, inde Golfo de Venezeala, niet wyt van 't vaste landt; soo dat het voor de Compagnie een seer geleegen plaetse is / als dienende tot een vertreck haerder Scheepen.

Den 8 Novemb. De Raeden van Indien in 't voorjaer haer aenslagh op Pariba gemist / en onderwijlen de Cabo St. Augustyn bemachtight / ock te mets met meerder Scheepen en volck uyt de Vereenighde Nederlanden versterckt zijnde; hebben de voornoemde aenslagh weder soecken te herhatten; ten dien eynde veel Scheepen uyt Zee op ontbiedende; een Vloodt van negen-en-twintigh sterck (onder de Zee-vooght Admirael. Jan Cornelisz. Licht-hart) daer toe by den anderen vergaedert hebbende / en van alles wel voorsien; zyn daer op gegaen twee-en-twintigh Vaendelen Soldaeten / uyt-maeckende dry-en-twintigh-hondert vier-en-vijftigh mannen; de Colonellen Sigismundus van Schuppe en Christoffel Artichofski daer overgestelt zijnde; die tot Raeden by gevoeght wierden Servaes Carpentier en Jacob Stachouwer. Welcke Scheeps-macht in twee hoopen gedeelt is / voerende de eene des Princen en de andere de Bloet-vlagge, de eerste hoop negenthien-hondert vijf-en-veertigh / en de andere vier-hondert neghen Soldaeten op hebbende; en dat ter oorsaecke dat de eerste genoodtsaeckt waeren de Revier in te loopen / om met macht seeckere sterckte te veroveren / die de Portugesen sint de laetste gemiste aenslagh / op een Eylandeken in 't inkoomen van de Revier leggende / opgeworpen hadden. 1634.

Aenslagh op Pariba herhat.

Van 't Recif van Phernambuco 't sepl gegaen zijnde / zijn eenighe daegen in Zee door tegen-windt soo op gehouden / dat niet voor in December ter gesetter plaetse konde geraecken: op welcke nacht de hooghte van de Revier Pariba hebbende / zijn naer de wal geloopen; daer met het aenbreecken van den dagh / nae het gebedt gedaen was / seyn gegeeven wierdt / dat de Jachten / Booten en Chaloupen elck haer by haer bestemde Scheepen souden laeten vinden / om het volck over te neemen en te lande te stellen; 't Jacht Phenix des halven dicht onder de Wal gekort leggen / om onder haer geschut sulcks gevoeghelijcker te geschieden. De Colonel Schuppe in 't aenkomen siende / dat de Portugesen op strant sterck in aentocht waeren / vont niet geraden haer langer tijdt te gunnen / om haer daer te versterckken; maer dat hem van de strandt selver diende te verseeckeren; des de Wal genaeckende / de eerste was die te lande sprongh / van de syne soo gevolght / dat in korten tijdt op den Oeuver seshondert sterck in goede ordere stonden. De Portugesen sulcks siende / en om haer te verdryven niet sterck genoch / ock voor der Jachten Geschut bevreest zijnde / dep den eenighe passen te rugge / haer niet te min om de Zuydt noch sterck op strant houdende / alsoo 't daer gevoeghlijckt was / 't volck droogh te landen; daer de Colonel Artichofski met twee Vaendelen Soldaeten naer toe getrocken is / doende haer voorder aerselen / en aen de synen plaets gunnen / om te lande te komen. De Portugesen op 't hooge strant stal houdende / is de Colonel Schuppe des nae-middaghs met eenige Vaendelen derwaerts getrocken / die soo mannelijcke aenvielen / dat haer vyanden de plaetse deeden ruymen; nae dat negen dooden en veel gequetsten bequaemen; achter laetende meenichte van geweer / en dry gevangenen; dat niet veel en scheelde / ofte de Stadt-houder Antonio d'Albuquerque soude de vierde geweest zijn / soo de Soldaeten niet mis gegrepen / en een ander die aen syn syde stondt / gevadt hadden. Den 24 Novemb. Den 4 December.

De Hollanderen genootsaeckt op 't strant te vernachten / om haer resterende volck uyt de Scheepen te verwachten; soo gebeurden 't des anderen daeghs /

1634. daeghs; dat vier van de grootste Boots door de barninge inde grondt liepen; Albuquerque met de spnen achter de naeste hoeck naer 't Noorden leggende/ sulcks verneemende; heeft daer dateliicke twee Vaendelen Spanjaerden en Portugeesen op aengesonden; die soo onthaelt wierden / dat nae weynig gevechts 't hase-padt kooſen/thien ofte twintig dooden / en eenige gevangenen achter laetende; veel geweers / Musquetten/Snaphaenen/Hoeden en Casacken in de loop blyvende; zijnde onder de gevangenen een voornamer Portugees / Bento de Rege, daer veel gelegentheeden upt verstonden / en naederhant groote dienst van trocken.

Admirael. Onder-wylen liep de Zee-vooght met de andere hoop Scheepen (onder hem staende) naer de Revière; die hem door tegen-wint verhindert wierdt in te seylen; soo dat genootsaeckt was het te setten / ende syn volck des anderen daeghs te landen; alles vaerdigh hebbende / haeren gemeyne aentocht naer het Zuyder Casteel bevorderende. De Portugesen op het Casteel de Trommelen hoorende / en de aenkompste der Hollanderen verneemende; bestonden soo geweldigh met het geschut te schieten/ dat eenige dooden en quetsten. De Colonels gingen 't Casteel besigtigen / en een bequame Leeger-plaetse upt-speuren / daer het volck achter 't Bosschagie voor den vyandt bedeckt mochten leggen. Dese verkoorzen hebbende/ Schuppe aen de slincker-handt van de Revière / en Artichofski aen de rechter-syde naer Zee toe / onbeschut en blanck in syns vyandts gesichte; konnende de ganschе toestant en gelegenthevt van

Admirael. de Revière oversien; is de Zee-vooght Licht-hart derwaerts ontbooden om alles te besichtigen; die daer bespeurde dat de beleegerden van alle syden toevoer van volck en andere behoeftigheeden konden bekoomen / soo lange meester bleven van de Sterckte op het Eylandeken in de Revier geleegen/dat hem geordonneert was te veroveren.

Weder Scheep ghekoomen zijnde / heeft met syn Scheeps-raedt goet gevonden / 400 Soldaeten inde Jachten en Boots over te setten; om met deselvigen des nachts de Revier / ofte in te seylen / of in te roeyen; voort varende waren al by 't Eylandeken eer ontdekt wierden; daer upt de Sterckte fel begonden te schieten; soo dat met twee dooden en soo veel verwonden alle voor by geraekten/ behalven 't Jacht Schuppe, dat tegen over 't Eylandt op een 1634.
dyoogte bleef sitten / krijgende met acht schooten door 't Hol een doode en seven gequetsten / en soude groot gevaer geloopen hebben / soo door 't hoogh-water niet Vlodt geworden waer. De andere Jachten ten eynde het Eylandeken de Revier opgeloopen / wierden daer twee Barckkens en een Boot met volck gewaer / doende haer beste om het Eylandeken te bekomen; doch haer ontdeckt en verbolght siende/ naemen de vlucht in een Kreecke aen de Noort-syde van de Revière/ latende/te lande zijnde haer Vaertuygh dyven; dat de Hollanderen in handen viel / en gesloopt / tot beddinge van 't geschut seer wel te passe quam. Aen 't Eylandeken gelandt zijnde; is de Zee-vooght Admirael. Licht-hart; nevens de Major Jean Descars met haer krijgs-volck/ nevens 100 Bootsgesellen (met Byten om de Palissaden om verre te hacken voorsien) door het Bosch recht op de Sterckte (by de Portugesen Cobeca Secca ofte Restringa genoempt) aen gekoomen; maer zijnde ten eynde 't geboompte/ bevonden 't selvige van 't Eylandt afgesondert / en met een water omsingelt; so dat het beswaerlijck wesen soude daer aen te komen/voort dat op syn laegste was/ des haer tot dien tijdt toe in 't Bosch neder sloegen. 't Water meest geballen zijnde/ quamender twee Portugesen upt / om der Hollanderen gelegenthevt te verspieden; die haer gewaer worden/met een grooten yver op het Casteelken aenvielen/hoewel twee stucken met schroot gelaeden op haer gelost wierden; soo datter dry gedoodt en eenighe gequetst zijn / edoch sy haer vyanden niet ontsiende / en even hart aendringende / De Hollanderen veroveren 't Fort Restringa. wierden de Portugesen van desen onverwachten overval so verslagen/ datse de moet lieten sincken / en de plaetse in korten tijdt gupt waeren; des dat alles wat van haer inde wapenen was dood geslaeghen is; daer onder zijnde een Busschieter van Amsterdam geboortig / om syn boos-daeden overgeloopen; daer sy grooten dienst van souden getrocken hebben / een Capiteyn alleen wiert 'er gevangen / en eenighe weynighe haer te waeter begeevende / die inde Noorder-schanse met een Boot geberght. Dese plaetse bekomen hebbende / doen die verstercken / en de Schiet-schanse Bateryen. verleggen; om de beyde Sterckten over de Revière daer meede te beschieten; en hoe-wel daeghs het overvaren van de eene Sterckte tot den anderen niet

1634. konden beletten; soo lieten echter des nachts vier Booten tusschen beyden op de wacht leggen; ook waeren besigh met eenighe Stucken en Mortieren te planten / daer eenighe daeghen dapper meede geschooten wierdt. De Major d' Escars met vijftigh ofte sestig mannen upt geweest zijnde / om eenige upt de Noorder-schanse te verrasschen; is met twee gevangene Portugesche landt-luyden en vier Swarten weder te rugge gekomen; upt de welcken verstonden / dat het volck ten platte lande meest verloopen / en de Schansen slecht van Bussekrupt voorsien waeren; doch dat de Graef van Banguola met ses-hondert mannen inde Den 14 December. Stadt Pariba gekomen was. De belegerden tot noch met Boots / van volck / en andere noodtsaeckelijckheeden versorght zijnde; sochten des avondts weder twee binnen te krijgen / zijnde tot bevrydinge rontomme met huyden behangen; dan wierden soo begroet / dat den eene ter nauwer noodt met eenige dooden en gequetsten aen landt geraeckte; en den anderen daer heenen dreef; des dat vermoeden 't volck meest doodt ofte soo gequetst te wesen / dat haer niet helpen konden: daer op Bateryen. des anderen daeghs van alle Schietschansen seer sterck met de stucken geschooten wierdt; ook wierdt om die van binnen haer kloeckmoedighept te bevroeven / een Trommel-slager met een Brief gesonden / by welcke de Sterckte opeysten; doch toonden haer hooghmoedigh / niet willende te voorde staen / veel min de Brief aenbaerden; daer op het schieten en werpen van Granaeden weder hevigh aen ginck / en de Loop-graben des nachts soo ghenaerdert zijn / dat men de Staketsels met de handen batten konden; Den 16 December. dat de Hollanderen de overwinninge deede verhoopen / soo dat des smorgens op nieuws geweldigh begonnen te schieten; en noch dry Granaeden binnen sonden / die de Portugesche hooghmoedt van den voorigen dagh seer deeden verslauwen; soo dat stilstant van waepen versochten / om tot gesprack te geraecken / dat toegestaen wierdt; daer op twee Capiteynen upt quaemen / haer gelaetende geen andere last te hebben / als te verontschuldigen; dat den Brief van den voorigen dagh niet ontfangen en antwoordt gegeeven hadden; doch die haer voorgeleesen zijnde / en haerder last wyders versoeckende / seyde de outste eyndelijcke die te hebben / om 1634. van overgeevinge te handelen / soo men haer alle de Stucken en krijghs-behoeftigheeden / met des Koninckx standaert en geweer wilden laeten volgen; daer op het Geschut met syn toebehoorен en den standaert haer plat af geslaegen wierdt / alleen toelaetende / als eerlijcke Soldaeten met het geweer 't Scheep te gaen / om naer de West-Indien, Tercera, ofte elders geboert te werden; dat seer euvel naemen / doch beloofden met antwoordt des avondts ten vijf uuren weder te koomen / als geschiede; eyschende als doen des Koninckx standaert / een stuck geschuts; en dat de Officieren met de helft van 't volck te landewaerts inne souden geboert werden; dat haer eyndelijcke tot vijftigh mannen toegestaen wierdt / en 't verdragh daer op geteeckent is; die in 't upt-trecken tot honderdt vergundt zijn: den Oversten Simon d'Albuquerque des smorgens de Sleutelen overleverende / wierdt de Sterckte met dry Vaendelen volckx beset; daer upt trecknde dry-hondert veertigh ofte vijftigh Soldaeten zijnde krap volck; die tot de Scheepen vaerdigh waeren / op de strandt gelepdt wierden. Het was een groot voordeel voor de Hollanderen / dat de Portugesen daer te lande van soo veel krijghs-volck ontbloot wierden. De Sterckte Delo ofte S^t. Catarina, geleegen aen de Zuydt-syde van de Revier Pariba in deser voegen haer in handen gevallen / daer ses goede metalen en vijfthien yzere stucken in bevonden zijn; heeft men Goode daer over openlijcke gedankt / en daer nae de Loop-graeven aenbesteet te slechten; ook in bedenckinge genoomen / ofte voorts naer de Stadt Pariba ofte de Noorder-schanse trecken souden / zijnde het een ende 't ander vol gevaers; doch alles overleggende / is eyndelijcke beslooten de Stadt aen te tasten / zijnde de Noorder-schanse als dan van alle hulpe afgeslooten / en het landt tot Goyana open.

De Zuydschanse Delo ofte St. Catarina verovert.

Alles gereet zijnde om den opgocht de aenstaende nacht / noch by der handt te nemen / komende twee Francoysen upt de Noorder-schanse (anders S^t. Antonio genaempt) overloopen; aenbrengende dat 't meeste volck daer upt gheloopen / en 't selbige slecht beset was / hebbende geen moet dat te beschermen; vastelijck geloobende / soo de Hollanders overquaemen en daer een preuve Den 22 December.

op

1634. op deden / dat daer haest meester van syn souden: dit gaf eenighe vreemde gedachten / niet konnende gelooven / dat soo een Sterckte haer soo licht in handen soude vallen ; maer wel dat daer bedrogh onder schuylde / vreesende voor een hinderlaeghe / die de Graef Bangnola in 't Bosch leggen konde; des raetsaem vonden een Trommel-slager over te senden en de Sterckte op te eysschen; dese weder te rugge komende / seyde wel ontfangen te zijn / en dat die van binnen alleen dry daegen uytstel versochten / om haerder Stadthouders (Antonio d'Albuquerque) meeninge daer op te hooren ; dese weder derwaerts gheseonden zijnde / wierdt sulckx plat afgeslaegen / dat haer soo verschrickte / datse Volmachten om te handelen uytsonden ; de Inwoonderen en Soldaeten onderwijslen / tegens danck haerder Over-hoofden het meest ontloopende / vreesende naer de West-Indien versonden te werden.

De Volmachten over-ghekoomen zijnde / versochten dat men haer om eers wille des Koninckx standaert niet afneemen souden / en sigh aenstellen / ofmense met gheweldt tot overgeeben dwongh ; seggende boven seven mannen daer niet binnen te zijn / die met de stucken wel schieten souden / en datse die soo hoogh stellen souden / dat geen mensch daer van beschaedight soude werden : doch in alles wierdt voor bedrogh gevreest : niet-te-min besloten dat de Colonel Artichofski , met Staghouder en Lichthart nevens dry Vaendelen Soldaten overvaeren souden / om een proeve daer op te doen. In den doncker met de Boots overkomende / en die van binnen sulckx ghewaer wordende / schooten eenighe schooten in 't wilde / meenende haer daer genoch meede gequeten te hebben.

De Colonel met syn volck overspnde / leegerde op 't strant / beter wacht houdende tegens die in 't Bosch verborgen mochten leggen / als om de Schans te bemachtigen ; siende nochtans meerder volck op haer wallen / als de Volmachten verklaerdt hadden / dat geen kleyn achterdencken gaf ; des den Trom weder derwaerts ging / versoeckende de Poorte geopent ; zijnde de Colonel onder desen besigh de Sterckte te besightigen / om by weygeringe die te beklimmen ; daer weynigh gelegenheydt toe vondt / als te stepl / en wel met Palassaden voorsien. De Poorte nae wat toebens gheopent zijnde / wierdt versoght dat een man van aensien / met thien / ofte twintig vergheselschapt binnen komen soude / om het accoort te beschryven ; dat Lichthart aen-nam / doende de Colonel om seecker te gaen / syn Vaendel met een indringen / van den Major Hinderson gevolght zijnde. Die van binnen haer sulckx beklaegende ; kreegen tot antwoordt / daer selfs de oorsaecke van te wesen ; alsoo meerder volck op haer wallen gesien was / als de Volmachten aengaeven daer binnen te wesen. Doch alles wierdt haer gehouden / en toeghelaeten / nevens des Koninckx standaert / met volle geweer / pack en sack af te trecken ; met haer gebieder Maganelles ses-en-dertigh Coppen sterck zijnde ; willende maer twaelf te lande waerts in gaen / de reste haer meede nae de West-Indien begeevende. De Schanse wierdt bevonden heel sterck op de Huydendaeghsche maniere gebout ; leggende soo naer op de kreecke / datter geen voor-landt is ; zijnde daer onlanghs gemaeckt en wel doorbouwt / sonder eenige kosten te sparen ; voorsien met vijf metalen en negenthien yserе stucken / nevens alle andere behoeftigheeden daer toebehoorende.

De Poort-schanse ofte S. Antonio verovert.

Dese Sterckte verovert / beset en op alles goede ordere gestelt zijnde ; is Artichofski met het overige volck op 't spoedighste weder over de Revière gekomen ; en zijn beyde de Colonels met ontrent de sesthien-hondert mannen / noch dien selvige nacht de Revière op gevaeren / tot aen Tambia Grande (zijnde een kreecke geleegen ter halver-wege de Stadt en de Zuyder Schanse) daerse het volck landen / en des anderen daeghs voor de Stadt komen / daer haer kompste vernemende de Inwoonderen alle geblught waeren / meede nemende watse dragen konden : de Stadt intreckende vonden de acht stucken niet / die op de aenkompste tegens haer gheplant waren / noch mede de vijf / staende op de Schiet-schanse tegens de Haven / zijnde eenige daer van in 't water geworpen. Lichthart 't krijghsvolck aen de voorverhaelde kreecke te lande gestelt hebbende ; is met de Boots de Revier opwaerts naer de Stadt gevaeren / vindende aen de water kant een kleyn Schansken / daer de Portugesen acht ofte thien schooten uyt deden / doch vernemende dat haer vyanden reets te lande in de Stadt gekoomen waeren / hebben seer snel de vlught genoomen.

Den 23. December. Als mede de Stadt Pariba.

1634. De Hollanderen in de Stadt by den anderen zijnde / vernaemen upt een Hamburger / daer langhe ghewoont hebbende / en bzywilligh by haer ghekomen / dat de Graef Bangnola, geen middelen siende de Stadt te beschermen / met twee-hondert-vijftigh mannen naer Goyana geweecken was; en Antonio d'Albuquerque met twee Vaendels Italiaenen en Spanjaerden naer het Bosch; hebbende al vooren twee Pack-hupsen / met dry Scheepen met Suycker verbrandt; en dat de Burgery / en anderen ten platte landen woonende / nu verstroydt niet ongeneegen souden zijn op goede voorwaerden weder in haer hupsen / en op haer goederen te komen.

Dit Stedeken wierdt reedelijck groot bevonden; hebbende een seer schoon Klooster en goede Haven; daer lange naer getracht / en in bevonden zijn / negen metalen en vijf-en-veertigh pstere stucken. Soo dat de Bewint-hebberen van de West-Indische Compagnie dit Jaer meester ghewoorden zijn van dry seer treffelijcke plaetsen / daerse groote pzofyten van hoopen te trecken; en den Heere hooghelijcke vooz hebben te dancken.

Doch eer wy vooyt-vaeren / soo sullen hier stellen een volkomen beschzyvinge vande Capitania van Pariba, gedaen dooz den Politiquen Raedt Servaes Carpentier. Pariba, (segt hy) een van de vier Noozdersche Capitanien, in oozde / volgens de streckinge van de Custe van Phernambuco Noozdt-waerts / de derde; maer in weerde / wegen haere vzuchtbaerheydt / bequaemheydt van Habevenen / Reciffen ende insonderheydt Revieren / de tweede: woozdt alsoo genaemt naer haer voornaemste Revière / die de selve by-naer in tween scheydt. Leght tusschen de hooghte van seven ende ses graeden by Zuyden de Linie: paelt tegen het Zuyden aen de Capitania van Tamarica aen de Zee-kant / alwaer van de selve werdt ghescheyden by een marck-steen by Zuyden het Riviertken Taperabu: maer diep in 't Landt gekoomen zijnde / spzinght achter Tamarica om / ende stoot aen de Capitania van Phernambuco, begrypende aldaer een groot gheedelte van de Grand Matta do Brasil: tegen het Noozden heeft de Capitania van Rio Grande, ende woozdt daer van gheschepden dooz een marck-steen by Noozden de Revière Camaratuba: tegen het Westen en heeft geen seekere bepaelinghe / maer sal haer soo verre strecken als de vzuchtbaerheydt des grondts / ende andere ghelegentheeden de Inwoonderen sal konnen aen-locken om te bewoonen. Is bewatert met twee schoone Revieren / te weten: Pariba ende Mongoape, beneffens seer veele kleyne. De Inwoonderen van dese Capitania, als sich meest geneerende met de Landt-bouw / hebben sich yeder op syne Landen met de woonste gehouden; ende om dat de Ingenios gheleghenheydt van water om mede te malen; ende haere Riedt-Velden; als mede Bosschagie om hout te kappen van noode hebben; soo leggen hier en daer verspzeydt; soo dat geen Dozpen daer in ghevonden woozden / ten waer men yeder Ingenio een Dozp wilde noemen; ende dat niet sonder reeden / dewijl onder Witten ende Swarten som tseventigh / som tachtentigh / ende oock wel hondert ende meer Zielen daer by een woonen. Alleenlijck op de Revière van Pariba, daer de Camera van Justitie haer sit-plaets was houdende / by welcke sich de Geestelijcke / Kooplieden ende Ambaghts-lieden voegen / is een kleyn Stedeken; hebbende ontrent de groote van Geertruydenbergh in Hollandt: doch is niet soo dicht bebouwt: was by de Poztugesen ghenaempt Nossa Sennora das Nieves ende Phillippea, welcke naem by de onse nu is verandert in Fredrick-Stadt, nae de naem van syn Hooghheydt de Pzince van Orangien. Den grondt van dese Capitania, als van de anderen / is berghachtigh / met veele Vallepen tusschen beyden; alleen ontrent de Revieren / (pzincipalijck Pariba) zijn schoone blackten van seer vette Aerde ende vzuchtbaer / en zijn dit de Landerpen waer het Suycker-riedt gheplant woozdt: het Gheberghte ende Vallepen hebben oock wel vzuchtbaere gronden / doch niet bequaem tot Suycker-rieden; maer wel tot Mandioca, Taback ende andere Aerdt en Boom-Vzuchten; ende is dit Landt op de Bergen en in de Vallepen alleen vzucht-baer bevonden / dat sich van outs en upt syn eyghen natuure wel dicht met Bosch ende Gheboomte bekleedt heeft; soo dat men daer dooz niet kan kruypen; wesweeghen de 1634.

1634. de Portugesen seggen als sy landt kiesen om te bouwen; Tierra que ben se cobra a si, ben me cobrere a mi; Landt d'welck sich selfs wel deckt/sal my ock wel decken. Wat voorts voor landen sich met bosch niet bedecken/ maer bloot leggen ofte sober gedeckt zyn/ zyn gantsch onbruchtbaer; welcker blackten ofte caluwe gronden wel vijf of ses mylen aen den anderen leggen tot het Zuyder-deel van Pariba, ende veele in 't Noorder; alleenlijck met een weynigh ydel hardt gras bedeckt/ niet bequaem om Beesten op te houden; so dat het quaede niet met allen geeft/ maer het goede geeft weder dupsentfout; doch soude neerstige arbeydt veele landen die van de beste niet en zyn/ noch treffelijck konnen verbeteren. De Vruchten die hier te lande vallen zyn tweederley; eenige dienen alleen tot onderhout; andere om upt te voeren. Onder die/ die tot onderhoudt geteelt werden/ is de voornaemste Mandioca, van welckes wortel de Farinha de Pao ghemaeckt werdt; de Velden die dese draegen/ noemen de Portugesen Rossas, ende de Boeren diese planten Labradores de Rossas; dese Farinha dient den Inwoonderen voor Broodt/ uytgenomen de rycken die Tarwe gebruycken/upt Portugael/ Rio de Jenero ende St. Vincent gebracht: voorts teelen meede Maiz ofte Milie; by de onsen genaemt Turcksche Tarwe; dit werdt gestooten ende met Meel gemenght/ en maeckt goedt Broodt; doch werdt meest de Beesten/ Hoenders/ Kalkoenen ende Paerden ghegeven: den Rijs werdt hier ock geteelt/ doch weynigh. Voorts zyn hier veelderhande Aerdt-Vruchten/ als Patates/ Meloenen/ Water-Limoenen/Pompoenen/ ook eenige ongesloten Kolen/Komkommers; doch weynigh/ Annanassen: Boom-Vruchten ontallijcke soorten/ als Orangie-appelen suur en soet/ Bananas, Pacovas, tweederhande soorten Guajavos, Mangaves, Artekou dry soorten/ Marconia dry soorten/ Cocos-Nooten reedelijcke quantitept/ Cajous in soodanige meenichte/ datse niet konnen verbruyckt werden; want de Bosschen staen daer vol van/ ende de Indiaenen maecken in de tijdt daer Wyn van/ daerse haer droncken in drincken; ende is de Castanie van de Cajou veel lieflijcker van keerne als onse Castanie/ ende werdt hier veel met Suycker bedeckt gheljck by ons de Amandelen. Daer is ock een Vrucht genaemt Araba, amper van smaeck/ wat treckende/ daer een aengenaeme Marmelade van maecken; van meest alle dese Vruchten werden Confituren gemaeckt; gelijck mede van de Gember/ die daer ock in redelijcke overvloedt groeyt. Als de Landen in vrede waeren/ vondt men hier veele Hoorn-Beesten/ maer zyn door den Oorloge seer verminderdt ende verstroydt; doch sullen metter tijdt wel weder vergaedert worden ende aen teelen; sy slachten maer de Koeyen alsse oudt zyn/ ende de Ossen alsse niet meer arbeyden: voorts zynder Bocken/ Geyten ende Schapen/ doch weynigh; Vercken s in overvloet. De Bosschen zyn vol Wildt/ welck de Menschen konnen gebruycken tot Spyse; Harten/ Reetjens/ Hasen/ en Konijnen van verscheyden soorten/ in ons Landen onbekent: daer zyn veel Peerden/ redelijck kloeck/ ende die beter tegen den arbeydt konnen als de onse/ gaen dickmaels een heelen dagh sonder eeten; worden niet ghebruyckt dan om op te rijden/ moeten haer lyden met enckel gras; hoe-wel haer ock wel wat Milie geven/ ende in de Ingenios gehouden worden met de opper-eynden van het Suycker-Riedt; doende in 't Water welck sy drincken een weynigh Sirope; met het selve Riedt ende Dranck voeden sy ock haer Werck-Ossen/ ende krygen daer beyde sterckte van. Voorts zynder in 't wilde veelderley soorten van Vogelen; eenige tot vermaek/ andere ook totspijse: tot vermaek zyn de Araras/dry soorten van Papegayen; veel soorten van Peroquiten, soo om haere schoone veederen/ als om dat men die alle kan leeren spreecken; hoe-wel de Papegayen ock veel werden geschoten ende gegeten/ want vliegen daer met sulcke hoopen/ dat de lucht schynen te verduysteren: tot Spyse zyn daer Veldt-Hoenderen/ Faisanten/ Torrel-Duyven/ Reygers/ Snippen/ Water-Hoenders ende andere: den Oorlogh heeft de Hoenderen en Kalkoenen seer verminderd/ doch sullen haest weder toenemen: hier is mede een slagh van Eenden/ by-naer soo groot als onse Ganzen. De Zee ende de Riviere zynder seer Visch-ryck in sulcken overvloet/ dat de selve wel de meeste verbullingen geeven. Voorts zyn daer noch veel andere soorten van Lijf-torchten; als Zee ende Landt-Krabben; en dat in de Bosschen so overvloedigh/

1634. ende

1634. ende aenghenaem voor de Indianen / datse haer / nevens Farinha, meest daer mede voeden. Soo dat de Lijftochten hier soodaenigh zijn / dat de Inwoonderen / in vreede sittende / haer daer weelderigh met konnen onderhouden. Tot bouwen van Huysen isser alles wat'er toe van noode is / uytgenoomen Yser / hoe-wel sonder 't selve meest alle kleynen gemaeckt zijn. Want een Huys willende maecken; rechten eerst soo veel staende stylen op / als 't begrypp is vereysschende; daer in legghen sy een Solder een mans lenghte van der Aerden; boven dien Solder komt het dack welck is van pannen ofte bladeren van wilde Cocos-Nooten daerse onder woonen / 't onderst om haer goederen in te leggen gebruyckende; de syden bebinden sy eerst met recht dickachtigh Rijs dry of vier vingeren van den anderen / bekleeden 't dan met leem daer hoye in gemenght is; bestrijcken het al-temet van binnen en buyten met kalck / ofte witten het alleen; dus daenige zijn meest de Huysen ten platten Lande: in de Stadt zijn eenighe fatsoenelijcke bequaeme Huysen / die van witten gehouwen steen zijn op-gemetselt; te weten; de hoeck-steenen / vensters ende deuren; de muur tusschen beyden is van rouwe onghefatsoeneerde steen met goede kalck tusschen beyden / soo geleght als sulcke steen lyden wil / ontrent twee ofte derdehalf voet dick ende meer / naer de swaerte van 't gebouw; die soo hoogh op-ghetrocken zijn / dat'er een Solder in is / daer woont men op onder het dack; en onder is een bequaem Pack-huys ofte twee: die geen Solder en hebben / woonen langhs der Aerden onder 't dack / de vloer met harde kley in stede van steen bedeckt zijnde. De kalck werdt by de Stadt gebrandt van steen die daer uyt een Put gehaeldt wordt / als mede de bouw-steen: den selven is wel hardt / doch redelijck te werckken / beeter als onsen witten Arduyn. De Inwoonders van dese Capitania zijn ofte wyze Lieden ofte Lijf-eygene. De wyze zijn ofte Portugesen / ofte Nederlanders ende andere Europesche Natien / ofte oock de in-geboorne Brasilianen: de Slaven zijn ofte Brasilianen ofte Swarten die van Angola ofte Cabo Verde daer gebracht zijn. De Brasilianen die hier woonen zijn van 't gheslaghte Petiguares, minder van stature voor den handt als de Europesche Natien / oock niet soo sterck ofte arbeydtsaem. Haerer zijn in dese Capitania seven Aldeas, waer onder Pinda-Una de voornaemste is / als wel vijfthien-hondert Zielen houdende; de andere hebben maer dry-hondert ende oock minder: haer Aldeas bestaen in vier / vijf / ses ofte oock meer lange Huysen; daer hier en daer seer kleyne deurkens ofte gaten in zijn / daerse langhs uyt ende in-gaen; zijn ghedeckt met bladeren van wilde Cocos / ende de syden insghelijcks daer mede dicht gemaeckt: de Lieden gaen meest naeckt; de Mans de schaemte met een kleetjen bedeckt; de Vrouwen draegen hembden van Lijnwaet / welcke de Mans met arbeyden van de Portugesen verdienen. Haeren meesten Huys-raedt is een Cattoene Hamacke / (die sy aerdigh weten te maecken / slaepen daer 's nachts en leuperen daeghs daer in) Boogen / Pylen Byl / Hack-mes ende diergelijcke; haer meeste voetsel is Farinha ende Landt-Krabben: syn meest al getrout / ende jalours ghenoegh over haere Vrouwe; trecken haer kinderen in 't wilde op / sonder yewers in te laeten onderwysen. De Portugesen schelden die voor een lichtveerdige / ontrouwe ende ondanckbaere Natie / die men niet veel macht toe-geven: behalven dat elcke Aldea syn Capiteyn heeft / soo plegen de Portugesen haer noch een Portugesche Capiteyn te geven om haer beter in ordre te houden; die haer oock voor eenige daegen verhuurde om voor de Portugesen te werckken; te weten / vijf-en-twintigh daegen voor vijf varas grof Lijnwaet: dese Capiteyn hadde van yeder Brasiliaen die hy verhuurde een Testoen ter maendt van de geene diese huurden; dan genoeghden sich selden daer mede / maer onthielen de arme Brasiliaenen oock wel haer Lijnwaet / soo dat op de Portugesen seer verbitterdt waeren / ende sich strackx onder ons begaeven / niet begeerende meer een Portugees Capiteyn te hebben. De Slaven zijn eerst in-geboorne Americaenen / die by de Tapuyas gevangen aen de Portugesen verkocht zijn: hadden mede de Brasilianen die 't inde Bahia de Trayciaon met de Generael Boudewyn Hendrickſz. hadden gehouden / tot Slaven ghemaeckt; doch de onse hebben de selve wy gesproocken / ende een yeder belast los te laeten. De naeste soorte zijn Tapuyas uyt de Maranhon, aldaer inden 1634.

Oor-

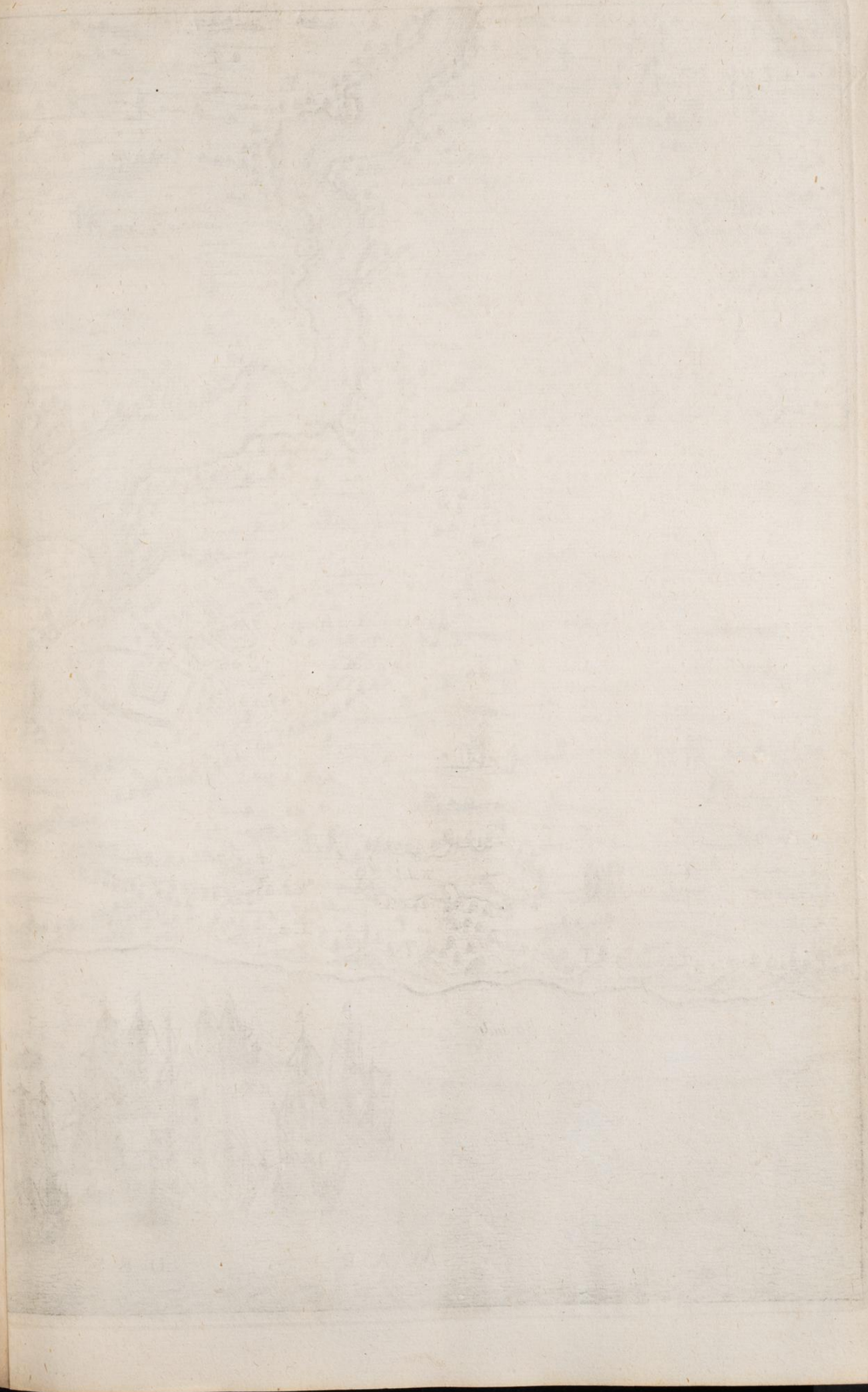

Eerste deel Fol. 209.
Kolck
Kolck
Kolck
Frederick Haadt
Packhuysen
Closter
Konteyn
Strandt
MAR DEL

AFBEELDINGHE van PARIBA ende FORTEN

AFBEELDINGHE
van
PARIBA ende FORTEN
RIO DE PARIBA
Strandt
Noorder fort
Fort St Catarina ofte Delo
Strandt
NORI

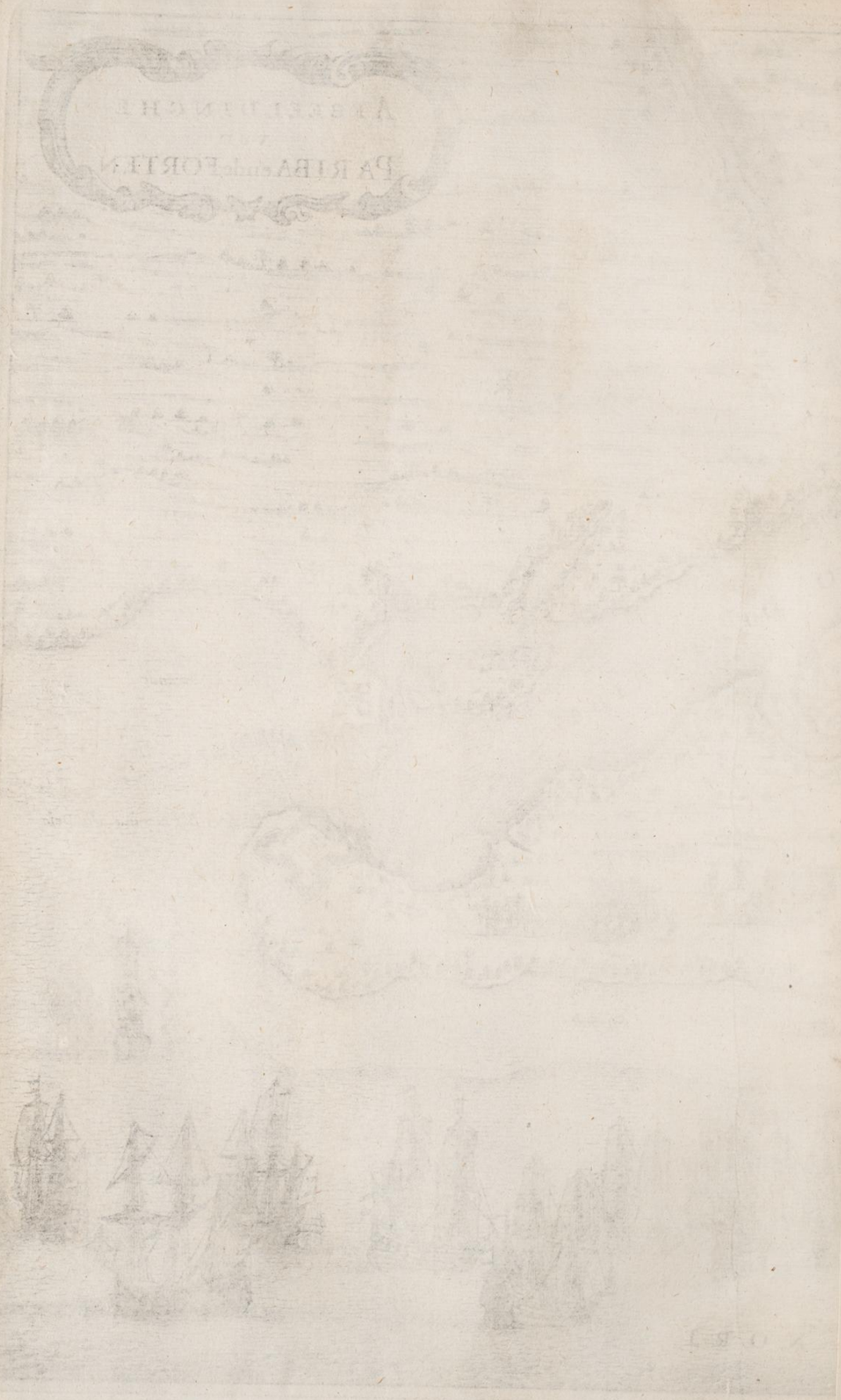

1634. Oorloghe gevangen / by de Portugesen op-gekogt ende hier gesonden: dese zijn kleyn van gestalte / onsterck / mooghen teghen geen arbeydt / ende als men haer wat te veele berght / begeeven haer tot aerde te eten / daer van sy eyndelijck sterven; men wordt het aen haer tonghe gewaer / die heel wit uyt-slaet. De derde en meeste soorte zijn Negers uyt Africa, meest uyt Angola: dit volck doet al den arbeydt van 't Landt / en werden dagh en nacht daer aen gehouden met veel slaeghen; ende segghen de Portugesen voor een spreeck-woordt; die dege wil hebben van syn *Neger*, moet hem veel eetens, veel werckx ende veel slaeghen geeven: sonder dese en is daer geen werck te verrichten / noch geen voordeel te doen: de Negers van Guinea zijn meede wel goedt / maer niet soo sterck / sulckx dat meest in huys werden gebruyckt / ende om de tafel te dienen: die van Cabo Verde zijn de beste ende sterckste van allen ende gelden daer te lande 't meeste geldt. De Vruchten des Landts die tot handel dienen ende uyt-geboert worden / zijn principalijck Suyckeren en Verruw-hout / daer nae Taback / Huyden / Cottoen / &c. In dese Capitania zijn achthien Ingenios ofte Suyckker-molens / der welcker eenighe met het Water-malen / ende eenighe met Ossen; ende alle dese zijn geleeghen op de Riviere Pariba, te weten: by Zuyden en by Noorden de Riviere peder neghen; die wy om de kortheyt willen hier nae laeten te noemen / om een eynde van dese tochten te maecken.

Fig. N°. 19.

Af-beeldende het Eylandt *Curacao*, ende de Reviere *Pariba* met syn by leggende Stadt ende Schansen.

1635. DAt nieuwe Princen en Regenten veel tijdts de regeeringe doen veranderen / heeft ten dese onse tijde gebleecken; want de Ertz-Hertoginne Ysabella tot Brussel overleeden / en haer Neef de Cardinael Infante de Regeeringe aldaer aengevaert hebbende; heeft niet alleen syns Mops oude Hooft-dienaers / maer ook veel Nederlandtsche Heeren (den meesten tijdt haers levens in des Koninckx dienst versleeten hebbende) daer van ontslaeghen; over al Spanjaerden in haer plaetse stellende; daer over veel een groot misnoeghen hadden / doch dorsten sulckx niet laeten blijcken; elck syn best doende hem te behaegen; onderwelcken die van Antwerpen de minsten niet en waeren / doende niet alleen de Regeerders / maer ook alle Gilden / Natien en besondere Burgeren groote kosten om hem 't syner inkompste heerlijck te ontfangen; soo dat men de Vier-wercken alleen wel segget sesthien duysendt guldens gekost te hebben. 1635.

Veranderinge in de regeringe der Spaensche Nederlanden.

De Jesuiten / een volck altijdt seer arbeydende om haere leere en maniere van regeeringhe inde de herten der Princen te planten / hebben haer op desen tijdt soo schoon by hem weten voor te doen / dat syn Hooghevdt hem met Prins Thomase, nevens veel Heeren en Edelen naer haer Kerck begeeven heeft; alwaer sy hem aen 't Portael met Kruyssen en Vaenen ontfingen / en onder een Hemel (daer toe berevdt) geleyden; aenhangende met een schoon Musyck Te Deum laudamus te singhen / doende daer nae de Misse met een groote uytwendighe Heyligheydt / legghende alsoo een begin om dese Infante tot haer ghenevght te maecken. Dat de Ertz-Bisschop van Mechelen soo wel niet geluckte; want de Ertz-Hertoginne Hoog. losl. mem. op haer doodt bedde belooft hebbende / dese tegenwoordighe Cardinael Infante haer Neeve (als wanneer hy in de Neederlanden soude zijn / en syn regeeringhe begonnen hebben) te vermaenen / nae de Spanjaerden ofte haere raedt niet te luysteren; niet soeckende als de Neederlanden in een ghestaedighe Oorlogh te houden; maer hem met de Neederlandtsche Heeren te verboeghen / alsoo die de saecken ten besten meenden.

De Ertz-Bisschop / om hem van dese beloften te ontlasten / verboeght sich by syn Hooghevdt; verhaelt hem alles wijtluftigh / met beede dese syner Moeyen vermaeninghe in achte te neemen / en hem syner vyypostigheyt te vergeeven; doch 't was voor een doof-mans deur geklopt / wierdt met de neck aengesien; de Cardinael syn gangh gaende verwerpende de getrouste Neederlanders haer dienst / de Spanjaerden over al voortreckende.

Een wijl tijdts tot Brussel geweest /

1635. en op de regeeringe nae syn sin ordere gheschildt hebbende / gaet de andere Steeden synder gebiedt besoecken / in zijn gesellschap hebbende de Prins Thomaso, nevens een Lijf-wacht van sestigh Archiers, alle met geele Kasacken gekleedt; de Marck-graef d'Aytona altijdt een dagh voor upt reysende / om over al op de inhaelinge / en Herberge des Cardinaels ordere te stellen; yder syn best doende om haere geneegenthepdt aen hun nieuwe Stadthouder te toonen; en dat om best syne welgunst te genieten. Doch die van Walslandt en Vlaenderen waeren seer qualijcke te vreeden dat haer ingeboorne Heeren soo weynigh geacht en van haer diensten berooft wierden. De Cardinael syn reyse volbracht / en op alles ordere gestelt hebbende / kompt weder tot Brussel; met hem voerende de Baron van Ekelsbeeck Stadt-houder van Grevelinge, om dat ghewepgert hadt tegens Stadts Vrypheden twee Vaendelen Yren in te neemen.

Onder dese is men met den Oorlogh ten beyde syde even besigh; yder syn best doende om hem met goedt volck te verstercken; de Staeten der Vereenighde Nederlanden te ghemoet siende datse met de aenkompste van de Cardinael Infante dese aenstaende Somer een harden Oorlogh te verwachten hebben; stellen haer by tijdts tot goede tegenweer; ten dien eynde haere Volmachten tot den Koninck in Vranckryck sendende; verdraegen met hem soo wijt / dat haer machten te saemen sullen voegen / om gelijcker handt de Spaensche Nederlanden te beoorlogen: ten welcken eynde deselvighe Koninck veel volck doet lichten; om een schoon leger inde Nederlanden te voeren; doende de Cardinael Infante tot Brussel door syn Heraut den Oorlogh aenseggen / en 't selvighe tot Leuven op een Sondagh oopentlijck aenslaen. De Vereenighde Staeten aen haer syde niet leedigh sittende / om alles tot den vroegen Velt-tocht baerdigh te hebben: de partyen onderwijlen den anderen alle afbreuck doende.

Vranckryck en de Vereenigde Nederlanden verbinden haer te samen tegens Spanjen.

Den 29. January. Brandt in 't Hof in den Hage.

Ontrent desen tijdt ghebeurden 't dat in den Hage in 't Hof van de Prins van Orangie, op een Maendagh des morgens ten half sevenen een groote brandt ontstont / en by de vijf uuren duurde; soude sonder twijffel 't gantsche Hof verslonden hebben; ten waere de goede ordere die de Prins daer in stelde / en trouwe hulpe by de Burgery toegebracht; welcke brandt men doen vermoeden door verraedt en Brandt-stichters bestelt te zijn: dewijle deselvighe des Sondaeghs daer aen op nieuws in des Hofs vierkante Toorn weder aenginghe / daer van men namaels oorsaeck bevonden te zijn / het door-branden vande Haert-steden / des se door 't gansche Hof alle opghebroocken / en op nieuws vermaeckt wierden. 1635. Den 4. Febuary.

't Landt dese Winter wit met sneeuw bedeckt leggende; hadden de Spaensschen een aenslagh gemaeckt op de Schanse St. Anna, gheleegen in de Polder van Namen; koomende in groot getal alle met witte hembden bekleedt (om door de sneeuw niet bekendt te werden) daer op aen trecken; die van binnen haer tijdelyck gewaer worrdende / vreecken met ghewelt het Ys in haer toebevroosen Slups aen stucken / en die gheopent hebbende / laeten 't water een voet hoogh op Ys komen; de Spaensschen sulcks siende / zyn sonder versoeck te doen weder vertrocken. Spaensche aenslagh op de Schans S. Anna.

Der Vereenighde Staeten Afghesanten in Vranckryck besigh zijnde om met den Koning aldaer een sterck verbont tegens Spanjen op te rechten (als boven aengheroert is) soo quaemen te dien eynde upt Vranckryck in 's Graven-Hage over de Heeren Charnasse, en Knuyt, die der Fransche / dese der Staeten Gesanteren; de H. Staten aendienende dat des Coninx krygsmacht in aentocht was; haer voorts weder naer Vranckryck begevende: dat de Prins van Orangie doet haesten om alles tot een groote Veldt-tocht baerdigh te hebben. Den 10. Meert.

De Prins Cardinael syn intogh in de treffelijckste Steeden syns gebiedt gedaen / en van alle plaetsen den optocht der Fransschen onder de Veldtoversten Chastillon ende Brese vernoomen hebbende / gebiedt syn volck / ontrent de twaelf duysent sterck / dat dus langh om Leuven geleegen heeft / naer Namen opwaerts te trecken; daer Veldt-heer over stellende / Prins Thomaso van Savoyen, met last hem daer in 't Veldt te legghen / om de Fransoysen het intrecken te verhinderen. Hy der Fransschen stercken aentocht verneemende / leydt syn volck om Hoye een klepn / doch sterck Luyckx Stedeken; haer Voortocht op een Zondagh aen treffende / stelt syn volck tusschen Den 20. May.

1635. tusschen Abbey en Ochen in een Valleye in slagh-orden; daer van de Francoysen hart aengetast wierden / en kloecke weerstant deden; durende het gevecht van desmiddags tot den vyf uuren / dat de Spaensche Ruyterye de vlucht nam / haer voet-volck leelijck inde loop latende; dat eyndelijcke geslaeghen en eenige duysenden gebleeben zijn; De Fransschen (behalven de Oversten en gevangenen / nevens dry-hondert wagenen / sesthien stucken geschuts / seventhien Coznetten en veertigh Vaendelen) groote Buyt bekoomende; twee oude Spaensche Regimenten nevens die van de Graef van Buquoy en de Marckgraef de Salado gansch verslaegen blyvende; synde onder de gevangenen den Hertogh van Feria, Stadt-houder des Casteels van Antwerpen, die alle tot Mastricht gevoerdt wierden / daerse lange tijdt saeten / tot eyndelijck door quaede toesight haerder wachteren op een nacht uyt vraecken / en het hasepat kroosen. De Fransen over dese Overwinninghe moedigh gheworden zijnde / verbolghden haere tocht kloeckelijck / tot datse haer om Mastricht quamen leegeren.

De Spaenschen van de Fransoysen ontrent Mastricht geslagen.

De Spaenschen belegeren de Schanse *Philippine*, geleegen in *Vlaenderen*, daerse groot geweldt op doen, en eyndelyke weder verlaten moeten.

Den 28. April. DE Prins van Orangie der Francoysen aenkompste verstaende / en alles tot den Veldt-tocht ghereedt maeckende / doet op een Saterdagh syn Lyf-wacht uyt den Hage naer Nimmegen trecken / daer de vergaer-plaetse der Soldaeten wesen / en alle by den anderen koomen souden; die een goede tijdt in de Scheepen bleeben legghen / tot dat eyndelijcke in persoon hem daer by gevoeght heeft.

Den 18. May. De Prins van Orangie treckt te Velde.

Onder desen soecken de Spaenschen alle middelen aen te wenden om dese tocht te verhinderen / veel aenslaeghen voor-hebbende: waer van die op de Schans Philippine, in Vlaenderen gheleeghen / alhier verhaelen sal.

Dese Schans twee Jaeren te vooren by Graef Willem van Nassauw verovert / en om haer goede gheleghentheydt van tijdt tot tyde versterckt zijnde / nu weder aen de syde open legghende / en de Spaenschen daer van kuntschap bekoomende / hebben sulck tot haerder voordeel soecken te gebruycken; doende in 't landt van Waes eenighe duysende Soldaeten by den anderen vergaeren; van welcken de Heer La Fontaine ontrent de vyf-duysent man tot hem genoomen heeft / zijnde van gheschut en andere noodtsaeckelijckheeden reedelijcken voorsien / komende met de selvighen seer onverwacht voor dese Schans Philippine; welcke tydinghe in 't eerste in Hollandt en Zeelandt eenighe onstelteniss veroorsaeckte / dewyle daer onder vyf Vaendelen niet boven de vyf-hondert mannen binnen waeren / en dat de Buyten-wercken / aen d'eene syde van 't oude werck gantsch open laegen. Doch alles konde soo heymelijck niet gheschieden / ofte 't ghebeurde dat seecker Schipper / met syn schip daer ontrent leggende / des nachts opstont / om syn water te maecken / die der Spaensche aentocht ghewaer worden de / is in 't water ghesprongen en aen landt ghe swommen / de Schildtwachten te kennen geevende watter voor handen was / soo dat ondeckt en den Allarm gemaeckt wierdt. De Spaenschen niet-te-min voort trecken de / begeeven haer in de openleggende Buyte-wercken / doende in der haest een Chaloupe met vyftigh mannen voor-by het Oorlogh Schip dryven / sonder van haer ghesien te zijn; die in de kreeck van de Haven komende / datelijcke op de Polma aen landt springhen / stormender-handt in neemende een Halve-maene en Wacht-huys / daerse groot voordeel door bequaemen / vermits de selve Halve-maen daer op ghevorpen was tot beschermínge van seecker Sluysken / waer mede men by springhvloet de gantsche Polder onder waeter konden setten; te meer alsoo de Soldaeten de wacht op 't uytterste waplandt hebbende / desen Allarm voorende / en haer van de Schans afghesneeden siende / de vlught naemen. De geruchten van dit Spaensch voornemen in Zeelandt ghekoomen zijnde; hebben de Heeren Staeden der ghemelder Provincie op alles orydere ghestelt / en noch vier-hondert mannen / uyt verschepde Vaendelen gelicht / die nevens eenige Boots gesellen / daer doen binnen trecken; doende des nachts onder Capiteyn Drost op de

De Spaenschen belegeren de Schans Philippine. Redoute.

1635. Spaenschen een uptval; doch waeren ghenoodtsaeckt (te swack / en niet uptgerecht hebbende) met verlies van een Sergiant en twintig Soldaten / te rugge te keeren: daeghs daer aen noch veel volckx / met Gheschut / Den 20. May. krijghs en Lijfs-behoeftigheeden daer binnen komende; des dapper op de Spaenschen schooten / soeckende daer mede het wercken en naerderen te beletten; dat echter syn voortgangh nam / alsoo sy haer Spanjaerden niet en spaerden. Des anderen daeghs by die van binnen weder een uptval gedaen zijnde / hielden haer soo mannelyck / dat de beroverde Halve-maene stormender-handt in-naemen; alle de daer in zijnde Spanjaerden meest doodt slaende; en haer Vaendel daer weder gheplant hebbende / sondt La Fontaine vers volck onder een Spaens en een Yrs Capiteyn derwaerts; die met soo grooten moet aenvielen / dat die van de Schans wycken / en de Halve-maen verlaten mosten; tot onder de Schans verholght zijnde; dat de beyde Spaensche Capiteynen nevens veel Soldaten het leven kosten. Nae 't welcke die van binnen (de spaede in de aerde gesteecken hebbende) tegens de beleggers aen-groeven / ten dien Ingenieur. eynde de vermaerde Sterck-bouwer David van Orleans by haer ghekomen zijnde; daer niet veel mede uptgericht wierdt / alsoo haer de voornoemde Halve-maen te naer lagh; soo dat haer met 't Geschut en musquetten verweeren mosten; dat door het gestaedigh ghewelt meenigh frap Soldaet dede sneuvelen. Middelerwyle doet Graef Willem van Nassauw dry Regimenten Voet-volck t' scheep gaen / komende met deselvige des nachts ten elf uuren voor de gemelde Schans; hem gelaetende / als of met de Scheepen voorby loopen wilde / en de Spaenschen van achteren bespringen; dat haer sulck een schrick aenbracht / dat beslooten voorts te vertrecken; achter laetende dry stucken Geschuts / nae dat te vooren haer leger in brandt gheseecken was; hebbende wel dupsent dooden / en veerthien ofte vyfthien-hondert gequetsten; soo dat dese korte / doch harde stoot de Spaenschen veel volckx gekost heeft; zijnde voor de Pryns Cardinael een ongeluckigh begin; onder de dooden zijn geweest een Vlies-heer / met een Goude keten behangen en veel kleynodien by hem hebbende (dat die vande Schanssche alle te bupt viel) als ock de Stadt-houder van 't Sas 1635. van Gendt, nevens veel Eedelen en Bevel-hebberen / met den Pryns Cardinael eerst upt Spanjen en Italien gekoomen / verhoopende in dese beleegeringhe groote eer in te legghen / en haer by tijdts beroempt te maecken / doch gissen doet missen.

Fig. No. 20.

Af-beeldinge van 't beleegeren ende ontsetten van de stercke Schanse *Philippine*, gelegen in *Vlaenderen*.

De Prins van *Orangie* treckt te Velde, begeeft hem met 't Staten leger naer *Mastricht*, voeght 't selvige by de Fransche macht, trecken *Brabandt* in, winnen *Thienen*, dat geplondert wordt, en wat voorts op dien tocht voorgevallen is.

DE Pryns van Orangie tot Arnhem Den 20. May. zijnde / en verstaende dat alles tot den Veldt-tocht gereet is / begeeft hem naer Nimmegen, des anderen daeghs van de Arnhemsche Kupterye gevolgt zijnde; daer zijnde / doet alle het voet-volck upt de Scheepen te lande koomen / en door Nimmegen naer de Mooker-heyde trecken; daerse in dry achter een staende slaghordenen gestelt werden / yeder acht-en-vyftigh Vaendelen groot; die by syn Hooghept (vergeseltschapt met der Heeren Staeten Volmachten; de Soone van wylen de Koninck van Bohemen; de Graef van Solms, Graef Maurits, veel Colonellen / Oversten / Eedelen en Heeren) besichtight wierden; yder Colonel hem voor syn Regiment / en yder Hopman met syn Luytenant en Vaendrigh / in volle geweere haer by haer Vaendelen voegende. Syn Hooghept 't volck besichtight / eenige repsen daer door gereeden zijnde / en Graef Willem van Nassauw syn afscheydt van hem genoomen hebbende / om naer Emerich te repsen / en aldaer een vliegent leger in 't Veldt te brenghen; doet 't selvighe in dier voegen voor trecken; neemende de wegh naer de Maes, op Venloo en Rurmunde naer Mastricht, komende al- De Franse en Neederlandtsche macht voeght sich by den anderen. daer in 't laetsten van May by de Francoysen. De Generaelen Chastillon en Brese by de Pryns van Orangie besocht en wegens haer verkreegen overwinninge begroet zijnde; wierden hem upt de gewonnen Veldtslagh getoont /

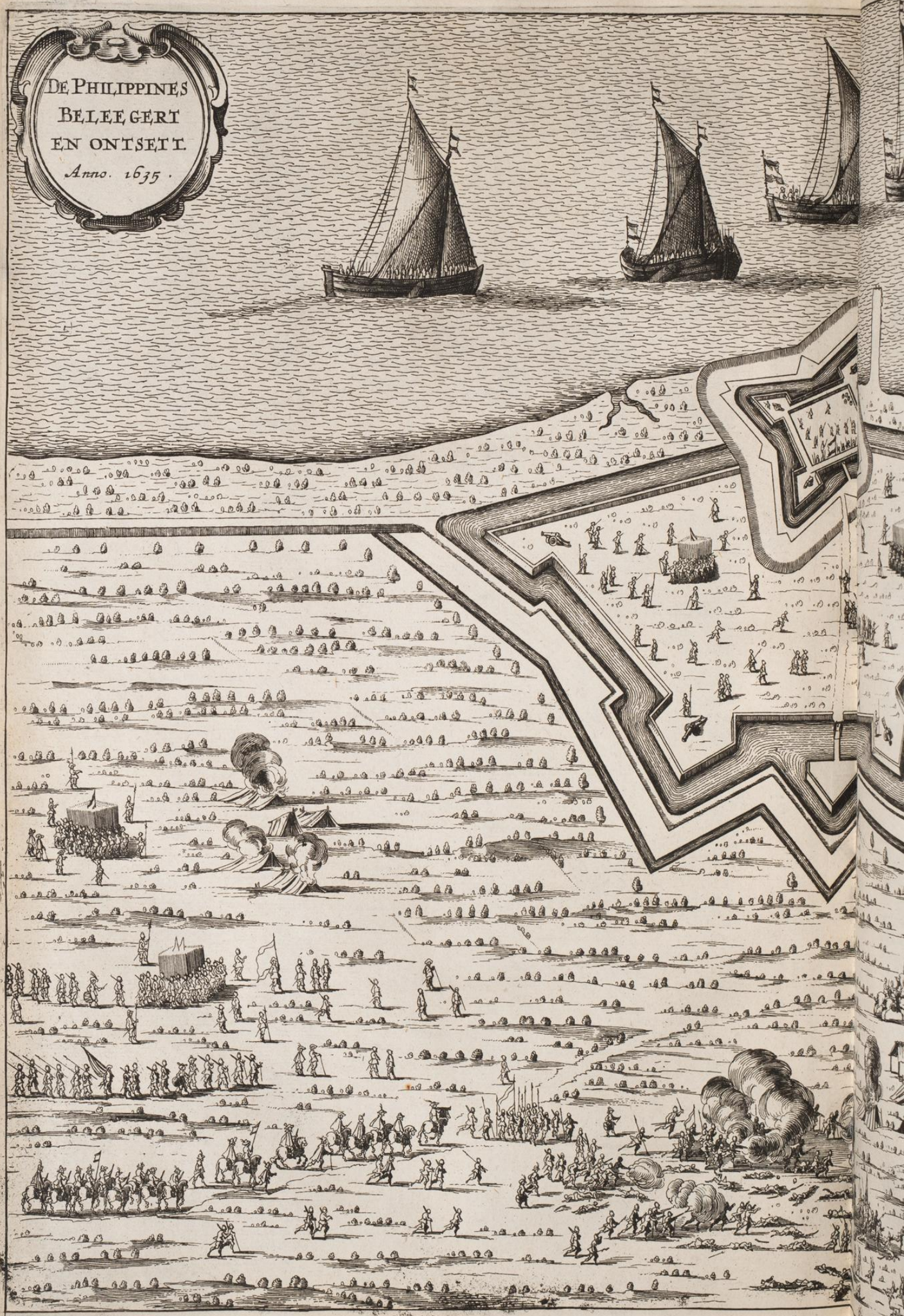
DE PHILIPPINES
BELEEGERT
EN ONTSETT.
Anno. 1635.

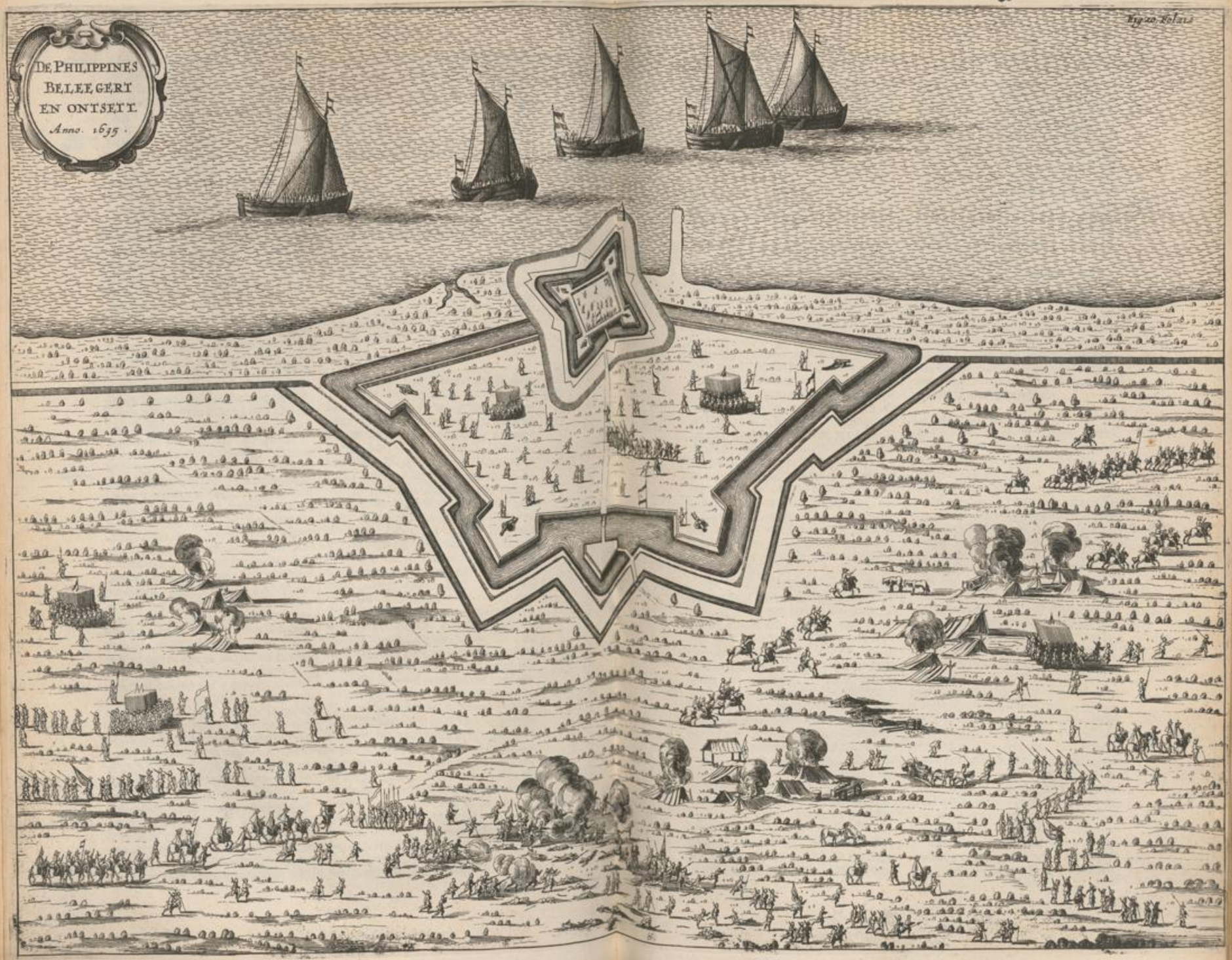
DE PHILIPPINES
BELEEGERT
EN ONTSETT.
Anno 1635.

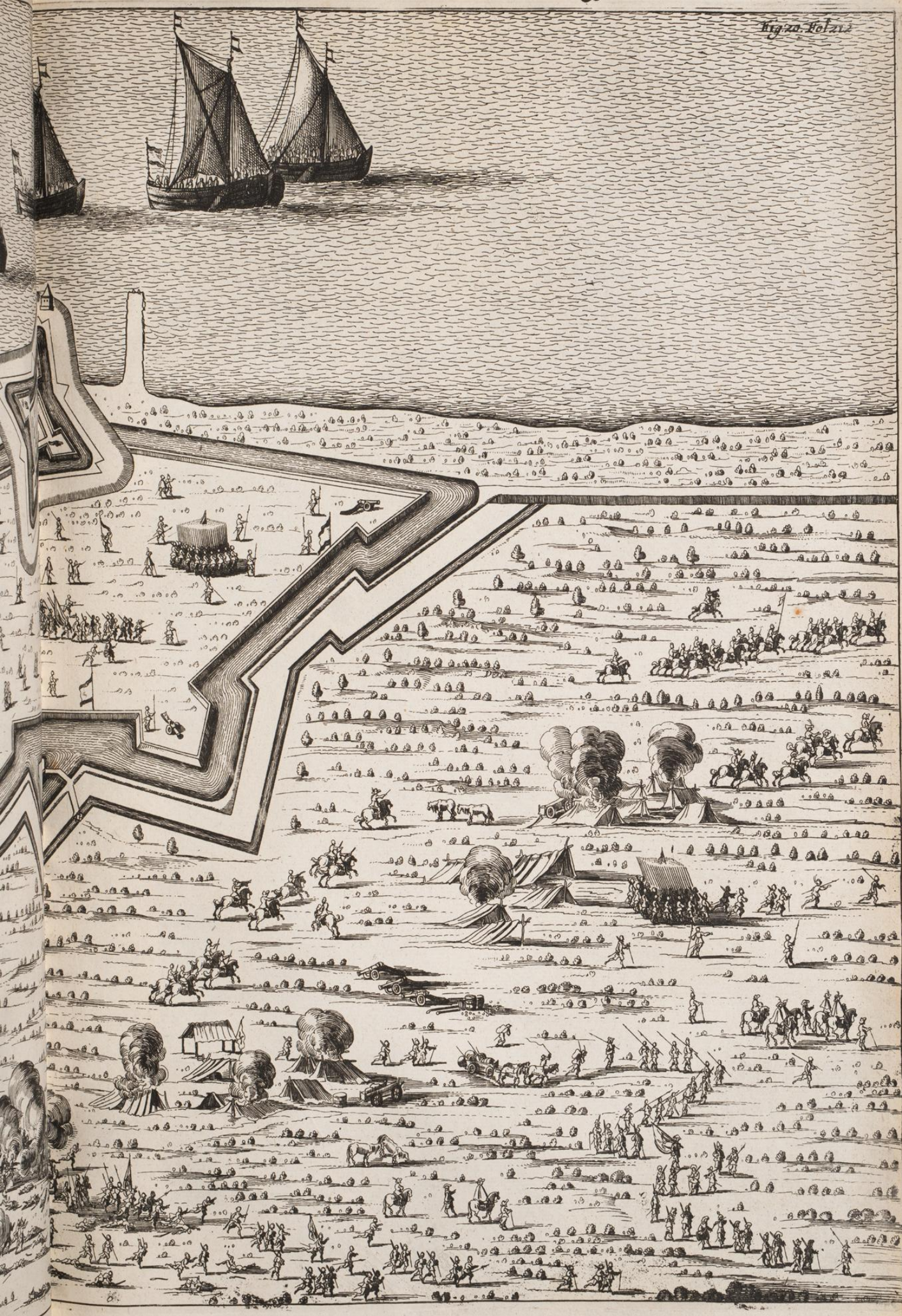
Fig. 20. Folio 2

1635. getoont / vyf-en-negentigh Vaendelen / sesthien stucken Geschuts / nevens vyfthien-hondert ghevangenen / daer onder een Luytenant Generael / dry Colonellen met veertigh soo Capitepnen als Vaendragers / nae 't welke veraetslaeght wierdt op den aenstaende tocht en met den anderen daer in vergeleecken / des twee Bzuggen by Mastricht over de Maes geslagen wierden om dies te ylder Brabandt in te trecken: welcke tocht naer Tongeren (een Stadt onder 't Bisdom Luyck behoorende) zyn aenvangh neempt.

Den 1. Jany.

Beschrypvinge van Tongeren.

Tongeren is gelegen dry mylen van Luyck en Mastricht, op de water-stroom Jecker; volgens Munsteri getuygenisse voert het synen naem van de oude Hooghduytsche Tongeren (hoe-wel anderen den oorspronck veel ouder stellen) die haer Vaderlandt verlaetende / en over Rhyn getrocken zynde / haer alhier neder geslaegen hebben: is de outste Stadt van gantsch Brabant, wiens Inwoonderen van St. Marten, tot het Chzistdom gebzacht zyn; zynde volgens Placentini meninge daer in den den Jaere 138. de eerste Bisschop gheweest; doch de Hunnen onder Attila in 't Landt gevallen zynde / en dese Stadt nevens anderen verwoestende / dat St. Servaes de Bisschoppelycke stoel van daer naer Mastricht overbzaght / daerse ghebleven is tot den Jaere 713. als wanneer St. Lambrecht daer soude ghemartelt zyn / ofte soo andere willen tot den Jaere 1210. synde als doen van daer naer Luyck in St. Martens Hooftkercke gestelt.

De Pzins Cardinael Infante siende dat het hem gelden soude / doet alles te saemen bzengen dat by den anderen konde bekoomen; doende veel Steeden met Burgeren besetten en in Duytslandt om hulpe schzyven / en de Gzens-plaetsen Gelder en St. Stevensweert wel versozgen: Gzaef Jan van Convoy. Nassauw met een stercke Bybelepding / ten dien eynde derwaerts sendende; synen wegh in weder koomen op Diest neemende / om hem by den Cardinael te verboegen / die daer ontrent langens den Demer begraeben lagh. Doende alle de wegen op delven / en met nedergehackte boomen overleggen.

Der Fransen en Staten opcocht.

Alles tot desen aenstaende tocht by Mastricht gereedt / en dooz de gantsche Vereenighde Neederlanden een allegemeyne Vast ende Biddagh gehouden zynde; is de Fransche Bagagie en geschut dooz de booznoemde Stadt over de Bzugge gevoert / van het Staetsche leeger daer nae gevolght zynde: waer op daeghs daer aen de gantsche Fransoysche macht / onder de Heer Chastillon op bzeeckt / trecktende by St. Pieters-berg over de Bzugge naer Montenaken en Gelick, daer haer neder slaen / om 't Staeten leeger te verwachten; dat onder de Pzins van Orangie deselvige wegh volgde. Dese twee leegers by den anderen leggende / oordeelde men sterck te zyn / ses-en-veertigh dupsendt te voet en elf dupsent paerden / met haer voerende twee-hondert stucken geschuts / met vyf-dupsendt wagenen. 1635.

Den 2. Jany.

Eer desen tocht aengingh / heeft de Pzins van Orangie dooz ganssch Brabandt den inhout van dese naevolgende Bzief geschickt; belastende aen alle Inwoonderen ten platte landen / haer in haer hupsen en op haer goederen te houden / sonder daer van te vluchten; haer op syn Furstelycke wooxdt belooende / dat niemandt van syn volck eenigh leedt geschieden soude.

Eersamen Lieve Beminde &c.

ALsoo de Hoogh Moogende Heeren Staeten der Vereenighde Neederlanden, tot meerder verseeckertheyt haerder staet goet gevonden hebben een machtigh leeger (tot veranderingh van den Oorlogh, dien men anders op haer Booden moste komen te voeren met des Koninclycke Majesteyts van *Vranckryckx* volck gestyft) in *Brabandt* te brengen, om haer vyandt in haer eygen landt te beoorlogen; waer door ongetwyffelt de luyden ten platten landen en in opene Steeden uyt gewoonelycke verbaestheyt en vreese der onstuymeger kryghs-knechten, haer met haer gereedste goederen inde vaste Steeden sullen soecken te begeeven. Soo ist nochtans dat haer H. Moog. om alsulcke vreese en verbaestheyt wegh te neemen, goet gevonden hebben, door dese opene Brieven al en een yder Ingesteten bekent te maecken, dat haer voorneemen niet en is van haer ofte haer goederen te beschadigen, veel min geheelycke wech te voeren, maer veel eer te beschermen, en getrouwelyck van alle overlast; soo veel moogelyck is te bevryden; belooende derhalven by Princelycke woorde en trouwe alle en een yder der Ingesetenen inde Steeden ofte ten platte landen, die op haer wooningen sullen blyven sitten, en haer onder onse bescherminge begeeven, by haer Godts-dienst, voorwetten, vryheeden, goederen en haven te sullen behouden, sonder in eenigher maniere yemandt,

1635. hoedanig 't soude moogen wesen te beschadigen; en op dat een yder hier van mochte kennisse hebben, soo hebben dese alomme doen verspreyden. Gedaen &c.

De Prins van Orangie met de Fransche macht versterckt / synen weg naer Tongeren genoomen hebbende / is van daer naer St. Truyen getrocken; dat anders in Latyn genoempt wordt Trudonopolis, oock meede Centron, nae de Centronen, een volck upt Vranckryck afkomstigh / volgens July Cæsaris getuygenisse; die daer soude gewoont hebben; dit is een goede en fraye Stadt / daer men de Brabantsche tale spreeckt / daerse haer oock voor houden / hoewelse des Bisschops van Luyck onderdanen zijn. Daer is de vermaerde Abdije St. Truyen, die men sept de Stadt haer naem te geeven; wiens Abt soo rijck is dat hem de halve inkomste daer van toe komt / en dien volgens recht heeft / dat hy nebens de Bisschop de helft van de Wet is verkiesende. Voorts trecktende verobert het steedeken Landen, dat men segget de outste Stadt in Brabandt te zijn / volgens Jan de Maire syn schrijven / gestight door Lando Hertog van Tongeren', ten tyden als Childrick Koningh van Vranckryck was.

Den 5 Juni. Landen verobert.

De Cardinael Infante siende dat de Prins van Orangie met gewelt voortdrungh; en dat sulck eenen macht niet bestant was te keeren / heeft syn leeger opgebroocken / alle wercken verlaeten en hem naer Leuven begeeven; sendende twee-duysendt te voet nebens 400 paerden naer Breda, vresende dat 't selvige wegens de slechte besettinge / met eenighe aenslagh mocht overrompelt werden; doch ontrent 't Dorp Rete gekomen zijnde / wierden weder te rugge onthooden.

De Spaensche wercken / en besetten haer Steden.

Den 6 ditto. Halem.

Landen de Prins van Orangie in handen gevallen zijnde; begeeft hem naer 't steedeken Halem, geleegen op de water vliete Geete, op de uyterste grensen van Luyck en Gelderlandt, zijnde derhalven dickmaels door den oorlogh verwoest; dat hem voorts overgeeft. Daer op Diest ghevolght is / syne op den Demer in een schoone landouwe geleegen; hebbende een groot gebiedt; daer veel laecken gemaeckt werden; vromt met syn Baronnye / huydendaeghs de Prince van Orangie toekoomende; wiens voorsaeten het van den Hertogh van Cleef verkreeghen hebben / in wisselinge van Sittart, ofte soo Guiccardin wil van Hensbergen. Van daer voort trecktende komt voor Thienen, meede op de Geete geleegen; die niet verre van daer syn oorspronck heeft / voorts door Halem in den Demer vallende: is een groote Stadt / eertijdts treffelijck / en weghens den koopmanschap seer vermaert; dat men bespeuren kan / aen haer dry omsingelde muuren / als tot dry mael toe vergroot zijnde; en eer 's Hertogenbosch soo machtigh was / de vierde Hooftstadt van Brabandt, doch door de Franschen en Luycksche oorloge dickmaels geschent en seer bedorven; soo datse noch ten deele woest en onbewoont leydt / 't binnenste reedelijck gebouwt; zijnde haer buytenste ombangh by naer een uur gaens groot; hebbende op de muuren verscheyde steene Thoorens / twaelf steene-bruggen / thien poorten / ses binnen en vier buyten / seven marckten / dry gemeene Fonteynen; als meede een tresselijcke Canonisye in de Kercke van St. Germaen. 1635.

Thienen beschreven.

't Staeten leeger voor Thienen gekomen zijnde; doet de Prins van Orangie 't selvighe op-eyschen; mits dat de Burgeren in haer Godts-dienst / voorwetten en oude herkomen sullen beschermpt werden / indiense haere besettinge / bestaende upt Spanjaerden en andere vreemde volckeren, wilden doen vertrecken / en der Staeten volck tot haerder beschermínge aen-neemen; dat de Burgeren / den aenstaende noot te gemoet siende / gaeren gedaen hadden; daer hem de Spaensche Stadthouder / Franciſco de la Verga tegenstelde; willende de Stadt voor den Koninck van Spanjen tot de laetste man toe behouden. De Prins van Orangie de Spaensche hooghmoet kennende / en met de onschuldige Borgerye te melyden zijnde, als wel wetende / dat die Stadt niet bestant was sulck een macht langh het hooft te bieden; heeftse tot dry mael de voorighe conditien doen aen presenteeren; en met een de toekomende gevaeren voor oogen stellen / doch alles te vergeefs: Des syn Excell. geen tijdt willende verspuymen / aen Graef Hendrick van Nassauw, outste Soone van wylen Graef Ernst Casimir (voor Rurmonde gebleeven) belast heeft / met vijf-en-twintigh hondert mannen aen d'eene syde; en den Obersten Brese met dry-duysendt Francoysen aen de andere syde inde Stadtsgrachten te trecken / om den storm aen te voeren / in welcken naer wepnigh tijdts

Den 8 Juny. Belegert.

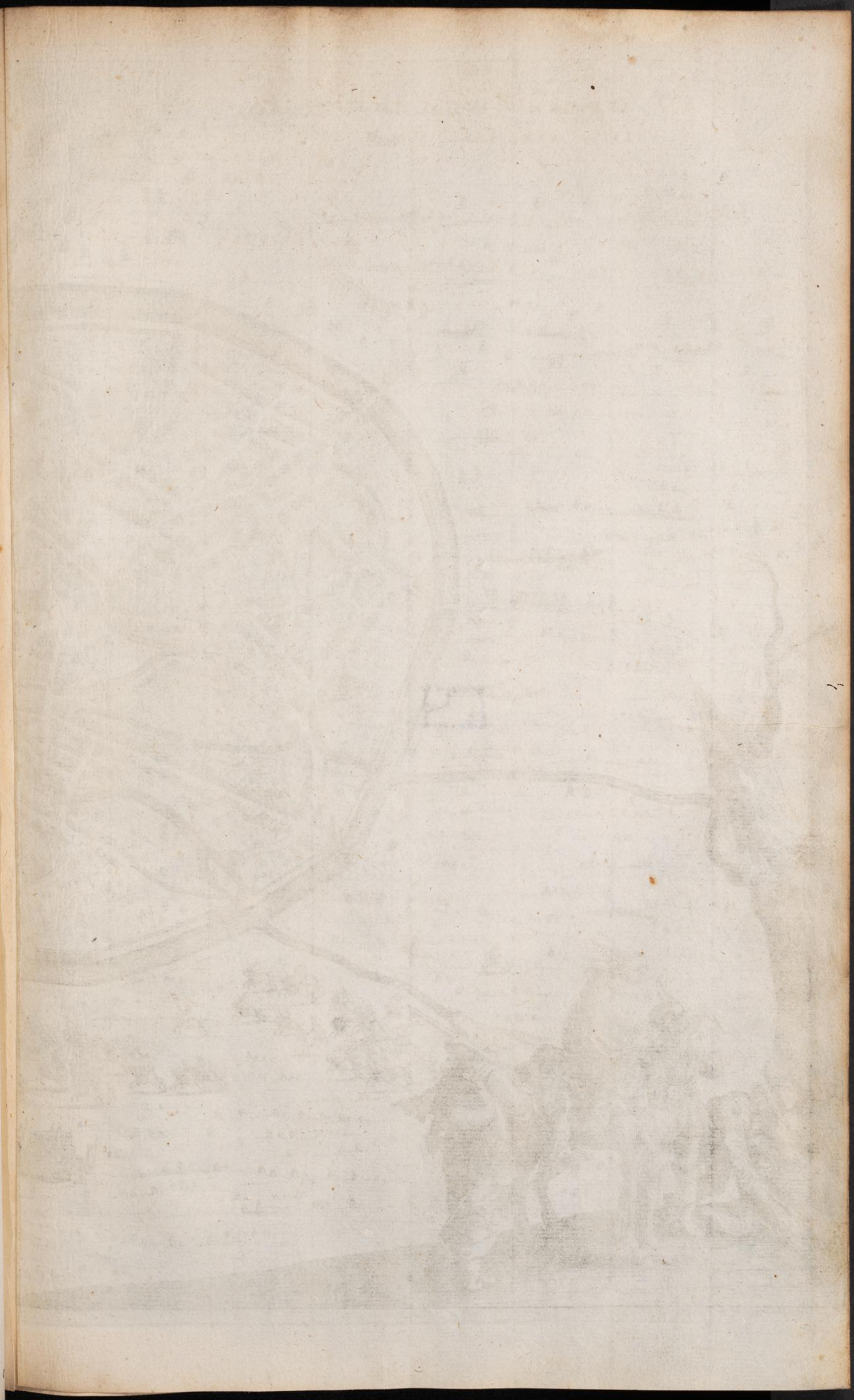

THIENEN

Veroveringe van
THIENEN.
Anno 1635.

Veroveringe van
THIENEN.
Anno 1635.

1635. tijdts op veel plaetsen over quamen.
Verovert. De Spaensche Stadt-houder siende hem het uyterste gewacht te hebben / en 't groot gevaer daer de Burgery in gebroght heeft; begeeft hem in 't Staten leeger; om te versoecken als nu de Stadt op redelijcke voorwaerden over te geeven; dat te laet was / en der Francoysen hebighept te groot; want meester geworden zynde / alles doodt sloegen wat inde wapenen vonden; de Stadt voorts plonderenden / en seer schandelijcke met Vrouwen en Maeghden leevende; daer eenigh Staeten volck oock niet al vry van was; dat veel naemaels met den strop mosten betaelen.
Ende geplondert. De besettinge siende de Staetsche aen de eene syde soo hevigh aen-vallen / en de Francoysen aen de andere syde meester te worden / begeeven haer op de vlucht; doch wierden nae gejaeght / en
Den 9 Juny. meest alle omme gebracht. Het plonderen en bloetvergieten een tijdt lang geduurt hebbende / kompt 'er noch meerder swarighept; want aen de Tongersche poorte ontrent den avondt een ton met Busse-krupt in brandt geraekt / en de vlam onversiens inde stroo-daecken geslaegen zijnde / veroorsaeckte een groot vier; de Francoysen aen d'andere syde sulcks siende / meende die brant gestieht te zijn / des oock het vier in eenige hupsen leyden / en de Stadt geheel in koolen geraeckte; soo dat de onnoosele Burgers met bloet en goet 't gelach betalen mosten: dat de Prins met de synen met droevige oogen aensien mosten / wetende geen raedt sulcks te verhinderen.

Fig. N°. 21.

Vertoonende in wat maniere de Stadt *Thienen* stormender-handt is verovert, en van de Francoysen geplondert.

DE Prins Cardinael het veroveren der gemelder plaetse / als meede den voorderen intocht des Prince van Orangie siende / begeeft hem tusschen Leuven en Mechelen aen het Rivierken de Deyl (die door Leuven heenen vliedt) daer hy hem neder-slaet en wel sterck doet verschansen; sendende onderwijlen Bode op Bode naer Duytslandt, seer om hulpe aenhoudende; des het meeste Manssfeldtsche volck tot Andernach over Rhyn treckt / haer onder Picolomini tot Namen over Maes begeevende; koomende van daer in't laetste van Juni / tot den Cardinael in 't leger stooten: die onderwijlen Leuven onder den Over- 1635.
sten Grobbendonck (geweesene Stadthouder van 's Hertogen-bosch) met dry duysendt mannen doet besetten. Dat hy binnen Mechelen meede meende te doen / daer de Burgers niet toe verstaen wilden; soo datse door een groot rumoer inde wapenen geraeckten / en eenige ter neder schooten; doch door 't tusschen spreecken der Geestelijckheyt en Magistraet wierdt alles vergeleecken / en de Burgers bewoogen (onvermindert haer oude voorwetten) vier-duysendt mannen tot besettinge in te neemen; gelijck hy meede tot Lier twee-duysent / en tot Brussel vijf-duysent mannen leyde.

Aarschot verovert. Den 16 Juny. Nae dat Thienen soo deerlijcke verongelucht was / hebben die van Aarschot (een steedeken op den Demer, wel eer een Marckgraefschap / doch door Carel de Vyfde, tot een Hertoghdom verheeven) haer willigh overgegeeven; doende de Prins van Orangie de kleyne Schans aen de Brugh met seventigh mannen besetten.

Den 20 ditto. Het Staeten leeger eenighe daegen tot Ros-beeck stil geleegen hebbende; soo om de Soldaten te verquicken / als om alle noodsaeckelijckheeden te versorgen; is de Prins van Orangie op gebroocken / hem begeevende naer 't Rivierken Deyl, daer de Princelijcke Cardinael Infante begraeven lag / laetende Leuven aen de rechter handt leggen / in hoop over 't selvighe te geraecken; daer de Spaenschen hem tegen trecken; doch om haer te verleyden / doet hy de Francoysen beynsen / als offe een uur hooger wilden. Twee Staeten Vaenen Ruyters / by Waveren door een Dorp (Net genaempt) rydende / en van eenighe Musquettiers en paerden gevolght zynde; pasten op haer vier hoopen Spaensche Ruyters / nevens eenige voet-knechten / diese aengrepen; soo dat de Staetsche Ruyters de vlucht naemen / haer voet-volck inde loop laetende / dat by den Prins van Orangie verstaen zijnde / is daer met syn gantschen macht op aen getrocken; daer op de Spaenschen seer naer by zijnde / haer in slagh-ordere begaeven / eer de Staetsche half over 't Rivierken gekoomen waeren; des Princen Musquettiers een heuvel met boomen beset tot haer voordeel hebbende / gaven van daer seer dapper vier op de Spaensche paerden; die eyndelijcke siende dat Oranjens paerden meest over waeren / en dat haer voet-volck

een

1635. een stercken pas in hadden / begaf haer de gantsche Spaensche macht naer Leuven. Orangien bemerckende dat de Spaensschen Leuven niet verlaeen wilden / verandert synen wegh / die op Brussel neemende. Daer op de Den 21. Julp. Graef van Bassigni des abondts tot Overeysche nederslaet / van waer hy hem langens Vueren (zijnde een schoone Diergaerden / met een muur wel van twee uuren ombangen /) naer Stertbeek begeeben heeft / om in 't gesighte van Brussel en Mechelen te zijn: dat de Prins Cardinael van Leuven oock doet opbreecken / hem tot Vilvoorden, aen de Antwerpsche baerdt leegerende; om in noot Brussel en Mechelen te hulpe te koomen; onder Grobbendonck binnen Leuven laetende vier duysent mannen / bestaende in de Regimenten van Grobbendonck, Wesemale, des Graven van Emden, een Engelsch en een Yrsch; nevens seven Paenen Ruyteren. In den tocht naer Brussel ontmoeten des Princen van Orangiens volck by Vueren eenige hondert Keurelingen en Boeren (zijnde een volck die de overwonnen Soldaten in geen ghenaede aenneemen) die onversiens op de Staetsche byer gaeven / en eenighe ter needer ghescho oten; dat de Staetsche soo verbitteren / datse daer op aen vielen / en alresaemen doodt sloegen.

Den 24. Ditto. De Cardinael Infante door de Prins van Orangie van Leuven gelockt / koomen de Fransoysen (het hooft gewent hebbende) onversiens daer voorvallen / daeghs daer aen van het Staten leger gevolght zijnde / yder haer aen een syde leegerende / de Francoysen aen de Leuven beleegert. Bateryen. Brusselse syde / daerse twee Schiet-schansen opwerpen / en met vijf halve Cartouwen de Stadt beschieten; de Staetschen aen de Rosel-bergh, naer Mechelen toe / elck met aengraven syn best doende / soo datse tot op hondert passen aen de Grachten waeren. De Approcheren. beleegerden / (over de vier duysent Soldaeten en seven Paenen Paerden binnen hebbende / behalven de Burgers en Studenten / die een groot ghetal uytmaeckten) weerden haer dapper; met der daedt betoonende niet ghesint te wesen de Stadt licht over te geven / doch wierden door het ghestaedigh schieten ghedwongen de Halve-maen voor haer Poorte te verlaeten / soo dat Orangie, en Chastillon in haer Grachten waeren. Den 28. Ditto.

Onderwijlen des Keysers hulp tot Andernach over Rhyn, en tot Namen over de Mase geraeckt zijnde / is Brussel aen gekoomen; dat den Cardinael seer wel te passe quam / aengesien de saecken met Leuven soo wijt waeren gekoomen / dat sy het niet langhe souden hebben konnen teghen houden. De Cardinael Infante door dese Keysersche hulpe seer ghesterckt; sent een groot getal Ruyteren naer Herentals, Lier en andere plaetse / om op der Staten Bybelepdingen te passen / alsoo die wegens de dierte dagh en nacht heen en weder trecken mosten. Convoyen.

De tydinghe van Piccolomini aenkompste met des Keysers hulpe uyt Duyts-landt in 't Staeten en Francoysche leger ghekoomen / en 't ghebreck van monthost (die men soo veel niet aenboeren konden / als wel verslonden wierdt) daegelijckx meer en meer bespeurt zijnde; als mede der Soldaten onmacht / by naer nerghens rust gehadt hebbende / en andere insiende reedenen / doen der Heere Staten Volmachten / en Prins van Orangie beslupten het leger van voor Leuven op te breecken; dat des morgens ten dry uuren zijn aenbangh nam / de wegh op Aarschot neemende / blijvende twee daegen aen den Demer stil leggen: de Prins van Orangie aldaer tot hem ontbiedende de besettingen van Thienen, Aarschot en Sichem; in Diest tot een achter hoede laetende den Overs ten Wynbergen met seshien Vaendelen voetvolck / synen wegh voorts op Beringen, Peer, Weert en Rurmunde trecken de / koomende alsoo gheluckelijcke aen de Maes, de Francoysen seer verloopen zijnde; daer seer toe hielp des Princen Cardinaels Pas-cedelen / daerse mede naer huys gesonden wierden; die haer echter voor der Boeren wreethepdt niet bevryden konden / zijnde veel van de selbigen doodt ghesiaegen. En verlaten. Den 4. Julp. Den 7. Ditto. De Prins van Orangie treckt upt Brabandt.

De Cardinael Infante den optocht des Prince van Orangie vernoomen hebbende / is met syn gantschen macht ghevolght / hem voorts voor Diest begeebende / doet 't selbighe dry daegen lanck seer hevigh beschieten; des de Burgeren de Stadt-houder Wynbergen met wijf en Kinderen koomen te voet vallen; biddende haer te willen verschoonen / en de Stadt in tijdts overgeeben; alsoo wel bespeurden / dat die te onsterck en hy niet macht genoch hadt / des Cardinaels leger te wederstaen; daer in 't eersten niet toe verstaen wilde / doch eyndelijcke tot Den 9. 10. en 11. Julp.

syn

1635. syn voorneemen geraeckt zijnde (dat nergens anders toe strecktе / als om de Spaenschen op te houden / tot het Staeten leger behouden aen de Maes gekomen soude zijn) heeft naer Verdragh beginnen te lupsteren; dat eynlijck in deser voegen getroffen is. Met vliegende Vaendels, slaende Trommels, Koegels in de mont, nevens alle Plungie, Wagens en Paerden uyt te trecken: en met een verseecker Bybeleydinge tot *'s Hertogen-bosch* gebracht te werden.

Dieft by de Spaenschen wederovert.

Convoy.

Nae de veroveringe van Dieft is de Cardinael de Pryns van Orangie naer de Maes gevolght / hem tot Thorn neederslaende; sendende van daer vier dupsent mannen naer S^t. Stevens-weert, en de omleggende sterckten: de Pryns van Orangie onder des syn leger by Rurmunde begraevende / aen Graef Willem van Nassauw last geevende / met syn vliegent leger van ontrent Emmerick op te breecken / om hem naer Nimmegen te begeeven.

De Crowaten, anders Crabaten, een volck in den Oorlogh tegens de Turcken seer vermaert / en dienen volghens wreet; bequamer tot groote tochten en landen te bederven / als in dese Neederlandtsche Oorlogh ghebruyckt te werden; desen met Piccolomini uyt Duyts-landt tot hulpe van de Cardinael Infante in de Neederlanden gekomen zijnde / hielden over al schrickelyck huys / groote moet-wil bedrybende / sonder vrienden ofte vyanden te spaeren: dat nevens anderen de rycke Abdye Postel, (gheleegen in 't midden van de Kempsche Heyde / en seer vermaert; als zijnde een Gasthuys en Herberghe / verbonden alle reysende luyden naer haer staet te ontfangen / en te onthaelen) heeft moeten besuuren; want 't selvighe met ghewelt inghenoomen hebbende / en daer veel Boeren ingheblught zijnde / sloeghen die nevens de Abt meest alle doodt; alles wat in 't leeven bleef voorts seer deerelyckе mis handelende / bekoomende daer veel goudt en silver; haer niet ontsiende de kerckelyckе sieraeden meede te neemen; van daer de gantsche Meyerye, onder 's Hertogenbosch behoorende / door stroopende; sonder vrienden ofte vyanden / Geestelycken ofte Wereltlycken te sparen; soo dat de landen als woest laegen / de Boeren over al in de Steeden gevlugt zijnde.

Crabaten moet-wil ende wreetheyt.

Terwijlen beyde de partyen tegens den anderen te Velde laegen / en dat yder verlangde wat eyndelijke uyt dese machtige Veld-tocht voorpen soude; soo heeft hem toeghedragen dat den Oversten Luytenant Eenholdt (wiens Vader voor desen tusschen Maes en Wael gewoont / en nevens den Amptman Mom, om eenighe begaene misdaden in 's Graven-Hage, met den swaerde gherieht is / hem in Spaenschen dienst begeeven heeft /) soeckende alle gelegenthepdt om des selfs doodt aen de voorsz. landen / door d'een ofte andere middel te wreecken; onder anderen altydt syn oogh op Schincken-schans hebbende; zijnde een sterckte die men onwinbaer hout / geleegen aen 't eynde van de Betuwe boven Thol-huys, op een Eylandeken 's Graven-waert geheeten / daer den Rhyn hem in tween verdeelt / den eenen arm (haeren oude naem behoudende) voor by Arnheym loopende / ende de andere nu de Wael ghenaempt) voor by Nimmegen blitende; zijnde gebout door den Oversten Marten Schinck. In den Jaere 1586. als wanneer Robbert Dudley Graef van Leycester de bestieringe der Vereenigde Neederlanden in handen hadt / ende dat om daer meede meester van den Rhyn en Wael te blyven / als daer van een Wacht-huys zijnde; soo dat sonder haer wille geen Scheepen op ofte neder konnen vaeren: dat Franciscus de Mendoza, Admirant van Aragon wel geweten heeft / als wanneer hy met des Koninck van Spanjens Heyr-leger in 't landt van Cleef grasseerde; en Rhynberck, Rees en Emrick onder zijn gewelt gebracht hadt / menende als doen dese Schanse meede op te slocken; daer soo onthaelt wierdt / dat blyde was by nacht te vertrecken.

Schincken-schans beschreven.

De Pryns van Orangie tot Rurmunde stil liggende / ende zijn volck reedelycken uytgherust zijnde / als boven verhaelt is; heeft Graef Willem van Nassauw; met zijn vliegent leger tot Nimmegen gekoomen zijnde / gebooden soo veel volcks uyt de omliggende besettingen te lichten / als moogelyck wesen soude / om met die macht hem by Gennip tegens te koomen; soo dat te dier oorsaecke alle het volck tot op hondert twintigh man uyt de voornoemde Schans getrocken zijn; daer noch toeviel dat de Stadt-houder van Emmerick sestigh mannen daer uyt lichte; alsoo verstaen hadt dat de Spaenschen een aenslagh op handen hadden / die hy meende dat hem gelden soude.

1635. Eenholdt sulckx verstaen hebbende / neemet dese gelegenthepdt waer; met vijf-hondert mannen upt Gelder hem derwaerts begeevende; te hulp hebbende een Schippers soon Knapschinckel genoempt / met dicke Harman, zijnde de voornaempste Spion ende wegh-wyser der Gelderschen; aen 't Den 26. Julp. Spuy (een water-laet aen de Cleefsche vaert) gheloomen zijnde; hebben haer aldaer in de hupsen tot des anderen daeghs bedeckelijcken onthouden / verbergende des nachts eenige platte Chaloupen in de Rijs-waerden / waer Den 27. en 28. ditto. mede haer des nachts tusschen Vrydagh en Saterdagh by 't huys te Bylandt over de Wael begeeven hebben; daer haer de duystere nebelachtighe nacht / en 't bertrecken van de uytlegger / kortst te voren van daer gelicht zijnde / seer gunstigh toe waeren; in de Betuwe komende / trecken met een mannelijcke kloeckmoedighepdt den Dyck langhens / tot onder de hupsen die voor de Schanse staen; van daer voorts (met veel stormleeren en andere krijghs-ghereetschappen voorsien zijnde) naer de Graft / die droogh lagh / allwaer de Schilt-wacht van de Pont-gasten haer eerst ghewaer wierdt / roepende qui va la? edoch geen antwoordt gebende / trocken echter voort / des op haer ghescheoten Bestormt. wierdt; soo dat die van binnen den allarm hoorende / haest op de been en in de Waepenen geraeckten; maer de Gracht aen die syde droogh leggende / zijn de Gelderschen met groote stoutigheydt daer door getrocken / en aen de Wallen koomende die op geklommen / de storm-paelen / die out en Palesaden. vergaen waren / seer licht aen stucken breeckende; die van binnen ten deelen half naeckt / en ongekleet op de Wallen gheraeckt zijnde / deden groote weer om haer overvallers af te slaen / daer toe seer gemoedight zynde van haere Stadt-houder Welder, een stout en onversaeght Gelders Edelman; komende ten dien eynde in zijn hembde voor den dagh springen; doch wierdt daetelijcke in syn schouderen geschoten en doodelijcke ghequetst / hoe wel echter niet nae liet syn volck tot kloecke wederstant te vermaenen.

Dan terwijlen men op 't Bolwerck daer de steene Molen staet / alle moogelijcke wederstant deden; zijn de meeste Spaenschen ter syde de Schans heene gheloopen / koomende over de Borst-weeringhe aen de voet van de Walle geleegen (die men anders Fauchrape noempt) nevens des Stadthouders hupse met meenichte opklimmen / en die van binnen aen twee syden bespringhen; die weghens haer swackte sulck gewelt niet tegenstaen konden: soo dat de Spaenschen / des morgens ontrent dry uuren meester van soo treffelijcke plaetse / en sleutel vande Betuwe ghewordren zijn; alles dood slaende wat in de Wapenen was / uptgenomen de Molenaer en eenighe Soldaeten / nevens de Predicant / Commies en Stad-houders Dienaer; die het met een schuytjen over de Wael ontquamen. De Stadt-houder Welder heeft hem hier als een onversaeght Soldaet gedragen; want sigh vermant siende / en hem van de Spaenschen goet quartier aengeboden zijnde / heeft sulckx geweygert / hem ridderlyck weerende / syn volck gestaedigh moedt aenspreeckende / tot eyndelijcke geschoten zijnde is blyven leggen / en namaels van de wonde in de voorst. Schanse gestorven is. Ende overwonnen. 1635.

De Gelderschen bekenden na de veroveringe ront upt; dat ingevalle maer een Chaloupe met acht ofte thien mannen op de wacht gheleegen hadt ter plaetse daer 't Oorlogh schip ghelicht was; dat wel souden gewacht hebben den aenslagh te onderstaen; soo dat men dickmaels om 't kleyn te spaeren / 't groot siet verliesen.

De onwinnelycke Sterckte *Schincken-schans* by de Spaens-Gelderse met verrassinge overrompelt, van de Prins van *Orangie* voorts weder belegert, en nae een langh belegh tot overgeven gedwongen.

DE Sterckte Schincken-schans (soo boven verhaeldt) door de besettinge van Gelder voor de Koninck van Spanjen met verrassinge ingenoomen / en sulckx vijf uuren daer nae / by verscheyde Post-booden de Prins van Orangie ter oren gekomen zijnde / noch met 't Staten en Fransche leger ontrent Rurmunde begraben leggende; doet daetelijcke ses-hondert waegenen ghereet maecken / die yder met ses Yser-roers nevens 2000. Ruyteren naer Nimmegen gesonden worden: van de Prins des anderen daeghs met 4000. Musquettiers gevolgt: zijnde de Betuwe by die van Arnhem en andere omleggende Steeden (voor verder inval) met Den 28. Julp.

soo

1635. soo veel volcks beset; als gheboeghelijcken by den anderen krijgen konden; de Staetsche en Francoysen het leeger by Rurmunde op hreeckende / oock derwaerts komende; die by Nimmegen in slagh-ordere gestelt wierden; waer van men de helft aen de Cleefse-spde naer Duffel-weert sonden / die den selvighen avondt weder te rugge quaemen; soo om dat men verstont dat des Cardinaels leeger ontrent Cranenburgh en Cleef gekomen was / vermits de Crabaten haer sterck in 't Veldt lieten sien en haer niet machtigh konden die te wederstaen; als dat geen Soetelaers volgen wilden; wesende de Schans onder des noch versien met twee-hondert loopen Sout en Kaas; nevens eenighe waegenen Broodt / met twee Cappucynen en een Priester van Cleef komende; treckende de andere helft van 't Staeten leeger inde Betuwe, haer tot Panderen en daer om-her neder-slaende.

Den 2. Augusti.

De Cardinael Infante verstaen hebbende / dat de Geldersen Schincken-schans verrast hadden; en dat de Prins van Orangie met alle syne macht opgebrooken en naer Nimmegen vertrocken was; begeeft hem met syn leeger naer S^t. Stevens-weert, daer het over de Maes treckt / synen wegh voorts op Cleef neemende / in hoop de ghewonne Schans niet alleen te beschermen / maer oock verder inde Vereenighde Nederlanden te nestelen.

De Spaenschen koomen over de Maes.

Des de Staeten voor alle dinghen Wesel, Rees en Emmerick wel doen besetten: de Prins van Orangie met de gansche macht inde Betuwe koomende; doende by 't Thol-huys een Brugh over Rhyn slaen / daer de Francoysen over trecken; nu niet booven de vierthien tot vijfthien duysendt mannen sterck zijnde (haer leeger in Brabandt door honger / ongemack en verloop de helft vermindert wesende) haer aen de Gelderschе-spde naer Elten in 't Veldt neder-leggende; Pichler oversте Luytenant van 't Duytsche Regiment / te voozen inghenoomen hebbende die aldaer van oudts liggende Halve-maene / ghenaempt 't Spyck.

De Prins van Orangie belegert Schincken-schans.

Den 3. Augusti.

De Francoysen haer langens de Rhyn tusschen Emmerick en Rees geleegert hebbende; zijn des Sondaeghs Graef Hendrick van Nassauw; Stadthouder van Vrieslandt en den Oversten Pinsen van der Aa, met ses Vaenen Staetsche Ruyteren / en twaelf Vaendelen te voet voor-by Rees naer Bislich getrocken (zijnde seecker Dorp over Santen aen den Rhyn geleegen) om te beletten / dat de Cardinael over de Rebier niet en quam / daer ten hooghsten aen geleegen was; die hem onder wijlen van Straelen verseeckerde / als meede van 't huys Artsen en Erckelens. Dien selvighen dagh is Graef Jan van Nassauw in Schincken-schans gekoomen / versorgende de selvighe van vers volck en alle behoeftigheeden / des sy sterck tegens haere beleegeraers begonnen upt te wercken; alsoo die haer met Loop-graeben seer naerderden / ten dien eynde 't huys Halt inneemende; daerse een Schiet-schanse maecken / twee ofte drij stucken daer op stellende; met de selvighe hevigh op de Staetsche wercken schietende / haer voor drij daeghen afgenoomen; daer de Staetschen haer met Dwars-graeben tegen versaeghen / soo dat de schade klepn was. Welcke Buytewercken haer afgenoomen wierden door den Oversten Pichler, van Graef Willem met twee-hondert mannen daer last toe bekoomen hebbende; dat met sulck gewelt te werck gingh / dat de Spaensche inde Schans vluchtende / qualijcken tijdt hadden haer Valbrugge op te haelen.

1635.

Bateryen.

Traversen.

De besetttinge binnen Schincken-schans bestondt in Spanjaerden / Italianen / Hooghduytschen ende Walen / den Oversten Eenholt (aenlepder des aenslaghs) het gebiedt daer over hebbende; zijnde te dier oorsaecke van de Cardinael Infante beschoncken met eenen gouden keten / en vijftigh duysent guldens aen geldt.

Om de Spaensche in haer voorneemen tegen te gaen / wierdt tot Mastricht by Trommel-slagh verkondight; dat hem niemandt op verlies van lijf en leeven soude verboorderen de Princelijcke Cardinael eenighe toevoer te doen; soo dat alle haere lijfs en krijghs-noodtsaeckelijckheeden van Diest in Brabandt met groote Bybelepdingen in haer leeger brengen mosten / dat geen klepne dierte veroorsaeckte.

Convoyen.

Onder desen houdt hem de Prins van Orangie in het Staeten leeger tot Panderen; leggende over de Wael een Brugge; daermen aen de Cleefsche spde een treffelijck groot werck voor opwerpt / in 't welcke wel drij-duysendt mannen konnen leggen: met gelijcke

1635. wercken wierdt de Brugh / inde Betuwe by 't Thol-huys over Rhyn meede versterckt: doende noch twee stercke Schansen maecken / een aen 't Tholhuys en de andere tot Panderen, om de Spaensschen in Schincken-schans daer meede in dwangh te houden; alsoo bespeurde dat met gewelt niet te winnen waeren / hoe veel volck door de berstende Granaeden by haer ock gedoodt en gequetst wierden; alsoose daegheliyckx verversinge kreegen / en haer verwonden uyt senden konden; de haeren wel twaelf duysendt sterck / ontrent het huys te Beylandt liggende; uyt 't welck hevigh met stucken inde Betuwe schooten.

Den 11 Augusti. De Cardinael Infante komt met syn leger tot Gorch.

Midlerwijle kompt de Cardinael Infante tot Goch, vergeseltschap zijnde met Graef Jan van Nassauw, de Hertogh van Lerma, de Marck-graef d'Aytona nevens veel andere Heeren en Edelen / verspreydende syn volck tot Calcar, Santen, Cleef, Udem en Karvendonck, van daer de Schans met alle noodtwendigheden voorsiende; daer de Crabaten schendigh huys hielden; Milgen en andere Plaetsen uyt plonderende / de arme ingesetenen Neus / Oore / Armen en Beenen af-snydende: zijnde een volck nergens anders toe bequaem / als oberheerden te tyranniseeren. Daeghs daer aen wierden vijf Granaeden inde Schans gesonden; waer van twee haer werck soo deeden / dat men het geklerm inder Staeten wercken hooren konden; die als doen sesthien Roeden voor-by Jongebols huys gevordert waeren / daer die van binnen seer tegen wrochten / met tegen graben ses Roeden buyten de huysen gekoomen zijnde / daerse een Dwars-gravinge / Halve-maen / en Wacht-huys leyden / hebbende te booren een andere Dwars-graevinge verloozen / diese weder veroverden / en aen haer wercken hechten; de Schans van binnen en buyten met nieuwe Palessaeden en Ryss werck versterckende.

Travers.

Den 15 Augusti. Om de Crabaten wat in den toom te houden / geboodt de Prins van Orangie des avondts eenighe Vyerroers uyt te trecken; die haer in den Duffel soo bernestelden / dat des anderen daeghs met byftigh gesaedelde paerden weder in 't leeger quamen.

Den 17 ditto. Daer nae wierdt verordonneert dat men over Rhyn een Leeger-plaetse afsteecken souden / streckende van den Elteren-bergh tot aen 't Spyck, doende de Crabaten dien selvigen dagh groote 1635. bravaden voor 't leeger; daer des anderen daeghs volck op uyt gesonden wierdt / die haer soo potsten dat de koop niet seer bedanckten; daer op de Spaensschen haer seer sterck in den Duffel lieten sien / die van 't Staeten Oorlogh-schip soo verwelckomt wierden / datse gaeren te rugge keerden.

De Marquies d'Aytona tot Goch gestorven.

De Marck-graef d'Aytona een seer beroempt Heer / die de Koninck van Spanjen en de Spaensche Nederlanden grooten dienst gedaen heeft / is desen tijdt haestelycke tot Goch overleeden; eenighe meenen dat hy te goede tier gemaeckt hebbende van een hetsige coortse overvalen is; anderen dat hem de Pest uyt dese Wereldt soude gerockt hebben; 't sy hoe 't wil / 't is seecker dan den Cardinael aen hem een goet Raetsman / en den Koninck van Spanjen een trouw dienaer verloozen heeft; die hem syne overighe Nederlanden met syne voorsichtige Raedt / in dese gevarelycke tyden behouden heeft.

Des avondts den seventhiende Augusti / wierden die van de Schans met dry Granaden vereert; die haer werck wel deeden / de derde op een wachthuys vallende / dat het gantsch aen stucken sloegh / daer op eenighe waeghalsen des nachts aen de Schans swemmen / vijf Scheeps ponten van daer haelende / vier aen Tolhuys behouden komende / de vijfde onderwegen op een droogh geraeckt zijnde. Tot op desen dagh waeren de aengravinge tot op twaelf Roeden aen de Spaensche wercken gebracht / soo dat den anderen toe-spreecken konden; des daer niet overigh was / als die te ondergraeven / en te doen springen; doch de Beleegerden verseeckerden haer Brugge (inde Betuwe leggende) met een dubbelt Hoorn-werck / in maniere eener Schanse / versien zijnde met dubbelde stormpaelen / waer van de sommegen met yser beslaegen waeren.

Aproslien.

De Prins Cardinael het steedeken Griet ingenoomen hebbende; soo was desen dagh binnen Emmerick een groote alarm; des de Stadt-houder Pinsen van der Aa, alles soo inde Stadt als Schanse over Rhijns wel deede besetten; vermits men vernam / dat de Spaensschen sochten op de Hennepwaert eenighe wercken op te werpen; dat haer door het daer leggende Oorlogh-schip / by Capiteyn Dirrick Schey, met geduurigh schieten belet wierdt: Des sy soo tot Griet, als aen de Beeck

Den 23 Augusti.

eenige

1635. * Bateryen. eenighe *Schiet-schansen meenden op te werpen / om daer meede de Vaert tusschen Emmerick, Rees en Wesel te bekommeren / en soo over Rhyns te geraecken: doch om sulcks te beletten / doet de Prins van Oraugie den Rhyn-kant onder den Obersten Staecken-broeck, met syn Ruyterye tot boven Orsoy verseecheren; die by wylen met groote partyen over Rhyn setten / veel gevangenen ende paerden daer van brengende; en dat in sulck een meenigte / dat een paerdt om dry / vier / vyf / jae 't schoonste om acht Ryxdaelders verkoopen mosten; want de Keyserschen het voer wyt en breet sochten / alsoo de landen daer om-her bedorven waeren.

Geduurende dese belegeringe wierd daer in 't laetst van Augustus een aenslagh op Steen bergen ontdeckt; zynde een kleyn Brabandts Steedeken / de Prins van Orangie toe behoorende; geleegen aen de waeterkant; wel eertyds een machtighe Stadt geweest / met een wonderlycke vermaerde haven; doch door den oorlogh / verloop van waeteren / en andere ontydigheeden der Zee eyndelycke te niet geraeckt.

Den ondeckten aenslagh was in deser voegen aengelept; eenighe Spaensche Soldaeten van tydt tot tydt overgeloopen / begaeven haer aldaer in dienst; desen waeren met de haeren verdraegen dat twaelf ofte derthien te saemen upt Steen-bergen op hupt gaen souden / en ettelycke Spaensche / (die haer ten bestemde daege / op seeckere plaetse souden laeten binden) gevangen neemen; diese haer gelaede Vier-roeren souden af neemen / en in de Poort gekomen zynde / weder geven / om gelycker handt de Wacht te overvallen / en haer meester van de Poort te maecken; daer vier-hondert Spaensche Vier-roers (een quartier uurs hupten de Stadt verborgen liggende) op passen souden / om gelycker handt de Stadt te bemachtigen; haer reeckeninge voorts maeckende / nae dat meer hulps bekomen souden hebben / alle de Schansen aen 't Vosmeer in haer gewelt te krygen / alsoo die met weynigh volcks beset waereu: doch eenige daer van op vermoeden gevangen zynde / wilden niet bekennen / tot eyndelycke ter pyn-bancke verweesen zynde; daer beleeden / hoe voorgenomen hadden met haer schyn hebbende gevangenen de Poort te overweldigen; daer Spaensche aenslagh op Steenbergen ontdeckt.

vier-hondert paerden / yeder met een voet-knecht achter hem op-passen / en noch acht-hondert Soldaeten volgen souden; en dan de nieuwe Stadt in neemen; daer op dan noch dry-duysent mannen van Rosendal de Rovers-poorte en de Schanse by ter Tholen overballen souden; en dat desen aenslagh op de Jaer-marckt in 't werck stellen willen / als wanneer het volck meest droncken waeren; des de verraders volgens haere bekentenisse met de doodt gestraft wierden. 1635.

Om weder tot de Beleegeringe van Schincken-schans te komen / soo heeft men bevonden / dat de Cleefsche, Gulickse, Geldersche en andere om leggende landen daer weynigh voordeel by hadden; alsoo dien gantschen streeck van Collen af / soo door de Crabaten / als Keyserschen seer jammerlycke geplundert wierdt; niet nae laetende allederhande slagh van wreetheeden / aen Geestelyck en Wereltlyck / oudt en jongh te gedrupcken; waer van ick hier onder honderden maer een staelken verhaelen sal. Tusschen Gelder en Goch lepdt een Dorp Keveler genaemt; daer hadden de Huys-luyden een Schansken op gworpen / om haer Goederen / Vrouwen en Kinderen te bergen: de Keyserschen in sonder de Crabaten daer komende / overweldigen het Schansken / alle de Boeren op dry nae doodt smytende; met de Vrouwen en Kinderen voorts sulcks hupts houdende / dat het Turcken en Heydenen niet slimmer maecken konden. Crabaten wreethept.

De Cardinael Infante ruym dry weecken tot Goch stil geleegen hebbende; en bemerckende dat de Pest daer begon te ontsteecken / is hooghер aen getrocken; syn leeger om Calcar, Santen, Cleef, Udem en Grevenbroeck neder-slaende; laetende Goch (op 't verzoeck van de Regeerders) met dry-hondert mannen beset / om door de godtloose Crabaten beschermpt te wesen; daer sulck een dierte onstont / dat een Broot dry en een tonne Biers dertigh guldens gheloft heeft: doende voorts alle naerstighept om over Rhyns te komen; hebbende ten dien eynde een aenslag op Orsoy, welke in deser voegen meenden te volbrengen; doende dies halven seven Scheepen met Soldaeten (boven met rys bedeckt) den Rhyn afdryven / om voor de Stadt te komen / terwyle aen de landtspde een alarm gemaeckt wierdt; doch de Stadt-houder van alles kennisse hebbende / be- Den 25 Augusti.

1635. groete het eerst aenkoooomende Schip in dier voeghen / dat de anderen niet dorsten volgen. Hoe-wel de Staetschen met het werpen van Granaeden inde Schans gestaedigh voort voeren / dat de beleegerden haer inde hupsen niet langer onthouden konden / maer gedwongen waeren inde Bolwercken te schuplen; soo schooten sy echter op haer des / niet wepniger met stucken / als wel van krupt versien wesende / soo dat wel hondert-twintigh gequetsten naer Gelder voerden / waer van een goet deel het leeven verloozen.

Het Cardinaels volck in 't rooven voort vaerende / plonderden ontrent desen tijdt Marien-boom, het Clooster Gosendonck, Marien-weert, het Steedeken Wep, Nieuw-kichenheym ende Kesselaer. Doch vijf van de Crabaten die het met de Boeren Schans tot Keveler soo grof gemaeckt hadden / wierden op gehangen.

Den 1 Septemb. De Prins van Orangie, met Hendrick Graef van den Bergh in Graef Willems Leeger-plaetse gekoomen / en twee uuren te samen spraeck gehouden hebbende; begintmen soo met stucken als Mortieren / meer dan opt te vooren op de Schans te speelen / dat inder nacht tot twaelf uuren duurden; een deser Granaeden viel voor op 't Hooft (van Rhys ghemaeckt) des het in brandt geraeckte / dat tot den lichten morgen brande: dien achtermiddagh quam daer een ongeluckige Falconetschoot upt de Schanse / die vier menschen het leven koste.

De Spaenschen beginnen te verloopen. De Cardinael Infante, de Graef van Isenburgh de begraevinge tusschen Cleef ende Schincken-schans (daer haer behout aen geleegen was) met een goet getal volck te bewaeren gegeeven hebbende; is met syn overige macht omher gesworft; over al gelegenthepdt soeckende / om over Rhyn te geraecken; dat doch niet wesen wilde / des syn volck / besonder de Keyserschen seer begonnen te verloopen / soo dat ghedwongen was sulcker op straffe van galgh en leeven / by openbaere gebooden te verbieden; daer by vergiffenis beloovende alleen / die weder by haer Vaendelen koomen souden; doch den honger deede syn gebodt wepnigh kracht hebben / daer de Pest en Roode-loop meede onder speelden / dat veel menschen naer de andere Werelt deden verhupsen; niemandt meer dan de Ingeseetenen te beklaegen zijnde.

Om de Spaenschen het overkomen des Rhyns te beletten / soo had de Prins van Orangie een gebruyck om den anderen dagh een keer naer Emmerick en Rees te doen / om op alles goede order te stellen. 1635.

Hoe de Spaenschen binnen Schincken-schans haer hartiger toonden / hoe daer meer gewelt gebruyckt wierdt / om haer die te doen verlaeten; soo dat desen dagh wel inde sestigh Granaeden ontfingen / die reedelijcken wrochten; alsoo men haer schreeuwen en kermen op de Schiet-schansen hoorden konden; de lucht twee uuren langh met roock / springende balcken en andere dingen verbult zijnde. Daer op des anderen daeghs avondts tusschen vier en vijf uuren by Willem en Maurits Graven van Nassauw vijf ofte sesthien Soldaeten last kreeghen / op de beleegerde haer wercken een aenval te doen; die dat met degens en halve piecken soo wacker volbrachten; dat de Spaenschen die verlaeten mosten / doch niet wel gevolght / mosten met verlies van twee Soldaeten en ses ghequetsten te rugghe wijcken; daer Graef Maurits een schoot door het oor bequam. Op dien dagh wierdt de Schip-brugh / by 't Thol-huys liggende / een musquet schoot hooghер aen geboert. Den 6. Septemb. Bateryen.

Eenighe daeghen daer nae wierpmen van 't Spyck een Granaet van hondert-tachtentigh ponden; die inde Schans vallende / meenichte van balcken en plancken inde lucht deede vliegen; soo dat die van binnen genoodtsaeckt waeren de daecken en sommighe hupsen af te breecken / om van de invallende Granaden minder schaede te hebben. Als doen lagh Graef Jan met syn Ruyterye in en om Nieuwkirchen; de Cardinael in Udem; de Keyserschen meestendeel om Moenderbergh; tusschen Calcar en Udem, het Steedeken Griet verlaetende / syn stucken die aen den Rhyn geplant stonde / om de Vaert te bekommeren / wechneemende; soo dat men die nu van Emmerick op Wesel reedelijcken gebrupcken konden; alles nu in syn leeger reedelijckr koop zijnde / wegens den toevoert die van Ceulen beguaemen. Den 11 ditto.

Onder desen doet de Prins van Orangie de wercken in 't Staeten leger dagelijckr meer en meer verstercken; die haer begin neemen van de Halvemaen by de Brugh op de Eltensche spade / tot by het Spyck; aen de Rhyn-kant;

1635. Redoute. Quartier. Quartier. Den 13. Septemb. Die van Schinckenschans weercken haer toozn af. Den 17. Septemb.

kant; hebbende tusschen beyden acht Wacht-plaetsen / twee Bolwercken ende een Leger-plaetse / synde in 't begrip van twee-hondert Roeden; met Gzaften van vier-en-twintigh voeten breet; acht diep / de Bozst-weeringe elf voeten hoogh: de Beschansinge in de Betuwe, meede haer aenhangh aen 't Tol-huys neemende / strechte tot des Colonels Waerdenburghs Leegher-plaetse.

De Kerck-toozn binnen de Schans de Spaenschen in de wegh staende / vreesende dat dooz het schieten vallen / op de Kerck stozten / en alsoo haer daer instaende Ros-moolen beschaedigen mochte; hebben die desen dagh met haer eygen stucken oberhoop beginnen te schieten / en voozts met touwen om verre getrocken.

Acht Kupters tot Panderen over de Bzugge gereeden zynde / achterhaelde in 't Bosch een Ritmeester van de Crabaten / die hem soo langh weerde / dat syn Paerdt onder hem doodt geschooten wierdt; ghevanghen zynde wierdt dooz de Pzins van Orangie gezacht / die hem naer Nimmegen schickte; daer hy dupsent Ducaten dooz syn verlossinge boodt / hebbende een Sabel met een syn silver gevest.

De Rit-meester Yselsteyn Stadthouder tot Orsoy bevel bekoomen hebbende de Crabaten in haer Legerplaetse te besoecken; is des avondts met ses-hondert Kupters opgeseeten; nevens de Lyf-wacht des Pzinces tot Panderen over de Bzugh rydende / komen 's mozgens tusschen vier en vyf uuren aen 't Spuy, daer de Crabaten gheleegert laegen; daerse haer in vier hoopen verdeelen / hebbende om den anderen beter te kennen alle witte neus doecken aen haer hoeden; van meeninge / de Schans aen 't Spuy af te loopen; twee Schilt-wachten dooz hy gedzongen zynde / en aen de derde komende / schoot de selvige / des den alarm ontstont; die dooz 't ghehupl en kermen der kinderen en Wyven te schrickelycker was / sendende in der haest dzy-hondert Crabaten naer de andere Werelt; hondert vyftigh Paerden / negentigh ghevangenen / nevens een goede bupt van Mantels / Sabels ende Rocken / met haer voerende; die alle in 't Staeten leger verkoft wierden / doende de Gzaef van Ysenburgh, en Cantelmo alle vlyt om haer volck in ozdere en tot teghenweer te bzengen; soo dat de Staetschen de Schans verlaeten mosten: dat men daeghs daer nae op een ander sochten te herbatten; zynde ten dien eynde des nachts thien dupsent mannen te voet en te Paert / nevens ses stucken gheschuts tot Emmerick over de Bzugge ghetrocken / in meeninghe de Spaensschen in haer Leger-plaetse aen de Moender-bergh te overvallen: doch de boozтocht ongevaet dupsent mannen sterck / ontrent de Spaensche Schiltwachten koomende / bevont men die op haer hoeden / en volck in slagh-ozdere te staen; soo dat te raeden wierden / onverrichter saecke te scheyden; zynde de Pzins van Orangie als doen in de Schans over Emmerick, om te verwachten hoe 't met desen aenslagh afloopen soude. 1635.

De Spaensschen dit verzietende / en om sulcks te vergelden / waeren met den daegheraet doende / tusschen 't hups te Bielandt en Schincken-schans op twee plaetsen ses stucken geschuts te planten; met welcken geweldigh op de nieuwe Schiet-schans der Staeten (aen de Wael-kant op 't smal van de Betuwe gemaeckt) speelden / by die van de Schans wel gheholpen zynde; soo dat de Staetschen nae verlies van thien mannen het daer niet langer houden konden / zynde die also met dzy stucken geschut onnut gemaeckt / en den uytlegger op de wael / genoodtsaeckt naer beneeden te sacken; welck gewelt tot den avondt gheduurt hebbende / zyn de Spaensschen met haer geschut weder vertrocken; soo dat de Staeten haere ontramponeerde Schiet-schanse weder hermaeckten / en in voozighe stant bzochten. Bateryen. Bateryen.

Dien nacht daer aen is de Cardinael Infante met syn volck uyt den Duffel vertrocken; niet als de Leeger-plaetse van Cantelmo beset laetende; neemende synen wegh op Gennip: des de Pzins van Orangie eenighe Regimenten Soldaten naer 's Hertogenbosch gheseonden heeft / om de besettingen daer ontrent te versterecken. De Pzins Cardinael tot Gennip zynde / doet het hups aldaer besetten en weder sterck maecken; ten dien eynde / de Niers en Maese met Bzuggen overleggende / om alsoo in 't landt van Cuyck te geraecken: des de Gzaef van Stierum met een-en-twintigh Vanen Kupters tot Neder-Elten opgebzooken is; eenige daer van naer 's Hertogen-bosch rydende / de reste naer de Stadt Grave, daer men seer dooz vreesden; alsoo de roep De Cardinael Infante verlaet den Duffel. Den 27. 28. Ditto.

ginghy/

1635. gingh/ die reets berent te wesen. Acht-hondert Staeten Kupteren tot Moock geweest zynde/ hadden in 't weder keeren 't ongeluk van onder twee-duysent Crabaten te verballen ; die haer tot voor de Poorten van Nimmegen nae jaeghden/ en eenige matsten. Nademael de Cardinael Infante den Duffel verlaeten / en hem verder tusschen Maes en Wael begaf ; soo is het Staeten volck dat dus langh aen Rhyn geleegen heeft opgehvoocken/ besettende de Steeden tusschen Maes en Wael geleegen; onder desen hielt hem Cantelmo tot Cleef , de Crabaten tot Cranenburgh en Groesbeck , de reste van 't Spaensche leger wijt en zijt tot Gennip toe verspreyt liggende; daer hem de Cardinael persoonelijcke onthieldt.

De Ritmeester Anthony van Someren met eenige Kupters uytgereeden zijnde/ ontmoet twee uuren van den Bosch seven-en-veertigh Crabaten / die van hem soo aengeranst worden/ dat alle op twee nae inde loop blyven / de paerden tot buyt met hem in den Bosch brengende.

Den 1 October. Den Rhyn wegens de beleegeringe van Schincken-schans te waeter niet gebruyckelijck zijnde / heeftmen de Coopmanschappen die naer bovenen wilden/ van Arnheym tot verby de voornoemde Schanse te lande geboert / om daer 't scheep gedaen te werden; dat de Spaenschen met goede oogen niet wel konden aensien ; des waer genoomen hebbende / dat eenen Rijs-waert geleegen was tegen over daer de Schepen tusschen Emmerick en de Schanse in laedinge laegen / stellen daer eenigh geschut op / daer twee Scheepen mede schadeloos maecken / een Schipper het hooft af en vijf ofte ses persoonen gequetst zijnde / soo dat men gedwongen was / de andere Scheepen met kracht van paerden naer Emmerick te brengen.

Soberen staet binnen Schincken-schans. Een Burger met naemen Symon de Cock , uyt Schincken-schans koomende / verhaelde hoe jammerlijcke het daer binnen gestelt was ; liggende de huysen meest onder de voet / siecke / Pest/ stanck en vuyligheyt de plaetse verbult hebbende / de Soldaeten haer aen en inde wallen onthoudende.

Den 3 October. Desen nae-middag quam de Prins van Orangie , vergesselt met Graef Willem van Nassauw , de Graef van Solms , en de Heere van Brederode de Loopgraeven besightigen ; daer noch een Batery. Schiet-schanse verordonneerden. Dien selvigen avondt reeden tot Emmerick 1635. over de Brugge vijftigh Kupters ; die des anderen daeghs tot Unen koomende / eenige Spaenschen ontmoeten / doende een Bybeleydinge naer Schincken-schans , welcke sy sloeghen / daer van brengende vijf-en-dertigh Paerden / nevens twee Pagien. Convoy.

Die van de Schiet-schanse op Spyck, Den 4 October. schooten desen dagh een Aerken / met volck naer de Schans overbaerende in de gront.

Den vuyt die de Staetsche daegelijcks bequamen / verlieckerden haer Den 6 ditto. seer ; des sestigh Yper-roeren soo van Emmerick als Panderen desen dagh weder op avontuur gingen ; die des anderen daeghs / ontrent Cranenburgh dertigh Crabaten bejegenden / waer van spoedt vijfthien van de Meer schooten / twaelf Paerden met haer neemende. En wierden die van de Schans desen dagh met dertigh Granaden bereert. Dat Graef Frederick van Nassauw , de Ritmeester Antony van Someren , en de Luytenant Crock de ouden oock beweeghden met 200 Paerden uyt 's Hertogenbosch te rycden/ ontmoetende een dagh ofte twee daer aen vyt Hellemont twee-hondert Spaensche Kupters ; die soo welk-oom hieten / dat nevens hondert dertigh Paerden sestigh gebangenen bequaemen / daer onder de Graef van Ritbergen zynde ; die in den Bosch ghebangen voerden ; een Oversten Luytenant nevens verscheyde anderen van de Spaenschen doodt blyvende.

Den Coopman geduurende dese belegeringe spn Waeren uyt Hollandt komende / van Arnhem en Nimmegen tot Emmerick te lande voerende / om aldaer te scheepen /en soo naer bovenen te brengen / heeft den Cardinael Infante sulcke een wijl tijdts met luyckende oogen aenghesien ; doch eyndelijcke door den Gelderschen Raedt aengemaent zijnde / dat hem den gewoonelijcke Tol tot Schincken-schans niet behoorde te laeten ontsetten. Soo heeft hy tot Ceulen seeckere Bevelen doen Placcaten. aenplacken ; verbieden op verbeurte van Waegen / schip en goederen / geen Coopmanschappen uyt Holland te water naer Ceulen gaende/ van Arnhem ofte Nimmegen te lande tot Emmerick toe te voeren / om aldaer gescheept te werden ; maer naer ouder gewoonte met de scheepen voor by Schincken-schans te vaeren/ en aldaer des Koninkx Tollen te betaelen.

Onder

1635. Onder des onthielt hy hem noch tot Gennip, doende aldaer syn Bzugh verschansen / en op de Waert half wegen de Stad een machtige Sterkte leggen / om daer dooz te verhinderen dat Venloo en Rurmunde te waeter niet souden gespijst werden; en bleef syn Paerdevolck in de landekens van Cuyck en Ravesteyn leggen / het alles daer in de grondt bedervende.

Om desen tijd wierden upt een Oozlogschip by Wesel twee Bevelhebberen en twee Bootsgesellen in 't leger gevangen gheboert; die men te laste leyden / dat de Spaenschen tegens eer en eed alle lijfs-nootsaeckelijckheeden toegeboert hadden: daer van overwonnen zijnde / wierden de eersten gehangen / en de anderen op de Galeye gebannen.

Dewijle men met den aenstaende Winter daegelijckx niet als hooge wateren te verwachten hadden / en dat de H. Staeten en Pzins van Orangie niet gesint waeren Schincken-schans te verlaten / dooz het weder in haer gewelt hadden; soo heeft men aengevangen alle wercken tegens de opswellende waeteren te verhooghen / en te verdicken / eenigen te verlaeten en anderen in plaets te maecken; en om de Winter beter in 't Velt te duuren / bevoolen der Soldaeten Hutten van hout te maecken.

Den 16. October. De Spaenschen eenige dupsenden sterck upt haer leger vertrocken zijnde, begeeben hun naer Limburgh; datse onversiens beleegeren; haer onder de Marck-graef van Lede in 't Dozp Dolhen neederslaende / de Kupterye tot Hevermont en Gulken leggende: die van Mastricht dzp nachten besigh zijnde / met over de hondert mannen daer binnen te schicken; die t' elckens onverrichter saecke weder te rugge quaemen; die van binnen weerden haer mannelijck; doende onder haer beleggers groote schaede: doch alsoo die in haer boozneemen boozt voeren; en groot gewelt gebzupckten; overweldighdese twee Bupten-wercken; daer op noch vijf stucken gheschuts en twee Mozticren in 't leger bzengende; hebbende boozts alle Bupten-wercken in genoomen; konnende die van binnen wepnigh tegenweer doen / alsoo maer vijf-hondert mannen sterck waeren: de Spaenschen met het schieten daegelijckx aenhoudende; deeden sulck gewelt / dat eyndelijcke een groot gat inde muuren kreeghen / en de Stadt

De Spaenschen beleggeren ende overweldigen Limburgh.

Den 30. October.

Breste.

bestozmden / en overweldighden; alles doodt slaende wat inde waepenen vonden; soo dat de Stadt-houder Enno Ferens, een onversaeght krijghsman / gedwongen was met syn volck naer 't Casteel te wijcken; behalven twintigh van syn Soldaeten / die 't selvighe niet krygen konden; des sy haer op 't Kerck-hof begaven / dzy gelepdt versoeckende / dat afgeslaegen wierdt; des haer te weer stelden / tot den laetsten man toe vechtende / meenigh Spanjaert noch den beck bzeckende / eer 't daer toe geraeckten. De Stadthouder siende dat het Casteel niet te houden was / versocht 't selvighe over te geeven; dat hem op volgende boozwaerden bergunt wierdt. 1635.

Uyt te trecken met volle geweer, sack en pack, slaende Trommel, en geleyt tot het Casteel *Kerpen*, in 't landt van *Gulich*, daer toe die van *Aacken* sestigh waegens bestellen mosten.

Geduurende de beleegeringen van Schinken-schans wierden inde Vereenigde Nederlanden alle wegen gesloten; en verboden geen lijfs en krijgs-noodtzuftigheden upt te voeren / behalven tot Bergen-op-den-Zoom; daer de Boeren upt 't landt te Luyck veel kaes / Booter / Vis / Haringh en diergelijcke waeren quamen koopen.

De moetwillige Crabaten over alle te Goddeloos hups houdende / soo dat het den Lantsman wegens haer gewelt rooven en steelen ten platte lande niet langer houden konde; soo liet de Cardinael Infante by opene Gebooden verkondigen / dat alle Soldaeten die te platte-landen komende / en den Hupsman overlast deeden; geen Pascedullen van syn Hooghept / ofte haer Oversten by haer hebbende / sonder eenige genaede doodt geslaegen souden werden. Welck gebodt de Boeren van Braeckel wel wisten in 't werck te stellen; daer het seven-en-dertigh sulcke gasten met het leven gelden mosten. Placcaten.

Onder desen bleef de Cardinael met syn meeste macht noch om Gennip leggen / hebbende dzy Bzuggen over de Maes; die van Schincken-schans daeghelijckx doende zijnde met haer te verstercken / hebbende een besettinge van elf Vaendelen Soldaeten / behalven eenigh opgebooden volck / inde Bupten-wercken leggende; bestaende upt alle-derhande Lantslupden: de Stadthouder om hem beter te verseeckeren hielt twee Herbergen / doende der selver solderingen (dooz 't ballen der

1635. Gzanaeden) met Rijs/ Sant ende andere dingen doꝛ wercken / verdicken ende verseeckeren / daer hem de andere Hoplupden wel in volgden; met alle 't welcke soo scheenen besig te wesen / dat in 10 daegen heel weynig schooten.

Om hy der handt te wesen / en op alle voozvallende saecken datelijck oꝛdere te konnen stellen / hielden de Vereenigde Staeten ten desen tijde haere vergaederingen tot Arnheym; de Pzins van Orangie gewoon zijnde / meest daer dagelijckx te verschijnen / des avondts weder naer syn Leeger-plaetse keerende: Allwaer een Vast ende Biddagh dooꝛ de ganschе Vereenighde Nederlanden / tegens den 31 October verꝛdonneerden: met eenen beraemende Bateryen. een treffelijcke Schiet-schanse te maecken / om met vierthien stucken Schincken-schans daer meede te beschieten.

Oock wierdt den Obersten Staeckenbroeck met twee-duysent paerden naer 't landt van Luyck gesonden; daer hy eenighe Vaenen Crabaten versloegh / doende de rest de vlucht neemen / veel gevangenen / paerden en goede buyt met hem bzengende.

De Soomer meest gepasseert wesende / doet de Pzins van Orangie 't grootste deel syns leegers inde omleggende Steeden in besettinge trecken; Gzaef Willem van Nassauw, met soo veel volcx De Legers trecken uyt den Velde Schincken-schans geblockeert blyvende. vooꝛ Schincken-schans laetende / als tot de Blockeeringe van nooden was; leggende den Obersten Pinsen van der Aa met eenige Vaendelen volcx tot Bislick, om de Spaensche aldaer het oberkomen te beletten / en toe te sien dat geen toevoert van bovenen bequaemen; gelijck tot Emmerick, Rees, Wesel en andere plaetsen aen den Rhyn en Lippe meede geschiede; zijnde de Colonel Waerdenburgh het Spyck toe betrout: de Spaensche Cleef en Griet-huysen wel beset houdende / alsoose de Schans in noot van daer te hulp komen mosten.

Den 11 Novemb. Des de Cardinael Infante, des Pzincen optocht bespeurende / en Schinken-schans van alles wel versoꝛgt hebbende / syn leger van ontrent de Mase mede opbzeekt; syn volck in Brabandt voerende / die om te ververschen inde Dozpen Leen, Hees en Beul gelegt wozden: Hy persoonelijcke met syn gevolgh tot Antwerpen seer treffelijcke ingehaelt zijnde.

De Spaensche Limburg in haer gewelt bekoomen hebbende / als booven verhaelt is; hebbense die van de gesuyverde Godts-dienst een half jaer tijdt gegeven haer te bedencken / om onder des haer goederen te verkoopen / en te 1635. vertrecken / doch nergens als in onpartydighe plaetsen: onderwijlen verseeckerden de Spaensche haer meede van Neuteraele. Valckenburg, begeerende dat die van Masaick en Tongeren haere besettingen inneemen souden; dat die van Luyck af-sloegen.

De Cardinael Infante dooꝛ de Pzins van Orangie van ontrent Schincken-schans, en uyt het beldt gelockt zijnde; kryget den Obersten Quartier-meester Perceval oꝛdere het Huys te Beylant (dat de Spaensche sterck beset hadden) te besichtigen; daer hy vooꝛ gequetst wierdt / en van die quetsuure ook naemaels gestoꝛven is; de Pzins alle Den 15 Novemb. geleegentheden vooꝛ Percevals doodt verstaen hebbbven / begeeft hem des avondts van Amerugen naer Arnheym, doende alle omleggende besettingen inder haest op ontbieden / en de Schipbzugge van Panderen hooger aen naer Den 16 de oude Wael bzengen; daer de Gzaeven Willem en Hendrick van Nassauw nevens de Gzaef van Solms, met eenighe Regimenten des nae-middaghs overtrecken; haren weg langens den Dijck naer 't huys te Beylant neemende; daer de Spaensche sterck uyt schooten; soo dat de Staetschen genootsaeckt waren haer te begraeven / en Leeger-plaetse Quartier. Nooꝛt-waerts 't selbige huys te neemen; die in 't gestaedig schieten volhardden; des men twee halve Cartouwen op Nieuw-Schinckenschans stelden / Den 17 Novemb. daer de Gzaevers mede beschermpt wierden; middeler-wyle wierdt eenig volck besuyden het gemelde huys ghesonden; om aldaer seeckere Wacht- Redoute. plaetse / aen de Waeldijck leggende / te veroberen; gelijcke Wacht-plaetse buytens dijckx tegens de Schincke-schanser Wint-moolen overliggende / wiert dooꝛ een ander party mede verobert / en terstont achter open gelepdt; om van seeckere Schiet-schanse / (die 't selbige Batery. volck in der haest aen de Waeldyck maeckten) beschermpt te werden.

Onder des heeft men een Schiet- Den 18 ditto. schanse achter den dijck gereet / daer Gzaef Willem vier halve Cartouwen op doet planten; met welcken men des mozgens tusschen negen en thien uuren de eerste schooten op 't huys doet / en wierdt 't selbige daer nevens opgeepst; doch den Gouverneur een geboozen Vnger / gaf tot antwoozdt / vooꝛ de Staetschen niet als Cruyt en Loot ten besten te hebben; des men met schieten op twee sydel-muuren een aen-

bangh

1635. bang maekten/en tot des middags bolhardet; dat het huys soo door-boort wierd/dat men bequamelijcke sien konden/wat die van binnen deeden; die haer mannelijcke weerden: doch eyndelijcke haer bupten-wercken stormender-hant verloozen hebbende/ en geen gelegenthept van ontset vooz handen siende/ maer dat wel onordentelijck mochten overballen werden/ begonnense des middags ten twaelf uuren om goet accoort te roepen; dat de Gouverneur persoonelijck met de Graef getroffen heeft. Om met volle geweer, slaende trommel, pack en sack, vry en onverhindert daer uyt te trecken, en naer *Breda* geleydt te werden, hoe-wel hy liever op Cleef geweest waer/ daer syn siecken en gequetsten gevoert wierden; welcke upt-tocht ten een uuren met hondert-dertigh gesonde mannen geschiede/ dapper met Vrouwen en kinderen belaeden; hebbende ter weder syde wepnigh dooden/ dan wel eenige gequetsten.

't Huys te Bylandt by de Staetschen verovert.

Den 19 Novemb. Bylant met dry Vaendelen volcks beset zynde; soo verordonneerden Graef Willem; dat des anderen daegs smorgens tusschen de dry en vier-dupsendt uptverkoorene Musquettiers/ met vier stucken geschuts/ nevens Spaeden en ander Schans-gereetschap wel voorsien/ hooger den Duffel intrecken souden; om ettelijcke aldaer liggende wercken de Spaenschen te ontweldigen; doende de Schip-brugh van Panderen de Wael hooger op voeren; en tusschen Bylandt en Nieuw-Schincken schans leggen: de Prins van Orangie des middaghs het veroverde Huys persoonelijcke komende besichtigen/om op alles goede ordere stellende; de Beleegerden als doen hevigh met groote stucken schietende/ voornaementlijcke naer 's Princen Jacht; dat haer niet schuldig bleef. Onder anderen wierdt als doen belast de Spaensche begravinge aen de Duffelse-syde tegen Schincken-schans over aen te gryppen; en geschut op den Dijck te planten/ om haer Ponten en Scheepen/ (die men seer wel sien konden) schadeloos te schieten.

Den 23 ditto. Willem Graef van Nassauw der Staten Mareschal/ gaf desen middag aen den Luytenant Pichler ordere op de Spaensche werken een aenval te doen: die ten dien eynde dry Sergianten/yder met thien wel-gemoede Soldaeten/ de helft met vier-roers/ en d'anderen met halve piecken gheweert inde uyterste aengravinge stelde; daer op eenigh uytgesocht volck wel met alderhande stozm-gereetschap versien volgde; zynde tusschen beyden een redelijcke getal goede Soldaeten/ daer onder veel Bevel-hebberen vermengt; die eyndelijcke noch van twee-hondert anderen onderstut wierden. Den aenval met een geschut schoot te kennen gegeven zynde; gingen de dry Sergianten met haer by gevoeghde Soldaeten voor aen/ de Stozmpalen upt-trecknde; niet eens voor het grouw'lijck schieten der Spaenschen bevreest zynde; dwingende de selbighen haer eerste wercken te verlaten; daer op haer tweede af-snydinge aenballen/ en meede beroveren; soo dat in min als een uur ses a seven-hondert treeden lants in haer gewelt bekomen/ nevens acht-en-negentigh gevangenen; daer onder twee Hoplupden een Luytenant en andere Bevel-hebberen; de Staetschen nevens eenighe gequetsten niemandt als een haerder Sergianten verliesende. Terwylen den anderen soo te keer gingen; laeghender twee-hondert Staetsche Musquettieren aen de andere syde van den Dijck/ die op de Spaenschen (in het vluchten upt haer Bupten-wercken in de Schans) lustigh vier gaven/ soo dat de Beleegerden daer niet over hielden als een Hoorn-werck/ de Staetschen onder haer geschut liggende. Aen de Duffelse-syde is wegens het gestaedigh quaet weder/ niet wyders voorgeballen/ als dat twee groote Leger-plaetsen by 't Huys te Bylandt afgesteecken zijn; om in de selbigen dry ofte vier-dupsendt mannen te konnen leggen: wozdende 't selbighe Huys onderwijlen meede versterckt; speelende de Staetschen gheduurigh met haer stucken/ soo upt de Betuwe, als van den Duffelschen Dijck op der Spaenschen overvaert. Die des onaengesien niet nae lieten het Spuy seer te verstercken en wel te besetten: Graef Jan van Nassauw ten dien eyndt met veel versch Spaens volck inde Voogdy van Gelder aengekomen zijnde; eenighe daeghen niet sonderlinghs anders voor vallende/ als dat de Staetschen de Schans inde Betuwe seer naerderden; zynde op vier ofte vijf roeden aen 't Hoorn-werck voor de Brugge gekomen; daer die van binnen seer tegen groeven/ doende zijnde met Wael en Rhyn aldaer door een Graft inden anderen te brengen; daer die van 't Huys te Bylandt en Duffelsche Dijck hevigh op schooten.

De Spaensche bupte-wercken overballen.

Quartieren.

Aprosie. Graef Jan tot Cleef aengekomen/ en

1635. daer een wijltijdts hups gehouden hebbende; versorght Schincken-schans van versche besettinge / en alle noodtsaeckelijckheeden / en dat des nachts over 't Spuy, dat hem niet verhindert konde werden; nae 't welcke syn volck weder over Maes voert.

Den 1 December. Eenhout die Schincken-schans voor de Spaensche verrast / en aldaer 't gebiedt had; door een musquet schoot in syn rugge gequetst / en daer van gesturben zijnde / wierdt tot Cleef ter aerde bestelt; en den gewesen gebieder van 't Hups te Bylandt, Capiteyn Turck, upt bevel des Cardinaels aldaer onthalst; om dat den eersten storm (hoe-wel te swack tot tegenstant) niet verwacht had.

Commandeur.

De Spaensche wercken by Bylandt door de Staetschen verobert / wierden seer versterckt / en acht halve Cartouwen daer inne gestelt / met welcken gestaedigh speelden. Om het Staeten volck / voor de Schans in 't Veldt leggende / dese Winter niet ganssch af te slooven; liet de Prins van Orangie ten desen tijde alle Vaendelen van 's Hertogen-bosch, Bergen-op-Zoom, Grave, en andere plaetsen (die den Zoomer niet te Velde geweest waeren / en haer ververst hadden) op ontbieden / en in 't leeger komen / om haer meede-maggers te verlossen / en het beleegh te verduuren: die nieuwe moet hebbende / de Spaensche alle haer wercken inden Duffel, behalven 't Spuy, 't Veer, en anderen naer Cleef leggende / afhandigh maecken: dat de Spaensche seer verdroot / des een goet getal volcks te samen brochten / in hoope die weder te veroberen; doch kosten wegens den regen en diepe wegen haer geschut niet voort brengen / soo dat grooten armoet leeden / en weder te rugge keeren mosten. Oock wierdt een Brief onderschept / die naer de Cardinael Infante gingh / by die van Schincken-schans gesonden; inhoudende het groot gebreck dat aen mont-kosten anders hadden / hem biddende / soo de Schans behouden wilde / daer tijtelijcke in te versorgen.

De Staeten verandoren haer leger van vers volck.

Den 5 ditto. De Prins van Orangie vernoomen hebbende / dat den Graef Piccolomini met veel Keysers volck inde Vooghdy van Gelder gekomen was; doet inder haest een goet getal Ruyters / en vijftigh Vaendelen Soldaeten upt de omleggende Steeden op ontbieden / en in 't leeger komen / om haeres doens achtingh te neemen; alsoo het hem liet aensien / dat yets groots voor hadden; mits veel volck upt Gelder en Cleef by haer kreegen / met haer voerende veel ponten op waegens / en wel ses-honderd graevers / met allederhande schans gereetschap versien; diese tot Griet-huysen brachten; het aenstellende of daer yets stercken wilden; dat doch haer rechte aenslagh niet was / zijnde dier meeninge met de ponten aen de Spyckse syde over Rhyn te komen (vermits der Staeten meesten macht in den Duffel lach) om de wercken aldaer onversiens te overrompelen; edoch der Staten leeger versterckt zijnde / wierdt op alles goede toesicht genoomen / en haer voorneemen gestut; soo dat hier om / en door hongers noodt verhupsen mosten / haeren wegh op Gulich, Aacken en die plaetsen neemende; de Spaensche weder in haere bestettinge treckende / 't welck de Prins syn volck oock doet te rugge senden; hy selver / naer 't leeger besichtight en op alles goede ordere gestelt hebbende / des Dingsdag avondts geluckigh in den Hage aenkomende; daer van de Burgerye treffelijcke ingehaelt wierdt.

Piccolomini voorgenoomen aenslagh op Staten leeger misluckt.

Den 20 December.

Om desen tijdt waeren de Buytloopers van Breda soo stout / dat haer niet ontsaegen met een Schip tusschen Hollandt en Zeelandt op 't waeter te koomen; waer van eenige als vrienden op Oltgiens-plaat gingen sitten drincken / alles verspiedende; tot eyndelijcke dry Scheepen tusschen Dordrecht en Willemstadt plunderen; zijnde 't eene 't ordinaris Marckschip van Dort op Middelburgh, upt welcke alleen vijf gevangenen beguaemen; daer van tot Breda brengende vijf waegens met Buyt / onder anderen veel laecken.

De Heeren Staeten niet meer ter harten neemende als den welstant haerder regeeringe / en bemerckende de groote ongeregeltheeden by eenighe Stadt-houders en andere Hooft-officieren inde Grens-steeden daegelijcks gepleegt in 't verleenen van ongevoorloofde Geley-cedulen ofte Saufveguarden; geschiedende sonder haer H. M. kennisse; hebben sulcks met haere openbaere aengeplachte gebooden verboden; alle luyden haer daer meede behelpende / den Soldaeten tot goeden prijs verklaerende.

Paspoorten

Placcaten.

De houde nu dagelijcks toeneemende / liet de Cardinael Infante syn volck in 't landt te Cleef soo veel onder dack brengen alst moogheljcken was / ten dien eynde alle Steeden en Dorpen vol-

1635. volpzoppende; voornaementlyckе het steedeken Griet-huysen, doende 't selvige voor de poorte met een Halve-maen en andere wercken stercken / en met seven-hondert Soldaeten besetten; die daer in groote armoede levende / niet konnende bekomen / als 't geene met swaere Bybeleydinge upt Brabandt gebzaght wierdt.

Convoy.

De besettinge van Venlo en Rurmunde om te betoonen datse mede Soldaten waren / en haer 's Heeren geldt om sonst niet behoozden te ontfanghen / maeckten een aenslagh op de Schanse te Aertsen, (die haer soo wat inde wegh lagh) en dat in deser voeghen. De Stadt-houder van Venlo, liet upt het Dozp Aertsen dry karren met stroo haelen / bevеelende de Voerluyden achter den anderen te ryden / en de laetste karre in brandt te steecken / als geschiede; de windt te mets op-steeckende / geraeckten de brandt inde Boeren Huysen; die het gevaer siende toe-liepen om den brandt te slissen / de Soldaeten upt de Schans tot hulp roepende; die sulcks sonder achterdocht deden (te meer alsoo de Boeren op haer spde waere) laetende de Schanse onbeset; welcke de Staetschen van achteren beklimmen ende besetten; de Soldaeten gevangen neemende / slechten.

De Staetschen veroveren ende slechten de Schans te Aertsen.

Middeler-wyl liep het jaer ten eynde / en wierden de waeteren in Rhyn en Wael soo hoogh gedzeeven / dat alle Loop-graeven vol stonden / en het aen-graeven gedaen was; des men genootsaekt was de werken daer meer ende meer teghens te verswaeren. Echter lieten de Soldaeten niet nae / haere gewoonelycke hupt-handel te dzyven: gelyck die van Bergen op den Zoom met hondert sestigh Ruyters upt spnde / tusschen St. Job en Graven-Wesel vier-en-sestigh Spaensche Soldaeten ontmoeten; doende een Bybeleydinge aen een Vaendzigh die naer Bruyssel wilde / komende upt Schincken-schans / daer syn Capitein gestozven was; om by den Cardinael des selfs plaetse te erlanghen; de Staetschen omringden de Spaenschen inder haest / vier-en-veertigh daer van met haer gevanghen neemende / de reste om het losgeldt te versozgen te rugghe trecken / behalven den Vaendzig die met eenigh by hem hebbende verbozgen geldt / sich selven loste / en de weg op Bruyssel verbozderde.

Approcheren.

Convoy.

Rantzoen.

Omtrent desen tydt bequamen de Bewinthebberen van de West-Indische Compagnie / 't Jacht de Vleremuys van Pharnambuco met tydinge des toestandts aldaer; en hoe Godt de Heere haer gesegent heeft met het veroberen van de stercktе Arroyal ofte Royael, ende Nazaretta, dat sig in deser voegen toe-gedzaegen heeft. De Colonel Artichau daerghelyckx doende met de veroverde Capitanien te bevzyden / en de inwoonderen tot haere behoozelycke plicht te bzenghen / om de neeringen en handelingen weder voortgangh te doen hebben; heeft eyndelycke bevonden sulckx niet wel te konnen geschieden / voor de sterckte Arrayal ofte Royael mede tot gehoorsaemheidt gebzacht waere; alsoo 't selvige als een toeverlaet de Portugeesen altydt dede upt-spatten. Des voor sig nam dat van verre te benauwen / en daer soo dicht om her te gaen leggen / als eenigsints doenelycke was / om haer alle toe-voer af te snyden.

1635.

De West-Indische Comp. benaut het Arrapal.

Om sulckx in 't werck te stellen / laet hy een Vaendel volckx in St. Laurens, met de rest des middernachts op-bzeekende / neemet zijnen weg naer de Supker-moolen St. Pantaleon genaempt / toe-behoozende Franciſco Montero; komende inde morgenstont voor by de Ingenio dos Apuchuços, ontmoetende eenige voor-wachten van't Arrayal, waer vander dry doodt geslaegen wierden: verstaende van de daer upt-komende volckeren / dat de sterckte van mont kost treffelyckеr als van krupdt ende lonten voorsien was; hebbende onder den Oversten Andres Marini een besettinge van dry-hondert Spaensche Soldaeten; nevens seven-hondert gewaepende soo Brasiliaenen als landt volck / met twintig stucken geschuts / soo dat soo sterck als hun beleggers waeren: Doende voor het beleg alle oude Lieden ende Vrouwen daer upt trecken.

Den 3. Meert.

Dese sterckte is geleegen op eenen Berg / een goede schoot-weeghs van de Revière dos Affogados, en dat ontrent anderhalf myl van de sterckte / die de Neederlanders op de selvige syn hebbende / gebiedende de blackte rontom een musquet schoot verre; spnde een plomp doch sterck gemaeckt; werckt; hebbende de grachten anderhalf spies diep / seer steyl op gaende / in 't midden een seer harde / als gemetselde aerden Dyck daer door loopende / die haer een dubbelde graft maeckte / met wel anderhalf pierck hooge steyle wallen; spnde ter groote

1635. als de hier ter landt leggende Schanse S^t. Andries. Om de beleegeringhe te ylen / gingh de Colonel Artichausi de Sterckte selver besichtigen; dat hem haest qualyckē bekoomen was / zynde door syn lepdts-man so mislept / dat onweetende recht op syn vyandts wachten aen quam; die op hem uytvielen / daer een harde schermutsingh onstont / dat eenige haer leeven kosten / en hy met groot geluck weder tot de synen quam. Nae 't welcke een machtige Redouten. wacht-plaetse lepde aen een oort / ghenaempt Passo de Fidalgo, zynde een musquet-schoot van des vyandts Sterckte / om daer mede te beletten de Cleviere die vande Affogados afkomt; langens welcke syn toevoert hebben mosten: dese wacht-plaets voltrocken Hindersons Redoute. zynde / wierdt genoempt Hindersons Redoute, en met twee stucken voorsien; daer 't Arrayal eerst mede begroet wierdt / hebbende te vooren een uytval van de beleegerden uytgestaen; daer de Spaenschen acht dooden / en Hollanders eenige gequetsten bequamen. Dese wacht-plaetse was naulyx baerdigh / of daer viel soo grooten regen / datter in eenige daegen niet konde gewerckt werden: niet tegenstaende ver- Den 23. Meert. soght de Colonel Artichaus aen de andere syde van de Sterckte / een Canonschoot daer van / op seeckeren Bergh (genaempt Autero del Conde) dergelycke wacht-plaetse op te werpen; brengende de begraevinge reets soo verre / dat het volck daer in bedeckt stonden; die echter om den geduurende regen / en andere redenen des daeghs van daer genoomen zynde / weder in haer oude Leeger-plaetse quaemen: Artichaus voorts selve met eenige Vaendelen volcks dicht onder 't Arrayal gaende / om een andere plaetse te besichtigen / daer die van binnen sterck op uytvielen en hart aendzongen / dat veel van de haeren (soo men bermercken konden) met de doodt besuurden; eenige ghequetsten met haer te rugh voerende / de Hollanders negen bekoomen hebbende / daerder twee van storben: onder dese wierdt de begonnen Wachtplaetse (op den Bergh Autro del Conde) voltrocken (voerende de naeme van Verdoes-Redoute. Verdoes Redoute) doch met groot gevecht en bloedt-stortinge; alsoose over de Spaensche beleegerde Sterckte treffelyck ghesagh hadt; dan alsoomense van daer met musquetten niet konden berepcken / wierdender een halve Cartouwe / nevens twee metaele stucken / van twaelf pondt yders 1635. in geplant / doende met de selvigen groote schaede / meest alle hupsen te schande schietende.

Dese twee Wacht-plaetsen vaerdig Redoute. zynde / wierde de derde by der handt genoomen / en dat binnen een Pistoolschooot van 't Arrayal, dat de belegerde seer verdzoot / niet derbende in twee daegen 't selvige werck met uytvallen verhinderen; en dat uyt vreese der gereet staende Vaendelen Soldaeten / ten dien eynde op passende; dat echter den derde dagh voorviel / zynde de Colenel Artichaus een weynigh te vooren door syn arm geschooten; aen welcke quetsuure hy in de Leeger-plaetse Quartier. van S^t. Pantaleon te bedde lagh; het vreesselyck schieten aldaer by hem gehoordt zynde / sprongh uyt den bedde / hem soo ongheklecdt uyt syn Kamer begeevende; bindt voor de deure het Paerdt van den Raedt Jacob Staghouder gesaedelt staen / springet daer op / hem met een harde ren naer de voornoemde Wacht-plaetsen begeevende; daer komende vondt reets syn Luytenant en Capiteyn Payman nevens meer anderen verslaegen / en ter selviger plaetse qualyckē ses weerbaere mannen; edoch door syn aen maenen Volck by den anderen bekomen hebbende / wierden de Spaenschen soo bejeghent / datse ghenoodtsaeckt waeren te wycken / en weder in haer Sterckte te trecken.

Dese Wacht-plaetse vaerdigh zynde / kreegh de naeme van Ernestus-Re- Ernestus-Redoute. doute, daer twee mortiers inghestelt wierden / daer uyt men soo langhe Granaeden binnen de Sterckte sonden als duurden; hoe wel weynigh schaede deeden / door dien dat qualyck berepdt zynde / te langh laeghen eerse barsten; en de beleegerden te veel tyidt gaeven / om haer daer voor te myden; doch echter wierdt dit voordeel daer van ghetrocken / datse de Soldaeten daer binnen sulck een vreese aenjoegen / dat haer onder de aerde in hoolen begaven.

Dese beleegeringe tot noch toe reedelycke voortgangh gehadt hebbende / werdt voorgenomen een vierde wachtplaetse op te werpen; leggende die inde laechte tusschen de Boomen / scherp een musquet schoote van de beleegerde Schans; daer eenighe weecken langh onder den blauwen Hemel in regen

gen

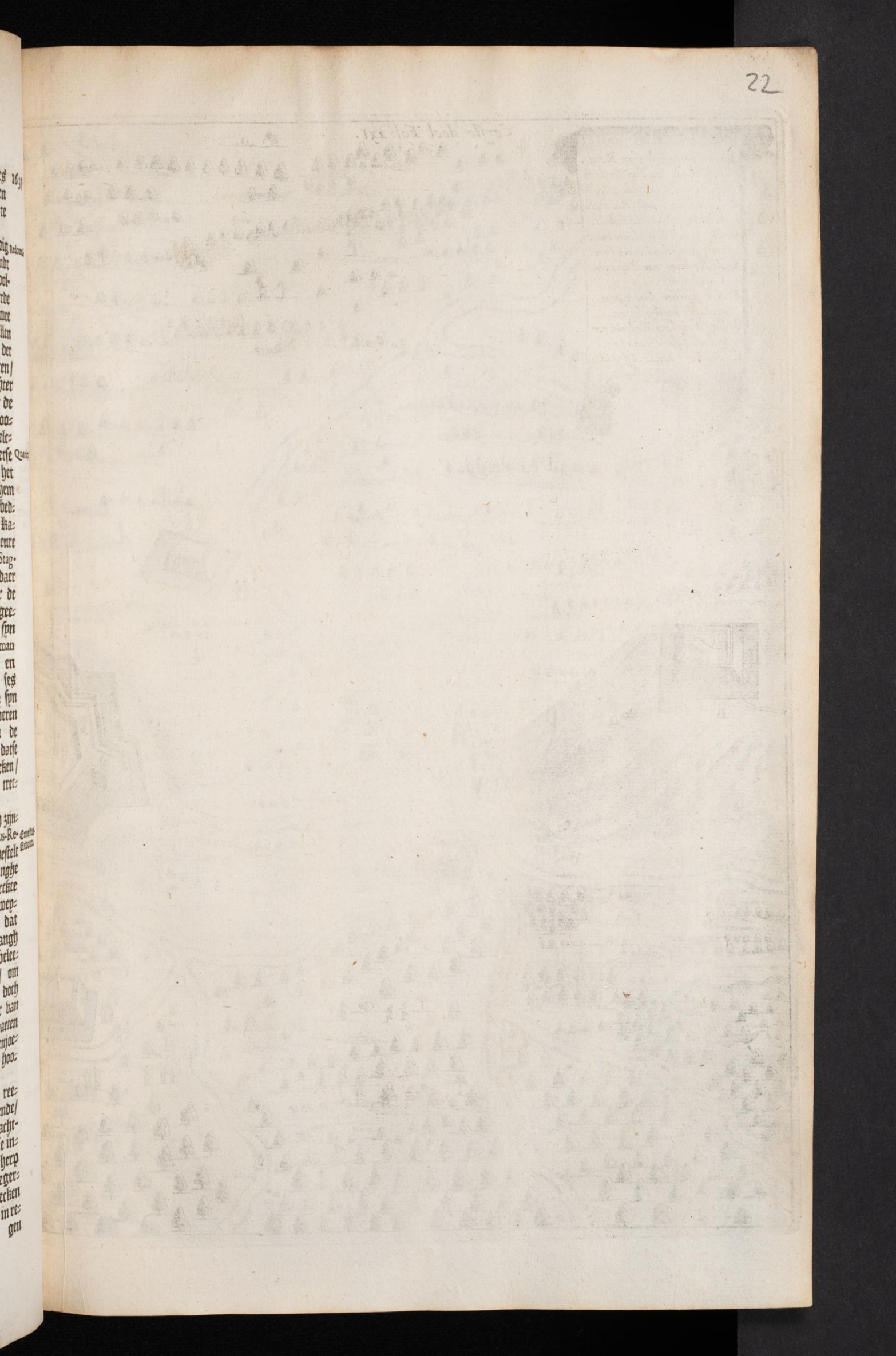

A. is het belegerde fort Real.
B. de Redoute van Cap. Verdoes op Autero del Conde geleght.
C. de Redoute vande Maior Hinderson aen Passo de Fidalgo.
D. Cap. Ernestus Redoute binnē een pistoolscheut van't fort.
E. de Redoute van Capiteyn Christiaensz.
F. Het quartier daer't gros opt laeste heeft gelegen.
G. Cap. Tourlons Redoute een pistool Scheut van't fort.
H. Ons Fort aende Assogades.

A. is het belegerde fort Real.
B. de Redoute van Cap. Verdoes
op Autero del Conde gelegen.
C. de Redoute vande Maior Hin
derſon aen Passo de Fidalgo.
D. Cap. Cruſſius Redoute boven
een piſtool ſchoots van't fort.
E. de Redoute van Capiteyn
Chriſtiaenſz.
F. Het quartier daer't groo
ſte leger heeft gelegen.
G. Cap. Tourlons Redoute een
piſtool Schoot van't fort.
H. Ons Fort aende Affygade.

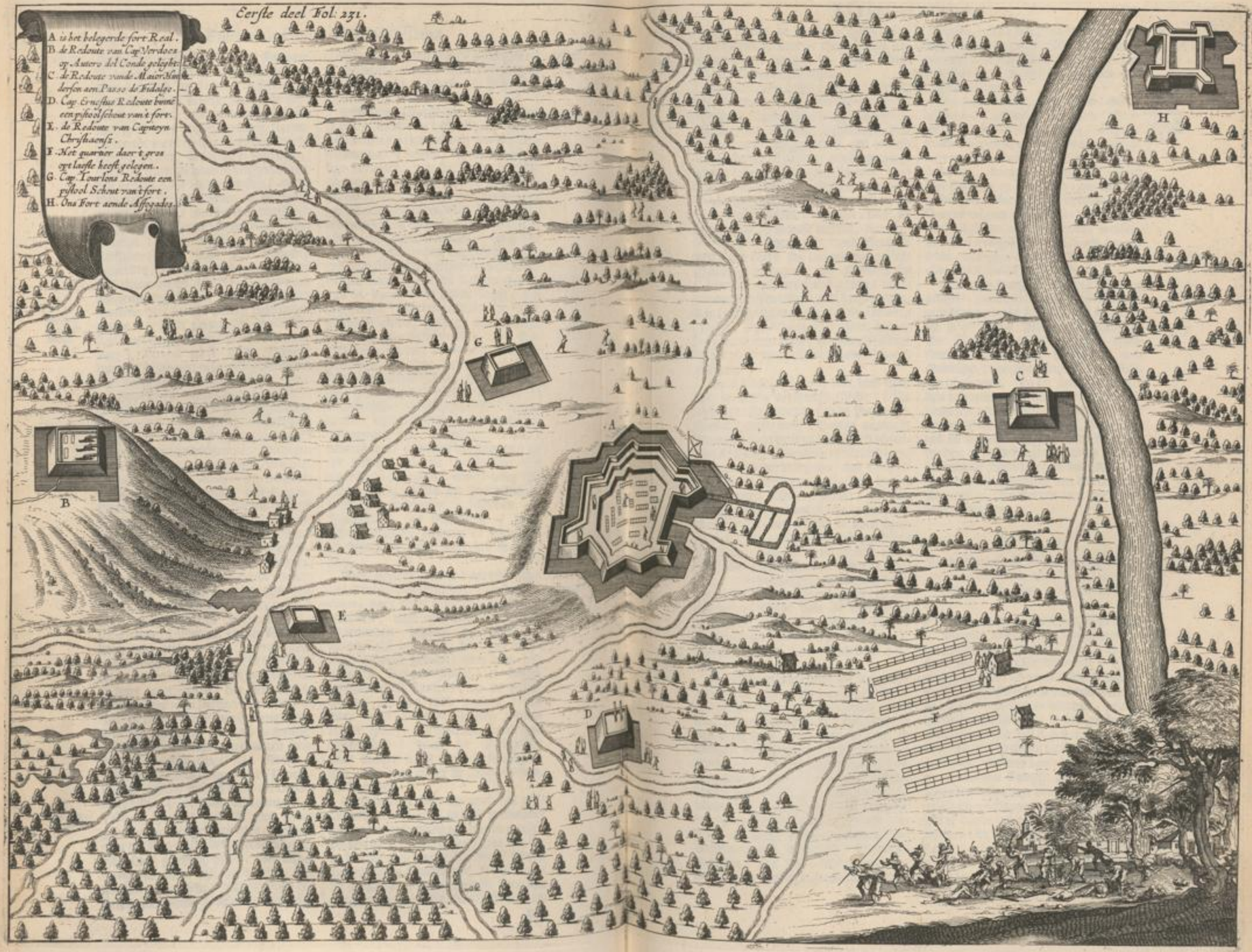

H
C
F

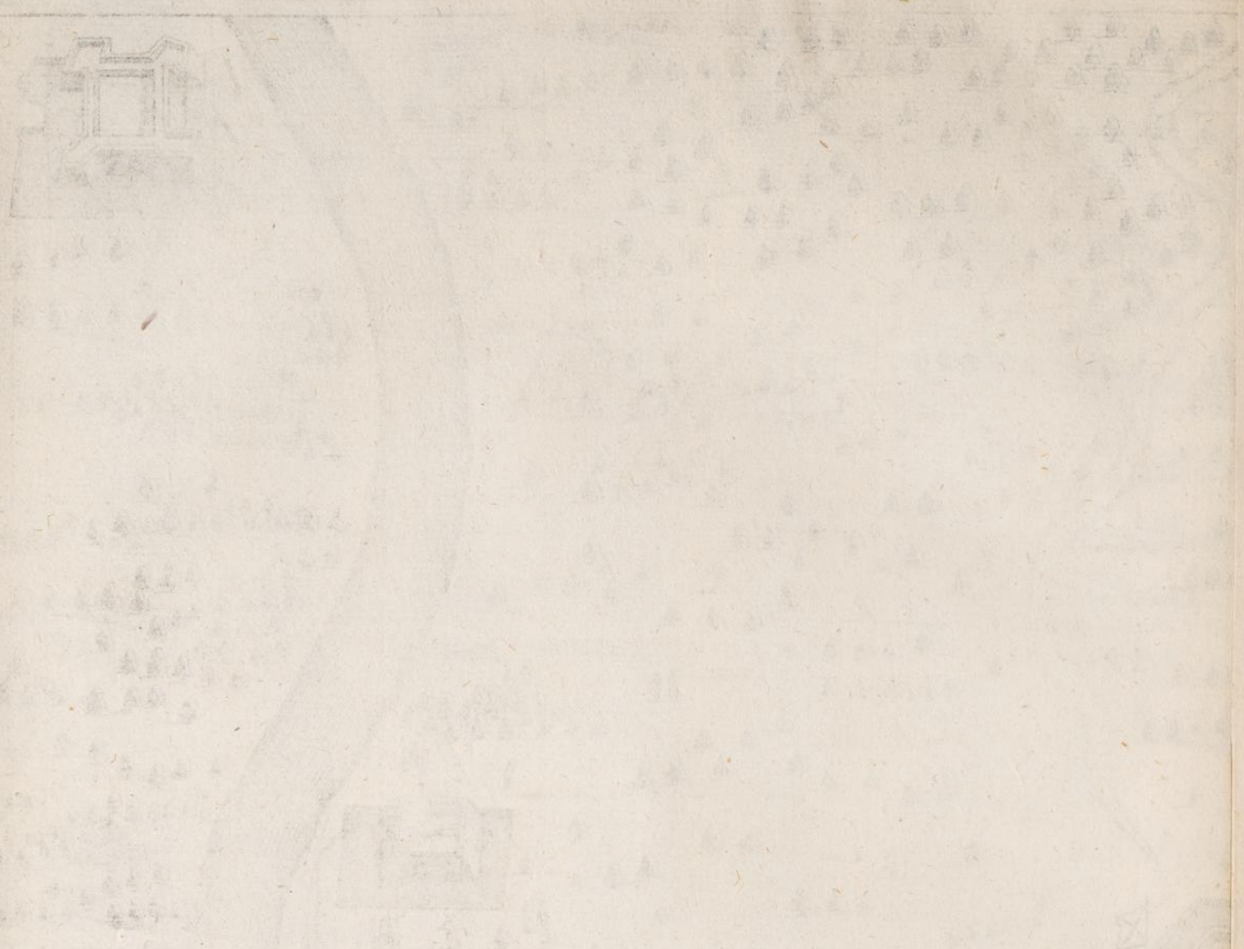

1635. gen en windt de wachten gehouden / en daghelijckx met de beleegerden geschermitseert was ; die men Chzistiaens Redoute noemden.

Christiaens Redoute.

Geduurende desen handel / kreegh den Raedt Ippo Eyssens (in Tamarica leggende) kuntschap van seecker Portugees / met eenighe Brasilianen van Albuquerque uytgesonden om eenigh Bosse-krupt te haelen / verborgen leggende inde Ingenio van Manuel Pires Correa, en alsoo dese Molen onder Paribalagh / waerschouden daer van synen meede Raedt Carpentier ; daer by bepden soo op gepast wierdt / dat Eyssens de Portugees met twee Brasilianen (die reets ses tonnekens gelicht hadden) betrapte. De Moolen by Carpentier nau doorsocht zynde / wierdender noch derthien baetkens gebonden / eenigen soo groot als smal tonnen zynde ; dat Albuquerque geen kleyne verhinderinge was / om met 't selbige krupt pets op de Hollanderen voor te neemen.

De Colonel Artichau, met vier-hondert mannen versterckt zynde (alsoo daer geruchten liepen dat de Portugeesen tot 't ontset door 't Bos in aentocht waeren) wierdt te raeden syn Leegerplaetse van S^t. Pantaleon te veranderen / en wat naerder te leggen ; om 't Arrayal nauwer te beslupten. Sulckx by die van binnen bespeurt zynde / sochten eenigh van haer volck upt te senden / om de mont-kost langer te doen streecken ; die met verlies weder ingedreven wierden. Om sulckx en andere voorvallende swarigheeden voor te koomen / wierdt voorgenoomen / noch een vijfde Wacht-plaetse te leggen / en dat een pistool schoot van de beleegerde Sterckte / tusschen de Wacht-plaetse Hinderson en Christiaens, geevende de selbighe naem van Tourlons Redoute.

Tourlons Redoute.

Den 2. Jury.

De Beleegerden haer soo beslooten siende sonder hoope van ontset / sochten met de Hollanders in bespreck te raecken ; bidden sulckx haer Veldt-Oversten eerst door een Boode bekendt te moogen maecken / dat plat afgeslaegen wierdt ; soo dat het ter weder syde eben hevigh op een schieten gingh ; doch daeghs daer aen haer beraeden hebbende / versochten dat een van de vier Portugeesen (diese noemen souden / en onder des Compagnies gehoorsaemheydt woonden) spreecken mochten ; dat haer toe-gestaen is ; die daer toe versocht zynde / weygerden

Den 7. ditto.

't selbige. Soo dat geen raedt siende / eyndelijck twee Hoplupden upt sonden / om van 't verdragh te handelen ; dat daeghs daer aen in deser voegen getroffen wierdt. 1635.

De Hollanderen veroberen 't Fort Arrayal ofte Real.

Dat den Oversten, Capiteynen, Bevelhebberen, Capilaen en alle andere Soldaeten in Koninckx dienst zynde, daer uyt trecken sullen met vollen geweer, vliegende vaendelen, slaende trommels, brandende lonten, koegels inde mondt, nevens haer Plungien en Kleederen ; om welcken te draegen, yder Capiteyn vyfthien swarte Slaeven vergunt werden ; alle welcken naer de *West-Indien* vervoert sullen werden, mits eerst overgeleevert hebbende het geschut, en kryghs-behoeftigheeden, nevens alles, den Koninck toebehoorende.

Die twee daegen daer aen 't scheep gingen ; zynde in 't getal vijf-hondert achthien gesonde Soldaeten / om naer de West-Indien gesonden te werden. De Burgers twee-hondert thien sterck / mosten het plunderen met twintigh-dupsendt Realen van Achten af koopen. In de Sterckte wierden bevonden vijfthien metaelen / nevens ses psere stucken geschuts ; vier vaeten Bos-krupt koegels ; loot ; lonten en andere kryghs-noodtwendigheeden naer behooren : zynde dit een heerelijcke segen voor de staet van Brasil, voornaementlijcke om dat de beste Spaensche Soldaeten van daer verboert wierden.

Fig. N°. 22.

Vertoonende de Beleegeringe en 't veroveren van de treffelycke Sterckte, 't *Arrayal* ofte *Reyal*, geleegen in *Brasil*.

GEduurende dese beleegeringe lagh Matthias Albuquerque des Portugesen Veldt-heer aen de Cabo S^t. Augustino inde Sterckte Nazaretta ; hy 't overgaen van 't Arrayal en de aenkomste der Hollanderen verneemende / vreesde aldaer beleegert te werden ; des in tijdts de vlucht nam / de selbige sterckte beset laetende met dry-hondert mannen / onder 't gebiedt van Pedro Correa de Gamba, neffens Louis Barbalho Bizarra, geweesen Vooght van 't Arrayal ; die onder desen van den Colonel Sigismundus van Schuppen beset werden / soo dat te lande-waerts nieuwers wegh konden : de Portugesen haer beleegert siende / en overweegende dat die van 't Arrayal het niet konden tegen houden / begonnen op haere behoudenisse te

1635. te letten / en van overgeeven te handelen; dat op 't selvighe verdragh van 't Arrayal getroffen wierdt; daer uyt trecktende seven-hondert mannen / die Koninckx besoldinge trocken; daer binnen laetende sesthien metalen / twaelf pseren en twee steen-stucken / elf-hondert negentigh ponden krupt en andere noodtsaeckelyckheeden meer.

Als meede Nazaretta Den 2 July.

Albuquerque het ontweecken zynde / begaf hem met vyf-hondert Soldaeten en acht-hondert Brasilianen naer Alagon, aldaer overvallende Povacon de Porto Calvo, daer in besettinge leggende de Major Alexander Picard, met twee Hollandtsche Vaendelen Soldaeten / en eenighe by-gevoeght volck; doch noch niet ten besten versterckt zynde / blevender veel doodt / soo dat de rest oberheert gedult mosten hebben.

Eer wy dit Jaer ten eynden komen / moet niet vergeeten werden des menschen pdelen voorneemen een wepnigh voor oogen te stellen / en besien hoe Godt de Heere dat meenighmael in roock doet verdwynen. De Staet der Vereenighde Neederlanden / haer selven met de groote voor-hebbende aenslaegen inbeeldende dit jaer een eynde van dat Oorlogen te maecken / is heel anders uyt gevallen; haer in tegendeel ontweldight siende de sleutel haerder Thuyn; namentlyckc de Sterckte Schincken-schans, die soo veel moeyten en duysenden gekost heeft weder te krygen; daer het noch niet al by gebleeben is; voelende de hardste slagh op 't laetste / zynde syn mayende Seysem; die onder haer desen Somer veel duysenden den draet haerders leven afgerukt heeft; voornaementlyckc binnen de Stadt Leyden; daer men telden in dit Jaer ter aerden gebracht te zyn vyfthien duysent acht-hondert acht-en-seventigh lyckcn: de Franschen in haer leger daer niet van bry zynde; so dat het daer door meest verslonden is; de overigen vroet zynde / Vranckryck weder te betreeden; veel grooten genoodsaeckt door armoede al beedelende derwaerts te trecken.

Tegen-spoet der Vereenigde Neederlanden.

1636. Of wel wegens de koude Winter de Soldaeten in de Neederlanden ten beyde syde uyt het Veldt meest ten deel in de omleggende Steeden gebracht waeren; soo liet men echter Schincken-schans niet veel rust / aenwendende ten beyden syde haer uytterste vermogen / den eene om de verkreegen pzope te behouden; den anderen om die weder onder syn ghewelt te brengen; doch kosten de beleggers wegens 't hooge water niet veel uytrechten / alsoo alle de Loop-graven vol stonden: oock konden de Spaensche de Schans nae haer wille niet te hulpe komen / en van alle noodtdruft te volle versorgen; en dat wegens de diepe wegen / tot wagens en paerden niet gebruyckelyck zynde; dat de beleegerden binnen de Schanse in geen kleyne swaerigheyt brocht; soo dat veel haerder Soldaeten aen de Staetsche overliepen / alle gelegentheden en den toestant van die daer binnen openbaerende.

1636. Verbolch van de Beleegeringe voor Schincken-schans.

Het eerste werck dat de Staetschen dit jaer voor Schincken-schans by der handt naemen; was haer twee Schipbruggen; den een by 't Thol-huys over Rhyn, en de andere by Bylandt over de Wael liggende / op te breecken / en in verseeckerde haven te brengen / om die voor 't hooge water en alle ongelegentheeden te behyden.

Welcke gelegenthey twee Schippers / met haer volladen Scheepen booven de beleegerde Schans liggende / verstouten daer voorby te dryven / den eenen den Rhyn onder naer Arnhem, en den anderen de Wael af / beyde sonder hinder geluckelyckc in Hollandt komende.

Der Staeten Ruytery tot Arnhem en inde omliggende Steeden in besettinge liggende / kreegen last op te trecken; alsoo de Spaensche sterck bergaerden; en te beduchten stont / datse by vorst den Rhyn ergens mochten over komen; daer niet op volgde / als dat een sterckc Bybeleydinge op St. Stevens-weert deden; de beleegerde Schans van daer te mets (doch niet ten volle) wat onderstant doende; des de Staetsche weder t' huys-waerts trocken.

Den 8 Januari.

Convoy.

De Heer van Fourdain, tweede Stadt-houder binnen Schincken-schans, en Maistre del Campo, ten desen tijdt daer binnen met een hevige koortse bevangen / en naer Cleef gebracht zynde; is aldaer ten eynde deses maendts overleeden.

De Keyserschen haer sterck inde Gulickse, Cleesse en Bergse landen onthoudende; soo heeft de Heer van Dieden eenighe Vaendelen volckx geschickt in Dieuf-burg; en de daer omliggende Steedekens / om die allen voor een overval te beschermen; welcke vreese dagelyckx vermeerde / alsoose haer meer en meer ontrent der Staeten Gzens-plaetsen sien lieten / en nestelden: haer Veldt-oversten als Piccolomini,

Keyserschen naevderen de Vereenigde Neederlanden.

1636. mini, de Hertogh van Loteringen; Gallas en Jan de Weert sich niet ontsiende daegelijckx met de Cardinael Infante tot Brussel Krijghs-raedt te houden; dat de Prins van Orangie veroorsaeckte haeres doens wel in achtinghe te neemen; alsoo ontrent Mastricht ten platten lande groote tyrannye bedreeven; en haer om de beleegerde Schans te spysigen ghebruycken lieten; gelijck meede 't verleeden Jaer den Cardinael gedient hadden; daer de Vereenighde Staeten oorsaeck upt naemen / haer alle vyandelijcke afbreuck te doen; dat spnen aenbangh ontrent Rurmunde ghenoomen heeft.

Die van Rurmunde overvallen de Craten in Wassenbergh / tusschen den 24 en en 25. Januari.

Randtwyck (het opperste ghebiedt daer hebbende) ter oozen ghekomen zijnde / dat tot Wassenbergh vijf Vaenden Crabaten te voet en dry Vaenen te Paerdt laeghen / by haer hebbende een groot ghetal Waegenen en Karren; is des nachts met acht ofte neeghen-hondert mannen upt Rurmunde daer op aenghetrocken / twee Petarden met sich voerende; des morgens heel vroegh voor 't Stedeken ghekomen zijnde / doet de Poorten springen; haer alsoo onversiens op het nest betrappende; een goedt getal gevanghen neemende; krygben tweehondert vijftigh Paerden; acht Vaendelen en een Cornet; die neevens de vupt binnen brenghende; laetende meest alle de slechte Soldaeten loopen / alsoo haer Vebelhebberen voor 't los-geldt spraecken; onder den vupt zijn bevonden vijfthien-duysent Rijckrdaelders / nevens een swaere goude keten.

Rantsoen.

Dat die van Mastricht seer wel ghebiel; en goedt dochten / het haeren daer meede van te soecken; des te raeden vonden het Steedeken Altenhoven (met Crabaten te Paerde beset zijnde) te overvallen / uptsendende ten dien eynde den Vaendrich van Hopman Benthem, met hondert thien Soldaeten / die de Poort met een Petart deeden springen; de Crabaten haer vermeestert siende / naemen de vlught / haeren Ritmeester in de loop laetende / die het gelagh met de doodt betaelen most; nevens veel mantels / Rocken / Wapenen en andere goederen wierden binnen Mastricht tot vupdt ghebraght over de hondert Paerden.

De Crabaten in Aldenhoven overballen.

De Staeten der Vereenighde Nederlanden haer van de Spaensche en Keyserse als omringht siende; lieten by openbaere aenplackinge op straffe des doodts verbieden / dat niemant hem soude vervorderen (van Vlaenderen of tot de Weser daer inne begreepen) eenighe Krijghs ofte Lyfs-behoeftigheeden / te water ofte te lande / upt haer ghebiedt te vervoeren; dat niet alleen groote benauthepdt tot Cleef en Schincken-schans, maer oock onder de Keyserschen in Gulicker en daer omleggende landen veroorsaeckte; soo dat men niet en twijffelden / ofte souden haest ghedwongen zijn / de Neederlandtsche grensen te verlaeten. 1636. Placcaet, De Staeten der Vereenighde Provincien slupten de Licenten.

Den 3 Febvuary. Die van Mastricht overvallen de Spaensche buiten Thienen.

De besettinge tot Mastricht het inneemen van Altenhoven wel gheluckt zijnde / deede haer verder upt de ooghen sien; des dry Vebel-hebberen met hondert vijftigh Kupters opgeseeten / neemen haren wegh Brabandt in; kennisse bekoomende / dat tot Thienen dry Vaenen Spaensche Kupters laegen; des beslupten die te verrassen; des morgens ten thien uuren ontrent de Stadt ghekomen zijnde / senden eenighe Paerden voor upt; de Kupters als in Spaenschen dienst / roode Veldt-teecken aen hebbende; die een Poort besetten; haere meedemaggers aen komende / sonder eenige wederstant daer binnen helpende; daer de Spaenschen verstroydt wierden; bekoomende / nevens goede vupt dry-en-vijftigh schoone Paerden. Twee uuren in de Stadt gerust hebbende / spn (sonder de Inwoonderen eenigh hinder te doen) met de bekoomen prope vertrocken / en onbeschaedight binnen Mastricht gekomen.

Den 9 Febvuary.

De Winter-waeteren in den Rhyn hoogh gheslreegen zijnde; deeden ten desen tijde groote schaede / voornamentlijcke aen 't Spuy, zijnde over Schincken-schans geleegen; daer het de Slups in stozte / soo dat de Trommelen den gantschen nacht om hulpe allarm sloegen.

Middelerwijlen is Graef Willem van Nassauw, (het gebiedt in 't leger voor Schinken-schans hebbende / en sig binnen Arnhem onthoudende) te Poste naer den Hage vertrocken; daer men groote gereetschap tot den aenstaende Oorloge maeckte; alle Hoplupden bevel hebbende haer Vaendels volkomen te spn / en tot den tocht gereet te wesen; vermis men niet en wist / wat de Spaenschen en Keyserschen in den sin hadden.

1636. Den 13. Februarij. Den noot de Spaenschen in en ontrent de belegerde Schans daegelijcks meerder druckende / was men in Brabandt met veertigh Vaenen Ruyters op de been / in meeninge de voornoemde Schans en Cleef te hulpe te komen; en van alle noodtsaeckelijckheeden te versorgen; dat wegens den gestaedigen regen / die alle weegen bedorf / heeft moeten achter blyven; hoe-wel 't noch meenighmael over Gennip met kleyne partyen geschiede / daer die van Nimmegen op toe leyden: soo datse die tot twee mael sloegen / de buyt met haer in de Stadt brengende. De Koninck van Spanjen naer hem trecklende de gerechtigheeden ten platte landen; oock willende behouden 't gesagh over plaetsen by de Vereenighde Heeren Staeten met den Swaerde verovert; weygerende haer aldaer gestelde Leeraeren / Schouten en andere Bevel-hebberen ten platten lande Vrygeley-brieven te geven. So hebben de gemelde Staeten Bevelen aen geslaeghen / daer by opsegghende alle Vrygeleydt ten platte lande in Brabandt en Vlaenderen ghebiedende de Geestelijcken en andere Bevel-hebberen aldaer binnen thien daeghen deses Bevels haer te voorsien; of dat ghevangen zijnde / voor goede pryps verklaert sullen werden: dat de Cardinael Infante met dierghelijcke tweede Bevel soeckt tegen te gaen; belastende van ghelijcken te vertrecken alle Leeraeren / Schouten en andere Bevel-hebberen woonende onder de Vereenighde Staet ten platte lande / op Vryghe-leydt sittende: jae dreef de saeck soo hevigh / dat by sigh selven voornam alle Geldt-ophrengingen op te seggen; ten waere wyser hem sulcks af rieden; overleggende / dat de Vereenighde Staet haer Grensen beter geslooten waeren / soo dat wel thien Spaenschen ghevaer souden loopen tegens haerder een; doch des al niet tegenstaende stonden veel Dorpen en Gehuchten sonder Geestelijcke ofte Wereltlijcke bedieninge; ghenoodtsaeckt zijnde haer selven als hoofdeloos te geneeren.

Iurisdictie.

De Spaensen seggen de Staetsen de Salvaguarde op.

Salva-guarde.

Salva-guarde.

Contributie.

De Keyserschen en Spaenschen met de beleegeringhe van Schincken-schans tot noch toe in 't Gulicker landt geleegen / en alles opgheteerdt hebbende / datter niet meer ten besten was; soo heeft den Obersten Jan de Waert het Keysers volck in 't laetste van Februario te saemen gheruckt / synen wegh naer Mastricht neemende; begeerende van den Obersten Goldsteyn (onder Stadt-houder aldaer) voor hem en syn volck (mits betaelende gespyst te werden) die sulcks weygerde / seggende daer toe van syn Meesters de Heeren Staeten / en Prince van Orangie geen last te hebben; maer wel in tegendeel / van geen Broodt upt de Stadt te laeten vervoeren; dat seer eubel nam / genoodtsaeckt zijnde naer 't Bisdom Luyck te trecken. 1636.

Daer liggende schickten die van Mastricht eenigh volck naer Tongeren, om van daer eenige voorraet te haelen; die in 't wederkeeren van de Keyserschen aengegreepen zyn / daer een harde schermutsel voorviel; zijnde de Keyserschen genoodtsaeckt / die van Mastricht met haer by-hebbende goederen te laeten trecken.

De Meert voor handen zijnde / en de Spaenschen noch hoope hebbende Schincken-schans te behouden / en te ontsetten; soo hebben sy haer volck om Herentals te saemen ghevoerdt; groote ghereetschap tot den aenstaende Oorlogh maeckende (dat de Vereenighde Staet veroorsaeckte op haer stuck te letten) daer Graef Jan van Nassauw met de ganschе Ruyterye by kompt / nevens noch achthondert Spanjaerden; het geschut / oock menighte van Wagenen en Karren / met alderhande Schans-gereetschap ghelaeden / met eenighe Handt-moolens en Koopere Backovens by der handt zijnde; doet de Graef van Nassauw die met een Byvelepdingh naer Gelder en Cleef brengen; dat doch niet wel heeft willen gelucken wegens de diepe klayewegen / door den regen bedorven; soo dat het ghеschut veel Wagens en Karren in den dreck zijn blyven steecken / en niet hebben konnen voort koomen. Convoy.

De Prins van Orangie verstaen hebbende dat de Spaenschen eenige voorneemen wercken (soo aen 't Spuy, als tusschen Rinderen en de Sterckte Ferdinand vestelt hadden te maecken; en dat alreets aen 't Spuy een treffelijck Schans afghesteecken was) sent in der haest in de omliggende Steeden syn Bevelen; gebiedende 't Kryghs-volck te voet en te Paerdt tot Arnhem by den anderen te koomen; van waerse onder Graef Willem van Nassauw naer Nimmegen Patenten. Den 15. Meert.

1636. megen zijn getrocken ; de meeste besettinge van daer met haer voorts de Moockse-poort upt gaende / yder Vaen Paerden een Vaendel Voetvolck volghende ; in't eersten geenen gewissen tret houdende / yder hoop op de Heyde synen besondere wegh kiesende ; op dat niet ghemerckt soude werden waer 't ghemunt was / tot eyndelijcke nae Sonnen ondergangh haer t'saemender handt vier-duysen sterck naer 't Dorp Hennep begaeven ; en soo voorts naer 't Cleefsche Bosch / daer vertoevende tot den dagh aen quam ; aldaer noch vier duysent mannen van Sutphen, Deventer, Emmerick, Rees en Wesel tot haer krygende soo dat acht duysendt sterck zijnde / bleeven tot den nae-middagh leggen (die van Cleef niet beter wetende / ofte het soude haer gelden / des haer tot wederstandt baerdigh maeckten) als doen haeren wegh naer Griethuysen neemende ; zijnde een kleyn Steedeken / ligghende aen den Rhyn, tusschen Emmerick en Schincken-schans, daer vier-hondert mannen in waeren die haer voor Keysers volck uytgaeven ; dat niet baeten mocht / wierden echter met ghewelt aenghetast ; en met den derden stormm overrompelt / alles doodt slaende wat in de waepenen bevonden ; daer in bekomende vyftigh malder kooms / om die in de beleegerde Schans te voeren ; het Steedeken behalven de Kerck tot de grondt toe slechtende ; zijnde op de Inwoonderen seer verbittert / alsoose aen 't verlies van Schincken-schans oorsaeck waeren / hebbende de Spaensche daer toe verleent haer baertuygh / en alles wat van nooden hadden. De besettinghe siende den tegenweer te vergeefs / begaeven haer des nachts ten twaelf uuren op het Slot / roepende om verdragh ; dat toegestaen wierdt / des morgens met volle Gheweer / slaende Trommel / sack en pack uytreckende / haeren wegh naer 't landt te Gulig neemende / zijnde van Piccolomini volck / meest jonghe stercke mannen ; onghebeer ses-en-dertigh dooden achterlaetende ; waer teghen de Staetsche ontrent de sestigh ofte seventigh soo doodt als verwondt bevonden ; daer onder zijnde den Major Generael / nevens twee Hoplupden. De Staetsche haere overwinninge vervolgende ; veroverden noch

Den 16 Meert. De Staetschen veroveren Griet-huysen stormmender handt.

eenighe wercken ; soo aen 't Spuy, als aen de Cleefse-baert / by de Spaensche verlaeten / als verstonden dat Griethuysen verloozen was ; soo dat niet over hielden / als de Schans Ferdinandus, nevens eenighe wercken aen den Rhyn en Wale, die de Staetschen voorts met een linie naer 't huys te Bylandt achter af sneeden / dat voortaen van Cleef geen onderstant meer konden bekoomen) aldaer een Sterkte met vier Bolwercken afsteeckende ; voorts in haer gheweldt brengende de wercken gheleegen aen Smits-hausen en de Crebbe, die groote schaede op den Rhyn deeden. Graef Willem van Nassauw maeckte syn Leegerplaetse tot Brynnen, alles over al met Loopgraven en wercken wel beseorgende ; doende aen den Salm-oort by Griethuysen over dat aldaer in de Rhyn vlietende beecken een Schip-brugh leggen / en de Cleefse-baert een wepnigh boven 't Spuy toe dammen ; om 't waeter daer door op te schutten / en achter de nieuwe wercken om te legden / de laege landen alsoo blanck stellende / gheljck voor 's Hertogen-bosch gedaen was : in dier voegen 't Staeten leger van achteren wel verseeckerende. Quartier.

De Cardinael Infante hupten 't vermoeden dit verloop voor Schinken-schans vernemende / doet syn volck vergaderen / alles tot het ontset gereet maeckende ; vijf-hondert Wagens / op yder ses Musquettiers voor upt sendende / op hoope van binnen Griethuysen en de beleegerde Schans te gheraecken / dat haer miste / doende de beleegerden onder desen met haer Geschut onder de Staetsche Arbeydts-lupden reedelijcke schaede.

De linie die men naer 't huys te Bylandt groef / was als doen noch niet voltrocken ; doch waeren alle aenkompsten soo beset en versorght / datter voor de Spaensche geen kans overigh was Schincken-schans te ontsetten ; zijnde het Hooftleegher naer Cleef toe seer sterck en met dry graften om graeven en aen alle hoecken wel versorght.

De Spaensche de Schans Ferdinandus noch in haer gewelt hebbende / beset zijnde met een Vaendel volcks van den Graef van Embden, soo geburdent dat de Staetschen die des nachts stormender handt in-naemen ; een Lutzenburger het gebiedt daer binnen hebbende / die hem mannelijck

Tusschen den 29 en 30 Meert woordt de Schans Ferdinandus van de Staetschen stormender handt ingenomen.

1636. dꝛoegh; doch eyndelijck met een spies in 't hooft gesteecken zijnde / is den anderen dagh daer aen gheslꝛoven. Der Staetschen aenval geschiede met een groote stoutmoedighepdt; booꝛ aen gaende de Luptenant ban de Pont-gasten / met een Stoꝛm-leeder in de handt / tot den middel dooꝛ 't wateꝛ; ban der Gꝛaben Willem en Hendrick van Nassauws Luptenanten met twee-hondert mannen gebolght zijnde; geduurende den stoꝛm schooten die ban Schincken-schans hebigh met gheschut / doch tot wepnigh schaede; nae 't beroberen bont men in de Schans sestigh dooden / en bpstigh gebangen; daer onder een Luptenant / en Vaendꝛigh / bepden seer berwondt; aen der Staeten spde wepnigh dooden / doch wel gequetsten: daer wiedt booꝛts een besettinge ban twee-hondert mannen binnen gebꝛocht / en een Batery. Schiet-schans opgeꝛecht / met welcker Stucken hebigh in de beleegerde Schans geschooten wiedt; hebbende de Staetschen de Spaenschen in dier boegen in koꝛten tijdt / alle haer wercken aen de Duffelsche-spde af-handigh gemaeckt.

Den 3. Apꝛil. De Spaenschen middeler wpl haer Bebel ban te Belde te tꝛecken bekomende; en Gꝛaef Jan van Nassauw eenige hoopen bolcks upt Vlaenderen, Brabandt en Breda te boet en te Paerdt tot Lier bp den anderen bergaedert hebbende / is met 't selbige ban daer op Herentals en soo booꝛts naer Turenhout getꝛocken; beel Waegen en Karren / eenige met geldt gelaeden bp hem hebbende; Gennip te booꝛ dooꝛ dꝛp-dupsent mannen ban alles bersoꝛght

Den 6. ditto. zijnde. 't Spaensche leger tot Turenhout wesende / tꝛeckt op Arendonck, hoogh en laegh Meyerde, en soo naer Eyndhoven en Gennip, daer de Soldaten eenigh geldt gegeeben woꝛdt / de Bꝛugh aldaer booꝛts ober tꝛeckende; middelerwijle kompt Piccolomini met het Kepsers bolck naer Calcar, den wegh op Gennip neemende; daer bepde de legers op de Hepde te saemen komen; ban waerse schielijcken op

Den 7. ditto. bꝛeecken / komende met de gantsche macht in en om Cleef, doende met losbꝛanden ban geschut en andere teeckenen die ban Schincken-schans aen-melden / dat haer ontset booꝛhanden was; die daer ober met schieten / roepen en krioel groote bꝛeught bedꝛeeben. Gꝛaef Willem onderwijlen haerder kompste / en sterckte (als ban dier dupsent te Paerdt / en twaelf dupsent te boet) kennisse bekomen hebbende / maeckt alles tot wederstant baerdigh: daer op bertoonden haer des nachts ten elf uuren een goedt getal Spaensche Kupters booꝛ des Obersten Pinsen vander Aa Leger-plaetse; die ban den Obersten Staecken-broeck (als doen de wacht hebbende) soo bejegent wierden / dat genootsaeckt waeren te rugge te wijcken; zijnde niet-te-min het gansche Staeten leger in de Wapenen / siende om Cleef beel bperen en roock op gaen.

Den 8. ditto. Des moꝛgens sagh men 't Staeten geschut op alle aenkompsten geplant / en het meeste bolck noch in de Waepenen; doende Staeckenbroeck persoonelijcke de ronde: als doen schooten die ban de Belegerde Schans eenighe schooten naer het Oꝛlogh-schip / boben 't Hups te Bylandt op de wacht leggende / dan konden 't niet beschieten: oock wierpense bpf Gꝛanaden in den Obersten Bennewits Legerplaetse (spn-

Quartier. de recht ober de booꝛnoemde Schans) daer niet anders meede berrichten / als dat twee Soldaeten berwonden.

De Spaensche macht tot Cleef bp den anderen zijnde / en oberleggende hoe t'ontset best bp-der-handt nemen souden; soo klommen desen dagh de booꝛnaempste Hooft-Officieren als Gꝛaef Jan van Nassauw, Pꝛins Thomaso van Savoyen, de Gꝛaef Piccolomini en anderen tot Cleef op de Swaenentoorn; ban daer het Staeten leger met Verre-kpckers besightigende; dat soodaenigh bebonden / dat het ontset ondoenelijck oordeelden: Pꝛins Thomasa uptberstende spde / Non est possibile; geleerdt hebbende hoe 't Papenheym booꝛ Mastricht, en Don de Valasco booꝛ Bergen-op-den-Zoom bergaen was; soo dat beslooten het daer bp te laeten / en Schincken-schans de Geusen weder ten besten te geben / naer 't seggen ban de Spions haer niet bestant kennende de kans te waegen; soo dat

Den 10. ditto. Gꝛaef Jan van Nassauw des moꝛgens bꝛoegh met spn Spaensche ban Cleef naer Gennip te rugge getꝛocken is: Piccolomini met de Kepsersen dicht booꝛ bp Gꝛaef Willems Leger-plaetse de Hepde in op Monderbergh, en booꝛts naer 't Gulicker landt / in spn out nest keerende: de Stadt Cleef ban geschut / en mondtkost ten deele ontbloot hebbende / die met bpfthien-hondert mannen beset laetende. Staeckenbroeck niet konnende bpden dat soo dooꝛ gaen souden /

Dat haer musluckt des te rugge tꝛecken.

Quartier.

Quartier.

Quartier.

De Spaenschen opꝛocht / om Schincken-schans te ontsetten.

1636. souden / is haer in den hindertocht gevallen / veel Keyserssen met hem in 't leger gevangen brengende.

Spaensche aenslaegen in Vlaenderen misluckt.

Dat de Spaensschen in Vlaenderen betaelt sochten te speelen; komende ten dien eynde met een goet getal Chaloupen inde Polder ter Neuse, in meeninge te overrompelen seecker Schans ken gelegen tusschen Axel en ter Neuse, om daer door de Vaert tusschen die twee Steeden te verhinderen; dat haer misluckten / door eenighe Vaendelen volcks / upt Zeelandt derwaerts gesonden / te rugge gedreeven zijnde. Des 't op Philippine herbatten / soo schynt de voorighe aenslagh aengelept / om dit volck naer Axel te locken; doch dese haer aenslagh wierdt ontdeckt / en vier ofte vijf gevangen / die voorgenoomen

Den 4 en 5 Aprill. hadden tusschen den Saterdagh en Sondagh eenige huysen inde Schans in brandt te steecken / om den aenval alsoo lichter te maecken; onder desen was de voornaempste een seer rijcken Boer; die alle haer verdiende straf ontfingen.

Graef Willem van Nassauw de Schans Ferdinandus in syn gewelt bekoomen hebbende / doet inde selbighe thien stucken planten; daer meede gestaedigh op de Brugh tusschen de beleegerde Schans en 't Hoorn-werck schietende / daer geen kleyne schaede van bequamen; doende voorts een aen-

Travers. val op seeckere Dwars-grabinge voor Schincken-schans geleegen / daerse de Spaensche upt slaen; doch 't selbighe tegen de Schans open liggende / oock geen hulp bekomende / waeren genoodsaeckt 't veroverde werck te verlaeten / lydende noch groote schade van seeckere Verhoolen Ondergrabinge; voor de voorsz. Dwars-grabinge geleegen; die de Spaenschen met twaelf Staetsche Soldaeten inde lucht deeden vliegen. Inde Beleegerde Schans lagh eenen Hopman Amstelrad, hy swaerelijck verwont zijnde / versocht ernstlijcke / nevens syn swangere Huys-vrouw en Knecht met hy gelep door 't leeger naer Cleef te moogen trecken / dat vergunt wierdt; dese verhaelde onder anderen daer binnen groot mangel aen medecynen / voor de krancken en verwonden te wesen; dat by alle overloopers en gevangenen bevestigt wierdt. Dit voorige mislukt zijnde / geeft Graef Willem voorder last aen eenige Soldaten en Pontgasten / de Spaensche wercken inde Betuwe op nieuws aen te vallen; dat soo wel af liep / dat alles wat aenranssden veroverden; voornamelijck het werck de Sack genaempt / en de Bedeckte wegh voor de Halve-maen: door 't welcke haer inbeeldende groot voordeel op de voornoemde Halve-maen bekomen te hebben; doen daer een sterecken aen-bal op; doch binden sulcken wederstant dat na verlies van sesthien mannen en ontrent de vijftigh gequetste / haer met 't voorige te vreeden mosten houden. 1636.

Den 17 Aprill. Capiteyn Norwits ordere bekomende met eenig toegevoegt volck een aenbal op het Buyten ofte Hoorn-werck van de beleegerde Schans te doen; stelt 't selbige stoutmoedigh in 't werck; de synen besigh zijnde met de Stormpaelen upt te trecken / wordt in 't hooft geschooten; en een weynigh te rugge dysende / met een steen in de neck geworpen; soo dat ter aerde ghesmeeten wordt / daer de beleegerde op uytvallen / en hem gebangen binnen brengen; dan verdraget voorts wegens syne verlossinge / datse hem by handt-tastinge toebertrouwen / en met een Chaloupe weder in 't Staten leger voeren.

Den 23 Aprill. Dat de Spaensschen soecken te herbatten / des men des morgens vroeg weder een hevighe aenval op 't voornoemde Hoorn-werck doet; dat verobert wierdt; niet tegenstaende die van binnen twee Verhoolen-ondergrabinge in de lucht Mynen. doen vliegen / die tot haer groote schade inwers sprongen / de Staetschen sulcks voordeeligh zijnde / laeten de haeren meede aensteecken; die soo veel te wege bracht / dat een groote openinge maeckte / daerse op aenvallen / en meester van 't Hoorn-werck werden; dat de Spaensschen echter niet gantsch verlaeten / haer in een afsnyding begeevende; daer de Staetschen op nieuws op aenvallen en veroberen / hoe-wel groote tegenstant vonden: dit veroberen viel de Staetschen moeyelijck / en bracht de Belegerden geen kleyne verslagenheyt toe / alsoo voor haer Brugh niet overigh hadden als een Dwars-gra- Travers. binge / alsoo die niet langh meester zijn konden. Welcke voorverhaelde Spaensche Verhoolen-ondergrabingen door een Engels Soldaet (upt de Schans overgeloopen) ontdeckt waeren dat by voegende dat de Beleegerden veel kranckten en gequetsten binnen hadden / dat mede ghebreck aen krupt en lonten kregen / 't selbighe bedorven zijnde.

De beleegerden haer van haer

1636. Bupten-wercken onthloot siende / beginnen haer Bzugh selber af te bzeecken; en in de Gzaft een nieuwe Halvemaen op te werpen / alle aenkompsten met boet-angels bestropende.

Den 24 Apzil. Gzaef Willem van Nassauw siende dat het met de beleegerden ten eynde liep / schickte hem tot den stozm; daer toe veel Ponten en Chaloupen boven booz een musquet koegel bebzydt baerdigh maeckende; naerderende upt de boozgenoemde beroverde Bupten-wercken seer het Bolwerck van de Schans; onderwyken met gestaedigh schieten niet ophoudende / soo dat de Beleegerden het hooft niet bupten dozsten steecken: ozdonneerende daer benebens / dat onder den Oversten Luptenant Pichler twee-en-twintigh Vaendelen volcks inde Bupten-wercken trecken souden; des de Beleegerden wel mercken / dat het haer nu gelden wilde / versochten derhalven in bespzek te geraecken; ten dien eynde twee

Den 25 ditto. Volmachten in 't Staeten leeger sendende / twee Staetsche Bozgen daer tegens in de Schans gaende. In handelingh getreeden zynde / versochten de Beleegerden soo langh stilstant van Waepen / tot naer Cleef en Gelder om raedt gesonden souden hebben / dat haer plat af geslaeghen is / des de Volmachten ter weder syden terstont vertrocken; de Staetschen in 't schieten en graben eben bevigh boozbaerende /

Den 28 Apzil. tot eyndelycke beslooten een stozm aen te bzengen / hebbende ten dien eynde onder Gzaef Maurits twee-dupsendt uptgeleesen Soldaeten nebens een goet getal Tamboers inde aengravingen gesonden; doende wyders onder en booven de Bzuggen eenighe schootbzye Ponten by den anderen bzengen / en deselvighen met Soldaten en Pontgasten besetten; daer by eenighe Chaloupen met upthangende lonten / alle Trommelslagers inhebbende / om in doncker op de Schans af te dzyven / en haer te meerder schzick aen te jaegen.

Schincken-schans by de Staetschen verovert. De Beleegerden nebens haer Overste Fondryn dese toerustinge siende / en haer niet bestant kennende die af te weeren / lieten de moet vallen; hoe-wel twee daegen te voozen booz een Burgoniens Vaendel / aen de Molen-wiecken gebonden / haeren noot aen die van Cleef te kennen gegeven hadden; des / des avonts tusschen seven en acht uren / booz de tweede mael om verdzagh riepen / dat haer des anderen daeghs toegestaen en in deser boeghen getroffen is. 1636.

Accoort. 1. Dat alle Bevel-hebberen en Soldaten op Woensdagh den dertighsten April voor den middagh met Wyf, Kinderen en alle Plungien, in 't volle geweer, brandende lonten, twee stucken geschuts, en toebehooren tot twee schooten vry en onverhindert sullen uyt-trecken, neemende de kortste wegh naer *Gelder*; daer toe men haer Wagens en Karren, nevens eenen verseeckerde Bybeleydinge verschaffen sal.

Convoy. 2. Dat alle siecken en ghequetsten te Scheep naer *Gennip*, de *Grift* ofte naer *Breda* 't haerder believen gebracht sullen werden.

3. Dat alle kryghs en lyfs noodtsaeckelyckheeden, inde de Schans bevonden, daer blyven en overgeleevert sullen werden.

4. Dat twee Spaensche Gyselaers soo langh in 't Staeten leeger sullen vertoeven, tot haer Waegens en Karren in goede verseeckeringe weder te rugge sullen gekomen syn.

Den 30 Apzil. Volgens welck verdzagh de Spaensche 's mozgens booz de middag / met ses-hondert gesonde mannen en eenige hondert siecken upt Schincken-schans naer Gelder getrocken zyn; alsoo de Vereenighde Nederlanden de verlooren Sleutel haerder landen weder in handen stellende; geen reeckeningh maeckende / dat de Staetschen haer daer soo dza in beslupten souden. Daer upt zynde / wozdt van Staeten volck beset; het gebiedt daer binnen krygende den Oversten Luptenant Pichler; en wierden alle wercken rontsom gesleght / boozname ntlijck aen de Duffelse-spde: de Schans Ferdinandus van Rijswerck gemaeckt zynde; is in bzandt gesteecken / het overige boozts om verde geruckt.

Binnen Schincken-schans, laeghen de hupsen meest onder de boet / het kryghs-volck haer in hoolen onder de Wallen gemaeckt / onthoudende / om booz 't grouwlijck schieten / en 't barsten der Gzanaeden bebzydt te wesen; men heeft daer binnen gebonden vierthien stucken geschuts / daer van seven by de Spaensche daer binnen gebzocht / nebens twee-hondert mudden Rogh / hondert tonnen Busse-krupt en andere behoeftigheden nae verbolg; soo dat het haer aen geen boozraet ontbzoocken heeft.

Fig. Ver-

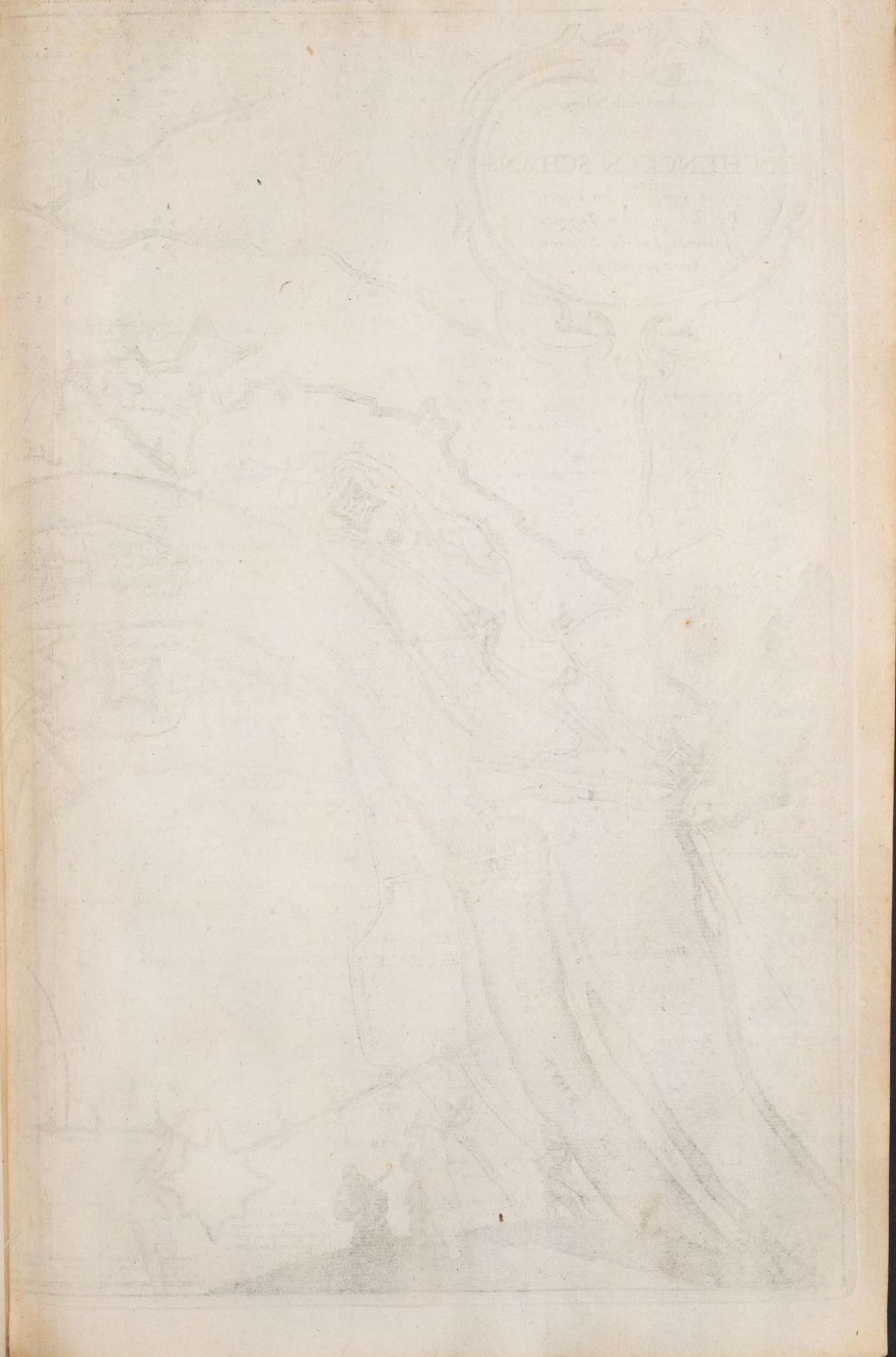

De Gelegentheyt ende Belegeringhe
van
SCHENCKEN SCHANS
Curieus gemeeten ende getekent
By den ervaren Ingenieur
Joannes Iacobi Schort
Anno 1635. en 36.
Schans tot Dusselwaert
synde t Quartier van den
Heer Bynewits
Dusselwaert
Den Driehoeck
Het groote fort
S. Ferdinand
Cleen Redoute
Schencken Schans
t Groote Sant
Schoshoeft van 12
Rinderen
Hier ligh het
Spaensche Quart.
Rinderen dijck
Cleefsche
Dat Spuy
Brienen
Die lange kribbe
Salm oort
Griet Huyse
OORS RHENUS FLUVIUS
Schans
op het Spyck
genaemt Amelia
Boergenhuys
Biermans huys
HET SPYCK
Den Cleefschen
Salm oort
Bys waert
DEN RHYN STROOM
Dyck nae Emmerick
Retrenchement met
syn Redouten
duars over het Spyck
Het groot Quartier
op het Spyck om ter noot
te gebruycken daerin
3000 man kan legeren
Rynlandse
myl
Roeden de 2000 maken een gemeene
van 15 in een graede.

De Gelegentheyt ende Belegeringhe van

SCHENCKEN SCHANS

Curieus gemeeten ende getekent By den ervaren Ingenieur Joannes Iacobi Schort Anno 1635. en 36.

Fig. 23 Fol. 239

SCHENCKEN SCHANS

DEN RYN

IN DEN DÜFFEL

Schencken Schans

Schans op het Spyck genaemt Amelia

DE WAEL

Nieuw Schenken Schans

DE OVER BETUW

DE BETUWE

HET SPYCK

DEN RHYN STROOM

DOOR RHENUS FLUVIUS

Arnhem

Brimen

Groet Huyse

Den Cloosteren

Byenkorf

Tolhuys

SCHENCKEN SCHANS
DEN RYN

DEN
DUFFEL
Duffel tyck
Batterie
Spaensche Redout by hr Genade Gr. Wh. verovert.
tHuys te Halt nu genaemt Bylandt en geforitseert by syn Excellentie
Bynen
Nieu Quartier van de Cleefsche Tyde by syn Genade Gra: Willem geordineert.
Wacht Schuy
Schuyt met Boeren-arbeiders gebracht
DE WAEL
Redout
Quartier van den Colonel Dirck van Waerdenburg
Redout ofte Corps de Garde
Nieuw Schenken Schans
DE OVER
De Oude Wael, alwaer eertyts den Ryn syn loop door heeft gehadt
DEN RYN
Hoofd Landt
BETUWE
Oude Wael tyck met een sluys voor
Tolhuys
Quartier van syn Genade Graef Willem van Nassou
DE BETUWE

1636. Fig. No. 23.

Vertoont de Beleegeringe ende het veroveren, van de onwinnelycke Sterckte, *Schincken-schans.*

Den 28 April. DE Spaenschen dese pzope ontset zijnde / soecken sulckx elders te wzeecken; des op Paes-maendagh upt Antwerpen, Breda, Herentals en andere plaetsen eenigh volck te saemen komende / vergaederen tot Stabroeck; tot desen kompt Alexander de Heese, Stadt-houder tot Sandt-vliet, met eenige stucken geschuts; wooztt treckende / houden een mpl van Sandt-vliet monsteringe / komende des nachts aen een Redoute. Wacht-plaetse geleegen op de Kouwensteynsche-dyck, tusschen de Kruys en St. Jacob-schans, diese aenballen en wooztts in hun gewelt bzengen / zijnde niet bestant / en te swack beset / om geweldt tegen te staen: van daer wooztt ruckende komen wooz St. Jacob-schans, het geschut geplant zijnde / doen met het aen koomen van den dagh / deselbighe dooz een Trommel-slager op-epschen; doch kreegen geen gehooz: Hopman Cromsteg, met spn volck daer binnen / beslooten hun tot den uptersten te verweeren; haer vyanden met het geschut wellekoom hietende. De Spaenschen sulckx niet verwacht hebbende beginnen dapper met haer stucken te schieBresse. ten / tot dat een opening inde Wallen gemaeckt hebben; doende wooz de tweede mael de Schans op-epschen; daer booz antwoozdt kreeghen / dat de Sterckte haer van haer meesters de Heeren Staeten te bewaeren gegeeven was, doch niet om die haer vyanden over te geeven. De Spaenschen dit wepgeren berdzietende; maecken gereetschap / haer aen vier hoecken gelyckelyck te overvallen / doch wierden booz dat mael afgeslaegen; 't welck weder herbat zijnde / met gewelt indzongen / inde dertigh soo De Spaenschen veroveren St. Jacobsschans. dooden als gequetsten bekomende: de Capitepn / spn Vzouw / Luptenant nebens acht-en-veertigh Soldaeten bleeben gebangen / doch wierden haest ten versoeck van de Stadt-houder van Den 3 May. Lillo verlost. Eenighe tijdt daer nae verlaeten de Spaenschen de woozberhaelde Wacht-plaetse op de Kouwen-Redoute. steynsche-dyck, ter oozsaecke dat dooz een overlooper kennisse kreegen hoe de Staetschen gesint waeren met hooghwater die te overballen; de Staetschen met Ponten en Chaloupen aen de andere spde van den Dijck aenkomende / gingen de Spaenschen (die haer daer met Loop-graben en Hutten versterckt hadden) met haer gheschut / (met schzoock gelaeden zijnde) soo te veer / dat de vlucht neemen mosten; achter laetende vier tonnen Bier / nevens soo veel Bzoot en andere noodtsaeckelyckheeden. 1636.

Den overlooper bequam booz desen dienst van de Stadt-houder des Kasteels van Antwerpen eene goede vereeringe; alsoo dooz spn waerschouwinge dzy-hondert Spanjaerden (aen de andere spde van 't gat op den Dijck liggende) in tijdts haer versaegen / die anders in doodts pzyckel souden geweest zijn. Daeghs daer aen quamen de Onder-stadt-houder des Antwerps Casteel / nevens de Stadt-houder van Sandt-vliet St. Jacobs-schans besichtigen; van hondert Kupters en twee-hondert Soldaeten te voet gelepdt zijnde / bleeven daer twee uuren stil / wooztts weder naer Antwerpen vertreckende.

Schincken-schans (soo boven verhaelt is) den Pzins van Orangie weder in handen geballen zijnde; bipft het Staten leeger daer om-her stil liggen / tot alles in woozige stant gebzacht is / yder als doen naer spn beset plaetse treckende; onder den Obersten Pichler vijf Vaendelen volckx daer binnen gelepdt zijnde. Den Obersten Luptenant Benervit heeftmen 't gebiet ober 't Tol-huys gegeeven; en bepde de Schansen als Æmilia aen Spick, en Christina inde Betuwe met acht Vaendelen Soldaeten beset: Gzaef Willem van Nassauw met spn Vaendel en Hof-houdinge de Wael af naer Heusden vertreckende: hebbende de Spaensche besettinge van Cleef met Bewillinge van Balanson (hem tot Gelder onthoudende) te wooren versocht / met der Staeten bzygelepdt Cleef te mogen verlaeten; dat haer vergunt is / en zijn twee daegen te wooren met haeren Obersten Tiraldo van daer naer Gelder keerende / daer toe de Staetschen haer Wagens en karren upt de Betuwe verschaffen; booz welcker wederkompste twee Spaensche Hoplupden tot bozge in 't leeger bleeben. Soo dat de Stadt Cleef met dese beroberinge dese kostelyckе onwaerde gasten gupt raeckte; wegens welcke heerelyckе oberwinninghe / men in alle de Vereenighde Neederlanden Godt de Heere opentlyckе ghedanckt / en des abondts groote vier-bzeught betoont hebben: de Soomer sonder pets merckelyckx (als dat partpen den anderen Guarnisoen 't Staeten leger bzeckt op.

1636. voordeelen af-saegen) voorts ten eynde loopende; waer van wy eenige voorvallen verhaelen sullen.

Die van Mastricht hier niet de minsten in zijnde / waeren gestaedigh op de jacht. Want met hondert-dertigh mannen in 't Veldt zijnde / doen by Deveren een Vaen Crabatische Ruyteren op / daerse jacht op maecken; dat soo wel geluckte dat syse sloegen / 35 paerden / nevens den Cornet daer van tot Mastricht binnen brengende; die alle te gelde gemaeckt wierden. Dat haer de moet doet wassen / en naer meerder gewin doet uytsien; ten dien eynde 100 byer-roeren uytsendende onder den Luytenant van Hopman Neidecken, met den Vaendrigh van Hopman Bentings, die het Steedeken Neidecken overvallen en plunderen; alle daer inliggende Keyserschen doodt slaende / die het in seecker Schans ken (by haer ten dien eynde in 't Steedeken gemaeckt) niet ontvluchten konden; bovens den Buyt seventigh goede paerden met haer tot Mastricht brengende / die tot groot profyt verkoft wierden.

Die van Mastricht overvallen Neidecken.

Dat die van Orsoy ook doet ontwaecken; haeren Stadt-houder in 't eynde van May voor hem neemende / met syn besettinge hem van het Steedeken Roer-oort te verseecheren / laet derhalven eenige schooten naer den Brandenburger Vytlegger / op den Rhyn de wacht houdende / doen; hy selver te lande met syn volck te voet en te paerdt het Steedeken bespringende; dwingende de Brandenburghse besettinge op goede voorwaeren daer uyt te trecken; dat alsoo voor syn Meesters de Heeren Staeten verseecherende.

Die van Orsoy veroberen Roer-oort.

Terwijlen de saecken sich in deser voeghen tusschen de Keyserschen / Spaenschen en Staeten in de Neederlanden te lande toevoeghden; wierden de Vereenighde Heeren Staeten / gewaer dat den Oorlogh ter Zee jaerlijcks verswaerde; des sy om goede ordere onder het volck te onderhonden / te waeter in 's landts dienst zijnde; desen Somer eenen nieuwen Artijckelbrief beraemden / gebiedende op groote peene die wel strickteliycke nae te komen.

Den Zee gebieder Jan Everssen met een goet getal Staeten Oorlog-schepen doende zijnde / een groote Vloot Koopvaerders naer Vranckryck te gelepden; en 't selvighe geluckelijck volbrengende; soo vernaemen de Duynckercks echter noch veel Scheepen uyt de Maes en Texel naer elders in Zee geloopen te wesen; voornamentlijcke twee uyt de Maes naer Engelandt verordonneert; om der Vereenighde Staeten Gesanten derwaerts te voeren; daer het meeste oogh op sloegen; van gelycken op eenigen met paerden naer Vranckryck gaende: des een goede party Oorlogs-schepen t' zeewaerts stuyren; met ordere op de twee voornoemde te letten; ofte by vermissinge van die / de Fransschen niet te laeten ontslippen: onder desen bevelen haeren Zee-oogh Colart persoonelijcke 't Zee te gaen / hem toevoeghende vier groote Koninckliycke Scheepen; waer van syn eygen / het grootste in 't uytloopen in 't Scheurtje op de gront bleef sitten / alsoo het te diep gingh; des hy het volck daer uyt neemende / over de dry andere Scheepen verdeelden / hy hem selven op syn Onder-Zee-oogh Schip begevende; daer meede Zee kiesende; zijnde genaempt als volght / St. Maria voerende hondert-seven-en-vyftigh mannen / nevens vierthien metaelen en sesthien pysere stucken: het tweede was gemant met hondert-vier-en-dertigh eeters / acht-en-twintigh stucken geschut / daer onder vierthien metalen: op het derde Schip / de Gulden Draeck, voeren onder Capitevn P. Rombouts hondert-dertig koppen / nevens twaelf metaelen en vierthien pysere stucken; als men des Zee-oogh verdeelt volck daer by reeckent / soudemen over die dry Scheepen niet minder als acht-hondert eeters vinden; zijn voorts van alles ten vollen voorsien. Met dese Scheepen bevont hem den Duynkerkse Zee-oogh Colart des Maendaghs vroegh voor Diepen in Vranckryck; vier Scheepen 't seewaerts twee mijlen van hem vernoemende; en noch eene niet wyt van landt / daer hy op toeset / meenende 't selvighe een Frans Oorlogh-schip te wesen / en dat inder yl op te slocken. Daer by komende bevondt het een der Vereenighde Heeren Staeten Oorlogh-scheepen / daer het gebiedt op had Capitevn Pieter Adriaensz., die hem voorts te weer stelde / soo datse in 't voor-by seylen den anderen met geschut seer beschaedighden; genootsaeckt zijnde 't geweldigh schieten van de twee volgende Duynckercks mede uyt te staen / die hy ook niet schuldigh bleef.

Commandeur.

Voorvallen ter Zee.

Admirael.

Vice-Admirael.

Den 18 Febvary.

Jan Everssen met syn vier by hebbende Staeten Oorlogh-scheepen dat geschiet vernoemende / is daer op aen geseylt /

1636. Admirael. Den Dupnkerckſen Admirael Colart bevochten.

geſeylt; en by de Dupnkerckers koomende / haeren Zee-boocht aengeranſt; hem met het Geſchut ſoo welkoom heetende / dat zyn Spiegel verbroocken / en 't ganſch achter-ſchip overhoop lagh; ſoo dat gedwongen was 't ancker inde grondt te ſmyten / door vreese van overballen te werden; en dat ſyn volck te beeter de afgeſchoote openinge / met piecken ende ander kort geweer beſchermen ſouden: Jan Evertſz. dat ſiende / meent ſyn ancker mede toe te ſetten; dat hem weghens 't af-ſchieten des kabel-touw verhinderdt wordt / ſoo dat door den windt van de Dupnkerker afgeraeckte.

Onderwylen kompt den Zee-heldt Jooſt van Trappen, geſeydt Banckert, de Spaenſche Zee-booght Colart van voozen beſpringen; hem met het geſchut ſoo treffende / dat begon te ſincken. Colart weerden hem als een Krijghs-man / toonende op ſulcke Mancketten meer te gaſt geweeſt te zyn; dan berneemende dat zyn ſchip begon te ſincken / riep met een groote onverſaeghde Helden gemoet; dat men het krupt in brandt ſteecken / en 't ſchip inde lucht ſouden laeten vliegen / om niet levendigh in ſyn vyands handen te vallen; dat wel voor-genoomen wierdt / doch konde gheen voortgangh hebben / 't voornoemde krupt reets twee voeten onder water ſtaende; ſoo dat het Schip te gronde ging: het volck op Zee dryvende / wierden met haer Opper en Onder-Zee-booght van de Staetſchen meeſt geberght. De twee andere Staetſche Oorlogh-ſchepen queeten haer oock ſeer wel / van Capiteyn Pieter Adriaenſz. geholpen zynde / en hebben de twee overige Dupnkerckers ſoo onthaeldt / dat den eene meede gheſoncken is; den derden ſiende ſyn meede Maggers ſoo tracteeren / ſet de ſeylen by / ſtreckt het op een vluchten / hem ſelven in dier voeghen upt het aenſtaende ghevaer reddende: zynde alſoo deſe twee ſchoone treffelycke Koninghs ſcheepen met over de twee hondert zielen van de Zee ingeſlockt; blyvende behalven de dooden noch over de anderhalf hondert mannen ghevangen. Colart daer van in den Hage ende ſyn Onder-Zee-booght in Zeelandt gevangen ghebracht zynde: De Staetſchen hadden ontrent de hondert ſoo dooden als ghequetſten: Daerſe bleven ſitten / tot een alleghemeene wiſſelinghe / der gevanghenen te water ende te lande ten beyde ſyde in 't laetſte van Junio aengheſteldt wierdt. 1636.

Overwonnen.

Ende gevangen.

Vice-Admirael.

Nae dat de Heeren Staten der Vereenighde Nederlanden Schincken-ſchans door een langduurigh moeyelyck belegh weder onder haer ghehoorſaemheydt ghebracht hadden; en dat de Keyſerſchen beſigh waeren / met die van Luyck te bereeren / daerſe ſchielycke voor op-braecken / om haere macht met des Cardinaels Infante te verboeghen / en Vranckryck byandelyck in te vallen; vermitſe teghens de Spaenſchen met de Vereenighde Nederlanden in verbonden gheſtreeden waeren; doch vreeſende / met Vranckryck beſigh zynde / dat de voornoemde Vereenighde Staeten haer op lyf vallen ſouden / hebbenſe onder den Hertogh van Feria aen den Demer een nieuw leegher te Velde ghebracht: dan eer daer toe komen / ſullen eenige beſondere gheſchiedeniſſen / voegher voorgevallen / verhaelen.

't Gebeurde in 't eynde van Junio dat het op den Rhyn des middaghs tuſſchen twaelf ende een uuren ſeer vreeſelyck donderde; welcker kracht een ſeer ſtercke toorn / ſtaende tot Rhyn-berck aen den Rhynkant (daer veel Boſſe-krupt in lagh) heeft aen geſteecken / en inde lucht doen vliegen; daer door veel Schiltwachten ende andere menſchen ſeer deerlyck gequetſt ende om den hals geraeckten / jae heeft eenighe ganſch weggenoomen datter niet van te binden was; veel huyſen daer omtrent neder gworpen / voorts door de ganſche Stadt alle glaeſen verbroocken / en de meeſte daecken geſchent. Des men om alle onheyl voor te komen / inder haeſt upt Weſel, Orſoy, ende andere omligghende plaetſen veel krupts derwaerts voerden; doende de wallen / ende andere plaetſen met dubbelde wachten voorſien.

De krupt-toorn tot Rhynberck geſprongen.

Met den ingangh des maents Julp ſyn de Spaenſchen voorby Gelder met ſtercke hoopen naer den Rhyn getrocken; des de Stadt-houder van Venlo ſulcks alle Steeden op den Rhyn liet weeten / haer vermaenende op haer hoede te weeſen; alſoo kuntſchap hadde van ſeecker aenſlagh / op Schincken-ſchans, ofte het Thol-huys, dewyldet ſeecker Staetſche Capiteyn / tot de Spaen-

1636. schen overgeloopen / sich met ses-hondert vyer-roers / vier ofte vijf dagen in 't Cleefsche Bosch onthouden hadt: des men een goedt getal volcks te voet en te paerdt van Arnhem nae Schinkenschans schickte; sulcks by de Spaensche verstaen / en door de gestaedigen reegen seer afgheslooft / zijnse onverrichter saecke vertrocken. Haer daer nae weder tot Oosterloo en Westerloo seer sterck versaemelende / wel tot twee-duysent Paerden / en eenighe duysenden te voet; met welck volck Gennip van alles versorghen; de besettinghe aldaer met eenen verandererende.

Verschepde Spaensche aenslaegen.

Terwijlen de Spaensche hier mede besigh waeren / hadden de Staetsche veel voorraedt in 's Hertogen-bosch te saemen ghebracht / om Mastricht daer meede te versorghen; soeckende 't selvighe met ses-hondert Paerden / en een goedt getal voet-volck derwaerts te voeren; doch verstaende dat Graef Jan van Nassauw sulcks bewust was / en derhalven met de Spaensche macht op haer aenquam; is het voet-volck met de noodtzuft binnen Eyndhoven gheweecken / haer aldaer verseckerende; laetende de Ruyters naer 's Hertogen-bosch te rugge trecken.

Dry-en-veertigh Staeten Ruyters tot Bergen-op-Zoom op de neeringh uyt gereeden zijnde; ontmoeten ses-en-veertigh Antwerpsche Soldaten te voet; diese lustigh te keer gaen / eenige daer van doodt schietende / vijf-en-twintigh gevangen bekoomende; de reste het haese-pat kiesende / om te vertellen hoe 't de haeren vergaen was.

Daer macht ontbreeckt / soecken veel haer schelmstucken met listen uyt te voeren. Dat omtrent dese tijdt aen Capiteyn Herwerden van Venloo ghebleecken is; dese met de Spaensche onderlyke gemeenschap houdende / is om syn saecken te verrichten naer 's Graven-Hage getrocken / weder te rugge koomende / en tot Cleef aengelant zijnde / schrijft van daer aen de Stadhouder van Venloo, als oock aen syn Vaendrager / dewyle geldt voor syn volck meede brocht; en dat onderweegen noch een Spaensch Capiteyn wist ghevangen te krygghen / dat men hem veertigh mannen van syn eygen volck toeschicken soude; dat de Stadt-houder doet; daer noch dertigh andere knechten toe doende: desen te samen tot Cleef gekoomen zijnde; doet de Capiteyn de dertigh by-gevoegde Soldaten te rugge trecken / hem met syn Vaendrigh en eygen Soldaten naer Goch op de wegh begeevende; onderwege gewaer worde datter een stercke Spaensche partye lagh; omtrent halver-wegh gekomen zijnde / wilde de Vaendrigh weder te rugge / dat de Capiteyn afriet / seggende de saeck gheen noot te hebben / tot voor trecknde onder de Spaensche verbieden; daer hy (als een verraeder) alle syn volck gevanghen overleeverde / uyt-ghenoomen eenighen die het ontliepen / en van dit schelmstuck tot Venloo tydinghe brochten. 1636.

De Spaensche onder desen tegens de Fransche doende zijnde / en vreesende dat de Prins van Orangie haer ergens een voordeel af sien soude / hebben onder de Hertogh van Feria tusschen de Demer en Neto ontrent Arschot, Mechelen, Lier en Ballar een tamelijck leger by den anderen ghevoert / over al het landt verderbende / schynende groote aenslaegen voor te hebben; des de Prins van Orangie het Staeten volck meede te Velde doet koomen; haer vergaeder plaetse omtrent de Schans van ter Voren in de Dorpen aen de Maesdam gheleeghen verordonneerende / al waer dry leger verkondight wierdt.

Spaensche en Staetsche trecken te Velde.

De Ritmeester Croock met eenighe Paerden uytghereeden zijnde om de Spaensche te besichtigen / leydt eenen hinderlaege; alleen met vier-en-twintigh Paerden voor uyt rydende; daer de Spaensche met dry Vaenen op uyt koomen / al schermutseerende seer hart indringen / tot in de hinderlaege van dry hoopen Ruyters verballen / die haer den wegh af-snyden; veel neederhoudende / bekoomen nevens vijftigh gevangenen seven-en-dertigh Paerden / diese alle 's Hertogen-bosch binnen brengen.

Embuscade

Terwylen de Prins van Orangie syn vergaederinge omtrent ter Voren doet / schryven de Heeren Staten der Vereenighde Nederlanden een alle-gemeyne Vast en Bid-dagh uyt; op welcken dagh de Spaensche een aenslag op de Stadt Vlissingen meenden in 't werck te stellen; soose niet in tijdts ontdeckt waere geweest; dat in deser voegen soude toegegaen hebben.

Den 30. July.

La Mote een der Staeten Zee-Capiteynen / voerende een Fregatte / van Vlissingen, met hondert mannen in

Zee

1636. Zee geloopen zijnde; bemachtight by Calis een Duynkerckſche Fregatte veel-licht met voorweeten der Spaenſchen) ſulcks die van Vliſſingen bekent maeckende / haer hoope geevende dierghelijcke Prinſen meer te verooveren; middelerwijlen wel vijftigh ofte ſeſtigh Duynkerckers in ſyn Schip over neemende / daer tegens een goet ghetal van ſyn volck op de veroverde Fregatte ſtellende; ſoo dat de Duynkerckers het Staeten Fregat af-liepen en tot Duynkercken op brachten / daer La Mote aen landt gingh / ſyn Schip vol Spaenſche Soldaeten neemende / daer meede naer Ooſtende loopende; alwaer in vijf ofte ſes Scheepen noch twee duyſent Spaenſche Soldaeten gheſtelt wierden; met welcken hy ſoude naer Vliſſingen vaeren / en als een bekende bricndt de haeven binnen loopen / en de bemande Spaenſche Scheepen als buyt binnen brengen: doch den aenſlagh ontdeckt zijnde / bleef alles achter.

Spaenſche aenſlagh op Vliſſingen ontdeckt.

Den 10. Auguſti. De Spaenſche vergaederinge aen den Demer by den anderen zijnde; is den Hertogh van Feria van Antwerpen op Lier derwaerts ghetrocken / neemende met de ſelvighe den wegh naer Geel, Mol en Bael, en van daer naer Everbodem, ſyn volck aldaer op de Heyde monſterende / en voorders op Vorſt en Meerhout; twee Dorpen de Prins van Orangie toebehoorende / daer hy hem neederſlaet en begraeft.

Den 16 en 21 Auguſti. De Prins van Orangie de Spaenſche optocht verſtaen hebbende / doet ſyn Lijf-wacht uyt den Hage naer de vergaer-plaetſe trecken; hy ſelve met ſyn ganſch Hofgeſin eenighe daegen daer nae volghende; neemende den wegh op Schiedam; daer hy des middaghs maeltijdt houdt; van daer voorts op Goerede; om de aldaer liggende Scheeps-vloote te beſichtigen; 't leger onderwijlen noch ontrent de Schans de Voorn in de Scheepen ſtil liggende; en de Ruyterye tot Littoyen; de Peſt te mets daer onder in ſwangh gaende.

De Staetſchen van Rhynberck en Orſoy oberrompelen het Caſteel S. Gravelen. Een hoop Staetſche Soldaeten van Rhynberck en Orſoy te ſaemen gevoeght zijnde / begeeven haer in 't eynde deſes maendts Auguſti op een avontuur / gekoomen zijnde aen ſeecker Revier-ken de Niers; by een ſterck Slot St. Gravelen ghenaempt / binden middel 't ſelvige met liſten te oberrompelen / des haer voor Gelderſchen upt geven / haer gelaetende een hoop Staetſchen gheſlaegen te hebben / en dat in een Dorp daer ontrent een deel ghevangenen hadden / die de Soldaeten upt voornoemde Slot upt nieuws-gierighept gingen beſichtigen; onder deſen worden ſe overvallen / en haer het Slot afhandigh gemaeckt; nevens den buyt ſeventigh ofte tachtentigh gevangenen met haer tot Rhyn-berck en Orſoy brengende. 1636.

De Prins van Orangie legert hem in de Lange-ſtraet. De Prins van Orangie de Scheeps-vloote in Goerede beſichtight hebbende / begeeft hem nae 't Staeten leger aen de Schans de Voorn, daer gekoomen zijnde / breeckt het op; neemende de weg over landt / na Heuſden en de Lange-ſtraet, daer het in de Dorpen rontomme verſpreydt wordt. Daer ligghende / kompt den Ritmeeſter Croock des nachts in 't leger aen ſtooten / met hem gevangen brengende de Graef van Ritbergen, de Heer van Weſmael, de Cornet Beeſt, nevens den obergelooper Capiteyn Herwerden (die Venloo meende te verraeden) die hy op de Heyde nevens twee-hondert Paerden geſlaegen / en in ſyn gewelt bekoomen heeft. Welcke Capiteyn Herwerden den ſeven-en-twintighſten daer aen (het leger eerſt gemonſtert zijnde) openbaerelijcke onthalſt is: zijnde de Hertogh van Feria eenighe daegen te voozen met het Spaenſche leger van Vorſt en Meerhout weder te rugge ghetrocken / hem op ſyn oude plaetſe tuſſchen Lier en Mechelen begeevende; daer eenige tijdt geleegen hebbende / treckt voorder in; komende teghens den avondts tot Schilde, Ranſt, St. Job in 't Geer, s'Graven-Weſel, Wommelgen, Boerchem, Wynegem, Buſbeck, Mortſel, Schoten, Braxſchoten, Merxſem, ende anderen om Antwerpen in 't landt van Reyn gelegene Dorpen; doende twee daegen daer nae ſyn ganſch leger op 't Ruggenveldt (zijnde een kleyn Heyken) in tegenwoordigheyt van ſyn Gemalinne / en groote meenighte Burgeren van Antwerpen monſteren / nae de monſteringe op den aftocht met het Geſchut en de Musquetten dry eer-ſchooten gevende; het volck van daer / voor in ſyn beſet plaets ſendende. De Prins van Orangie ſulcks verneemende doet ſyn leger meede op breecken / Scheep gaen en in goede ordere vertrecken; hy ſelver op Woensdagh des avondts in de Hage komende; daer ſeer treffelijcke van de ghewaepende Burgherp ontfangen wordt.

Tuſſchen den 14 en 15. September.

Den 19 Septemb.

Den 6 October.

De Spaenſchen ſcheyden haer leger.

Den 4 Novemb. Als meede de Prins van Oranie.

1636. Om desen tijdt was de Hertogh van Bouillion Stadt-houder van Mastricht met veel volckx soo te voet als te paerde / van de synen / Venloo en Rurmunde op de been; de Spaensche de Stedekens Dalen en Valkenburg weder afhandig maekende; stellende op desen tocht eenighe Dorpen in 't Lutsenburger landt in koolen / veel gebangenen met hem voerende; des de Spaensche met dertigh Vaenen Ruyters en eenige Regimenten te voet op de been quaemen / haeren wegh nae S^t. Stevens-weert neemende; in meeninge de Staetsche de wegh af te snyden; doch de Maes seer hoogh zijnde / konden soo haest tot haer wille daer niet over koomen / ofte de Staetsche (van alles goede kuntschap hebbende /) begaeven haer in tijdts nae Mastricht; dan dicht by de Stadt zijnde / souden de Spaensche haer verplt hebben / soo gevoeghlyck over de Geule hadden konnen gheraecken; dat haer by die van Mastricht met het afbreecken van de Brugge des morgens belet was. De Spaensche van daer des nachts voor Valckenburgh koomende; beschooten dat seer hevigh met twee stucken Geschuts / soo dat genootsaeckt waeren haer den derden dagh over te geeven; de Staetsche met slaende Trommel en volle Gheweer daer uyt treckende: daer op 't Steedeken Hartogen-Raede volghde; en doende zijnde by Elbe een Brugh over de Maes te slaen; soo mosten vijf Vaenen Paerden en dry-hondert Vyer-roers van Venloo en Rurmunde op de Luytsche Dorpen liggende / haer onder Mastricht bergen.

Die van Mastricht trecken in Lutsenburgh.

Tusschen den 22 en 23 November.

Als men in den Hage doende was met een nieuwe Doelen te bouwen; is de Jonge Prins van Orangie des Dinghs-dagh ten elf uuren voor den middagh / met veel groote Heeren en de Raedt van 's Graven-Hage, uyt syn Hof derwaerts gegaen om de eerste steen te leggen: dat in deser voegen te werck gingh: hy als een Metselaer gekleedt met een maetstock onder den arm derwaerts koomende; wierdt hem een Schoots-bel voor gedaen / en Truweel (de steel met Orangie Papier bekleedt zijnde) in de handt gegeeven; daer hy kalck meede ghenoomen / een dry ofte vier steenen in ghemetselt heeft / doende alsoo een aenvangh deses nieuwe ghebouw / daer nae de werckluyden een goede vereeringhe ghedaen hebbende / is naer syn Hof vertrocken.

De Jonge Prins van Orangie leydt de eerste steen aen de Haeghsche Doelen op den 2 November.

Die van Rhynberck ende Orsoy den luyt lief hebbende / begeeven haer in de maendt December weder ter neeringe; ten dien eynde met haer vijftigen naer 't landt te Guligh gegaen zijnde; ontmoeten de Stadt-houder van Gelder, met ongheveer de sestigh mannen / daer onder veel Bevel-hebberen; diese slaen / en alle met den anderen (uytghenoomen een Luytenant die 't ontreeden is) binnen Rhynberck gebangen brengen. 1636.

De Gouverneur van Gelder gebangen.

Terwijle men dese Soomer geen vaste beleegheringe voorghenoomen heeft; maer elck doende zijnde den anderen te verkloecken; so heeft men onder desen te water ock niet stille geseeten; als gebleecken is aen seeckere Zee Capiteyn die de Stad-houder van Madera betrapte en met hem gebangen brocht: dat hem aldus toegedraegen heeft; hy met syn Schip en volck in Zee zijnde; en verversinge van nooden hebbende / ontmoet een Schip van Lubeck, des de Boot doet mannen / en derwaerts senden; versoeckende voor geldt en goede woorden bystandt: dat hem afgeslagen word / seggende niet als krupt en loot ten besten te hebben; welck de Capiteyn soo tot toorn verwecktе; dat voor nam den Lubeckx man te overweldigen / als geschiede; nevens de voornoemde Stadt-houder daer uyt lichtende alles hem toebehoorende / met dupsent huyden / en een goede party Suycker en Taback / laetende als doen den Luybeker vaeren.

Als meede die van Madera.

De Bewinthebberen van de West-Indische Compagnie met de veroveringe van 't Arrayal verleeden jaer reedelycke voorspoet gehadt hebbende; en doende zijnde met haer goedtgunstige Portugesen ten platte landen soo veel te beschermen / als eenighsins doenelyck was. Soo waeren ten dien eynde den Oversten Schoppen en Elias Herckmans van Phernabuco te lande naer Porto Calvo getrocken / om hun leger te besichtigen; desen verballen onvoorsiens onder achthien-hondert Spanjaerden; des haer in der haest te rugge naer Porto-Baragrande begeeven. De Colonel Artichaus dese Spaensche inbreuck vernoomen hebbende; licht soo veel volckx uyt Gonsalvo, als moogelyck was / daer niet als noodighe besettinge binnen laetende; treckt met 't selbige naer Porto Calvo: ghekomen zijnde tot Povocaon, anderhalf mijl van Porto Calvo, sent dry Vaendelen vyer-roers voor uyt / om seeckere Spaen-

Spaensche nederlaege in Brasil.

1636. Spaensche hinder-laege te ontdecken; daerse tot den avondt toe meede scharm tseeren: onderwijlen kompt de gemelde Colonel met syn bybebbende volck aentrecken; doch konde wegens de vallende nacht niet anders uptrechten / als hem aldaer neder te slaen; des morgens vroeg stonden de Spaenschen in slagh-ordere / in dry hoopen verdeelt; gelyck de Neederlanders haer in dier voegen in vier hoopen oock verdeelt hadden; daer de Neederlanders nae een hart twyffelachtigh gevecht de overhant kreegen; de Spaenschen hun met de vlucht bergende: in dit treffen bequamen gevangen Victor de la Chalche; Sergeant Major over vyf-hondert Neapolitanen, upt welcke de Spaensche toestant in ganssch Brasil verstonden.

Den 2 Augusti. Graef Maurits van Nassauw trekt voor Generael naer Brasil.

De Bewinthebberen om haer saecken in Brasil in vaster ordere te stellen; verkoozen tot haer opper Stadt-houder aldaer / den wel Edelen Graef Maurits van Nassauw, hem dry Bewinthebberen tot Raets-heeren bytoegende; die den vyf-en-twintighsten October daer aen met vier Scheepen derwaerts geseylt zynde / door stoym genootsaeckt tot Vael-muyden in Engelandt in te loopen; met 't welcken wy dit jaer beslupten sullen.

1637. Dewijle 't verleeden jaer de Amptluyden / en Geestelycken / soo van de Spaenschen als Vereenighde Neederlanden door veel openbaere aengeplakte Bevelen ten platte lande (in 't Marck-graefschap van Bergen-op-den-Zoom, Baronnye van Breda, Mayerye van 's Hertogen-bosch, Altena, Lange-straete en het landeken Cuyck) alle beschut en twee-spdighcyt opgeseydt waeren / ofte dat men haer als vyanden tracteeren souden: Soo heeft dat onweeder de Spaenschen meest getroffen; genootsaeckt zynde met den ingangh deses jaers / haer Kloosteren en Kercken leedigh te laeten staen / en hun inde vaste Steeden te begeeven; als gebleecken is aen seven-en-veertigh Wagenen en Karren / die op een dagh van Hoogh-straeten, Mol, en andere plaetsen inde Mayerye van den Bosch, met Nonnen en Paepen tot Antwerpen aenquamen. Daer noch toe vallende / dat de Cardinael Infante over dese manier van doen soo versteurt was / dat dreyghde tot Brussel dese vier naevolgende Bevelen te willen doen verkondighen. I. Dat verhinderen soude, dat inde Mayerye van *'s Hertogen-bosch*, geplant, gesayt ofte gemayt wierdt, maer dat alle landen woest souden blyven liggen. II. Dat men alle Vryheydt souden opseggen, en geen Vry-geley-brieven meer verleenen. III. Dat men het gemaeckte Quartier souden breecken, en alle gevangenen doodt slaen. IIII. Dat men de luyden ten platten landen woonende, en de gesuyverde Godts-dienst toegedaen zynde, het gebruyck daer van souden beletten; en die ten dien eynde naer de Steeden gingen, dat men sulckx met geweldt souden soecken te verhinderen, en haer ten dien eynde op 't harste te vervolgen. Doch die van de Spaensche syde / te lande-waerts (onder geldt op bzengingh) woonende / wel bekendt zynde dat de Staetschen daer aen de minste schaede lyden / oock des niet kreunen souden; en sulcke scherpe middelen haer tot noch wel arger konde doen beslupten; begeeven haer tot Brussel aen 't Spaensche Hof / versoeckende dat dese saecken by gelept mochten werden; dat eyndelycke soo verre vzochten / dat dese vier voornoemde aenplackingen voor die tydt achter bleeven. Niet-te-min doet de Cardinael een Bevel verkondighen; verbiedende alle Onderdaenen ontrent Thienen (onder Staets geldt op-bzengingh) woonende / 't selvige niet meer te betaelen; sulckx de Huys-luyden op groote straffe aenkundighende; hun ten dien eynde de waepenen in handen geevende; gebiedende aen alle gelegene plaetsen Wacht-huysen te maecken; om door haestighe alarm 't volck tot tegenweer by den anderen te doen komen; oock soo wel des daeghs als des nachts op Kercken en Toornen te waecken / om by noodt de Klocken te kleppen; en de omliggende Dorpen te hulp te roepen; meede geen Staeten krygh's-volck / 't sy Bloedt-verwandt ofte anders te hooben en te herbergen; oock om hun noch hartigher te maecken / een pzys van vyftigh guldens stellen op yeder Staets Soldaet / diese levendigh ofte doodt souden leveren; verhoopende daer meede de Staetsche strevende volckeren te beeter upt het landt te houden. Des niet tegenstaende trecken die van Mastricht weder op de been / sterck twee-hondert te paert en vyftig te voet; desen gekomen zynde in Klepn Braband onder de Stadt Weert, senden derwaerts thien ofte twaelf paerden / nevens eenigen te voet; die een Buffels leertouwers huys (bupten de Stadt staende) plunderen; de tydinge hier van / met het op doen van

Neuterael ende Salguarde.

Spaensche Placcaten.

Contributie.

Den 27 Januari.

Die van Mastricht slaen de Spaenschen van Weert.

1637. de Poort in de Stadt koomende; hebben die daer in liggende Spaensche Soldaeten een uytval gedaen / en de Staetschen tot by Stamroy verbolght; die hun aldaer met een hinderlaege oppasten / en soo ontfingen / datter een Spaensch Ritmeester bleef liggen; zijnde de gevangenen / een Ritmeester / dry Cornetten nebens dertigh gemeene Soldaeten; wel te vreeden zijnde / dat dry Karren vol dooden met haer naemen.

De Koninck van Vranckryck met de Spaenschen in oorlogh zijnde; en ten dien eynde met de Staeten der Vereenighde Nederlanden een vast verbont opgerecht hebbende / soeckt 't selvighe dit jaer te volharden; sendende derhalven in 's Graven-Hage syne Gesanten de Heer van Charnasse, die aldaer de Prins van Orangie; uyt syn Koninghs naem komt begroeten met den Tytel van Son Altesse, ofte syn Hooghept; doende in de vergaederinge der gemelder Heeren / dese naevolgende aenspraeck.

Den 3 Januari.

Seer lieve Bontgenooten: niet alleen de sonderlinghe achtinghe in welcke sich onse lieve Neef de Prince van *Orangie*; wegens syne beroemde afkompste; yeder genoch bekent, uyt wat een huys gesprooten, maer oock de groote en loffelycke deuchden die haer in syn persoon; wegens de treffelycke kryghs-daeden vertoonen (door welcken hy de grootste eere verdient heeft) hebben ons bewoogen en stof gegeeven hem met een nieuwe eer Tytel te verheerelycken; ten dien eynde tot u sendende onse lieve en getrouwe de Heer van *Charnasse*, om hem in u aller tegenwoordigheyt daer meede te vereeren; niet twyffelende; of de selfde verdiende naem sal u te hooghsten aengenaem zyn, en hem spoor geven die dagelyckx te vermeerderen, om daer door uwe bestieringhe te ghelucker te maecken; dat wy u langhs hoe meer van herten zyn toewenschende. &c.

De Koninck van Vranckryck vereert de Prince van Orangie met de Tytel van Son Altesse.

Dit verricht zijnde / heeftmen van dien tijdt aen de Prince van Orangie, in plaets van Excellentie / met de naem van syn Hooghept koomen begroeten; gelyck wy hem in dese volgende schriften niet anders sullen noemen; zijnde een Furst die in desen Eeuw geen Prins ofte Heer in Doorluchtighept / uytneemende deughden / ofte groote krijghs-daeden behoeft te wijcken. Onderwylen is daer niet sonderlings voorgevallen / dan dat men tot de aenstaende Veldt-tochten gestaedigraedt pleechden.

Echter liepen de Partyen ghestaedigh op den Buyt. Die van Mastricht haer daer wel by bevindende / vergaederden op den klaeren middagh een goeden hoop Vyer-roers / daer meede de Staets-poort uyt-trecktende / zijnde des avondts van eenighe Ruyters gevolght; komende des anderen daeghs by een Dorp (ontrent Hertogen-roode geleegen) New-kerck genaempt overvallen onversiens 200 Spaensche Soldaeten; nebens eenige anderen een Sergeant Major doodt schietende; behalven vyfthien ofte sesthien verwonden gevangen bekoomende 113 mannen / daer onder zijnde twee Luytenanten en twee Vaendragers / nebens eenige gemeene Bevelhebberen; diese alle nebens veel geweers en Paerden / met goeden Buyt tot Mastricht gebangen brengen. 1637.

Den 3 Febvuari.

Spaensche by die van Mastricht overvallen.

Dat anderen op nieuws de lust doet verwecken; voornamentlycke die van Bergen-op-den-Zoom, die met hen seventienen eenige Spaensche aentroffen / daerse een van doodt schieten / en elf gevangen neemen; dat de Spaensche seer verdroot / des een aenslagh op de sterckte van Yssendyck maecken; meenden 't selvighe door een Schipper (met Schaepen omgaende) en een Bevelhebber knecht in 't werck te stellen / die het ontdeckt zijnde / beyde gevangen wierden.

Die van Willemstadt inden Buyt oock behaegen hebbende; stieren een haerder Sergianten / met naemen Jan van Eyck op de jacht / hem hondert-vyf Soldaeten by voegende; desen in Brabandt gekomen zijnde / worden tot Herentals aengemelt; die 150 paerden / nebens 40 Soldaeten te voet op hem uyt senden / doch niet en vinden; daer nae worden se van 111 Antwerpse Pontgasten verbolght; die by Bael op blacke Heyde hondert vyftigh Staetsche Ruyteren van 's Hertogen-bosch ontmoeten; daerse soo van ontfangen worden / datter twee ofte dry doodt eenighe ghequetst / en de rest ghebanghen blyven mosten; soo dat ghedachtigh syn sullen / de Staetschen verbolght te hebben. De voornoemde van Eyck voort trecktende / komt by Breda in 't Dorp Hage, daer vindende heertigh Vredaesche Soldaeten / van de welcke eenighe doodt geschooten worden / ende anderen gevangen bleven / nemende met deselvigen syn weg so dicht onder de Stadt / datse binnen in alarm geraeckte / komende also met syn bangst behouden binnen Willemstadt.

Verscheyde voorvallen tusschen de Spaensche ende Staetsche Soldaten.

Me-

1637. Den 10 Febvuarp. Me-vrouw de Princesse van Orangie bevrucht zijnde / heeft des Dingsdagh gelucklig een schoone jonge Princesse ter werelt gebracht; den 19 Meert daer aen / haer Christelijcke Doop ontfangende; getuygen zijnde / syn Hooghept de jonge Prins van Orangie, syn outste Suster / nevens de Graef van Solms en Grafinne van Hanauw.

De Stadt-houder van Woedrecheym, N. van Ilem kuntschap bekomen hebbende / dat een party van vijfthien Bredaesche Soldaeten sich aen den ouden Dijck ophielden; heeft een Vaendrigh / Sergiant en Capiteyn des armes (die daer om-her alle wegen bekent was) met vier-en-dertigh Vyerroers derwaerts gesonden / die sich in dry hoopen verdeelden; vijf voor aen gaende hebben de Bredaesche uyt-gelockt / van acht haerder meede-maggers gevolght zijnde; de reste hen achter een hooghte leggende; staende een musquet-schoote van 't huys / daerse in laegen; de Bredaeschen de vyf en acht Staetschen gewaer wordende / zijn met vyer te geven daer op uyt geballen; diese al wyckende vervolgden / tot eyndelijcke onder de Staetsche hinderlaege vervielen; daerse soo ontfangen wierden / datter een needer viel / en derthien gevangen bleven / de vierthiende om hunder wederbaeren tydinge te brengen / het ontloopende. Doch sulckx geluckte de Staetsche altydt niet / dan kreegen by wylen in plaets van Buyt wel slaegen; als gebleecken is aen Anthoni Crock, Luytenant van de Ritmeester Bregani; dese met tachtentigh Ruyters uyt den Bosch gereeden zijnde / betrapt ses-en-twintigh Ruyters en sesthien Ros-kammers paerden / die hy naer 's Hertogen-bosch laet brengen: sulckx by de Spaenschen binnen Lier en Herentals bernoomen zijnde / leggen daer op toe en overvallen hem; twintigh nevens de gemelde Luytenant gevangen krygende. Dat die van Breda weder mosten vergelden: want Capiteyn Mirop van 't Huys te Loevensteyn veertigh Soldaeten op den Buyt uyt gesonden hebbende / vinden by Hilsestegh in 't landt van Altenaa vier Chaloupen in 't Riet verborgen liggen / des vermoeden daer Spaensch volck omtrent te wesen / derhalven die verleggen / niet twyffelende ofte daer soude naer getaelt werden / dat dertigh Bredaesche Soldaeten onderstonden; de Staetschen sulckx verneemende / deelden sich in twee hoopen / seer fel op de Spaensche vyer gebende / die hen echter niet overgeven wilden / en manelyck weerden / des 'er een hart gebrecht voor viel; eyndelijcke acht Bredaeschen gesnebelt zijnde / wierden overmant / en alle op twee naer (die 't ontliepen) gevangen: Haer voorneemen was met de gemelde Chaloupe op de Merwe te komen / om aldaer het Haeghsche-marckt-schip / ofte eenighe anderen te overvallen. 1637.

Gedurende dese voorvallen te lande / doen de Duynkerckers ter Zee groote schaede: onder-wylen kompt de Cardinael Infante van Brussel naer Antwerpen, daer van gewaepende Burgers seer heerelijcke ontfangen werdt; gaende daeghs daer aen de Jesuyten besoecken / en den derden dagh het Kasteel besichtighen; van daer synen wegh op Hulst neemende / 't selvighe rontom gaende / stelde op alles goede ordere; soo scheen van de naevolgende aenslagh yets bewust zynde. Den 20 April. Den 24 ditto.

Syn Hooghept de Prince van Orangie eenige tijdt het ooge op Hulst en het landt van Waes geslaegen hebbende / soeckt 't selvige met een overval onder 't Staeten gewelt te brengen; tot het welcke alles vaerdigh zijnde / doet syn volck inder haest by den anderen koomen / hem met een kleyn gevolgh / des nachts tusschen Sondagh en Maendagh uyt den Hage begevende / synen wegh op Dordrecht neemende / des Maendaghs 's middaghs met een goet getal Scheepen door de Kil naer Willemstadt vaerende / daer veel opgebooden volck by hem krygende; van daer met de gantsche Vloot des avondts de Schelde op t' sepl gaende / komende in de Polder van Namen voor een Schanse de Geuse-bril genaempt / alwaer het setten / voortgs naer Bergen loopende: daer op de voorgenoomen aenslagh in deser voegen (by Burson Stadt-houder te Lillo) in 't werck gestelt wierdt. De voortocht inde voornoemde Polder des nachts by de Schanse S^t. Anna gelandt zijnde / word de selvighe met een goet getal Vyerroers versterkt; by haer hebbende veel Pontgasten met acht-en-sestigh Biesbruggen; yeder seven voeten lanck en vierde-half breet; daer de Engelschen / Francoysen / en eyndelijcke de Neederlanders op volgden; inde naenacht ten twee uuren aen de graften van Hulst komende / bevonden groote stilte inde Stadt / waer op de Schaerwachten met roepen voortgs gerucht maeck- Den 25 ditto. Den 28 April.

Gorloghs voorvallen.

1637. maeckten / met dry musquet schooten den alarm geevende / die terstont met een voorgaende stilte op hiel; doch bemerckten de Staetschen veel brandende lonten in de Borst-weeringe aen de voet van de wal; dat haer dede achterdocht hebben / en oorsaeck gaf / (noch geen Bies-brugge te water gebraght hebbende) te rugge te keeren.

Fauſebray.

Der Staten aenslag op Huist gemist.

Onderwylen lagh syn Hooghedt de Prince van Orangie met de Vloot voor Bergen-op-den-Zoom, doende dien selvige morgen door een Geschut schoote zeyn om t' seyl te gaen; doch was soo haest aen de Schanse St. Anna niet gekoomen / ofte vernam den aenslagh gemist te zijn; des naer Bergen te rugge keerde / het volck naer haere besettinge sendende; hy selve daer om-her alle Schanse besichtight hebbende / keert over Steenbergen en Willemstadt te rugge naer 's Graven-Hage, daer des Saterdaeghs geluckigh aen kompt.

Den 2 May.

De Cardinael Infante niet konnende verdouwen dat by de opseggínghe der Vryghelepden syn Geestelycken en Amptlupden ten platte lande de meeste hinderniſſe leeden / en tot het afkondigen van de vier boven genoemde gebooden niet wel konnende gheraecken; heeft om sulckx te wreecken aen de Ingeseetenen der Vereenighde Nederlanden / geen andere Pascedulen willen verleenen / als haer noemende Rebellen. Sulckx de H. Staeten vernoomen hebbende / doen in tegen deel tot Bergen-op-den-Zoom een ghebot verkondigen; alle persoonen tot goede prys geevende / over welcken in 't reysen al sulcke Pascedulen bevonden wierden.

Salguarde.

Paspoorten.

Den 11 May.

De Duynkerckers haer dit voorjaer sterck op Zee houdende / joegen den Coop en Landtman in de Vereenighde Nederlanden gheen kleyne vreese aen; gelyck sulckx in 't Eylandt Walcheren voorviel / 't selvige gansch in alarm geraeckende / vermits vyfthien ofte sesthien Duynkerksche Oorlogh-scheepen haer op een avondt daer om-her vertoonde; welcke nae twee daeghen op nieuw verhief / mits daer tydinghe quam / dat de Spaenschen hun sterck ontrent Sluys sien lieten / soo dat men reeckeninghe maeckten / dat trachten souden in Casant in te vreecken; des op alles goede ordere stelden / en veel volcks derwaerts sonden; doende insgelyck twee Oorlogh-scheepen by 't Swarte-gat leggen / om de Spaenschen aldaer het overkomen te verhinderen; die dese Staetsche onverwachte voorsorge gewaer worden / zijn onverrichter saecke vertrocken.

Den 22 May.

1637.

De Spaenschen siende de groote toerustinge die dit voor-jaer / soo by de Staeten der Vereenighde Nederlanden / als Koninck van Vranckryck tegens hun gemaeckt wierdt; hebben niet in gebreecken gebleven sich daer tegens in alle manieren te waepenen / en over al goede tegenweer haerdigh te hebben; sterckende voornamentlycke de Stadt Grevelingen upttermaeten / insonder haer Zee-haven; de selvige een groote myl langh met Wachtplaetsen seer vast maeckende; doende terwylen om Caelis met rooven groote schaede / eenighe haerder Dorpen in koolen stellende.

Redouten.

Staetsche Krygstoerustinge.

Onder des was men in Hollandt besigh met het besagh van veel Schepen / groot synde van ses-en-twintigh tot veertigh lasten / die alle naer Nimmegen, Dordrecht en Bergen-op-den-Zoom ghestiert wierden: insgelyckx wierdender ses-duysent Waertgelders in dienst genoomen / die de besetplaetsen der ouder Soldaeten (te Velde trecken de) verhullen souden / daer toese daegelyckx haer Bebel-vrieven bequaemen. Dat de Cardinael Infante bewoogh vyftigh stucken Geschuts upt Mechelen te voeren / en syn volck naer Henegouw te schicken; haer vergaer-plaetse oordonneerende by Bergen en Maubeuge. Ook was men tot Antwerpen doende met een Schip-brugge over de Schelde te slaen / en veel Krygsnoodtsaecklyckheeden t' scheepe te laeden; niet onderlaetende alles by te brengen dat tot versterckinge der stadt Grevelingen van noode was.

Parenten.

Den 7 Juny.

Den 13 ditto.

Daer de Spaensen sich ook toe vaerdigh maecken.

De Staetschen versaemelden haer tot Emmerick, Schincken-schans en de vierthien Peppelen, veel volcks van alle plaetsen by den anderen koomende; daerse langer als vermoet wierdt stil bleeven / en dat weghens syn Hooghedts ongesonthedt / als aen 't Padagra te bedde ligghende; zynde het voornoemde leger onderwylen van Graef Hendrick (der Frieschen Stadhouder) bestierdt / die voor de stadt Graef een Brugghe over de Maes deede maecken / aldaer meede een vliegent leger verordonneerende.

Der Franchoysen optocht.

Midlerwylen verstaet men de Franschen in optocht te wesen / onder de Cardinael de La Valette en de Hertogh de Candale, hen wegh naer Arthoys

en

1637. en Henegouwe neemende / doende over al met vyanden en plundere groote schaede; tot hen eyndelycke voor de Stadt Landrechy neederslaen; dat de Cardinael Infante dwong / syn macht in tween te deelen; geneepen zynde / hem soo teghens de Franschen aldaer / als tegens de Hollanderen die in Vlaenderen verwacht wierden) in tegenweer te stellen.

Landrecy is een kleyn doch sterck Steedeken versien zynde met vier Bolwercken en twee Halve-maenen; seer vermaert wegens den grooten tegenstant die de Francoysen daer uyt deden aen Keyser Carel de vyfde inden jaere 1543. hun dat aldoen afhandigh gemaeckt hebbende; die 't selvighe 't naevolgende jaer (nae de Vreede tot Crespy beslooten) weder aen syn Heer den Hertogh van Aerschot overleeverden; van welcke de Keyser het namael mits groote vergeldinge gekoft / en voor hem behouden heeft; is geleegen 6 mylen van Valencyn, en dry van Quesnoy by de Revière de Sambre (van Jul. Cæsar Sabis genaempt) haeren oorsprynck in 't selvighe landt van Henegouwe neemende / by het Dorp Novion, bespoelende Sassegne, Barlemont, Maubeuge en Chaselle, hem eyndelycke tot Namen inde Maese verliesende.

Landzey beschryven.

De Francoysen met haer leger daer voet genoomen hebbende / deelden 't selvighe in twee leeger-plaetsen / la Valette aen de Fransche syde / en Candale aen de andere syde sich neederslaende.

De Hertogh van Balanso met eenige Spaensche macht in de voorstadt van Valenchyn liggende / kende hem niet machtigh de Franschen te wederstaen; soo dat hun het landt ten besten geeven moste; daer veel Dorpen in de asschen leyden / ende treffelycke Abdye Marollos voor hondert duysendt guldens vyandtschattende.

Beleegert.

Den 19 Juny. De March-graef van Turenne onder desen met twaelf-hondert mannen te voet / nevens ses stucken Geschuts het Casteel Irson veroverdt hebbende; leegerden hun de Franschen tot Faveri, een Dorp / een half uur van Landrechy gheleeghen: Synde de Hertogh van Candale die selvige dagh met dry Regimenten te voet / etteliycke paerden / en thien stucken Geschuts naer het stercke Casteel Chambresi (dry uuren van daer geleegen) ghetrocken / dat noch dien dagh in syn ghewelt bekoomende.

Den 23 ditto. Eenighe daegen daer nae voor den Oversten Gaston op een anderen aenslagh uytgheseonden; van welcke onverrichter saecke te rugghe keerende / voor aen 't eynde eens Boschs vyf Ruyters gewaer / daer vyf van de synen op aen liet ryden / die kuntschap brochten / een goet getal Spaenschen in 't Bosch vernoomen te hebben / daer met syn gansche Regiment (veerthien hondert sterck) een aenval op doet; soo datter twee-hondert Spaenschen doodt ende hondert-vyftigh gevangen bleeven; bekomende dry Ruyters Vaenen / seven inden aenval vernielt zynde; nevens andere Oversten wiert onder de gevangenen bevonden Don Alvares de Viveres, sterck zynde vyf-hondert paerden en acht-hondert te voet (uyt de Steeden Caemryck en Valencien) doende een Vyhelpdinge van eenige krygh-noodtsaecklyckheden / welcke nevens de gevangenen / in 't leeger voor Landrechy gebracht wierdt; daer op haer de beleegerden in Julio overgeeven; de Spaensche besettinge nae een goet verdrag daer uyt trecken-de: welcke plaetse de Franschen seer doen verstercken / en met alle noodtsaecklyckheden versien; als daer voor een vasten voet in Henegouw bekomen hebbende; stroopende met vyf-en-twintigh-hondert paerden tot voor Bergen in Henegouw, met haer veel Vees en groote Buyt in 't leeger voor Landrechy brengende / onderweghen twee Vaendelen Spaenschen vernielende / die binnen Bergen haer meenden te bergen: Oock wierdt den Overs-ten van 't geschut met vyfthien-hondert Francoysen te voet en twaelf-hondert paerden naer 't Casteel Buzigni gesonden; zynde een plaetse daer veel aen geleegen was / als St. Quintin en Landrechy van den anderen synde / dat den derden dagh veroverden. Nae de veroveringe van Landrechy ruckte La Valette voor Maubeughe, 't selvighe voorts bemachtighende. Maubeuge is vier mylen van Bergen geleeghen / op de Revière Sambre (daer hier voorzen van verhaelt is) die daer door vloeyt / is fray en welbaerende; vermaert soo om haer Saeterdaghs Merckt / op welcken grooten handel in Wollen gaern (om Sayen te maecken) ghedreven wordt / als wegens de Eedele Canonikessen door St. Algonde aldaer gestelt / welck Capittel het gebiedt over de selvighe Stadt is voerende.

1637. En verovert.

Den 3 Augusti. Als meede Maubeuge.

De Cardinael Infante hem soo diep

1637. in den Oorlogh verwert siende / stiert aen den Keyser om bystandt; die hem onder de Graef Piccolomini thien dupsendt mannen te hulpe sendt; desen tot Bergen in Henegouw aengekoomen zijnde / verboeghen haer by den Hertogh van Balanson, met syn Spaensch volck aldaer inde Voorstadt ligghende; doch te saemen niet booven de vijfthien dupsendt mannen sterck wesende / waeren niet bestandt de Francoysen 't hooft te bieden; des in hun beset plaetse liggen bleeven / moetende ghedooghen haer bpanden meesters in 't Veldt te zijn die Terlon, Bavay en andere plaetsen bemachtigen.

Geduurende desen handel in Henegouw, begeeft hem den Oversten Chastillon met een andere Fransche macht in 't Lutzenburger landt; aldaer verooverende La Ferte en Yvois, beyde Steedekens op het waeterken Chier geleegen / die inde oude Fransche oorloghen veel hebben moeten uytstaen en seer t' onder geraeckt zijn; daer op St. Paul in Artoys meede volghde; doch Yvois sterck beset zijnde / deeden de Spaensschen daer groot weer uyt / soo dat Chastillon daer ontrent de vijf-hondert mannen voor liet sitten / zijnde onder de selbighen een Oversten nevens dry Capiteynen.

De Francoysen op twee plaetsen tegens de Spaensschen doende zijnde / voornamentlycke in Henegouw, daerse met rooven en bpanden groote schaede doen; soo heeft de Cardinael Infante geen kans tot het ontset van Breda siende (daer hier nae van handelen sullen) hem met de gansche Spaensche macht derwaerts begheeven; in hoope van Chapelle en-Tirache te ontsetten / hem ten dien eynde met Piccolomini en Balanson te saemen voegende; doch te laet ghekoomen zijnde / rechten niet anders uyt / als dat Beaumont en Barlamont weeder veroberen / daer op syn leeger by Bavay tusschen Bergen en Valencyn neder-slaende; daer een wijl geleegen hebbende / begeeft hem naer de Sambre, die nevens veertigh stucken gheschuts met syn leeger over trecken-
Den 20 Septemb. de / kompt naer Folmy, de Fransschen het Steedeken Aymeries ontweldigende / treckt op Maubeuge, om het aldaer Fransch liggende leeger aen te gryypen / des hun gansschen macht te saemen voeghen; daer koomende beschiet de Stadt / en doet op Candales leeger eenighe vergeefsche stormen; doch vernemende dat de Cardinael de la Valette met sesthien dupsent Francoysen te voet en thien dupsendt te paerdt van Chapelle in aentocht was om Maubeuge te ontsetten / verandert van voornemen / hem naer Bergen verboegende; doch de Fransschen hem te haest op de hals zijnde / word ghesaeghen; behalven hondert gevangenen / sesthien stucken geschuts / twee-hondert tachtentigh Waegenen / en veertigh Vaendelen / achter laetende vijfthien-hondert dooden / daer onder zijnde Piccolominies Oversten Luytenant. 1637.

Een ander deel Francoysen begeven sich onder de Heer van Chastillon in 't Hertoghdom van Lutzenburgh, daer een tijdt geweest zijnde / rucken voor Danvilliers, zijnde een klepn doch sterck Steedeken / geleegen van de Stadt Lutzenburg twaelf mylen / en vier van Verdun, wesende inde voorige Fransche oorlogen van den Hertogh van Orliens niet alleen ingenoomen en geplondert / maer gansschelijcke ter needer gevoorpen en verwoest / en dat inden jaere vijfthien-hondert twee-en-veertigh; doch nae die tijdt weder stercker en schoonder dan te voorzen her-gebout. Danvilliers belee-gert.

Chastillon met de Fransche macht daer voor gekoomen zijnde / doet 't selbighe met vierthien stucken geschuts geweldigh beschieten / den nacht daer aen besich zijnde haer met Granaeden en Vier-wercken te beanxstighen / gestaedigh in 't graeven der Loop-graeven besich zijnde / die oock seer gevoordert wierden; dien selbighen nacht vermeenden hondert-twintigh uytgeleesen Spaensche Soldaeten daer binnen te geraecken / doch op twee musquet-schooten aen 't leeger zijnde / en siende de Vier-wercken soo schrickelijcken vliegen / ontsonck haer den moet; soo dat onversochter saecke weder te rugge keerden. Den 2 Septemb.

Onder des soeckt de Cardinael Infante de Francoysen onder Candale door hongers-noot uyt Maubeuge te dryven; doende ten dien eynde 't Dorp Pont, aen de Sambre geleeghen / met veel volcks besetten; die haer aldaer begraven / slaende twee stercke Bybeleydingen / die beyde naer Maubeuge gingen; koomende de eene van Guise en de andere van Landrecy. Candale sulcks binnen Maubeuge verneemende; besluyt met de synen ses-dupsendt sterck Convoyen.

op te

1637. op te breecken / doch plonderen eerst de Stadt en stellen 't Gast-huys en 't Grauwen Susteren Kloosster in den brandt.

Om desen af-tocht te beeter upt te wercken / doet de Cardinael de la Valette door syn by hebbende Francoysen het voornoemde Dorp Pont bestormen; daer tot twee-mael afgeslaegen wierden / dat den voorsz. aftocht heel verlichte.

Piccolomini siende de Francoysen tot hun voorneemen geraeckt te zijn / en hem niet machtigh genoch kennende haer het hooft te bieden / begeeft hem naer Aymeries, de Brugh over de Sambre verlaetende / tot eyndelijcke syn leeger by Quenoy needersloegh; dat de Francoysen het Dorp Marck doet besetten; van waer haer uytgestiert volck 't Casteel Creveceur (een half myl van Cameryck geleegen) overvallen.

Chastillon in Lutzenburg met de Beleegeringe van Danvilliers doende zijnde / doet een Verhoolen-ondergravinge springen; daer de Beleegerden haer soo weerden dat de Francoysen niet als den Inbreuck behielden / dat haer wel twintigh mannen kosten; 't welck de Spaenschen echter de moet soo deede smicken (geen ontset voorhanden siende) dat in handelinge traeden om de plaetse over te geeven; gheduurende desen handel schickte de Stadt-houder van Lutzenburgh, onder 't ghebiedt van Conton dry-honderd mannen derwaerts / op hoope van de Beleegerden te hulpe te koomen / doch omtrent de Stadt koomende / en verneemende dat die van binnen reets met hun beleggers verdraeghen waeren / meenden schielijcken weeder te rugghe te trecken; maer wierden van de Duytsche Ruyters op-ghepast / die haer omringhden / en nevens veertigh Bevel-hebberen meest alle ghevangen naemen. Daer op de Beleegerden met vollen gheweer en twee stucken gheschuts upt-trecken / naer Virton ghelepdt zijnde; daer op de Stadt Chimay by de Francoysen meede bemachtight wierdt.

Myne.

Bresse.

Danvilliers verovert.

Den 27 October.

Terwijlen de Francoysen de Cardinael Infante met syn Spanjaerden in Artoys en Henegouwe dus besich hielt / hebben de Vereenighde Neederlanden onder hunnen Veldt-heer de Prince van Orangie meede niet in ghebreecke ghebleeven / alles tot den aenstaende Veldt-tocht baerdigh maeckende; de gehuurde Scheepen ten dien eynde tot Gorcum, en andere daer om-her Maesche Steeden baerdigh ligghende / daer de Soldaeten upt alle plaetsen naer toe trocken; de Prins van Orangie hem daer by verboeghende / laetende de Vriesche Stadt-houder Graef Hendrick Casimir, met een vlieghendt leegher ontrent den Rhyn, om de daer ligghende plaetsen in achtinghe te neemen / en de Spaensschen over-al werck te geven. 1637. De Prins van Orangie treckt te Velde.

Der Staeten macht aen de Maes-kant 't Scheep gegaen zijnde / baert de Riviere af / de wegh voor-by Dordrecht naer de Kil neemende / daerse weghens den Zuydt-Westen stroom / en Sprinck-vloedt een dagh mosten blyven ligghen; dese Vloodt (hoewelse upt een groot getal Scheepen bestondt) sonder merckelijcke schaede te lyden door gheraeckt zijnde: alsoo men tot desen tocht een groot getal leedighe Wyn-vaeten hadt laeten opkoopen / ook veel Bisquiet deeden backen / en veel Hoy te saemen brengen / soo waerender inde Vereenighde Neederlanden onder het Ghemeen verscheyde meeninghen / waer 't gelden soude / die 't meest al op Vlaenderen munten / weynigh ofte gheen ghedachten op Breda (als nae geschiede) hebbende. Den 7 July.

Syn Hooghepdt de Prins van Orangie met der Staeten Scheeps macht de Kil door gheraeckt zijnde / begeeft hem voor Rammekens op Vlacke, zijnde der Scheepen als doen gestelde vergaeder plaetse / daer vindende Graef Willem van Nassauw; hier ligghende / waeren ghedwongen eenighe daeghen te vertoeven / soo weeghens teeghen-winden en storm / als om de verstroyde achter blyvende Scheepen te verwachten.

Gevende onder desen bevel aen Graef Hendrick Casimir, dat met syn vlieghendt leegher (bestaende upt vyftigh Vaenen Paerden / ende acht-en-dertigh te voet) van den Rhyn op-breecken soude / om hem ontrent Breda te verboeghen / ende te beletten dat met geen meerder macht ghesterckt wierden: Dat den gemelde Graef daetelijcke in 't werck stelde / doende syn leegher-plaetse in brandt steecken / syn voet-volck te scheep den Rhyn onder naer Heusden Den 17 July.

1637. sendende; de Ruyterye met de waegens hunnen wegh op Cranenburg over de Moocker-heyde naer de Graef, s'Hertogen-bosch en de Langestraete neemende; onder wegen met eenigh volck by hem komende de Hertog van Bouillon; daer een dag ofte twee gerust hebbende / begeeven hun naer Breda, datse Den 21 Julii Breda van Staeten volck berent. voorts berennen; des de Spaensche daer binnen in alarm geraecken; doende de klocken kleppen / in hoope van noch eenige Beesten binnen te bekomen / dat belet wierdt.

Den 19. ditto. Der Staeten macht ontrent de acht daegen voor Rammekens geleegen hebben; doet syn Hooghept de Trompetten steecken / met bevel dat alle Ruyters en Soldaeten dien avondt (op lyfstraffe) te scheep koomen souden: onder des alles tot den optoght baerdigh zynde / gaet des anderen daeghs vroegh met de gansche Vloote t'sepl; hebbende te voozen 't volck uyt tweehondert Scheepen by de anderen overgeset; die nae syn vertreck daer leedig bleeben liggen / met eenige Trommen en Trompetten versien zynde / haer ghestaedigh laetende hoozen / om daer meede de Vlaemsche Havenen in gheduurigen alarm te houden.

De gantsche macht tot Bergen-op-den-Zoom aenghekomen zynde / doet men 't geschut en alle behoeftigheeden inder yl aen 't hooft landen / en 't Voetvolck des daegs daer aen achter Halteren aen den Dyck op stellen: dien nacht haer legerplaetse tusschen Bergen, Noortgeest en Moermondt neemende; gelyck de Ruyterye tot Nispen en Wou deden; den optocht des anderen daeghs synen voortgangh hebbende; het lichtste geschut / den trayn en 't voet-volck over de Brugge van Moermondt hunnen weg na Wou en Roosendael stellende; van daer voorts met veertigh Vaen te paert en hondert-vyf-en-tachtentig te voet nevens vyf-en-tnegentigh stukken voor Breda komende; 't selvige te voozen door Graef Hendrik Casimir berent zynde. Doch eer tot dese vermaerde belegeringhe gheraecken; dunckt het ons niet vreemt de Stadt ende haer Baronnye in 't kozte te beschryven.

Den 21. Julii.

Breda geleegen inde Kempen (een ghedeelte van Brabandt) is een treffelycke Stadt ende Baronnye / doch onseecker wanneer ende door wien gesticht; niet-te-min seer oudt / ende al in wesen / als de Gotten ende andere Noordtsche volckeren de Westersche landen over-liepen; behalven Steenbergen, Roosendael ende de Eedele Heerlyckheidt van Oosterhout onder sich seventhien Dozpen verhaetende; heeft een gesonden lucht ende treffelycke landouwen; de Rivieren Aa ende Mercke daer door vlietende; haere inwoonderen stercken handel in Brabandt ende Hollandt (als tusschen beyden geleegen) dryvende; tot gebuur steeden hebbende Lier, Antwerpen, Bergen-op-den-Zoom, Steen-bergen ende Geertruyden-berg; zynde met een treffelyck Slot voorsien / gesticht door Hendrick Graef van Nassauw, die het nevens de Stadt met vyf treffelycke Bolwercken dede verstercken; van outs toebehoort hebbende de Hertoghen van Brabandt, die het inden jaere derthienhondert ses-en-twintig verkoften aen Gerardt van Rassinge, van wien het aen Jan van Polanen geraeckte; in welck geslachte het langen tydt gebleven is; tot eyndelyckе Engelbrecht van Nassauw inden jaere veerthien-hondert ende vier trouwde met Vrouw Johanna van Polanen, eenige Erfgenaem van Breda ende Leeck: Naer welcke het eyndelyck van Rheene van Chalon (sonder lyfs-oor sterbende) by uyterstewille gekomen is op Willem van Nassauw; Prince van Orangie, ende by gevolgh op zyn jonghsten Zoon desen onse hoogh-beroemde syn Hooghept de Prince van Orangie; wiens voorsaeten woonplaetse het lange geweest is / tot voor des Hartoghs van Alba tyrannye daer uyt vluchten mosten.

Kozte beschryvinge van Breda.

't Heeft inde Neederlantsche beroerten veel geleeden; zynde voorts by de Spaensche beset; daer nae by den Graef van Hollac voor Orangien verseeckert / doch door Hautepenne by nacht met liste (niet sonder grooten brandt/) overrompelt; blyvende als doen onder de Spaensche beheersinge / tot dat Heraugier 't selvighe door een toegemaeckt Turfschip aen de Vereenighde Staet herstelde; aen welcke het in goede voorspoet bleef den tydt van vyf-en-twintigh jaeren; als wanneer 't van den Marck-graef Spinola; door honger ende pest uytgemercht / weder onder Spanje geraeckte; daer 't oock tot desen tydt onder gebleven is / wesende als doen soo sterck / dat het voor onwinbaer gehouden wierdt.

Syn Hooghept de Prince van Orangie hem met der Staeten macht voor Breda needer-geslagen hebbende; Den 23. Julii.

ver-

1637. Quartieren. verdeelt de Leger-plaetsen; het synen met negen Regimenten onder Engelschen ende Francoysen tot Genneken (een uur vande Stadt) neemende; het volk van de Graven Maurits van Nassauw; Solms; en de Heere van Brederode; by Oosten en achter het Dorp de wachten bevelende. Willem Mareschal en een der Nassauwsche Graven viel te beurte met acht Regimenten syn aengraevinge in het Dorp de Hage aen te vangen. Teteringe wierdt den Frieschen Stadt-houder Hendrick Casimir, met vyftigh Vaendelen uyt verscheyde Regimenten toeghevoeght. De Oversten / Varick, Ferens en Boshuysen haer wachten tusschen beyden aengheweesen zynde; leydt men de Rupters op de aenkoomende plaetsen; en om dese macht beter by den anderen te trecken is de Merkt op twee plaetsen met bruggen overgeslaegen.

De Koninclijcke Cardinael Infante (niet minder als dese beleegeringhe vermoedende / speelden alle syne ghedachten op Vlaenderen, nergens als daer den inval verwachtende / hebbende ten dien eynde syn meeste volck tot Steecken by den anderen; met de reste besich zynde Grevelinge te versterken / alsoo de Franschen sulcks met alle macht sochten te beletten) hem door den voorverhaelden valschen alarm voor de Vlaemsche Havenen seer bedroogen vindende; doet Graef Jan van Nassauw, Oversten syner Rupteren / met macht van volck naer Hooghstraten trecken / in meenighe met de reste te volgen; op hoope van syn Hooghept met het Staeten volck te doen vertrecken eer vaster begraeven laegen / ofte ergens anders in te vallen. Orangien sulcks voorsiende / doet met syn aenkompste eenighe duysende Soldaeten de Spaede in de handt neemen / om in der haest een linie om het leger te trecken; tot welcker hulpe noch eenighe duysent Boeren uyt Zuydt-Hollandt op ontbooden wierden; die meenighte van Kryghs-nootsaeckelijckheeden met ses halve Cartouwen van Geertruydenbergh met haer bagghten; welcke daetelijcke teghens ter Heyden / (daer men des vyandts aenkompste verwachten) gheplant wierden: doende ten selvighe daeghe de Dijck van de Merckt doorsteecken; en daer meede de Polder ter Heyden onderwater stellen; dat het leger seer bevreyde.

Den 24 en 25 Julij.

De leger-plaetsen (als vooren verhaelt) uytgedeelt zijnde; beveeltmen den Oversten Varick het Dorp ter Heyde; hem nevens eenighe Vaendelen volcks de Pontgasten toevoeghende; alsoo der Scheepen leeger-plaetse aldaer verordonneert was; daer een Schip-brug op Ponten over de Merckt geslaegen wierdt.

1637.

Onder dese dat Graef Jan van Nassauw met de Spaensche macht naer Hooghstraten in aentoght is; senden de Cardinael Infante en Thomas Prince van Savoyen haer Brieven aen Gommer de Fourdyn; Bestierder der beleegerde Stadt; een Brabants Edelman / gehoortigh van Diest (hoogdragende van siele / en in den Oorlogh seer erbaren; daer ten verscheyde tyde groote proeven van gegeeven hebbende) hem nevens het beloofde ontset / vermaenende de Stadt nae vermoogen te beschermen; en dat niet behoorde te swighten al scheenen hun vyanden meester te Velde, vertrouwende hem nu stof te hebben; syn naem en daeden meerder beroempt te maeken. Hem met een last geevende by gebreck van gelde (sonder welcke de Soldaeten niet vechten willen) sulcks van de Burgers ten Koninckx laste te lichten / die daer weynigh oorzen toe hadden; vreesen de Hooft-somme met de beloofde winste ghelyck te verliesen: welck mis-vertrouwen de Cardinael niet weynigh ontroerde; te meer alsoo 't selvige tot Antwerpen onder de Cooplupden meede bespeurde; en geen hoope sagh dat den Koningh synen Broeder dit Jaer de verwachte schatten uyt de West-Indien bekoomen soude; sulcks door de Hollantsche macht aldaer belet zijnde; des de Geestelijcken om hulpe aenspreecken most; die haer daer ten deele toe geneegen toonden / dat weynigh helpen konde.

De Cardinael Infante soekt Breda te helpen.

De Spaensche hun volck te samen geboert; en van Piccolomini dry-duysent Keyserschen te hulpe bekoomen hebbende (hoe-wel de roep veel grooter was) bevonden hun sterck sesthien duysent te voet / nevens vyf-duysent paerden; van de welcken Graef Jan als voorzen met vyf-duysent te voet en twee te paerde naer Hooghstrate opghetrocken was / met bevel een proeve op het Dorp de Hage (zijnde de leegerplaetse van Willem Grave van Nassauw) te doen; den Stadt-houder Gommer de Fourdyn ghewaerschout zijnde ten selvigen tyde / met de synen uyt de Stadt een aenval op het Staeten leger aen te stellen; om te sien of 't mooghe-

1637. lijcken was 't Regiment van Brion met eenighe Paerden daer binnen te brengen; en soo sulck niet vallen wilde / met alle geweldt door te breecken; doch syn Hooghept de Prince van Orangie van alles verkuntschap zijnde / stelde
Den 27 July. goede ordere / soo dat de Spaensche 1500 sterck aenkoomende voorts ontdeckt wierden / en te rugge keerden.

De Spaensche eenighe daegen toegebraght hebbende / met hun volck en alle noodtsaeckelijckheeden tot het ontset te saemen te brengen / geeven Orangie te veel tijdts om hem met goede wercken te verstercken; die oock niet naer liet syn verspieders ghestaedigh onder hun te hebben / soo dat van alle hun voorneemen in tyde verwittight wierdt; uyt welcken vernoomen hebbende dat de Spaensche door Hooghstraten naer Etten trocken zijnde de wegh naer de Hage (leeger-plaetse van Graef Willem) ofte naer Willemstadt, ghebiedt den Oversten Yselsteyn met eenigh volck derwaerts te rocken / en hem van Willemstadts-Eylandt (anders den Ruygen-hil genaempt) te versteckeren.

Den 29 July. Orangie van buyten tegens syn aenkoomende vyanden versteckert zijnde / begint de aengraevinghen tegens de Stadt in 't werck te stellen / ordonneerende ten dien eynde syn eerste Wachtplaetsen; daer seventhien Spaensche uyt de beleegerde Stadt / een aenval op doen / die soo onthaelt wierden / dat dry ter nauwer noot tydinghe konden brenghen / waer hun mede-maggers gebleeven waeren; daer op men noch vier-en-twintigh halve Cartouwen in 't leger doet brengen.

Redoute.

Den 31 July. De Spaensche Velt-tocht om Breda te ontsetten gereet zijnde; neempt de Koninckl[ijcke] Cardinael tot Antwerpen syn afscheyt; alwaer syn Godtsdienst by de Jesuyten ghepleeght / en het middagh-mael ghenooten hebbende / rydt tusschen vier en vijf uuren de Kipdorper Poorte uyt / synen wegh naer Burgerhout en Wynegen neemende; nevens Thomas Prince van Savoyen, van een groot getal Graven en Heeren gevolght zijnde; des anderen daeghs vijf-hondert Waegenen en Karren met Bisquite by hem bekoomende. Onder desen waeren de Staetschen met haer buyten beschansingen soo gevordert / dat 't ongheloofl[ijck] scheen; zijnde deselvige acht voeten hoogh / en met het opstoppen eenige dycken / van de doorvlietende Rivierkens soo omrinckt / dat niet moogelijcken was daer door te breecken.

Circumvallatie.

1637. Alles in dier voegen voor Breda ghegestelt zijnde; siet men daer aen koomen / en van syn Hooghept de Prince van Orangie seer heerlijck ontfangen / Carel; Churfurst Pals-Grave aen den Rhyn; Soone des overleeden Koninck van Bohemen, hebbende een groot gevolgh van Heeren en Edelen; om daer te oeffenen en leeren de schuldighe plicht eens Veldt-heers; wiens exempel veel voornaeme Engelsche en Fransche vrywillige Heeren naevolgden. Onder welck ghewoel syn Hooghept kuntschap bekomt / hoe de Cardinael Infante met een wel gestelde macht van Wynegen op gevroocken was / om het ontset der beleegerde Stadt in 't werck te stellen; des alle wachten verdubbelt / en over al goede toesight genoomen wierdt.

Den 1 Augusti. Carel Churfurst aen den Rhyn komt in 't leger voor Breda.

Den nacht daer aen vallen die van de Stad met dry-hondert mannen uyt / doende op seecker kleyn werck (geleegen tusschen Genneken en de Stadt) dry gheweldighe aenvallen; dan dry Vaendelen Soldaeten daer de wacht hebbende / weeren hun soo kloeck / dat de Spaensche na verlies hunner veelen de moet lieten sincken; zijnde den aftreck soo onhebbelijck / dat een Hopman / Vaendrager en veel dooden achter lieten (die wel twee dagen op 't Velt onbegraven laegen) alsoo vande Ritmeester Beringen met syn Ruyters (de nacht wacht hebbende) seer vervolgt wierden / daer die van de Stadt thien ofte twaelf Canon schooten op deeden.

Onder des waeren de Regeerders der beleegerde Stadt sorghvuldig / met alle eetbaere waeren op een reedelijcke prys te stellen / om daer door de eygen baet soeckende menschen in toom te houden / en alle onghenuchten tusschen hun Burgers en Soldaten voor te komen; stellende de maet Tarwe op 7 / de Rogge / Gerst en Boekweydt / op 4 / de Haver op 3 guldens / het pont Boters tot 7 / en Kaes 5 stuyvers en om in de selvige honger noot niet te verballen / die hun ten tijde van Spinolaes beleegeringe over gekoomen was / wierdt alle het Koorn onder de Burgers berustende opgeschreeven / en bevonden te bestaen in vierduysent seven-hondert acht-en-tachtentigh maeten Rogge (doen de vier-en-dertigh en een halve landt maete een last) twee duysent vier-en-dertig maten Tarwe / vierduysent vierhondert twee-en-seventig mae-

1637. maeten Gerst / ach-hondert seven-en-vyftigh maeten Boeckweydt / vyfthien-hondert negen-en-negentigh maeten haevers / nevens eenige duysent ponden Hoppe / en ontelbare meenighte ander Saet; soo dat reeckeninghe maeckten een langh beleegh upt te konnen staen. De Cardinael Infante met de Spaensche macht ontrent het Staeten leger zynde / doet 't selvige door acht-hondert Paerden besichtigen; eerst aen 't Dorp de Hage, legerplaetse van Graef Willem; des legers Veldt-Mareschalck / daer nae dat van Hendrick Casimir; Stadt-houder van Vrieslandt; geleegen tot Teteringen, daer etteliicke Voerluy Paerden upt de Weyden meede naemen / een Voer-man doodt schietende / doch vonden alles soo voor sien / dat geen kans sagh om door te breecken / te meer der Staeten macht dien ganschen nacht / tot des morgens ten vyf uuren / in vollen slagh-ordere oppasten / soo dat de Cardinael hem met syn Spaensche tot Reisbergen neder sloegh; daer op de Prins van Orangie den Obersten Pinsen vander Aa, met eenige Vaendelen volck naer de Heemertsche-weert gesonden heeft / om in alle voorvallen op syn hoede te wesen. Ock byerden de beleegerden des nachts op haer toorn / en waeren de Staetsche naerstig doende / haer wercken teghens de bupten aenkoomende bpanden voorts op te maecken en wel te slupten / die nu in volkomen beschermnige bzochten.

Den 3 Augusti.

De Cardinael Infante tracht Breda te ontsetten.

Den 5 en 6 ditto.

De Koninckliycke Cardinael Infante tot Reisbergen, groot en kleyn Sunderen met de Spaensche macht stil liggende / schickt eenighe Vaenen Paerden naer Leur, om de geleegentheydt aldaer te besichtigen; des de Prins van Orangie alle Scheepen van Rosendael doet vertrecken / laetende 't landt tot Nieuw-Gastel onder waeter stellen / om de Spaensche in haer voorneemen te stutten; tot meerder verseeckeringhe 't Vosmer met eenige Chaloupen beset houdende / en alle aenkompsten bewaeren / om 't landt Terthoolen bupten gebaer te stellen.

Convoy.

Een Bybeleydingh met Wynen en andere behoeftigheeden naer 't Spaensche leeger gaende; is van de Staetsche aengetroffen en gheslaegen / soo datse nevens seventigh Paerden met goeden bupt in 't leeger keerden. Welcke jacht den Ritmeester Courmont wel gebiel; des hem daer meede toe begeest / en achterhaeldt ontrent het

Den 9 Augusti.

Dorp Wynegen vyf-en-veertig Spaensche Soldaeten / by haer hebbende een goet getal Wagen en Karren; die haer dapper te weer stellen / tot eyndelijcke geslaegen / vyfthien doodt / en de rest ghevangen blyven. Van St. Geertruydenbergh vyfthien halve Cartouwe nevens veel koegelen en andere Krijghsbehoeftigheeden in 't Staeten leger voor Breda ghekomen zynde / doen die van binnen des avonds tusschen neegen en thien uuren een Canonschoot / des syn Hooghepdt aen de Hertog van Bouillion last geeft / hem met syn Kupters sich dicht onder de Stadt te verboegen / het ganschen leger meest alle nachten in Wapenen zynde.

1637.

Den 10 ditto.

De Koninckliycke Cardinael Infante tot noch toe te Reisbergen met 't Spaensche leger stil gheleegen hebbende; en siende geen kans pets op 't Staeten leger te verrichten; beel min de Stadt Breda te ontsetten; denckt op andere middelen; voorneemende een aenslag op de Schans ter Voren, door eenen Harman Pol, daer omtrent woonende Edelman bedocht / die in deser voegen door sesthien ofte achtthien-hondert mannen van Gelder en daer om-her in 't werck stellende.

Den 14 Augusti.

Spaensche aenslagh op de Schans ter Voren gemist.

Desen des avonts van Drumel, aen de Oude Wael, by een hups aen 't oude Veer staende / gekoomen zynde; brengen eenige Schupten te waeter; doch haer daeghs te voorzen een Soldaet (Wouter van Dynslaeken) genaempt ontloopen zynde / kompt die in de Schans de Stadt-houder Braeckel sulcks te kennen geeven; des hy de wachten doet verdubbelen en op alles goede achtinge neemen. De Spaensehen met haer Schupten by de uptterste wacht koomende / worden voorts ondeckt / en dapper met Musquetten op haer ghe-schooten; den Vytlegger / daer Capitepn Duymaf het ghebiedt op hadt / en die van de Krupt Toorzen met haer stucken in geen ghebreecke blyvende; des onverrichter saecke te rugh keeren mosten / achterlaetende dry dooden dry ponten en twee ladders; die soo gemaeckt waeren / dat dry man te gelyck op klimmen konden / haer voorneemen zynde aen verschepde plaetsen te gelyck aen te ballen / doch het meeste ghewelt op de landt poorte te doen / zynde een doenelijcke aenslagh / vermits de Schans als doen maer met twee-hondert mannen beset was / waer meede Thiel en Bommel groot ghebaer souden geloopen hebben / doch kregen

van

1637. van haer Vrouw-volck dappere bystant / eenighe haer in mans kleederen verkleet hebbende; haer niet ontsiende alle tegenweer te helpen bieden.

Den 15 Augusti. Syn Hooghept de Prins van Oranje der Spaenschen op-tocht vernoomen hebbende / en om des Cardinaels aenslaeghen voor te koomen; doet inder haest onder de Colonel Wynbergen, Stadt-houder van Rhyn-berck uyt peder Regiment een Vaendel voetvolck / naer Ramsdonck trecken; en van daer te waeter hooger aen boeren; insgelijck een Regiment Paerden onder den Obersten Rantwyck naer Heusden, van Staeckenbroeck Generael der Staeten Ruyterye met veertigh Vaenen Paerden gevolght zijnde / als mede het volck / onder 't gebiedt van den Obersten Pinsen van der Aa, tot toesicht inde Hemertsche-waert liggende; om alle aenkompsten de Maes en Rhyn hooger op-waerts te verseeckeren: de Cardinael dien nacht met de Spaenschen syn rust-plaetse tot Goirle neemende / des gelijcks Graef Jan van Nassauw tot Tielburg. Geduurende dit trecken is men voor Breda besich met het Speelhuys (een quartier uur gaens van de Stadt geleegen) te bemachtighen / en inder yl tusschen 't selbighe en 't Dorp Ginneken twee Wacht-plaetse op te werpen: doende de beleegerden een kleyne uytval; desse van veertigh mannen te rugge gedreven werden / vier ofte vijf van de haeren achter laetende.

Grangiens voorsorgh.

Redouten.

Den 16 ditto. De Koninckl[ijcke] Cardinael Infante met syn macht van Goirle en Tielburg op gebrooken zijnde / neemt de wegh op Hilverbeck, van daer een uur van 's Hertogen-bosch den Dommel tot Halderschе-brug passeerende / komt op Hellemondt, Neerweert, Hentsingen en Rogelen: gebiedende onder des de Marck-graef de Fondrato met eenighe hoopen volcks tot Gennep over de Brug naer Venlo te trecken; die op te neemen en met hem te voeren; hem daeghs daer aen met de gansche Spaensche macht daer by vervoegende / komende eyndelijcke voor Venlo.

Den 21 ditto.

De Spaenschen van ontrent Breda vertrocken zijnde / beginnen de Engelsen en Francoysen met haer aengrabingen een aenbangh te neemen; desen ter lincker / die ter rechter syde naer de Ginneker-poorte toe / daer Morgan Stadt-houder van Bergen-op-den-Zoom, (de wacht des nachts onder de Engelschen hebbende) met een

Approsien.

musquet koegel / een weynigh aen 't been gequetst wierdt / zijnde 't werck aldoen wel seventigh Roeden naer de Stadt gevorderd / en dat soo spoedigh of by klaeren daeghe gearbeyt wierdt: daer die van binnen des daeghs een heevighe uytval (met Waelen en Hooghduytschen) op deeden / doch wierden soo bejegent dat met veel gequetsten en achthien ofte twintigh dooden wijcken mosten / daer eenighe voornaemer persoonen onder waeren; des twee uuren stilstant versochten / om haer dooden af te haelen / dat vergunt wierdt; zijnde onder de selbigen gevonden een Vaendrager / die hem mannelijcke geweert / en wel vijfthien wonden ontfangen heeft; de Staetschen onder drie ofte vier haer dooden hebbende de Luytenant van de Sergiant Major Duyck, zijnde met een koegel het hooft af geschooten. Of wel die van binnen den anderen nacht gestaedigh op de aengravinge met musquetten vyer gaeven; soo hadt die echter soo haer voortgangh / dat by 't Hoorn-werck voor de Ginneker-poorte geen drie Roeden ontbraecken / des men tot behrydinge der arbeyders aldaer een Schiet-schanse deeden maecken; de andere Bevel-hebberen peder in haer Leeger-plaetsen ook niet leedigh zijnde / Graef Hendrick Casimir de syne naer 't Hoorn-werck achter 't Casteel aenbrengende; met welck gekomen weesende aen de Dray-boom en wegh naer de Heyde gaende / doet aldaer een Wacht-plaetse / Schiet-schans en Halve-maen legghen; loopende voors met twee rechte linien naer 't Hoorn-werck achter Mans veldt en de Graften toe. Daer Graef Willem Veldt-Maerschal hem in volgt / doende twee Schiet-schansen op werpen / de eene voor inde wegh achter de Ginmoolen / en de andere tusschen 't Huys Suylen en de Stadt / van daer met twee lienien naer de Antwerpse poordt voor loopende / soo dat de beleegerden over al de handen vol werck gaven.

Den 19 Augusti.

Die van Breda doen een uytval.

Batterye.

Quartieren.

Redoute. Batterye.

De Cardinael Infante Venloo door de Marckgraef Fondrato berent hebbende; was in de selbige Stad het bestier gegeven eenen Nicolaes Brederoden, (van bastardyen en mannelijcke oort gesproten uyt het out eedel geslacht der Brederoden) by hem hebbende vijfthien Vaendelen volcks; waer van eenigen door der Capiteynen begeerelijckheyt soo swack waeren / dat sommige veertigh / anderen qualijcken vijftigh koppen

Den 21 Augusti.

1637. pen konden upt maecken / en veel haerder Bevel-hebberen daer niet teghenwoordigh; te saemen niet boven de dupsent mannen sterck waeren / niet machtigh daer meede de Stadt en alle Bupten-wercken te besetten; des te raede vonden de voornoemde Bupten-wercken te verlaeten / en allen de Bolwercken en Poorten te beschermen; de Muuren tusschen beyde de Burgeren toe betrouwende. Des anderen daeghs is de Cardinael met syn gantsche macht gevolght / 't selvige in vier leger-plaetsen verdeelende;

Quartieren. Gzaef Jan van Nassauw het syne / met het Voet-volck van de Gzaef van Ritbergen en andere Keyserschе hoopen in 't

Venloo van de Spaensche beleegert. Westen neemende; de Heer van Ribecourt wierdt het Noorden bevoolen; onder hem hebbende twee Regimenten volcks / als des Fratras upt Gelder en Gennip gekomen / en Brions; ten Zupden lagh de Colonel Roveroy, gebiedende over syn eygen / Lodrons en Faramonts Regimenten; dat eyndelyke by de Gzaef de Feria met de gansche Spaensche Hof-houdinge in 't Oosten besloten wordt; twee Spaensche Regimenten / als dat van de Mark-graef de Velada en Gzaef Fuenclara by hem hebbende. Daer op des anderen daegs alle de

Den 22 dito. aengravingen (soo wel nae 't Hoornwerck Blerick, als aen dry onderscheydelycke oorden ter landt-spde) haer

Aprochien. aenvangh naemen; en wierdt in yder leger-plaetse in Schiet-schanse van vijf

Batteryen. stucken opgerecht; met welcker eene (over de Maes geleegen) men sonder ophouden op de Stadt speelden; die van binnen haer beleegers niet schuldigh blyvende; de Spaensche in 't graven en schieten volhardende; oock verscheyde Gzanaden van vijftigh en sestigh ponden swaer in de Stadt werpende / geraeckte die des avondts in

Den 24 dito. de brandt; het schieten onderwylen niet ophoudende; dat de Burgers (de Stad-houder door onvoorsichtigheydt geen volkomen gebiedt over haer hebbende) tot oproer verweckte; met meenighte naer 't Raedt-huys loopende / begeerende van haer Overheeden / de Stadt-houder aen te manen / op een goedt verzagh te dencken; de Vrouwen niet naer-latende haer op de wallen te vertoonen / en om genade te bidden: dat Brederode (de schrick reedts in 't lijf hebbende) beweeght heeft / des anderen daeghs een Trommelslager; nevens de Pastoor van de groote Kerck (Cornelis Poorters genaempt) tot den Cardinael in 't leeger (om de 1637. Stadt over te leveren) te senden: Daer op men schieten voort staeckte; en om van sulcks te handelen upt de Stadt in 't leeger gingen den Sergeant Major Jan de Jeger en Hans Coenraedt Beringer wegens de Besettinge; upt de Burgery haer toegevoeght zijnde / de voorverhaelde Pastoor / de out Burgermeester Romer, een Geheym-schryver / Secretaris. en eenige anderen; die voorts met de Cardinael Infante verdroegen de Stadt over te leeveren: om welck lichtvaerdigh en onverwacht overgeven de Den 25 Augusti. Stadt-houder Nicolaes Brederode; met zijn mede Bevel-hebberen by den hoogen Kryghs-raedt ingeroepen zijn / om En verantwoert. reeden haeres doens te geven; Brederode in 't besonder te last gelevd zijnde; niet alleen syn onachtsaemheydt in 't beschermen der Stadt, en de Spaensche nae vermoogen tegenstandt te doen; maer dat buyten kennisse zyns Kryghs-raedt de Burgers hadde doen Wapenen; voorts ter begeerte der Burger-meesteren, een Trommel-slager en Paep aen den vyandt te senden, doende onderwylen eenige Capiteynen vergaederen, en met de selvigen handelen (om nevens eenige uyt de Burgery) twee van de haren te machtigen om met de Spaensche in bespreck te komen, dat daer nae by hem sonder kennisse als vooren onderteeckent is, haer voorts een Poort inruymende; alsoo buyten Eet, eer en plicht de Stadt syn vyanden sonder noot overgeevende, synde maer vier daegen met aengraeven, en twee met schieten doende geweest, sonder eenigh voordeel op hem bekoomen te hebben, syn Soldaeten wel gemoet, en de Stadt van alle noodtsaeckelyckheeden wel voorsien. Doch Brederode het ontblucht en hem naer Ceulen begeven hebbende / oock de anderen op haer indaeginge niet te voorschyn koomende / als vreesende 't stuck niet te sullen konnen verantwoorden: zyn Nicolaes Brederode en Jan de Jeger verklaert oneerlyck, en tot alle Wapen oeffeninge onwaerdigh, oock daer en boven, behalven verbeuringh haerder tydelycke goederen, met de Swaerde ter doodt gestraft te werden, over anderen een minder oordeel gestreecken zijnde.

Venloo aldus door onvoorsichtigheydt / bupten vermoeden de Cardinael Infante in handen geballen zijnde / ruckt hy om syn overwinninghe te vervolgen voor Rourmondt, zijnde veel swacker en niet voubaer; zijn Kupterye om het te verrennen voor upt sendende / is Den 27 en met syn gansche macht gevolgt; doende 28 dito.

1637. 't selvighe voorts beschieten; daer toe hem 't Krupt binnen Venloo bekoomen wel te passe quam: binnen Rourmundt hadt het gesagh den Obersten Carpentier, als doen des afweesende Stadthouders plaetse bedienende; die met elf Vaendelen voet-volckx en twee te Paerde / de Spaenschen geen kleyne tegenstandt deede / doch siende de Stadt tegens soodaenigh geweldt niet houtbaer / heeft eyndelijcke syn verzagh gemaeckt; met volle geweer elf hondert te voet / en twee Vaenen te Paerdt daer upt trecktende; van de Spaenschen tot de Stadt Graef in seeckerheydt gelepdt zijnde. Welcke veroberinge de Spaenschen meer moedt als voordeel gaf; niet nae laetende nae ouder gewoonte hoogh daer van te roemen; als sulckx upt seecker Boeckxken (doenmaels tot Brugge in Vlaenderen gedruckt) te leesen was; verhalende niet alleen Venloo, en Rourmunde bekoomen te hebben / maer meede Nimmegen en de Sterckte Knodsenburgh; (daer tegens over; beyde plaetsen van grooter gewichte; op de Wael geleegen; en dat Breda daer door van der Staeten beleegeringe ontslaegen was. Men verhaeldt als syn Hooghepdt de Pzince van Orangie dat ter hande gekomen / en geleesen hadt; 't selvighe met een Trompetter in Breda aen de Stadt-houder ghesonden heeft / om van hem te verneemen / wat daer van zijn mochte.

Rourmonde belegert en verobert. den 30 Augustus.

Op dien dagh als de Cardinael Infante Venloo veroverde / onstont tot Mastricht voor de Boschs-Poorte een geweldighe brandt / die wel ses-en-dertigh huysen verteerde; soo dat men voor eenigh verraedt vreesde / alsoo groote moetwil onder de Geestelijken en Burgers bespeurt wierdt; des den Oberste Goldt-steyn (Bouillions plaetse daer als doen bekleedende) niet sterckter als vier-en-dertigh Vaendelen te voet en twee te Paerde / eenige Buytenwercken liet door snyden en kleynder maecken; en dat ter oorsaecke om hem beter te verweeren / of de Cardinael hem hadt koomen bespringen: welcke vreese daer nae door des Hertoogs van Bouillions aenkompste verdween / mede vrengende syn eygen Vaen / en 12 Ruyters upt yder syns Regiments Vanen / naederhandt noch van 10 Vaendelen Voet-volck / en twee te Paerdt gevolgt zijnde; so dat de Stad daer door buyten alle gevaer gestelt wierdt; en tot meerder voorsorge gebood-men de Geestelijken (behalven vier / die in yder Kloosters blyven souden) en alle Burgers ongehoude Zoonen (boven de veerthien Jaeren out) de Stadt te ruymen; daer niet weder in koomende / voor de Spaensche macht vertrocken was. Geduyrende deser Steeden beleegeringe / was den Obersten Staeckenbroeck (het gebiedt over der Staeten Paerdevolck hebbende) belast den Rhyn, Maes en Wael te beschermen / en voor alle inval te beyrden / hem bygevoegt zijnde de Obersten Wynbergen, Randtwyck, Graef van Styrum en anderen / des sy als volght verdeelt laegen: Staeckenbroeck besette met acht Vaenen te Paerdt en een te voet het Dorp Bislick; Wynbergen met ses-en-twintigh Vaendelen Rhynberck; Randtwyck met acht Vaenen Ruyters hem neder-slaende in 't Hammeken, dat tot aen de Rour beset houdende; de Graef van Styrum wierdt met syn Regiment de Dorpen Haffen en Loere-waert bevoolen; en de Fransen voorts onder de Heer du Mee, en noch een Regiment / Halteren, Mylinge, Praest, en Bine; welcke besettinge eyndelijcke Beaumonts volck tot Needer-elten beslooten; soo dat de Cardinael Infante geen kans sagh den Rhyn te passeeren.

Der Heeren Staeten voorsorge.

Laet ons nu weder nae Breda keeren / om te hooren wat aldaer voorder geschiedt is.

Brandt tot Mastricht.

Syn Hooghept de Pzince van Orangie van de moeyelijckheeden synder buyten omher-swervende Vyanden ontslaegen zijnde / soeckt de beleegerden meer en meer te benauwen: doende ten dien eynde van St. Geertruydenbergh, meenighte van Stormladders / vier vrugghen / en andere krijghs-behoeftigheeden naer 't leegher boeren; en met de aengravinghen en loop-graven soo haesten / dat syn Schiet-schans dien daege noch waerdigh was; daer Salis Luytenant van Valendre doen doodt bleef.

Aprochien.

Bateryen.

Des de Staeten het verseekeren.

Als de wacht in Graef Willems besettinge des avondts af soude trecken; zijn de beleegerden wel twee hondert sterck daer op upt geballen / meest met kort geweer voorsien; daer een heevige schermutsel ontstont / die een half uyr duyrde; doch die van buyten meerder macht bekomende / deeden haer overhoop te rugghe wijcken; dat omtrent de dertigh met de doodt besuuren mosten; onder welcken van de Staetschen wel de voornaemste was Capitepn Verschuur, een man voorwaer vol moets / hebbende in dit gevecht voor zijn doodt beer-

Quartiere.

1637. veerthien wonden ontfanghen: doch meest beklaeghden de beleegerden haeren Oversten Jacob Cantelmo, van de Cardinael Infante daer binnen gesonden/ om Fordinus in het Stadthouderschap by alle ongeval te volghen; zijnde een man vol van moedt en belepdt; doch stout en vermeeten; meermaels van de Stadt-houder Fordinus vermaendt zijnde, hem niet te lichtvaerdigh in gevaer te sullen begeeven, vermits uyt sulcks syn Koninck geen profyt, doch hem syn verderf konde volgen; en dat gedencken most ten wat insichte hy daer binnen gesonden was. De Beleegerden binnen gedreven zijnde/ schickten een Trommelslager aen Graef Willem, met beede van een voorneemen Bevel-hebber onder de dooden te moogen soecken/ dat toegestaen wierdt; diese ghevonden hebbende met grooter eere naer de Stadt brachten/ zijnde den bovenverhaelde Cantelmo.

Des nachts voerden de Staetschen voor de Ginneker-poort noch vier halve Cartouwen op haer aldaer opgeworpen Schiet-schans/ soo dat die nu met twaelf dierghelijcke stucken versien was; met welcken den ganschen dagh heevigh op de Stadt speelden; dat de aengravinghen soo deede bevorderen/ dat dicht onder 't Hoorn-werck ghereackten: daer de Beleegerden des middernachts op uyt vielen; met Morgen-sterren/ Handt-granaten/ en ander kort geweer voorsien zijnde/ dat soo heevigh te werck gingh/ dat de Overste Charnasse, met syn Francoysen aldaer de wacht hebbende/ in 't eersten most wycken; doch de moet herbattende/ dreven de Spaensche mannelijck binnen; gedurende desen uytval vermeenden eenige Karre-luyden/ onder schyn of 't Soetelaers waren ses Karren/ gelaeden met Spekerpen/ Boom-oli een Haringh/ in de Stadt te brenghen; doch komende tusschen syn Hooghepts en Graef Hendrick Casimiers leeger-plaetsen/ wierden ontdeckt en achterhaelt.

De Staetschen onder 't Hoornwerck voor de Ginneker-poort geraeckt zijnde/ waeren doende met de aerde uyt de ondergravinge over de Stormpaelen des Hoorn-werckx te werpen; en wierden voorts Blinden op gericht om de Gravers te bevryden; alsoo die van binnen gedurig met Falconetten en Vuyr-roers schooten; dat den arbeydt soo gevaerlijck maeckte/ dat men een voor een nacht arbeyts twaelf en vyfthien guldens most geven. Dien selvigen morgen wierden in de Fransche loopgraven twee verhoolen onder-gravinghen ghevonden; doch hadden de Beleegerden daer noch geen krupt in gebracht. 1637. Mynen.

De Stadt-houder Fordinus hem dagheljcks meerder bepzamt vindende; schickt heymelijcken Brieven aen de Cardinael Infante. Hem syn benaude staet te kennen gevende, en dat alle toegangen waer door het Ontset te verwachten stont, hem benoomen waeren, hoe wel hy en de synen sich als vroome Soldaeten hielden, soo dat aen haer trouw en dapperheyt niet was te twyffelen, des geen uytkomste sag, of 't most door een teghen beleegeringhe geschieden. Breda besnaut. Diversie.

De Heer Bua het gesagh inde loopgraven hebbende; liet dese nacht de Graft aen 't eerste buyten-werck peylen; daer in dry tot vier voeten water bevindende; en wierden des morgens in de uyterste Wacht-plaets twee Vuyr-mortieren gestelt/ met welcken men Granaten in de Stadt sondt/ dieder een op een stuck geschuts (op een Bolwerck staende) viel/ 't selvighe omverdt smptende; soo dat daer door veel van de beleegerden gequetst wierden: en quamen de werck-luyden dien avondt met de door-snydinghe tot in de Grachten van 't Hoorn-werck aen de Ginneker-poort: Graef Willem aen de Haeghse spde niet in gebreecken blyvende/ de Stadt aldaer met ses stucken seer hevig beschietende; hebbende daer en boven noch een andere Schietschanse voor dry-en-twintigh-hondert guldens besteet. Den 29 Augusti. Corps de Guarde. Batterye.

Dien selvighen nacht was men seer besigh met de Graft te dempen; doch sulcks wiert seer verhyndert/ door dien eenigen van de voornaemste werckbaesen doodt bleeven; dan daer quaemen haest twee anderen te voorschyn; die dat selvige werck voor twee duysent guldens aen naemen; en soo haer blyt deeden/ dat des naer-middaghs den 1 September de Graft gebult was; en dat onder 't bescherm van 't gestaedig schieten der Stucken en Musquetten; des niet teghenstaende bleef een van de meesters met vyfthien arbeyders in de loop; de ander over zijnde ruckte uyt het Hoor-werck een handt vol gras/ 't selvighe syn Hooghept de Prins van Orangie brengende/ kreegh vyf-hondert guldens tot een vereeringhe. De graft van 't Hoornwerck gebult. Den 1 September.

De Engelschen onder den Oversten

Batterye. Den 25 Augusti. Approcien. Den 27 dito. Quartieren. Sappe. Pallisaden. Den 28 dito.

1637. Goring des nachts de wacht inde loop-graven hebbende / was men besich met het Hoorn-werck te onder graven; dat wegens den duysteren nacht goede voortgang had; daer Goring hem te bloot gebende; des avondts ten acht uuren met een koegel inde voet geschoten wierdt.

De Francoysen aen de andere zyde deses Hoorn-wercks onder hun Oversten Hauterive, meede seer doende zynde met tacke-bussen de graft te vullen / om aen haer zyde een toegangh te bekomen / wierdt sulcks door het gestadigh schieten by de beleegerden belet / soo dat veel gequetsten bequaemen; daer Charnasse; de synen van de wacht verlost hebbende / niet-te-min in voort voer; en met een musquet koegel in 't Hooft geschoten wierdt / hem van syn Stormhoet niet voorsien hebbende; des avonts ten negen uyren geschooten zynde / is tusschen elf en twaelven daer aen gestorven; en dat sonder eenig verstandt / vermits de hersenen meest geschonden / en mont neus en oozen vol geronnen bloet staecken: geweest zynde een man vol erbaerenthepdt / hebbende de Croon Franckryck soo binnen als buyten groote diensten ghedaen; en hem eyndelyck hier te lande inde Oorlogh begeeben / voerende 't gebiedt over een Regiment te voet / en een Vaen paerden /

Charnasse geschooten.

De wachten verandert zynde bequam syn Hooghept kuntschap / dat de Spaensche dien aenstaende nacht alle blyt aenwenden souden / om vyfthien-hondert mannen inde Stadt te brenghen; des men alle plaetsen met dubbelt volck versaeghen / doende de schaer-wachten seer dicht aen den anderen stellen.

Schildt-wachten.

Alles dus voor Breda gestelt zynde / is de Princesse van Orangie tot S^t. Geertruyden-bergh aen gelandt; daerse van de Burgers en Soldaeten in waepen staende / met grooter eere ontfanghen wierdt: en was men gestadigh besig / met een Hoorn-werck te onder graven; die van binnen oock niet leedigh zynde / doen der Staeten Schans-korven / (tot haerder bevrydinge aen 't Hoorn-werck gestelt) ondergraven / en overhoop vlieghen; soo dat ganseh bloot stonden / en een hevig gewelt haerder vyanden Musquetten uytstaen moesten; daer een harde schermutsel upt ontstont / dat ten beyde seyde tusschen de beertich en vyftigh mannen deede sneubelen; welcke openinghe soo veel voordeel gaf / dat men sien konden / dat die van binnen het Hoorn-werck afgesneeden hadden. Dien dagh en volgenden nacht wierdt met de groobe stucken gestaedigh ghespeelt; daer Graef Hendrick Casimir syn voordeel soo upt wist te trecken / dat met syn doorsuydinghe in de beleegerde haer wercken quam: daer op hadden de Engelsche en Fransen des daeghs daer aen haere verhoolen onder-gravingen tot springen baerdigh.

1637.

Den 3 September.

Onderminen.

Den 5 dito.

Den 6 dito.

Mynen.

Mayssonneuf en Hollart over der Staeten wacht het gebiedt hebbende / komen des morgens vroeg inde loop-graeven syn Hooghept de Prins van Orangie; nebens de Churfurstelycke Pfalsgraef; gevolght van veel Graeven en Heeren / doende tusschen seven en acht uuren de voor verhaelde Mynen springhen / die (voornaementlyck der Engelschen) wel wrochten / te meer dewyle de windt nae de Stadt was / soo dat alle damp en roock de beleegerden seer hinderlyck viel: daer de Engelschen en Francoysen op aen quaemen / en een hart ghevecht ontstont / dat een groot half uur seer twyfelachtigh duurde; die van binnen hun seer met Morgen-sterren / dorsvlegels en ander breemt geweer behelpende: doch eyndelycken siende dat de Staetschen van buyten nieuwe hulp kreegen / syn seer onordentelyck over hoop langhens de Burgh in de Stadt gevloogen / malkanderen in 't water dringende; soo datter veel verdroncken / en over de hondert vyftigh dooden hadden / behalven vyftigh gevangenen / daer onder twee Capiteynen (den eene seer verwondt zynde) nebens een Vaendraeger: de Staetsche aen haer syde oock niet vry synde / hebbende behalven veel gequesten ontrent de vyftigh dooden; daer een hevigh gedonder der groobe stucken op volghde. De Staetschen het Hoorn-werck in haer ghewelt hebbende; neemtmen voor twee Galderyen over de Graften te brengen / die te saemen voor dry-en-dertigh duysent guldens besteet syn; en wierdt Beauche als doen inde loop-graeven gequetst.

twee Mynen voor Breda gesprongen.

En het Hoorn-werck verovert.

De Stadt-houder Gommer de Fourdyn siende dat het hem daer soude gelden / besluyt de Ginneker-Poort met een nieuw werck van binnen te verseecheren; gebiedende te dien eynde een-en-twintigh huysen af te breecken; daer de eygenaers sich tegen stellen / voorgevende / dat het niet mogelyck is met het

1637. het verlies haerder huysen de Stadt te beschermen, als sulcke stercke verloorne wercken niet tegen stonden. Doch de Stadts Overigheydt tusschen beyde gaende / beslupt men elf der selbiger de Eygenaers af te schatten / en om berre te rucken; dat met geen kleyne mozzinge der Burgers in 't werck gestelt wierdt: de wysten onder de beleegerde oordeelden dit vergeefs en te laet te zyn / als hebbende gebreck van Bosse-krupt / om sulcks in tydt van noodt te beschermen; dan dit werck voorgaende ging 't daer binnen daegelyckx van erger tot erger.

Want Graef Willem de Graften van 't Hoorn-werck voor de Antwerpsche Poort gebult hebbende / maeckt een aenbangh 't selbige te ondergraeven; Myne. doch wierdt de Ondergrabinge by die van binnen tot twee mael ontdeckt / soo dat de derde eerst den 10 September baerdigh wierdt; om welcke te doen springen / leyde men des avondts ten vyf uyren een Bies-brugge over de Graft: die ten half-sesse aengheleecken zynde / barste achterwaerts / met de uytspringende aerde de voornoemde Brugh gansch bedeckende / soo datter voor de Soldaeten en Grabers geen middel was te rugghe te keeren; ghedwongen zynde te wachten / dat over de gemaeckte dam hulpe bequaemen; als Breste. doen gelyckx handt den inbreuck aenvallende / dryvende de beleegerden / met verlies eeniger Soldaeten innewaerts; doch de Grabers te langhsaem doende zynde met haer te behelpen / en de beleegerden sulckx gewaer worrdende / schooten geweldigh met Travers. musquetten uyt een Dwars-grabinge / daer 't Hoorn-werck mede afgesneeden was / soo dat genootsaeckt waeren te wycken; en hoe-wel den aenval als noch herbatten / bonden echter de beleegerden soo op haer tegenweer / dat te vreeden waeren hun met de veroverde inbreuck te vergenoegen / en haer aldaer te begraven. Breste.

Nae dit gevecht maeckt men voor twee uyren stilstant van Wapenen / om yder syn dooden af te haelen; die der Staetschen in de vyftigh bevonden; de voornaempsten daer van zynde de Luytenant Hinderson, Williamson, la Grandiere, Beurevert, Barier en anderen: ghedurende dit gevecht kompt seecker Oberste syn Hoogh. aen dienen (hoe wel vals als naeder bleeck) het Hoorn-werck in syn gewelt te wesen.

Dit sich soo toegedraegen hebbende / beslupt men de storm tusschen den elf- 1637.
den en twaelfden September te herbatten; die de beleegerden soo 't scheen niet dorsten verwachten / alsoo des nacht 't Hoorn-werck in stilte verlieten; hebbende des avondts te voren twee stucken Geschuts daer uyt nae de Stadt gheboerdt; om of overvallen wierden / die haer vyanden niet ten pryze te laeten. Dien dagh waeren de Engelschen en Francoysen / voor de Ginneker-Poort seer doende / met aerde in de Stadts graften te werpen / om alsoo een voet tot de Galderyen te leggen; en om de selbighe te beschermen / wierpen aen de kant van de Stadts- Batteryen. graft twee Schiet-schansen op / yder tot twee stucken geschuts.

't Hoorn-werck voor de Antwerpse poort verlaeten.

De Koninckl[y]cke Cardinael Infante Venloo en Rourmunde in syn gewelt gekregen hebbende (als voren verhaeldt is) en bespeurende dat voor hem in dien hoeck niet meer te verrichten was; oock wegens der Francoysen inval groote klachte uyt Artoys en Henegouw bekoomende; is van de Maes met syn Spaensche macht naer Diest te rugge getrocken; zyn meeste volck van daer de Francoysen naer Henegouw tegens sendende / niet naelaetende dese syne overwinnighe binnen de benaende Stadt Breda ten vreetste bekent te maecken / met toesegghen haer met der Duytscher hulpe haest te sullen komen ontsetten: welck schryven binnen Breda niet veel konde baeten: doch die van buyten haer te dicht koomende / hebben 't geschut in de Wallen laeten smecken / doende met 't selbige / en 't ghestaedigh schieten der musquetten groote schaede onder de grabers.

De Spaensche de Maes verlaeten Den 14 Septemhebbende / koomen veel Vaendelen volckx tot bewaringe des Rhyns gesonden / nae 't leger te rugge; die hun leeger-plaets aengeweesen is / by dat Quartier. van Graef Hendrick.

ber.

Dien selbigen dagh bekompt-men eener uyt de Stadt gevangen / by den welcke een Brief van de Stadt-houder Fourdyn ghevonden is; die door syn Hooghevdts Geheym-schryver Con- Secretaris. stantyn Hugens ontryffert zynde / van desen inhout was:

Wenste des Cardinaels saecken in beter staet, dan de syne binnen *Breda* te wesen, hoe wel 't niet aen de sorgh ofte trou, maer noodtlot ontbrack, vermits hem 't Hoornwerck voor de *Ginneker-Poort* reets af-handigh gemaeckt was; hebbende niet-te-min alles by gebracht; dat tot behoudenis des Fortuyn.

1637. selfs van nooden was; gelyck 't voor de *Haeghsche-Poort* niet beter afgeloopen is, nae dien daer tot dry mael gestut waeren, in 't welck de *Burgunders* haer mannelyck droegen: *Orangie* sulckx bespeurende, socht dat met dry duysent mannen te hervatten; doch sulck gewelt niet konnende teghenstaen, hadt raedtsaem gevonden de plaets in tydts te verlaeten; dat hem achter 't Casteel oock niet anders te verwachten stondt; des het ontset noodigh was, of dat het met hem haest soude gedaen zyn; alsoo van alle kanten met de Galderyen geprampt wierdt, en niet dan vyfthien hondert gesonde mannen hadt, zynde de rest doodt ofte verwondt; dat het Bosse-kruyt dagelyckx seer minderde, sonder 't welcke geen teghenstandt doen konde.

Onderschepte brief uyt Breda.

Den 15 Septemb. Die van binnen schooten met de gesoncken stucken Graef Willems Galderye over hoop / dat niet konde belet werden / alsoo om sulckx te weeren

Bateryen. noch geen Schiet-schansen gereet waeren; des men die voorts vaerdigh maeckten; en met de Galderyen over te brengen gestaedigh voortboeren; soo dat voor de Ginneker-Poort acht-endertigh binten gherieht stonden / de Francoysen en Engelschen yder om pryis werckende om de syne eerst vaerdigh te hebben; tot welcker beschermingh yder een Schiet-schans met twee

Bateryen. stucken ghebruyckte; die ghestaedigh kruysselinge op de gesoncke stucken der beleegerden speelden.

Graef Hendrick Casimir berieht zynde / dat in de Graft van de Halve-Maen aen 't Hoorn-werck achter 't Casteel maer dry voet waeter was; besloot die des nachts te overballen; doch vondt in 't doorwadderen des waters heel anders / des syn volck onverrichter saecke met twintigh dooden en dertigh ghequetsten te rugge keeren mosten; het geschut van alle kanten gestadigh op de Stadt speelende.

De Stadt-houder uyt Breda op nieuws dry Waegh-halsen door 't Staten leger tot de Cardinael Infante met brieven naer Brussel ghesonden hebbende / synde al van den selven inhout als voorzen; en dat de Cardinael doende was met de Spaensche macht / de Francoysen in Artoys en Henegouw tegens te senden; soo speelden echter syn gedachten / om langens de Schelde de Vereenigde Staet ergens eenigen afbreuck te doen; vergaederende ten dien eynde tot Antwerpen hy den anderen veel Chaloupen / Bruggen / Ladders / en andere krijghs-behoeftigheeden: sulckx syn Hoogh. de Prins van Orangie ter oorzen koomende (als over al syn verspieders hebbende) vermaent die van Zeelandt en alle Sterckten langens de Schelde wel op haer hoede te wesen / tot meerder verseeckeringhe vier Vaendelen volcks te Scheep naer Bergen-op-den-Zoom sendende; om in alle voorvallende noodt hy der handt te wesen; die van daer naer de Polder van Namen voeren / als rydingh bequamen dat de Spaensche tot Antwerpen over de brugh naer Vlaenderen trocken. 1637.

De Luytenant Kroock met de synen op de jacht wesende / en by Diest koomende; ontmoet een Spaensch hoop van omtrent de twee hondert mannen; daer op toeleggende wordt haer meester / seventigh gevangenen met hem in 't leger brengende / de rest waeren doodt ofte ontvlucht: onder de gevangenen zynde een Spaensch Hopman / met eenen Harman Pol; Gelders Edelman; zynde de persoon die voor weynigh tydts de aenslagh op de Schans de Voorn bedacht heeft (meenende daer door 't Staten leger van voor Breda op te doen breecken;) des men hem ghevangen naer 's Graven-Haegh voerden. Op desen dagh wierdt Merle Luytenant van Capitepn Caraffel verwondt; als oock daegs daer aen Capitepn van de Brande. Spaensche geslagen en in 't leger gevangen gebroert.

Den 19 Septemb.

Graef Hendrick van Nassauw; Luytenant Colonel over het Noordt-Hollandtsche Regiment; tegens den avont in syn Koetse naer de leeger-plaetse tot Teteringe rydende; voor de selvige vier graeuwe Paerden hebbende / soo blonken desen die van de beleegerde Stadt te seer in de oogen; des daer op toe leyden / en die in 't te rugh ryden achterhaelende / met haer in de Stadt brachten: doch de Stadt-houder liet hem de Koets en Paerde voorts weder aen bieden / onder een vereeringe van negen hondert guldens voor syn Soldaeten / als geschiede. Quartier.

Graef Hendrick van Nassauw syn Koets genomen.

De beleegerden siende dat het haest met haer ten eynde loopen soude / deeden groote tegenweer / dat veel haerder beleggers met de doodt besuuren mosten; onder welcken desen dagh was Capitepn Car, den Luytenant Colonel Contis desgelijck syn been aen stucken geschooten zynde: met het schieten dien dagh en nacht voortbaerende / konden die van buyten niet seer voorderen; meest belet zynde door twee stucken / die die van binnen inde wallen hebben laeten sincken. De Colonel

Den 22. dito.

Den 23 dito.

Wynber-

1637. Wynbergen syn beroep waer neemende/ verkreegh desen dagh een gevaerlyckе wonde in 't hooft: en quam des anderen daeghs een uyt de Stadt over-geloopen / doch met wepnigh beschept.

Den 25 en 26 September. Die van binnen het schieten wat verminderende; wierdt met het overhzengen der Galderyen seer gehaest; daer doen soo wydt met quaemen / dat ten naesten by over de graften waeren; hebbende Gzaef Willem aen de synen tusschen de veertigh en vyftigh binnen gerecht.

Den 27 dito. Dat met het verooveren van 't Hoornwerck vergeldt. De Halve-maen inde graft tusschen de Bosch-poort ende die van 't Casteel ligghende (daer hier voozen van vermaent is) wierdt desen nacht van Gzaef Hendrick van Nassauw verovert: dat eenighen des anderen daeghs met verkreegene wonden besuuren mosten;

Ingenieur. onder desen zynde den leegher-meester Perceval de jonge / en St. Cier, Luytenant van Capitepn du Bua; dese inde

Aprochie. Galderye / die inde aengraevinge hun quetsuuren ontfangende.

De Spaensчhen om de beleegerde Stadt Breda te ontsetten / haer uyterste vlyt aenwendende; hadden soo 't scheen een aenslagh op Ardenburgh, een Steedeken geleegen in Oost-vlaenderen (in ouden tyden Rodenburgh genaemt) dzy mylen van Brugge en een van Sluys; soude volgens Guiccardyns

Ardenburgh beschreeven. getuygenisse in vooztyden gheweest / zyn de de Hooft-stadt van 't landt/ dat doen de naem van Vlaenderen dzoegh: daer onder behoozende Torout, Oostbrugh, met den by-banck van Brugghe (als doen noch ongesticht) en de ganschen Zee-strant tot Bolonien toe; doch dooz Carel de Schoone Koninck van Vranckryck, in den jaere vier-hondert-en-dertigh vernielt; uyt wiens puyn-hoop Brugghe doen syn beginsel soude genoomen hebben; wiens oude heerlyckheydt ten deele noch te bespeuren is / uyt de seer treffelyckе aldaer staende Kerck / de Maget Maria toegewyt; die men seydt de minste onder de konstighste Vlaemschе Kercken niet te weesen; zynde dooz de Neederlandtsche beroerte noch reedelyck welvaerende / hebbende in de maent Juny een seer treffelyckе jaer-marckt; die om de meenichte der Paerden en andere waeren seer befaemt was. De vereenighde Staeten het inden jaere 1604 in haer gheweldt bekomende / deeden 't seer verstercken / en dooz alle Spaensch gewelt verseeckeren.

De Spaensчhen om desen aenslagh te vol trecken/hadden hare vergaderinge omtrent Brugge; waer van de Staten van Zeelandt dit bericht bequaemen. Dat de Graef *de la Fonteyne* voor hadt met twee-en-dertigh hondert mannen, nevens veel Chaloupen en andere Kryghs behoeftigheeden voor-sien, tusschen *Sluys* en *Ardenburgh* in te vallen, des men vermoeden dat het op de *Crabbe-schans* ghemunt was. Welcke waerschouwinge niet al te vergeefs was; want de Spaensчhen des nachts tusschen den 28 en 29 September uyt Brugge; en andere daer om herliggende plaetsen te saemen gerucht zynde; quaemen omtrent de vier-duysent sterck dooz het dooz-gesteecken gadt van Lap-schure, hebbende met vier Chaloupen reets in de twee duysendt mannen overgebzacht; met sich voerende hondert twintigh lichte schuytjens/ ter spde met yzere ringen voozsien / die van vier en twee mannen konden gedzagen werden / nevens twee Bies-bzuggen; Spaensche aenslagh op Ardenburgh gemist. en hondert swarte dunne pack kleederen / bequaem dooz swemmers te gebzuycken; dit volck over zynde / trocken nae de Cruys-dam op Ardenburgh. De Stadt-houder tot Ardenburgh; van 't Spaensch voornemen seecker bericht zynde / schickte een eygen Boode naer Sluys, haer te kennen gevende dat de Spaensчhen tusschen de twee en dzy duysendt mannen tot St. Leonardt een myl van hem gheland waeren; des haestige bystandt versocht / alsoo verseeckert was dat 't hem gelden soude. Die van Sluys (vermits het leeger te Velde was) geen overvloet van volck hebbende; beslooten echter in haer Cryghs-raedt de Crabbe-schans met vyftigh mannen te verstercken / hoewel die reets in 't geweer waeren/ haere bypanden kloeckmoedigh verwachtende.

De Spaensчhen hun voornemen ontdeckt; en alles in de Waepenen siende / syn onverrichter saecke vertrocken / met Scheepen hun volck over de Soute settende; die omtrent St. Leonardt laegen / begaeven haer desgelyckx meede nae hun besettinge; soo dat dit voornemen alsoo in roock verdweenen is.

Onder des syn de Staetschen dooz Breda besigh met de overhoop geschoten binnen der Galderyen weder op te richten; het gedonder der groobe stucken/ en geklater der musquetten op de Stad sonder ophouden syn voortgangh hebbende: welcke Galderyen meest over de Stadts graften ghebzacht zynde / Den 2 October. heeft men des mozgens tusschen dzy en vier

1637. vier uuren de Dies-dyck (die men dooz Hulst meende te gebzupcken) ober de graft van de Halve-maen aen de Ginneker-poort, ter rechter-handt van de Franse Galderye ghewozpen; ober welcke de Soldaeten met Vuyz-roers en Schoppen voozsien ten stozm liepen; die de beleegerden nae de kleyne schermutsel daer upt dzeven. Daer Gzaef Hendrick Casimir des middags in volgde / het Hoozen-werck booz 't Casteel in gelycker voegen bestozmde; alwaer de Spaensche haer mannelijck weerden / doch nae anderhalf uur dechtens de vlucht neemen mosten; al het geschut / en meenichte van Musquetten onder des geduurigh op de Stadt af-dzandende / soo dat die scheen als in een vuyz te staen; dat de Beleegerden binnen Breda seer beanghste / dzeesende bestozmt te werden; soo dat alle klocken te boozt ginghen / en de Trommels alarm sloeghen: en siende dat het met hun ten eynde liep / tot verseeckeringhe beslooten; de begonnen Afsnydinghen soo in 't Ginneker Bol-werck / als aen de Haegsche-poort te voltrecken.

Stozm op Breda.

Den gestaedighen reeghen bekommerde de Staetsche niet wepnigh; des genootsaeckt waeren de opgestopte Kevier de Marckt opening te geben / om het waeter af te lepden / en de Dzaeyboomen op de weeghen te slupten.

Den 4 October.

De Fransen en Engelschen onderwyle met haer Galderyen ober de Stadts graften geraeckt zynde / valt men aen 't onder-graben.

Mineeren.

De Burgerlycke Regeerders binnen Breda, de onlu[illegible] haerder inwoonders daegheljcks meer ende meer bespeurende; en dat het halsterckheydt soude zijn / haer en de haren langer in 't ghebaer te stellen; beslupten haer Stadt-houder aen te pozzen / om op een goet verdzagh te dencken; des teghens den avondt haer Volmachten aen hem in 't Slot sonden; die hem de meenighe hunner ghesondenen te kennen gaeven; booz gevende haer aenbzenghen geen langher uptstel te konnen lyden. De Stadt-houder Fordyn haer aenbzenghen gehoozt / en aen de Cooztse te Bedde liggende; wilde in 't begin daer niet nae lupsteren / voor geevende de saeck noch geen last te lyden; en of de vyanden wel voor de Stadt waeren, datse die echter noch in haer macht niet en hadden; dat het schande zyn soude, *Breda*, sonder 't uyterste te verwachten; over te geven; en veel schandelycker

Den 5 dito.

een overrumpelingh te vreesen; dewyle geen Onder-gravinghen eenige openingen in haer wallen ghemaeckt hadden: en of sulcks schoon waer, dat de Prins van *Orangie* dese Stadt, als hem selven toebehoorende, tot geen roof synder Soldaten geven soude; veel minder gedoogen, de Inwoonders door het Swaert te doen sneuvelen; en als 't ten uyterste komt, dat sulcks altydt geschieden kan; mits het lichter is een Stadt over te geeven, als te overweldigen; des men het noch eenighe daegen behoorde draegende te houden, om te sien wat de tydt mede brengen wilde. 1637. Mynen.

Dit haer tot antwoozdt gegeeben hebbende / (hoe wel anders te moede) en sulcks in den raedt (daer hy tegenwoozdigh was) oberwooghen zynde; wierdt hy meerder stemmen beslooten de Stadt ober te geben; onder eets beloofte sulcks 't gemeen niet te openbaeren / booz den daer toe aengestelde dagh.

Herbert met syn Engelschen; en Hauterive met de Franschen dien nacht booz 't Ginneker-eyndt de wacht hebbende; bekomt Herbert van de Pzins van Orangie last / des nachts eenigh volck 't Bol-werck op te doen klimmen; om te bestaen wat de beleegerden daer deeden / en hoe te moede waeren; doch sulcks bleef achter / alsoo niet raetsaem gevonden wierdt een benaut vyandt te terghen / om de aengevangen ondergravingen in geen gebaer te stellen. Myns.

Des mozghens onghebaer seven upzen / hoozt men op 't boozgnoemde Bol-werck de Trommelen roeren; des Herbert nieusgierigh hem derwaerts inde uptterste aengraevinghe begeeft; daer een Oberste van de Beleegerde sich bloot toont / versoeckende wegens de Stadt-houder Fourdyn, dat aen Orangie een Trom (om van verdzagh te handelen) senden mochten / en dat onderwylen stilstant van waepenen zyn soude; 't welck Herbert toestondt / en geen kleyne wangunst tusschen hem / en de Franschen verweckte / peder begeerigh zynde sulck een blyde bootschap Orangie aen te dienen / dat de Franschen te beurt viel.

Den 6 October.

Die van Breda soecken te verdzaegen.

De Pzins van Orangie dese blyde maere verstaende / en 't misverstant tusschen de Natien bespeurende: seydt het vergeefsche dinghen te zyn sigh met dese eer op te willen proncken, daer beyde tot de overwinninge even vlytigh geweest waeren; en het genoch te zyn, die verkreegen te hebben.

De

1637. De tijdt van handelingh gheſtelt zijnde / ſiet men des morgens ten neegen uuren uyt de Stadt in 't leeger komen / de Hoplupden Mathart en Everwyn, deſe Burgunder die een Nederlander / daer tegens als waerborgen: nae binnen gingen de Franſche Capiteynen / Gentelot en des Sombres, beyde onder Charnaſſe behoorende: Weeghens de Burgers ſiet men verſchynen de Schout / de Voorſitter Veen, de Burgemeeſter Hegelſe, en Geheym-ſchryver Elckens; uyt den Bzeden Raedt en Geeſtelyckе Standt daer by gevoeght zijnde N. Ryenen en den Canonik Malder.

Preſident.

Secretarius.

Deſen met een Schuyt over de Stadts graften / in 't leeger gehaelt / en voor Orangie gebracht zijnde / overleveren nae behoorlycke groeteniſſe hun Geloof-brieven / en verſoeckende puncten; dieſe voor de Burgery verhoopten te verkrygen / beſtaende in 't naevolgende.

Credenti-brieven.

1. Dat alle vyandtſchap en miſdade hoe die oock ſoude zyn / by Geeſtelycken ofte Weereldtlycken ſoo in 't ghemeen als in 't beſonder begaen / ganſch en gaer vergeeten ſouden blyven / als nopt geſchiedt.

1. Syn Hoogheydt de Prince van *Orangie* ſtaet dit eerſte toe, doch met dien bedingh, dat alle daer in genoemde perſoonen, yder in ſyn ſchuldige plicht ſich vlytigh ſal hebben te draegen.

2. Dat in de Stadt Breda de oeffeningh van de Roomſche Godts-dienſt in openbaer gebruyck ſal blyven / ſoo in de groote Kerck / Kloſteren / als Bagyn-hof / gelyck die de twaelf voorige Jaeren ghepleeght is / ſonder te ghedooghen dat wie hy ſy daer eenigh hinder in gedulde / veel min op de ſtrate de minſte ſchandaele; maer dat de overtreeders nae goet duncken geſtraft ſullen werden.

2. Aengaende dit Artyckel, verklaerdt ſyn Hoogheydt, dat het Kloſter der Nonnen en Bagynen herſtelt ſal werden gelyck die in den Jaere 1625. geweeſt zyn, als wanneer de Stadt onder de regeeringhe der Vereenige Staet ſtondt.

3. Dat in 't veranderen van de Regeeringe geen inſight genomen ſal werden / wat Godts-dienſt ('t ſy de Roomſche / ofte Geſuyverde) de perſoonen oeffenen / die daer toe verkoozen ſullen werden; en dat alle Ampten / by Graef Jan van Naſſauw ſint den jaere 1625. beveſt / in weeſen / en by dieſe bedienen blyven ſullen. 1637.

3. Op dit Artyckel verklaerdt ſyn Hoogheydt dat de Regeeringe uyt de beſte en voornaempſte perſoonen, volgens de oude geſetten en Vryheeden van *Brabandt* en der Stadt, geſtelt ſal werden.

4. Dat de Capittel-heeren met haer Dienaers / de Prooſt en 't Nonne Kloſter van S^t. Catharinendal, de Paſtoor / het Collegie der Jeſuiten / het Convent der Paters / Capucynen en Barvoetſer Munnicken / 't Maeghden-hof en Geeſtelycken in 't Gaſthuys / nevens alle ander Geeſtelycke Perſoonen / van wat ſtaet ofte geleegenheydt die moogen zyn / voor deſen by de Stadt aenghenomen en ontfangen in 't vry ghebruyck en beſit haerder Goederen / Renten / Giften / Thienden / Vryheeden en inkoomen / hoe en wat die moogen zijn / binnen ofte buyten de Stadt geleegen / ſonder eenigh tegenſpreecken ſullen blyven ghenieten ende ontfangen / ghelyckſe die tot noch toe beſeeten en genoten hebben: en dat alle Canoniſpen en Begiftigen (als die komen te verballen) aen Roomſche Catholycken ſullen gegeven werden / en dat volgens de ſtichtinge der ſelviger.

4. Syn Hoogheydt verklaerdt te vreede te zyn, dat alle Geeſtelycke Perſoonen, haere Goederen ſullen genieten ende regeeren, volgens de gewoonte voor den Jaere 1625. gepleeght, en dat wie uyt de Stadt wil vertrecken, vredelyck ſyn roerende Goederen met ſich ſal moogen neemen; en hun huyſen (als andere Burgers moghen) verkoopen.

5. Dat de jaerelyckſe inkompſte der goederen des Wees-huys deſer Steede / roerende ofte onroerende / ſoo als die jegenwoordigh zijn / en naemaels ſouden moogen verkreeghen werden / naer 't getal der Wees-kinderen / ſoo van de eene als andere Godts-dienſt / ſal verdeelt zijn / en dat elck hun beſondere wooninge ſal hebben. Dat deſgelyckx de Goederen / Inſamelingen / en Aelmoſſen des H. Geeſt; Mannen Gaſt-huys op 't Gaſt-huys eynde / en op de Haegh-dijck ſullen beſtiert / en aen de Armen uytgheryckt werden / ſonder onderſcheydt van wat Godts-dienſt die zijn / volgende 't ghebruyck tot noch toe daer inne gepleeght.

5. Syn Hoogheydts wille is, dat de

1637. Goederen, Insaemelingen, Aelmossen der voornoemder Armhuysen, sullen gebruyckt en bedient werden, gelyck voor den Jaere 1625 geschiedt is; en dat sonder onderscheydt van Godts-dienst.

6. Dat de Stadt Breda, en de Inwoonderen der selviger haer oude Vryheeden / Gewoonten en Wetten sullen behouden: dat ock met geen swaerder lasten ofte schattingen sullen bekommert werden / als van den jaeren 1590 tot 1625 (staende onder de Vereenigde staet) gegeeven hebben. En dewyl met dese swaere beleegeringhe seer zyn verachtert / dat deshalven twee jaren Licenten. van de Verlof-gelden mochten verschoont blyven.

6. Syn Hoogheyt staet dit Artyckel toe, uytghenoomen de Verlof-gelden. Van 't welcke niet-te-min tot haerder voordeel, de Staeten verhoopet aen te melden.

7. Dat alle Burgeren en Inwoonderen deser Stadt / soo jegenwoordigh als niet / van wat gelegenthevdt zy zyn / 't zy in of buyten de Spaensche dienst; sullen vermoogen nae dit Accoordt met hun Gesindt / Papieren / Huysraedt en andere beweegelyke goederen te vertrecken; en dat ter plaetse dat het hun sal gevallen; ofte de vier naestkomende jaeren in de Stadt verblyven; om onderwylen te overleggen wat hun voorder te doen sal staen; en onder des vryheydt hebben ten platte lande te moogen reysen / soo om haer koophandel als anders: En of onderwylen / ofte dan / met Vrouw / Kinderen en Goederen / ofte anders te water ofte te lande vertrecken wilden / dat sulcks toegelaeten sal zyn; mits vry zynde van alle Tollen / Verlof-gelden / en andere besightingen; niet teghenstaende die vier gemelde jaeren eenighe Stadts-dienst bekleedt hadden: en dat hun Goederen sullen vermogen te verkoopen / beswaren / op te draegen / of die vp sulcke persoonen laeten regeeren en ontfanghen / als hun te raede Testament. duncken sal: en komende binnen ofte buyten de Stadt / sonder / ofte met uyterste wil te overlyden / dat in dien gevalle de naegelaeten Goederen sullen keeren aen de genoemde Erfgenaemen / ofte naeste bloet-vrienden ab Intestato. Dat alle hun Goederen / koopmanschappen / en andere saecken vermooghen te verboeren en verPaspoort. senden / sonder ander Gelept / als dit Tractaet van nooden te hebben / 't sy ten geen-sydige ofte ten platte lande; oock nae hun welgevallen weder inde Stadt keeren / metter woon ofte anders; en dat alles sonder verder verlof daer toe te versoecken.

1637. Neutrale.

7. Syn Hoogheyt staet dit versoeck en 't vertrecken voor dry jaeren toe, en dat de geenigen die in geen-sydigen plaetsen ofte ten platte lande gaen woonen, en hen daer nae weder in de Stadt begeven willen; gehouden sullen zyn daer toe van zyn Hoogheyt ofte de Stadt-houder verlof te versoecken.

8. Dat alle Inwoonderen / die om haer eygen verrichtinge reysen willen inde landen / geleegen soo onder de Vereenigde Staet / als onder des Koninckx van Spanjen, sulckx de vier jaeren vry sullen vermoogen te doen / en inde Stadt weder keeren nae hun welgevallen.

8. Syn Hoogheyt staet dit reysen en wederkeeren der geseyde dry jaeren toe, doch niet dan met voorweeten en toelaetinghe des Stadt-houders.

9. Dat in dit verdragh ock sullen begreepen zyn alle Burghers en Inwoonderen niet tegenwoordigh; als mede alle Pastooren / Geestelycke Persoonen en Boeren ten platte lande inde Stadt ofte elders gevlucht; welcken het uyt kracht deses vry sal staen de vier voornoemde jaeren / op haer Dorpen weder te keeren; ofte in de Stadt te verblyven. Dat meede alle Pastooren onder de Baronv van Breda behoorende / vry in de Parochi-kercken tot hun Godts-dienst sullen moogen keeren / en haer inkomsten genieten als voor de Retorsie geschiet is.

9. Dit Artyckel wordt de Burgery toegestaen: dan de Pastooren en andere Geestelycke Persoonen hebben de Stadt te ruymen, en hun te draeghen weghens de ordere by de Vereenighde Staet op de *Retorsie* gestelt, tot by andere middelen daer in voorsien sal werden.

10. Alle vonnissen en uytspraecken vp de Regeerders en Rechters deser Steede gedaen; dat die souden moogen in kracht blyven / en nae gekomen werden: dat desgelycks alle verdragten en handelinghen voor of gedurende de beleegeringhe gemaeckt / stant souden gryppen.

10. Dit wordt ten volle toegestaen.

11. Dat

1637. 11. Dat alle gedaene rekeninghen / de Stadt betreffende / gedaen en booz goet opgenoomen sullen blyben. En wie eenighe Renten / ofte anders op de Stadt Breda staen en te eysschen heeft; dat die jaerlyckx sonder eenige koztinge sullen betaelt werden.

11. Dit wordt voor goet gekent; doch met dien bedinghe, dat alle Registers en Papieren der leenen, soo Geestelyck, als Wereltlyck zyn Hoogheyt toebehoorende, sullen gheleevert werden in handen, die de last daer toe van hem bekoomen sal.

12. Dat de Stadt Breda niet schuldigh sal zyn de Wallen / Gzaften / Poozten / Bzuggen / Wacht-plaetsen ofte andere Sterck-werckingen te maecken / ofte te onderhouden; oock geen bupz en licht op de wachten te verleenen; maer daer van bevzydt te zyn / gelyck sulckx de twaelf Jaeren onder de Koninck van Spanjen geschiedt is.

12. Syn Hoogheydt begeerdt dat die van *Breda* hun daer in sullen hebben te draegen, als 't voor den Jaere 1625. geweest is.

13. Dat de Besettinge / die in de Stadt soo te Voet / als te Paerdt gheBaracquen. lepdt sal werden; in besondere wooningen; sonder de Stadts laste / ofte der Burgers bes waernisse geherbergt sullen werden: ofte soo eenigen by de Burgery in gaen moeten / dat sulckx geschiet ten laste van 't gemeene landt.

13. Syn Hoogheydts meeninge is, dat de Soldaten, gelyck in andere Steeden der Vereenighde Staet op logys-gelden geherberght sullen werden.

Dit de Burgers toegestaen zynde; heeft men met de Spaensche besettinghe ghehandelt / en verdzaeghen als volght:

1. Dat de Stadt-houder Gommer de Fourdyn, nevens alle Capiteynen / Oversten en Gemeene Soldaten / van wat gheleegenthepdt die oock souden moogen zyn / geen uptgesondert / jae selfs die de dienst der Vereenighde Staet verlaeten / en de Spaensche syde gekoozen hebben; vzy en onverhindert met Waepenen / Plungie / slaende Trommelen / vlieghende Vaendels / ter beyder syde bzandende lonten / koegels in de mondt / volghens krygghs gebzuyck vzy en en onverhindert sullen vertrecken / en tot Mechelen ghelepdt werden.

2. De Stadt-houder sal vermogen 1637. tot syn beliefte met hem te neemen vier stucken geschuts / en twee Mozrieren / met haer toebehoozen; en daer toe soo veel krupt en Scherp / om met yder 12 schooten te doen.

3. Dat om de Stucken boozt te bzengen / hem Paerden / Waegens en Voer-lupden verleendt sullen werden.

4. Dat alle krijghs / en Lyf behoeftigheeden / de Koninck van Spanjen toe behoozende / sonder eenigh bedzogh obergelevert werden / aen die daer toe de last bekoomen sal; uptgesondert 't geene booz den 6 October (als wanneer de onderhandelinge begonnen is) verkoght soude mogen zyn; waer van aen de Kooper geen ondersoeck gedaen sal werden.

5. Dat alle krancken / ofte verwonden Soldaeten / van wat ghelegenthepdt die oock syn / sullen vermoogen in 't Gast-huys / ofte elders in de Stadt te blyben / tot dat haer siecktens en wonden gheneesen zyn; om dan met haer Wapenen en Plungie vzy en onverhindert naer Mechelen te trecken.

6. Dat tot uptboeringh des Stadthouders / Oversten en Soldaeten Goederen / jae selfs der geener hier niet teghenwoozdigh / dooden en krancken / soo veel Waegenen en Paerden sullen bestelt werden / als noodigh sal zyn / tot Mechelen toe; sonder die nochtans in eenigher maniere te mooghen besoecken.

7. Die hun Goederen te waeter booz Hollandt langhens de Revieren nae Mechelen verboeren willen / (alle Koopmanschap uptgesondert) sullen daer toe met goede Scheepen boozsien werden; en dat tot bewaeringhe der selbigher / getrouwe lupden daer op bestellen mooghen / om onbekommert en Tol-vzy ober te komen.

8. Dat de Stadt-houder / Capiteynen / Oversten / Soldaeten / en wie in des Koninghs van Spanjens dienst gelt is genietende / geenen uptgesondert 't sy Geestelycke oft Weereltlycke Persoonen / haere Vrouwen ofte Kinderen / inde Stadt eenige Hupsen / Landen / ofte Renten ('t sy op de Staeten van Brabandt in dese landt-streecke) de Stadt Breda, Contraye. ofte op eenighe daer in staende Hupsen / Landen en Goederen / roerende ofte onroerende zyn hebbende / genieten sullen de tijdt van twee jaeren (nae

1637. 't slupten deses) om die nae haer goet duncken te verkoopen / verbremden / belasten / ofte op anderen over te setten; en de voornoemde tijdt daer van de huyren / vruchten / renten en inkoomen te genieten.

9. Dat haer Vrouwen en kinderen vermoogen de twee voornoemde Jaeren / met de goederen / soo roerende als onroerende in de Stadt te laeten blyven / sonder die goederen te verbeuren / ofte dat verbeurtmaekinge plaets sal hebben. Confiscatie.

10. Dat geen Oversten ofte Soldaten / nu of in toekomende om eenighe huys huyr of andere ghemaeckte schulden sullen mogen beset ofte bekommert werden: 't welck by de gequetsten / en kranck-blyvende krijghs-luyden mede stant sal grijpen. Gearresteert.

11. Dat allen (gedurende dese belegeringe) in de Stadt ofte leeger ghevangenen; sonder eenigh losgeldt vry gelaeten sullen werden / mits betalende de ghestelde mondt-kosten; onder welcken de aengehaelde Predicanten / en anderen mede begreepen zyn. Rantsoen.

12. Dat de buyt / by ymant voor / ofte in de beleegeringe bekoomen / by die sal blyven diese bekoomen heeft; sonder gehouden te zijn die weder over te leveren.

13. Dit verdragh getroffen / en gheteeckent zijnde; sal de Stadt-houder vermoogen een eygen Boode in seeckerheydt aen de Cardinael Infante te senden / om hem alle 't gepasseerde te verwittigen.

14. En nae de teeckeninge sal de Stadt-houder met syn Soldaten twee daegen vergundt werden / om hen tot het vertrecken vaerdigh te maecken; dat gheschieden sal den thienden dagh van October / des morgens vroegh.

15. Dat gedurende de twee voornoemde daegen: sich niemant sal verroderen uyt de Stadt in 't leeger / of uyt 't leeger in de Stadt te koomen; en dat om alle onderen voor te koomen: dan dat yder sich in syn begraevinghe en van alle vyandtschap sal hebben te onthouden: tot welcker verseeckeringe ten beyde syden Waer-borgen gelevert sullen werden. Ostagiers.

16. Dat syn Hooghevdt aen de beleegerden / en sy aen syn Hooghevdt twee Waer-borgen overleveren sullen; om te verblyven tot de uyttrecktende besettinghe tot Mechelen, en de Waegens en Paerden wederom in 't leeger gekoomen sullen zyn / om dan in seeckerheydt te volgen.

17. Dat alle Oversten en Soldaten eenige Wapenen / Paerden / Schuyten ofte andere krijghs-gereedtschappen van besondere persoonen tot buyt bekoomen hebbende; sullen vermoogen die te verkoopen / belasten ofte verbreemden; sonder dies aengaende eenige bekommeringe te gedoogen. 1637.

Dit verdragh beslooten en aen den dagh gekomen zijnde / doch 't eenigen die van binnen wat te veel inghewilligh; soo 't scheen syn Hooghevdts ooghmerck meest te wesen; om alles / soo de Godts-dienst / als Weereltlijcke regeeringe te herstellen / als 't voor den Jaere 1625. geweest was: by erbarenthevdt aen Venloo, Rourmonde, en Maestricht bevonden hebbende; hoe sorghelijck 't is de Roomsgesinden den toom te langh te geven; die men in onse Regeeringe niet hebben te vertrouwen.

Gedurende de twee vergunde daegen sagh men yder syn wachten en posten soo in 't leeger / als de Stadt vast ende wel beset houden; om door versuym der selviger in geen ongeleegenthevdt te verballen: en siet men uyt alle Steeden dupsenden van menschen derwaerts trecken / soo dat het nu soo wel een Jaermarckt / als Veldt-leeger scheen.

Om in de overwonnen Stadt Breda alle vergheblevene Mont en krijghs-behoeftigheeden aen te teeckenen / en in goede bewaeringhe te neemen; wordt van syn Hooghevdt daer binnen gesonden / den ervaeren Sterck-bouw-konst Leger-meeter Jan vanden Bosch, met last van op te letten / dat aen de Burger niet verkocht wierdt / 't geen 't gemeen toequam / en met den zwaerde gewonnen was. Hy inde Stadt en Koorn-schuuren gekomen zijnde / verwondert hem wegens den overvloedt aldaer gevonden; genoch om het belegh noch een jaer uyt te harden; hoewel haer krijgs-volck dagelijckx van Ammonitie-broodt versogt hadden: Fourdyn hem niet ontsiende / nae 't getroffen verdragh / 't sy ten behoeve des Koninckx / ofte anders / eenighe Mudden daer van ten gelde te maecken; is sulckx hier meede gestut. Belangende 't Bosse-krupt / was wepnigh en meest bedorven; daer men sich seer over verwonderden / dat soo een grens-stadt als Breda; niet beter versorght was; onder anderen vondt men vijf-en-vijftigh so Metalen als Yseren stucken geschuts / van onderschepdelijcke groote. Ingenieur.

Den

BELEGERING DER
STADT BREDA
Door Frederick Hendrick Prince van Oranjen, den 23 July 1637.
Cardinael Infants Leger Rys Bergen
Spaensche Ruyter
Wachten
Graef Willem van Nassous Quartier
Zuylen
BREDA
Overste Morgans Quartier int Bos
Des Prinssen van Hoofst Quartier
Orangiens
Grimhuysen
Ginneken
Graef van Solms: en Heer Brederoos Quartier
Vrelar
Teterische
Bauel

BELEGERING DER STADT BREDA

Door Frederick Hendrick Prince van Oranjen, den 23 July 1637.

De Beeck
Ter Heydse
Gaeldonck
Den Hemert
Prouiant Scheepen
Overste Varicks Quartier
Conyns bergh
Iteringen
Grave Henderick Casemier van Nassous Quartier
Heyde
Vras helen
Suyed Slot

1637. Den 10 October. De Spaensche trecken upt Bzeda.

Den dagh om upt te trecken booz handen zynde; siet men des mozgens bzoegh ontrent de acht hondert / soo Waegenen / als Karren nae de Stadt koomen (meest inde Baronnye op ontbooden) om de upttreckende hun goederen op te laeden; en wegh te boeren: Booz de Bosch-poorte in ozde staende syn Hooghepts Lyf-baendel / en dat / daer Jacobus Wyts 't bestier van hadt; de gansche wegh / die / die van binnen booz 't leeger trecken mosten / ter beyder syde / tot hunner bebzydinge met de boornaemste Vaendelen beset zynde.

Des boormiddaghs ten elf uuren sagh men de Spaensschen de Bosch-poort upt koomen; bestaende de eerste hoop in twee-en-tnegentigh geleeden / onder negenthien Vaendelen; doch om niet ghetelt te werden / of dat licht te veel dooden en gequesten achter lieten / begaeben hun onder den anderen; daer het Geschut en Mozrieren op volgden / die met gewelt van Paerden boozt ghetrocken wierden: Van veel Geestelycken / soo Paepen / Munneken / als Jesuiten / op Waegens en Carren gebolght zynde / behalben de Capucynen / die in ozde te Voet gingen / een groot hout krups booz haer dzaegende: doen sagh men weder onder acht Vaendelen eenighe Kryghs-luyden trecken; Daer de geweesen Stadt-houder Gommer de Fourdyn (wegens syn sieckte in de Koets sittende) op volghde; upt wiens aensien een stout Kryghs-mans ghemoet te speuren was; doch hem te Paerdt begeevende / en omtrent Orangie koomende is afgesteegen / die desgelyckx deede / daer een bziendelyck affschepdt van den anderen naemen / en boozt ghetrocken is; van hondert vyftigh Spanjaerden en Italianen ghebolght zynde / die de tocht beslooten: hunnen wegh naer 't Dozp Huysenhout nemende / en in alles getelt wierden ober de twaelf hondert / en dat onder Burgunders Walen / Spanjaerden / Italianen / en Hooghduptschers; meest alle oude wel geoeffende Soldaten.

De Spaensschen Breda (teghens danck) verlaeten hebbende / siet men die van de Staetsche besetten; booz aen trecken de Lyf-wacht van syn Hooghepdt de Pzince van Orangie, van Jacob Wyts en anderen gebolght zynde.

Den 11 October. Daer op des anderen daeghs (zynde Sondag) in de groote Kerck (hoe wel booz het wegh neemen der Beelden en Autaeren seer ontramponeert) des booz-middaghs de Danckseggynge gedaen wierdt; dat mede in syn Hooghepdts Kamer / ten bp-wesen veeler hobelingen / gheschiede; en is alsoo dese machtige Stad weder onder de gehoorsaemhepdt der Vereenighde Staet gekomen; en dat na een beleg van elf weecken / hoe wel daer dzp van tegens de bupten aenkoomende bpanden toeghbzagt zyn. Men bontse van binnen wegens 't geweldig schieten seer bedozben / boornamentlycke aen de Haeghsche-Poort en Ginneker Bolwerck. 1637.

In 't Gast-huys komende / bont men meenichte van gequetste / en kranke Soldaeten; die nu niet als Vpanden / maer als Vzienden ghekoestert en gedient wierden: onder anderen een slecht Kryghs-man / zynde een Burgonjon / seer ellendig van lichaem (in 't belegh syn rechter boet / en slincker handt verloozen hebbende; behalben meenigte van andere wonden / daer mede pzonckte) doch groot van moede; wiens ellendige stant van de aenschouwers beklaeght zynde; recht sigh een wepnigh in 't bedde op / met een hebigh gemoet in dese woozden upt berstende.

Manhaftige woozden.

Waerom hebt ghy meer myn wonden te beklaeghen, als trouwe stantvastigheyt te preesen? gaet elders u vermaeck neemen, en niet in myn, die koude Winters, en gevaerelycke Somers; dickmaels met weynigh broot, en sonder gelt uyt gestaen hebben; wantswordt het lichaem vernieticht, 't gemoet sal even bestendigh blyven; en dan sal men een lyck sien; aen syn Koningh verplicht, dat (soo 't syn begeeren was) soude konnen dienen tot een schut syner vyanden.

Den 12 13 14 Octob.

Bzeda beset zynde; is men doende met alles te herstellen / het gheschut van de wallen te boeren / 't leegher te slechten; vergenoegt zynde / dat men met dese Stadt / het stroopen der Spaensschen op de Hollandtsche en Seeuwsche stroomen bebzyden; Geertruyden-bergh, de Clunder, Willemstadt, Bergen-op-den-Zoom, en die gansche landt-streecke (daer om-her) bupten gebaer stelden. En om alleys wel te berseecheren / is daer onder den Obersten Steen-kalk een besettinge van seben Vaenen Paerden / en ober de dertigh te Voet in ghelepdt: de Burgerlycke regeeringhe verandert zynde / is het Dzostschap begeeben aen Cornelis Aertsen Heer van Wern-hout.

In 't beroberen deser Stadt zyn van de Vereenighde Staet gebleeben

1637. omtrent de acht-hondert Mannen; de voornaemste hooghe Bevel-hebberen/ daer onder zynde/de Fransche Gesanter Charnasse, de Colonel Potter, Coutis en de Sergiant Major Duyck, nevens twaelf hondert vier-en-tachtentigh gequetsten.

Die van Maestricht op de tocht. Gedurende dese beleegeringe konden de Staetschen echter binnen Mastricht hun gewoonen handel niet naer laeten: des den 29 July onder Carthuysen (Oversten Gents Luytenant) een parthy ghemaeckt hebbende van hondert tachtentigh mannen te voet/ en dertigh te Paerdt; syn daer meede in 't Graefschap Namen op de jacht getoogen; daer in brandt steeckende de Dorpen Hattemon, Rogiers, Rame en Noville, en dat om de platte landen tot Contributien. Geldt-op-brenginge te dwingen; met haer voerende twee-en-twintigh onbrye Boeren/ twee-hondert Beesten/ hondert Paerden en hondert Schaepen. De Spaensche binnen Hanuyt sulcks ter ooren gekomen zynde/ sonder te weten hoe sterck die van Mastricht waeren; syn onder hun Stadthouder de Mara, nevens syn Luytenant en Vaendrigh met hondert dertigh mannen uytgevallen; haer in 't Veldt aen een sterckе Pas verwachtende: als sy de Mastrichtsche Ruyter reedelyck sterck ghewaer wierden; meenden daer geen Voet-volck by te wesen/ des haer op haer voordeel in een Boomgaert (met een hooge landtweer omtooghen) leyden. Carthuysen sulcks Slaen de Spaensen van Hanuyt en bekoomen buyt. bemerckende; doet een aenval daer op/ nae een hart gheveght (ses-en-vyftigh Spaensche nevens de Luytenant en Vaendrager doodt geschooten hebbende) behoudt het Veldt Mara en sestigh Spaensche gevangen bekomende. Of wel die van Leuven desgelyckx twee hondert mannen haer tegen sonden; soo dorsten die (die van Hanuyts wederbaeren vernoomen hebbende) de kans niet waegen; te breeden zynde/ dat die van Mastricht met de buyt naer huys toogen; daer den Oversten Mara (een Man van seventigh Jaeren) aen syn ontfangen quetsuure gestorven/ en nevens syn Huys-vrouw in de Predicker Kerck begraeven is.

Admirael. Der Staeten Zee-vooght Dorp met haer Schepen dese Zoomer voor Duynkercken en naer ouder gewoonte op de wacht liggende/ is omtrent September met de selvigen van daer naer Hollandt vertrocken; voorgeven-

de Krygh's en Lyfs noodtsaeckelyck- 1637.
heeden van doen te hebben; en dat tegens 't versoeck des Franschen Stadt-houders van Calis, die hem uyt syn Koninghs naem beloofde van alles te versorgen/ soo noch een wyl vertoeven wilde/ om de Spaensche aenkoomende Scheepen/ met volck en geldt gelaeden/ het insepten te beletten. Die van Duynkercken sulcks waer neemende/ zyn met vyfthien Oorloghs-scheepen in Zee gheloopen/ haeren wegh naer Rochel in Vranckryck stellende; alwaer aen 't Eylandt St. Marten veel Hollandtsche Scheepen (daer om Sout te laeden liggende) vernielden/ en in brandt staecken. 't Welck in alle Steeden van Hollandt soo quaedt tegens hem opghenoomen wierdt/ dat voet was 't Admirael-schap. Zee-vooghtschap te verlaeten; syns doens niet wel konnende verantwoorden; hoe wel echter van de Prins van Orangie een eerlyck af- Paspoort. schepdt bequam; Welcke last als doen den ervaeren Zee-heldt Marten Harpertsz. Tromp opgelepdt wierdt. Marten Harpertsz. Tromp wordt Admirael van Hollandt.

Breda gewonnen/ en de Vereenighde Staet weder in gheluyst zynde/ heeft men daer over Godt de Heere gedanckt; ende des avondts in alle Steeden vreughde vuyren ontsteecken: dat die van Rhynberck haest qualycken bekoomen/ en de vreught in droeffenis soude verandert hebben; soo 't Godt de Heere 't niet anders hadt laeten uytvallen. Jan de Verdugo, Stadt-houder van Gelder, tot Gouverneur. Rhynberck ghevangen sittende (sulcks bekendt zynde) dacht nu syn aenghelepde aenslagh op de Stadt in 't werck te stellen; die van Gelder de leus geevende dat op 't los-branden van 't geschut uyt trecken souden; die ten dien eynde onder den Hopman Smit van Ritbergens Regiment/ uyt Rourmondt, Venloo, Gennip en andere Gelderschе Spaensche Steeden vier-en-twintigh hondert mannen te voet/ nevens eenige Paerden by den anderen bergaedert hebbende/ syn daer meede in aller stilte voor ghetrocken: met vast vermoeden/ dat van Verdugoos voornemen seeckere kennisse hadden/ zynde anders een stout bestaen/ en veel ver- Den 16 October. schepde uytkompste onderworpen. Desen des morgens ten vier uyren voor 't Bolwerck van de Oysoysche-Poort aen de Stadts-grafften daerse op 't smalst waren komende; hebben onverhindert 2 Balcken overgebragt; en die

met

1637. met plancken bedeckt; zijnde ter wreete dat dzy in 't gelidt daer over trecken mochten: voorts hebbense met winden / houtwelen en een haeck daer een touwe aen ghebonden was / de Palissaden. Stozm-paelen om verde getrocken en een openinghe ghemaeckt; en of wel daer een ganseh Vaendel volck de wacht hielt; syn echter soo onversaeght opghekiommen en aengeballen / dat Spaensehen aenslagh op Rhijnberck gemist. die van binnen nae dat tweemael gelost hadden / de vlucht neemen mosten: aldus Meester van 't voorseyde Bolwerck / Poozt en ganschc Wal tot de Gelderscbe-poort toe gewozden zijnde / daer reets twee Val-bzuggen om laeg / en twee Schot-balcken inde Poozt op getoogen hadden; een Trompetter in de Stadt blaesende doodt schooten; oock met twee omgekeerde Stucken van 't voornoemde Bol-werck in de Stadt speelden. Soo heeft echter den Obersten Wyck, als doen 't ghebiedt (in 't afweesen van de Stadt-houder Wynbergen, aen een wonde voor Breda ontfanghen / in den Haege te heelen liggende) daer binnen hebbende / de spnen soecken by den anderen te bergaederen; met welcken nevens Harsveldt en Jan van Aernhem een kloecken aenval op de open-staende Poozt / en Bol-werck deeden; te meer alsoo haer van de Spaeuschen lijfs-verseeckeringe geweygert wiert; daer twee uuren kloeckmoedig en twyffelachtigh vochten / tot de Spaenschen eyndelijcke de moedt laetende sincken / te rugge keerden / en de vlucht naemen; veel kozsen de Orsoysche-poort, anderen haer gelepde Bzugh / daerse den anderen afdzonghen / en by meenichten verdzoncken / welcker getal omtrent de tachtentigh bevonden wierdt: indien hun Ruyters die buyten gereet stonden / binnen waeren ghekomen / de Stadt soude sonder twijffel verloozen geweest zijn; want hadden aen vier plaetsen den alarm ontsteecken / en op twee den aenval gedaen: in dit ghevecht is den Obersten Wyck inde laetste aenval ghebleeven / Aernhem verwont ende Harsveldt gevangen en nae Gelder geboert.

Geduyzende desen handel is een Spaensch Soldaet tot Verdugoos gevangenis gheloopen; hem met dese woozden een hart tot zijnder verlossinghe in 't lijf spzeckende / Komt uyt *Don Jan*, want alle Poorten en Schot-deuren staen open, en wy syn Meester van 't geschut: Doch 't scheen die als doen noch niet vooz handen te zijn. De 1637. Stadts-poozt geopent / en sulckx by de Vaendzigh van de Heer van Dort bespeurt zijnde / is met byf Soldaten toe geloopen / staende de Schot-balcken onder de blauwen Hemel staende om laegh; daer hem een deser soo stout in dzoegh / dat een hoop Musquet-schooten afwachte. De Spaenschen hun voozdeel verloopen siende; syn met eenighe Waeghenen dooden ende ghequetsten naer Gelder vertrocken / achter latende omtrent de tnegentigh dooden / en nevens haer Burgh / byfen-sestig buyz-roers / by die van Berck ghevist; die van binnen met 16 tot 20 dooden daer soo goet koop af komende.

De Zee-gebieder Joost Banckert met Commandeur. syn vyben in Zee zijnde / ontmoet onder Engelandt seven Duynkercksche Den 27 October. Oozlogh-scheepen; daer van een Fregat tusschen de Zee-ghebieder Joost Banckert en Capitepn Adriaen Quirins dooz geloopen is; dien Quirin liet vzaeghen van waer 't Schip? antwoozde van Vlissingen; doch weder gevzaeght zijnde / en bemerckende dat op Quirins Schip Vlissinghers waeren / veranderden van woozden / seggende Rotterdammers te syn / het voozts tot een vlucht stellende / des hy het volgde en veroverde. Twee andere Fregats vooz upt zijnde / sulckx bemerckende / zijn 't ontseylt: de vier andere groote Scheepen zijnde / seylden de Staetschen te gemoet / niet beter weetende / ofte het waeren hun meede maggers / daer sy afghedwaelt waeren / alsoo hun getal in twaelf bestont; doch bemerckende dat de Saetschen op haer aen quamen / wendent / op hoop van te ontseylen; doch de Staetschen haer des avonts inseylende; en de Zee-gebieder en Adriaen Swart de voozsten zijnde / schooten den eenen Duynckercker de stengh af / daer de Zee-gebieder hem voozts een ganschc laegh geschut op inleyde / en soo raeckte dat in de beertig soo dooden als gequetsten bequam / des om lijfs-genaeden baeden / dat hun vergunt wierdt en 't Schip over gaeben: de andere dzy Duynckerckers dat siende / hielden haer dicht by den anderen / geweldigh met groobe Stucken buyz gebende; middelerwijl quaemen de dzy andere Staetsche Oozlogh-scheepen in de doncker oock by werck / als de Capiteynen Cornelis Evertsen (die het buyz voerde) Jan Fransen en Pottebreecker, Dzy Duynckerckers genoomen / en opgebracht.

des

1637. des het met de nacht socht̃en te ontvluchten / dan besepden des morgens een daer van / die het haest over gaf / de andere twee Duynkerckers hun in Engelandt tot Wicht bergende / soo dat de Staetschen dese twee Koninckx Scheepen en Fregat in Zeelandt op brachten / 't volck tot Middelburgh en Vlissingen gevanghen settende ; zynde het eene ghenaemt S^t. Franciscus, voerende hondert dertigh mannen / veerthien metalen en elf psere stucken ; op het tweede / de Wassende Maen genoemt / waeren hondert thien Eeters / ses metalen en sesthien psere Stucken / het Fregat de Gulde Son was sterck hondert derthien koppen / en negenthien stucken geschuts.

Het beleegh voor Breda (dat de Cardinael Infante soo veel werckx gegeeven heeft / dat Arthoys, Henegouw, en Lutzenburgh, tegens den Francopsen inval niet konde te hulp komen) nu ten eynde geloopen / en alles in voorighen standt gebracht zynde / gebiedt men alle wercken in 't leegher te slechten en op te breecken / pder nae zyn beset-plaets trecknde / zyn Hoogheyt de Pzins van Orangie de wegh over de Lage Swaluwe op Delfs-haven voor Delft nae den Haeghe neemende ; daer des abonts ten negen uuren / met 't gelup der klocken seer heerlycke van de gewaepende Burgery ingehaelt en op 't Hof gelepdt is.

Den 3/4 Novemb.

't Staeten leeger voor Breda op gebroocken.

De Pzins van Orangie kompt in 's Gravenhaege.

De Spaenschen Breda verloozen siende / en bzeesende dat Antwerpen aenstoot lyden mochte / komen met eenigh volck onder de Hertogh van Feria op de Dozpen tusschen Mechelen en Lier, ligghende tot S^t. Barnart op de hoeck van de Schelde, tot verseckeringhe en sterckte.

Den 7 Novemb.

Die van Mastricht hun by het buyt gaen wel bevindende / heeft haer Stadt-houder den Hertogh van Bovillon hem met eenigh volck te voet en te paert daer weeder toe baerdigh ghemaeckt / met hem neemende eenighe Handt-granaeten en Petarden / des abondts ten acht uuren in aller stilte upt de Stadt getoogen zynde / komen des morgens bzoegh voor het Steedeken Hanuyt, van de Spaenschen met twee Vaenen te paert en twee te voet beset zynde : eenighen bestelt hebbende de Wal te beklimmen / de Schildtwacht eenigh gherucht hoorende (de Ritmeesters en Hoplupden tot Brussel zynde) roept de Corporael / die upt het Wacht-huys komende / en niet siende is te rugghe gekeert / de Staetschen onbespiet blybende / baeren met werck voort / en boven ghekomen / overballen 't wacht-huys (dat seer slecht beset worden) met ghewelt / eenighe doodt slaende / die haer niet verweerden ghevanghen neemende ; desen de Poort geopent hebbende / laeten hun mede-maggers binnen ; onder des begeeben hun de Spaenschen inde Kerck en op 't Kerck-hof / daer om lyfs-behoudingh riepen / dat bekomen : Eenighen inde tachtentigh sterck (daer onder twaelf Geestelycke Persoonen) op de Thoozen gevlucht / (bzy gelept toe gesepdt zynde) trecken echter de Stozm-klock / doch 't ghebeurde dat thien tonnen Busse-kruyt inde Thoozen staende / aen ginghen / soo dat alle die menschen / nevens het Kerck-dack inde lucht vlooghen. By welcke verrassinge de Staetschen weynigh doodden / toch veel gequetsten bequaemen : Bouillon met de synen een dagh ofte twee daer vertoevende is weder nae Mastricht gekeert / met hem gevangen voerende hondert tachtentigh soo Kruyters als Soldaeten te voet / nevens twee-en-beertigh Paerden / een Vaendzigh / een Cornet / een Standaert / en een Vaendel / de reste door 't buyr ghesneubelt zynde. De Burgers hun in desen handel onpartydigh gehouden hebbende / en echter groote schaede lydende : soo liet den Hertogh van Bouillon tot Mastricht by Trom-slagh om roepen / soo wie de Burgers van Hanuyt in 't verrasschen pets ontnoomen had / sulcks op lyfstraf ten voorschyn te brenghen / om de eygenaers te behandighen / als geschiede.

Quartier.

En verlaeten.

Den 16 Novemb.

Den 12 Novemb.

Hanuyt by die van Mastricht verrast.

De Rooms-gesinden binnen Breda sonder oeffeningh hunner Godtsdienst toegelaeten zynde : soo hebben sy echter hun op S^t. Catarina dagh verstout / ten dien eynde in 't Capucyner Klooster te bergaederen / alle deuren en bensteren wel dicht gesloten houdende om niet verspiet te werden. Den Gebieder en Dzossaert sulckx ter oozen gekomen zynde / stieren eenighe Soldaeten derwaerts / desen 't Klooster aen alle hoecken beslooten bindende / zyn door de Glaesen in de Kerck gheklommen / daer de Pziester noch voor 't Autaer bonden staen / des hem ghebanghen naemen : dat by die van de Regeeringh soo hoogh ghenoomen wierdt / dat niet alleen die Pziester / maer alle Jesuiten de Stadt ontseyden.

Den 25 Novemb.

Commandeur.

Jesuiten upt Breda gebannen.

De

1637. De Vloot langh uyt Spanjen verwacht / is eyndelycke in de Maendt Decemb. tot Duynkercken ingeloopen / geen ander schaede lydende / als dat Capiteyn Swart, in Staeten dienst daer een Fregat van bequam op-hebbende dry-hondert Spanjaerden: dese Vloot bestont in twee-en-dertigh Scheepen / meede brengende tusschen de dry en vier duysendt soo Spanjaerden als Italianen / tot in den Oorlogh hier te landt vergaedert / nebens twee-en-dertigh tonnen gouts / hoe-wel anderen die op vyf-en-veertigh begrooten / om soo tot den Oorlogh / als onderhout van Maria de Medicis, Koninghlycke Moeder van Vranckryck, Thomaso Hertogh van Savoyen, en de Graef Piccolomini verdeelt te werden.

Spaensche Vloot tot Duynkercken in geloopen.

De Waeteren in de Revieren dese winter seer geswollen / hebben de Vereenighde Staet door den Ys-dryft geen kleyne schaede aen gebracht / vermits eenige Dyncken door braecken de Hertert, Lymers, Neder-Betuwe, de landen tusschen Maes en Wael, en een groot deel van 't Sticht van Utrecht en Hollandt daer door onder vloejende.

Inbreuck den Dycken.

Dit wel 't voornaempste zynde / dat tot nu toe in de Neederlanden onder de Regeeringe van de Doorluchtighste Vorst syn Hooghevt Frederick Hendrick Prince van Orangie &c. voorgevallen is / en ons voorneemen was 't selvige van tydt tot tydt te achter volgen / doch door gewichtiger en andere voorvallende gheleegentheeden ghenoodtsaeckt zynde sulcks te staecken; soo hebbe echter tot voldoeninghe van de lief-hebbende Leser soo veel te weegh gebracht / dat den geleerden A. C. myn van dat pack ontlast / en met een tweeden deel dese Historie hier achter vervolght heeft / daer wy u toe syn sendende.

Dan eer dit Jaer en myn werck slupte / soo wil niet naelaeten te verhaelen 't geene buyten landts (dese Staet betreffende) voorgevallen is en eerst met de Oost-Indien beginnen.

De Bewint-hebbers van de Oost-Indische Compagnie tot afbreuck haerder vyanden gheswoon zynde te mets een Vloot Scheepen van Batavia naer Goa te senden / om de Portugeesen daer den Coop-handel te bekommeren / sonden weder thien Oorlogsscheepen in 't Jaer 1636 van Batavia derwaerts.

Desen den 27 October des jaers 1636 aen Monte Dely gekomen zynde / hebben daer 227 Leggers bers waeter bekomen / van daer hun inde Bay voor Goa begeevende / zynde den 9 November / aldaer onder de sterckte Agnade vindende veerthien Spaensche Scheepen / ses Galioenen / een Kraeck groot neghen-hondert lasten / twee Patia / dry Engelsche Scheepen en twee Jachten / die haer alle slaghvaerdigh maeckten. De Hollanders Goa beset houdende / senden 't Schip Egmondt nebens een Jacht nae Wingura, ses myl van daer geleeghen en de Koninck van Visiapoer toe behoorende / daer mede in verbondt stonden / daer een goede waeter plaets vonden. Goa in dier voeghen beset blyvende siet men den 20 Januari des jaers 1637 des morgens vroegh van alle de Galioens de Vlagghen vliegen / met hun geschut vyf-en-twintig schooten doende / daer op des anderen daeghs 's morgghens ten dry uuren een groot rumoer onder de Portugeese Scheepen hoorden / die oock voorts op de Hollanders aen quamen / en 't Schip 't Hof van Hollandt (vyt 't Casteel Nostra Signora de Cano op seven vadem waters op de wacht liggende) soo onversiens op 't lyf vielen / dat genootsaeckt was 't Ancker te kerven / en de vloot met schieten seyn te geeven / dat haer Anckers op winden / en met kleyne seylen Zee kiesen souden: De Portugeesen in Zee gekomen zynde / doen wel vyf de twee-hondert schooten met grof geschut; een uur nae Sonnen op-gangh bevonden de Hollanders haer by vier Galioenen / daer van sy 't eene met 't geschut soo treften / dat genootsaeckt waeren dat met Fregatten nae 't landt te roepen. 't Hof van Hollandt en ter Veer daer 's Graeven-haghe by quam / greepen de Spaensche Zee-voogt aen / doch konden wegens de stilte niet veel uytrechten / dan schut-gebaer houden / en hem wel tot inde vyftigh mael door voorden / des te rugge weeck. Onder des viel 't Hof van Hollandt weder een ander Galioen op 't lyf / dat als 't eerste niet beter en voer / en vroedt was met de roepende Fregatten daer af te raecken: 't welck een ander Portugees op Uytrecht meende te wreecken / doch bondt den selvige vroeg-kost / soo dat haest versaedight door ging. Vlissingen Vice-admirael had met de Portugeese Onder-Zee-voogt gaeren aen den dans gheweest / doch te wyt ligghende / deeden den anderen geen groot seer.

Admirael.

Zee-strydt voor Goa tusschen de Hollanders en Portugeesen voorgevallen.

1637. De stilte dit gevecht verhinderende / soo verlanghde de Hollanders seer nae koelte / doch die ghekoomen zynde / wierdt van de stercke Aquade een sepn schoot ghedaen daer op de Portugeesse Vloot haer onder des selfs geschut begaf / dat echter soo haest niet konde geschieden / ofte wierden van de Hollanders verbolght en seer beschaedight / voor-naementlijcke hunnen Onderzee-vooght / die van Uytrecht twintigh schooten tot een affschept bequam. De strijdt gheduurt hebbende tot des naemiddaghs ten twee uuren / in welcken tijdt by de Hollandtsche Vloot twaelfhondert acht-en-twintigh Canonschooten ghedaen zyn; hebbende over alle de Scheepen ses dooden en seventhien gequetsten.

Dit soo afgeloopen zynde / soo houden de Hollanders de Portugeesen echter binnen Goa beset / dat haer seer verdroot / des haer weder sterck maeckende / koomen met nieuwe macht hunne beleggers bespringen / sterck ses Galioenen een Kraeck en dertigh Fregatten / doch wegens de stilte was des naer-middaghs wel vier uyren eer aen den anderen geraeckten / de Portugeesen boven windt zynde bleven soo wijt van de Hollanders liggen / dat die eben met haer stucken bereycken konden / dat haer seer verdroot / dan de windt naer Sonnen ondergangh upt den Noorden waeyende / soo konden de Portugeesen de Reede van Goa niet beseylen / des genoodtsaeckt waren Zee te houden / en van de Hollanders verbolght wierden / die des morgens boven windt geraeckten / en nae den middagh soo nae quamen dat haer beschieten konden; maer den nacht hun overvallende / was der Portugeesen behoudt / niet soeckende als het te ontleggen / gelyck des anderen daegs is gebleecken / dat de Galioenen door de Fregatten onder de Casteelen lieten boeghscheeren.

Den 11 February.

Graef Maurits (ghelyck hier voor Fo. 245. gesepdt is) door storm-winden gedwongen Pleymout in te loopen / heeft sich den 6 December 1636. weder in Zee begeeven / is gesont den 23 January in Brasil op 't Recif aengekomen / en met groote blijdtschap van d'onse / met Triumph schooten / ontfangen / vijf daeghen daer nae quaemen daer oock aen / Ceulen, Carpentier en Gyselingen, Politycque Raden: Naer weynigh daegen rusten / heeft Graef Maurits, met de Raden beslooten een tocht te doen op de Pyandt. De veerthiende January wierdt d'Officieren en Soldaten belast t'scheep te gaen / den 15 dito gingh d'Admirael Lichthart t'Zee / naer Sereinheim, waer heen oock te Landt / Graef Maurits marscheerde / sterck 3000 Soldaten / 800 Matrosen / en 600 Brasilianen; de Pyandt met syn meeste macht lagh by 't Fort Pavason in Porto Calvo, sterck zynde 3000 behalven d'Inwoonders: Den 18 Febrary ontmoeten de onse 1800 mannen aen seecker Pas (waer door d'onse mosten trecken) geretrencheert met Palissaden / wel versien aen beyde syden met groote verhouwen boomen / Graef Maurits heeft de pyandt / aen drie verschepde plaetsen aengetast / en door Godts genade geslaegen / met verlies van drie hondert mannen / daer onder veel Officieren: d'Onse hadden niet meer als ses dooden / en 45 ghequetste: Van daer is Graef Maurits met syn volck voort getrocken / naer 't Fort Pavason, alwaer Conte de Baniola hem gheretrencheert hadt / op twee naest geleegen Bergen: Hy verliet de naeste nacht dese Retrenchementen / en week met groote disorde naer Alagoa, achterlatende drie Metale stucken: Graef Maurits deede hem verbolgen / hy verloor in de aftocht noch veel volcks: Daer na beleegerde Graef Maurits 't gemelde Fort / en met aengraeben 't selve wat nae gekomen zynde / hebben de beleegerde haer den 13 Meert overgegeven: De Gouverneur was een Spanjaert / Michiel Gebenton, Luytenant Generael van 't geschut / daer trocken upt acht Capitepns / seven Vaendels / 300 Spanjaerts / hondert en thien Italianen / behalven de gequetste en siecke: Graef Maurits heeft haer doen brengen naer 't Eylandt Tercera: Binnen 't Fort zyn ghevonden twee-en-twintigh schoone Metale stucken / vijf Ysere / vier groote Mortiers / 273 groote Granaten / meenighte van Handt-granaten / 500 Tonnen Krupt / groote meenighte van Lonten en andere noodtsaeckelyckheeden van Oorlogh / want het was 't geheel Magasyn van de Koningh van Spanjen in dat gheweste / en behieldt Conte de Baniola niet een Canon by hem: Op dese victorie quaemen alle Inwoonders met meenighte haer begeeven onder de gehoorsaemheydt van onse Staet: Graef Maurits, nae dat hy sich met lyfs-behoeftigheeden ghenoegh versien hadt / is voort getrocken in 't

1637.

1637. in 't verbolgh van de vyandt / die hy eyndelijck de Revier S^t. Francisco heeft doen passeeren / aen welcke Revier hy twee Forten heeft geleydt / d'een aen de Zee-strant / d'ander ses mijlen de Revier opwaerts / daer in de Colonel Schoppen tot Gebieder gestelt wierdt: Is alsoo de heele Cust van de vyandt bevrijdt / van Rio Grande tot Rio S^t. Francisco, zijnde hondert mijlen: De Stadt Olinda wordt weder opgebout / en Antony Vaaz tot een kleyn Stedeken gemaeckt: Als de Winter en Regenmaenden aen quaemen / is 't volck in besettinghe verdeeldt: Graef Maurits gingh weer naer 't Recif, alwaer hy met de Politique Raden verbeterde eenige ingheslopen mis-bruycken / tot groot wel-behaegen van de goeden / en schrick van de quaden.

Tot vermeerderingh van middelen en inkompsten aldaer zijn oock in 't gebruyck ghebraght eenighe impositien: d'Impost van de Waege wordt voor een Jaer verpacht / tot elf duysendt vier hondert gulden. Die van de Wynen en Bieren / voor den tijdt van ses Maenden / tot derthien duysendt seven hondert gulden. De verpachtingh van Suycker en Meansas nae al de Capitanien / heeft ghedaen hondert veertigh duysent drie hondert gulden. d'Ingenios of Suycker-meulens wierden verhoght tot veerthien hondert twee-en-sestigh duysendt / drie hondert seven en seventigh gulden / 't Landt wordt wel gebout / dat hoop gaf van 't selve in twee of drie Jaren in vollen stant te sullen geraecken.

Admiraal. De Zee-vooght Lichthardt wierdt met acht Scheepen afgesonden om de Suydt / alwaer een plaets is ghenaempt Ilhees, gheleeghen omtrent 30 mijlen bezuyden de Bahia, hy heeft 't selve in-genoomen en daer in bekomen vijf Metale stucken / en drie Klocken / daer trocken over de Revier S^t. Francisco veertigh van onse Ruyters en eenige Vuyr-roers / en maeckten sulcken allarm onder 't volck van Conte de Baniola, geleegert dertigh mijlen benoorden de Bahia, dat sy uyt hun leeger-plaets met sack en pack wegh liepen: Welck de Gouverneur van de Bahia verstaende / heeft dateljck t'huys van gemelde Baniola laeten plunderen en in brandt steecken / daer was groote schrick en on-orden in de Bahia invoegen de selve haest weer te winnen waere geweest / als Graef Maurits alleen met meer volck versterckt waere / daerom voor als noch de selve aen te tasten / niet raedtsaem vindende / heeft met de Raeden goedt gevonden / te doen besoecken 't Casteel de Mina, geleegen in Guinea. 1637.

Daer toe verordent zijn negen / soo Scheepen als Jachten / gemant met twaelf hondert Soldaten en hondert Matrosen / onder 't gebiedt van de Colonel Hans Kin: dese Vloot vertrock van Phernabuco den 24 Juny en quam den 23 Augusti aen de Cust van Guinea, den 24 dito ginghen de Colonel met 't Kryghs-volck te landt aen Cabo Corsse, en de Capiteyn Jan Wendels seylde met de Scheepen naer 't Casteel de Mina, om alsoo 't selve te Waeter en te Landt te gheljck aen te tasten: In 't trecken naer 't Fort / deeden omtrent duysendt Swarten een heevigen aen-val op onse voorste hoopen / daer van doodt-slaende in de veertigh mannen daer onder twee Capiteynen: Maer de Colonel streide de syne in al sulcke ordre / dat hy de Musquettiers aen alle syden met Pieqeniers bedeckte / sulckx dat de Swarten / nae dat haerer oock veel verslaeghen waeren / geen kans siende / afweecken / en de vlucht naemen op 't Casteel en 't Dorp daer onder liggende: Den 25 wordt 't Casteel rontom beset / en de Schiet-schans wordt gestelt op een voordeelige Bergh S^t. Jago, en daer van soo gestaedigh op 't Casteel gespeelt / dat sy den 29 ghedwongen worden / met verzagh sich over te geeven: Daer trocken den dertighsten Augusti uyt / hondert tachtentigh Menschen / soo Soldaeten als Vrouwen en Kinderen / en twaelf Slaven / die gebracht wierden naer 't Eylandt S^t. Thomé; In de Sterckte worden ghevonden vier-en-veertigh Metale stucken / soo groot als kleyn / drie-en-tnegentigh hondert sestigh pondt krupt / sesthien hondert tachtentigh stuck koegels / vijfthien hondert pondt Musquet koegels / hondert vijftigh Slaeven / twee hondert ses Hollandtsche Musquetten / sestigh Spaensche Landt-roers / drie hondert seventigh pondt Silver: Dus is dese wijdt-beroemde Sterckte tot groote verwonderingh / voor soo kleyn gheweldt / in vijf daegen gewonnen / waer op voor desen veel aenslaeghen vergeefs zijn aengeleydt geweest / en waer voor in den Jaere 1620 Vier hondert twee-en-dertigh Soldaeten van d'onse haer leeven hebben ghelaeten / gheljck hier voor verhaeldt Batery. 1637.

1637. is. 't Is een bande voornaemste Stercken / die de Koningh van Spanjen op de Cust van Africa heeft; Inde Gracht van dit Casteel is seer goedt versch water / welck in dit Landt wat sonderlingh is / daer upt onse Vlooten haer vaten vulden op haer weder-reys naer Brasil: De Colonel op alles goede order gestelt hebbende / is den 12 September weder t'seyl gegaen naer Pharnambuco.

Korts nae de wederkomst van de Zee-vooght Lichthart, tot Pharnambuco, heeft Godt de Compagnie nieuwe overwinninghe verleent; want in November hebben Graef Maurits en de Politijque Raden / 10 soo Schepen als Jachten / gemant met 2100 Soldaeten / 400 Matrosen en 400 Brasilianen / af-gevaerdight onder 't gebiedt van Gysselingh en Colonel Schoppe, om Conte de Baniola in Serisipe del Rey te besoecken / dan die Conte heeft haer komst niet verwacht; maer is te rugh gheweecken / onder 't Geschut vande Bahia: Hebben alsoo d'onse sonder stoot / of slagh / in gekreeghen Serisipe, een Landt overvloedigh van Vee en ander voorraet / geleeghen onder de Rivier St. Franciſco, en 70 Spaensche mylen van Pharnambuco. 1637.

Graef Maurits is dese Maenden swaerlyck kranck geweest / geneesen zynde / begost hy te Pharnambuco groote voorraedt te maecken / om op 't spoedighste de Bahia aen te tasten / van syn verrichtingh sal ons 't volghende Jaer verhaelen.

EYNDE des Eersten Deels.

BLADT-WYSER
Deser Eerste-deels.

A.

Ambrosius Spinola beleeghert *Breda*, Fol. 6.
Besichticht *Sant-vliet*, 32.
St. Ambrosius verovert, 165.
Æmilia Gravinne van *Solms* trouwt met *Frederick Hendrick* Prince van *Orangie*, 7.
Af kompste der Graven van *Solms*. 7.
Admiraliteyt in *Spangien* opgerecht, 11.
Aenslagh der Spaensche op 't Oude-Pas by *Sluys* gemist, 16. Op der *Goes* gemist, 32. Op 't Huys te *Gennip*, 51 Op *Rijnberck* ghemist, 191. Op *Casant* gemist, 192. Op *Pariba* gemist, 196. Op *Steenbergen* ontdeckt, 221. Op *Vlaenderen* misluckt, 237. Op *Vlissingen* ontdeckt, 243. Op *Hulst* ghemist, 247. 248. Op de Schans *Voorn* ghemist, 255. Op *Ardenburgh* gemist. 263. Op *Rhynberck*, 270. 271.
Antoni Mons Spaens Juweelier ghevanghen, 17.
Antoni van *Someren* becompt groote buyt, 36.
Antoni Schets (siet) *Grobbendonck*.
St. *Anthony* ofte kleyne Schans voor *'s Hertogenbosch* verovert, 52.
Aytona (siet) Marck-Graef *Aytona*.
St. Antonio in *Brasil* verovert, 205.
Aerdighe Krijghs-vondt van *Pieter Pietersz. Heyn*, 23.
Altenbergh verbrant, 26.
Accoordt tusschen *Engelandt* en de *West-Indische* Compagnie ghetroffen, 43. 44.
Amersfoort beschreeven, verovert, gheplondert en verlaeten, 55 tot 58. (men, 58.
Amersfoorts verdrag by de Spaensche niet na geco-
Amersfoorder Regeerder naer *Vytrecht* in verseekeringhe gesonden, 58.
Apologie van *Hendrick* Graef van den *Bergh* wegens sijn intocht op de *Velue*, 63. tot 76. Ofte verantwoordinghe van Graef *Hendrick*, van den *Bergh* 153. tot 163.
Anger-oort, en *Angermonde* verovert, 89.
Antwerpen met dry Schansen gesterckt, 107.
Argentil ofte *Arghenteau* by de Staeten verovert, 124. By de Spaansche weder ghewonnen, 190.
Aecken van *Papenheym* Gebrant-schat, 129.
Antwoort der Staten Generael, aen de Spaensche volmachten 171.
Aerschot (siet) Hertogh van *Aerschot*,
Aerschot verovert, 215.
Aertsen (siet) Schans te *Aertsen*,
Arroyael in *Brasil* beschreven en overwonnen, 229. 230.
Aymeries verovert, 250.
Alagoa in *Brasil* verovert, 274.

B.

Breda by *Spinola* beleegert, 6. Verovert, 8. Van de Staeten beleeghert, 193. En verlaten, 194. By de Staten berent, beschreven, en beleeghert, 252. Haer voorraet en goede ordre daer binnen, 254. 255. Gracht aen 't Hooren-werck ghevult, 259. 't Hoorn-werck voor de *Ginneker Poort* verovert, 260. Als meede dat voor de *Antwerpse Poort*, 261. 't Hoornwerck achter 't Casteel verovert, 263. Bestormpt. 264. Besluyten de Stadt over te geven, 264. 265.
Boxel ingenomen, 51.
Brederode gebiedt 't Staeten Volck op de *Velue*, 53.
Brief van Graef *Hendrick* van den *Bergh* onderschept, 54.
Brieven uyt *'s Hertoghen-bosch* onderschept. 55. Uyt *Mastricht* achterhaelt, 130. 131. Uyt *Breda* achterhaelt, 261.
Baron de *Cortumere* gheschooten, 77.
Baron de *Lede* gebiedt in *Mastricht*. Geduurende het belegh, 135.
Basilius Hartog van *Fuldingh* kloeck krijgs-man, 78.
Burick verovert, 88.
Bergh Gulick en *Cleefse* landen van der Spaensche en Staetsen besettingen verlost, 104.
Barbanson met de Spaensche Chaloupen op de *Schelde* geslaegen, vlucht, 110. Ghevanghen. 187.
Behendighe Krijghs-vont, 130.
Bouiljon (siet) Hertogh van *Bouiljon*
Borneville (siet) Hertogh van *Borneville*.
Brant in 't Hof in *'s Graven-Hage*, 210. Tot *Mastricht*, 258.
Buquoy (siet) Graef van *Buquoy*.
Bylandt (siet 't Huys te *Bylandt*.
Die van *Breda* bekomen buyt, 228.
Buzigni verovert, 249.
Bavay verovert, 250.

C.

Cornet (siet) *Martyn Cornet*, 17.
Cortumere (siet) Baron de *Cortumere*.
Capitania de *Pharnambuco* beschreven, 90. 91.
Cleef Gulick en *Berghse* landen van der Spaensche en Staeten besettingen verlost, 104.
Convoy voor *Mastricht* ghekomen, 121. 124.
Capucynder Monick in 't Staeten Legher voor *Mastricht* syn aenbrenghen, 131.
Capiteyn *Wolf* verovert en verlaet *Orsoy*, 170.
Cornelis Iansz. Haen, Zee-Capiteyn, 172.
Callenwerdt slaet een Spaens Convoy, 176.
Campeche (siet) *St. Francisco* de *Campeche*.
Casteel *Ceulen*. en *Tres Reyes* beleegert en verovert, 184. 185. De *Mina* in *Guinea* verovert, 275.
Cardinaal *Infante* verklaert tot Gouverneur der Spaensche Nederlanden, 286. Compt in de selvige, 195. Aenvaert de regeringe, 209. Compt met syn Legher tot *Goch*, 220. Verovert *Griet*, 220. Verlaet de *Duffel*, 223. Sterckt het Huys te *Gennip*, 223. Verovert *Limburgh*, 225. Schrijft aen *Gommer* de *Fourdyn* Stadt-houder in *Breda*, 253. 255. Dat niet kan te weegh brenghen des hem tot *Reis-bergen* neder slaet, 255. Laet *Leur* besichtigen, 255. Syn aenslagh op de Schans *Voorn* gemist, 255. Verovert *Venlo*, 256. 257.

Cabo *St. Auguſtino* beſchreven en verovert, 197. 198. 199.
Caracao verovert en beſchreven, 199. tot 202.
Crabaten moetwil en wreetheyt, 217. Overvallen, 223. In *Waſſenbergh* geſlagen, 233. Als mede in *Alden-Hoven*, 233.
Coelaert Duynkerckſche Admirael gheſlaghen en gevangen, 240. 241.
Camberſi verovert, 249.
Creveceur by *Camerick* verovert, 251.
Chimay verovert, 251.
Cantelmo in *Breda* gebleven, 259.
Charnaße voor *Breda* gebleven, 260.

D.

Dirck Schaey brenght een Spaenſche Penning-meeſter, met des Koninckx Gelt, uyt *Ceulen* den *Rhijn* af, inde Nederlanden gevangen, 17. 18. 19. 20.
Diego Louys de *Oliveros*. Stadthouder inde *Bahia* de *Todos los Sanctos*, 21.
Dulcken (ſiet) *Matthijs Dulcken*.
Duyff met brieven voor *Grol* gheſchooten, 29.
Dieden, Heer van *Dieden* verraſcht *Weſel*, 59. 60. 61. Bekompt den Gouverneur *Franciſco Lozano*, 59. wort Gouverneur tot *Weſel*, 62.
Duysburgh verovert, 89.
Dierte in *Nederlandt*, 103.
Dortmont van *Papenheym* ghebrant-ſchat, 128.
Diederick van *Waerden-burgh*, krijghs-Overſte, 97.
Directeurs Camer in *Hollandt* opgherecht, 172.
Delo ofte 't Fort *St. Catarina* in *Braſil* verovert, 204.
Dieſt verovert, 214.
Duynkerckſche Admirael met vier Scheepen vernielt en gevangen, 240. 241.
Duynkerckers verovert, 271. 272.
Donder ontſteeckt de Kruyt-Tooren tot *Rhynberck*, 241.
Danvilliers verovert, 250. 251.

E.

Erckelens verraſt, 4.
Eeckeren (ſiet) Ritmeeſter van *Eeckeren*.
Ernſt Graef van *Montecuculi*. (ſiet) *Montecuculi*.
Ernſt Caſimir. Gouverneur van *Vrieſlandt* geſchoten, 115.
Eem ofte 't Huys te *Eem* by de Spaenſchen verovert, 57.
Eynt-hoven ingenoomen, 77.
Espinoy (ſiet) Prins d' *Eſpinoy*.
Eertſ-biſſchops van *Mechlens* vermaan aen de Cardinael *Infante*, 209.

F.

Frederick Hendrick Prince van *Orangien* ſyn opvoedinge, 2. Wort Stadthouder van *St. Geertruydenbergh*, 2. Reyſt met ſyn Moeder naer *Vrancryck*, 3. Compt in lijfs ghevaer, 3. 4. 33. 51. Wert gheſtelt in de Raedt van Staeten, 3. Wort Colonel van de Waelen, 3. Treckt als Gheſanter naer *Engelandt*, 4. Wort Stadt-houder van de Vlaemſche Conqueſten, 4. Wort Generael over de Ruytery, 4. Treckt naer *Limburgh* en verraſcht *Erckelens*, 4. Treckt naer *Brunſwijck*, 5. Reyſt naer *Orangie* en *Avignon*, 5. Treckt in *Brabandt*, 5. Verſorght *Meurs*, 5. Verjaeght *Hendrick* Graef van den *Bergh* uyt de *Velue*, 6. Verovert *Cleef*, 6. Soeckt *Breda* te ontſetten. 6. Trouwt met *Æmilia* Gravinne van *Solms*, 7. Wordt Stadthouder en Veldt-Heer Generael, 7. 10. Wort Ridder van de *Iartiere* ofte Goude *Kouſebant*, 10. Wort een Soon ghebooren, 11. Verovert *Oldenſeel* en 't Huys te *Laech*, 12. Als meede *Grol*, 29. Wert een Dochter ghebooren, 31. Beſicht *Lillo* en de Schanſen aen de *Schelde*, 33. Syn derde Kint een Dochter ghebooren, 36. Compt voor *'s Hertogenboſch*, 47. Syn groote voorſorgh, 51. 77. 120. 130. 256. Verovert *'s Hertogenboſch*, 87. Verovert de Spaenſche Chaloupen op de *Schelde*. 110. 111. Verovert *Venloo*, 115. Verovert *Stralen*. 116. Verovert *Rurmunde*, 117. Verovert *Argentil*, 124. Verovert *Maſtricht*, 135. Verovert den *Kouwenſteynſen* Dyck met haer Schanſen, 164. 165. Verovert *Limburgh*, 166. Verovert, *Orſoy*, 170. Verovert *Rhynberck*, 172. Verovert *Philippyne*, 176. Treckt in *Brabant*, 178. Treckt in *Zeelandt*, 179. Een Dochter ghebooren, 189. Sijn ſchrijven aen de onderdanen der Spaenſche Nederlanden, 213. Beleeghert *Schincken-ſchans*, 219. Verovert deſelvige, 238. Wort van den Koning van *Vranckryck* vereert met de Tytel van ſyn Hoogheyt, 246. Wort een jonghe Prins ghebooren, 247. Beleegert *Breda*, 251. Sendt *Pinſen* vander *Aa* met volck naer de Heemerſche Waert, 255. Verovert *Breda*, 264. 265.
Frederick Hendrick Soon van *Frederick* Koninck van *Bohemen* verdroncken, 45.
Franciſco Lozano Gouverneur tot *Weſel* ghevangen, 59. Verloſt en tot *Antwerpen* onthalſt, 62.
Franciſco de la *Verga* Stadt-houder binnen *Thienen*, 214.
St. Franciſco de *Campeche* beſchreven, verovert en plondert, 182. 183.
Farnambuco beſchreven, 90. Verovert, 97. 98.
Ferdinant Infante van *Spanjen* ſiet) Cardinael *Infante*, 186.
Ferdinandus Schans verovert, 235. 236.
Franſen ſlaen de Spaenſchen by *Maſtricht*, 211. Trecken op *Tongheren*, 212. treckente Velde, 248. Beleegheren en veroveren *Landrecy*, 248. 249. Slaen de Spaenſchen, 249. 250. Veroveren *Maubeuge*, 249. *La Ferte*, 250. *Danvilliers*, 250. 251.
Franſen en Staten voegen haer macht te ſamen, 212.
Fourdijn (ſiet) *Gommer* de *Fourdijn*.

G.

Graefſche beſettinge achterhalen 't Spaens Gelt. 16.
Grave beſchreven, 52.
Graef van *Salaſar* beleegert *Hattum* 58. 59. wort ghevanghen, 194. 211.
Grave van *Hanau* geſchooten, 126.
Grave van *Oxfordt* geſchooten, 132.
Grave van *Werſhuſe* valt de Spaenſchen af, 121.

kompt

kompt in den *Hage*, 171.
Grave van *Henin* vlucht uyt de Spaensche Nederlanden, 187.
Grave van *Buquoy* gevangen, 211.
Graef van *Ritberghen* ghevanghen', 224. 243.
Grol beschreven, beleeghert en van de Staeten ghewonnen, 23 tot 30.
Gheestelijcken contribueren tot 't onset van *'s Hertogenbosch*, 50. Geven de Coninck van *Spanjen* 't vierendeel haerder inkomen, 187. Contribueren tot het ontset van *Breda*, 253.
Grobbendonck Gouverneur van *s' Hertogenbosch*, kan met de Burgers niet accordeeren, 55.
Grun Schots Edelman, moedighe antwoort aen den Graef van *Salasar*, 59.
Grebbe ofte *Grif* (siet) Nieuwe vaert.
Gulick, *Cleef* en *Berghse* Landen van der Spaensche en Staeten besettingen verlost, 104.
Galderyen beschreven, 128.
Geleghentheyt van 't Staten Leger voor *Mastricht*, 129, 130.
Geusen-bril verovert, 165.
Goldsteyn Onder Stadthouder tot *Mastricht*, 169.
Griet by de Spaensche verovert, 220.
Grietbuysen by de Staeten verovert, 235.
St. Graveelen by de Staetsen verovert, 243.
Gouverneur van *Gelder* tot *Rhynberck* ghevanghen, 244.
Gouverneur van *Madera* ghevanghen, 244.
Grevelingen ghesterckt, 248.
Gommer de *Fourdijn* Stadthouder binnen *Breda*, 253. Schryft om ontset aen de Cardinael *Infante*, 259

H.

Hendrick Graef van den *Bergh* inden *Haghe* ghevanghen ghebracht, 4. Compt op de *Velue*, 6. Soeckt *Grol* te ontsetten, 26. Doet daer een hevige aenval op, doch wort af gheweesen, 28. Wort Ridder van 't gulde *Vlies* en Spaens Veldtoverste, 50. Soeckt *'s Hertoghenbosch* te ontsetten, 51. Vertreckt van den *Bosch* eerst aen *Grobbendonck* schryvende, 52. Geraeckt inde *Velue*, 52. Schrijft aen die van *Amers-foort*, 56. 57. Schrijft aen die van *Harderwijck*, 58. Die hem moedigh antwoorden, 58. Verlaet de *Velue*, 63. Syn verantwoordinghe weghen syn in-tocht in de *Velue*, 63. tot 76. Steeckt de eerste spit aerde aen de nieuwe vaert by *Rhijnberck*, 103. Valt de Koninck van *Spanjen* af, 121. Syn redenen van afval, beschuldinge, verantwoordinghe, indaginge en Vonnis, 137. tot 163. Compt in den *Hage*, 171. Syn handel aldaet, 172.
Hendrick Loncque generael van de West-Indische Compagnie, 91.
Hendrick Graef van *Nassauw*, syn Koets by die van *Breda* genomen, 262.
Herwerden verseeckert. 5.
Herman Otto Graef van *Stierum* overleeden, 10.
Haene-Veeren slaen der Staeten krijghs-volck doot, 26.
Hooger-werves schans by de Spaensche gebouwt, 32.
Honduras Vaerders verovert, 34.
's Hertogenbosch berent, 48. Beschreven, 48. 49. Beleegert, 49. Soeckt te verdragen, 79. Haer aenspraeck aen de Prins van *Orangie*, 79. Verdragen weghens den overgift, 80. Wort verovert en beset, 87. Hondert sesthien Metale stucken voor *'s Hertogenbosch* ghebruyckt, 50.
Hattum beschreven, belegert en verlaeten, 58. 59.
Hauterive verovert *Ringel-berch* en *Yfselbergh*, 88. vergadert 't Staten volck tot *Bergen-op-Soom*, 192.
Harwood Colonel doodt geschooten, 130.
Hertogh van *Nieuwenburgh* in Staeten Legher, 131.
Hertog van *Bouilion* Gouverneur tot *Mastricht* 165.
Hertogh van *Borneville* vlucht uit de Spaensche Nederlanden, 178.
Hertogh van *Aerschot* treckt naer *Spanjen*, 179; wort daer ghevanghen, 187.
Hertogh van *Infantado* vervalt in een boete van hondert duysent kroonen, 187.
Hoogherweert verovert, 165.
Haen Capiteyn (siet) *Cornelis Ianss. Haen.*
Hessens en Sweets Volck begheven haer in Staeten dienst, 178.
Henin, (siet) Graef van *Henin*. 214.
Halem verovert, 't Huys te *Bylandt* by de Staeten verovert, 226. 227.
Hanuyt van de Staetschen gheplondert, 272.

I.

Ioh. Vander *Does.* bestierder van *Frederick Hendrick* Prince van *Orangie*, 2.
Ioh. Graef van *Nassouw*, Keysers Velt-overste compt op de *Velue*, 31. Verlaet de selvighe, 88. geslaegen en tot *Wesel* ghevangen ghebracht, 101. 102. Met de Spaensche Chaloupen op de *Schelde* gheslaghen, vlucht, 110. Versorght *Mastricht*, 119. Soeckt *Erckelens* te overweldigen 188.
Iochum Gysen Admirael voor de West-Indische Compagnie, 31.
Isabella schans voor *'s Hertogenbosch* verovert, 52.
Isabella de Ertst-Hertoginne versoeckt *Papenheym Mastricht* te willen ontsetten, 125. Overleeden, 186. Haer lof, 186. Haer doot baert inde spaensche regheringhe groote veranderingh, 186.
Iacob Wyths aenspraeck aen die van *'s Hertogenbosch*, 79.
St. Iacob schans by de Staeten verovert, 164. By de Spaenschen weder genoomen, 239.
Isselbergh verovert, 88.
Yfselsteyn (siet) *Vincent Isselsteyn.*
Italianen by *Gelder* gheslaegen, 111.
Infantado (siet) Hertogh.
Jesuiten soecken haer by de Cardinael *Infante* aengenaem te maeken, 209. Worden uyt *Breda* ghebannen, 272.
Irson verovert, 249.
Ivois verovert, 250.
Inbreuck der Dycken, 273.

K.

Koninck van *Spanjen* stelt syn schuldenaers uyt, 19. Beswaert syn Koninckrijcken, weghens de

Neederlandtsche Oorlogh, 114. Beraempt gelt-middelen, 187.
Koninck van *Vranckrijck* vereert de Prins van *Oranien* met de Tytel van syn Hoogheyt, 246.
Keysers Volck komen op de *Velue*, 54.
Keyserſche en Spaenſche hoogh moet, 130.
Ketwijcker brugh verovert, 89.
Krijghs ordre vernieuwt, 114.
Kouwenſteynſe Dyck door geſteecken, 164.
Kruys ſchans verovert, 164.
Karel Pals-graef en Keurvorſt wort Ridder de *Iartiere*, 177.
Compt in 't Leger voor *Breda*, 254.
Keurelinghen gheſlagen, 216.
Kruyt-Tooren tot *Rhijnberck* gheſpronghen, 241.

L.

Louyſe de *Colligny* Moeder van *Frederick Hendrick* Prince van *Orangie*, 2.
Laech 't Huys te *Laech* beleeghert, en met Buſſekruyt inde Lucht gheblaſen, 16.
Lucas Cario brenghet de Spaenſchen op de *Velue*, 53.
Lennep verovert, 100.
Lingen van de Keyſerſche beſet, 103.
Lede (ſiet) Baron de *Lede*.
Limburgh by de Staeten verovert, 166. By de Spaenſchen weder genoomen, 225.
Landen verovert, 214.
Loven beleeghert en verlaten, 216.
Leyden met de Peſt beſocht en 't ghetal der dooden aldaer, 232.
Landrecy beſchreven, beleeghert en verovert, 249.

M.

Maurits Prince van *Orangie* overleeden, 7. Syn lof, 2.
Maurits Grave van *Naſſauw* Generael in *Braſil*, 245.
Meurs verſorght, 4.
Martyn Cornet Spaens Penningh-meeſter ghevangen, 17.
Matthys Dulcken Gouverneur van *Grol*, 25. Wort op de *Schelde* ghevanghen, 110.
Moermont een Schans, 34.
Montecuculi (Graef) des Keyſers Veld-Overſte compt op de *Velue*, 54.
Meyery van den *Buſch* by de Staeten in beſit ghenoomen, 105.
Marck-graef de *Sancta Croce* Spaens Veldt-Overſte, 107. 111. Vertreckt van *Maſtricht* naer *Brabandt*, 166. Soeckt *Maſtricht* te ontſetten, 121. 122.
Marck-Graef *d' Aytona* Spaenſche Veldt-Overſte, 172. Gouverneur der Spaenſche Needer-landen, 187. Tot *Goch* geſtorven, en ſijn lof, 220.
Marck-Graef de *Teau*, 123.
Maſtricht van de Staeten belegert, 119. Beſchreven, 119. *Maſtricht* beſtormpt, 134. Verovert ende by de Staerſche beſet, 136. Van de Spaenſchen belegert, 191. 192. En weder verlaten, 194. *Maſtrichtſe* droncken ſynde doen een uyt-val, 127. 132. Komen tot verdragh, 135. Maſtrichtſe beſettinghe overvallen de Crabaten in *Aldenhoven*, 233. Overvallen de Spaenſche binnen *Thienen*, 233. Overvallen *Neydecken*. 240. Trecken in *Luſſenburgh*, 244. Slaen de beſettinghe van *Weert*, 245. Van *Hanuyt*, 270.
Melander met Sweets en Heſſis volck begeven haer in Staeten dienſt, 178.
Marollos Abdye gebrant-ſchat, 249.
Marten Herpertſen Tromp Admirael ter *Zee*, 270.
Mina (ſiet) Caſteel de *Mina*.

N.

Nicolaes Smelſinck overleeden, 49.
Nieuwe Vaert by *Rhynberck* beſchreven, 101. 102.
Nuys van *Papenheym* gebrant ſchat, 129.
Nederlant en *Vranckryck* verbinden haer tegen *Spanjen*, 210.
Nazaretta in *Braſil* verovert, 232.
Neydecken van de Staetſchen overvallen, 240.

O.

Oldenſeel, beſchreven belegert, verovert, en ontveſt, 12. &c.
Oude-pas by *Sluys* vande Spaenſchen beſtormt, 16.
Otto Harman ofte *Harman Otto*, Graef van *Stierum* Gouverneur van *Grol*, 30. Lijdt op de *Velue* ſchaede, 53. Slaet de Italianen by *Gelder*, 111.
Otto van *Gent* (ſiet) Heer van *Dieden*.
Overlooper uyt *'s Hertogenboſch*. De Prins van *Orangie* voordeeligh, 55.
Olinda verovert, 98.
Oxenſtern Sweets Rycks Cancelier compt in *Hollandt*, 113. 188.
Onbekende Perſoonen komen met de Staeten in den *Hage* handelen, 113.
Onderſchepte brieven uyt *Maſtricht* bekoomen, 130. 131.
Oxfort (ſiet) Graef,
Order om *Maſtricht* te beſtormen, 134.
Orſoy verovert, 170.
Onruſt wegens de Meyery van *'s Hertogenboſch*, 188. 190. 245.
Oorloghs voorvallen, 246. 247.

P.

Philips Prince van *Orangie* overleeden, 5.
Prinſdom van *Orangie* in gevaer, 8. 9.
Prins van *Denemarcken* (*Uldrich*,) kompt in Staeten leger voor *'s Hertogenboſch*, 54.
Prins d'*Eſpinoy* vlucht uyt *Brabandt*, 127.
Pieter Pieterſen Heyn verovert een Spaenſche Vloot inde *Bahia de Todos los Sanctos*, 20. 21. Verovert de Spaenſche Silver Vloot, 37. tot 43. Wort Admirael van *Hollandt*, 46. Wort op de *Zee* geſchooten, 46. Syn heerlijcke begraffeniſſe, 46.
Pieter Adriaenſchen Ita. Verovert twee Honduras-vaerders, 34.
Pinſen een Schans, 34.
Pinſen van der *Aa* Stadthouder tot *Rees* van de Spaenſchen

schen, 107. Wort met Volck naer de Hemersche Waert gesonden, 255.

Pieter Muller beleyt de aenslagh op *Wesel*, 59.

Pettelaer Schans verovert, 87.

Pharnambuco (siet) *Farnambuco*.

Pater Generael van de West-Indische Compagnie verdroncken, 112.

Papenheym Keysers Veldt-Overste, treckt naer *Masstricht*, 128. Dwinght die van *Dortmondt*. *Neus* en *Aecken*, 128. 129. Zijn vermetelde woorden, 129. Compt over de *Maes*, 131. Verklaert hem der Staeten Vyandt, 131. Geweldighen aenval op Staeten legher, 132. 133. Wort met groot verlies afgheslaeghen, en van *St. Croce* bespot, 133. Vertreckt naer *Ceulen* 166.

Peck gat verovert, 164.

Philippine by de Staeten verovert, 176. By de Spaensche beleghert, weder ghewonnen, 211. 212.

Pariba verovert ende beschreven. 205. 206.

Picolomini compt de Cardinael *Infante* te hulp, 216. Syn aenslagh op 't Staten Legher ghemist, 228.

Postel een *Abdye* geplondert, 217.

Pestelentie inde vereenighde Neederlanden, 232.

St. Paul verovert. 250.

R.

Ritmeester van *Eeckeren* met syn Vaen Courassiers aen der Staeten syde overghekomen, 30.

Rover een Schans, 34.

Rhyngelbergh verovert, 88.

Roeroort by de Staeten verovert, 89. Van die van *Orsoy* verseeckert, 240.

Ratingen verovert, 89.

Raterwaldt verovert, 100.

Reesche besettinghe bekomen goeden buyt, 108. 109.

Rurmunde belegert, verovert en beschreven, 117. 118. Van de Spaensche weder ghewonnen, 257. 258. (130.

Regelement binnen de belegherde Stadt *Masstricht*, 130.

Rhynberck beschreven, belegert en gewonnen, 172. 173. 174. 175. Wort van de Spaensche bestormt, 270. 271.

Rio Grando, 183.

Ridders van *St. Jago* vallen in een boete van vijftigh duysent kroonen, 187.

Restringa in *Brasil* verovert, 203.

Royael (siet) *Arroyael*.

Rantwyck overvalt de *Crabaten* in *Wassenbergh*, 233.

S.

Spaensche Admirael afgeloopen, en 't Schip tot *Amsterdam* ghebracht, 11. Haer Suycker-Vloot verovert, 20. 21. Silver Vloot, verovert, 37. tot 43. Aenslagh op 't oude *Pas* gemist 16. Aenslagh op 't Huys te *Gennep*, 51. Aenslagh op der *Goes* gemist, 32. Geraecken in de *Velue* 52. Haer tweedracht inde *Velue* de Staeten voordeeligh, 53. Trecken de *Velue* in, komen voor *Arnhem*, 54. Veroveren *Isendoorn*, 54. Verlaeten de *Velue*, 63. Haer aenslagh op *Axel*, ghemist, 88. Haer aenslagh op *Lieskenshoeck* gemist, 101. Als mede op *Bommel* en *Schincken-schans* gemist, 104. Koomen met meenichte van Scheepen op de *Schelde*, 109. Worden geslaghen en ghevanghen, 110. Soecken *Masstricht* te ontsetten, 121. 122. Soecken over de *Maes* te koomen, 122. 123. 124. 125. 126. Worden geslaegen, 123. 262. Soecken voor *Masstricht* door te breecken, 124. Senden haer volmachten tot *Masstricht*, 170. Komen in *'s Gravenhage*, 170. Haer voorstel aldaer, 171, van *Gelder* slaen, en worden geslaeghen, 187. 188. Belegeren *Masstricht*, 191. 192. Aenslagh op *Rhynberck* gemist, 191. Op *Casant* gemist, 192. Verlaeten de belegeringh van *Masstricht*, 194. Aenslagh op *St. Anna* Schans gemist, 210. By *Masstricht* van de Fransen geslagen, 211. Beleegeren *Philippine*, 211. Aenslagh op *Steenbergen* ontdeckt, 221. Soecken *Schincken-Schans* met gewelt te ontsetten, 236 Haer aenslagh op *Vlaenderen* misluckt, 237. Veroveren *St. Iacob Schans*, 239. Haer aenslagh op *Vlissingen* ontdeckt. 243. Van *Weert* geslagen, 245. Stercken *Grevelinghen*, 248. Van de Fransen geslaghen, 249. 250. Aenslagh op de Schans *Voorn* ghemist, 255. Aenslagh op *Ardenburgh*, 263. Als mede op *Rhynberck*, 270. 271. Vloot in *Duynkercken* ingheloopen, 273.

Staetsche Ruyters by *Calcar* geslaghen, 16. Bekoomen voor *Masstricht* buyt, 123. Convoy naer *Masstricht* gaende geslaegen, 128. Slaen een Spaens Convoy, 176. Veroveren *St. Gravelen*, 243. Trecken in *Lutzenburgh*, 244. Brenghen de Gouverneur van *Gelder* tot *Rhynberck* gevanghen, 244.

Stierum en *Smelsingh* van de Spaensche ghevangen, 16.

Stierum (siet) *Otto*.

Schaey (siet) *Dirrick Schaey*.

Santvliedt by de Spaensche gesterckt, 32.

Spinola (siet) *Ambrosius Spinola*.

Schansen by *Bergen-op-den-Soom* ghemaeckt, 33. 34.

Smelsinck (siet) *Nicolaes*.

Staeten rechten een leger tot *Vytrecht*, 53. Daer veel vreemt volck toe aen neemen, 53. Haer stantvastigh voornemen, 54. Schrijven aen *Hendrick* Graef van den *Bergh*, 57. Neemen de Meyery van den *Bosch* in haer besit, 105. Inval in *Vlaenderen*, 107. Verklaringhe aen de Spaensche Nederlanden, 113. 168. 169. Herstellen hun krijghs-ordre, 114. Antwoorden de Spaensche volmachten, 171. Haer tocht in *Brabant*, 178. Verbinden haer met *Vranckrijck* tegens *Spanjen*, 210. Voegen haer macht by de Fransen, 212. Trecken op *Tongheren*, 212. Sluyten de *Licenten*, 233. Veroveren *Grietheusen* en andere wercken om *Schincken-schans*, 235 Als mede de Schans *Ferdinandus*, 235. 236. Haer aenslagh op *Hulst* ghemist, 247. 248. Haer groote voorsorgh, 258.

BLADT-WYSER.

Salaſar (ſiet) Graef.
Staecken-Broeck verovert *Burick*, 88.
Steel verovert, 89.
17000 Kiſten Suycker verbrant, 98.
Someren (ſiet) *Anthoni* van *Someren*.
Sancta Croce (ſiet) Marck-Graef.
Schrickelijcke voorval in Staeten leger tot *Druynen*, 109. Zee-ſtryt tuſſchen de Hollanders ende Spaenſche voorgevallen, 112.
Stralen verovert, 117.
Sittart van de Staeten verovert, 119. Van haer tegens *Papenheyms* kompſte beſet, 128.
Speloncke voor *Maſtricht* beſchreven, 122.
Stoof-gat verovert, 164.
Zee-ſtryt tuſſchen *Cornelis Ianſz. Haen* en twee Duynkerckers, 172. Voor *Goa* voorgevallen, 273. 274.
St. Stevens-waert van de Spaenſchen gheſterckt, 176.
Sterre-ſchans verovert en weder verlooren, 176. 177.
Sweedens en Heſſens Volck begheven haer in Staeten dienſt, 178.
Sweedtſcher Geſanter in *Hollandt*. 113. 188.
Schincken-ſchans beſchreven, 217. By de Spaenſchen verraſt, 218. By de Staeten beleghert, 219. Seer benaut, des haer Tooren afbreecken, 223. Soberen ſtant daer binnen, 224. Geblocqueert, 226. Haer buyten wercken overvallen, 227. By de Staetſchen verovert, 238.
Schans te *Aertſen* by de Staetſen geſlicht, 229.
Stadthouder van *Madera* gevangen, 244.
Sereſippe in *Braſil* verovert, 276.

T.

Twaelf jaerigen Treves, 4.
Tamarica beſchreven en verovert, 180.
Truchillo beſchreven, verovert, en verbrant, 181. 182.
Tres Reyes een Caſteel (ſiet) 't Caſteel *Ceulen*.
Thomaſo Hertogh van *Savoyen* kompt inde Spaenſche Neederlanden 189. Wort des Cardinaels Veltoverſten en van de Franſen geſlaegen, 210. 211.
Tongeren beſchreven, 212.
St. Truyen beſchreven, 214.
Thienen beſchreven, belegert en gheplondert, 214. 215.
Teghenſpoet der Vereenighde Neederlanden, 232.
Terlon verovert, 250.

V.

Valckenburgh Stadt-houder ſoeckt 't Prinſdom *Orangie* ſyn Heer te ontvreemden, 8. 9. 10.
Verreycken beſchermpt *Grol*, 26. Geſchooten, 51.
Vlderich (ſiet) Prins van *Denemarcken*.
De *Vecht* van *Weſep* tot den *Hinderdam* geſterckt, 55.
Verantwoordinge van *Hendrick* Graef van den *Bergh*. (ſiet) *Apologie*.
Vranckrijck biedt de Staeten hulp aen, 113. En *Neederlandt* verbinden haer tegens *Spanjen*, 210.
Verklaringe der Heeren Staeten aen de Spaenſche Neederlanden, 113. 168. 169.
Venloo by de Staeten verovert en beſchreven, 115. 116. Van de Spaenſchen weder ghewonnen, 256. 257.
Vincent Yſelſteyn Ritmeeſter, 101. Wort Gouverneur tot *Orſoy*, 170. Overvalt de *Crabaten*, 223.
Voorſtel der Spaenſche volmachten aen de Staeten, 271.
Vreede handel loopt teniet, 171. 179.
Veranderingh in de regheeringe der Spaenſche Neederlanden, 209.

W.

Willem Prince van *Orangie*, ſyn lof, 2.
Willem van *Naſſauw* Admirael van *Hollandt*, 7. 25. Voor *Grol* doot geſchooten, 29.
Willem Graef van *Naſſauw* kompt in Staeten Leger voor *Maſtricht*, 126. Steeckt den *Konwenſteynſen* Dyck door, 164. Verovert de *Kruysſchans*. *St. Iacob*. *'t Peckgat*. *St. Ambroſius*. *Hoogerwerf* ende *Geuſe-bril*, 164. 165. Verovert *Orſoy*, 170. Wort der Staeten Maer-ſchalck, 173. Valt in *Vlaenderen* verovert de *Sterre-Schans* 176. Verovert *Philippine*, 176. Ontſet *Philippine*, 212.
Willem de tweede Prince van *Orangien* ghebooren, 11. Wort de Survivance van ſyn Vaders Ampten op-gedraegen, 105. Leyt de eerſte ſteen aen de *Haeghſe Doelen*, 244.
Weſel by de Spaenſchen verſorght, 24. Beſchreven en by de Staeten verraſt, 59. 60. 61.
Weſt-Indiſche Compagnie bekompt groote buyt, 31. Bekoomen twee rycke Honduras-Verders, 34. 35. 36. Bekoomen de Spaenſche Silver-Vloot, 37. tot 43. Haer groote Scheeps-macht naer *Farnambuco*, 91. tot 96. Datſe veroveren 97. 98. 99. Als meede *Tamerica*, 180. *Truchillo*, 181. 182. *Campeche*, 182. 183. Doen een tocht naer *Rio Grando*, 183. Veroveren 't Caſteel *Tres Reyes* nu *Ceulen*, 184. 185. Deſgelijck *Cabo St. Auguſtyn*, 197. 198. 199. Bekoomen 't Eylandt *Curacao*, 199. tot 202. *Pariba*, 206. *Arroyael* en *Nazaretta*, 231. 232.
Weerle verovert, 89.
Waerdenburgh (ſiet) *Diederick* van *Waerdenburgh*.
Wonderbarelijcke verloſſinge, 126.
Wolf (ſiet) Capiteyn *Wolf*.
Werfhuſe (ſiet) Graef van *Warfhuſe*.
Wijnbergen Gouverneur tot *Rhynberck*, 175.
Weert van de Staetſche overvallen en gheplondert, 177.
Watervloet, 179.

EYNDE.

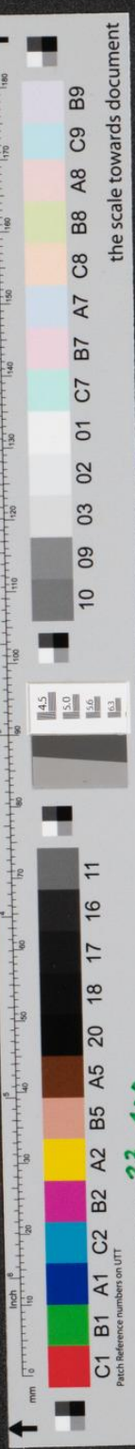

e Hemer-

59.

ompagnie

naer *Ma-*
ondt. Neus
lde woor-
31. Ver-
Gewel-
32. 133.
, en van
Leulen 166.

. By de
nen, 211.

206.
ulp, 216.
hift, 228.

den, 232.

Couraſſiers
30.

Van die van

uyt, 108.

ven, 117.
newonnen,
(130.
Maſtricht,

nen, 172.
enſche be-

van vijftigh

rgh, 233.

ip tot *Am-*
cker-Vloot
, verovert,
gemiſt 16.
Aenſlagh
in de *Velue*
e Staeten
e in, komen
doorn, 54.
gh op *Axel*,

ghemiſt, 88. Haer aenſlagh op *Lieſkenshoeck* gemiſt, 101. Als mede op *Bommel* en *Schincken-ſchans* gemiſt, 104. Koomen met meenichte van Scheepen op de *Schelde*, 109. Worden geſlaghen en ghevanghen, 110. Soecken *Maſtricht* te ontſetten, 121. 122. Soecken over de *Maes* te koomen, 122. 123. 124. 125. 126. Worden geſlaegen, 123. 262. Soecken voor *Maſtricht* door te breecken, 124. Senden haer volmachten tot *Maſtricht*, 170. Komen in *'s Gravenhage*, 170. Haer voorſtel aldaer, 171, van *Gelder* ſlaen, en worden geſlaeghen, 187. 188. Belegeren *Maſtricht*, 191. 192. Aenſlagh op *Rhynberck* gemiſt, 191. Op *Caſant* gemiſt, 192. Verlaeten de belegeringh van *Maſtricht*, 194. Aenſlagh op *St. Anna* Schans gemiſt, 210. By *Maſtricht* van de Franſen geſlagen, 211. Beleegeren *Philippine*, 211. Aenſlagh op *Steenbergen* ontdeckt, 221. Soecken *Schincken-Schans* met gewelt te ontſetten, 236 Haer aenſlagh op *Vlaenderen* miſluckt, 237. Veroveren *St. Iacob Schans*, 239. Haer aenſlagh op *Vliſſingen* ontdeckt. 243. Van *Weert* geſlagen, 245. Stercken *Grevelinghen*, 248. Van de Franſen geſlaghen, 249. 250. Aenſlagh op de *Schans Voorn* ghemiſt, 255. Aenſlagh op *Ardenburgh*, 263. Als mede op *Rhynberck*, 270. 271. Vloot in *Duynkercken* ingheloopen, 273.

Staetſche Ruyters by *Calcar* geſlaghen, 16. Bekoomen voor *Maſtricht* buyt, 123. Convoy naer *Maſtricht* gaende geſlaegen, 128. Slaen een Spaens Convoy, 176. Veroveren *St. Gravelen*, 243. Trecken in *Lutzenburgh*, 244. Brenghen de Gouverneur van *Gelder* tot *Rhynberck* gevanghen, 244.

Stierum en *Smelſingh* van de Spaenſchen ghevangen, 16.

Stierum (ſiet) *Otto.*

Schaey (ſiet) *Dirrick Schaey.*

Santvliedt by de Spaenſchen geſterckt, 32.

Spinola (ſiet) *Ambroſius Spinola.*

Schanſen by *Bergen-op-den-Soom* ghemaeckt, 33. 34.

Smelſinck (ſiet) *Nicolaes.*

Staeten rechten een leger tot *Vytrecht*, 53. Daer veel vreemt volck toe aen neemen, 53. Haer ſtantvaſtigh voornemen, 54. Schrijven aen *Hendrick* Graef van den *Bergh*, 57. Neemen de Meyery van den *Boſch* in haer beſit, 105. Inval in *Vlaenderen*, 107. Verklaringhe aen de Spaenſche Nederlanden, 113. 168. 169. Herſtellen hun krijghs-ordre, 114. Antwoorden de Spaenſche volmachten, 171. Haer tocht in *Brabant*, 178. Verbinden haer met *Vranckrijck* tegens *Spanjen*, 210. Voegen haer macht by de Franſen, 212. Trecken op *Tongheren*, 212. Sluyten de *Licenten*, 233. Veroveren *Grieth-huyſen* en andere wercken om *Schincken-ſchans*, 235 Als mede de Schans *Ferdinandus*, 235. 236. Haer aenſlagh op *Hulſt* ghemiſt, 247. 248. Haer groote voorſorgh, 258.

The work itself and the containing map(s) were digitized with different types of scanners. The Colorchecker shown here refers to the map(s) only.

Das Werk selbst und die enthaltene(n) Karte(n) wurden mit unterschiedlichen Scannern digitalisiert. Dieser Colorchecker gilt nur für diese Karte(n).